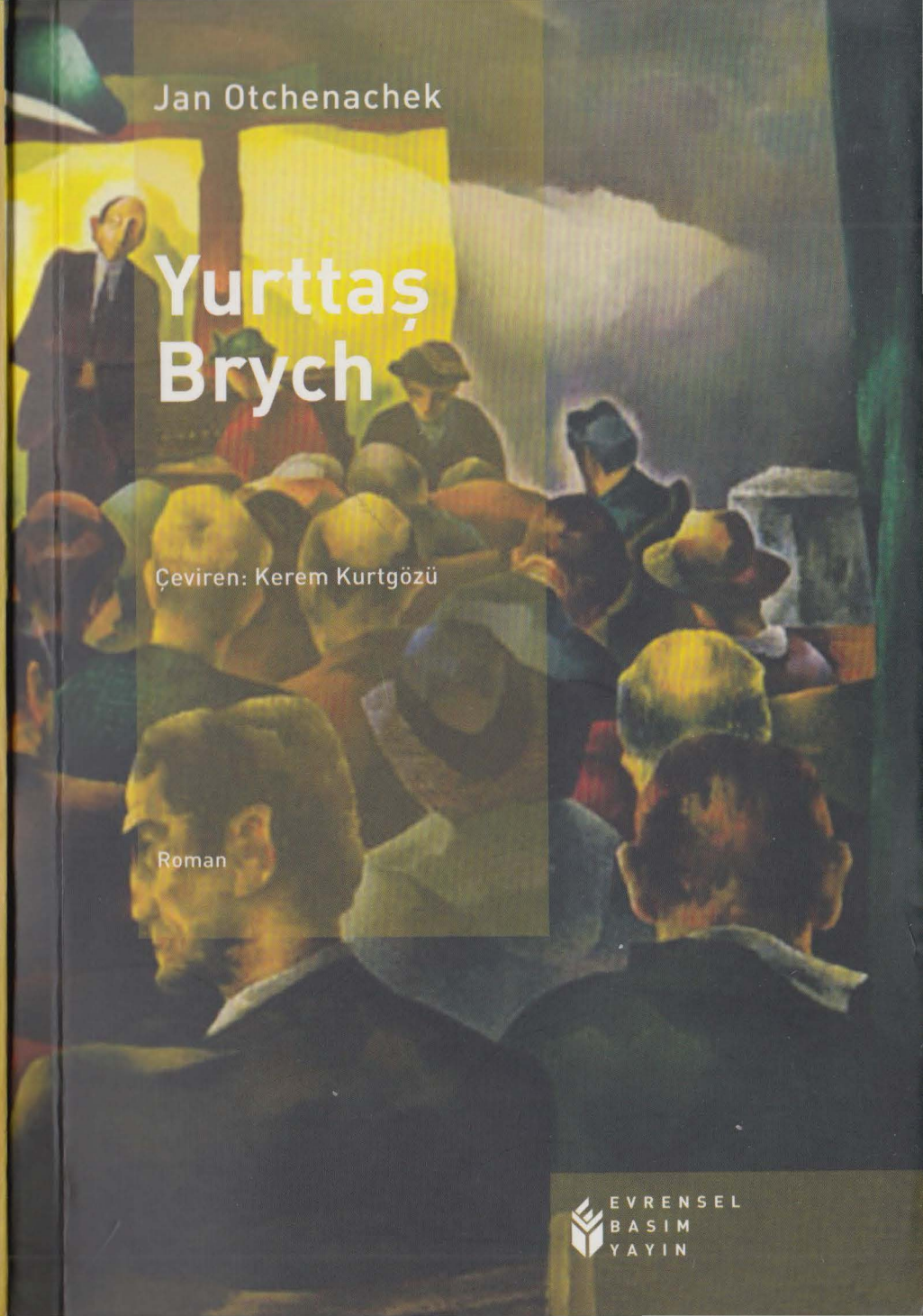
JAN OTCHENACHEK • YURTTAŞ BRYCH

Jan Otchenachek

Yurttaş Brych

Çeviren: Kerem Kurtgözü

Roman

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL

BASIM YAYIN

Jan Otchenachek'in romanı François Kerel
tarafından Citoyen Brych adıyla Fransızcaya
çevrilmiş ve 1968'de Les Editeurs Français
Reunis tarafından yayımlanmıştır.

Jan Otchenachek

YURTTAŞ BRYCH

Çevirmen: Kerem Kurtgözü

Roman

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **624**
Yurttaş Brych: Jan Otchenachek

Çeviren: Kerem Kurtgözü
Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**
Kapak Uygulama: **Bahar Eroğlu**

ISBN 978-605-331-339-7
© Evrensel Basım Yayın **2015** - Sertifika No: **11015**

Birinci Basım **Şubat 2015** • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.net

YURTTAŞ BRYCH

GİRİŞ

Tanışmanın bin türlüsü vardır. Çoğu zaman belirleyici görünen bir karşılaşma tamamen sıradan bir biçimde aniden sizi kavrar ve siz hiçbir şeyden kuşkulanmazsınız.

François, André Raz'la Zizkov lisesinin çentikli sıralarında tanıştı[1]. Bakın nasıl: François beşinci sınıf ders programlarına çok çalıştığından, üst sınıfa kabul edilmişti. Okulun açıldığı gün tam da ilk zilden önce, dip tarafta, pencere kenarındaki sırasında uzun boylu, geniş omuzlu bir delikanlıyı otururken buldu. Daha önce lisenin soğuk koridorlarında fark etmişti onu. André altıncı sınıfta Latince ve matematik derslerinden kalmıştı[2]; ama bu başarısızlık Adriyatik kıyılarındaki tatillerine hiç de engel olmamıştı. Sınıfta kalan öğrencilerin ayırt edici özelliği olan ve pek de gizlenemeyen o sıkıntılı hal André'de görünmüyordu; tersine, duyarsız ve küçümser bir tavırla, saksağanlar gibi geveze öğrencilere kaşlarını çatarak bakıyordu. Esnedi, sıraların arasındaki aralığa bacaklarını uzattı, bacaklarına çarparak sendeleyen arkadaşlarına aldırmadı bile.

François gelip de "ekonomik bakımdan zayıf" öğrencilere has alçakgönüllü tavrıyla yanına oturduğu zaman, Raz onu kayıtsız bir bakışla süzdü.

– Selam, yurttaş! diye mırıldandı dişleri arasından. Kendimi tanıtayım: Raz! Komşuyuz. Kader böyle istedi. Anlaşacağımızı umalım!

---

1 Zizkov: Prag'ın işçi mahallesi (Jijkov okunur)

2 Beşinci ve altıncı sınıflar Fransız liselerinin ikinci ve üçüncü sınıflarına denktir.

Bakaloryaya[1] kadar yan yana üç yıl geçirdiler ve dostlukları pekişti.

Başlangıçta dostlukları salt maddi temele dayanıyordu. André çalışkan öğrenci Brych'in kompozisyonlarını kopyalıyordu, karşılığında ikindi kahvaltılarını ona parasız veriyordu. Hem de nasıl kahvaltılar! Nar gibi kızarmış kaz budu, güzel kokan ince jambon dilimleri, André'nin çantasında biraz ezilmiş olsa da çikolatalı pasta parçaları! François o sıralar kronik açlıktan acı çekiyordu, o kadar cılızdı ki atasözünün dediği gibi, bir kamçı sapının ardına saklanabilirdi. André'nin cömertliği, gerdellerin buharı içinde çetin bir çalışma pahasına çocuğunun bakımını ancak sağlayan dul kadının oğlu Brych'i, bu meteliksiz lise öğrencisini rahatlatıyordu. Çavdar ve hindiba sulu kahvenin midesindeki gurultusuyla koşturarak okula geldiği zaman, André'nin kendisine hazırladığı sürprize seviniyordu. Bir sosisi gizlice çantasına atmasına ve anası için evine götürmesine tek kelime etmeksizin bakan dostunun ruh büyüklüğünü takdir etmeyi de biliyordu.

Daha sonra başka şeyler de onları yakınlaştırdı.

André dağların güneşi yüzünden bakır tenli ve kehribar gibi siyah saçlı, on yedi yaşına göre uzun boylu ve sağlam yapılı bir delikanlıydı. Lisede tek bir kız yoktu ki ona kaçamak bakışlardan birini atmasın!

François, Raz'ın yanında önemsizin ta kendisiydi, bunu biliyordu. Babasından kalma yıpranmış paltosunun, yamalı pantolonunun ve eski pabuçlarının köpekbalığı ağızlarının ona esinlediği kıskançlık ve utanç duygusundan hiçbir zaman kurtulamadı. Dostunun uyumlu görünümü yanında, o bir iskelet gibiydi ve elbiseleri bir korkuluğa giydirilmiş gibi üzerinden sarkıyordu.

Zizkov sokaklarının kuytusunda biten cılız solgun bir ot sapını andıran, leylek bacaklı ve ergenlik yüzünden dövmeli suratlı sıkılgan ve biraz da kızgın bir delikanlı olan François, o vakitler işte böyleydi.

---

1 Orta öğrenimi bitirme sınavı.

Bu yetim yaşamı içinde insan gururunu nasıl korur? Durmaksızın inek gibi çalışmak, ders peşinde koşmak, daha iyi bir talih beklemek!.. Adalet bunun neresinde?

Demek anlamıyorsun!

"İleride patron olacaksın François!" Gerdellerin üzerine eğilen annesi, sıcak suyla şişmiş ellerini önlüğünde kurularken düş görüyordu. Biraz çılgın düşünceleri vardı; oğlu öğrenimini bitirecek, ak elli bir bay olacaktı! Bu düş uğruna ne ellerini ne hasta yüreğini esirgiyordu.

François ise olayları daha karmaşık bir biçimde düşünüyordu, ama şimdi ne yapabilirdi ki? Dişlerini sıkmak ve geleceği pembe görmek! Düşler bedavaydı ve hiçbir şey ürkütmüyordu düşleri; ne sefalet, ne François'nın altında bilgiyi yuttuğu solgun ampulün aydınlattığı mutfak masası, ne de çocukluğu üzerinde dalgalanan tatsız ve yapışkan çamaşır ve deterjan kokusu. Burnunu Latince gramer kitabına daldırıp lime lime bir örtüye sarınıyor ve inekliyordu. Patron olmak! Sık satırlı daha kaç yüzlerce sayfa, kaç etüt akşamı, zengin ailelerin tembel mirasçılarının evinde kaç can sıkıcı ders, ananın teknesinde kaç ton kirli çamaşır?

Bu iki kişi, birbirlerine bu kadar zıt iki varlık, niçin dost oldular? Bunu açıklamak o kadar kolay değil. François dostluklarının engelini iyi biliyordu: Çok açık bir biçimde anlıyordu ki, André, parayla değil, her tür sevinci erteleyerek salt manevi değerlerle kazanılabilirdi. Onların sürekli çatışmaları belki de farklılıkları konusunda sahip oldukları bilinçten kaynaklanıyordu. Sık sık kavga ettikleri oluyordu ve gürültülü kavgalara dönüşen bu kararlı mücadele, kuşkusuz hep tehdit altındaki uyumsuz dostluklarının çimentosu haline geldi.

– Sen sadece züppenin, kendini beğenmişin birisin, diyordu François arkadaşına. Çok zengin bir babam yok benim! Çamaşırcı bir annem olmasından utanmıyorum. Sen hep gülebilirsin, benim umurumda değil!

– Annen çamaşırcı olabilir, ama bu senin sümüklünün biri olmanı engellemiyor Brych! Her zaman titreyen birisin işte! Bahse girerim

verdiğin derslerin parasını yün çorabının içine tıkıyorsundur, cimri herif...

– Sen de aptalın, kendini beğenmişin tekisin!

François küplere biniyor, André doyasıya eğleniyordu.

– Haydi Byrch sinirlenme, sivrisinekten farkın yok! Dur, bırak, yeter artık. Cumartesi günü Pikovice'e yıkanmaya gideceğiz. Paran sende kalsın, bende gereken para olacak. Kaçmayacaksın dostum! Arkadaşız, evet mi hayır mı?

İkisi de Vlatva boyunda avare avare dolaşmayı seviyordu. Yaya yolunda yürürken André gitarının tellerine dokunuyor ve bağıra çağıra şarkılar söylüyor, François ise pişmiş topraktan bir pipoyla düdük çalıyordu. Barış ve dostluk günleriydi bunlar; ama gezinti sırasında sık sık kavga edip birbirlerine sövmeleri, gelip geçenlerin ilgiyle bu iki gence bakmasına neden oluyordu.

– Git kendi başına gez! Ben burada kalıyorum, senin dırdırından bıktım usandım!

Ve birlikte çıktıkları gezintiden her biri kendi başına dönüyordu. André ikinci mevkide trenle dönerken, François başı dik, suskun düdüğü cebinde ve gırtlağında isyan hıçkırıklarıyla yamaçlar boyunca yürüyordu.

Sonrasındaysa her şey yeniden başlıyordu.

Sömestir notlarının verildiği gün, André, Brych'in gururu üzerine birkaç damla zehir akıttı. Yüreği sevinçten çırpınarak sırasına dönen dostuna;

– Seni kıskanmıyorum, dedi.

Brych başarısını André'ye karşı kişisel bir zafer sayıyordu, ama diğeri çabucak onun hevesini kırdı:

– Gece gündüz didiniyorsun, bir deri bir kemik kaldın, ceset gibisin. Annen senden hoşnut olacak, öyle mi?

– Elbette öyle! Benim başarılı olmak için paraya ihtiyacım yok!

– Sen konuş dur!

André alaycı bir tavırla elini salladı.

Ne samimi bir arkadaşlık için gerekli güçleri, ne de ani ve kesin bir bozuşma için yeterli nedenleri vardı onların. Her gün, her ay kavga edip barışıyorlar, garip dostluklarını düşünmüyorlardı. Belki de André'nin erdemli geçinen bu ergen ruhunu altüst edeceği inancı ile erken ve her zaman biraz abartılı kadın maceralarını ona anlatmak için bu kof söğüde gereksinimi vardı. Zevkle övünüyor ve hayranlığının kıskançlığa karıştığı arkadaşındaki utangaçlığın tadını çıkarıyordu.

Zizkov'un hâkimi olan André'nin babasının, mahzeninden tavan arasına kadar dar gelirlilere kiraladığı birçok taşınmazı, ana caddenin köşesinde 1900'den kalma bir evi ve kentin merkezinde tıraş bıçağından elektrikli hızarlar için dişli çarklara kadar metal her türlü gerecin satıldığı bir toptan hırdavatçı mağazası vardı. Sabahtan akşama kadar, metal kepenklerin kaldırılmasıyla birlikte, çatırdayan döşemeler üstünde gidip gelen patronun delici bakışlarıyla hareketlenen soluk soluğa satıcılar tezgâhlarının çevresinde dört dönerlerdi. Savaşçı bir tipti! Patlayan buhar borusu ıslığını andıran kahkahalarıyla müşterilerini karşılayan bu tipin gürültüsü, otomatik kasanın tıkırtılarına karışıyordu. Eşikte güneş banyosu yapan yaşlı köpekleri andırıyordu: tombul ama çevik, terli ama abartılı güleç... Çizgili pantolonu kalçaları üzerinde kendi başına durur gibiydi.

Bununla birlikte gevezeydi de! Seyyar satıcı geçmişini inkâr etmiyordu. "Otuz yıl önce," diye anlatıyordu bir akşam yemeğinde sofrada olan François'ya, "beni tuğla fabrikasında çalışan bir herif sanırlardı. Buna aldırmazdım. O vakitler üniversite öğrencisiyim! Aptal aptal havaya bakmak söz konusu değildi tabii. Ah, ah! Oturduğu yerden kıçını kaldırmaktan korkmamalı insan! Ben kendi olanaklarımla geldim, kimse hiçbir şey vermedi bana, böyledir bu işler!"

Onun birden zenginleşmesi kör bir rastlantının sonucu olsa da, başarmak sanatı konusunda zevkle bol bol öğütler veriyordu. Dünya savaşı, yenilmiş Almanya'da enflasyon ve vurgunculuk dönemi başarılarına büyük katkı sağlamıştı. Buna, başarılı iş adamı tutkusunun

yanısıra politik parti sayesinde elde ettiği bir belediye meclisi üyelik sandalyesini de eklemek gerek.

– Ve şimdi bulunduğum yere bak!

Taşınmazlar, mağaza, işlemeli robdöşambr ve sahip olduğu her şey ardından gelen zenginlikten kaynaklanıyordu. Evinde hiçbir lüks eksik olmamalıydı. Ama oğlunun boşuna isteyip durduğu otomobili inatla reddediyordu. Hızdan ve kazalardan hastalık derecesinde korkuyordu.

– Bata'ya[1] bakın, diyordu, Bata olmasaydı ve bütün zamanını uçakta geçirmeseydi, rahat rahat ayakkabı yapmaya devam edebilirdi. Ama öldü gitti!

Yıllardan beri duldu, André'ye sık sık ölmüş karısının portresini gösteriyordu:

– O tam bir hanımdı oğlum, diyordu sessizliğini koruyan oğluna ağlamaklı bir sesle.

Ve Zizkovlu diğer göbeklilerden onu ayıran garip bir tutkusu vardı: Dilencileri seviyordu. Yaşlı kloşarlar, gözden düşmüş beş paralık suluboya ressamları, fare kapanı satıcıları kolayca kapısının eşiğini aşıyor ve yaşlı efendi kendini yardımseverliğe adıyordu. François bazen bu insanseverliği anlamak için kafa patlatıyordu. Uzun uzun düşündükten sonra, "söylenecek hiçbir şey yok, o çok zengin bir adam ama altın gibi bir yüreği var" diyordu. Bir gün, André'nin besbelli tiksinmesine karşın, ihtiyar Raz bir dilenciyi zengince hazırlanmış sofrasına davet etti ve onu doyurmak için hiçbir şeyi esirgemedi. İlkesel olarak para vermiyordu, çünkü yoksul sınıflarda alkolizmi beslemeyi reddettiğini söylüyordu. Damlayan burnu ve uyuşmuş parmaklarıyla aç adam, şaşkın bir halde iri lokmaları aceleyle çiğnerken ve yorgun bakışı yemek salonunu kaplayan kötü zevkli duvar kâğıtları üzerinde dururken, Raz tuğla fabrikası hakkında nutuk atarak ona moral veriyordu.

---

1 Bata: Büyük Çek sanayicisi. Bugün adı Gottwaldov olan Zline'de, seri ayakkabı üretimi yapan modern çok büyük fabrikalar kurmuştur. Ford'tan esinlenmiştir.

– Aldırma, diye mırıldandı André tek kelime etmeyen François'ya. Tamamen yavan duygusallık bunalımı bu. Elimizden hiçbir şey gelmez!

Ama bazı durumlar namuslu adamı çileden çıkarıyordu. Bir Mayıs alayında kızıl bayrak altında gördüğü ambarcıyı büyük bir öfkeyle işletmesinden kovdu. O bunu şahsına yapılmış bir ihanet sayıyordu ve ambarcı bu yüzden cezalandırıldı. Yüreği üzüntüyle doluydu; başını sallıyordu, gerçekten anlamıyordu: "Ne istiyorlar, Allah kahretsin! Şımarık bir zengin miyim ben? Biraz kımılda oğlum, kafanı çalıştır ve pencerelerimin altında bas bas bağırma. Haydi, bas git!"

Çok efendi ve çok sakin bulduğu François'ya acıyordu. Anasına yıkanacak çamaşır veriyor ve parasını dürüstçe ödüyordu. Dul Brych kolunda çamaşır sepetiyle apartmana geldiğinde, "oğlunuz çok iyi bir öğrenci" diyordu ona. "Kendinizi mutlu sayabilirsiniz, benim André ile arkadaş olmalarından memnunum." Ona göre François, Yakup aleyhisselam gibi yoksul ve yoksulluğunun bilincinde olan namuslu bir delikanlıydı, bu da sağlam bir karakterin güvencesiydi. Ona oğlu André'ye Latince dersi vermesini kendisi teklif etti. Şu zavallı Latince! Öte yandan, Raz ailesinin tek mirasçısı, büyük bir mağazanın gelecekteki sahibiydi ve kafasını neden Herodes gibi eski metinlerle doldurması gerektiğini hiç anlamıyordu; bunları bilmek de kimseyi açlıktan ölmekten kurtaramazdı!

Başlangıçta François dersleri ciddiye aldı ve guruldayan midesiyle Ovidius'un altılı dizelerini bile bile bozarken, ruhunun derinliğinde ikindi kahvaltısında ne yiyeceğini düşünüyordu; André ise divana sırt üstü uzanmış, aptal aptal havaya bakıyordu.

"Neye yarar bütün bunlar! Liseyi bırakıp gitsin, hem de hemen!"

– Ovidius dev gibi bir şairdir, diyordu François ateşli ateşli.

– Aksini söylemiyorum. Ama dışarıda hava bu kadar güzelken, ölümünden yüzlerce yıl sonra insanlar dizeleri ile zehirlensin diye yazmadı ya bunları!.. Sana sorarım, kimi ilgilendirir bu?

François sonunda teslim oldu ve ikisi de ders saatini bir parti satranca ayırmaya karar verdiler, André olağanüstü bir oyuncuydu.

Sonunda André'nin bir üst sınıfa geçmesi için ihtiyarın müdahale etmesi gerekti. Aslında, André aptal değildi, sadece yüzeysel ve dikkatsizdi. François'nın ona heyecanla verdiği kitapları hiçbir zaman sonuna kadar okumuyordu. Kitapları geri verirken, "Neye yarar bütün bunlar? Beni hayat ilgilendiriyor, sahte sofular veya senin gibi hayalperestlere göre masallarla ilgilenmiyorum" diyordu. Resimli kitapları karıştırdığı ya da önemli-önemsiz kısa yazıları okuduğu oluyordu. Parça parça ve alakasız her türlü bilgiyi aklında tutuyor, doğal yüzsüzlüğü de bütün bu bilgileri uygun zamanda sergilemesine ve parlamasına izin veriyordu.

Bir gün bir tartışmanın ortasında François'ya,

– Aman Tanrım! Ne kadar kalın kafalısın. Çelişki dolu bir kafan var ve bu konuda üstüne yok, bu da beni eğlendiriyor! Sana boyun eğdirmek o kadar kolay bir iş değil. Odun kafalı olmalısın! Ah evet, bunun için benzerin yok! dedi.

François bazen gerçekten ondan nefret ediyor ve arkadaşıyla bozuşmak için içinde bir güç arıyordu. Örneğin sokağın ortasında mutlaka bir kavga patlıyor, ama sonunda André bütün uzlaşmacılığıyla gülümseyerek, öfkeden kıpkırmızı François'ya dostça sarılıyordu.

– Yeter eski dost, en kısa şakalar en iyileridir ve biz yine de iyi arkadaşlarız, değil mi? Sen benim eksikliğimi duyardın, itiraf ederim ki ben de senin eksikliğini duyardım.

– Bundan bu kadar emin misin?

– Kesinlikle. En azından ikindi kahvaltılarım kadar.

– Kaba herifin tekisin, diye iç çekti François ve söyleyecek başka söz bulamadı.

Derisinin bütün gözeneklerinden öfke fışkırıyordu. Akşam bir şiir kitabı önünde şöyle düşündü: "Yine de kötü biri değil o. Ama bütün kaprisleri yerine getirildiği için tahammül edilmez biri olmuş. İnsan bu şımarık ve bencil çocuğa uzun süre kızabilir mi? Ne yapmalı?"

Ertesi gün sıralarında yan yana oturmuşlardı. Kalemlerin cızırtısı ve kompozisyon üzerine eğilmiş başları gözetleyen akbaba bakışlı

sürveyanın monoton adımları ile bunalan sınıfın ağır sessizliğinde, François böğrünün altından ısrarla çimdiklendiğini hissetti. Bir anlık duraksamadan sonra André'ye kâğıttan bir top uzattı, ama yazdığı formülün sonuna şunu eklemeyi unutmamıştı: "İkindi kahvaltını kendin tıkın. F.B."

Teneffüste doymak bilmez midesi tarafından bir kez daha ihanete uğradı ve barışmaktan başka çaresi kalmadı; fazla direnmeden jambonlu sandviçi iştahla ısırdı.

Ne rezil hayat! Sonunda patron olacak!

Bakaloryadan bir süre önce öyle sert bir biçimde tartıştılar ki, François artık bu zengin çocuğu ile, bu kendini beğenmiş babasının oğluyla konuşmamaya karar verdi. Anlaşmazlık önemli gibiydi ve uzun süre dargın kaldılar.

Raz'ların yeni hizmetçisi Marthe bilgisi dışında her şeyin nedeniydi. Kentte, Vysocina'lı kalabalık bir gündelikçi ailenin nazik kızı Marthe, çamaşır suyu mavisi iri gözlerini her şeye hayretle açıyordu. Tavşan yavrusu gibi sıkılgan, ama çalışkan ve temizdi. Oymalı tepside genç efendilere çay getirdiği zaman François heyecanlanıyor, çocuk elleri gibi hareketli ince ellerinin kalay çaydanlığın ağırlığı altında kırılacağını görmekten korkuyordu ve o eteğinin bir savruluşuyla yanından geçtiğinde bir çalılık ve yaban çileği kokusu soluduğunu sanıyordu.

Gül tazeliği onu büyülüyordu. Ona tutuldu. Yoksul delikanlının utangaç ilk aşkı oldu bu ve tüm belirtileriyle bu acı-tatlı dönemi yaşadı. Aşkını ilan edecek şu sıradan cesaret! Yüzüne ateş bastıran ve tüm düşüncelerini çılgınca altüst eden utanma duygusunun acılı yüküne nasıl katlanmalı? Uzun geceler boyu, yorgunluktan bitkin düşmüş annesinin boğuk soluğunu örtünün altında dinlerken, son derece duygusal ve üzücü öyküler uyduruyordu; bu öykülerde Marthe büyük bir kentin şehvetli pençeleri arasında masum kurban rolü oynuyor, kendisi ise onun saflığının çıkar gütmez koruyucusu olarak, öğrenimini bitiriyor, patron oluyor ve genç kıza evlenme teklif ediyordu. Her şey hem daha güzel, hem daha koyu bir renk alıyordu.

Çocukluğundan beri doymak bilmez bir okuyucuydu ve şimdi ince şiir kitapları masasının üzerinde onu bekliyordu. İnce güzellikleri yüzünden kalbinin derinliğine dek heyecanlıydı; onları oburca yutuyor, sonra yazmaya başlıyordu. Defter yaprakları üzerine uyaklı ve aksak ritimli kekeleyen dizeler döküyor, bunları kitaplardaki güzel şiirlerle karşılaştırıyor, yırtıyor, atıyor, kâğıtları buruşturuyordu. Ürettiklerinin hiçbiri onun duygularına layık görünmüyordu. Alay etmesinden korktuğu için ruh hali hakkında André'ye hiçbir şey söylememişti, ama her zaman bir şeylerin farkına varan André rüzgârın nereden geldiğini sezinledi. François'yı elinden kaçırdığı düşüncesi onu kızdırdı:

– Ne oluyor sana? Ayakta uyuyor gibisin. Ah! Ah! Beyefendi incinmiş! Güzel bir gezinti önermek isterdim sana! İyi bir şeyler...

Yok. Aşılmaz bir sessizlik duvarı. François kabuğuna çekildi. Sınavlar için çalıştığını bahane ederek Raz'lara ziyaretlerini azalttı. İlkbaharın habercisi ılık akşam saatlerinde sokaklarda geziniyor, elinde bir kurşunkalem, cebinde bir şiir derlemesi parklarda oturuyor, düş kuruyor, tasalanıyor, yazıyordu.

Bir akşam, doğum yeri olan Zizkov'un rüzgârlarıyla süpürülen bir tepede, "*Gümüş bir tepside güneşi taşıyan genç kız*"a bir sone yazdı; sonsuz bir heyecan içinde bir çırpıda onu düzenledi ve dönüş yolunda, bunu sevdiği varlığa incelikle nasıl söyleyeceğini düşündü. Marthe K'ya ithaf ettiği bu masum küçük şiirin ona uğursuzluk getireceğinden henüz haberi yoktu.

Olan oldu. Ertesi gün, lisenin çıkışında onu kaybetmiş olduğunu fark etti; yeniden ceplerine baktı, kitaplarını ve çantasını altüst etti, yok yok...

Öğleden sonra André'yi meşin koltuğa gömülmüş, ayakları arkalıkta, alaycı bir sesle ve büyük jestlerle yazdığı soneyi okurken buldu. Karşısında onu anlamadan dinleyen Marthe gülmesi mi yoksa ciddiyetini koruması mı gerektiğini bilmiyordu. Şakayıklar gibi kırmızı yanakları vardı, gözleriyle nereye bakacak, ellerini nereye koyacaktı?

– *Yüzünde ansızın bir ışın dolaşınca.*

André sesini yükselterek okuyordu. Kapının aralığından François'nın başını fark edince iki elini şiddetle alnına götürdü. Gülmekten kırılıyordu.

– *Siz sabahların hayali!*

Sanki bu oyun onu öldürecekmiş gibi başını geriye devirdi...

– Apaçık burada yazılı bunlar... Bakın... Sabahların hayali... Zizkovlu Ovidius sizi ölümsüz dizelerle taçlandırmış. İşte... Hoş geldiniz üstat!

André'nin devam etmesine fırsat bırakmaksızın, François şaşkınlığından kurtuldu ve küçük hizmetçinin şaşkın bakışları altında, André'nin sadece şaka olarak gördüğü aşağılayıcı bir kovalama başladı. André odanın içinde koşuyor, sandalyelerin üstünden atlıyor, kâğıdı başının üzerinde zaferle sallıyor ve kişner gibi gülüyordu:

– *Siz, sabahların hayali, sizsiniz benim sevdiğim!*

François onu yemek odasının kapısında yakaladı ve göğsünün ortasına bütün gücüyle bir yumruk indirdi. O zaman, yüzüne ve yaşlarla dolu gözlerine bakılırsa André yatışmıştı. Kızgınlıkla üzerine atlayan François'nın yakasından yakaladı ve onu itti.

Kırık bir ses tonuyla ve alnında açılmış bir kırışıkla,

– Demek böyle... Dövüşmek istiyorsun... Pekâlâ, işte eserin, ver bakalım ona, dedi.

Ve buruşuk kâğıdı François'nın kıpkırmızı yüzüne fırlattı. Saldırgan bir tavırla pencereye döndü ve ellerini ceplerine soktu. Şaşırmış Marthe, genç efendilerin neden bu kadar sert tartıştıklarını anlamaksızın, kısa adımlarla yeniden mutfağa gitti.

– Sen nesin biliyor musun, diye bağırdı François tiz ve kekeleyen bir sesle, sen nesin biliyor musun Raz? Sen kaba herifin birisin. Sen bir serserisin! Senin dostluğuna tüküreyim. Kirli paranıza tüküreyim, aylak herif! Geberinceye kadar yeter o para size.

Korkunç lanetini kusmak istiyor, ama gırtlağını bir hıçkırık engelliyordu. Göğüs kafesi patlamak üzereydi. Gözlerini kapamalı ve dişlerini sıkmalıydı! Düşünmemeli, unutmalıydı! Artık hiçbir zaman

kızın yüzüne bakma cesareti olmayacaktı. Bu düşünce bile gözlerini yaşartmaya yetiyordu.

Antreyi koşarak geçti, kapıyı çarptı ve merdivene daldı. André onu kapıcı kulübesinin önünde yakaladı. Elini omzuna attı.

– Aptallık etme dostum! Ona böyle tutulduğunu bilmiyordum. Ne de olsa o sadece bizim hizmetçimiz.

– Hizmetçiniz! Her şey sizin! Hizmetçi, insanlar, para! Hava da sizin! Sizden nefret ediyorum...

– Hadi... Sadece şaka yapmak istiyordum... Ne istiyorsun? Eğer onu seviyorsan, hemen ayarlayabilirim bunu...

– Ama tam olarak, sevmiyorum onu, diye kekeledi François ve dövülmüş köpeğe benzeyen başını André'ye çevirdi.

Onun önünde duygularını inkâr edip gözyaşlarını kahramanca tutuyordu ama yüreği boğuluyordu. André'nin sarılmasından kurtulmayı ve kaçmayı başardı; gözyaşlarını kendine saklamak istiyordu. Nereye gidecekti? Adımları onu nereye götürecekti?

Bununla nasıl yaşanır ki? Kendini öldürmek...

Zizkov'a bakan çıplak tepelere doğru koştuğunu şaşkınlıkla fark etti. Sendeleye sendeleye doruğa kadar tırmandı, sonra çürümüş bir kütük üstüne yığıldı.

Kıstırılmış bir hayvan gibi kesik kesik soluyor, gözyaşlarını tutamıyordu. Mart rüzgârı yüzünü yalıyor ve onu yatıştırıyordu. Ruhunun derinliğinde usulca bir şeyler kırıldı, bir film şeridi gibi yandı ve yalnızca kül kaldı.

Kalktı, gözlerini ovuşturdu ve derin derin nefes aldı.

"Rüyalar bitti! Sen budalanın birisin Brych! Bütün ikindi kahvaltıları bitti! Satılık değilsin sen. Yoksulların da gururu vardır!" Cebinde uğursuz soneyi buldu, onu özenle küçük parçalar halinde yırttı ve rüzgârın esintisine bıraktı. Bu duygusal tavır ilk aşkının ve şair kariyerinin sonuydu.

Bu garip dostluk artık her yerden çatırdıyordu. François bakaloryaya sıkı çalışıyor ve aşağılanmış bir kral gibi kenarda duruyordu.

Ertesi gün bütün sınıfın önünde yerini değiştirmek istediğini söyledi, bu tutum yalnızca arkadaşları üzerinde değil, özellikle Raz'ın üzerinde güçlü bir etki yarattı.

Raz öğrencilerin önünde bilgiç bir tavırla,

– Bu Brych'in bir Bolşevik olduğunu biliyor musunuz? dedi. Parası olan herkesten nefret eder. Gerçek yüzünü iyi saklıyor, değil mi?

– Brych, sen gerçekten öyle misin... diye sordular ona.

– Kuşkusuz evet, dedi François, ama ardından politika konusunda belirsiz düşüncelere sahip olduğunu ve bu sorunları düşünecek zamanı bile olmadığını itiraf etmek zorunda kaldı. Sadece zenginlerden nefret ediyordu!

Zaman zaman üzerinde gezinen hayranlık ve kuşkuyla karışık Engizisyoncu bakışları hissediyordu. André'ye inatla surat asıyor ve bunu özellikle hissettiriyordu, André'nin ise saygınlığından ödün vermeksizin barışmayı arzu ettiğini elbette görüyordu. André bazen bütün iyi niyetiyle bir kalem ya da silgi veriyor ve ölçülü bir konuşmaya başlıyordu ama sözleri sessizlik içinde boğuluyordu.

Hayır, asla!

André birçok kez ikindi kahvaltısını bilerek François'nın sırası üzerinde unuttu, ama François bütün sınıfın gözleri önünde küçümseyerek kahvaltıyı onun yüzüne fırlattı. André katılaştı. İki irade çarpışıyordu, François onurunu ve saygınlığını koruduğunu hissediyordu. O zaman André çılgınca bir cömertlik gösterdi; kötü bir niyeti olmaksızın, François'nın inadını kırabilmek için bütün arkadaşlarını jambon ve pasta ziyafetine davet etti.

André gitgide düzenli bir biçimde bu yoksul gururun kalesine saldırıya geçiyordu, ama boşuna!

François birkaç hafta direndi, ama her zaman olduğu gibi sonunda teslim oldu.

Mart sonunda bir gün André, Brych'lerin mutfağına geliverdi; başka biri gibi, yılgın ve kederli girdi içeri. Pardösüsünü çıkarmadı

ve Bayan Brych'in aşırı bir ivedilikle sildiği sandalyeye oturmayı reddetti.

François yerinden bile kalkmadı.

– Babam kriz geçirdi, diye fısıldadı sıradan bir sesle André, gel bizde kal.

Ölümün hüzün veren görkemi etkiledi François'yı. Razı oldu.

Köşedeki ünlü binaya kadar sessiz yürüdüler. Birbirlerine söyleyecek hiçbir şey bulamıyorlardı. Kapının eşiğinde acıklı bir parfüm dalgası çarptı yüzüne. Marthe küçük bir sıçan yürüyüşüyle antreyi geçti, soru dolu bir gülümsemeyle François'ya baktı, ama o bunun nedenini düşünmekten kaçındı. Bitmişti olay!

Marthe neredeyse yanak yanağa yanında mırıldandı:

– Bana dargın mısınız?

François şaşırdı:

– Hayır, neden?

– Şu şiir hâlâ sizde mi?

Bir yavru kuş sesiyle cıvıldıyordu. Şiir çok hoşuna gitmişti.

Hayır bitmişti her şey. Zizkovlu ozan, ölümsüz aşkın şairi buradan bin fersah uzakta bir yerlerde kaybolmuştu; artık sadece sert, yavan bir gündelik hayatı vardı.

Yaşlı Raz geniş evlilik yatağında güçsüz bir halde yatıyordu, patlak bir çuval gibiydi. Gözünü yeni gelenlere çevirdi. Gözbebeklerinde bitkin bir yılgınlık, bir tür aptallık okunuyordu. Dudaklarının inmeli kıvrımlarından kıllı göğsüne damla damla salya akıyordu. Bir şeyler mırıldanıyor, ama anlaşılmıyor, bu da onu öfkelendiriyordu. Öğleden sonra, Marthe yersiz bir korkuya kapılıp odaya bir dilenci soktu, ama çocuksu bir korkuya kapılan ihtiyar yüzünü duvara çevirdi. "Defolsun!" Yardımseverlik vakti geçmişti. Bunu anlamak kolay değildi.

Daha sonra François'ya genizden bir sesle,

– Onu gözeteceksiniz, dedi.

François bu isteğe razı oldu.

Hastanın sonuna kadar içemediği ezilmiş bir sigara büyük acem halısı üzerinde sürünüyordu. Akşam saatlerinde ihtiyar Raz daha anlaşılır konuşmaya başladı, canlandı ve tavuk suyu çorba istedi. Marthe bir taksiye atlayıp restorana gitti, ama çorbayla döndüğünde ihtiyar ancak bir kaşık çorbayı içebildi. Bu ölüm sessizliğinde şömine üzerindeki büyük sarkaçlı saatin tik-takları onu sinirlendiriyordu. Saati durdurmalarını emretti, sonra apartmandaki bütün saatleri durdurmalarını emretti. Bunun hiçbir anlamı yoktu, ama isteğine uyuldu. Daha sonra, muhasebeciye kasa defterini getirtti, ama defteri öfkeyle yere attı. Artık hiçbir şeyi anlamıyordu.

Herkes etrafında sessizce oturmak zorunda kaldı.

– Yakında burada savaş olacak, dedi güçlükle. Bütün bunlar, bütün bunlar, bütün bunlar boş... Hiçbir şeyi görmüyorlar, gece oluyor. Siz lise öğrencisisiniz...

İnmeli beyninden hangi anı geçti bilinmez, yüzünü bir gülümseme titretti:

– Bizde tuğla fabrikasında...

Sonra uykuya daldı.

Akşam geç vakit, iki ünlü doktor da gittikten sonra pencereden bakmak istedi. Üç genç onun ağır vücudunu cama kadar götürmek için birleştiler, sonra o boş gözlerle sokağı seyretti. Yağmur çiseliyordu. Yağmurlu ve kötü bir gece başlıyordu. Rüzgâr sokak lambalarının küçük alevlerini titretiyor, geç kalmış yolcuların gölgelerini sarsıyordu. Caddeden frenlerinin ağır gıcırtısıyla bir gece tramvayı geçiyordu.

Islak çatılarda, koyu karanlıklar, yine koyu karanlıklar... İhtiyar ağır ağır soluk alıyordu. Hiçbir şeyden haz almıyordu. Pencerenin pervazını yokladı, çalınmasını engellemek ister gibi tırnaklarını doğramaya gömdü. Sonra gardıroba, daha sonra yazı masasına kadar gitmek istedi. Odanın halısı üzerinde saçma zikzaklar çizerek ilerledi. Dolmakalemini sabırlı François'ya armağan etti. Küçük Marthe yaşlı efendiden yüz kuronluk birkaç buruşuk banknot aldı ve bir reverans eşliğinde göz kırparak teşekkür etti.

Yaşlı Raz ertesi sabah öldü.

Son nefesini aldığı anda, binaların sağındaki küçük sokakta bir bando müziği çınladı: İnsanlar yeni yıkanmış kaldırıma coşkuyla atıldılar.

Bir Mayıs günüydü.

Gece rüzgârı bulut kümelerini kovmuş, göğün mavi enginliğini yıkamıştı; kentin üzerine pırıl pırıl sabah doğuyordu. Islak çatılar güneşin ilk ışıklarıyla pırıldıyordu. Bitkin François yanan gözleriyle pencereden sokağa bakıyordu.

– Pam pam pam pam, bum bum bum bum!

Pazar gömleklerini giymiş işçiler, kırmızı eşarplı kadınlar 1900 apartmanının önünde toplanıyorlardı. Açılan bayraklar serin rüzgârda şaklıyor, güneş ışınları Zizkov sokaklarının sel yataklarına girerken yüzlerini ve binaların ağlayan duvarlarını aydınlatıyor, pürtüklü kaldırım taşları üzerinde klarnetlerin gümüş tuşlarında bir ışık kamaşması halinde oynaşıyordu ve bu mayıs sabahının ilk havasında gülüşler çınlıyordu.

André, can çekişen adamın başucunda hareketsiz ayakta durmuş dudaklarını ısırıyordu. İhtiyar son nefesini verince Marthe onun gözlerini kapadı ve Vysocina'da denildiği gibi, ruhunun serbestçe uçması için pencereleri ardına kadar açtı.

Sokaktaki şamata, gülüşler, şarkılar gittikçe artıyor, sloganların ritimli uğultusu ölünün yatağına kadar ulaşıyordu.

André çenesi kasılmış, pencerenin yanında duruyordu. Boşluğa atılmış gibiydi. Yumruklarını sıktı. Sonra bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladı.

1936 yılındaydık. Fırtına yaklaşıyordu. Bunu görmek hiç de güç değildi.

Komşu ülkeden gitgide daha sık, gitgide daha küstah ve zincirden boşanırcasına binlerce kişinin kasıla kasıla sağ kollarıyla selamladıkları bir gırtlak uğultusu yükseliyordu. Orada savaş davulları yeniden

gürlüyordu ve yürüyüş halindeki birliklerin geçidinde, kudurmuş birinin saçları gibi atların kuyrukları havada dalgalanıyordu.

Uçakların hızını ve tank motorlarının dakika-devir sayısını arttıran ileri teknoloji, hızlı ve kitlesel ölümlere neden oluyordu.

İnsanlar gaz maskesinin ölü kafasıyla tanıştılar. Bu dev gözlükler geceye dikilmiş faltaşı gibi açık gözlere benziyordu. Bebekler ve köpekler için de maskelerden söz ediliyordu.

Kime inanmalı? İnsanlar doğuyor, soluk alıyor, evleniyor, tartışıyor, yağmurdan ve güzel havalardan söz ediyor, aşk yaşıyor ve ölüyorlardı. Kır saçlı diplomatlar şemsiyeleri ve teselli sözleriyle dünyayı dolaşıyor, askerî tersaneler tam kapasiteyle çalışıyordu.

Savaş artık kapıdaydı!

Bu boğucu zamanlarda kimileri birlik ve direniş çağrısı yapıyor, kimileri ise çenesini şaklatıp insanlığın elini kolunu bağlamak için ipler örüyordu –ihanetler mayalanıyordu.

Mücadele için, düzeni korumak için, silahlar için, ekmek için çağrı yapılıyordu.

Ama bu sırada, sekter lise öğrencisi François Brych, bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyordu.

Birinci Bölüm

FIRTINALAR

I

Küçük ince bir sesin gümüşten iğnesi odanın duvarını aştı; parlak bir ışın hızıyla yaklaştı ve uyuyan kişiyi uyandırdı. Şaşkın adam gözlerini kırptı. Yeniden kendine geldiği zaman dudaklarını mekanik bir gülümseme yaladı. Sonra camları kıracak bir müzik, uykunun ipek ipliğini kopardı.

Radyoda bas bir ses soluğu tükenircesine bağırıyordu.

Brych bir sıçrayışta örtülerin yumuşak dokunuşundan kendini kurtardı, bir iki! Ve çıplak ayaklarıyla ağır ağır pencereye yöneldi; oradan odanın içine günün ilk ışıkları sızıyordu. Uykudan şişmiş yüzünü ovuşturdu, çabucak kollarını salladı, sabah alacakaranlığında esnedi.

Kar Zizkov'un çatılarını ağartıyordu. Şu önemsiz beyazlık rüzgârla savrulan kül rengi bulutlardan düşüyor, usulca kaldırımlara ve pencerelerin çıkıntılarına konuyordu; sabah yolcuları ayak izleriyle bu incecik örtüyü yırtarken, kar taneleri ıslak sünger çabukluğuyla yeniden örtüyor, kara tabloyu siliyor ve Zizkov'un yokuş yukarı sokağında sıradan bir şubat günü doğmaya başlıyordu.

Ekmekçi çocuk kolunda sepeti, yüzünde haylaz bir ifadeyle döşemeleri gıcırdatarak parmaklığın üzerinden atladı; patlayacak kadar dolu çantasıyla postacı şosede kayıp yerle gök arasında dengesini bul-

maya çalışarak sallandı. Ufak tefek yaşlı bir kadın karşısındaki evin büyük avlu kapısını aştı ve kahvenin karşısındaki sokağın köşesinde rahatlamak için koşan gövdeden bacaklı bir köpeğin tasmasını gevşetti.

Kar! Kar! Çocukluğunda onu hayran bırakan bir resmi hatırladı: "Evimize bir at geldi, bütün avlu apak oldu!" Resmin altında böyle yazılıydı. Hatırlıyor musun? Anne, anne kar yağıyor!

Radyodaki bas ses onu bu uçucu anıdan kopardı. Ne debdebe ama!.. Patéraların odasının duvarını aşan söz parçalarını ancak kavrıyordu, ayrıca bunlar bebeğin delici çığlığına ve sac sobada kürek gürültüsüne karışıyordu. Bir şeyler oluyor!

Dinle!

"...Politik durumun gelişmesi... devirmeyi deniyor... içinden geçtiğimiz çok önemli zamanlarda... İşçiler, köylüler tüm erdemli insanlar..."

Anımsadı. Dün akşam restoranda, önünde soğumuş bir yemek ve kuşkusuz dalgın bir halde bir elkitabına bakarken, birçok bakanın istifasından falan söz ettiklerini duymuştu. Bak sen! Partiler arası anlaşmazlıklar gitgide daha şiddetli ve gitgide daha sık oluyor, insanı bıktıracak kadar tekrarlanıyor. Tekstil sanayisi, Marshall Planı, kabul edilmeli, reddetmeli, milyonerlere vergi konulmalı...

Sadece *Svobodné Noviny*[1] alıyordu, bazen tesadüfen dikkatini çeken bir makaleye bakıyordu ama siyasi mücadele onu ancak uzaktan ilgilendiriyordu.

Doğruyu söylemek gerekirse, çok az ilgilendiriyordu; o bu ilgisizliği bunaltıcı iş yüküyle açıklamayı tercih ediyordu. İşgal döneminin gecikmelerinden sonra en kısa sürede hukuk öğrenimini bitirmek istiyordu. toplantılara katılmak ve örneğin bireysel özgürlük, Masaryk'e[2] göre demokrasi, sosyalizm ve kişisel olarak gün gibi açık gör-

1 Svobodné Noviny (Serbest Gazete): Nasyonal Sosyalist Parti'nin resmi organı.

2 Masaryk: Filozof ve siyaset adamı (1850-1937). Çekoslovak Cumhuriyeti'nin ilk başkanı. Liberal ve reformist eğilimli politikacı.

düğü bütün doğruları konusunda komünistlerle tartışmayı kesinlikle dışlıyordu. Hayır! Kuşkusuz, arkadaşlarından çoğunun partizan körlüğü, bir yandan nefret dolu saldırganlık ve öte yandan taş gibi katı bir inanç onu biraz isyan ettiriyordu. Düşüncesini korumak önemli, kabul, belki kavgasız bu işten sıyrılınmayacak, ama insanın hayatta kendi yolunu çizme arzu ve olanağı varken, gidip politik kavgaların ocağına düşmenin bir anlamı var mıydı?

Hele şimdi önünde yapılacak bunca iş varken!

Cari hesaplar servisindeki yeri tamamen geçiciydi, muhasebe onun uzmanlık alanı değildi ve eğer ondan şirketin ihracat servisinde hukukçu olması istenirse, fakültenin kendisine vermediği öbür bilgileri düzenli olarak hazırlemesi gerekecekti. Dış ticaret karmaşık bir işti ve ihracat müdürü Baroch çok şey vaat ediyordu. Ona, yani Brych'e gelince, kendisine emanet edilen işi başaramamak gibi âdeti yoktu. Uzun bir uygulama öğrenimi planlıyor. Zamanla öğrenmek bir tutku, bir saplantı ve bir zorunluk haline geliyordu.

Pencereden uzaklaştı. Soğuk onu harekete zorluyordu. Genç vücudu için hiç de tatsız olmayan çeşitli seremonileri yerine getirmesi gerekiyordu: Ocağın üzerinde çırpılmış yumurta pişirmek, ayın önemsiz tayınını bir defada mideye indirmek, bütün bunları bir bardak sıcak çayla tatlandırmak, enseyi soğuk suyla ıslatmak ve bedensel formu unutmamak. Çiviye asılı yayı aldı ve egzersizlerine başladı. Bir, iki! Bu alışkanlığı, teksirle çoğaltılmış notlarla geçirilen uzun geceler sonrasında kasları yumuşama tehlikesi gösterdiğinde edinmişti. Eskiden üçlü bir yayla çalışıyordu, şimdi beşli yay kullanıyor ve yayları neredeyse yirmi kez germeyi başarıyordu. Yeter! Bütün vücuduna hücum eden kan uykunun ürperen uyuşukluğunu kovdu.

Bir ayna önünde yüzünü buruştura buruştura tıraş oldu, ustura onu sinirlendiriyordu. Soğuk dış görünümü, esmer teni, ince uzun bir yüzü vardı. Kestane renkli gözlerinden sorgucu bir bakış attı; bunu aptalca buldu ve dilini çıkardı. Gözlerin çevresindeki şu kırışıklıklara bak! İhtiyarlıyorsun François! Haydi canım, bütün bunlar saçmalık! Üç ay sonra otuzunu geçecek bir genç için önemli mi bu?

Ara sıra ev işlerini yapmak için genç adamın mağarasına gelen Posvicova hâlâ ona "oğlum" diyor; doktorasını yaptığı zaman birkaç damla gözyaşı bile dökmüştü. Bir postacı dulu olarak pansiyonda yaşayan ve François'nın babasının sararmış fotoğrafına çok benzeyen hala, halacık onun çok sevdiği tek akrabasıydı. Onu görmeye gitmesi ve yaşamını tatlandırmak için bir kese kâğıdı şekerleme alması gerek. Ama artık yeter! Bu hafta kendisine bahşettiği kısa izin bugün bitiyor.

Sobada ateş çıtırdamaya başladı ve Brych ticari İngilizce kitabına eğildi. Üniversitede Fransızca okumuş ve sınavları başarıyla geçmişti; sonbaharda Rusçaya başlayacak. İşine daldı ve alışkanlıkla notlar aldı, çünkü belleği özellikle görseldi. Daha şimdiden karalayıp atmadığı, birbirine benzer ne çok kâğıt tomarı var!

Yine radyodaki o ses! Onu işinden koparıyor, rahatsız ediyordu. Kurşun kalemini bıraktı, anlamaya çalıştı, sallanan kollarıyla bir an hareketsiz kaldı, sonra keyifsiz ayağa kalktı.

Bütün bunlardan bana ne! Değerli zamanımı boşa harcıyorum!

Pencerenin önünde dururken, köşede pardösüsüne sarınmış André'yi fark etti, karlı kaldırımda dikkatle ilerliyordu. Niye yaya geliyordu André? O genellikle, Zizkov sokağının bütün yaramaz çocuklarını hayran bırakan siyah bir BMW ile François'nın penceresinin altına gelir, çocuklar parlak bok böceğinin etrafında döner, önemli bir uzman tavrıyla, sessizce ve elleri ceplerinde onu değerlendirirlerdi.

André kapıyı vurmadan girdi ve ıslak şapkasını kapının ardındaki askıya attı. Sokağın soğuğunu getirmişti.

– Evinde donuyoruz doktor!

Pardösüsünü çıkarmadı, geçerken uğradığı anlamına geliyordu bu, buruşuk divana kendini bırakıverdi. François'ya iyi bir İngiliz sigarası sundu, kendisi de bir tane yaktı.

Soru dolu bir sessizlikten sonra Brych;

– Eee, ne haber? diye sordu.

– Ne haber mi? dedi Raz, yüzünde hafif gülümsemeyle. Pekâlâ, bütün kent altüst oldu. Şimdi incelemeler yapılıyor. Bütün bunlar bizi, bizleri ilgilendirmiyor! Doğru değil mi?

– Bakanlardan söz etmek istiyorsan!

– Elbette! Dün bizimkiler hükümetten istifa ettiler, bunu Zuna ile tartıştım ve sanıyorum ki karar saati yaklaşıyor.

Brych'in gözü açıldı:

– Sadece şamatadan ibaret, yarın her şey bitmiş olur. Savaş öncesi duruma geri dönülecek.

Raz onun sözünü kesti:

– Dur bakalım, o kadar hızlı gitme. –Uykusuz bir gece geçirmiş gibiydi– Vieille Ville meydanında toplantı hazırlıyorlar, her türlü riski göze alıyorlar, bu açık.

Raz masa üstündeki el kitabını aldı, kayıtsız bir edayla karıştırdı; kafasının başka yerde olduğu anlaşılıyordu. Yüksek sesle düşünüyordu:

– Deneyim sahibi olduğumuzu, dümenlere kapılmayacağımızı sanıyorum. Duruma hâkimiz. Hazırlıksız bir durum söz konusu değil.

– Radyo dinledin mi?

– Radyo elbette karşı!

Komşu evden gelen yürek parçalayıcı bir yakınma sabah sessizliğini bir ip gibi kesti. Raz kalktı, pencereden gittikçe şiddetlenen kar tanelerine baktı ve ellerini ovuşturdu:

– Hava donduruyor. Sibirya soğuğu tam zamanında geldi, oralarda insanın ağzı soğuktan donar. Şubat ayı devrimler için iyi bir mevsim değil baylar, ama bunu unuttunuz siz. Uygar ülkelerde politika sokakta yapılmaz. İnsanları kaldırımlarda donduracaklar. Sonunda her şey yine bir radyatör önünde karara bağlanacak. Bütün bunlar bizim karakterimize göre değil, kimi bağnazlar...

– Biraz çay ister misin?

– Boş ver! Gel gidip şu patlamaya bakalım. Sonra da İréne'e telefon etmem gerek, gece eve gitmedim. Ya sen, beni niye aramadın? Senin doktorandan beri görüşemedik. Sonsuz çalışmalarını bahane etme bana, telefonunu kaldırmak için bir dakika zaman bulamıyorsun...

"Ona açıklamalar yapmam neye yarar? diye düşünüyordu François. "Sadece siyaset beni ilgilendirmiyor, ben çalışmak için huzur istiyorum, hepsi bu!" Hiçbir şey söylemeden giyindi ve birlikte odadan çıktılar. Patéra'larla paylaştığı karanlık antrede küçük Anne'ın solgun yüzünü gördü. Dosttular. Küçük kız, üç yaşındaki yumurcak, iri mavi gözlerini ona dikti, tiz ve çınlayan sesiyle,

– Babam evde değil, dedi ve kapı koluna yetişmek için ayaklarının ucunda yükseldi.

François onun nazik omuzlarında oynayan uzun saç örgülerini okşadı, kapıyı açmasına yardım etti ve kapının aralığından odanın içine bir göz attı.

Sabah sabah uyumasına engel olan bağırtı demek buydu! Yatakta, sık saçları yastığın üzerine yayılmış bir kadın yatıyordu; kömür renginde saçları siyah bir kaynaktan fışkırmış gibiydi. Kadın yeni gelene dostça bakıyordu. Elinin eriminde, tahtadan küçük bir yatakta, kar beyazı örtüler içinde minik bir yumurcak uyuyordu. François yeni doğanın kırışık yüzünde inatçı bir ifade fark etti ve gülümsedi. İçeri girdi, ısının kaçmaması için kapıyı kapattı. Oda sakindi, süt ve yıkanmış bez kokuyordu. Dolabın tepesinde bir kanarya ötüyordu. Yün şala sarınmış yaşlı bir kadın mutfak kapısının önüne çömelmişti. Vesta rahibelerini andıran kadın, yaşlılara özgü hareketsizliğiyle başparmaklarını döndüre döndüre dişsiz damağını sıvazlıyordu. François'nın içeri girmesi bile onu yaşlılığa özgü düşüncelerden kurtaramadı.

– Bir şeye ihtiyacınız var mı Bayan Patéra?

Kendi sesi ona ne kadar da sert gelmişti! Genç kadın usulca başını salladı, edepli ve belli belirsiz bir anne gururuyla usulca küçük yatağa kadar gelmesini rica etti ve ona çocuğu gösterdi. Küçük Joseph Patéra! François soluğunu tutarak bakıyor ve gülünç derecede beceriksiz duruyordu. Gitmeye hazırlanırken yerinde sayıyordu.

– Ben artık gidiyorum.

Bir odun parçası gibi gergin, ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı, selamladı ve bu barış krallığı üzerine kapıyı kapadı.

Çat! Raz'ın sabırsızlıkla onu beklediği bütün rüzgârlara açık koridora çıktığında, soğuk onu sarstı. Dondurucu bir hava akımı, görünmez ellerin küçük avlunun dar kuyusuna doğru püskürttüğü kar yumaklarını karıştırıyor, canlı bir dansa sürüklüyordu. Raz, François'yı sitemle karşıladı:

– Herhalde benim nezle olmamı istiyorsun!

Sokak buz gibi nefesini yüzlerine üfledi. Rayların üzerinde gıcırdayan tramvayın tekerlekleri uzun uzun inledi. Paltolarına sarınmış siluetlerin içine sıkıştığı bir sıra kamyon, büyük bir gürültüyle kenar mahallelerden geldi. Kamyon sırası öyle çabuk geçti ki, François ne pankartların üzerindeki yazıları sökebildi, ne de örtülerin altından ona kadar ulaşan şarkı sözlerini anlayabildi. Bir çığ gümbürtüsü içinde başka kamyonlar belirdi, geçtikleri yerde pis kokan petrol dumanı ve lastikler altında ezilmiş kar lapası bıraktılar.

– Bütün banliyöyü toplamışlar! diye bağırdı Raz François'nın kulağına, ama rüzgâr sözcükleri dudaklarından kopardı; bir avuç rüzgâr!

Kent merkezinin yanındaki sokak insan kaynıyordu. Demiryolu köprüsünden, sabahın ilk hızlı treni tünele doğru inerken başlarının üzerinden hışım gibi geçti ve Brych ona büyük bir zevkle baktı. Trenler öteden beri zaafıydı onun; daha çocukken Vitkov tünelinin üstünde saatlerce kalır, rüzgârla yarış yapan, soluk soluğa ve terlemiş iş takipçilerini seyrederdi. Çuf, çuf, çuf...

On yaşındayken demir gibi sert olduğuna inanıyordu, tanımadığı babası gibi makinist olacaktı. Çocukluk arzuları nasıl da birbirini izlemişti! On yaşında makinist, on iki yaşında pilot, on dördünde dedektif, sonra lirik şair ve daha Allah bilir ne! İnsan hayatta birçok şeyle ilgileniyor, ama dolabındaki hukuk doktoru diploması boşuna alınmadı! Bir lokomotif görünce ya da bir anı sizi ürpertince, çocukluk düşlerine kapılmamak gerek.

Kentin merkezinde, kavşakların çavlanında alışılmadık bir canlılık kaynaşıyordu. Tramvaylar kalabalığın selinden kaçınmak için her zamanki yollarını bırakıp karışıklık içinde dolaşıyorlardı –Prag kaldırımında büyük olayların şaşmaz işaretiydi bu.

Brych çevresindeki yüzleri inceledi.

Onları dün olduklarından farklı, değişmiş buldu. Her biri kendi amacına doğru koşturan, daha çok kayıtsız bu aceleci yolculardan çoğunu tanımıyordu. Bugün bu yüzlerde heyecan görünüyordu; kimi endişe ve kararsızlıkla gözlerini açıyor, kimi daha sert ve ciddi bakıyordu. Bazen, gazete stantları önünde bezlere yazılı sloganları okumak için duraklıyorlardı (don olsun, kar yağsın önemi yok). Kuşbaşı kar taneleri saçlarda, pardösülerde, sıcak soluklarda eriyordu. *Melantrich*'in[1] önünde bir hoparlör altında çabucak toplanan, sonra hemen yeniden toplanmak üzere dağılan küçük gruplar aralarında tartışıyorlardı. Onaylıyor, baş sallıyorlardı. Brych onlarca ve onlarca sinirli, öfkeli, alaycı, meraklı, gevşek yüzlere bakıyordu. Burada, tutkuyla tartışan ciddi aile babaları, herhangi bir şakayla kahkaha patlatan heyecanlı basit aylaklar, günün öneminin bilincinde ciddi kişiler, her şeyi bilenler, zehirli yorumcular, burada tumturaklı bir nutuk, orada ısırgan bir gülüş vardı. Bütün bu patırtı üzerinde alüminyum borulardan sokaklara dökülen bir bando gürültüsü dalgalanıyordu, hoparlörler çıtırdıyordu –"Dikkat dikkat, duyuru yapılacak!"– ve birden bunca karışık gürültü arasında çok sevimli bir çığlık, bir alkış patlayıveriyordu.

İçine nem işlemiş şapkaların üzerinden, Brych, bir grup savaş arkadaşı arasında kuzini Georgette Mizina'nın dostu Henri Beran'ı gördü. Bu sağlam köylü yüzünü, bu güçlü çeneyi, üzerinde karın eridiği yeleli saçların karışıklığını hemen tanıdı.

"Bu onun hoşlandığı çevre" diye düşündü Brych. Genç adam sükûnetini kaybetmeksizin, kendisine alaycı el kol hareketleri yapan bağa gözlüklü saygın bir yurttaşı hiçe sayıyor, öfkeli adamın konuşmasına aldırmıyordu. Öbürü, Marshall planını reddetmenin ekonomik intihar olduğunu, ulusal ekonominin iflas edeceğini söyledi. Henri cevabını uzun uzun tarttı, belirgin kaşlarını gerdi ve çevredekilerin kahkahalarla onayladığı kısa sözcüklerle hasmının kanıtları-

1 Nasyonal-Sosyalist Parti'nin gazetelerinin basıldığı yayınevi.

nı yerle bir etti. Konuşma yolundan saptı, konuşmacılar görüşlerini Prag'ın kurtuluşuna kaydırdılar; bu konu bitimsiz görünüyordu.

– Bu bayağılıkları daha uzun süre dinlemek istiyor musun?

Raz hoşnutsuzdu, François'nın kaburgasını çimdikledi:

– Ne kadar aptalca, dedi rahatlamak için. Prag'ı Rusların kurtardığını herkes bilirken onu kim kurtardı diye tartışmak! Eee sonra? Şimdi 1948'deyiz, durum bambaşka. Soğukkanlı olma zamanı. Siz bizi kurtardınız, teşekkürler, artık biz işleri kendi başımıza becermeyi yeğliyoruz! Baksana şu namuslu beyefendiyi küçük bir ajitatör azarlıyor, adamcağız bu yüzden nerdeyse bir saldırıya uğrayacaktı.

– Onun gibi bağnazlardan partinizde çok var.

– Kuşkusuz! Hatta çoğunluktalar. Gerekli bunlar. Partinin vücudu bu, baş başka yerde olsa bile! Dökün içinizi dostlarım, küçük beyinleriniz tam gaz çalışsın!

– Edepsizsin, diye karşılık verdi Brych acı acı.

– Daha çok politik gerçekçilik bu, ama insanın seninki kadar sıradan bir politik anlayışı olunca bunu anlayamaz. Sokak gösteriş içindir, ama her şeye başka yerde ve mutlaka başkalarıyla karar verilir.

Dondurucu bir rüzgârın estiği Prikopié pasajında Klaous'u gördüler. Brych bu toptancı kürkçüye sadece bir kez Raz'ın yanında rastlamıştı, yine de ufak gözleri, kırlaşmış şakakları, yusyuvarlak bir kafanın oturduğu geniş omuzları ve göbekli bir vücudu taşıyan çevik ama çok kısa bacaklarıyla onu hemen tanıdı. Bugün pembe yüzü gülümseyişini yitirmişti. Kısa boylu adam astragan yakalı paltosuna gömülmüş, cebindeki anahtar demeti ile oynuyordu.

Raz ona seslendiği zaman titredi, ama sonra küçük ağzına rahat bir gülümseme yayıldı:

– Bak! Dostlar sokakta. Ne güzel!

Raz onun ellerini sıkarken,

– Nereye gidiyorsunuz böyle? diye sordu.

Klaous korkmuş bir ifadeyle pasajı inceledi:

– Bugün dükkânı kapadım. Haberiniz yok mu? Dün Radolphe tutuklandı. Yönetime telefon ettim. Hiçbir şey bilmiyorlar! Herkes aklını kaçırmış... Çok korktum... Fabrikalar sokakta... Karım telefon etti, onu tanırsınız...

Raz şeytanca bir tavırla:

– Nasıl gidecek bu iş? diye sordu.

Klaous sözünü bitirmesine izin vermedi. Onu bir koridora sürükledi ve asansörün yanında elini cebinden çıkardı. Tombul avucunda bir küçük tabanca tutuyordu ve bu nesnenin kendisini bile korkuttuğu anlaşılıyordu. Onu çabucak yeniden cebine koydu.

– İşte böyle!

– Panik yapmayın, durun bakalım! –Raz küçümsemeyle gülümsedi ve Klaous'un sırtını sıvazladı– Hiçbir şey olmuyor. Kuru gürültü, hepsi bu. İç savaşa girmek mi istiyorsunuz bununla! Bu aleti evinize bırakın, kendinize kötülük etmeyin!

– Şaka yapıyorsunuz...

Klaous suçlu gibi gülümsedi. Raz onu sakinleştirmeye çalıştı ama yeniden pasaja döndüklerinde, Klaous üzüntüyle konuştu:

– Hiç anlamıyorsunuz dostlarım... Mesela bu sabah haber almak için yönetime telefon ettim. İşe yaramaz kişiler! Onlarla konuşmanın yolu yok! Olay başlarını döndürmüş. "Zaman gevezelik zamanı değil, sakin olun, yüreğinizi ferah tutun, elimizde bilgiler var!" İşte bana söyleyebildikleri şeyler bunlar. Boş sözler! Benim kesin bilgilere, güvencelere ihtiyacım var, onların istihbaratlarına değil! Telefonu kapadım. Herhalde küçük bir sekreterdi! Kardeş[1], hadi bakalım, sömürülecek ve özgürlük üstüne konuşulacak olduğu zaman hep biri vardır. Kemerini sık, partinin seçim fonuna para ver! Buna, evet! Ama şimdi...

Sonunda onu pasajda bırakıp çıktılar.

Brych,

1 Kardeş: Nasyonal Sosyalist Parti üyeleri birbirlerine hitap şekli.

– Bayağı herifin biri! dedi. Budala bir toptancı tüccar. Korkudan pis pis kokuyor!

Raz alnını kırıştıran düşünce dalgınlığına bıraktı kendini, sonra kızgınlığını koyuverdi:

– Peki, nereye varmak istiyorsun? Tanrım, zararsız biri o! Ama merak ediyorum, kime oy vereceksin seçimlerde, tam olarak kiminle birliktesin sen?

– Eğer komünistler kazanacaksa, halkçıya[1] oy vereceğim, ya da...

– Ya biz kazanırsak!..

– O zaman kuşkusuz komünistlere oy verirdim. Bu ülkede demokrasinin politik dengeye ihtiyacı var ve eğer bir şey bunu tehdit ediyorsa, bu sağ olsun sol olsun, partilerin fanatizmi ve dogmatizmidir.

– Bu yalnızca entelektüel bir beynin üretebileceği güzel bir saçmalık, dedi Raz ve öfkeyle izmaritini yere attı. Eski bir tartışma neredeyse yeniden başlayacaktı, ama ikisi de isteksizdi.

Raz devam etti:

– Görünen o ki henüz küçük liberal beyinler için bir parti yok. Ama dengeyi ben başka türlü düşlüyorum. Şu anda denge yok, bu yüzden bu sirki başlattılar. Bizi çiğ çiğ yemelerini bekleyemeyiz, benim sevgili hümanistçiğim! Senin çevrende gördüğün şey, rastlantının sonucu değil!

Prikopié'de tıraş bıçağı gibi keskin bir rüzgâr yüzlerini kamçıladı. Brych, bitmez tükenmez bir kortejin evlerin sarp kıyıları arasında kabaran bir ırmak gibi aktığını gördü. Dişlerine kadar silahlı birliklerin manzarası, gündelik giysileri içindeki erkek ve kadınların sonsuz dalgası kadar etkileyici değildi.

Ya şarkılar! Rüzgâr yeni kurumuş renkli pankartlara çarpıyor, onları başların üstünde sallıyordu. Kadınlar, erkekler, kışlık kalın mantolu fabrika işçileri, yüzler, şallar, kaldırımlarda karları ezen ayakkabılar, konuşma uğultuları, gülüşler, disiplin ve öfke, bütün bunlar Prikopié'den eski kentin dar sokaklarına akıyor, dükkânların

1 Halkçı: Hıristiyan demokrat eğilimli "Halkçı Parti" söz konusu.

vitrinlerine kadar bütün genişliğiyle kaplıyordu. Kortej, yoluna çıkan her şeyi yutuyordu, Brych ve André önlerinde yol açmak istediler, ama vücutlar arasında dönüp durdular. Taşan bir ırmağın burgacı içindeydiler sanki. André dirseklerini boşuna kullanmıştı, kalabalık sürüklüyordu onları.

Tiyatronun yanında kaldırıma atıldılar. André titreyen parmaklarıyla bir sigara yaktı. Koltuğunun altında bir çanta olan genç bir işçi ondan ateş istedi. Raz bir şey söylemeden, sigaranın ucuna çakmağı tuttu ve işçi ona teşekkür ettiğinde cevap vermedi.

"Açık bırakın!" Bayraklar rüzgârda dalgalanıyor, şapkalar kasketler havaya atılıyordu; yoldaki adamların uyarılarını duyunca onlar da şapka çıkardılar. "Geçemeyecekler", dedi Brych'in yanında dikilen bir adam. Ama bir başkası şöyle karşılık verdi: "Bunu görmeyi çok istiyorum, bugün hiçbir şey bensiz olmayacak!" Sonra bir başkası; "Korkutucu, değil mi? En azından uyuyacaksın... bu şaşırtıcı değil, ben başımın altında törpümle tezgâhın üzerinde uyudum. Termosu al bir yudum iç, annem her şeyi düşünür, çay yapmış bana! Dikkat, Vaniek arkadaş! Vaniek arkadaşı isteriz" Ve kalabalık ateşli ateşli bağırmaya başladı: "Vaniek arkadaş! Vaniek arkadaşı isteriz" Dalgacı biri, "Karısı ve oğlu arıyor onu!" diye ekleyerek herkesi güldürdü. Hâlâ dinç bir ihtiyar karşılık verdi ve bir neşe patlamasıyla selamlandı: "Buradayım ben, ne var?" "Atölyeyi kapatmayı unutmuşsun" diyorlar ona. "Beni kim sanıyorsun sen? Öyleyse var git atölyeye, bak bakalım orada mıyım! Tam otuz beş yıldır her akşam kapatırım onu! Dikkat et ayakların donarsa artık yola çıkamazsın." "Zenki'leri ve Drtina'ları[1] biliyoruz. Eh! Uğursuz, bir ay önce onları istiyordun!" "Ama o bir ay önceydi, bugün, ben artık onları istemiyorum! Ve benimle böyle matrak geçme! İçlerinde niyetini açıklamakta zorlanan biri daha var! Lettrich bu! Dikkat et, bu papaz hakkında kötü bir şey söyleme, her şeyi gidip Saint Pierre'e anlatır ve cennetin kapısını suratına kapatır!" Son sözlerini bir kahkaha dalgası örttü. Biri şöyle bağırdı: "Satılık on iki bakan! Özellikleri: lime lime dökülmekte! İndirimli!"

1 Her biri Başbakan yardımcısı ve Adalet Bakanı olan Nasyonal Sosyalist Parti'nin yöneticileri.

Gülüşmeler... ve yeniden sükunet.

– Kaçalım, diye buyurdu Raz ve yürümeye başladı. Geri dönmeleri imkânsızdı, önlerinde bir yol açmayı denediler, ama kalabalığa kapıldılar. İnsan dalgası onları mağazaların indirilmiş kepenkleri boyunca sürükledi ve bir anlık mücadeleden sonra, yeniden uçsuz bucaksız alana attı.

Umutsuzca bir araba kapısı köşesine sığındıklarından, şimdi tüm Vieille Ville meydanını kaplayan kafalar denizinin dalgalandığını görüyorlardı. Sessizce bu manzarayı seyrediyorlardı.

François endişeyle, "işimden ayrılmayacaktım" diye düşündü... Burnunun ucu donmuş, güçlükle soluyordu.

Raz hırsla sigara içiyor ve bitirmeden atıyordu.

Kentin üzerine kar yağıyor, rüzgâr çalıları ve çatı kalkanlarını süpürüyor, bayrakları şişiriyor, pankartları sarsıyordu.

Gölün üstünde berelenmiş beyaz kefeni içinde dimdik ve ciddi Jean Hus'ün[1] heykeli dikiliyordu. Göçebe bir güvercin sürüsü Tyne katedralinin kulelerinden havalandı ve Vieille Ville'in çatısına yöneldi, bir kanat çırpışıyla meydanın dalgalanan uzamına hâkim belediye kulesinin kemirilmiş bedenine geçti.

Biri konuşuyordu. Soğuktan kasılmış yüzler sarayın balkonuna çevrilmişti; düşünceli ve sakindiler, ama beklemenin verdiği heyecan kesinlikle belli oluyordu. Brych birinin koluna dokunduğunu hissetti ve olağanüstü bir görüntüden koparılmışçasına şaşkın döndü.

– Haydi, diye homurdandı Raz, konuşmak için bir çaba harcadığı hissediliyordu. Bu iş can sıkıcı olmaya başladı, komedi çözüme yaklaşıyor, sahneleme de güzel değilmiş!

Büzülmüş bir ağızla söylemişti bunu ve Brych onun yalan söylediğini anladı; çevresindeki güç onu etkiliyordu. Gözlerinde, derisinin altında, tıkanan soluğunda vardı bu güç. Çünkü otuz sekizde, üç yıl önce mayısta olduğu gibi, yürekleri avucuna alan ve onu soluğuyla

1 Hıristiyan reformcu, teolog.

ezen anlardan biri yaşanmaktaydı. Brych bunu dehşetle anlamıştı, burada herkesin hayatını yeniden altüst edecek bir şeyler başlıyordu.

"Bugün ayın kaçı?"

"Bir saat önce sıradan bir güne başlamıştım; ya şimdi?"

"Şimdi 21 Ocak 1948 Cumartesi."

Ve ırmak canlandı. Herkesin beklediği siyah kürk başlıklı adam balkonda göründüğü anda heyecanlı bir uğultu patladı.

Şu yüzlere bak! Şu havaya kalkan kollara, şu gözlere!

Brych, Raz'ın böğrünü dürttü:

– Demin bana politikanın radyatörlerin önünde yapıldığını söyledin. Hâlâ bu fikirde misin?

Bu sözlerin devamı, söylevcinin ilk jestinde hemen kesilmek üzere yükselen fırtına içinde, köpüren ve soluk alan bu kitle içinde kayboldu. İlk sözcükler, bütün ülkeyi dolaşacak sözcükler, çalan çanlar gibi sözcükler duyuluyordu:

"Kadınlar ve erkekler, yurttaşlar!.."

II

Sokağa dalan buz gibi akşam rüzgârı Patéra'nın kibrit alevini inatla söndürdü. Bir kez, iki kez, yapacak hiçbir şey yoktu!

Patéra kibriti homurdanarak attı ve bir başkasını çaktı. Bu aptalca mücadele, Patéra'nın yanında, sokağın köşesinde ayakta duran ihtiyar Adamek'i sinirlendirmiş gibiydi. Cebini karıştırıp fişek biçiminde bir çakmak çıkardı.

– Bak, bunun gibi bir bomba edin kendine, huzura erersin.

Nihayet sigara yandı. Patéra ezilmiş sigara paketini açtı ve Adamek'e uzattı, ama o kararlı bir tavırla reddetti. Rüzgâr öksürtüyor onu, bronşları hırıldıyordu.

– Hayır, dedi boğuk bir sesle, bugün çok bile içtim. Yokluğum fark edilmeden gara gitmem gerek. Yarın görüşürüz Joseph! Karına ve yumurcağa selam!

Patéra bakışlarıyla izledi onu. "Elli yaşında birine göre genç gibi sekiyor, hem de bronşlarına rağmen!" diye düşündü hayranlıkla. Bazen birlikte yürüyüp fabrikadaki olaylar hakkında birbirlerine izlenimlerini aktarırlardı. Hep burada, demiryolu köprüsünde, Adamek gara gitmek, Patéra Zizkov'a çıkmak üzere ayrılırlardı.

Adamek ilginç biriydi. Patéra, düşüncelerini kasketi altında usulca çeviren, kısa cümlelerini hazırlamadan önce onu bütün açılardan dinleyen bu yaşlı mücadelecinin deneyimini değerlendirmeyi bilirdi. Bu dağınık saçlı ihtiyar çoğu zaman aşırı ihtiyatlı oluşuyla onu sinirlendirirdi. Konu ne kadar açık olursa olsun, hemen şakakları seyrek kır saçlı başını sallar ve homurdanmaya başlardı: "Dur bakalım, durum o kadar açık değil!"

Ama bu çekince tamamen yapısaldı. Onun doğuştan hoşnutsuz biri olduğuna karar verdi. Adamek güzel olan ne varsa onu gizler, kırpışan göz kapaklarının altında her zaman alaycı bir bakış ışıldar ve bu alaycılık öylesine söylediği her cümlede kendini gösterirdi. Onu fabrikadaki parti örgütünün başkanı seçtikleri gün herkes mutlu oldu. Toplantılarda, dikenli çenesi avucunda, sabırla dinler, konuşanların kızgın yüzüne uykulu göz kırpmalarıyla bakar, sonra birden canlanır ve boğuk bir öksürükle açıklardı:

– Sanıyorum ki ikiniz de düşünmeden konuşuyorsunuz. Sen Charles, biraz daha okuman ve sağduyunla daha az gururlanman gerekir... Bana göre sorunu şöyle koymak gerek: evet mi yoksa hayır mı Partiye yararlı olur? Savaştan önce sanıyorduk ki...

Ve usulca, sakin sakin başladığı konuşmayla hedefi tam ortasından vurur, geriye boyun eğmekten başka çare kalmazdı... Toplantı bitiminde, koridorda size rastladığındaysa asık suratlı bir tavırla tasalarından bahsederdi:

– Geçen yıl bahçeme kayısı fidanı diktim; böyle bir soğukta tutar mı tutmaz mı bilmem, sen ne diyorsun? Bizim orada toprak gevşektir ve kuzey rüzgârı eser.

Soğuk fena ısırıyordu! Patéra yakasını kaldırıp uzun adımlarla yürürken uykusuzluğun gözlerini yaktığını fark etti; az önce verip veriştirdiği rüzgâr hoş bir şekilde yüzünü yalıyordu şimdi. "Son kez ne zaman yattım? Birkaç gün geriye gitmeli. Her şey salı akşamı, evet, gece yarısına kadar uzayan şu büro toplantısında başladı." Küçük toplantı salonunda tartışıyorlardı... Neyi tartışıyorlardı? Ve birden telefonun zili çaldı.

"Patéra mı? Evet... Ben Brych! En az bir saattir sizi arıyorum! Karınız doğum yapmak üzere. Evet, gidip doktoru buldum. Her şey yolunda, ama hemen gelmeniz gerek. Hayır, sakin olun, biraz çabuk oldu, ama her şey yolunda." Telefonu kapatmayı unuttu, ama bunu onun yerine biri yaptı. Komiteden arkadaşları onu bir otomobile bindirdiler ve kendini bir fırtına gibi evine attı. Coşkun yüreği göğsünde hızla çarpıyordu. O da Vlasta da her şeyin bu kadar çabuk olacağını düşünmemişlerdi.

Sofada, ufak tefek doktorun yanında duran Brych onu kolundan tuttu, böyle anlarda erkekleri saran telaşlı hali dağıtmaya çalışarak kulağına bir şeyler fısıldadı. Bu telaşlı günde Brych ona yardım ediyordu.

Ve sonra gece oldu! Onu ver-şunu ver, kömür bulmaya git, sigara içme, kapının ardında kal! Beklemek, yine beklemek! Ve duvarda eski saatin tik-takları! Küçük konut tümüyle altüst olmuştu!

Anne neredeydi? Brych'in odasında uyuyordu o! Anne bir yetim. Onu evlat edinmişlerdi, çünkü Patéra'nın kardeşi Vojtech, Dresden hapishanesinden dönmemiş, karısı ise savaştan kısa süre sonra kalp rahatsızlığından ölmüştü. Patéra kızcağızın keskin sesini özlüyordu. Vlasta ve o Anne'i kendi çocukları gibi seviyorlardı.

Başı ellerinin arasında, dirsekleri dizlerinde sofadaki eski bir tahta üzerinde saatlerce bekledi. Annesi onu görmeye geldi ama fazla konuşmadılar, çünkü bağırması gerekecek, bu da rahatsız edecekti. Annesi ona bir fincan açık kahve ile hemen yediği bir dilim ekmek verdi. Başka bir şey yok. Bekleyiş. Kulak kabartıyordu.

Gece yarısını geçtiğinde Brych ona;

– Benim evde uzanmak istemez misiniz, diye sordu, ama Patéra cevap verecek vakit bulamamıştı ki kulaklarına boğuk bir inilti, nerdeyse ikiye bölünmüş bir çığlık geldi, tüyleri diken diken oldu. Patéra yüzünü avuçlarına gömdü ve Brych'in hararetle omuzuna sarıldığını hissetti.

– Soğukkanlı ol! diye fısıldadı Brych, pek de güvenli olmayan bir sesle. Her şey iyiye gidecek.

Ve yeniden sessizlik. Patéra sofada yalnız kalmıştı.

Sonunda doktor odadan çıktı, Patéra'nın eline dostça vurarak,

– Bir oğlan, sizi tebrik ederim, dedi. Ama gelecek sefer klinikte olmalı! Ev bu işler için pek uygun değil, hem de daha az güvenli.

Doktor sorular karşısında gitmek için acele ediyordu; onun zamanı, çiçeği burnunda babaların ise deneyimi azdı.

Komşular! Patéra onların yardımını istemiyordu.

– Bir oğul! Anlıyor musunuz? Bir oğlan! Harika!

Mutfak değişmişti, girmesine izin verilince endişeyle etrafına bakındı. Tuhaf bir duyguydu bu; sabun, temizlik malzemeleri... Sakin bir alacakaranlık vardı, ocaktaki ateş kömür parçalarını keyifle çatırdatıyor ve camlara rüzgâr vuruyordu.

Anne ve bebek mücadeleden bitkin düşmüş uyuyorlardı! Soluk aldı. Her şey öylesine sıradan, basit ve yüce, doğal ve mucizevi görünüyordu ki!.. Soluğunu tutuyordu. Orada yatan karısı Vlasta!.. Annesi ona yumuşacık beyaz örtülere sarınmış bir şey gösterdi, kırmızı ve buruşuk yüzlü şeyi hayretle inceledi ve yeniden karısına bakınca, onun gözlerinin yarı aralanmış olduğunu gördü.

Karısı ona incelmiş, acının altında ezilmiş göründü, Vlasta konuşmak istiyordu, ama o başıyla hayır dedi. Vlasta'nın kirpikleri titriyor, yorgun bir tavırla gülümsüyordu.

Patéra karısının karşısında anlaşılması güç bir utanç duydu, söylenecek güzel hiçbir şey bulamadı. Nerdeyse acılı denebilecek yeni bir sevgi boğazını sarmış, gözlerinde ışıldıyordu.

– Zor oldu mu?

Vlasta onu sakinleştirmek istercesine gözlerini kırparak, yiğitçe ve gururla evet dedi. Patéra başını ılık yastığa koydu, sıcak nefesin incecik alevi esmer teninde dolaştı. Gözlerini kapadı.

Ya öbürü! Bebek! Ne kadar da beklemişlerdi onu! Bebek daha doğmadan önce, Vlasta bazen onun elini alıp şişkin karnına koyardı. "Burada o, hissediyor musun?" Vücudun sıcak derinliğinde debelenen, belli belirsiz, ama bastıran, ısrarlı darbeler, işte avucunun altında hissettiği şey! Ve şimdi...

Her şey ona daha yeni, daha yumuşak, daha kokulu görünüyordu artık, keyifli bir ışık doldurmuştu odayı, annesi bile gençleşmiş gibiydi!

Düş kurmak yeter! Patéra'nın işi başından aşkın! Defterine not aldı: "Yarın bir terazi bulmalı, bir de çocuk arabası ve belediyeye gidip ailenin yeni üyesini beyan etmeli!"

Dün fabrikadan çıktığından beri suçluluk duygusundan kurtaramıyordu kendisini. Aile yaşamındaki bu olaylara karşın, bulutların yığılacağını iyi biliyordu.

Fabrika! Onu fabrikaya sürükleyen yalnızca merak değildi. Yaşamın bütün önemli olaylarını fabrikanın duvarları arasında yaşadı. 1933'teki grev, 1938 sonbaharındaki şu birkaç gün; o zaman Parlamentoya yürüyüşe katılmışlardı. Ve ertesi yıl, şu çamur gibi mart ayı! Kente giren Alman motosikletleri fabrikanın önünde geçit yapıyordu. O fabrikayı kalesi gibi içinden tanır. Gestapo'nun polisleri gelip onu makinelerin önünden almış, ellerini yıkamak ve mavi iş tulumunu çıkarmak için bir dakika bile vermemişlerdi. Yırtıcılığa susamış polisler onu bekçi kulübesinin arkasında, uğursuz bir yerde dövmüşlerdi. Naziler kapıya konulur konulmaz, yeniden fabrikaya dönmüş ve diğerleriyle birlikte onu Amerikan bombalarının yıkımından kurtarmıştı. Hepsi bunun için buluşmuşlardı. Ant içiyor, öfkeden köpürüyor, kan ter içinde kalıyorlardı. Sonra bunun kendi fabrikaları olduğunu anlamışlardı. Onu millileştirmişlerdi.

Tramvayla fabrikaya giderken, "Çoktan orada olmak isterdim!" diye düşündü Patéra. Başka günler yalnızca sıkılı yumruğunu barın-

dıran pardösüsünün cebini şimdi koca bir şişe likör şişiriyordu. "Arkadaşlarla yumurcağın sağlığına tokuştururuz!"

Tramvay rayların üzerinde keyfince yavaş yavaş ilerliyordu.

Fabrikaya geldiğinde birden parmaklığın eşiğini aşan bir kasırga Patéra'yı kavradı. Gümbürtülü bir uğultu karşıladı onu. Onlarca kol birden yakaladı onu, çırpınması boşunaydı, kurtulmanın yolu yoktu. Perçinleme işçilerinde nezaket denen şey yoktu. Bilerek ve acımasızca sırtını bir masaya vurdular.

Bu sırada Patéra, kaba gülüşmeler ve şakalara rağmen, akıllarında bambaşka şeyler olduğunu seziyordu. Havada bir şeyler vardı. Yanında Adamek ve Masek duruyordu; karşıda, sallantılı yürüyüşüyle yakışıklı karanlık adam Santor –fabrikada ona Caballero adını taktılar– döküm kalıpları arasında geziyordu; kupkuru ufak tefek ihtiyar Myticka bir sandığın üstünde çömelmiş, ustabaşıya bir şey açıklıyordu, sinirli bir hali vardı. Ama ustabaşı kollarını havaya kaldırıyor ve gürültüyle sümkürüyor, çevresinde dalgalanan beyaz gömleği ile makineler arasında dolaşıyordu. Patéra sırık Fernand Mracek'e bir baş selamı gönderdi, birilerini eliyle selamladı, birkaç kişiyle de lafladı.

Jo Voracek her zamanki gibi onu yine asık suratla karşıladı ve sıkıntıyla homurdandı:

– Görünüşe göre oğlun yaramaz biri!

Ve perçin makinesinin hortumunu vidalamak için sıkıntıyla çömeldi.

Jo Voracek gevezelik yapmayan derli toplu biriydi. Patéra onunla nerdeyse iki yıldır çalışıyordu. Ciddi, somurtkan, temiz ve bakımlıydı. Boks kulübünün orta siklette temel direği olan Voracek bir gelincik kadar esnekti. Her an her yerde, vücudu hafifçe yana eğik, adaleli göğsüyle öne atılmaya ve bir boksör tavrı almaya hazır olarak yürürdü. Vestiyere giderken, duşların köşesinde çoğu zaman idman yaparken görülür; yıldırım gibi bir sol indirir, bir iki, sol sağ ve görünmez hasıma karşı saldırı genellikle güçlü bir kroşe ve geriye hızlı bir sıçrayışla tamamlanırdı. Sonra, kendisine bakıldığını anlayınca, sıkılgan bir tavırla kollarını indirir ve yan yan bakarak açıklardı:

– Bu akşam Burda ile dövüşüyorum, artık düşük gardı ile beni yenemeyecek!

Duşun musluğunu sonuna kadar açar ve buz gibi soğuk suyun altında zevkten yerinde duramazdı.

Patéra daha önce onu Parti'ye üye yapmayı denedi. Jo onu dikkatle ve alnını kırıştırarak ama ağzından tek kelime çıkmadan dinlemişti. Düşünüyordu. Üyelik bültenini alıp özenle katlayarak çekmecesine koymuştu. O günden sonra bu konuda hiç konuşmadılar. Patéra bu iri yarı çalışkan çocuğu iyi tanırdı, spor politikayı düşünmesini engellese bile, o onlardan yanadır:

– Haydi Jo!

Patéra'nın perçin makinesi sac içine büyük camlı salonu sarsan ilk salvosunu bıraktı; insan kendini bu sert darbe sırasında cephede sanır. Çekiç Jo'nun önceden açtığı deliklere soktuğu perçin çivilerinin başına vuruyor, tata, tatata, tatata... Korkunç gürültü arasında ıslıkla söylenen şarkı işitilmedi...

Jo, boksör edasıyla perçin çivilerini ısıtacak tekneye doğru uzaklaştı ve döndüğünde, ciddi bir tavırla Patéra'ya eğilip şöyle dedi:

– Bir şey hazırlanıyor... Bu sabah, gazetelerde, az önce bana söylediler...

Patéra ateşi kesti, elinin tersiyle alnını ovuşturdu, çekici taşımalığa astı ve bir uzman tavrıyla cebini karıştırdı: sinirleri yatıştırmak için sigara tüttürmenin tam zamanıydı...

– Molayı bekleyebilirdik...

Siren kısa bir çığlık attı, gürültü ansızın kesildi, bronz kalıpların kenarına oturan işçiler ağır ağır bir şeyler atıştırmaya başladılar. Patéra daha azık torbasından bir dilim ekmek çıkaracak zaman bulamadan omzuna bir tokat yedi; Tony'di bu,

– Jo, çabuk büroya! Olağanüstü toplantı! dedi ve gitti.

Patéra mavi tulumundan ve saçlarından tozu ve alaşımın gümüş rengi yongalarını sildi, küçük toplantı salonuna gitti. "Yaşa, varol!.." Bürodaki çocuklar onu neşeli bir gürültüyle karşıladılar ve görüşme

başlamadan sırayla gelip elini sıkarken soru yağmuruna tuttular: "Peki Jo kaç kilo? -Oğlunla övünmelisin! -Kime benziyor? -Nasıl, kaç kilo? -Kilolar, öyle ya! Babası gibi sağlam bir adam!"

Adamek kaleminin ucuyla masaya vurdu:

- Neler döndüğünü anlamak için herkesin yeterince aklı olduğunu düşünüyorum...

O gün ve ertesi gün Patéra çekicine dokunamadı bile: Toplantı üstüne toplantı. Telefon zilleri. Hükümetten ne haber? Yeni bir kargaşa, bir takladan öbürüne. Kantinde, öğle yemeğinde tutkuyla yapılan tartışmalar...

Sabah ekibi işini bitirmişti ama çok az kişi evine dönmek istedi. Fabrika insan kaynıyordu. Kantinde, avluda bekliyorlardı. İhtiyar Myticka topallaya topallaya gruptan gruba gidiyor, kısa piposunu hırsla içiyor ve önüne gelene kehanette bulunuyordu.

Yine toplantılar! Yakıcı dumandan Patéra'nın gözleri yanıyordu. Salon havalandırılıyor ve tartışmalar yeniden başlıyordu. Ve yorgunluk! Şu son günlerde oğlu yüzünden geceleri hiç uyumamıştı...

- Arkadaşlar, bir çocuğum oldu, anlıyor musunuz! Sizler iyi bilirsiniz, artık sorumluluklarımdan biri de bu yumurcak! Peki, öbürleri ne istiyor... Sadece bir parmak kaldırmaya cesaret etsinler ve...

Cesaret ettiler...

İstifa haberi fabrikada bir hortum gibi dolaştı. Uzun süreli olmasa da perçinleme atölyesi sustu. Tartışma sesleri yükseldi. Patéra döküm kalıpları arasında el kol hareketleri yapan ihtiyar Myticka'yı gördü. İstekle sigara içiyor ve tozlu kaşlarının çatısı altında küçük gözleri ışıldıyordu. "Tamam işte! Size söylemiştim! Ah sefiller!"

Patéra onun ateşli nutkunu sonuna kadar dinleyemedi, çünkü Adamek ona kapıdan işaret ediyordu.

Birkaç büro görevlisiyle birlikte Vysocany Halkevi'ne kadar koştular ve işletmenin bütün personelini aynı akşam atölyede bir toplantıya çağırdılar. Fabrika hiçbir zaman bu kadar büyük sayıda toplanmamıştı. Bütün ekipler! Bütün bölümlerden, demirhanelerden,

tornalardan ve frezelerden. Perdahçılar eliti, kamyoncular, terden simsiyah olmuş kazan dairesi ekibi, büro çalışanları, her kafadan insanlar, hatta onlar arasında dalkavuklar ve iş gömlekli hafiyeler vardı. Müdür biri azgın bir gerici olan iki yardımcısıyla geldi, ama gerici oturup çevresine şaşkın bakışlar atmakla yetindi.

Ayakta, kapının yanında salkım salkım insan vardı, diğerleri sandıklar ve masalar üstünde oturmuştu ve bütün gözlerde aynı parıltı vardı.

Adamek söz aldı. Tane tane, doğrudan amaca yönelik ve bununla beraber her zamankinden daha heyecanlı konuşuyordu; ellerinden yardım alırken küfürlere tenezzül etmiyor ve doğrudan dinleyicilere sesleniyordu:

– Burada, hepimiz aynı düşüncede değiliz. Bunu gizlemek neye yarar, doğru değil mi? Kimileri çok çabuk anlarken, kimilerinin anlaması için karnına yumruk yemesi gerek. Bana öyle geliyor ki onlar şimdi bu yumruğu yediler! Pekâlâ! Orada Sladek'i görüyorum, çok olmadı, ikimiz biraz tartışmıştık, doğru değil mi Louis? Bunun hiç önemi yok arkadaşlar! Şimdi, partiler arası bir mücadelenin söz konusu olmadığını iyi görmek gerek. Hayır arkadaşlar! Şimdiye kadar ne düşünüldüyse düşünülsün, bu hepimizi ilgilendiriyor. Ve artık, yukarıdaki bu baylara yüksek sesle ve açık açık şunu söylememiz gerek: "Hayır, öyle değil! Çekin ellerinizi! Oyun bitti! Aşırıyorlardı, kaçakçılık, kışkırtıcılık yapıyorlardı, bugün ihanet ettiler!.."

Patéra atölyeyi çınlatan sesiyle kararı okuduğu zaman, iki-üç el dışında bütün eller havaya kalktı. Karar ağır bir sessizlik içinde oylandı. Camlı çatı altında gürleyen *Enternasyonal* aralık kapıdan geceye aktı.

Cumayı cumartesiye bağlayan gece yavaş yavaş geçiyordu. Hemen herkes fabrikada kalmıştı. Kapının yanında puantaj saatinin tıkırtıları şubat sabahına doğru yol açarken siyah avluya kar taneleri iniyor, pencerelerin karanlığa yaydığı sarımtırak ışık içinde hareket ediyorlardı.

Fabrika geceyi geçiriyordu.

Patéra toplantı salonundan dönüşte, atölyenin köşesindeki soğumuş radyatör borularının yanında kıvrılmış uyuyan silueti fark ettiği zaman gün ağarmak üzereydi. Jo Voracek'ti bu.

Çenesi göğsünde, kollarını dizlerine dolamış uyukluyordu. Patéra,

– Kalk Jo, kahve dağıtılıyor, diye onu sarstığı zaman, uyanan bir gece kuşu gibi göz kapaklarını kırpıştırdı, bir sıçrayışta ayağa kalktı ve uyuşukluğunu gidermek için birkaç hareket yaptı. Esnedi.

– Eee Jo!

Boksör, Patéra'ya yaklaştı ve sağı solu kolaçan ederek ona katlanmış bir kâğıt uzattı.

– Al, bunu bu gece doldurdum. Üyelik formum. Onu teslim edeceksin değil mi?

Aynı gece gelip onu bulan ilk kişi o değildi; başkaları da gelmişti, ama Patéra'yı hiçbir şey Jo'nun basit ve kararlı davranışından daha fazla heyecanlandırmadı. İkisi yan yana oturdular. Jo, akşamdan anasının evine koşturup aldığı ekmek ve ezmeyi Patéra ile paylaştı. Onu yediler ve kendilerini daha iyi hissettiler.

Patéra üyelik formunu cebine koydu.

Birkaç saat sonra, ardına kadar açık kapıyı aşarak, bütün fabrikayla birlikte soğuk havaya çıktılar. Diğer fabrikaların kalabalığıyla birleşerek büyüyen grup karlı şosede yürüyordu. Solumalar, tepinmeler, öfke ısıtıyordu onları; Patéra, Vorecek'in yanındaydı; gidiyorlardı.

Patéra kapkara sokakta, "İşte her şey gibi bu da geçti! Artık gidip uyumalı! Yarına kadar iyi bir uyku çekeceğim", diye düşündü ve bu fikirden çok mutlu oldu. Hızlandı; ayakkabıları merdivenin basamaklarında patladı, demir ökseler dehlizin karolarında çınladı.

Ilık bir ısı dalgası vurdu yüzüne; aceleyle kapıyı kapattı ve ayaklarının ucuna basarak karısının yatağına yöneldi. Başucu lambasının hafif ışığında onun yarı açık gözlerini fark etti. Bebeğin yatağında anlaşılmaz bir sessizlik hüküm sürüyordu.

– Uyuyor musun?

– Hayır, seni bekliyordum.

Suçlu gibi başını eğdi. Sokağın soğuğu hâlâ pardösüsündeydi.

– Biliyorsun, dün akşam fabrikada kalmam gerekti.

– Biliyorum, annem bana gazete getirdi.

Patéra ona sessiz bir gururla baktı. Soğuktan uyuşmuş parmaklarıyla küçük yatağın örtüsünü kaldırdı ve usul usul soluk alan çocuğu seyretti. Sonra, sönmüş kuzinenin yanındaki küçük masaya geçti ve aç kurt iştahıyla soğanlı patates knedliki'lerini[1] yedi; yemeğini bastırmak için alacakaranlıkta el yordamıyla ılık arpa çömleğini aradı.

Kaslarına sıcak bir güç geldi; gerindi, esnedi. Karısı çoktan uyumuştu. "Birkaç nefes sigara ve çabucak örtünün altına! Sahanlıkta sigara tüttürmeye alışkınım. Yakında lojman idaresini bir güzel paylayacağım, burada, annem için bir kulübecikle birlikte tek bir odaya sıkışmışız! Gidip bağırıp çağırmadıkça, masaya yumruk indirmedikçe, umut yok. Ne yazık!"

Karanlık avluya karşı, dirseğini metal korkuluğa dayayarak bir sigara tüttürdü. Çatı altında boyacının çalıştığı atölye penceresinden bir ışık yayıldı ve sisli karanlık içinde kayboldu; öteki lojmanlar gözlerini yumdular, sahanlık uykuya daldı, yukarıda bir kapının menteşesi gıcırdadı, kapı aralığından bir an için radyo müziği yayıldı. Şırak!

Nemli soğuk Patéra'yı sardı. Az önce bir acı hissettiği sağ kolunu ovuşturdu. Zaman zaman organlarını kemiren romatizmaya işgal sırasında yakalanmıştı. Sinsi bir acı, parmakla dokunulamayacak denli duyarlı!

Küfretti ve dişleri takırdayarak sofaya girdi. Birden aklından bir şey geçti. Bir anlık duraksamadan sonra komşusunun kapısını çaldı:

– Uyuyor musun doktor?

– Hayır, girin, diye cevap geldi içeriden.

Brych'i üzerinde eşofman, eski öğrenci alışkanlığıyla boynuna dolanmış bir şalla masası başında buldu; elindeki kırmızı kalemle paragrafların altını çiziyordu.

---

1 Bir çeşit bulgur ya da patates unu köftesi.

Masanın üstünde soluk bir ampul alacakaranlıkla mücadele ediyordu.

Eşikte duraksadı Patéra:

– Sizi rahatsız etmek istemezdim, ama kapının altından ışığı görünce gelebileceğimi düşündüm.

Kitabını gürültüyle kapadı Brych:

– Sıkılmayın, girin. Baykuş gibiyim ben, gece yarısından önce hiç yatmıyorum.

– Ya sonra, bizim yumurcağı işitiyorsunuz herhalde?

– Hiç önemi yok. Kütük gibi uyuyorum, hem ben ağlayan çocukları severim, bu daha keyifli!

Patéra gülerek;

– O bağırmaya başlayınca, kıyamet gününün borazanları çalıyor sanıyorum, dedi.

Soğuk odayı inceliyor, havayı kokluyordu:

–Duman tütüyor!

Sobanın üzerine eğildi, kurcaladı, birtakım homurtular çıkardı, maşayla közleri karıştırdı ve soba gürlemeye başladı.

– Tamamdır! Soba da insan gibidir, havaya ihtiyacı var!

Isı odada yayılmaya başladı. Patéra ellerini ovuşturdu ve ölçülü bir merakla çevresine baktı. Bu odaya ilk kez giriyordu. Ortak sofayı Brych ile paylaşmasına karşın, komşusu ile ilişkileri sahanlığa geçişte ya da girişte söylenen iki üç cümleyle sınırlıydı. Zaten karşılıklı bir durumdu bu. Brych, salı günü, doğum esnasında aileye yardımcı olmak için Patéra'ların odasına ilk kez girmişti. Çılgına dönen yaşlı kadın ondan yardım istemişti; Brych elinden gelen her şeyi yapmıştı. Evin küçük kızı Anne bazen Brych'i ziyarete gelirdi, Brych severdi küçüğü ve ikisi arasında hoş bir sohbet başlardı.

En ufak sesi bile geçirebilen kâğıt hamurundan bir duvar ayırıyordu bu iki komşu odayı ve üstelik bu duvar, Patéra'nın önüne bir tuvalet masası, Brych'in de anasından kalma bir göbekli dolap yerleştir-

diği bir kapı barındırıyordu. Bazen Brych gürültüyle aksırdığı zaman komşu odadan ona dostça bir ses geldiği de oluyordu: "Çok yaşa". Ve karşılıklı oluyordu bu. Patéra'lar, Brych'in tutkuyla biriktirdiği plakların müziğinden de nasibini alıyordu elbette, gerçi beğeniler biraz ayrılsa da, ne yapalım! Smetana, Dvorjak'ın viyolonsel konçertosu, Debussy ve Mozart yan odadaki canlı gürültü patırtının hakkından geliyordu. "Tuhaf bir adam bu doktor" diye düşündü Patéra; bu yalnız örümcek onun ilgisini çekiyordu.

Demek şimdi Patéra ilk kez Brych'in odasında! Ressamın ne yaptığının seçilemediği, birbirine geçmiş renk lekeleri ve çizgileriyle baş döndüren, anlaşılmaz bir resme aceleyle göz attı.

– Boşuna çaba gösteriyorum, anlamıyorum.

– Bu Braque'ın resmi, dedi Brych tablonun önünde.

Patéra boyun eğdi ve nezaketen düşüncesini söylemekten sakındı. Her yerden taşan kitapların sırtındaki adlara bakıyor, ama iyi bir okur olmasına karşın, bunlardan ancak iki üçünü tanıyordu. Fransızca ve İngilizce özgün birçok yapıt, birçok eski hukuk kitabı ve bütün uzmanlık dallarından kitaplar: Biyoloji, astronomi, genel ekonomi atlası, Salda'nın *Günlüğü*[1], başucu masasında Rousseau'nun *Emile*'i, Voltaire'in *Candide*'i ve özgün dilinde Shakespeare'in oyunlarından bir büyük cilt. Romain Rolland'ın *Jean Christophe*'unu biliyordu; Karel Capek'in *Sıradan Bir Yaşam* ve *Krakatit*'ini[2]. Burnuna tutturulmuş gözlükle bir cadı, küçük Anne'in öyküleri sayesinde tanıyordu onu. Tozlu bir Buda heykeli dolabın üzerinden ona bakıyordu. Duvar boyunca, pencerenin yanında siyah bir piyano vardı, ama uzun zamandır onun sesini duymamıştı.

Biraz şaşırmıştı Patéra, ama soru sormuyordu.

– Oturun, diye teklif etti Brych ve Patéra eski bir berjere yerleşti.

---

1 Çek sanat eleştirmeni ve deneme yazarı F.X. Salda'nın yazılarının toplamı.

2 Büyük Çek romancısı ve dram yazarı Capek'in (1890-1938) ilk "bilimkurgu" romanlarından biri.

Raz'ın masada unuttuğu küçük kutudan bir sigarayı geniş bir esnemeyle reddetti ve bir Partisane[1] yaktı.

– Ben buna alıştım! Savaş boyunca, romatizmaya karşı Lesniak bitki özüne kadar her türlü berbat karışımı içtim. Ağrıya karşı hiçbir etkisi yok, ama pipoda gerçek bir şiir var, diye açıkladı uzun uzun. Ama ben size teşekküre geldim doktor. Nereye başvuracağımızı bilmiyorduk, annem yaşlı ve sağır, bebek de şimşek hızıyla geldi...

Brych onun sözünü kesti ve konuşmayı başka yöne çekmeye çalıştı. Başardı da!.. Isı odanın içinde yumuşak dalgalarla yayılıyor, hoş bir huzur duygusu veriyordu. Brych, bile bile, ikisini de düşündüren olaylardan söz etmekten kaçınıyordu. Pencerenin çerçevesi rüzgârın ıslıklı saldırısıyla titredi. İki adam bir an için sustular, ardından Brych'in tam alnına çarpan bir soru geldi:

– Peki, siz, Doktor, bu olanlara ne diyorsunuz?

Brych elindeki izmariti kül tablasında ezdi, omuzlarını silkti:

– Neyi bilmek istiyorsunuz? Hangi ata oynadığımı mı? Sanırım hayal kırıklığına uğrayacaksınız, çünkü, bence bunun, yani oynadığım atın hiç önemi yok...

– Sizi anlamıyorum...

– Bu o kadar da karmaşık bir şey değil. Sadece, beni partiye üye yapmayın. Patéra, sizi takdir ediyorum ama sizi hayal kırıklığına uğratmak zorundayım, hiçbir partiden yana değilim.

– Söz konusu olan bu değil. Madem istemiyorsunuz, denemeyeceğim, dedi Patéra. Biz bu sabah Eski Kent meydanındaydık. Orada, bizim aramızda, hiçbir partiye bağlı olmayan birçok insan vardı...

– Ben de oradaydım...

– Peki, nasıl bir izlenim edindiniz?

Brych başını eğdi, ince uzun parmaklarını birbirine geçirip eklemlerini çıtırdattı:

---

1 Çek yapımı yaygın sigara.

– Açık söyleyeceğim: Karışıklık ve bir tür korku. Partiler kendi gerekçelerini sunuyorlar ve ben, en azından kendi görüş açılarından hepsinin haklı olmasından korktum. Ama bunun makul bir anlaşmayla biteceğine inanmak istiyorum, sağduyuya güvenim var. Diğer yandan, çok büyük şeyler söz konusu, inanın bana!

– Ne gibi?

– Ne diyeyim size? Bütün gazetelerde yüz kere yinelenip duran sözleri mi? Bütün benliğimle anladım ki bu sözlerin bir tek anlamı var: Demokrasi, özgürlük. İnsanlığın yüzyıllar boyunca mücadele ettiği şeylerle oyun oynanamaz. İnkâr etmiyorum, heyecan veren, etkileyici bir manzaraydı, ama sloganlar atmak ve bunları ahenkle tekrarlamak insanın haklı olduğu anlamına gelmez.

– Önemli olan gösterinin neden yapıldığıdır, bu bir gerçek! Neden gösteri yapıldığını biliyor musunuz?

Patéra masaya eğildi ve *Svobodné Noviny*'nin eski sayılarından birindeki köşe yazısı gözüne çarptı. Birkaç satır okudu ve başını salladı, parmağıyla yazıya vurdu:

– Ya bu?

Brych omuz silkti:

– Her şeyle aynı görüşte olduğumu söylemiyorum, ama sloganlar ve propaganda maytaplarının dışında, partilerin dar öğreti gözlüklerini çıkartıp nesnel olarak gerçeği araştırmaları gerektiğini söylüyorum.

Patéra berjerin arkalığına yaslandı. Hararet onu sarıyor ve uyuşturuyordu. Ağır bir yarı uyku hâli iniyordu gözkapaklarına.

– Uyumanıza engel olmak ve sizi ikna etmek istediğimi sanmayın. Zaten, herhalde bu konuda yetersiz kalırdım, aydın bir insansınız siz ve olayları biraz farklı görüyorsunuz.

Brych'in yüzünde uzlaşıcı bir gülümseme belirdi.

– Haklısınız. Ama bu ülkede bütün namuslu insanların ne istediklerini açıkça bildiklerini düşünüyorum. Herhalde, bütün siyasi partilerin söyledikleri şey de bu. Anlaşabileceklerini sanıyorum. Akla güvenim var...

– Anlaşmak mı? Nasıl olur bilmiyorum –Patéra kuşkulu bir tavırla başını salladı–. Hainlerle anlaşma olamaz. Gazeteler boşuna söylediler, gerçekler inatçıdır. Dün sosyalizmden söz ederken samimi olanları ve hık mık edenlerle ihanet edenleri gördük.

Brych sabırsızca ayağa kalktı ve boğuk bir sesle cevapladı:

– Haklı olsaydınız kötü olurdu bu. Dün istifa edenler üzerinden cevap verebilirim size ama o zaman da saç saça baş başa geliriz. Onların da hakları var sanıyorum.

– Hayır, dedi Patéra usulca ama dirençle.

Güçlü parmaklarını dizlerinde birleştirdi, karamsar bir tavırla önüne baktı ve uzun bir sessizlikten sonra ekledi:

– Söylediğiniz gibi, gerekçe aramaya ihtiyacım olmadı benim, onları etimde hissettim. Çocukken muslukçunun yanında çırak olarak çalıştım... Henüz küçük çocuklardık ve o bizi daha o zaman soyuyordu... İki yıl işsiz kaldım... Benim yumurcağın bu ekmeğin tadına bakmak zorunda kalmasını istemiyorum. Bunun için doğmadı o! Şimdi ise, işte birtakım politikacılar... Yok canım! Onları, bu adamları tanıyoruz! –Üzüntülü bir hâl aldı, yan yan baktı, öfkelendi ve berjerdeki dosyaya bir şamar indirdi.– Biz işte bunun için sokaklarda bağırmaya gittik ve daha fazlasını yapmak gerekseydi, bir dakika duraksamazdık... İstediklerini desinler, hoşlarına gidiyorsa kızıl terör desinler, ama bize göre durum gün gibi açık. Geri dönülmesine izin vermeyeceğiz.

Brych onun sözünü kesti:

– Savaş öncesine dönmek istediğimi sanmayın. Benim annem çamaşırcıydı, bense özel dersler veriyordum... Durun, sözümü bitireyim. Bununla beraber, yaşanmaya değer olmayan hiçbir şeyi kabul edemem, kabul etmek istemem... Bakın, savaş vardı.

Patéra bu kez öfkeyle sözünü kesti:

– Peki, niçin savaş oldu?

– Pekâlâ, ben sadece ekmek için dövüşülmediğini söylemek istiyorum. Bütün bu kıyımların amacı özgürlüğü katleden şu karanlık

insanlık dışı güçleri kırmaktı. İnsanları köle haline getirmeye, insan varlığına hayvan gibi davranmaya çalışıyorlardı. Ben bunu kendi etimde yaşadım, ama sanıyorum ki, şu küçük sözcük, yani "özgürlük" konusunda anlaşmakta güçlük çekiyoruz, işte aramızdaki bütün fark bu.

Brych pencereden kapıya, kapıdan pencereye odayı arşınlıyordu. Tek başına konuştuğunu sanıyordu. Patéra artık karşılık vermiyordu. Gece, evlerdeki ışıkların göz kırptığı koyu karanlık cama asılıyordu.

Alnını soğuk cama dayadı... Ah bu düşünceler! Kafasının içerisinde şakaklarını yırtan sivri metallerdi sanki. "Sakin ol! Şimdilik hiçbir şey olmuyor."

Kent susuyordu, ama o uyumadığını biliyordu! Buz gibi sokaktan acımasız bir mücadele ampullerin altına taşındı ve patlama için yeniden güç topladı. Uğuldayan rotatifler, şafakla birlikte bütün ülkeyi istila edip insanların beynine hücum edecek sözcükleri saçıyordu. Bu gece kaç insan yatağında dönüp duracak? Ve kuşkusuz, bu saatte bile, kentin merkezinde, hoparlörlerin altında tartışmalı fısıltılar dönüp duruyor. Brych, Henri Beran'ı anımsadı. Tüfekleri kapıp dövüşebilir mi, ülke iki bağnaz kampa bölünür mü? "O, benim arkamdan, silahını kime karşı doğrultacağını iyi biliyor", diye düşündü Brych. "André de biliyor bunu, Beran da!.. Ve ben. Ben tam olarak kiminle beraberim?" Sabahtan beri bu soruyu kaç kez kendine sorduğunu Tanrı bilir!

Sobanın ateşi sönmüştü; soğuk hava buz gibi diliyle Brych'i yalıyordu. Titriyor, yumruklarını eşofmanının kollarının içine saklıyordu; yüzünü gece ziyaretçisine döndüğü zaman gülümsemesini tutamadı.

Berjere gömülen Patéra'nın başı omzuna düşmüştü, elleri dizlerinde ve ağzı yarı aralık derin derin nefes alıyordu. Yüzünden sakin bir bilince sahip bir insan ifadesi okunuyordu.

Doğal ve hiç de kırıcı değildi.

Uyuyordu...

III

Cam ustası Straka buz gibi karanlıklardan dönüyordu. Kapının arkasında, demir parmaklıkta tabanlarına yapışan karı temizlediği duyuldu. Soğuktan donmuş ellerini ovuşturarak iyice ısıtılmış odaya girdi. Odada lambanın aydınlığında, küçük bir masaya dayanarak koncu yüksek ayakkabılarının bağcıklarını bağlayan oğlu Vaslav'ı gördü.

Kararsız duraksadı. Yaşlı bronşları hırıldıyordu:

– Nasıl pis bir hava, diye homurdandı kınayıcı bir tavırla ve tarazlanmış kasketini büyük bir nezaketle askılığa astı.

Kimse cevap vermedi.

Yüzü karanlıkta kalan gelini Bozena, metal kapların tangırtısıyla fırının önünde uğraşıyor, küçük Vaslav çocuk yatağının kafesi ardında uyuyordu; dört yaşındaki kız Jeannette, çenesi yatağın başına dayalı, uykulu gözleriyle babasının bütün hareketlerini gözlüyordu. Bitti, bağcıklar bağlandı! Genç Straka doğruldu ve uzun boyu nerdeyse tavana dokundu. Ayağını parkeye vurdu. Bu sırada, söyleyecek bir şeyi varmış da nereden başlayacağını bilmiyormuş gibi tepinen babasını gördü. İhtiyar dolaylı yoldan söze girdi:

– Biraz kahven var mı Bozena?

Bozena Straka masaya iki kâse koydu ve babayla oğul karşılıklı oturdular. Hırçın, birbirine bakmaktan kaçınarak yudumluyorlardı kahveyi. Vaslav kararlı bir tavırla kâseyi masaya bıraktı ve kalktı.

– Vakit geldi, gitmem gerek...

Tavşan derisinden astarlı ceketini giydi, boynuna bir atkı doladı ve ceplerini karıştırdı. Kimlik kâğıtları, kongre delegesi kartı, gazlı bez, sigara paketi, kibrit... hiçbir şey eksik değildi. Geriye sadece Bozena'yı kucaklamak, "Hiçbir şeyden korkma, yarın gece dönmüş olacağım, iki kere iki dört kadar kesin bu" demek, yumurcağı okşamak, Jeannette'e bir çimdik atmak kalıyordu ve sonra hop trene... Sanki karısının şaşkın bakışlarından ürkmüş gibi çabucak çantasını kaptı ve kapıya, gecenin içine yöneldi.

– Çantanda ekmek ve soğuk et var, diye fısıldadı kadın, yüzünü karanlığa saklayarak.

Kızgın Vaslav kendi kendine;

"Tanrım, sanki savaşa gidiyorum", diye söylendi. Ama kendine hâkim oldu ve çabucak karısının saçlarını okşadı. Kapı koluna elini atarken babasına döndü. Ne istiyor? İhtiyar adam masanın yanında ayakta duruyordu; ellerinin arasında henüz bitirmediği kahve kâsesini tutuyor, hafif hafif dudakları titriyordu.

– İyi akşamlar baba.

– İyi, iyi... diye fısıldadı ihtiyar adam ve boğuk bir öksürük nöbeti sarstı onu. Kendine dikkat et... Şu olan bitenler... Sen aile babasısın ve...

Vaslav sabırsızca babasının lafını böldü:

– Sakin olun. Kavga olursa, elbette karışırım! Beni bilirsiniz...

Eski kavga yeniden alevlenecek gibiydi, ama duvar saatine kısa bir göz atış Vaslav'ın aklını başına getirdi. Prag ekspresine binmek üzere Manine'de değiştireceği tren yarım saat sonra hareket ediyordu... Gitme zamanıydı.

İhtiyar adam cılız bir sesle, en içten düşüncesini açıklamaya hazırlanıyormuş gibi;

– Prag'a varır varmaz, diye başladı; İréne'e de uğrarsın sanırım. Ufaklık mektup yazmayalı epey oldu...

Huzursuz bir halde kıpırdanan ihtiyar kasketini ensesine indirdi ve gri seyrek şakaklarını kaşıdı. Sonunda, kör olası yüreğinde taşıdığı şeyi söylemişti! Ama bu pis inatçı çocuk bunu asla isteyerek yapmayacaktı, zavallı anasının resmi önünde bile asla pişmanlık duymayacaktı...

Vaslav tek kelime etmeden babasına dikkatle bakıyordu: İhtiyarın isteği onu hiç de hazırlıksız yakalamamıştı. Bunu çok düşünmüş, yine de bir sonuca varmamıştı. Ne cevap vermeli? Hiç. Bakacaktı.

Omuzlarını silkti ve bir an sonra kapı çarparak kapandı.

Gara giden karla kaplı yolda eve bir göz atmak üzere döndü. Evcik, yağmurdan sonra yosun mantarları gibi hepsi birbirine benzeyen evler arasında karanlığa gömülmüştü. Hava korkunç soğuktu. "Pencerenin altındaki gülleri iyi sarmaladım mı?" diye düşündü, ama başka düşünceler kafasından geçen bu önemsiz şeyi hemen kovdu.

Javori işçi sitesinin son evciklerini geçmişti; geriye sadece mezarlığın yarı yarıya yıkık duvarı ve cam fabrikasının aydınlık parmaklığı boyunca, küçük şehrin uyuyan sitesini ayıran sebze bahçelerinin ortasındaki azıcık yol kalıyordu.

Taïchman ve oğlu. Baba oğul Strakalar'ın çalıştığı yer işte burasıydı. Daha önce büyükbabası ömrünü burada geçirmişti, ondan sonra babası... Ciğerlerini fırın önünde kavurasıya kırk dört yıl. Cam ustası oldu ama şimdi depoya ayrıldı. Vaslav da epeydir cam fabrikasında çalışıyor! Fırında değil, yeni yontma atölyesinde. Cam yontucusu genç Vaslav Straka! Güzel meslek... Ama imanı gevredi; ağladı, sızladı, tokatlar yedi, kuzeydeki yontma atölyesindeki deneme zamanlarında ekmeğini güçlükle kazandı, metreküplerce cam bozdu. Cam yontucusu olabilmek ve dolaşan parmaklarını itaate zorlamak için uzun süre çileli çıraklık yaşamı sürdürdü. O yılların acılarını düşündüğü zaman utanıyor. Yine de kendi mesleğinden daha güzel bir meslek olmadığına her şeyine bahse girerdi. Cam yontucuları bütün sanatçıların en soylularıdır.

Hem zanaatçı hem sanatçı!

Taïchman'ların lüks villasının yükseldiği büyük bahçe boyunca uzanan ırmaktan Vaslav'ın yüzüne sert bir rüzgâr esiyordu. Başını salladı Vaslav, çenesini kımıldattı, ama yanaklarının soğuktan sertleştiğini hissediyordu. Kuşbaşı büyüklüğünde yağan kar usulca alnına konuyor, soğuk parmaklarını ısırıyordu. Ellerini ceplerine soktu ve adımını açtı. Villanın büyük pencerelerinde hâlâ ışık vardı ama ev sessizdi; görkemli binanın köşeli profiline korkuyla baktı.

Gara varmadan önce fabrikanın ana kapısından geçmesi gerekiyordu, Vaslav bekçinin aşırı ısıtılan kulübesine bir göz atmaktan kendini alamadı.

Karanlıkta birtakım sesler karşıladı onu: "Ah! Vaslav'mış!" Kamp yatağına uzanmış karaltılar fark etti. Sigara içiyor ve susuyorlardı. Masa başında oturan bekçi ise çenesi elinin çukurunda uyukluyordu. Bugün fabrika nöbetinde yalnız değildi. Raftaki radyo usul usul hırıldıyordu. Biri kulübenin penceresine yaklaştı ve camı tıkırdattı, Vaslav karanlığa rağmen, fabrikanın avlusunda nöbetçi olan şoför Batelka'nın yuvarlak yüzünü tanıdı.

– Eee, nasıl gidiyor? diye hatır sordu.

– İyi. Saatlerce nöbet tutuyoruz. Nasıl bir kurt soğuğu!

– Gelişmelerden ne haber?

– Voïtech çoktan kararı yolladı, Batelka az önce vekili kapıya bıraktı... Onu tanırsın... Bürosuna gitmek istiyordu, güya bir şey unutmuş... Hatta ona bir sigara teklif etmiş, geçmesine izin versin diye. Voïtech'in onu içeri bırakmasına engel olmak için müdahale etmem gerekti. Vekile dedim ki; "Bayın sıcak yatağında kalması gerek, bu saatte biz çalışıyoruz! Kavga için bahane aramayın, her iş vaktinde yapılır ve bugün birbirimize girecek durumda değiliz. Beklemekle hiçbir şey kaybetmezsin."

Kamp yataklarından gülüşmeler yükseldi.

– Tabii nutuk çekmeye başladı! Yasalar varmış. Ona dedim ki "Çok doğru, eğer bay vekil sakin sakin düşünürse, korkmasına gerek kalmaz". O vakit bizi hapishaneye yollamakla tehdit etti. Parmaklıkta, kendi partisinden Heina ile yüz yüze geldi ve onu tavlamaya çalıştı, ama Heina onu dinlemek istemedi ve parti kartını onun yüzüne fırlattı... Bizim küçük kral Süleyman'ın aklı başına gelmiş sanki... Artık vekilin basıp gitmekten başka yolu kalmadı. Bunun çevirdiği dolaplara yakından bakmak gerekecek...

– Peki, Taïchman, o geldi mi?

– Dalga mı geçiyorsun? O da oğulları da ellerini ateşe sokarlar mı? Uşağını gönderdi ve silahlarının yanında kaldı...

– Hım... Yola düşmeden bana bir ateş verin.

Vaslav cebinden yarı yarıya boş bir kutu çıkardı, bir kibrit parladı.

İki nefes arasında,

– Kazayla telefon bağlantısı kuruldu mu? diye sordu.

– Jojo orada. Bir dakika önce bize telefon etti. Birkaç inatçı hâlâ var ama bu öğleden sonra Gottwald konuştuğundan beri gerçeği apaçık görmeye başladıklarını sanıyoruz.

– İyi... Benim gitmek gerek... Eyvallah!

Uyuyan küçük şehrin sokaklarına hızla daldı. Adımları karlı kaldırımlarda gıcırdıyordu, ama yalnız değildi. Ne tatlı bir duygu bu! Bütün fabrika, iki yüze yakın işçi, onun yani işletme komitesi başkanı Vaslav Straka'nın yanında yürüyordu. Taş döşeli meydanın karanlık köşesinden döndü ve izmaritini harka attı. Küçük kentin üzerine salına salına iri kar yumakları düşüyordu. Karakoyun hanının pencereleri geceye bakıyordu. Bugün, Javori'li kodaman tüccarlar, cumartesi iskambil partilerini unutup yataklarına çekilmişlerdi. Vaslav içinde kötülük olmaksızın kendi kendine söylendi: "Konu oyun oynamak olunca kahkahalarla gülüp eğleniyorduk dostlarım, ama şimdi kartları açma zamanı!"

Yakasını kaldırdı ve meydanı yanlamasına geçti.

Garın ıssız peronunda bir sürpriz bekliyordu onu. Tanıdık üç karaltı bekleme salonunun girişinde dikilmişlerdi, pardösülerine damla damla sarımtırak ışık vuruyordu.

Onları tanıdı ve bir şaşkınlık ıslığı öttürdü:

– Ne demek oluyor bu? dedi öfkeli gibi görünerek. Bir delegasyon mu?

– Tahmin et bakalım! Üç hakkın var...

Tokalaştılar. Soğuk soluklarını kesiyor, ağızlarından gri bir duman çıkıyordu. Vaslav biletini almaya koştu, döndüğünde onları aynı yerde buldu.

Ciddi bir tavırla delikanlılardan birinin kolunu çekiştirirken;

– Evinize dönseniz iyi edersiniz, dedi.

Ayakta, birbirlerinin yanında duruyor, ayılar gibi karı tepeliyorlardı; hiçbir şey olmamış gibi, Vaslav tatile çıkıyormuş gibi, birbirlerine kaba şakalar yapıyorlardı.

– Tüttürecek bir şeyin var mı? diye sordu oğlanlardan biri.

Vaslav pes etmek zorunda kaldı.

En gençleri gürbüz bir oğlandı; kolunun altında kuşkuyla taşıdığı kutuyu Vaslav hemen tanıdı. Çocuk, Vaslav'ın trompet çaldığı fabrikanın bandosunda klarnet çalıyordu.

– Klarnetinle nereye gidiyorsun böyle? dedi Vaslav alaycı. Dikkat et kendine! Neredeyse ağzın donacak, bir daha çalamayacaksın onu!

Bir iki söz mırıldanıp sırtlarına bir iki şaplak indirerek birbirlerinden ayrıldılar. Terli küçük bir lokomotif ışıklar saçarak karanlığa atıldı. Bir at gibi soluk soluğa beş küçük vagon çekiyordu.

Çocuklar ona el sallıyordu. En genç olanı, kontrolör kapıyı kapamadan önce klarnetini kılıfından çıkardı ve bando takımının repertuvarındaki parçalardan biri olan oynak bir polka çalmaya başladı. Parmakları uyuşmuştu, olmuyordu; klarneti ağzından çekti.

Vaslav vagon kapısından eğilerek titreyen müzisyene bağırdı:

– İyi öğren notaları... Bir *fa* majör var!

Şubat gecesinin siyahı cama yapışmıştı. Dingillerin temposu ve ritmik salınımı uykuyu çağırıyordu. Vaslav'ın karşısında, bitkin görünümlü, yüzü kırışıklıklar içinde, uzun sakallı bir demiryolu görevlisi uyukluyordu. Yükselen ısı vücudunu gevşetiyor, onu yavaş yavaş hoş bir biçimde uyuşturuyordu.

Ve şu düşünceler! Bazen uykuyla azalan, bazen sıçrayarak uyandıran düşünceler. Fabrika, arkadaşlar! Vaslav yarın oyunu kullanacak, en ufak duraksama göstermeden sakin sakin elini kaldıracaktı. Niçin, kimden yana, neye karşı, biliyordu. Bütün ülkede esmeye başlayan sert rüzgâr şaşırtmadı onu, bu noktaya varacağını biliyordu, bu rüzgârı kimin ektiğini biliyordu, fırtınayı kimin biçeceğini de biliyordu. Bu sabah, Eski Kent meydanından bir daha yayınlanan nutku dinlerken, konuşan adamın yüzünü gözünün önüne getiriyordu.

Bu sabah itibarıyla işleri bıraktılar! Çarşamba günü, ilk kararı gönderdiler, dün ikincisini, bugün de üçüncüsünü. Bu karar açık ve kesindi! Bugün oylamada karşı çıkan bir tek el olmadı, üç çekimser

vardı. Kimi dışlanma korkusuyla el kaldırdı, kimi de isteyerek. Darbe üstüne darbe oldu. İşçi milisleri...

Bütün Taïchman'lar kartal çığlıkları atabilir artık!

Bozena'yı düşünmeye başladı. Uyuyor mu şimdi? Elbette hayır! Onu tanıyor. Modrava yurtluğuna onu görmeye gittiği günü anımsadı ve gülümsedi. Bozena gündelikçi bir aileden geliyordu. Karşı gelmeksizin arazide eşek gibi çalışmak ve patronlardan korkmak kanlarına işlemiş. Bozena'nın alçakgönüllü ve çekingen hali Vaslav'ı derinden etkilemişti. Bazen sitem ederdi ona: "Ezik olma karıcığım. Meydandaki kadınlardan daha kötü değilsin. Pazar günleri güzelce giyineceksin ve biz ikimiz Veirov şenliğine gideceğiz. Sen bir işçi karısısın, gururlu olmalısın."

Pazar günleri borazanını da alır, daha şenlik yolunda çalmaya başlardı; şenlikteyse sadece karısıyla dans edeceği zaman bırakırdı.

Küçük evlerindeki güzel yaşamlarının yanında can sıkıcı durumlar da yok değildi hani; mesela babası! Onu düşünürken oturduğu yerde huzursuzca kımıldadı. Şu yaşlı sosyal demokrat! Son zamanlarda tartışmadıkları bir an bile yoktu... Partisinin oportünizmi başını döndürmüş! Kuşkusuz sosyalizmden yana, ama Taïchman'lara dokunulmasını istemiyor. "Şiddet olmaksızın, yavaş yavaş yol almak gerek, şu deli dolu bolşevikler gibi değil." Ya Taïchman! "Taïchman büyük bir beyefendi", diyordu peder. "Sen hatırlamazsın, zavallı annen hastalandığı zaman, şahsen geldi, bize arabasını bile verdi, ayrıca para da..." Aptal değil! O parasının yüz katını yine kazanıyordu. Üç Straka kuşağı onun refahı için yoruldu, hâlâ da yoruluyorlar. Babasının böyle başını döndürebilen şey ne? Taïchman'ın bunalım sırasında onu işten çıkarmaması mı? Onu cam ustası olarak ataması mı? Peki, babasının sokağa atılanları görecek gözleri yok mu? Patron çıkıp şöyle bir dolaşıyor, yaşlı babasının sırtını sıvazlıyor, usta şöyle, usta böyle, bir sigara sunuyor ve peder neredeyse sevinçten ölüyor. İşte sana iyi bir patron, halkı seviyor o! Straka'lar iyi işçilerdir, her türlü aşırılığa karşıdırlar. Akıllıca ve dürüstçe davranmak gerek. Uzlaşmak!.. Vaslav'ın babasıyla tartışmadığı bir gün yok. El kol hareketleriyle konuşuyor:

"Sizin ticaret kahvesi politikanızla onlar bizi çabucak koşum altına sokarlardı! Ne istiyorsunuz? Taïchman'ın sosyalizmden yana oy kullanmasını mı bekleyelim? Sizin türünüzden bin oportünist kuşağıyla bile, o gün asla gelmeyecek. Gözlerinizi açın! Onlar sizi tamamen satın aldılar, sizi ve bütün partilerinizi, hem de yok pahasına! Partinizde yaşlı ve tutucu babaların yanında, ellerine geçen fırsatı kaçırmak istemeyenlerin de olması ne hoş! Patronlar izin verecekler, öyle mi? Daha önce rejimi altüst etmeyi düşünmezlerse!.. Patronlar yeniden tırnaklarını çıkarıyor, ama tarihte yanılıyorlar. Bugün çürümüş bir sosyal demokrat partiden başka şeyler de var, biz varız. Drtina'nın[1] güzelce akladığı sizin Taïchman'ınızın karaborsa ve pis işlerini kurcaladığımız zaman, onun için gözyaşı dökebilirsiniz, bunu ben söylüyorum size. O zaman onun, iyi ve namuslu işçileri ne kadar sevdiğini göreceksiniz!"

Yapacak hiçbir şey yok, yaşlı cam ustası pes etmiyor.

Anlamıyor.

Bozena kulaklarını tıkıyordu. Küçük Jeannette pazar dönüşü annesine sık sık haber veriyordu: "Babam büyükbabamla tartıştı." İhtiyar homurdanıyor, bir hindi gibi gurk gurk ediyor, bolşeviklerin aklını aldığı ve sonunda kesin kodese girecek olan yabani oğlunu yaşlılık günlerinde terk etmekle tehdit ediyordu. Sabahları ayaklarını sürüyü sürüye cam fabrikasına gidiyor, akşam eve dönüyor, bahçeye sığınıyor, ölen karısını ve evli kızı İréne'i düşünerek derin derin iç çekiyor, ama asla boyun eğmiyordu! Taïchman'lara dokunulmasını istemiyordu; işte elli yıldır onlarla çalışıyor! "Şu maceracı kafalar! Bakın, grevleri hatırlıyor musunuz? Kemer sıkıyorduk, bunun cezasını kim çekiyordu? İşçiler hem de patron! Gözü kara kumar oynamamak, dostça anlaşmak gerekirdi, işte bu! Rusya'da olan şey burada asla olmayacak. Orada bile nice insanın kanına mal oldu! Elbette sosyalizm, buna kim karşı koyabilir?" Gençliğinden beri bu büyülü sözlere inanıyor, bir gökkuşağını, uzak bir düşü izliyordu. Bunu görmeyeceği düşüncesine öylesine alıştı ki, bu

1 Nasyonal Sosyalist Parti yöneticisi. Şubat olayları sırasında Adalet Bakanı.

eski işçi düşünün gerçekleşmesi, gerekirse şiddetle her şeyin değişecek olması onu isyan ettiriyordu. Hayır, böyle olmaz!

Sonra İréne vardı.

Vaslav kardeşi İréne'i çok severdi. On iki yıllık yaş farkına rağmen eskiden iyi dosttular. Babasıyla sık sık İréne konusunda tartışırlardı, ihtiyar da Vaslav da küplere binerdi.

"Sizin kapitalistlere karşı sevginiz," diye gürlüyordu Vaslav, "beni şaşırtmıyor, küçük kızınız İréne iyi bir evlilik yaptı diye sevinçten havalara uçtunuz! Böylece bir damadınız oldu! Büyük bir beyefendi! Güzel bir fabrika, hizmetkârlar, para istemediğin kadar! Haydi gidin son günlerinizi bu lüks içinde geçirin! Sakin ve rahat! Benim onu, kayınbiraderimi tanımak gibi bir arzum yok. Namusuyla çalışan bir insanın böyle yaşayabileceğine hiçbir zaman inanmadım."

Böyle anlarda ihtiyar çok kızardı; küçük İréne'iydi o! Geç açan bir çiçek, ailenin sevgili çocuğu. Geç doğdu ve daha küçücükken anasını kaybetti, ihtiyar Straka kendi yetiştirdi onu. Gözlerinin önünde bir gül gibi büyüdü, genç kız güzelliğinin geliştiğini gördü. Ve ne zekâ! "Sizin küçük İréne çok yetenekli", diyorlardı ona. Piyanoya başladığında ders paralarını ödemekte zorlanıyordu. Daha on yaşındayken bile Javori okullarında hiçbir bayram onsuz kutlanmıyordu. "Onun başını döndüreceksiniz", diye homurdanıyordu Vaslav, yine de onu, küçük kardeşini çok seviyordu. "Onu şımartıyorsunuz ve bir patron kızı gibi nazlı yetiştiriyorsunuz. İleride bunun acısını o çekecek" diyordu. Savaşın başında, İréne öğrenimini Prag Konservatuvarında sürdürmeye gitti. Ve ihtiyar Straka ilk ödül konserine gittiği zaman, bir alkış tufanıyla selamlanan kızını platformda ayakta görünce az kaldı sevinçten ağlayacaktı. "Gazeteler bile ondan söz ettiler; *İréne Straka'nın yeteneği!* Oku", işaret parmağını gazete üzerinde tıkırdatıyordu, "işte ayan beyan burada yazıyor". Vaslav, babasının heyecanını yatıştırmaya çalışıyordu: "Aklınızı yitirmeyin, bu daha başlangıç!"

İréne evlendiği zaman Vaslav düğünde bulunmak istemedi. İhtiyar adam oraya yalnız gitti, İréne'nin oturduğu evden ve kendisine öz babası gibi davranan damadın şıklığından memnun döndü.

Vaslav'ı hoyrat ve duygusuz olmakla suçladı: "Kabalığının İréne'i ne kadar üzdüğünü bilseydin!.. Zavallı gözyaşlarını zor tutuyordu. Utanmalısın!" İşte o zaman Vaslav gerçekten öfkeye kapıldı, haklı olduğunu kanıtlamak istercesine masayı yumrukluyordu: "Gidip oraya yerleşmek isterseniz, keyfiniz bilir! Bir patronla evlendi o, onu sevdiğini iddia ediyorsunuz, kabul! Ama kayınbiraderimin benim gözümde hiçbir değeri yok, sonuna kadar tartışırım onunla!"

Evlendiğinden beri İréne'i görmemişti. Düşünceli ve sarışın bir kız anımsıyor ve kederleniyordu. "Bin trene ve git ona, hiçbir şey olmamış gibi... Hayır... O bir burjuvaya tutuldu! Bir an kabul edelim ki Bozena bir gündelikçinin kızı olmak yerine bir köy ağasının kızı olsun! Ben âşık olur muydum ona? Kim bilir?" Ve soru cevapsız kalıyor.

Arada bir babası Prag'tan bir mektup aldığı zaman, Vaslav ihtiyar adamın küçük odasına çekildiğini, sonra düşünceler içinde bahçeyi arşınladığını görüyordu. İhtiyar bir gün gençleri ziyarete gittiği Prag dönüşü, onların selamlarını aktarıp halalarından çocuklara hediyeler dağıtırken Vaslav artık buna dayanamadı: "Boynunda kurdelesiyle oyuncak köpek ha? İréne'iniz henüz oyuncak timsah göndermedi mi? Bir işçi kızı bu olmadan kesinlikle yaşayamaz."

Yapılacak hiçbir şey yok... İhtiyar onu Prag'a gönderme kararını çoktan almıştı; bunu kendisi de düşünüyordu; onun evine gidecek mi gitmeyecek mi? "Pekâlâ bakarız, şimdi bu saçmalığı düşünmenin sırası değil." Ve fabrikayı, avluda nöbet tutan arkadaşlarını düşünmeye başladı.

Küçük il treni sonunda Maninee vardı. Vaslav'ın Prag ekspresine binmeden önce tir tir titreyeceği iki saati vardı. Bütün rüzgârlara açık rıhtıma indi ve Javori civarındaki tekstil fabrikalarından arkadaşların tanıdık yüzünü gördü. Onlara keyifle selam verdi. Kendisi gibi onlar da Prag'a görevli gidiyorlardı.

Gardan çıktıktan üç saat sonra Prag'ın buz tutmuş sokaklarına vardılar, ağaran kaldırımlara yeni bir gün doğuyordu: 22 Şubat.

IV

Sessizliğe gömülmüş villanın merdiveni tatlı bir karanlığa dalmıştı. Bordo halı demirli ayakkabıların adım seslerini boğuyordu. Sıkıcıydı bu. Vaslav kendini ince patileri üstünde sessizce yürüyen bir erkek kedi gibi hissetti.

Merdivenin sahanlığında durdu ve başını sallayarak ıslık çaldı.

Demek onun oturduğu yer burasıydı.

Vaslav, villanın demir parmaklığı üzerindeki numarayı okumaya gerek bile görmemişti, çünkü sessizliğin içinde birden bir piyanonun ahenkli sesi çınlamıştı, şimdi ise çıktığı her basamakta onu gittikçe daha açık duyuyordu. Çevik parmaklar tuşların üzerinde koşuyor, nazik, nerdeyse saydam bir melodi sessiz villanın içinde yayılıyor, acılı bir titreyişle alana dağılıyordu. Birden, sanki bir balta vuruşuyla kesilmiş gibi sustu; sessizliğin ardından, sonun çok yakın olduğunu haber veren öfkeli bir üstelemeyle yeniden çınladı.

Vaslav usta bir elin çaldığı Chopin'i tanıyordu, ama bir şeyler hoşuna gitmiyordu. "Önyargılıyım" dedi kendi kendine. "Aptalca şeyler! Madem karar verdim, kapıyı çalmaktan başka seçeneğim yok! Acaba..."

Parmakları zilin üstünde bir süre kapının önünde öylece durdu, sonra kızgın kızgın kol saatine baktı ve göğüs geçirerek hızla düğmeye bastı.

Trink! Trink! Zil *Leitmotiv*'in[1] orta yerinde, Chopin'in orta yerinde, baladı kesti.

Kimse kapıyı açmaya gelmiyordu. Vaslav yumuşak paspasın üstünde beklerken, kendi kendine, soğuk duş etkisi yaratan bu inde değil, arkadaşlarının yanında olması gerektiğini düşünüyordu. Ama geri adım atmak için artık çok geçti...

Tanrım, ne gündü o! Patırtılı heyecanı hâlâ bütün varlığında hissediyordu; hiç böyle bir şey yaşamamıştı; ulu gök kubbe altında geçen saatler yüzleri, hareketleri, beyinleri değiştirmişti. Olan biteni

1 Sanat eserlerinde aralıklı olarak tekrar eden, ritmi ve birliği oluşturan temel motif.

açıklamak kolay değildi. Sadece, sisli ve karanlık meydanda, gerçeğin belirdiği güçlü bir ışık parıldıyor, sanki her türlü duraksama ve her türlü kararsızlık birdenbire yok olmuş gibi daha hızlı ve daha güvenle düşünülüyordu. "İşte sana gösterilen yol Straka, artık dişlerini sıkmak ve kavgaya atılmak zorundasın. Daha şimdiden Javori'de olmak isterdim!"

Uzun zamandır bekliyordu. Düşünceler kafasında dönüp duruyordu, onları kovuyor ama bir sinek gibi vızıldayarak yine geliyorlardı.

Tren saat sekizde hareket edecekti. Kongre biter bitmez arkadaşlarından ayrılırken gişe önünde buluşmaya karar verdiler ve akşamın bastırdığı sokaklarda, uzun boru sesiyle kendine yol açan gürültücü otobüs sırası önünde bir kenara çekilerek el sıkıştılar, "Eyvallah, arkadaşlar!"

Onları üzülerek bırakmıştı. Bütün günü onlarla, sandalyesinden iki adım ötede, nemli havayı boşuna ısıtmaya çalışan kızgın közlü demir sobaya karşın, soğuğun uyuşturduğu parmaklarını ovarak geçirmişti. Sekiz bin delegenin soluğu yüz misli daha çok ısı veriyor ve hiçbir şey donmuş parmakları gürleyen alkışlardan daha iyi çözmüyordu: söylevlerin ortasında alkışlar bir kasırga gibi büyüyerek doruğa çıkıyor, sonra disiplinli bir şekilde aniden düşüyor ve söylev devam ediyordu.

Konuşan Gottwald'dı; sakin sözcükleri içe işliyor, düşünceleri yoğuruyordu. Vaslav'ın önündeki iki-üç şapka onu görmesini engelliyordu; boynunu uzatıyor, devasa armaların yaralı aslanı altında, hem bildik, hem kardeş gibi iyi tanıdığı bu yüzü görmeye çalışıyordu. Her gülüşü, her jesti uzaktan izliyor, her sözcükten bir çelik gerçekliği çıkıyordu.

Ama gericilik hesaplarında kesin olarak yanıldı, 1920'yi tekrarlamak istedi o, ama Gottwald'ın Toussar[1] olmadığını unuttu...

---

1 Toussar: Birinci Dünya Savaşı ertesinde Çekoslovak Sosyal-Demokrat Parti'nin sağ kanadının lideri. 1919-1920 arası hükümet başkanı, bir teknisyen hükümetinin kuruluşuna yol açmak üzere istifa eder.

Mikrofonun ardında ayakta duran gözlüklü adamın yüzünü herkes tanıyordu; Zapotocky bu. Bunu haber vermek için yanındakini dirseğiyle dürtmek isterdi; ama o kaşlarını çatmış, bütün dikkatiyle dinliyordu. Burada uzun süre olgunlaşan bu öfke, söylevcinin nedenlerini saydığı gibi doğruca amaca gider... Rüzgâr eken fırtına biçer ve o, yani fırtına, tüm kötülüklerden arındıran gücüyle işte burada! Vaslav bir yandan dinlerken, bir yandan da cam fabrikasını, Bozena'yı, çocukları, pederi, dün akşam kendilerine emanet ettiği sıcak kulübenin alacakaranlığındaki çocukların yüzünü düşünüyordu: "Peder, ah peder, bari burada olsaydın... Tıpkı bizim fabrikada olduğu gibi, Taïchman kurnaz tavırlarıyla birilerini baştan çıkarmayı denemedi mi? İşletme komitesini bile, doğru değil mi? Kararın kabulünü onaylamamak mümkün mü? Millîleştirme haberleri bizim fabrikayı da etkiliyor, değil mi? Böyle bir şeyi beklemiyor muydunuz baylar? Eh sonunda bitti! Taïchman ve oğulları artık cam sanayinin zararına semiremeyecek ve devleti soyamayacaklar, işçilerin parasıyla dalavere bitti. Siz kuşaklar boyu kanımızı emdiniz bizim, önce büyükbabamın canı çıkıyordu sizin için ve şimdi... Şimdi biz, kendimizin yaptığı şeyi alıyoruz. Ve grev: bütün Taïchman'lara yakında birliğin gücünü göstereceğiz! Şimdilik bu yalnızca bir uyarı, ama eğer devam ederseniz musluğunuzda bir damla su bile bulamazsınız, kasalarınızdaki parayı saymak için artık bir ampul bile yakamazsınız! Fabrikadaki çocuklar kesin gözcü kulübesindedirler, şimdi merakla beni bekliyorlardır! Onlara her şeyi anlatmalıyım, beceriksiz kelimelerle bile olsa onlara her şeyi anlatmak gerekecek... Bu alevi... Ama ben bunu yapabilecek miyim?"

Heyecan onu coşturuyor, oturduğu yerden sıçratıyordu. Şiddetle alkışlıyordu Vaslav. Oylama sırasında, metal tavana doğru elini kaldırdı, gözlerini kırparak salonu inceledi: sanki bir ormandı! Zaferdi bu!..

Şimdi ayaktaydı, kendi bariton çatlak sesini çok sesli heyecana katarak marşı bütün varlığı ile söylüyordu:

– *Kalkın dünyanın lanetlileri...*

Oylama sonrası Prag sokaklarında yalnız kalınca yine başı dönmüştü. Çantası koltuğunun altında, yürürken kenti saran heyecanı hissediyordu. Ne yapmalı? Adresi bilmiyordu, geriye bir tek telefon rehberi kalıyordu. Sakin bir kahveye girdi, yıpranmış bir cilde baktı ve parmağıyla isimler sütununu izledi. İşte: *André Raz, Brevnov...*

Buz gibi trenin tıklım tıkış sahanlığında kenti baştan başa geçti. Babasının omzuna aldığı küçük bir çocuk kâğıttan bir boruyla kulağına üflüyor ve sivri dişlerini gösteriyordu. Kuşkusuz, Saint Matthieu fuarından dönüyordu. Vaslav yüzünü buruşturdu ve parmağıyla çocuğun burnunu okşadı.

Gitmekle kalmak arasında kararsızdı. Sonunda yeniden zile bastı... Kapı açıldı, İréne oradaydı.

– Vaslav...

– Evet, diye cevap verdi, boğazı daralmıştı. Benim. Kendi kendime dedim ki, madem Prag'a gidiyorum, bir koşu İréne'in evine de gideyim ve işte buradayım...

İréne kareli sabahlığını çabucak vücuduna sardı ve elinin bir hareketiyle alnına düşen sarı saçlarını geriye attı. Bu içgüdüsel hareket Vaslav'a çok tanıdık geldi. İréne şaşkınlığını üzerinden atamamıştı, ama kollarını uzattı ve boynuna sarıldı.

– Vaslav... karşımda olduğuna inanamıyorum!

– Pekâlâ yavrum, hayalete benzer bir halim var mı? Dur biraz! Bırak da biraz soluk alayım!

Farkına varmadan antreye girdi, kasketini portmantoya attı ama çantasını bırakmadı, belki de onu çaldırmaktan korkuyordu! Yumuşak halı üzerinde yürürken İréne'in üst üste yönelttiği sorulara cevap vermeye ancak yetişiyordu. "Beni gördüğüne gerçekten sevindi" diye düşündü. "Âlâ, göreceğiz!" Ayakta duruyor ve odayı inceliyordu: Bakışları ayaklı lambanın iki yanına sıralanmış çiçek desenli berjerlere, kapağı kaldırılmış kuyruklu piyanoya kayıyordu: "Tanrım ne parça ama..." Lüks pikaba parmağıyla dokundu, sonra cilalı akaju yazı masasını, barı ve kütüphaneyi seyretti.

Uzun süre kendine hâkim olamadan, elleri ceplerinde öylece durdu ve bir ıslık öttürdü;

– Anlaşılan, dedi densizce, artık kendimizi hiçbir şeyden yoksun bırakmıyoruz. Bize gelmeyi hiç istemeyişin şaşırtıcı değil. Daha öteye gitmeyi göze alamıyorum, halılarını kirletmekten korkuyorum.

İréne sıkıntılı bir gülümseyişle, sözlerindeki sitemi fark etmemiş gibi davrandı, ama Vaslav fark etti densizliğini ve hemen yumuşadı! İréne şaşkınlığından kurtulmaya başlamıştı, ama tutarsız davranışları endişesini ele veriyordu.

– Otursana Vaslav, rahat ol lütfen! Sana ne ikram edeyim?

Vaslav inatlaşmaya devam ediyordu. İréne onun deri ceketini çıkarmasını istediği zaman, dünyanın en önemli ceketiymiş gibi direndi. Sonunda İréne onu yumuşak bir koltuğa oturtmayı başardı. Sert bir sandalye üstünde geçen bir günden sonra, patronların tembel kıçlarına mahsus bu ılık koltukta kendini beceriksiz ve rahatsız hissediyordu. Kıtık doldurulmuş kollara dirseklerini dayayıp ellerini bitiştirdi, bir nöbetçi duruşuyla koltuğun ucuna yerleşti.

– Vaslav... Vaslav... Seni görmek beni çok mutlu etti. Geçen sefer bizi nasıl üzdüğünü bilemezsin. Seni almak için André araba göndermek istiyordu...

– Bırak bunları şimdi, diye kararlı bir sesle sözünü kesti Vaslav, senin evine sitem dinlemek için gelmedim. Gördüğüm kadarıyla sağlığın yerinde, kocan da öyledir eminim, öyleyse izahat istemez.

Karşısında küçük bir tabureye oturan İréne, sabahlığının eteklerini dizleriyle sıkıştırdı ve onu sorularla hırpalamaya başladı. İşlemeli metal bir kutudan sigara sundu, ama Vaslav reddetti:

– Rica ederim benim için endişelenme, bugün yeterince içtim. Asalaklık etmeye gelmedim. Yalnız mısın?

– Evet. André'nin çok işi var.

– İnanmak isterim buna. –Gülümseyerek başını salladı– Daha iyi. Konuşuruz, sonra ben trenime kaçarım. Buraya gezmeye gelmedim.

İşletme Komiteleri Kongresi'ndeydim ve yeniden fabrikaya dönmek için acele etmem gerek. Olanları biliyor musun?

İréne ısınması için çay hazırlamak istedi, ama o bunu da reddetti. Ve sanki bu reddi kuvvetlendirmek istiyormuş gibi, çantasından çıkardığı domuz etli ekmeğini yırtıcı bir hayvan iştahıyla yemeğe başladı. Başını sallayarak İréne'i dinliyordu. Sonunda renkli bir likörü kabul etti ve onu bir yudumda içti. Bir uzman edasıyla küçük kristal bardağı parmakları arasında döndürdü, onu masanın üzerine koydu ve hayranlık belirten bir homurtuyla:

– Güzel iş, dedi, Kuzeyden gelir bu.

Sonra İréne'in soru bombardımanına saflıkla katlandı. Ellerinin yardımıyla kısa kısa cevaplar veriyordu. Evet, herkesin sağlığı iyiydi, ama babanın hep bronşları ağrıyordu, ciğerlerini çok yormuştu. Sitede yeni hiçbir şey yoktu, ihtiyar Janata ölmüştü, Veverka'ların yenilerde beşinci oğulları olmuştu. Bozena'nın sağlığı iyiydi, çocukların da. Küçük Vaslav'ın azı dişleri çıkıyor ve biraz sızlanıyordu. İréne bu küçük yavruyu henüz görememişti!

Kız kardeşine ara sıra göz atarak konuşan Vaslav hoşnutsuzdu ve bunu gizlemiyordu. Tam olarak niye? Açıkça İréne'di nedeni! Çocukluğunda omuzlarında taşıdığı örgülü saçlı kızı, yük arabasında kendisinin taşıdığı piyanonun önünde oturan uzun bacaklı yeniyetmeyi çok iyi tanıyordu. Hep aynı İréne'di, yalnız, zayıf ve yorgun bir yüzü vardı. Kırpırdayan kirpikleri altında yeşil bir ışıltının parladığı canlı gözleri, ince burnu, durmadan alnına düşürdüğü sarı saçları, bunların hiçbiri değişmemişti. "Ah evet!" diye düşündü, "hatırladığımdan daha güzel. Ama daha yabancı!" Bu boyalı dudaklı, bu tatsız parlak sabahlıklı salon çiçeği, nasıl olur da ırmağın çamurlu kıyısında bağırıp duran ve haylaz çocuklar ona su sıçrattığında tiz sesiyle onu yardıma çağıran küçük İréne olabilirdi? Bazen onu koruması gerekirdi; sitenin öbür çocuklarından daha narin, daha şımarık ve sulu gözlü bir damlacıktı. İréne, sevgili çocuk! Altından bir kalp ve bunun yanında gerçek bir şeytan! Vaslav ona takılmak için saç örgülerini çekerdi! O zaman İréne kızgın bir köpek yavrusu gibi onu ısırır sonra

da kahkahalarla gülerdi. Vaslav hazin değişiminden ötürü ona kızdı; bir kardeş öfkesiydi bu, nerdeyse kıskançlığa benziyordu.

Vaslav odadaki ısının etkisiyle gücünü toplamıştı. Soğukluğunu silkip attı ve düzenli bir sorgulamaya girmeye karar verdi. Kardeşinin endişesi onu buna kışkırtıyordu:

– Pekâlâ, sana bakalım şimdi?.. –Eliyle çevresindeki şeyleri gösterdi.– Görüyorum ki saray yavrusu gibi bir yerde yaşıyorsun. Tanrım, evet öyle! Bari başını döndürmese!

– Ama Vaslav...

– Allah kahretsin, sana sitem etmiyorum! Beni tanırsın, seni kıskanmıyorum da. Sen kocanı seviyorsun, en azından böyle olduğunu düşünüyorum, ek olarak da bu lüksün var. Bu seni ilgilendirir tabii.

– André çok nazik insandır, Vaslav bir tanısaydın onu...

– Aksini söylemiyorum sana. Bu bir görüş meselesi. Senin evinde kim olursa olsun bir kuzu gibi uysal görünebilir. Zaten evliliğin konusunda sana bir şey söylemek niyetinde değilim. Yalnız sen artık çocuk değilsin, olanı biteni görüyorsun. Kişisel olarak kocana kızmıyorum. Ama o ve onun gibi adamların gerçekten temiz olup olmadığını anlamamıza çok az kaldı, göreceğiz! O zaman belki de biraz fazla yırtıcı olduklarını fark edeceğiz.

– Böyle konuşmamanı rica ediyorum, diye sözünü kesti İréne, kıpkırmızıydı. Ne olduğunu bile bilmiyorum, itiraf ediyorum ki bundan hiçbir şey anlamıyorum.

– Sende eleştirdiğim tam da bu!

– Güzel. Ama André ne yaptı sana? Onu tanımıyorsun bile!

Vaslav sabırsızlıkla ayağa kalktı:

– Pekâlâ, bunu bir yana bırakalım kardeşcik. Belki de sen haklısın.

İréne'e doğru eğildi, sağ yumruğunu sinirli sinirli sol elinin avucuna vuruyordu. Karışık bir şeyler söylemek istiyor ama yeterince açık sözcükler bulamıyordu.

– Dinle! Senin kocan, kişisel olarak, bana hiçbir şey yapmadı. Ama bana anlattılar. Ben senden tek bir şey istiyorum! Ne olursa ol-

sun, aklını kaybetme ve Jarovi'den Vaslav Straka'nın kızı olduğunu asla unutma! Bana göre senin kocan bir kapitalist ve dedikleri gibi *ipso facto*[1]... Anlıyorsun değil mi! Sense devekuşu gibi başını gömüp olanı biteni görmeyi reddediyorsun. Bugün ben İşletme Komiteleri Kongresi'nde delege olarak bulundum ve onlara karşı oy kullandım. Sen istesen de istemesen de, onlar bu ülkenin kanını emiyor! Aç gözlerini, namusluca çalışarak bütün bu eşyalar alınabilir mi? Karaborsa ve dalavereler! Senin kocana karşı da oy kullandım. Ve elli elim olsaydı bir saniye duraksamadan hepsini kaldırırdım!

İréne'in inatçı bir tavırla başını salladığını ve kulaklarını tıkama arzusuna karşı direndiğini görüyordu! Genç kadının yüzü kırmızı lekelerle dolmuştu. İréne kahve fincanını masaya bıraktı ve kalktı:

– Sen olaya taraflı bakıyorsun Vaslav, hiç değişmemişsin...

Yüzü ellerinin arasında halının üzerinde birkaç adım attı, sonra Vaslav'ın yanına döndü:

– Aklını yitirmişsin sen... niye bana böyle şeyler söylüyorsun? Straka'nın kızı olduğumu unutmamak için belki gidip bir kulübede oturmamı isterdin. Memnun olurdun, değil mi? Peki sana ne kazandırırdı bu? O para kazanıyor, yasak mı? André namuslu bir insandır...

– Göreceğiz bunu!

– Evet, namusludur o! Seni gördüğüme memnunum, ama...

– Sana nahoş şeyler söylediğim için üzgünüm küçük kız, ama...

– Dinle, Vaslav, konuyu değiştirelim; sen katısın ve bütün o şeyler gibi tarafsın...

– Hadi söyle, bütün komünistler gibi! diye tamamladı Vaslav ve dizine esaslı bir şamar indirdi. Sen babamla daha iyi anlaşırsın! O bu zokaları yutar! Böyle kanıtlarla onun gözünü boyayabilirsin ama ben faka basmam! Niçin taraf olmayacakmışım? Elbette tarafım, hem de nasıl! Ve bugün iki kat öyleyim, üstelik bunun için çok nedenim var!

– Peki ama ne istiyorsun benden? diye bağırdı İréne.

---

1 Sırf bunun için, yalnızca bu nedenle...

– Sakınmanı, sadece sakınmanı. Kendini bize karşı doldurmamanı. Sen de göreceksin ki...

– Rahat bırak beni... André'nin, ömründe hiç görmediğin adamın bir sömürücü olduğunu iddia edeceksin neredeyse! Ve ben...

– Ben zaten bunu söylüyorum İréne, bu bir gerçek...

– İyi, dedi bir iç çekerek.

Öfkeden kıpkırmızı bir halde yeniden Vaslav'ın karşısına oturdu. Parmakları sinirli sinirli dantel mendilini buruşturuyordu.

– İyi. O zaman sana göre André bir sömürücü!

İncinmiş bir hâli vardı. Bu sözcük onda karışık, tuhaf duygular uyandırıyor, ama André'ye uygun olduğunu asla kabul etmiyordu. Kocasının işleriyle hiç uğraşmıyordu o, André buna dayanamazdı. "Yavrucuğum," diyordu ona, "piyanonun başına otur ve bu can sıkıcı işleri erkeklere bırak. Politika ve para erkek işidir." Gözlerini kaldırdı ve Vaslav'ın acı gülümseyişi onu zıvanadan çıkardı.

– Gülünçsün! Hem de kötü. Sonunda seni evimde kabul ettiğim için seviniyordum, ama karşımda bulduğum bir kardeş değil, bir komünist ajitatör, kindar bir adam! Bütün bu politikada meseleyi apaçık görmekte zorlanıyorum, ama unutma ki André benim kocam, anlıyor musun, benim kocam! Ve bana karşı çok nazik. Hepsi bu kadar!

Çevresindeki mobilyaları gösteren Vaslav;

– Mükemmel, dedi. Ve sen bütün bunları olağan buluyorsun öyle mi? Bana göre, böyledir, politik görüşler.

– Fikirleri bir yana bırak, bu seni ilgilendirir! Bana hakaret etmeye mi geldin? Ne istiyorsunuz? André'yi mahvetmek istiyorsunuz, neden? Aynı görüşte değilim Vaslav, babam da aynı görüşte değil. Eğer niyetiniz kocamı yok etmekse, pekâlâ, ama ben hepinize karşı onunla kalacağım! Gerekirse sana karşı da Vaslav. İşte böyle! Bütün bu nutukların benim tüylerimi ürpertiyor!

Başını elleri arasına aldı ve sustu. Nasıl bir düş kırıklığıydı bu! Karşısında oturan Vaslav soğukkanlılığını yitirmiş ona bakıyor ve kadının gözyaşlarından korkuyordu. Sonunda omuzlarını silkti ve

gitmek üzere kalktı. Yavaş yavaş pardösüsünün düğmelerini ilikliyordu: "Vakit geldi... gitmem gerek..." Ama kendine hâkim olamadı ve kocaman elini İréne'in omzuna koydu.

– Dinle, başka şeylerden söz edelim. Bütün bunları senin iyiliğin için söylüyorum. Her şey kocanın benimseyeceği tavra bağlı. Namusluca çalışmak isteyen herkes bu ülkede yerini bulacaktır; ama dolandırıcılık yapanın da kesin olarak hesabı kesilecektir. Gözlerini aç kardeşçiğim. Kocana, "size el uzatıyorum..." diyecek ilk kişi ben olacağım, inan İréne.

– Haklısın, başka şeylerden söz edelim!

İréne nemli gözlerle ona döndü, yüzünde uzlaşmacı bir gülümseme belirmişti, ama bir an için hissettikleri kardeşlik güveni yok olmuştu. Vaslav onun konuşmayı başka yöne çekmeye çalıştığını sezdi, ama İréne'in yaklaşmasına karşın her şeyin üzerinde anlayışsızlık dikenleri uç veriyordu. Önemsiz şeylerden söz etmeye, Javori'yi anımsamaya çalıştılar, ama sohbetleri ayak sürüyordu. Uyum kopmuş, her biri başka tonda konuşuyordu. Vaslav konuşmayı müziğe yöneltti, ilgiyle konserin tarihini öğrenmek istedi ama belli belirsiz parmağını hassas bir noktaya koyduğunu hissetti. Sustu. "Hadi canım, burada Chopin'i çok iyi çalmak gerekmez" dedi acı bir doyumla kendi kendine ve bir kez daha odaya baktı. Her şey sevimsiz görünüyordu ona; İréne'in sigarasını parmakları arasında tutuşu, dumanı tavana doğru üfleyişi, boyalı ağzı, her şey!.. Midesini bulandıran şu Amerikan filmlerinden bir sahne seyrediyor gibiydi.

Artık hiçbir şey söylemiyor, kazık gibi dikiliyordu. Kız kardeşi çocuklar için ceplerine çikolata dolduruyordu, ama halı onun ayaklarını yakıyor, yorgunluk bütün vücudunu yavaş yavaş yok ediyordu. Esnedi;

– Hadi eyvallah, herkese sağlık dilerim. Trene yetişmem gerek. Ara sıra bizi görmeye gel, benim küçük hoşuna gidecek, Bozena...

Konuşmasını tamamlayacak zaman bulamamıştı ki giriş kapısının kilidinde bir anahtar tıkırtısı duyuldu. İréne endişeyle elini saçlarına götürdü, yeniden sakinleşiyordu.

Girişte Raz'la karşılaştılar. Ayna önünde saçını düzeltiyor ve odada bir ziyaretçinin bulunduğuna aldırmaksızın moda olan bir şarkıyı mırıldanıyordu.

– Günaydın yavrum, dedi İréne'e; ama kapının çerçevesinde duran yabancı birinin geniş omuzları her zamanki şakayı yapmasını engelledi.

Sıkıntılı bir sessizlik içinde İréne;

– Merhaba André, diye fısıldadı; seni kardeşim Vaslav'la tanıştırayım. Sana ondan söz ettim, Prag'a gelmiş bir...

– Ah, ah! Ziyaretinize çok sevindim, dedi Raz biraz saygısızca, ama gölgede kalan donuk yüzü görünce ağız değiştirdi.

İki erkek şimdi girişin alacakaranlığında karşı karşıyaydılar. Vaslav'ın ilk bakışta güven veren güçlü yapısı ve sempatik görüntüsü Raz'ı biraz şaşırtmıştı. "Demek sen!" Birbirlerini şöyle bir süzdüler. İki erkeğin birbirini değerlendirmeye yeten kısa bir sessizlik ânı. Raz soğuk bir aldırmazlıkla ve renksiz bir sesle;

– Memnun oldum, kendimi tanıtayım, ben Raz! dedi.

Ailevi açılmalar ona göre değildi; hele bugün her zamanki kadar bile değil. Elini uzattı.

– Straka, dedi son olarak Vaslav ve bu sözcük bir silah sesi gibi patladı.

Safça, neredeyse gülünçtü bu. Raz sözcükteki sertliği değerlendirmeyi bildi; bu yontulmamış işçi Şubat'ın kaba kinini tam anlamıyla hissettirmişti. "Cam gibi saydam bir adam! Hadi yiğidim, göster biraz dişlerini!" Kışkırtıcı bir tavırla baktı ona.

Yanlıştı bu, Vaslav onun üst perdeden gülümseyişini ve uzattığı eli fark etti. Bir saniye duraksadıktan sonra onun elini buldu, kendi eline aldı ve sıkmaya başladı. Gitgide daha kuvvetli sıkıyordu. El sıkışmasına bütün gücünü, sınıf düşmanına bütün kinini koymaya karar verdi. Saçmaydı bu. Bir burjuvanın küçük nazik elini tutmadığını, öbürünün de ona direndiğini çabucak anladı. "Yakında sana göstereceğim!" Daha da güçlü sıktı, ama Raz şiddetli acıya karşın pes etmiyordu. Alnında

beliren ter damlasına ve onu saran şaşkınlığa karşın belli belirsiz bir gülümseme göstermeyi başardı. "Bu dayanılmaz saniyelere dayanmak!" İréne artık soluk almıyor ve kımıldamadan, tek söz etmeden, ürkmüş, onlara bakıyordu.

Vaslav bıraktı. Kasketini sarı saçları üzerine koydu, ağzında yarım bir veda sözü geveleyerek kapının kolunu tuttu. Çıkmadan önce bir kez daha döndü ve yalnızca şaşkınlığından sıyrılmaya çalışarak parmaklarını kımıldatmaya başlayan Raz'a aldırmaksızın İréne'i selamladı.

Cam yontucusu Vaslav Straka karanlıkta birbirlerinden ayrılan villalar arasında, loş sokakta aceleyle yürüyordu. Öfke saçarak yüksek sesle "Yavrum" dedi. Başını salladı ve tıka basa dolu bir çöp tenekesine bir tekme atma arzusunu zor bastırdı. Pardösüsünün cebini kurcaladı ve eli, daha şimdiden yarı yarıya yumuşamış çikolata kesesine rastladı, rahatladı: "Nasıl aptallık ediyorum!" Ani bir öfkeyle sokağın köşesindeki fenerin ışığında keseyi çıkardı ve onu can sıkıcı bir yükten kurtulmuş gibi, harkın içine attı.

Ve tükürdü! Birden gevşedi, sakin kafayla yeniden düşünmeye başladı.

V

İréne, kardeşinin gidişinden sonra elleri dizlerinin üstünde bir koltuğa oturdu. Kapının hızla kapanması onu uyuşukluğundan çekip çıkarmıştı. Banyodan suyun sesi geliyordu, André, duşun altında günün yorgunluğunu gideriyordu.

Banyoya gitti; kapının pervazına dayandı, onun yüzünü ovalamasına ve soğuk su selini zevkle boynuna akıtmasına bakıyordu. Her hareketinde derisinin altında dalgalanan esnek kasları fark ediliyordu, güzel bir vücudu vardı. André başını kaldırdı, gülümsedi ve kurulanmak için havluyu aldı.

– Pekâlâ yavrucuğum, ne haber?

İréne ellerini kapının çerçevesine dayadı ve yüzünü André'nin omzuna bıraktı:

– Bana kızgın mısın?

André şaşırmış, duraksadı:

– Neden kızgın mıyım?

– Vaslav nedeniyle.

Eğleniyormuş gibi başını salladı:

– Biraz çılgıncaydı. Sevgili kayınbiraderim beni zıvanadan çıkartacak biri değil. El sıkmaya gelince, o bunu bilerek yaptı. Bu komünist propaganda gösterisine sen iyi dayandın.

Kendinden emin tavrıyla bu boş sözlere başlamanın ne zamanı ne de yeri olduğunu gösteriyordu. Gömleğini giydi, usulca İréne'i kapıdan ayırdı ve kendini pencere karşısındaki divana attı.

– Berbat bir gün!

Yumuşak yastıklar üzerinde yorgun bir tavırla dinleniyordu.

– Bir tek insan bile bütün gününü mahvetmeye yeter! Falta ve Lazecky geldiler mi?

İki esneme arasında ona öğleden sonra ne yaptığını sordu, ama cevabı bile beklemeden kolları başının arkasında, uyudu.

Akşama doğru İréne lambayı yaktığı zaman uyandı. Işık ona aptalca göz kırptırıyordu, kol saatine bir göz attı.

– Geç olmuş! Kütük gibi uyumuşum. Şimdi sükûnete ihtiyacım olacak. Geldikleri zaman onları doğruca çalışma odama gönder.

Akşam yemeği istemedi ve bir açıklama yapmaksızın çalışma odasında gitti. İréne onun makinede yazı yazdığını, zaman zaman bir telefon numarasını çevirdiğini ve sesini alçaltarak uzun uzun konuştuğunu duyuyordu. Telefonu kapatır kapatmaz tekrar çalıyor, sonra makinenin tıkırtıları yeniden başlıyordu. Arada hızlı adımları parke üstünde gıcırdıyordu; masadan pencereye, pencereden masaya... Sonra birden kapı açılıyor, sabırsız yüzü beliriyordu. Derin bir kırışıkla çizilmiş alnı, "hâlâ gelmediler mi?" diye soruyor ve şaşırmış bir

kafa sallayışıyla kol saatine göz atıyordu. İréne, dizlerinde bir kitap, meşin bir koltuğa oturmuştu, ama okuyamıyordu. Yavaş yavaş bir endişenin onu sardığını hissetti.

Kitabı masanın üstüne koydu. Radyoyu açtı, farkına varmadan düğmeyi çevirdi. Siyah ibre yayıncı istasyon isimleri üzerinde kayıyor, parazitlerle kesilen uzun bir ıslıktan sonra bilinmeyen bir dilde birdenbire bir patlamayla kesilen tutkulu konuşma duyuluyor, melankolik bir saksafonda gürleyen caz müziği inliyor, bir çizgi daha ötede bir spiker boğuluyor, tam devir dönen bir gramofonun hızıyla birtakım İngilizce cümleler duyuluyordu. Birkaç günden beri radyodan duyduğu sözcükler arasında, İréne bazen ülkesinin, kentinin adını ayırt ediyordu. İbre biraz daha kaydığında, her şey anladığı dilde tekrarlanıyordu. Dünya, radyo yayınlarını Prag üzerine çeviriyordu. Çabucak düğmeyi çevirdi, alkışlar ve ahenkle gürleyen sloganlar arasında kendinden emin bir ses beliriverdi: "Arkadaşlar... halk karşıtı bir hükümet kurmak ve devrimimizin kazanımlarını bir bir ortadan kaldırmak... Gericilik hiçbir şey karşısında takılıp kalmadı." Ve söylevcinin sözleri slogan kasırgası içinde kayboluyordu. "Biz cumhuriyeti kurtaracağız." İréne gerisini anlamadı.

Radyonun sesini kıstı, gözlerini kapadı; kargaşa kafasında tüm hükmünü sürüyordu. Düşünceler, sözcükler, izlenimler... Bütün bunlar karmakarışık beyninden geçiyordu. "Sen taraf tutuyorsun Vaslav, kötüsün sen!" Bir kez daha umutsuzca kendini savunmaya kalkıyordu, "hayır bu doğru değil! Aynı görüşte değilim. Hiçbir şeyi bilmek istemiyorum." Uzun elmacık kemikleriyle kardeşinin yüzü ona üzgün, ciddi, kötü kötü ve endişeli bakıp duruyordu. "Etrafına bak; karaborsa, dalavere! İréne, aklını yitirmemeni istiyorum... kendini sürüklenmeye bırakmamanı... unutmamanı..."

Tam olarak ne oluyor? Şu Vaslav!.. Onu düşünürken belirsiz de olsa duyduğu utancı bastıramıyordu. Onu hiç bugünkü kadar saldırgan görmemişti. Herkes değişmiş! İnsanların üzerine bir hortum çullanmış, onları birbirine karşı bir nefret kasırgası içine atıyor.

André'nin yazı odasında çalan telefonun sesi ona kadar ulaştı, kocası uzun uzun konuşuyordu. Ne oluyor? Kaç gündür dışarı çıkmamıştı, sadece piyano çalıyordu ve sadece uzaktan, André'nin ivedi anıştırmaları arasında ülkede olup biten mücadelenin yankısını algılıyordu. Artık gazete okumuyordu, tamamıyla müziğe dalmıştı. Piyanosunu görünce pişmanlıkla sarsılıyor, bir işe yaramamanın üzüntüsünü duyuyordu. Sessiz ve büyük evinde sonsuz yalnızlığını daha da ağırlaştıran bir özlemle, kaybedilmiş haftalarını ve aylarını yeniden kazanmak istiyordu.

"Vaslav eğer bu evin beni ne kadar sıktığını bilseydi! Onun hakkı var. Faydasız, boş bir yaşam sürdürüyorum ben!" Yine de bir şeyler onu eylemsizliğinden koparıyor ve içinde yaşayıp gittiği bu rahatlığa bir anlam yükleyerek çalışma isteği uyandırıyordu. Bu önce bir önsezi olarak belirmiş, üç günden beri de kesinliğe dönüşmüştü. Onun sırrı bu! Bunu düşününce bulanık bir neşenin yakıcı dalgaları yüzüne dek yayılıyordu. Sırrını André'ye açmak için törensel bir anı bekliyordu, küçük bir içtenlik anını bekleyerek susuyordu, ama bu fırsat henüz ona verilmemişti. "Benimle biraz daha ilgilenseydi, kendi başına da fark ederdi bunu" diyordu düş kırıklığıyla, ama onu anlamaya da çalışıyordu: "André'nin sıkıntıları var, makul olmam gerek."

Radyonun düğmesini tekrar çevirince bir bahar sağanağı gibi içini piyano akortları doldurdu. Yumuşak melodi hafif ama düşünceli bir yavaşlık içinde salınıyor, sonra birden tutkulu bölgelere atılıyordu. Hemen Rahmaniof'u tanıdı. İşte çetin bir bölüm. Piyanist ustaca bir teknikle ve güzel bir müzikalite ile üstesinden geldi ve İréne beğeniyle başını salladı. Müzik onu tepeden tırnağa titretiyor, yavaş yavaş içine işliyordu. İréne müziğin ritmiyle düşüncelere sürüklenmiş, neredeyse bütün bedeniyle dinliyordu. Yarı kapalı gözkapaklarının gerisinde bir film izliyordu.

"Yıllar boyu yoksul bir üniversite öğrencisi olarak yaşamı sürdürmek, üniversite lokantalarında aceleyle yenen tatsız yemeklerle beslenmek ve açlığı bastırmak üzere umut beslemek! Vaslav anlar mı bunu? Bende tam olarak neyi eleştiriyor? Bu evi mi? Kendimi yok-

sun etmeden satın alabildiğim elbiseleri mi? Babam bana yeterince para veremiyordu ve hatta savaştan sonra, bir bursla da mucizeler yaratılamıyordu. Başarıya gelelim! Rodolphinum'un[1] sakin salonunda piyanonun yanında ayakta dururuz, salonun karanlık derinliğinden birden yükselen alkış seli altında selam veririz, titreriz, biri kollarınızın arasına kurdeleli bir çiçek demeti uzatır, ter içinde bir orkestra şefi sırasından iner ve elinizi sıkar. Aynı heyecanla, hemen rıhtımın temiz havasını solursunuz ve orada, bir ıhlamur ağacının gür çelengi altında, elinde bir menekşe demeti, rüzgârda savrulan paltosuyla sizi bir sevgili varlık bekler." İréne'in imgeleminde olaylar her zaman işte böyle geçmeliydi. Konservatuvarı bitirdiğinde yalnızca bir konser vermişti. Ravel ile Smetana'dan parçalar çalmıştı, konser başarılı olmuştu ama o genç kız düşlerinden pek azı gerçekleşmişti. André tarafından ona işlerinden söz eden bir özür mektubuyla birlikte görkemli bir çiçek demeti gönderilmişti! Zaten onda pek de müzik anlayışı olmadığını biliyordu ve özel bir çaba harcamamasını rica ediyordu, hayal kırıklığı da çabucak dağılmıştı. Konservatuvardan arkadaşları onu duman içinde bir meyhaneye sürüklemişlerdi. Eğlencede bazen zorlanarak, onlarla birlikte şarkı söylemiş ve evine geç vakit baş ağrısı ve yapış yapış bir ağızla dönmüştü. Hepsi buydu! Ve yeniden piyano başında geçirilen saatler, parmakların acı veren kramplarla inmeli olmamasının mucize olduğu insanı tüketen bir çalışma. Profesörün hafifçe kınayan mavi gözlerle ona bakışı... "Haydi, işte bu parça! Bir kez daha! Yeniden başlayın! Biraz daha hızlı! Daha çok uyuyun İréne! Yeteneklisiniz, müziği hissediyorsunuz, ama sizin için korkuyorum. Müzik bir disiplin işidir, kutsal bir görevdir kızcağızım, gündelik bir gül değildir. Sabır. Büyük yetenek demek, aynı zamanda büyük engel demektir." Ama böyle ne kadar yaşanabilir ki? Konservatuvara koşmak, güneşte solmuş bir manto içinde kışın tir tir titremek, Javori'ye giden o posta trenine binmek, okul bayramında küçük bir parça çalma fırsatı çıktığında, fazla heyecanlanmaksızın alınacak küçük bir paraya sevinmek! Kendine ait bir dairesi olmamak, kiralık evden kiralık eve dolaşmak, dallardaki kuşlar gibi birkaç günü bir arkadaşın

1 Prag'ın başlıca konser salonlarından biri.

evinde geçirmek ve arkadaşının bir erkek ziyaretçisi olduğu zaman parkta bir sıra üzerinde dişleri takırdamak! Yağmur altında bir bahçede ya da sinemaların gıcırdayan koltuklarında yoksul ve barınaksız bir üniversite öğrencisi aşkı yaşamak, sürekli olarak yakında başlayacak bir yaşamı beklemek, beklemek, beklemek... "Dayanmak gerek İréne!" "Aynı zamanda sevmeye ve sevilmeye ihtiyacı olur insanın. Ben bir kadınım bay profesör," diye cevap vermek isterdi bazen. "Yine de benim bir makine gibi değil, bir insan gibi yaşama hakkım var!"

"Bu tuhaf ihtiyar şimdi ne halde acaba?" İréne evliliği ile onu düş kırıklığına uğratmıştı ve profesörün onu hemen gerçekleşmeyen umutlar bölüğüne soktuğunu hissetmişti. Başlarda zaman zaman gelip İréne'i görüyordu. "Piyanoyu ihmal ediyorsunuz İréne", diyor ve ilgiyle onu sorguluyordu; İréne'in yalan söylediğini ve kaçamak cevaplar verdiğini anladığı zaman, İréne onu artık tamamen kaybetmişti. Daha sonra profesör onu rastlantıyla sokakta görmüş ve durdurmuştu. Gözlerini vizon mantosuna dikmiş, artık sıcaklığı olmayan bir soru sormuştu: "Nasılsınız, aziz bayan?" Bu modası geçmiş, acılı bir biçimde kişisellikten uzak bir nezaketti, bu soru hüzünle karışık bir sitem barındırıyordu. İréne ondan karmakarışık duygularla ayrılmış ve tekrar çalışıp ona bunu kanıtlamaya kendi kendine söz vermişti... Prag'ın çok sevilen profesörlerinden birinden ders almaya başlamıştı hatta, ama eskiden Javori'de olduğu gibi müziğin aynı yeri işgal etmediğini umutsuzca hissetmişti. Birden, sadece müzik için yaşayan, küçük yoksul öğrenci İréne Straka'ya acımıştı. Zaman geçtikçe çabası da zayıflıyordu. Konservatuvardan eski arkadaşlarına rastladığı zaman, onların kıskanç bakışları keyfini kaçırıyordu. "İréne'in artık taşra konserlerine koşmaya ihtiyacı yok, kendi zevki için çalabilir," diyorlardı hakkında, "evindeki piyanosunu gördün mü?" Bari kuşkulansalardı! İçinde her şey susmuşken nasıl piyano çalar insan! Tutkulu ve çalışkan piyanist zengin bir evlilik yapan bir küçük tembel bebek haline gelmiş. İşte bunu söyleyecekti Vaslav. Ama nasıl kurtulmalı bundan? Benim beklediğim yaşam bu değil. Yeniden yakalamam gerek. Bu yaşama dayanamam ben.

Radyoyu kapattı ve piyanoya başladı. Parmaklarını tuşların üzerine koydu, bir gam yaptı, ama henüz belirsiz bir sıkıntı yeniden yüreğini sardı. Şu Vaslav! "Tam olarak niye gelmişti o? Rahatımı kaçırmak için. Çalmam, çalışmam gerek. Bu konforlu hapishanede boğulmak istemiyorsam çalışmam gerek." Karanlık düşüncelerini kovmak ister gibi tuşlara vurdu, bir kez daha Chopin'in sol minör baladını çalmayı denedi, ama kötü gidiyordu. Anlamıyordu. Sadece sessizlik ve endişeydi o! Haydi bir kez daha! Ama belleği ihanet ediyordu ona! Daha partisyonu bile bulamamıştı ki arkasından sitem dolu bir ses onu yerinden sıçrattı.

– Şunu bırakabilirsin, lütfen. Acele bir işim var.

Arkasından gitti, çalışma odasının eşiğinde durdu ve sessizce ona baktı. André de düşüncelerinden kopmaksızın çabucak ona göz attı. Çalışma masası üzerindeki dağınık dosyaları sinirli sinirli karıştırıyordu. Sigara içiyor, tıpası açık bir şişeden saydam bir sıvı dökülüp masayı kirletiyordu.

– André, dedi İréne sonunda, varlığını belli ederek.

Dudaklarında sigara ve işinden başını kaldırmaksızın;

– Ne var? diye homurdandı André.

– Seninle konuşmaya ihtiyacım vardı.

André ağzına kadar dolu kül tablasında izmaritini ezdi.

– Çok uzun, çok da aptalca değilse, seni dinliyorum.

İréne'in şaşkınlığına neden olan kızgınlığını bastırmaya çalışmıyordu bile.

– Korkunç şeyler olduğunu elbette anlıyorsun. Seni de ilgilendiriyor bu, değil mi? Evet, seni dinliyorum...

İréne cevap vermediği için bir an dosyalarından bakışlarını ayırdı. Lambanın abajuru yazı masasının camı üzerine ışıklı bir daire çiziyordu. İréne'in yüzü sarı bir gölgede kalmıştı ama André onun tuhaf bir biçimde düşünceli yüz ifadesini ve bakışındaki parıltıyı gördü.

– Seni dinliyorum İréne!

İréne susuyordu, kurşun kalemin masanın camındaki sabırsız tıklamalarını duymamaya çalıştı.

André. İşine çok önem verip vermediğini bilmek isterdim.

André bu şaşırtıcı soru karşısında başını salladı...

Ne demek istiyorsun? Falcı kadınlar gibi yapma, açık söyle derdini. Anlamıyorum...

– Demek istiyorum ki... Fabrikan ve bütün bunlar olmaksızın, herkes gibi, babam gibi ya da... bilirsin işte örneğin parasız, bu apartmansız, otomobilsiz, sade bir biçimde yaşayabilir misin?

André gülümsedi:

– Kaprisli küçük kız! Tuhaf düşüncelerine alışkınım, bunlara genellikle gülüyorum, kadın bilgeliğinin türlü türlü çekiciliği vardır, ama yine de...

– Böyle yaşayabilir misin?

İréne anlaşılmaz bir inatla diretiyordu.

André birden ciddileşti. Soluğunu tutarak masa üstüne eğilip yeni bir sigara yaktı.

– Neyi bilmek istiyorsun? Elbette senin dediğin gibi yaşayamam –ve kokulu bir dumanı savura savura üfledi– Buna yaşamak denir mi? Hayır. Olsa olsa var olmak denir. Açıkça esaslı bir fark demek bu. İnsan her yerde yaşayabilir, hapishanede bile. Kölelikle ölüm arasında yer alan bir evre bu. Ama benim rahat olmaya ihtiyacım var. Bu yaşamı yadsımıyorum, bunun için çok şey gerek bana, belki insanların çoğundan daha fazla. Bu konforlu apartman, otomobil, güzel elbiseler...

– Bir kadın.

André öfkeyle sözünü kesti ve daha otoriter bir sesle yeniden başladı:

– Evet, bir kadın da! Sen! Bu açıdan bakılırsa sana kabaca görünebilir bu, ama böyle! İş yaşamında insanın palavralarla kaybedecek zamanı olmaz. Bunu bizim sevgili Brych gibi okumaktan sersemlemiş

aydınlara bırakıyorum. Piyano çal, hiç karşı değilim, sanırım seni eğlendiriyor bu. Ben iş adamı olarak doğdum. Bundan şikâyetçi olmadığını sanıyorum, ben de değilim ve hoşuma da gidiyor. Sana bundan söz etmeyi sevmiyorum, hiçbir şey anlamıyorsun, ama madem istiyorsun söyleyeyim; komünistlerin masallarına inanmıyorum ve inanmayı da arzu etmiyorum. Bana göre kötü bir hesap olur bu. Sana göre de öyle! Birilerinin fabrikalara sahip olması, başkalarının da fabrikalarda çalışması gerek. Bunda ahlak dışı ve haksız hiçbir şey yok. Herkesin yeri ayrıdır ve bu her zaman da böyle olmuştur. Eğer yaşamak yemekten, içmekten ve şu kadar metreküp hava almaktan başka bir şeyse, pekâlâ işte benim hayatımın anlamı. Biraz basit bir felsefe, ama şimdiye kadar yetti bana. Ve sıkılmıyorum, bana inanabilirsin. Bazen hemen hemen spor gibi oluyor. Mücadele etmek, kafa patlatmak, her şeyi her adımda tehlikeye atmak...

– Para kazanmak, diye ekledi İréne kımıldamadan.

– Elbette! Aksini mi isterdin? Ocakta yemeğini pişirmek, taşrada dolaşmak ve birkaç kuruşluk bahşiş için eski bir piyano çalmak! İstediğin bu mu? Para sahibi olmakta hiçbir kötülük yok.

– Elbette!

– Elbette!

– Paranın namusluca kazanılması şartıyla demek istiyorum.

André ıslık çaldı, sandalyesini geriye itince yüzü gölgede kayboldu:

– Biz de böyleyiz! Görüyorum ki sevgili kardeşinin seni görmeye gelmesi sadece aile şefkatinden değilmiş. Gazetelerinde ölçüsüzce yineleyip durdukları ve insanların kafalarını döndürdükleri kanıtları benim evime de sokmuş. Ben buna gülmekle yetinebilirdim, ama sen benim karımsın İréne ve kabul etmeyeceğim, anlıyor musun!

– Yine de, yine de bilmek istiyorum... Beni anlıyor musun? Bunu bilmek istiyorum André!

– Peki, tam olarak ne istiyorsun? diye öfkeyle onun sözünü kesti.

André elleri ceplerinde kaygan parkede gidip geldi, pencerenin yanında durdu. Hırsla sigara içerken ıssız sokağı seyretmeye koyul-

du. İréne'in üzerine dikilen bakışını hissettiği halde geri dönmedi. Sükûnetine kavuştu, hatta yorgun bir gülümseme takındı ve omuzlarını silkti:

– Özür dilerim ama bugün şaka kaldıracak halim yok. Birtakım insanlar var ve ne yazık ki senin kardeşin de onlardan biri. Yakında ciddi ciddi bütün işlerin karaborsa, para kazanan bütün insanların da hırsız ve dolandırıcı olduğunu söyleyecekler. Hepsi kıskançlık, başka bir şey değil! Örneğin bugün, bağıra çağıra ve bütün propaganda davullarını çala çala, yeni millileştirmeleri oyladılar. Göreceğiz. Bugün bu ülkede derimize kadar Doğuya satıldık; bunun üstüne felsefe yapacak değilim. Üretiyorum, satıyorum, yani iş yapıyorum ve seni temin ederim ki bu tamamen barış içindedir.

André bütün bu açıklamaları iyi niyetle yapsa da içinde öfkenin köpürdüğünü hissediyor, kendini tutmakta güçlük çekiyordu. Her şey kızdırıyordu onu, İréne bile. "O budala kardeşi zırvalarını anlatmak için buraya kadar geliyor ve ben evimde bile artık sakin olamıyorum. Ben zamanımı gevezelik ederek geçirirken, onlar... Fabrikada ne oluyor? Falta'ya güvenmekle hata ettim! Daha dünden oraya gitmeli, tüm bu zırlakların ağzını kapamalıydım. Falta aptalın teki. Göreceğiz. Sakin olalım! Mutlaka sakin! Aklımızı yitirmeyelim!"

İréne'in karşılık vermeye vakti olmadı. Giriş odasında zil çınladı.

– İşte geldi! André çabucak döndü ve antreye gitti.

– Nihayet. İréne bizi yalnız bırak lütfen, boş sözlerle kaybedecek zamanımız yok!

Bir kertenkele gibi çevik ama sıkılgan bir nezaketle, sarı yüzlü, ufak tefek bir adam odaya girdi. İréne, André'nin vekili Falta'yı tanıyordu. Arkasından, geniş omuzları kapının çerçevesini dolduran, uzun pardösülü biri geliyordu; İréne onu tanımıyordu. Şişmanlığı yüzünden soluk soluğa ve kıpkırmızı adamın gülünç derecede küçük ağzı ve kalın kaşlarının altında hareket eden küçük gözleri vardı. İréne'in nazik eli küçük bir taç yaprağı gibi onun tombul avucunda kayboldu ve oda hemen konuşmalarla çınladı. İréne onu sevimsiz buldu.

André adamı tanıttı:

– Avukat Lazecky, İréne, benim hukuk danışmanım. Vekilimi tanıyorsun, karım, dostlarım.

İréne, avukatın önceden hazırladığı besbelli tatsız iltifatlarını kayıtsız bir tavırla dinledi. Kuyruklu piyanoyu görünce aşırı bir heyecan gösterdi adam:

– Bu her zaman benim rüyamdı, aziz bayan. Bizim meslekte bunun için zamanımız olmuyor. Ama bu gerçekten usta işi bir enstrüman.

André geveze avukatı yazı odasına iteleyip kapıyı kapattığı zaman İréne rahat bir nefes aldı, ama Lazecky'nin sesini yine de işitti:

– Güzel bir karınız var dostum, diyordu Raz'a.

İréne büyüyen endişesiyle oturdu, bir kitap okumaya çalıştı, ama düşünceleri çobansız bir sürü gibi her yana kaçıyordu. Yazı odasından belli belirsiz tartışma sesleri duyuluyordu. Neden söz edebilirlerdi ki? Kalktı ve utanarak, usulca kapıya kadar gitti. Kalbi sanki hırsızlık yapmış gibi hızla çarpıyordu. André'nin bölük pörçük cümlelerini duydu.

– Bunun için çok geç Falta. Faydasız... tehlikeye atılmamalı. Her türlü olasılığa hazır olmak gerek... Avukat bey, Svehla'nın hazırladığı vergi beyannamelerinden emin misiniz? Kendi kendime soruyorum... korkak bir adam bu, biraz ağzını ararlarsa...

Avukatın güven veren yağlı sesi onun sözünü kesti:

– Telaşlanmanın gereği yok Raz. Ben bu durumu o kadar da trajik görmüyorum... Kâbus mu? Baylar! O tamamen paniğe kapılmış... Onu küçük bir çocuk gibi sakinleştirmem gerekti... Dosyasını yeniden açmaya izin verebileceklerini sanmıyorum... Kararlar açıklandı... bu uyuyor... Gereken...

İréne soluğunu tutuyordu, ama sadece tek tük sözleri kavrıyordu.

– Bugün onları duydunuz doktor. Panik yaratmıyorum, ama her şeye hazır olmak gerek. Geri bölgeleri sağlam tutmalı! Bu iş sessizce başladı ama şimdi yumurtadan şirin bir civciv çıkmak üzere. Yeni millileştirmeler... Kaç işçiniz var? Kim engelleyebilir onları? Teselli sözleri için para ödemiyorum size, o zaman makul insanlar olarak

konuşalım. Ben Klaous değilim. Siz fabrikaya, Falta'ya telefon ettiniz mi? Dün sakin geçti, ama bu bir şey ifade etmez, yarın göreceğiz. Az önce Vales'i çağırmak istedim, ama ne evinde ne de bürosundaydı. Kongreye bizim fabrikadan da gidenler var mı?.. Kızıl saçlı olan mı? Ah hayır, tanımıyorum onu. Bundan emin misiniz? Vales'in çoktan ondan kurtulması gerekirdi... Bekleyin, Raz, yakında sigarayı bırakacağım... Ama şu likör nasıl bir şey? Evet Krejza yönetim komitesinden beni aradı. Onlar şimdi orada korkudan donlarına yapıyorlar, Zenkl[1] Moravya'ya gitti. Görüyoruz, onun bir yönetici değil, ahlaksızın biri olduğunu görüyoruz, kendi aramızda söyleyebiliriz bunu, ah, ah! Hafta sonu sevgilisiyle gidiyor. Şu anda! Böyle bir durumda! Hayır, dişleri takırdayarak sokaklarda gezinen üniversite öğrencisi çocuklar değil bunlar... Hayır, kimse bana bunları yutturamaz... Başkan sözde imzalamayacakmış, boş laf bunlar! Ben ayaklarımı yere basmayı yeğlerim. Daha çok olmadı, Zuna bana her şeyin iyi olacağına yemin ediyordu, o kadar iyi oldu ki akıllarını yitirdiler... Ama artık politika yeter, konuşmamıza dönelim. Ben şu ihracat lisansları meselesini düşündüm, onları evimde düzenleyeceğim. Hayır, zahmet değil... Ben onun ağzını kapattım, nasıl olsa bir parça yiyecekti... Braun ne yazmış? O Brüksel'de bir paşa gibi yaşıyor ve komisyonlar çöpleniyor. Hırsız... Sadece el uzatmayı biliyor. Bunun dışında... Ona iki söz etmek gerekecek...

İréne yeniden meşin koltuğa oturdu ve elini gözlerinin üzerine koydu. Belirsiz bir önsezi sarıyordu onu, bu henüz net bir biçim almamıştı, ama yine de... Kocasını düşünüyordu. Ne de olsa onun André'siydi ve onu seviyordu... Ama yine de...

İki adam gidince Raz yanına geldi. Keyifli ve canlı görüntüsüne rağmen gülümsemesi endişesini ve yorgunluğunu gizleyemiyordu. Kollarını İréne'in omuzlarına sardı ve onu uyuşukluğundan kurtarmak için sarstı.

– Haydi külkedisi, kalk ayağa! Ölesiye sıkılmış olmalısın. Neyin var? Bana sanki bulutlardan düşmüşsün gibi bakıyorsun. Hadi, en

1 Zenkl: Nasyonal Sosyalist Parti'nin yöneticisi.

güzel elbiseni giy ve gel! Ben hemen yazı odasına çıkıyorum, sonra güzel karımla ne kadar gurur duyduğumu göstermeye gitmek istiyorum. Ve sana kederli olmayı yasaklıyorum!

VI

Saint Wenceslas meydanında gece hayatı doruk noktasındaydı. Boris elleri ceplerinde ve yakası kalkık, insanların hararetle tartıştığı uğuldayan küçük topluluklar arasında zorlukla ilerliyordu. Biraz yorgun hissediyordu kendini. Tutkulu bir tartışmayı yarım kulak dinlemek üzere zaman zaman duraklıyor, sonra şosede gidip gelen insan seline dalarak yeniden yürüyordu. "Tanrım! Her şeyi seferber etmişler, böyle bir karışıklığı kim hayal ederdi?" Çevresine baktığında da fark etti ki, dağ evinde geçirdiği haftasonu sonrasında sokak korkunç değişmişti.

Boris büyük kentin canlılığını seviyordu. İnsan Javori gibi bir delikte yıllarca yaşadıktan sonra, kent sokaklarında dolaşıp müzikhol yıldızlarının fotoğraflarına bakmanın, ışığa batmış vitrinleri doyasıya seyretmenin ve düzgün bacaklı kadınları görüp göz banyosu yapmanın değerini anlıyordu.

Dün sabah dönmüş, hemen bir koşu fakülteye gitmiş, orada tam bir kavganın içine düşmüştü. Toplantı üstüne toplantı, koridorlarda sert tartışmalar, bitmez tükenmez fısıldaşmalar... Her iki taraf da bir şeylerin hazırlığı içindeydi; girişte, fakülte binasının önünde, kıyıdan esen ve insanı iliklerine dek donduran rüzgâr altında, sadece sinirli sinirli volta atılıyordu. Boris yukarıda savaş verildiğini öğrendi. Bu durum Boris'in çok sevdiği gürültülü genel toplantılardan açıkça çok daha ciddiydi, bu kez başka türlü bir önemi vardı. Fakültenin koridorlarında dolaşıyor ve havayı kokluyordu. Prag'a gelirken, bakanların istifası etrafındaki bu küçük savaşın hukuk fakültesinde süren bıktırıcı politik tartışmalara tam zamanında biraz keyif katacağını düşünmüştü: "Bizimkiler istifa etti, tamam, şimdi onları, kızılları oynatacağız bizim fakültede." Öğleden sonra Boris'in üye olmaktan gurur duyduğu Nasyonal-Sosyalist

Parti'nin toplantılarına çağırdılar. Toplantıda demokrasiyi tehdit eden kızıl teröre karşı acımasız bir mücadeleye insanları çağırmak üzere kitlesel olarak sokağa inmeye heyecanla karar verildi. Ama politik tutkular Boris için pek çekici değildi ve o bütün bunlarla ilgileniyorsa, bu daha çok prestij içindi; çünkü o komünizme karşı mücadeleyi kişisel, tamamen doğal bir ödev olarak görüyordu, ama bunun için fazla yorulmak da gerekmiyordu. Hukuk fakültesinde Nasyonal-Sosyalist Parti Komitesinde yalnızca onursal bir makamı işgal ediyordu, çünkü niyeti bu işlerle uğraşmak değildi. Kısacası bütün bunların hiçbir şeye yaramayacağını düşünüyordu!

Akşam hiçbir gösteride yer almadı; dışarıda taşı çatlatacak bir soğuk vardı ve öğrenci yurdunda merkezi ısıtma hoş bir sıcaklık yayıyordu. Öğleden sonra, "Taïchman ve Oğulları" kurumlarının bürolarını ve satış servisini yöneten üvey kardeşi Camille'in rüzgârın nereden estiğini anlamak için Javori'deki fabrikaya gitmiş olduğunu öğrendi ve Boris bu ani gidişin Camille'in metresine beklenmedik bir ziyaret için ona harika bir fırsat verdiğini düşündü. Ne düzenbaz biri şu Camille! Porselen koleksiyonları ve de Hélène! Camille epeydir Boris'in aylıklarını cimrice ölçüyor, bu büyük kardeşin küçük kardeş üzerindeki vesayetine biraz fazla benzemeye başlıyordu. Boris Camille'den intikam almaya karar verdi. Hélène'in evinde iyi karşılanacağını düşünüyordu ve hayal kırıklığına uğrasa bile, bu sokaklarda taban tepmeye ve anti-komünist sloganlar atmaya gitmekten daha hoş bir iş olurdu. Sakin sakin düşünerek, politik mücadeleyi başkalarına bıraktı, nasıl olsa onlar kendisi olmadan da pekâlâ işi kotarırlardı.

Boris rüzgârın esmediği bir pasajın girişinde durdu. Oradan pek uzak olmayan bir köşede gençlerden oluşan dağınık bir kortej aceleyle toplanıyordu. Boris fakülte arkadaşlarından tanıdık birkaç yüz gördü ama onlara katılmak gelmedi içinden. Gülünç denecek kadar azdı sayıları, yoğun kalabalık içinde kayboluyorlardı. "Ne oluyor?" Zavallı küçük genç topluluk her yönden erimiş ve ufalanmış gibi görünüyordu. Grup içinden bazı karaltılar gelip geçenlerin içinde kaybolmak üzere bu sendeleyen topluluktan gizlice ayrılıyor, öbürleri ise titreye titreye ayak sürüyor, kendi çevrelerinde dönüyor, uyuşmuş parmak-

larını üflüyor ve susuyorlardı. Kaldırımdaki kalabalık onlara dikkat etmiş gibi görünmüyordu. Kızıl terörü bekliyordu onlar.

Boris hayal kırıklığıyla, "Bunlar bizimkiler", diye düşündü. Başların üstünden sloganlar geçiyor, buz gibi havada donuyor, dalgalanan meydanın hayhuyu içinde boğulan birkaç ses karşılık veriyordu: "Hiç korkmayın Praglılar, üniversite öğrencileri burada!" Gençler sıkıntıyla gözlerini indirirken, soğuktan solukları buhar kıvrımı halinde yükseliyordu. Gelip geçenlerden sadece iki-üç kişi başını çeviriyor, arada biri şapkasını sallıyordu.

"Diktatörlük yenilecek!.." diye başlayan ölgün çağrıyı bando gürültüsü kesti!

Ve yeniden: "Diktatörlük..."

Boris can sıkıntısıyla başını çevirdi ve kaldırım boyunca yürüdü. "Havaya tükürmek gibi bir şey bu! İnsanlara cesaret verecek ve onları kızıllara karşı mücadeleye çekecek devasa gösteri bu demek!.."

Şose üzerinde pankart ve bayrak taşıyan delikanlılar alayı müzeden iniyordu: "Bir, iki... cehennem bitti yaşasın cennet..." diye bağıran gençlerin soğuktan sertleşmiş yüz kasları marşın ritmiyle titriyordu. Boris kindar ama sakin bir dikkatle onları inceledi: "Bunlar onlar! Ötekiler!" Fabrika gençlerinden oluşan kortejin içinde hukuk fakültesinin koridorlarında ve öğrenciler birliğinin heyecanlı toplantılarında gördüğü birtakım yüzleri tanıdı: "Gençlik! Görüyorsun onları!" Boris kaldırıma çıktı ve kalabalığa kapılmamak için çıplak bir ağacın gövdesine saklandı. "Ne çılgınlık! Belki de sonunda ellerine düşeceğiz!" Bu düşünce dehşete kapılmasına neden oldu, kalbi deli gibi atmaya başladı: "Pekâlâ! Sonucu ne olursa olsun dövüşsünler!" Neredeyse bu manzarayı görmek isteyecekti! "Belki de üstesinden geliriz, kim bilir? Terör!" İki grup birbirine meydan okuyacak, meydan savaşı gibi birbirine girecek, güzel bir salata olurdu bu!

Ama hiçbir şey olmadı. Gırtlak dolusu atılan sloganlara ve tartışmanın yarattığı uğultuya karşın, anlaşılmaz bir sükûnetle şaşırtıcı bir disiplin hüküm sürüyordu. Şaşkınlık ve öfkeyle sarsılan Boris, cop darbeleri ve tokatlardan manasız bir korku duymasına karşın sakinli-

ğini korudu; hatta cesaretini sınamak için tehlikeli, kalbini daha hızlı çarptıran bir şeyler yapma arzusuyla doldu. "Bir şeyler, ama ne? Ne?"

Aniden döndü ama iki adım ötesinde hareketsiz bir karaltı fark etti, işçi milislerinden biriydi bu. Kaldırım kenarında dikilmiş, dudaklarında sigara, dingin bir ifadeyle şoseye doğru bakıyordu. Ve iki adım ötede bir başkası ve bir başkası daha! Boris onların bütün meydanı kuşattıklarını fark edince ürperdi. Hareketsiz, öylece duruyorlar, nöbet tutuyorlardı. Boris'in boğazı kurudu. Ufak tefek tıknaz olanı Boris'in yakınında durana yaklaştı, iki adam kısa cümlelerle konuştular. Başka bir işçi onlara yaklaşıp sigara istedi, diğer işçi ceplerini karıştırıp bir şey söylemeden küçük bir kutu uzattı. Köşeli yüzünden çenesine doğru giden derin kırışıklık ve çıkıntılı ağzı ona sakin bir ifade veriyordu. "Hepsi birbirine benziyor," diye düşündü Boris. Onu eyleme sürükleyen kinine rağmen titremesine engel olamadığı için kendine öfkelendi!

Bütün bunları düşünürken engel olamadığı garip bir duyguyla işçiye yaklaştı, önünde dikildi ve kışkırtıcı bir tavırla baktı işçiye; sanki onu kovmak, nefretinin ağırlığı altında ezmek istiyor gibiydi. Birkaç saniye iki adam birbirlerine baktılar; öyle görünüyor ki hiçbir şey bu dinç bodura sükûnetini kaybettirmeyecekti! İşçi babacan bir tavırla:

– Ne istiyorsun arkadaş? diye sordu.

Aptallaşan Boris:

– Ateşiniz var mı?

– Elbette... Alın kendiniz yakın, rüzgâr var.

Boris daha uzaklaşmaya zaman bulamadan işçinin arkadaşına şöyle söylediğini duydu:

– Önce onu bir güzel benzetmek istedim, ama kendi kendime dedim ki, sen daha bunun diktatörlük olduğunu bağıracaksın, ha, toy delikanlı işte, o zaman öfkelenmeden önce haydi yak sigaranı!

Meydandan birkaç metre ötedeki bir sokakta, İréne arabada André'yi beklerken bütün bu patırtıyı gözlüyordu. Ayak sesleri, bağırmalar, şarkılar işitiyordu; sanki görünmez bir mıknatıs tarafından çekilen

birtakım karartılar geçiyordu arabanın yanından ve Saint Wenceslas meydanında gözden kayboluyorlardı. Herkes aklını mı yitirmişti?

Biri arabanın camını tıklattı. İréne başını kaldırdı, esmerleşmiş yüzünde geniş bir tebessümle Boris Taïchman ona bakıyordu. Boris davet edilmeden arabanın kapısını açtı ve arka koltukta genç kadının yanına oturdu.

– Sizi selamlıyorum güzel hemşehrim! Buralarda dolaşıyordum ki sizi gördüm. –Donmuş ellerini ovuşturarak konuşuyordu– Siz de devrim yapmaya mı geldiniz? Ne kargaşa ama değil mi? Belki de yakında ateş etmeye başlayacağız. Ben dün Spindler'den döndüm, harika bir yolculuktu. Ya siz, bu hafta gitmiyor musunuz? Burada her şey altüst... Bu duruma ne diyorsunuz? Baksanıza, sokağı ayaklandırmayı başardılar, ama boşuna yorulmuş olacaklar... Onlardan birinin az kaldı çenesini kıracaktım... Fakültede arkadaşlar kıçlarından soluyor... Bu karışıklığı görecektiniz... Başkan imzalamayacak... ve sonra... Batı! Kızılların buraya ayak atmalarına izin veremezler... Aldırmıyorum!

İréne bu yersiz gevezeliğe cevap vermedi ve başka tarafa baktı. Boris politikanın onu ilgilendirmediğini düşündü ve kınayıcı bir tutum aldı:

– Geçen gün niye gelmediniz?

İréne soğukkanlılığını yitirmek üzereydi:

– Size bir söz mü vermiştim?

– Hayır, ama haksızlık ettiniz. Sizi dünyanın en tuhaf partisine götürmek istiyordum. Belki sarsılırdınız, ama kesinlikle canınız sıkılmazdı. Canınızı sıkan ne? Ben sizinle içtenlikle konuşuyorum. Ne de olsa hemşehriyiz biz...

– Canımı sıkan, sizin fazla konuşmanız.

Kızgınlığını yatıştırmaya çalışıyordu.

– Bunu bana daha önce de söylediniz, Monaco'da, dedi küçük bir gülümseyişle Boris: Ama ben haksız olduğunuzu tekrarlamaktan geri kalmayacağım. Canınız sıkılıyor İréne, bu yüzden elimi ateşe sokacağım... Bakın, gergin bir dönemden geçiyoruz, savaş kapımızda! Aynı okula gittiğimiz zamanları düşünüyorum da o zamanlar körmüşüm

ben. Şu matematik öğrencisini anımsarsınız... Adı Derak'tı... Ortak anılar işte! İster misiniz ki...

– Tanrım, susmanızı isterim! Kim sanıyorsunuz beni?

– Siz her şeyden önce hoş bir kadınsınız.

– İyi! Pekâlâ, bu hoş kadın evlidir. Geri kalanını size söylemesini André'den istemeyeceğimden emin misiniz?

Bu söz dalgasını nasıl durdurmalı? İréne artık onu dinlemiyordu. Bu kendini beğenmiş yapışkan, İréne'in babasıyla Vaslav'ın çalıştığı cam fabrikasının sahibinin oğluydu. Kötü bir öğrenci ama iyi bir dansçıydı; dış görünüşüne düşkün, kafasız, övüngendi. Javori'de onu sadece uzaktan, fabrika bahçesinin demir parmaklığı arasından görüyordu. Düzgün hatlı, yakışıklı ama şımarık bir çocuktu! İréne yaz kış demiryolundan yürüyerek, Boris ise şoför ile altı silindirli pırıl pırıl bir arabayla aynı liseye giderlerdi. O dönemde Boris onu Krafanda işçi sitesinin diğer çocuklarından ayırt etmiyordu, ancak Prag'da, onu Raz'ın karısı olarak tanıdığı zaman hemşehrisiyle ilgilenmeye başladı. Tamamen kendi tarzında, geçici bir flörtü denedi ve İréne'in kesin reddini sevecen bir anlayışsızlıkla karşıladı. Olası bütün tarzları kullandı. Acılarını söyledi ona, birlikte seyahatler düşledi, onu bir sırdaşı haline getirerek genç kadının sempatisini kazanmaya çalıştı. Ama İréne onu hiçbir zaman ciddiye almadı ve bu süregiden kurla eğlendi.

"Kötü biri değil," diyordu kendi kendine! "Şımarık bir çocuk işte!"

İréne ondan sürekli olarak kendisini rahatsız etmemesini rica etti, ama boşuna.

Şu anda yanında oturuyordu, yüzü karanlıkta ve konuşuyordu. İréne'in arabanın camından sokağa bakmasına ve aklının bambaşka yerlerde olmasına pek aldırmıyordu! Dışarıda olup bitenlere de aldırmıyordu, nasıl başladıysa o kadar çabuk kaybolacak geçici bir taşkınlık olarak görüyordu. İréne ise onun bu utanmaz gevezeliklerini, dışarıda onca olay olurken bu genç adamın hâlâ zevk peşinde koşmasını nasıl dinleyebilirdi? Sessiz, hakarete uğramış bir öfke yükseliyordu içinde, ama inatçı bir sessizliği koruyordu. Bununla birlikte, Boris istem dışı gibi bir tavırla elini tutmaya yeltendiği zaman

uyuşukluğundan sıyrıldı ve tiksintiyle sıçradı. Karşı çıkacak zaman bulamamıştı ki Raz geldi.

Boris çabucak çekildi ve sustu.

– Bak, Boris Taïchman!

Raz habersiz gelen konuğu içtenlikle karşıladı. O Boris'e her zaman eğlenen bir olgun adam bakışıyla davranıyor, bu tavrın genç adamı ne kadar kızdırabildiğine aldırmıyordu.

– Fakültede savaş var ha? İréne bak bu gece için fazladan bir dansçın var artık. Nereye gidelim? Monaco'yu deneyelim ne dersiniz?

Tıka basa dolu çantasını koltuğa koydu ve arabayı çalıştırdı.

İréne ve Raz gece geç vakit ıssız sokaklardan yalnız dönüyorlardı, her biri kendi düşüncelerine dalmıştı. Kötü bir geceydi! Mücadelenin keskin kokusu barın uyuşturan alacakaranlığına dek sinmişti. Her yerde kara düşüncelerin hayaleti vardı! Bir de şu geveze Boris. İréne gece boyu dişlerini sıkmış ve dans etmeyi reddetmişti.

André arabayı kaygan asfaltta sakınarak kullanırken bir yandan da dikiz aynasından İréne'in solgun, düşünceli, duygusuz yüzünü gözlüyordu. En iyisi soru sormamaktı. André dik kafalı karısını iyi tanırdı; duyarlı, kaprisli, öfkeli ve aynı zamanda düşler içindeki İréne... İnsan ona direkt saldırarak sonuç alamazdı, ama tanıyınca, kaprislerinin ve zaaflarının üzerinde buyurganca oynayabilirdi. Tümüyle bir çocuk gibi; uygun zamanda nazik bir sözcük, sevecen bir bakış her şeyi hallederdi. André işte onun bu duygulu, kırılgan, özverili, savunmasız hâlini severdi. Arasıra çatıştıkları olurdu tabii, ama bir taktik hatası ya da inadı ile bunlara yol açan hep kendisi olurdu. Ama bugün olanlar! Şu tuhaf sorular! André onda belirsiz de olsa saldırgan bir uyumsuzluk hissediyordu: sorduğu sorular güvensizlik ve hatta kuşku tohumları gizliyordu.

André başını çevirmeden usulca;

– Yorgun musun? diye yokladı.

İréne belirsizce başını salladı ve gözlerini kapadı.

Eve gelir gelmez yatmışlardı, ikisi de susuyordu. André ona döndü, kendine çekmek istedi, ama onun katılaştığını hissetti. İréne bir an için ona sarılmak istediyse de çabuk caydı, sessizce ve inatla kendini ondan uzaklaştırdı. André onun kesik kesik soluduğunu duyuyordu. Endişeli parmaklarıyla nazik elini aradı ve göğsüne götürdü. Böyle uyuyakalmayı severdi İréne. Kaygan ten altında sıcak yaşam usulca seğiriyordu, nabzı ise, avuç içindeki bir kuş gibi ancak algılanabiliyordu.

– Uyuyor musun?

– Hayır.

– Neyin var, İréne? diye sordu bir an sonra.

– Korkuyorum.

– Neden, küçük çılgın? Bir neden yok ki!

İréne göğüs geçirdi ve elini çekti.

– Bilmiyorum! Ben bugün, hayatıma bir kuyunun dibine bakar gibi baktım, kurumakta olan bir kuyu gibiydi.

André öfkesini belli etmeksizin;

– Görüyorum ki kardeşin iyi iş görmüş, diye konuştu. Aile ziyaretlerinin yersiz olduğu anlar varmış gerçekten.

İréne usulca, ama aceleyle onun sözünü kesti:

– Nasıl yaşıyoruz biz? Ben çok korkuyorum André. Çevremizde olup biten her şeyden; dört duvar arasında kalmış kör gibiyim... Sen bile korkutuyorsun beni...

André ışığı açtı, İréne'in üzerine eğildi ve ona sabit bir biçimde baktı:

– Saçmalıyorsun İréne! Ben sana ne yaptım? Bu matem havasını kes artık! Benim kafam olmadık tasalarla dolu, sense...

– Doğrusu seni tanımıyorum bile. Nereye varacak bu iş, söyle bana ne olacak, sen yine de benim kocamsın ve ne olursa olsun benden hiçbir şey saklamaman gerekir...

André cevap vermeden önce derinden, uzun uzun düşündü. Sonra başını salladı:

Haklısın, gözlerimizi kapayacak zaman değil, insanın soğukkanlılığını koruması gerek İréne, senin de! Bütün bu kötülüğü, bütün bu kıyımı senden saklamaya çalıştım. Bütün bunlara politika deniyor. Ama şimdi her şeye hazır olman belki daha iyi olur. Olan biteni sen de görüyorsun. Bununla senin canını sıkmak istemiyorum, yine de... Her şeye hücum ediyorlar... Sokak zincirlerinden boşanmış gibi ve senin için de benim için de çok çirkin şeyler olabilir. Onlar başarırlarsa, ben kaybederim, biz her şeyi kaybederiz. Kendim için korkum yok, ama...

– Peki sonra? diye sordu İréne soluğunu tutarak. Kabul edelim ki başardılar.

– Sonra, artık hiçbir şeyin önemi olmayacak. Aslında ben her şeye hazırım. Bu durumda, bize sadece bir seçenek kalacaktır. Buradan gitmek, mümkün olduğu kadar çabuk kaçmak!

– Nereye gidilir?

– Nereye mi? Ne kadar safsın! İlişkilerim var benim. Belçika'da, İngiltere'de... daha kötü yaşamayacağız.

İréne başını ellerinin arasına aldı:

– Ama bu... Yapamayacağım... Bunun anlamı... Bu olamaz, André! dedi.

– Buna zorunluyuz İréne. Ama bundan söz etmek için daha çok erken. Sen benim karımsın İréne ve seni sevdiğimi biliyorsun. Birlikte gideriz, korkulacak hiçbir şey olmaz. Bana güvenmelisin! Sonra da... Bir gün yine döneceğiz, eminim bundan. Bir gün...

André sırt üstü uzandı, küçük başucu lambasını söndürdü, ama uyumadı. Sigara içiyor, sabit bir biçimde karanlığa bakıp düşünüyordu. İréne'in direnmesine şaşırmıştı. Pekâlâ, zamanla o da boyun eğer nasıl olsa! Faydasız ayrıntılar içinde yolunu şaşırarak, yüksek sesle planlar hazırlayarak, yeni sigaraları kül haline getirerek yeniden konuşmaya başladı.

– Ama şimdilik, kaybedilmiş hiçbir şey yok. Elimizde birçok kozumuz var ve onların şimdiden kazanmış olduğuna inanmak için saf

olmak gerek. Şu an için kaygılanma, diye ekledi yüreklendirerek ve karanlıkta uzanıp onun elini okşadı.

İréne tortop kıvrıldı, soğuk içine işliyordu. Gözkapaklarını yumdu. Uyumak! Uyumak ve artık düşünmemek, tıkamak kulaklarını ve artık André'nin söylediklerini duymamak. Bu sözler balçıklı bir ırmağın dalgaları gibi onu sulara gömüyordu.

"Sözünü nasıl kesmeli?"

– André!

Bu söz yürek daralmasının olanca gücüyle boğazından fışkırdı, bir çığlık gibi çınladı.

– André, sana söylemek istediğim bir şey var... Lütfen, dinle beni... Yakında bir çocuğumuz olacak... Doktor üç gün önce söyledi bana.

Sır sözcüklerde dile geliyor ve okun delip geçtiği kuş misali İréne'in gözlerinin altında sallanıyordu. Sonra sağır bir sessizlik geldi, soluk alıp verme sesi bile duyulmuyordu, İréne gerçekten André'nin soluğunun kesildiğini sandı. "Artık bilsin bunu!" Kulaklarını tıkadı. Bugün artık hiçbir şey duymak istemiyordu. Ona sırtını döndü, bacaklarını topladı ve belirsiz bir acıyla sustu. Yaşamı sanki sarsıntıyla yoldan çıkmıştı, artık nereye gittiğini anlamak olanaksız gibiydi. İşte İréne tam da böyle hissediyordu.

Kararlı bir biçimde gözlerini açıp pencereye dikti; uyuyan kentin üstüne koyu karanlıklar bir lav gibi akıyordu.

Bugün kötü bir gündü; saldırgan, düşmanca ve karanlık bir gün.

Ne olacak yakında?

VII

Pazartesi günü, kumpanya binasının betonarme duvarları önünde sokağın uğultusu aniden kesilmiş gibiydi; uzun koridorlarda görünüşte sıradan bir yaşam sürüyordu. Kapıların ardında herhangi bir gün gibi yazı makinelerinin tıkırtıları ve telefon zilleri duyuluyordu.

Bartos bu sahte sessizlik görüntüsüyle kendini aldatmıyordu. Genel müdürlüğün karmaşık çarklarını, binanın altı katını dolduran kişileri ve yüzeyin altında olup biteni gayet iyi bilirdi.

Sabahleyin, sabırsızlıkla, biraz da endişeye kapılarak tramvay istasyonunu binadan ayıran mesafeyi çabucak aştı ve çok sıcak hole üşüşen memur kalabalığıyla sinirli bir biçimde demir parmaklığı geçti, işaretini koydu ve dördüncü kattaki küçük odasına koştu. Uzun koridorun kavuçuklu halısında adımları gıcırdıyordu, sağa sola selam vererek yürürken posta dağıtımıyla görevli memurla karşılaştı. Adam kollarında dosyalarla yavaş ve törensel bir ciddiyette yürüyordu; Bartos'u da her zamanki törensel tavrıyla selamladı:

– Günaydın!

Bartos küçük odasına girer girmez, yıpranmış pardösüsünü çıkaracak zamanı ancak buldu ki telefon çaldı; işletme bölümü sekreteri onu birinci kattaki küçük salonda bir büro toplantısına çağırıyordu.

Bütün büro üyeleri çoktan toplanmışlardı, sigara içiyor ve yavaş sesle konuşuyorlardı. Sekreter gereksiz laflar etmeksizin oturumu açtı ve hemen gündemin tek noktasına değindi:

– Sanıyorum, ne yapmamız gerektiğini biliyoruz arkadaşlar. Ah, işte Bartos yoldaş! Savaşın bilançosunu ve engelleri aşma çarelerini iyi görmemiz gerekiyor... Bir eylem komitesi kurmamız şart oldu. İşte takip edilecek yol. Artık ne işletme komitesine ne de sendika örgütüne güvenebiliriz; biz fabrikada değiliz, genel müdürlükteyiz, bu durumda nasıl davranacağız? Hemen bölümle ilişkiye geçmemiz gerekiyor, tabii fabrikaları da çağırmak gerek.

Bartos toplantıda ısınma zamanı bile bulamadan bölüme direktiflerini almaya gitmek üzere buz tutmuş sokakta seke seke yürüyordu. "Sen bölüm komitesi üyesisin," demişti arkadaşları, "oraya gitmesi gereken kişi sensin." Çamurlu siyah buz kütleleri üzerinde kayarak aceleyle yeniden ana binaya geldi. "Yeter ki onları hâlâ toplantıda bulayım" dedi kendi kendine ve adımlarını hızlandırdı.

Büfenin vitrini önünden geçerken sıcak bir şeyler yemek istedi, ama duvar saatine acele bir göz atması aklını başına getirdi. Genel

müdürlükte politik durum parlak değilken kaybedilecek zaman yoktu. Ama bir spazm midesini kastı, tehditkâr bir acı duydu. "Yeniden başlayacak şu rezil sancı", dedi kendi kendine, ama dayandı.

Birinci kattaki küçük salonda toplanmış olan büro üyelerini isim listeleri üzerine eğilmiş buldu. Kısa bir tartışmadan sonra bir eylem komitesi kuruldu. Duraksayanlarla ciddi ciddi tartışmak, öbür partilerden üyeleri ikna etmek gerekiyordu, çünkü birileri korkuyor ve mazeretler arıyordu. Ama öğleden önce komite kuruldu ve büyük salonda toplantı yapıldı. Bartos komite başkanı seçildi, bu kararı kaşını çatmadan kabul etti, ama yine de kimilerinin yüzündeki mayhoş ifade gözünden kaçmadı; o, genel müdürlükte birçoğunun tiksindiği biriydi. Eylem komitesi üyeleri bazı sert formüller üzerinde, kısa ama keskin bir tartışmadan sonra, bakanların istifasını kınayan bir karar gönderdiler, temas halinde kalmaya karar verdiler ve öğle yemeği öncesi dağıldılar.

Komite kesif sigara dumanı altında hararetle tartışırken, binada sakin ama sinirli bir fısıltı dolaşıyor, endişe altı katı sarıyordu. "Duydunuz mu? -Cachalot ha! Ne söyleyecek?- Nasyonal Sosyalistleri komitede mühendis Kriz temsil ediyor! Başkan da öyle görünüyor ki..." Koridorlar boyunca, gruplar halinde kısık sesli konuşmalar duyuluyor, haberler fısıldanırken başlar birbirlerine sokuluyor ve omuzlar üzerinden atılan kaçamak bakışlar Bartos'un yüzüne yapışıyordu; kimileri sakin ve güven dolu, kimileri ise düşünceli ve endişeli görünüyordu; bazılarının yüzündeyse kin alevi parlıyordu. Asansörün yanında, bir küçük grup onu soru yağmuruna tuttu, bir başkası onu görmemiş gibi yaptı; Bartos yaklaşırken şöyle fısıldadıklarını duydu: "Dikkat, geliyor! Hişt!.." Gözlerini kaldırdı, hiçbir şey yok! Birkaç memur hiçbir şey olmamış gibi gevezelik ediyordu

"Ah işte," diye düşündü Bartos, heyecansız ama memnuniyetle, "onların düşüncelerinde eylem komitesi daha şimdiden capcanlı. Yüzünün bu kadar ilgi uyandıracağına asla inanmazdın sen; hep dünyanın en sıradan yüzüne sahip olduğunu düşünürdün." Koridordaki aynanın önünden geçerken yüzüne kaçamak bir bakış attı. Oldukça zayıf bir yüzü vardı, yorgun gözleri siyah halkalar zemininde dinle-

niyor, çılgın sakalı çenesini siyah kıllarla döşüyordu. "Vallahi ilginç hiçbir şey yok! Ama bu kadar aptallık yeter, acele etmen gerek Bartos! Yönetimde kadife koltuklar üzerinde oturulmaz." Sabah Nasyonal Sosyalistlerin ve Halk Partisi üyelerinin komitelerini toplantıya çağırdıklarını duymuştu. Henüz hiçbir haber yoktu, ama tahminine göre, bu baylar ne kadar üyeleri olduğunu öğrenerek, eylem komitesinde partilerinin ya da sendikalarının temsilcileri olarak yer alacaklardı. Bartos gülümsemesini tutamadı, ama bu gülümseme midesindeki acılı kasılmayla dağıldı.

Küçük odasında birkaç acil telefon açtı ve öğle yemeğine inmek üzere asansöre bindi. Kantin alışılmış kokulara bulanmış bunaltıcı havasını yüzüne üfledi, (demek, hiçbir şey değişmemiş!) yine de binanın bütün katlarında hüküm süren gerilimin buraya kadar ulaştığını ve gelişinin fark edildiğini hissetti. Çorbasını aldı ve cari hesaplar servisinden doktor Brych'in bulunduğu masaya yöneldi.

– Müsaade eder misiniz?

Brych kaşığını sakin sakin kâğıda sararken;

– Oturunuz, ben bitirdim zaten, dedi ve ayağa kalktı.

Bartos eliyle seyrek saçlarını taradı ve yemeğe başladı. Canı bir şey yemek istemiyordu aslında, midesindeki sancı tatlı patates püresini reddediyordu. Bartos zorla bir iki kaşık yiyebildi. En azından yüzüncü kez, "Allah kahretsin! Ne olursa olsun doktora gitmem gerek, dayanılmaz bir şey bu!" dedi, ama yemekten sonra ağrı kesilince kararını hemen unutuverdi. Bunun sırası değildi... Masasının üstünde şirkete ait fabrikalardan telefonla alınan haberler sıralanıyordu. Hem de ne haberler! Eylem komitelerinin kurulduğunu haber veriyorlardı.

"Alo! Burası Dosany! Bartos yoldaş mı?"

Kimya Sanayi Şirketi gerçek bir dev olmuş, ülkenin en ücra köşesine kadar dal budak salmıştı. Millileştirmeden bu yana güçlü fabrikalar ve kötü yönetilen, köhne, çarpık çurpuk küçük işyerleri bir balinanın karnındaki küçüklü-büyüklü balıklar gibi bu tröst tarafından yutulmuştu. Şirket bunları sıkıntı çekmeden yutuyordu. Belgeler üzerinde birkaç kalem darbesi, *Resmî Gazete*'de bir not, bir fabrika-

nın parmaklığında parlayan yeni bir levha, Genel Müdürlük'te yeni bir hesap ve küçük işletme nihayet tröstün koruyucu kanadı altında rahat soluk alabiliyordu. Hemen hemen elli fabrika.

– Burası Bystricka İşletmesi! Genel Müdürlük mü?

Bartos bu yapının içindeydi. Uzun ve çetin geçen yıllar boyunca beklemişti! Ve işte o gün gelmişti. Boğuk sesiyle mikrofona bağırıyor, hattın öbür ucundaki kişilerle tartışıyor, fabrikaların isimlerini kareli bir kâğıda yazıyor, renkli kalemlerle altını çiziyor, böylece açık bir bilanço çıkarmaya başlıyordu.

Bartos'un küçük odasına göz atmaya gelen veznedar Maréda şaşkın bir halde başını salladı, kurşun kaleminin ucuyla kâğıda vurarak alaycı bir tavırla;

– Sanıyorum bu işi sen bir muhasebe işine indirgiyorsun, dedi. Bu bir politik mücadele, başka bir şey değil...

– Haklısın yoldaş, diye ciddi bir tavırla karşılık verdi Bartos, ama mücadelede de düzen gerek. İlk bakışta durum hakkında toplu bir görüşe sahip olmak gerek. Bak!

Yarım bir *partisane*'ı ucu kemirilmiş bir ağızlığa gömdü ve yüzünü gri-mavi bir duman bulutu sardı. Maréda'nın çiçek bozuğu yüzünü bir sırıtma kastı, ama muhasebeci çabucak havayı değiştirdi.

– Koridorda Brych'e rastladım, ihtiyar Kazda ile çalışan hukuk doktoru var ya! Onu eylem komitesine önerip öneremeyeceğimizi düşünüyordum. Bildiğim kadarıyla örgütsüz biri, ama bende temiz bir adam izlenimi uyandırıyor... Cari hesaplarda onu çalışkanlığıyla övüyorlar. Ne diyorsun?

Bartos cevap vermeksizin sabit bir biçimde önüne bakıyordu. Omuz silkmekle yetindi. Bir an sessiz kaldılar, Maréda küçük karanlık odayı inceliyordu.

– Senin odan gerçekten berbat görünüyor! Şu çatı penceresiyle gözlerini patlatıyorsun. Kıyameti kopartman gerekirdi...

Bartos cevap vermeye vakit bulamamıştı ki telefon çaldı. Muhasebe şefinin sekreteri küçük kuş cıvıltısı gibi sesiyle müdürün hemen

onunla konuşmak istediğini haber veriyordu. "Lütfen zahmet eder miymiş!" Bartos keyifle homurdandı, telefonu kapadı ve dudaklarında anlaşılmaz bir gülümsemeyle Maréda'ya döndü:

Eylem komitesi nedeniyle olmalı, Cachalot benden bir oturum istiyor, dedi kaşlarını çatarak. Bakalım. Kesin onların hoşuna gitmeyen bir şey var! Pekâlâ! Sürprizi bekleyelim!

Maréda odadan çıktıktan sonra Bartos ağır hareketlerle bürosunu düzenlemeye koyuldu. Düzeni seviyordu. Kül tablasının içindekileri çatı penceresinden attı, annesinin resmini ("Ne yapıyor, annem? Gidip onu görmem gerekirdi") oksijen eksikliği ve aşırı nikotin yüzünden ölmek üzere olan eğrelti otlarıyla destekledi ve bürosunu özenle kapadı.

Bartos özel bir heyecan duymaksızın koridorun öbür ucuna kadar istemeye istemeye gitti. Genel Müdürlük'te Nasyonal Sosyalistlerin bu yüksek temsilcisinin onunla neyi görüşmek istediğini tahmin edecek kadar müdürü iyi tanıyordu. Le Cachalot! Namıdiğer İspermeçet balinası. Bu takma ad ona bir eldiven gibi uyuyordu. Cachalot, bu yaşlı züppe, zamanında eski tröstün bir paket hisse senediyle evlenme becerisi göstermiş, bu da ona yönetim koltuğuna göz diken herkesi kolayca ezmenin gücünü sağlamıştı.

Cachalot, başta Bartos olmak üzere genel olarak bütün komünist memurlarından nefret ederdi. Onlar birbirini tanır ve hasmının en ufak zaafını gözleyen iki boksör gibi birbirini kollardı. Cachalot'un en büyük kozu yönetici olmasıydı; bu uyuz koyunu personelden uzak tutmak, ona kafasını bile kaldıramayacağı bir iş vermek Cachalot için hiç zor değildi. Onu can sıkıcı bir yığın istatistik altında bunaltırken, Bartos küstah bir sükûnetle, davranışının hiç de bürokratik olmadığını ona ispatladığı zaman ve onu suçüstü yakalaması için en ufak bir fırsat vermeyen titiz bir açıklıkla istatistikleri düzenlediği zaman öfkeye kapılıyordu. Bu durum Cachalot'u incitici yeni tedbirlere iteliyordu, ama artık gün onun intikamcı imgelemine engel olma günüydü.

Bartos odaya girdiği zaman, Cachalot'un sırtı ona dönüktü. Pencerenin yanında dikilmiş topukları üstünde sallanıyordu ve ancak kapı tokmağının sesi üzerine döndü:

– Ah, Bay Bartos, giriniz!

Bir sandalye gösterdi, bakışlarını yeni gelenin zayıf görüntüsü üstünde gezdirdi. Bu görüntü ona tütünü boşalmış ucuz bir sigarayı hatırlatıyordu. Birazcık kınama ve aynı zamanda uzlaşmacı bir gülümsemeyle;

– Sabahtan beri sizi arıyorum, dedi ve koltuğuna yerleşti, başparmaklarını ceketinin koltukaltlarına soktu.

Bartos başını salladı:

– Bana bunu söylediler gerçi, ama önemli bir toplantım vardı. Önceki gün cironun durumunu sekreterinize bıraktım.

– Tam da bu konu! Size teşekkür ederim! Çalışmanızda en ufak bir eksiklik olmadığından eminim –her zamanki gibi!

Sigara uzattı, ama Bartos istemedi. Cachalot omuzlarını silkerek kendi sigarasını yaktı. İki adam bakışlarıyla birbirini ölçüyordu ve Bartos bile bile sessizliği uzatıyordu. Duvar saati törensel tik-takı ile zamanı tartımlıyor, sokaktan onlara hoparlörlerin gürültüsü geliyordu. Sonunda Cachalot konuşmaya başladı:

– Sizinle konuşmak istiyordum... Ah! Telaşlanmayın, karmaşık hiçbir şey yok. Geçen gün odaları dolaşıyordum, sizin odanıza da uğradım. Çok kötü yerleşmişsiniz, değil mi? Önce bu büronun size uygun olacağını düşünmüştüm, çünkü işiniz mutlak bir sükûnet gerektirir, ama ziyaretim tersine inandırdı beni. Bu durumda sizi bir başka odaya, evrak deposuna yerleştirmeye karar verdim. Bu zorunlu. Siz nereye gitmek isterdiniz bilmiyorum, düşüncenizi bilmek isterdim...

Uzun açıklamalar yaparken halı üstünde gidip geliyordu; Bartos onu gözleriyle izlerken müdür onun bir anlık gülümsemesini fark etti ve hemen anladı. "Aptal," der gibiydi bu gülümseme, "son dakikada başka hiçbir şey bulamadın mı? Hem aptal hem de kötü niyetlisiniz siz!" İntikam susuzluğu ona her zaman kötü görünmüştü, ama şu anda, düşmanı karşısında sert bir karşılıktan kendini alamadı.

– Teşekkür ederim. Bunu yapmanızın faydası yok! Şimdilik dayanacağım ben.

Müdürün kocaman suratı dondu kaldı.

– Pekâlâ. Nasıl isterseniz. Sizi zorlamayacağım, ama bunu sizin çıkarınıza diye söylüyorum.

Cachalot odanın ortasında durdu ve cepheden saldırdı:

– Ama anladığıma göre siz tersine inanıyorsunuz, değil mi?

– Bunun önemi olmadığına inanıyorum bayım.

– Doğrusu, bayım, bana göre çok önemi var.

Cachalot koltuğuna döndü ve sönmüş sigarasını yeniden yaktı. "Benimle alay ediyor" diye düşündü birden ve aynı anda güçlükle tuttuğu endişe, korku, kaygı ve alçalmanın birbirine karıştığı garip bir duygu, soğuk bir öfke hissetti. Hiçe sayılıyor, hırpalanıyordu! Sabahtan beri bu delici bakan küçük gözlü zayıf surat onu tedirgin ediyordu, şimdi de işte onu ani bir öfkeye sürüklüyordu:

– Oyun oynamayı bırakalım! Durum konusunda farklı düşüncelerimiz var, ama bu, küçük çocuklar gibi davranmayı gerektirmiyor bayım... –bıyığının gümüş renkli küçük fırçası altından alaycı bir dudak bükme belirdi– Sanıyorum ki siz bugün kendinize göre bu şirkette önemli bir kişi haline geldiniz değil mi? Eylem komitesi başkanı! Artık bana sadece sizi kutlamak düşüyor. Ama muhasebe müdürü olarak bana göre bunun küçük bir sakıncası var...

– Ne gibi?

– Bu düpedüz yasadışı. Kesinlikle... dedi Cachalot boğuk sesiyle.

– Bugün, partinizin nöbetçi servislerinde birtakım silahlar bulundu. Bu yasal herhalde?

– Yok canım! Yalan bunlar! Sizin basının uydurması! Neler uyduruyorsunuz?

– Bu ülkenin namuslu insanlarının çoğu tam da bunu düşünüyor.

– Burada, yönetimde değil!

– Birincisi, göz göre göre aldanıyorsunuz, dedi Bartos sakin sakin. İkincisi, genel müdürlük bütün bir şirket demek değil. Şirket kırk dokuz fabrikadır bay direktör ve eğer siz personelin büyük çoğunlu-

ğunun görüşünü öğrenmek isterseniz, burada, yönetimde, size göre yasadışı olan ne varsa aynı şeylerin olduğu fabrikaların bir listesini emrinize sunarım.

– Umurumda bile değil, diye bağırdı Cachalot. İktidarı ele geçirmek, özgürlük ve demokrasiden geriye kalan ne varsa boynunu kırmak istiyorsunuz! Bu iş yürümeyecek! Halkımız Hitler'den sonra kemerleri bunun için sıkmamıştır...

Bartos buz gibi soğuk bir sesle kesip attı:

– Bildiğime göre, siz öyle kemer sıkmış değilsiniz!

– Ve sokaklardaki gülünç oyunlar bunun için, öyle mi! Devrime oynuyorsunuz, ama bu biraz güç bir oyun, sizin için de öyle bayım! Bunu iyi bilirsiniz! Tek başınıza devleti yönetmekte yetersiz olursunuz, siz ancak yıkmayı bilirsiniz...

– Yine de istifa edenler sizin bakanlarınız, bay direktör.

– Haklıydılar! Tamamen haklıydı onlar. Kesinlikle onaylıyorum. Siz bu ülkede soluk alınmaz bir hava yarattınız! Burada, bu kuruluşta bile!

Bartos sesini daha da yükselterek;

– Ve onu daha da soluk alınmaz kılacağız, dedi.

Yeniden tebelleş olan sinsi bir acı tırnaklarını midesine batırıyor, gözlerinden yaş getiriyordu. Tırnaklarını etine gömdü ve bir solukta cümlesinin sonunu getirdi.

– Kaçakçılar, kapitalistler, yabancı ajanlar, anti-sovyetikler için burada durmayacağız, bundan iyice emin olun.

Bartos'un tek isteği mümkün olduğunca çabuk oradan gitmekti! Midesi o kadar acı veriyordu ki alnında ter damlalarının parladığını hissediyordu, gözleri halının çok renkli deseninin içinde fır döndüğü kızıl bir sisle kaplıydı. "Dayanmalı, Tanrım!" Duvar saatinin tik-takları usulca beynine dek sızıyordu. Ayağa kalktı, acıdan yüzü buruşmuştu ama müdür hiçbir şeyin fakında değildi. Yeniden o güzel güvenini bulmaya çalışıyordu:

– Pekâlâ. Görüyorum ki anlaşamayacağız, başka şeylerden söz edelim.

Müdürün soğukkanlılığı olayların hızlı akışı yüzünden silinip gitmişti. "Bu sabah tam bir felâket! Alçaklar!" Örgütlerinin bürosu daha yeni toplanmıştı! "Dünkü kongre Parti üyelerinin gergin sinirlerini kopardı. Bulaşmak neye yarardı ki! Bürodan üç üye acele işleri olduğunu bahane ettiler! Bugün! İki üye de hastalanmış! Tam zamanı! Bu çamurdan çıkmalı! Parti gemisi alabora oluyor ve saatten saate biraz daha eğiliyor! Üç üye de toplantıya katılmayı kesin olarak reddetti ve mühendis, bu ebedi muhalif, eylem komitesinin üyesi oldu bile. Nicedir bizim politikamız onun, bu pis herifin zevkine göre değilmiş! Ne alçaklık! Ya Halk Partisi! Buharlaşmış! Üyelerinden üçü toplandı, ama şaşkın bir tavırla birbirlerine dik dik bakmakla yetindiler. Bilgi bekliyorlarmış! Biçare aptallar, bekleyin durun! Sizin saygıdeğerin kanadında kurşun var! Benès imzalamayacakmış! Olacak şey değil! Biraz gevezelikten sonra, el çırpıldığında uçuşan serçeler gibi, her biri kendi yönüne çekilip gitti. Nöbetçi servislerde tam bir karmaşa! Sokak aklını yitirmiş! Bir de Cachalot onun istifasını kabul ettiğini neşeli bir coşkuyla düşlediği zaman! Her şey inceden inceye, matematik bir kesinlikle hesaplanmış, bütün kozlar cepte gibiydi. Partinin bölge komitesi sekreteri bunu ona garanti etmiş ve şimdi? Şimdi ise işte eylem komitesi başkanı, bu bostan korkuluğu herifin önündesin!" Cachalot boğazına sarılacak olanın işte bu kızıl mumya olduğunu hissediyordu. Pis bir an! Bu kadar politika yapmış olduğuna nerdeyse üzülüyor, dilini tutarak ve kızıllara karşı haçlı seferlerini başkalarına bırakarak davranmasının daha akıllıca olacağını düşünüyordu! "Hiçbir şey eksik değil! Ve Vitiezslav! Fakültede onun politika ile uğraşmasını yasaklamak isterdim. Bu akşam dışarı bir adım bile atmasını istemiyorum! Ama şimdi? Şimdi? Geriye oyunu oynamaktan, karanlık geleceği beklemekten başka şey kalmıyor! İşler kötü gidiyor."

Müdür göz kapaklarını kaldırmakta güçlük çekti.

– Yazık ki anlaşamıyoruz. Tutkularını saklayan insanlara prensip olarak güvenmesem de sizi takdir ediyordum. İyi bir özellik bu! Sapa yollara giriyorsunuz, ama büyük düşünüyorsunuz, değil mi?

Bartos uyuşukluğundan sıyrıldı ve içini çekti:

– Ne demek istiyorsunuz?

– Çok basit, dedi Cachalot yorgun bir gülücükle, Partide geleceğinizin parlak olacağını umuyorsunuz, doğru değil mi? Kötü bir sıçrama tahtası değil elbette! Benim koltuğuma konardınız. Fena bir tasarı değil! İsterseniz hemen, memnuniyetle meydanı size bırakırım. Lütfen gelip yerleşin azizim...

– Bu beni ilgilendirmiyor bile. Gülünçsünüz müdür bey!

– Tamam. Artık nazik olmamıza gerek yok, durumunuz sağlam doğru değil mi? Ama bunları düşünmek için birazcık erken değil mi? Kalmam olasılığını kabul etmediğiniz takdirde bile...

– Eylem komitesine güvenin! Kararı veren ben değilim! Ama rica ederim bitirin artık, akademik nutuklarla kaybedecek zamanım yok...

– Elbette! dedi müdür ve elinin ayasıyla masaya vurdu. Politika işte! Devlet işleri yok! Cimri olmak istemem, ama üst makamınızın kesin yasaklamasına karşı, bayım, iş saatlerinde yaptığınız küçük devrime dikkat etmenizi de rica edeceğim!

– Bütün namuslu kişiler adına istemekte sakınca görmeyeceğim...

– Sonuçlarına da...

– Hadi bakalım, hepsini üstüme alıyorum! dedi Bartos, dayanacak hali kalmamıştı. Ve tartışmaya son noktayı koydu.

Kapı kolunu tuttu, sert bir hareketle kapıyı açtı, koridorda, tam kapının arkasında duran adam ona şaşkın şaşkın bir göz attı; belli ki konuşmaları dinlemişti ve ürküntüsünden çabucak sıyrılamıyordu. Bartos cari hesaplar servisinde şef yardımcısı Mizina'yı tanıdı ve dalga geçer bir bakış atarak oradan uzaklaştı.

– Ah, affedersiniz! diye kekeledi Mizina, yüzü kıpkırmızıydı. Ben de tam müdür beye giriyordum... Acele bir iş var da...

Bartos midesinin çukurunda hoş bir rahatlama duygusuyla hafif topallayarak yürürken Mizina'yı düşünüyordu. Onu iyi tanırdı, pis kokan bir küçük burjuvaydı! "Cachalot'lar kariyerlerini Mizina gibi herifler üzerinde inşa ederler!"

Koridorun bir dönemeç yaptığı yerde, Bartos, bugün ikinci kez Brych'e rastladı. Bakışlarıyla izledi onu. Odasının kapısını açarken hâlâ ona bakıyordu. Mizina'nın yeğeniydi ve hukuk doktora diplomasına karşın, hâlâ dayısının emrinde çalışan bu uzun boylu zayıf adam onu ilgilendiriyordu.

"Tam olarak nesin sen?" Brych burada yeniydi ve Bartos, yakında onun ihracat servisine geçeceğinin söylentisini duymuştu. Doğru, bilgisi ve yabancı dillere aşinalığı ile muhasebe servisine çok şey veremezdi! Bazen koridorda ya da kantinde karşılaşıyorlardı, birkaç sıradan söz ediyorlar aralarında ve Brych bir hayalet gibi gözden kayboluyordu.

"Ne et ne balık! Tam olarak nesin sen, aydın mı?"

Ve Bartos üst üste üç toplantıdan sonra, akşam geç vakit Mala Strana'daki odasına girerken hâlâ Brych'i düşünüyordu. Acı deneyimler ona insanların ruhunu okumayı öğretmişti. Uzun zamandır o bu oyunu oynuyordu ve yıllarla birlikte bu alışkanlık tuhaf bir merak haline gelmişti. Dünyada hiçbir şey daha fazla ilgilendirmiyordu onu. Kuşku uyandıracak birtakım saygısız sorular sormaksızın, sabırla dinlemeyi bilirdi. Çalıştığı muhasebe servislerinde ona çalışma arkadaşlarına nesnel bir soğuklukla davranan bir ukala olarak baktıklarını bilirdi. Partiden arkadaşları bile onun karşısında garip bir tavır takınırlardı. Kim bilir belki de onlarda belirsiz ve usdışı bir korku uyandırıyordu! Rakamlarda hiçbir zaman yanılmayan Parti üyesi manyak bir adam! Bir insan değil, bir makine: bununla birlikte, örgütlenme işinde olduğu gibi muhasebede de kesin ve emin. Partinin üye listelerini, toplantı tutanaklarını soğuk bir yetkinlikle tutardı, eğitilmiş ve açık yürekli bir komünist ünü vardı ve asla aksi söylenemezdi ...

Gözetler, insanlar hakkında düşünür, sağduyuya ulaşmaya çalışır, dahası özenli bir yazıyla gözlemlerini kaydederdi. Bu not defterlerinden toplam kaç tane doldurmuştu? Son çalıştığı defter 37 numaraydı ve bu çetin bir çalışma demekti! Kareli kâğıtlar üzerinde toplanmış eşsiz bir doküman: arkadaşlar, küçük burjuvalar, oportünistler, polisler, mahkûmlar, erkekler, kadınlar, Gestapo'nun ajanları, Dachau'dan

tutuklu temsilciler, muhasebeden ve komşu bürolardan memurlar. Yüzler, jestler, açıklamalar, tuhaf alışkanlıklar, anlaşılmaz notlar, zekice karakter incelemeleri, yıllar boyu bir romancının malzemesi olacak şeyler! Sevinçler, acılar, başarısızlıklar, yıkılan umutlar! İnsanlar...

İnsan bu defterleri karıştırdığı zaman sırtında soğuk bir ürperti hissederdi. Otuz yedi defterin deneyimini bir ortak paydaya indirgemek, belirli başlıklara göre sınıflandırmak, sütunlar halinde sıralamak olanaksızdır, boşuna yapılır, insan böyle bir çeşitliğin üzerinden kayıp giderdi. Bartos da böyle hissediyordu. İnsanı anlamak! İnsan sayısı kadar fiş dolabı gerektirir. Bartos da bundan daha eksik sürdüremezdi işi. Düzenli olarak, tamamen bilimsel bir nesnellik ve belirsiz bir yararsızlık duygusuyla yapardı! Bazen "Bir gece kuşu gibi yalnız yaşayan ihtiyar delikanlının aptalca ve boşuna bir vakit geçirmesi sadece" diye düşünürdü. Bu defterleri nadiren yeniden okur, bunlardan bir yenisini doldurur ve onu bir dolabın dibinde öbürlerinin yanına güçten düşmüş bir tavırla sıralardı. "Bütün bunları ne yapacağım ben? Hiçbir şey!"

Öğleden sonra, bir dinlenme anında defterini cebinden çıkardı ve yapraklarını karıştırdı. Örneğin Mareda: İyi bir adam, bütün olta balıkçıları gibi sakin bir baba. Boşanmış olduğuna inanmak zor! Niçin? İşte açık yürekli, basit bir adam, insan onun yanında kendini rahat hisseder. Mareda gibi insanlara ihtiyacımız var! Sanırım bütün büro üyeleri içinde bana en yakın kişi odur. Bazen birlikte kısa yürüyüşler yaptığım tek kişi... Ve tam yanında, bir başka kişi, çok tuhaf biri, Marie Landova: Otuz üç yaşında. Babasız bir çocuğu var, yaşam kırgını gibi, güvensiz, sıkılgan ve saf! Le Chant de Bernadette[1] kitabını okuyor. Sayfalar arasında Masaryk'in bir resmini gördüm. O bu siyah çerçeveli gözlükleri niye takıyor? Uyumlu biri mi? Daha çok duygusal. Bütün mektuplarını bir kurdeleyle bağlayıp saklamış olmalı... Siyasal bakımdan okumuyor, ama herhalde karşı. Karşıdan yüzüne bakılınca, gözlerini indiriyor. Daktiloyu oldukça hızlı kullanıyor...

1 Franz Werfi'nin Bernadette Soubirous'ya adanan romanı.

"Bütün bunlar saçmalık," dedi Bartos kendi kendine. "Ne de olsa onun hakkında ne biliyorum ki? Üç kez hiç." Ama yine de yaylı kurşun kalemini çıkardı ve bir ancık düşündükten sonra, son yazdığı satırın altına şunu kaydetti: François Brych, hukuk doktoru.

Telefonun zili onu durdurdu. Bölümden çağırıyorlardı. Buruşuk defterini cebine soktu ve paltosunu kaptı. "Aptalca şeyler düşünüyorum, hem de bu sırada... Eylem komitesi! Yarın uyarı grevi var, iyi geçmesi için her şeyin hazır olması gerek, çabuk hareket etmeli."

Ve işte yeniden eylem içindeydi.

Akşam geç bir vakitte ve yorgunluktan bitkin bir halde kiralık odasına geldi. Olaylardan ve mide kramplarından tükenmişti, sallanan masa üstündeki küçük ampulü yaktı, sonra defterini çıkardı. Başı ağrıyordu, gözlerinin önünden hızla birtakım yüzler geçiyordu: Cachalot, Mizina, Brych! Başladığı yazıyı yeniden okudu. "Peki şimdi? Hiç!" Yarını, yönetimde, kentte, bütün ülkede verilen savaşı düşünüyordu. "Bütün Cachalot'lar rüzgârın dönmekte olduğunu iyice hissediyorlar. Düşündüklerini yapamadılar. Yapamadıklarını da biliyorlar."

Apartman sakindi. Dikkatli ev sahibi, dul Baraskova mutfağında gidip geliyordu; Bartos petrol lambasının ıslığını ve yaşlı kadının öksürüğünü duydu. Soğuk titretiyordu Bartos'u. Konforsuz küçük odanın taş duvarı nem yayıyordu. Ürpertiyi kovmak için volta atarken pencerenin önünde durdu. Daracık Mala Strana sokağı karanlığa gömülmüştü. Kar ince ince yağıyordu, ama kaldırımları kapatmasına fırsat vermeden rüzgar hepsini süpürüyordu. Araba kapısının karanlığına büzülmüş bir çift âşıktan başka kimse yoktu. Yine de kentte mücadele köpürüyordu.

Bartos açık defterine döndü, hoşnutsuz bir tavırla başını salladı, esnedi. Direnmenin yararı yoktu, François Brych hakkındaki notu bu akşam bitiremeyecekti.

VIII

Kentte hüküm süren sükûnete karşın hava gitgide ağırlaşıyordu. Bir granit blok sükûnetiydi bu, ama insanı bir kezzap gibi kemiriyordu. Salı öğleden sonra Brych işte aynen böyle hissediyordu. Aman Tanrım, binlerce ağızdan aynı anda tekrarlanan tek bir sözcük, kiminde donduran bir korkuyla, kiminde ise azgın bir öfkeyle ne boyutlar alabiliyordu! Daha şimdiden öfke bulutu tehditkâr bir kasık fıtığı sancısına dönmüştü.

"İstifa! İstifayı kabul ediniz!"

Dün akşam bürodan çıktıktan sonra cadde boyunca dağınık öğrenci gruplarını fark etmişti: tam bir düzensizlik içinde, amaçsız, cesaretsiz, heyecansız boş boş dolaşıyorlardı. "İşte", dedi Brych içinden, "tam anlamıyla somut bu iradeye karşı, en ufak başarı şansı olmaksızın, mücadeleye gönderilen ve Nasyonal Sosyalist Parti ile Halk Partisi'nin yuvalarından acele devşirilmiş, bozguna uğramış ordunun kalıntıları bunlar." Umutsuzluk duygusu bütün vücuduna yayılıyordu; buz gibi havada, ağızlarından yükselen buhar gibi, bu şaşırmış ve soğuktan donmuş gençlerin boğuk sesleri ölüyordu, onların seçkin şefleri ise şimdiden valizlerini hazırlamış gizlice çekip gidiyorlardı.

Brych artık geri dönüşün olmadığını korkuyla fark etti. Partiler arası bir anlaşma konusunda saf hayalleri üç gün içinde nazik kar yumakları gibi darmadağın olmuştu. Patéra haklı! "İleri gitmek için sadece bir yol var. Bütün bunlar seni hiç ilgilendirmiyormuş gibi kalabalığa karışıyorsun, kitapçı vitrinlerine bakıyorsun, ama bir yandan da kendini aldattığını hissediyorsun. Seni ilgilendiriyor bu dostum! Ama yine de: sokaklarda düzen sürüyor, tramvaylar raylarda gıcırdıyor, bir silah sesi, bir tokat, hiçbir şey işitilmiyor. Ama sokak şimdiden işçilerin, öğrencilerin, kalabalığın. Çevrene bakman yeter."

Tramvayla evine döndü, ama daha odasının eşiğindeyken işine yoğunlaşamayacağını sezdi. "Ne olacağını biliyor muyum ben?" Sobayı yakmadan divanın üzerine çöktü. Proust'u[1] okuyarak kafa ka-

1 Marcel Proust: Fransız romancı, eleştirmen.

rışıklığını alt etmeye, ince duygular ve geçici ruh halleri dünyasına girmeye çalıştı, ama düşünceleri tuzağa yakalanmış kuşlar gibi dönüp duruyordu. Kitabı elinden attı (Proust'u okumayı kaç kez denemişti!) ve sinirli, tuhaf bir sabırsızlıkla sokaklara daldı.

Barlarda dolaştı, korkudan ve soğuktan titreye titreye gitgide ateşlenen tartışmaları dinlemek için gençlerin arasında durakladı.

"Nereye gitmeli? Eve mi dönmeli?"

Bir sosis satıcısının kulübesi önünde sonuncu et karnesini harcadıktan sonra bir sinemaya gidip esnedi: haftalık aktüalitelere dalgın bir gözle baktı, ama program eklentileri ona uzun ve can sıkıcı göründü. Renkli çizgi filmler, bağırgan sesleriyle onun ciddi uğraşlarına hakaret gibi geliyordu. Kendini sürgün hissetti.

Zaman zaman birkaç dostla satranç oynadıkları sakin bir kahveye gitti, ama kendi kendine bilardo oynayan garsondan başka kimse yoktu. Garson öylesine dalmıştı ki Brych'in salona girdiğini duymadı bile. Birbirine vuran bilardo toplarının sesinden başka bir ses duyulmuyordu. Brych acı acı, "Kahvenin kahramanları bugün evlerinde kalmayı yeğlemişler!" diye düşündü. "Ne yapmalı? Eve dönmeli mi?"

Brych her sabah olduğu gibi o sabah da saat 8'den önce Şirket binasının dördüncü katında, cari hesaplar servisindeki masasına oturdu, ama aklı hiç işinde değildi, düşünceleri Dolni Chrastava'daki Matyesek ve ortakları şirketinin hesabının yüz fersah gerisinde dolaşıyordu. Bir an dosyadaki "Borç" ve "Alacak" başlıklarına baktı, sonra hesabı alması, makinesinin merdanesine bir kâğıt takması ve ince parmaklarıyla o değişmez formülü yazması için Bayan Landova'nın masasına attı: Defterlerimizin incelenmesi sonucu, ... numaralı faturamızın henüz ödenmediğini üzülerek gördük. Bu durumda sizden rica ederiz ki...

Bayan Landova müthiş bir sekreterdi, daktiloyu makineli tüfek gibi kullanırdı. Bütün yaşamı bir yazı makinesinin tuşları önünde başlamış ve bitmiş gibi görünen, itiraz etmeyi bilmeksizin yorgunluktan canı çıkan bir kürek mahkûmuydu o. Kestane rengi saçlarını

çirkin bir topuzla başına toplar ve kelebek gözlüklerinin arkasında, harflerin makineden kâğıt üzerine düzgün satırlar hâlinde düşmesine bakardı. Sakin gözleri tıpkı elbiseleri gibi ve tüm kişiliği gibi griydi. Brych ona dostça bir saygıyla davranırdı. Bazen onunla konuşmak ister, ama korkulu ve biraz alıngan bir sıkılganlık suruna çarpardı. Daktilo yazarken kimi düşünebilir ki? Babasız bir çocuğu olduğu bilinirdi, zaten saklamazdı da, ama özel yaşamının sırrını sonuna kadar korurdu.

– Yazın Bayan Landova. –Ve ona ihtarnameyi, borcun hukuki yoldan tahsiline karşı borçlu firmayı kuru kuru uyaran hukuki formülü yazdırdı– İki nüsha arşive gönderin.

Telefonu aldı ve Şirketin ihracat servisi müdürü Baroch'un sekreterini aradı, ama dün olduğu gibi yine bir engelle karşılaştı. Genç kızın kuş sesi cıvıldadı: "Bay müdürün önemli bir konferansı var. Sizi yarın konuşturacağım!"

"İyi, bekleyeceğim", dedi Brych ve telefonu kapadı. Bunlar gündelik sorunlardı. Ama muhasebede uzun süre kalmayacaktı o, öğrenimini basit ihtarnameler yazdırmak için yapmamıştı. Baroch ile anlaşmıştı, mart ayında ihracat servisine girecekti. Sonunda ilginç bir işi olacağı için seviniyordu. Baroch ihracat servisinin eski kurduydu, bir insan onun yanında çok şey öğrenebilirdi. İhracat servisinde birkaç yabancı dil bilen hukukçuya ihtiyaç vardı. Bu iş tam Brych'e göreydi. Savaş boyunca Almanya'dayken cebinde her zaman bir Fransızca el kitabı vardı, kampın kötü yatakları üzerinde çalışıyordu ve tutsaklığı bu anlamda işine yaramıştı, çünkü Fransız tutuklular çalışmasına yardımcı oluyordu; savaştan sonra hemen Fransızcaya sarıldı. Ne kadar dil biliyorsan o kadar insansın! Dil öğrenmeye doğuştan bir yeteneği vardı ve bu yeteneğini sonuna kadar kullandı. Sonbaharda dünyanın en iyi dillerinden Rusçaya başlayacaktı. "Kaç kez bir insan olacaksın Brych?" Rusça demek uluslararası ticaret demek, yani dünya elinin altında demekti. Aralıksız çalışması gerekecekti, çünkü bu iş büyük bir deneyim gerektirir; ama karşılık olarak neredeyse sı-

hırsız olanaklar açacaktı. Bunca yıl araştırdıktan ve işgal döneminde sürdürdüğü boğucu yaşamdan sonra, nihayet çalışmaya başlayacaktı.

Bir sigara yaktı ve odayı inceledi. Bayan Landova'dan başka, B hesabının personeli Hlavac, ihtiyar Stetka ve daktilo bayan Vrzalova çalışıyordu.

Salı sabahı endişe içinde geçti. Bütün katlarda, koridorlarda ve odalarda gergin bir konuşma uğultusu vardı, öfkeyle tartışılıyordu, ama bütün bunların arkasında mücadelenin uğultusu hissediliyordu ve bu genelde yönetimde hüküm süren sakin iş havasını bulandırıyordu. Eylem komitesi vaktini boşa geçirmiyordu! "Duydunuz mu? Cachalot'u sepetlemek istiyorlar! -Greve ne diyorsunuz? -Hayır, Başkan imzalamayacak" Ve başkaları: "Patronların işine karışmayı biz de bilirdik. Alçakça işler oluyor burada!" Yandaş ya da karşı, herkes düşüncesini söylüyordu. Sözcükler ve yine sözcükler! Koridor kapıları arasından, komşu bürolardan sözcükler sızıyordu ve sabahtan beri sorular dolu taneleri gibi yağıyordu.

"Bütün bunlar nasıl bitecek?" Bu soru, düşük ücretiyle beş kişilik ailesini ve kanaryası Joseph'i beslemesi gereken, her zaman meteliksiz, sıkılgan, eski memur ihtiyar Stetka'nın küçük kısık gözlerinden okunuyordu. Kalemi titreyen parmakları arasında güç tutuyordu. Durmadan yanındaki Hlavac'a dönüyor, onu sorularla tedirgin ediyordu.

Bayan Landova başını kaldırdı:

– Bay Brych, ne düşünüyorsunuz, bu yıl Sokols şenliği[1] olacak mı?

– Ne bileyim ben! dedi Brych ters ters.

Bütün bu patırtıyı unutmak için kendini işine vermeye çalışırken Bayan Landova'nın sorusu onu düşüncelerinden koparmıştı. Özür tarzında alçak sesle ekledi:

– Ben politikadan hiç anlamıyorum. Zaten daha hiçbir şey kararlaştırılmış değil. Şu anda sessizlik var!

– Biliyorsunuz, ne kadar isterdim, benim küçük Macha'yı...

1 Kültür fizik kuruluşu.

Öğle yemeğinden önce İréne telefon etti ama onu güçlükle anladı, herhalde bir kulübeden arıyordu. İkisi de bağıra bağıra konuştular; Brych daha telefonu kapamamıştı ki koridorlar genel grevi duyuran siren uğultusuyla çınladı ve koşuşturan ayak sesleri duyuldu; herkes büyük salona iniyordu.

Stetka sakin sakin;

– Bizim de gitmemiz gerek, dedi.

Parlak ipekten kolluklarını sevgiyle çıkardı, onları masasının çekmecesine koydu, sonra şakaklarındaki kırlaşmış, yeşilimsi, neredeyse küflü saç yumaklarını tükürükle nemlendirdi. "Can sıkıntılarından kaçınmak için iyi niyet göstermek gerek. Akıntıya karşı gidilmez!"

Servisin şıklık budalası Hlavac,

– Elbette gidiyoruz, dedi.

Hlavac çizgili kravatının düğümünü özenle sıktı, dolmakalemini ceketinin iç cebine taktı ve sekreteri boyalı sarışına kibarca eşlik teklif etti. Yüzeysel ve keyifli genç Hlavac'a göre, büroda çalışmanın tekdüzeliğini gideren her türlü gösteri hoştur. Politika ile hiç uğraşmayan ve her şeyden önce, onun tipinde ve sosyal mevkinde bir bekâr için çok önemli olan özenli giyimi ve satranç problemlerinin çözümü ile ilgilenir. Sekreteriyle birlikte büronun en neşeli çifti onlardır, kahkahalarla güler ve soru sormazlar. "Bir eczaneye giden zürafanın hikâyesini bilirsiniz baylar!" Bu şaşkın kikirdeğin düşünceleri bir kibrit kutusuna sığabileceği gibi, tasaları uzaklaştırmak için Hlavac'ın tekrarladığı bir küçük cümleye sığabilir: "Hérode kadar eskidir bu, her zaman çok çalışmak gerek, hepsi bu! Bana göre politika..."

Bartos kapının aralığından başını uzatınca herkes döndü. Yeni gelen eşikte durdu, selam verdi ve Brych'in masasında oturduğunu görerek ona yaklaştı.

– Genel bir personel toplantısı var, diye soğuk bir biçimde konuştu ve parmakları arasında nasıl belirdiği bilinmez bir kibritle Brych'in sigarasını yaktı.

Brych şaşırmaksızın başını salladı.

– Aşağıya gitmiyor musunuz?

Brych, Bartos'a doğru dönerek;

– Bu bir emir mi? diye cevap verdi.

– Tuhaf sorularınız var, dedi Bartos bir gülümsemeyle. Bildiğime göre sendikalısınız siz ve pazar günü işletme komitelerinin toplantısı vardı. Eğer bu bir emir olsaydı!..

Brych henüz bir cevap bulamamıştı ki amcası Mizina aceleyle yan bürodan çıktı; Kazda, cari hesaplar servisinin şefi, papazın ardında koro çocuğu gibi bütün ciddiyetiyle onu izliyordu. Mizina ateşli ateşli konuşuyordu:

– Haydi baylar, sanıyorum ki sona kaldık. Oraya hepimiz tek bir insan gibi gidiyoruz, müsaadenizle sizinle birlikte inelim.

Artık sakin olan koridora hep birlikte çıktılar. Her zamanki gibi kalabalık kantinin boğucu ve gürültülü havasına girerken Mizina'nın belagat seline kapılmış olmanın sıkıntısı içindeydiler. Memurlar ilk kez böyle eksiksiz, yüzlerce sayıda toplanıyordu. Masaların arasında ayakta yan yana sıkışmış insanlar salon girişine yerleştirilen radyodan bir söylevi dinlemekteydi; söyleve, gri mavi bir duman bulutunu boşuna dağıtmaya ve açık pencerelerden serin havayı salona sokmaya çalışan beş vantilatörün ıslığı karışıyordu.

Grev!

Ve bu sessizlik! İnsan ona eliyle dokunabilir, onu işitebilirdi. Merdivenler ve ıssız koridorlar, terk edilmiş bürolar, uçsuz bucaksız betonarme binalar, geniş atölyeleriyle birlikte tüm fabrikalar ve soluyan, tıklayan, çatırdayan nabız atışı ile her türlü dolaşımın durduğu kentin sokakları ve dünyada her şey, fısıltı, uğultu, gürültü sessiz gibiydi. Bu sessizlik fırtına öncesi gök gürültüsü gibiydi; son derece anlamlıydı.

Binanın her zaman gürültülü kovanı susmuştu, o kadar ki musluktan yavaş yavaş düşen su damlalarının sesi duyuluyordu ve kauçuk halılarca yutulan adım sesleri koridorlarda acı bir kaderle gıcırdıyordu. Yalnız birkaç dik kafalı hâlâ odalarındaydı ve yalandan

hummalı bir çalışma halindeydiler. İkinci katta bir yazı makinesinin gizemli tıkırtısı geliyordu. Tak, tak, tak!..

Dördüncü katta sadece müdür kalmıştı. Cachalot! Grevi kesinlikle reddetmişti, bir komünist dalaveresi diyordu! Bu durumda yapılacak tek şey vardı: oyunu sonuna dek oynamak. Şu anda odasında hareketsiz oturmuş, platin uçlu dolmakalemini kâğıt üstünde gıcırdatıyordu. Kül tablasındaki ısırılmış puro izmariti gözlerini yakıyor, onu rahatsız ediyordu. Zili çalıp sekreterini çağırdı, kimse gelmedi. Telefonu aldı, rastgele koridorun öbür ucunda bulunan bir odanın numarasını çevirdi ve bekledi; hiçbir elin gelip de kesmediği bıktıran zil sesi hazin hazin çalıyordu. Cachalot alıcıyı sinirli sinirli fırlattı, sonra ayağa kalktı.

"Alçaklar!" diyordu kendi kendine; "Koyunlar gibi kaçmış hepsi! Peki şimdi ne yapmalı? Kapıyı çarpıp çekip gitmeli mi? Hayır, daha her şey kaybedilmiş değil! Son dakikaya kadar dayanacak, gülünç komitelerini tanımayacak. Başkan imzalamadı daha! Bu sessizliğin ortasında onun ne düşüneceğini soruyorum kendi kendime! Ama yok, kızılları başımızdan atmak için bize gereken adam o değil." Benes'e hiçbir zaman gerçekten güvenmedi. O bir Kerenski, bir parti adamı, böyle kişiler her zaman en can alıcı anda pes ederdi.

"Göreceğiz!"

Dördüncü katın penceresinden eğildi ve sokağa baktı. Birkaç kişi caddede yürüyordu, kaldırımlar boyunca arabalar hareketsizdi, tramvaylarsa garajda kalmıştı. Kentin çatıları üstünde kül rengi bulutlar dolaşmaktaydı. Cachalot pencereden uzaklaştı, yeni bir sigara yaktı ama tadını alamadı. Gereksiz sertlikteki sigarayı büyük kültablasında ezerek söndürdü, koltuğuna yerleşti ve cironun durumunu incelemeye başladı. Aslında şu anda bunlara bakmak çok komikti! Kâğıtları daha dikkatle inceledi ve astının özenli yazısını tanıdı. Bunları yazan Bartos'tu! Onun kuru yüzü gözlerinin önüne geldi. Elinin titrediğini fark etti. "Sakin ol!"

İçinde bir şeylerin gevşediğini, çatırdadığını hissetti. Kırılgan umutlarla biçimlenen güveni, bir elektrik boşalımı gibi, içinden ge-

çen öfkeye yer açmak üzere dağılıp gitti. Cachalot kâğıtları sert biçimde kavradı, bir saniye düşündükten sonra bir çırpıda yırttı. Hayır, henüz bütün enerjisi tükenmemişti! Kâğıtları lime lime etti ve parçaları sert bir biçimde halının üzerine fırlattı. "Bu yeterli Bay Bartos!" Bir sıçrayışta kalktı ve sert emirler vermeye alışık olduğu odayı arşınlamaya koyuldu; bir kafese kapatılmış olma duygusuyla, elleri ceplerinde, kapıdan pencereye gidiyordu. "Sakin ol!"

Küstahça yenilgisinin saniyelerini sayan duvar saatinin maun çerçevesi önünde durdu ve bıyığının gümüş renkli küçük fırçasını kaşıdı... "Deli oluyorum! Tastamam deli oluyorum!"

Dayanamayacağını anladı, odayı terk etmeli, birini bulmalıydı, bütün vücudu eyleme can atıyordu. Soluğunu yitiresiye koştu, ansızın ilk kapıyı açtı. Kimse yok! Bir yazı makinesinin merdanesi üzerinde, daktilonun grevden önce yazmayı bitiremediği bir mektup öylece duruyordu. Bir başka kapı, bir başkası daha! Yine kimse yok! Bir masa üzerinde bir anahtar demeti, bir pipo, bir yemek karnesi, bir yazı makinesi yanında bir tarak... Radyatörde su fısırdıyordu. Kimse yok!

Kapıyı çarptı ve krallığının koridorlarında dolaştı.

Bir telefonun keskin çınlaması onu kendine çekti. "Nihayet!" Bürosuna doğru koştu, alıcıyı kavradı. "Alo... Alo! Kim arıyor?" Hattın öbür ucundan ancak sessizliğin vızıltısı duyuluyordu, biraz önce bu telefonun numarasını çevirmiş, sonra telefonu kapatmayı unutmuş olduğunu dehşetle hatırladı. Kulağında fısıldayan kendi odasının sessizliğiydi.

"Pekâlâ! Gülünç!" Kentin numarasını çevirdi ve bir metalürji tröstünün ticari müdürü, dostu Prouza'yı aramaya çalıştı! "Voïta, bu ihtiyar tilki ne yapabilir?" Santralde sert bir kadın sesi küstahça konuşmayı bağlamayı reddetti. "Müdür Prouza dün şirketten ayrıldı... Bu konuda bir şey bilmiyorum. Yalnız özel konuşmaları bağlıyorum. Grevdeyiz!" Şırak! Cachalot telefonu kapadı ve elini yüreğine götürdü. Prouza! Onunla daha yeni dışarıda gezinmişlerdi! Eylem komitesinin yıkım hazırlığını yapıyordu! Ona gelince, dilini tutması daha iyi olurdu, bu iş kötüye gidebilirdi. Koridorda zayıflamış bacakları

üzerinde sendeleyerek yürüdü ve yüreğinin kurumuş ağzına yükseldiğini hissetti. Bartos'un küçük odasının kapısını açmaya çalıştı, kapı kolunu salladı ama kapı boyun eğmedi. Yorgun bir tavırla duvara yaslandı ve içini çekti.

Yeniden odasına döndü. Ayakkabıları halı üzerinde gıcırdıyordu. Issız koridor şu lanet duvar saatinin tik-takı gibi bitimsiz görünüyordu. Kapıyı dikkatle kapadı ve koltuğuna çöktü. Parmakları koltuğun şatafatlı bir biçimde işlenmiş ağacına yapıştı, içini çekti ve gözlerini kapadı.

Çevresindeki sessizlik dalga halinde patlamaya başladı.

Bu daha çok yükselen kan basıncı değil miydi?

Bunun önemi yoktu! Bundan böyle hiçbir şeyin önemi yoktu!

Bitti! Artık kesin olarak inanıyordu buna.

Başı geride, hareketsiz oturdu; ağır ağır soluk alıyor ve düşünüyordu. Zaman artık anlamsız geliyordu ona, duvar saatinin törensel sesi başının üstünden geçiyor, ama artık onu rahatsız etmiyordu. Ağır ağır masasının çekmecesini açtı, ufak tefek birkaç eşyayı, küçük kutu tansiyon hapını topladı, iki fotoğrafı cam çerçevelerinden çıkardı ve onları ceketinin iç cebine soktu. Dosyaları karıştırdı, bunlardan birçoğunu domuz derisinden evrak çantasına yerleştirdi ve gelecek şeyin bekleyişi içinde yeniden oturdu.

Birkaç saat sonra kapıya iki kez vuruldu ve hepsi de eylem komitesi üyesi beş kişi (bunların arasından, birkaç günden beri durmadan gözlerinin önünden geçen zayıf ve nefretlik suratı tanıdı) eşiği aştıkları zaman şaşırmadı bile. Düşüncelerinden sıyrıldı, onlara alışık olduğu müdür selamını gönderdi ve artık kendine ait gibi görünmeyen bir sesle;

– Giriniz, baylar, dedi. Niye geldiğinizi biliyorum.

Dört kat aşağıda radyoda yayınlanan söylev bitmişti ve birkaç saniyelik sessizlikten sonra kısa bir tartışma başladı. Personelin çoğunluğu pazar günkü kongrenin kararını tamamen onaylıyordu, ama

bazılarının çekincesi vardı. Bartos dirseğini tezgâha dayamış dikkatle dinliyor ve sonuçtan memnun, farkında olmadan başını sallıyordu. "Geriye oylamanın sonucunu görmek kalıyor!" Etrafına bakınırken turnikenin yanında Mizina ile ihtiyar Kazda arasında duran Brych'i fark etti.

"Bak hele, Mizina!" Bartos, bu geveze kurnaz ihtiyarın, sivri burnuyla ortalığı koklayarak çevresini kolaçan ettiğini fark etti. Ciddi bir tavırla dinliyordu, ama salonda gülüşmelere neden olan bir şey olduğunda da eliyle ağzını kapatarak o da gülüyordu.

Toplantıyı Maréda yönetiyordu ve bu işi ustaca yapıyordu; Bartos onu gözlüyor ve bu becerikli arkadaşın iyi bir izlenim yarattığını görüyordu. Konuşmak isteyenlerin konuşmalarına izin verdi, sonra oylamaya geçti.

– Lehte olanlar?

Kimi eller yavaş yavaş başların üstüne yükseldi. Brych kapıya dayanmış amcasını gözlüyordu; Mizina bir an duraksadı, kısık gözleriyle salonu inceledi, sonra sağ kolunu kaldırdı. Diğerlerinden daha atik davranmıştı.

"Karşı olanlar?" Maréda sakin bir sesle sordu. "Kimse yok mu?" Yine de üç ya da dört el kalktı, bir an boşlukta sallandı, yüzlerce göz tarafından izlendiler!

– Bir, iki... Toplam dört karşı oy! Teşekkür ederim, dedi Maréda ani bir gürültü arasında, ama az sonra gürültüyü bastıran bir sesle ekledi:

– Çekimserler?

Birkaç saniye sessiz bekleyişten sonra kapının yanında tek bir el kalktı. Bartos bu elin kime ait olduğunu hemen anladı: Brych!

Evet! İşte oydu! Brych, kolu solgun başının üzerinde, hareketsiz ve inatçı bir bakışla önüne bakıyordu. Kolunu indirdi. Salonda yeniden bir gürültü dolaştı. "Brych deli olmuş!"

Bir saat içinde bina yeniden canlandı; sesler, gidip gelmeler koridorları istila etti. Bu gergin anlardan sonra gülüşler ve kapı çarpmalar

daha güçlü çınlıyor, ateşli bir biçimde tartışan gruplar merdivenlere üşüşüyordu. Ne söylenirse söylensin, bir oyunun oynandığını hissediyordu.

Bartos, Brych'i dördüncü katın koridorunda yakaladı ve elini omzuna attı:

– Oy vermemişsiniz?

Brych durmadı ama adımlarını yavaşlattı. Heyecandan yüzü allak bullak olmuştu, cevabında uç veren bu gereksiz alınganlık belki de bundandı.

– İyi görmüşsünüz.

– Peki niye? Böyle bir anda çekimser kalmak olur mu?

– Gördüğünüz gibi olurmuş! Sıkıntılarım olmasından mı korktunuz? Kimileri yalnızca çoğunluğa katılmak için oy verdi. Ben tembel biri değilim! Bu suç değil herhalde?

Bartos şaşkınlıkla başını salladı. Ceketinin yakasındaki Parti rozetinin Brych'in bakışlarını çektiğini fark etti:

– Elbette değil. Ama siz cevap vermediniz bana. İstemiyor musunuz?

Brych kapının pervazında kendisini merakla gözleyen amcasını gördü.

– Benimle konuşan eylem komitesi başkanı mı yoksa muhasebeci Bartos mu? diye sordu Brych soğukkanlı bir gülümsemeyle.

– Ne fark eder? Ben hiçbir fark görmüyorum.

– Pekâlâ, size kısaca cevap vereceğim. Bu oylamanın amacından dolayı duraksamadan el kaldıramazdım. Hepsi bu!

– Peki ne varmış bu oylamada?

– İktidarı bir partiye vermek.

– Haklısınız. Peki bu konu ilgilendirmiyor mu sizi? Yani hangi parti olduğunu bilmek?

– Bunun bir siyasi parti olmasından korkarım. Açık konuşmak gerekirse, sizinki.

İşte burada yanılıyorsunuz! Yalnızca komünistler değil herkes oy verdi! Bu ülkenin bütün yurttaşlarını ilgilendiriyor bu. Çeşit çeşit siyasal parti olabilir. Bazısı hırsızlığı savunabilir, kirli işlerin paravanı olabilir, bulanık sularda yüzebilir, ama bir siyasi parti doğru bir dava için de dövüşebilir. Propagandadan başka şeyleri görmeye çalışmalısınız. Partiler kendiliğinden bir amaç oluşturmaz, bunlar yürütme organlarıdır, inanmıyor musunuz? Birkaç günden beri birçok insan gözlerini açtı. Partileri eylemlerine göre yargılıyorlar artık, siz ise...

– Bütün bildiğim şu ki siyasal partilerde satılık olmayan değerler söz konusu olmalı... diye Brych ciddi bir tavırla ekledi.

Birbirlerine tam karşıdan bakıyorlardı ve Bartos anlamaya başlıyordu. İnce dudaklarından kısacık bir gülücük geçti.

– Size bunları, bu değerleri açıklayabilirim: özgürlük, demokrasi, insanlık, değil mi? Sizinle tamamen ciddi olarak konuşacağım. Ben bugün işte bu değerler için oy verdim. Bu sizi şaşırtıyor galiba!

– Aynı şey değil! Bütün gazeteler kendilerine büyük havalar vermek için seve seve bu iplerde oynuyor. Ama canavarca çiğnenen bu eski sözcükleri tekrarlamakla her şey hallolmuyor. Korkarım ki insanlar yakında bunun farkına varırlar. Bu şeyler kolayca yitip gidiyor.

– Çevrenizde olup biteni fark etmiyor musunuz? Kim başlattı? Kim istifa etti? Bütün bunlar niye? Siz hangi özgürlük için oy verirdiniz? Büyük patronlar, karaborsa kaçakçıları, devleti soyanlar aynı sürünün parçasıdır. Şimdi seçmek gerek anlıyor musunuz!

Brych bir baş hareketiyle onun sözünü kesti:

–Çok güzel, ama hangi parti olursa olsun, benim parti sloganlarıyla düşünme yeteneğim yok. Bana bir şey ifade etmiyor bunlar, partizan kafasının at gözlükleri ve iktidar için kavgalar... Açık ki iktidarı ele geçirmek isteyenlerin kanıta ihtiyacı var ve herkesin de kanıtı var. Kanıtlar bedava, gerçekse pahalı. Ama bana öyle geliyor ki biz, bütün kentin mırıldandığı ve herhalde anlaşamayacağımız şu faydasız tartışmalardan birine girdik.

– Belki de, diye yavaşça kabul etti Bartos.

Ama bir ayağı öbürü üstünde sabırsızlıkla seken Brych'e son bir şey söyledi:

– Bu koşullarda, neden karşı oy vermediğinizi çok iyi biliyorum.

– Ben de biliyorum bunu, dedi Brych içini çekerek. Ama kafasında dönen düşünceleri toplama ve sıralama zamanı bulamadan Bayan Vrzalova seslendi:

– Doktor, sizi telefona istiyorlar!

Brych özür tarzında omuzlarını silkti ve Bartos'u şaşkın bıraktı.

Gerçekte telefonla aranmıyordu; amcasının taktik bir hilesi söz konusuydu. Mizina, Brych ile Bartos'un tartışmasını kapıdan dinlemiş ve yeğenini çağırmak için bu kurnazlığa başvurmuştu. Şimdi Brych'i bekliyordu. Onu kolundan tuttu ve odasına soktu. Oda boştu; cari hesaplar servisinin şefi Kazda herhalde doktora gitmişti. Mizina ihtiyatla kapıyı kapadı ve işaret parmağını Brych'e doğrulttu:

– Seninle konuşmam gerek, budala delikanlı... Şu herifle palavralarını dinledim... Ne demek oluyor bu? –Öfkeliydi, eski halı üstünde gidip geliyor, sessizce Brych'in çevresinde dönüyor ve hareketleri gitgide daha sert oluyordu– Ne ekersen onu biçersin, unutma bunu François! Duvarları başınla vura vura yıkamazsın! Kime şeref verdiğini biliyor musun? Şimdi ipleri tutanların onlar olduğunu görmüyor musun? Kahramanlığı bir yana bırak oğulcuğum! Seni dinlerken bir kriz geçireceğimi sandım. Demek onları tanımıyorsun! Onlarla şaka yapılmaz!

– Bunları bana niye anlatıyorsun? diye isyan etti Brych.

– Çünkü, çünkü sen bir delisin! Bir hayalperest... dedi Mizina; bağırıyordu ama birden sesini alçalttı:

– Zavallı annene (rahat uyusun) adam olasın, yetişesin diye seninle meşgul olma sözü verdim. Öğrenimini bitirdin, artık bir işin de var. İşinle uğraş ve seni ilgilendirmeyen işlere karışma! Onlar kalıcı olmayacaklar! Seni şirkete ben soktum, hayatının şansı bu, ama sen başımıza işler açacaksın. Yalnız kendini tehlikeye atmıyorsun, unutma ki biz akrabayız ve denecek ki...

– Ah, demek konuya geldik!

– Evet konuya geldik! Kimse senin düşünmeni yasaklamıyor, ama zamanı gelene dek çeneni tut! Okuduğun kitaplarla dünyanın bütün bilgeliğini yuttuğunu sanıyorsun, siz, siz gençler her zaman kendinizi çok önemli sanıyorsunuz... Bunu Georgette'de de görüyorum, o da...

Brych vızıldayan bir sesle onun sözünü kesti:

– Dinleyin, dayıcığım, gidin başımdan ve beni rahat bırakın! Benimle biraz fazla ilgileniyorsunuz. Ne yaptığımı biliyorum ben ve korkmuyorum!

Güçlükle uzaklaştı. Kötü bir rüyadan uyanıyormuş gibi elini yüzüne götürdü, odasına girdi ve kapıyı çarparak kapattı. Titiz bir tavırla masasına geçip oturdu, kâğıtları aldı, inceledi, ama aklı başka yerdeydi. "Peki şimdi ne olacak?"

Brych, kantinden dönen Bayan Landova'nın masasına ödenmemiş birkaç fatura bıraktı. Landova tevekkülle boynunu büktü ve narin parmakları tuşlar üzerinde harekete başladı, tatata, tatatata... *Defterlerimizi gözden geçirdiğimizde, gördük ki...* Ve yeniden: *Gözden geçirdiğimizde...*

"Peki şimdi ne olacak?" Bu soru durmadan Brych'i tedirgin ediyordu. Gözlerinin önünde bir şeylerin yıkıldığını görüyordu! "Hayır, saçma bu! Hemen yarın Baroch'la konuşacağım, dünya durmayacak, yine dönecek. Ya şu Bartos, tam olarak ne istiyor? Belki sadece nabız yokluyor, belki beni ağlarına düşürmek istiyor! İyi! Onun içinde cevher var, dayım gibi değil. Aslında Mizina'nın tavrı hiç de şaşırtıcı değil. Capek'in semenderleri buraya kadar gelseydi dayım onlara kolayca uyardı; mide bulandıran bir dünya görüşü var, yalnız kendini düşünüyor. Ve o yalnız değil! Eğer özgür insan gururu diye bir şey varsa ve insan Çek halkının tarihiyle gururlanacaksa, özgürlüğünü savunmayı bilmesi gerekir. Peki ne yapmalı? Sokağa çıkıp kalabalığa söylev mi çekmeli? Şu nefretle sel gibi akan toplulukları yarıp onlara, ne yapıyorsunuz diye bağırmak mı? Bağnazlığınızla aklınızı yitirmişsiniz. Siz kendi mezarınızı kazıyorsunuz mu demeli?!"

"Hayır, Bartos'la kesinlikle anlaşmayacak! Gün gibi aydınlık düşünceleri bulandırmayı başardılar!" Bununla birlikte, bu ülkede büyük düşünceleri temsil ettiğine onun yemin edeceği bir hümanist, yaşlı bir profesör[1] yaşıyordu. Okulda profesörler ondan söz ederlerdi. Brych işte bu güneşin aydınlığında büyümüştü, peynirli ekmek dilimleri yemiş, ne önemi var! Bartos ne diyecekti buna? Belki sınıf mücadelesi. Bu adamlar bütün sorunları böyle çabucak halletmişler! Kuşkusuz işsizlik vardı, sefalet vardı, Brych'in kendisi de etinde duymuştu bunu. Elbette bazı şeyleri halletmek gerekiyordu, örneğin millileştirmeler; ama zaten gerçekleşmekte değil miydi bunlar? Gözleri açmak yeterdi. Temelsiz hiçbir şey kabul edilmemeliydi. Değerler eksikse eğer en büyük yağlı ekmek dilimi bile köleliğe dönüşürdü. Aklı kullanmak, anlaşmak gerek ama özellikle şiddetten kaçınmak en önemlisiydi! Hiçbir ödün verilemeyecek bir noktaydı bu. "Ve sen? İşgal sırasında kaybettiğin şu zamandan sonra, çalışmak istiyorsun, yaşamından, ekmeğinden küçük bir fikir edindin, sonunda soluk almaya başlıyorsun! Ve şimdi?"

Sigara içiyordu; aklından içini kemiren düşünceler geçiyor, sonra boşlukta dağılıp gidiyordu. Yazı makinesinin gürültüsü rahatsız etmiyordu onu. Bayan Landova yazmayı bıraktı ve mektupları mühürledi; Brych ancak bu sırada düşlerinden sıyrılabildi.

Sabahtan beri fiskoslarını kesmeyen Stetka'nın gevezeliklerini dinliyordu. Yaşlı adamcağız aklını yitirmiş gibiydi, en ufak yalan onu şaşkına çeviriyordu. Cachalot'un izine çıkarıldığı duyulunca Stetka'yı ter bastı, çünkü kendi sırasının her an gelebileceğini sanıyordu. Hlavac ona ters davranma fırsatını kaçırmadı:

– Bu Bartos'un bizi buradan kovmak istediğini söylüyorlar... Cachalot tamam, ee sonra ne olacak? Onun için üzülüyorsunuz, ama o, bütün makamlara partisinden arkadaşlarını yerleştirmiş. Ayağındaki çamur gibi davranıyordu bize. Rüzgâr eken...

Stetka başını sallayarak sözünü kesti:

---

1 T.G. Masaryk'i anıştırma.

Evet, siz bunu tuhaf buluyorsunuz Bay Hlavac. Bekâr olsaydım, ben de tuhaf bulurdum. Alâ, şapkamı alır çeker giderim... Oysa benim bir ailem var.

Hlavac bu kez öfkelendi:

Ah, tamam! Belki bir fabrikanız vardır! Ya da şiltelerinizin altında karaborsada kazanılmış ufaktan bir milyon para! Sizi gidi sizi! Sizi ilgilendirmiyor bütün bunlar, siz eskiden olduğu gibi didinip duracaksınız, apaçık bir şey bu.

– Ama ne yapacağım ben, şayet...

– Lanet olası! Dinleyin! diye sözünü kesti Hlavac. Politika beni ilgilendirmiyor, bugün kendi beğenime ve kendi bilincime göre oy kullandım. Sizin gibiyim ben de, günü gününe yaşıyorum ve bana göre Zenkl'lerin ve Ortina'ların istifa etmesine hiç gerek yoktu. Dürüst bir davranış değildi, bu kesin. Bizim evin yanında oturan bir mimar var. Onun savaştan bu yana karaborsa inşaat yaparak biriktirdiği paranın yüzde birine yaşlılık günleriniz için sahip olmanızı dilerim. Evet, bayım! Siz ailenizi çok iyi besleyebilir, kanaryanıza da yedek bir çift kanat satın alabilirdiniz. Hayır, bu insanlar benim içimi sızlatmıyor, ama ben yine de politikayla uğraşmıyorum.

Soluk soluğa sustu ve Brych'e doğru döndü:

– Pekâlâ, saat beşten sonra küçük bir satranç partisine ne dersiniz? Ağzınızdan artık sağduyulu bir söz alamıyoruz, zamanınızı kafanızı doldurmakla geçiriyorsunuz. Böyle davranarak nereye varmak istiyorsunuz anlamıyorum! Yoksa saymanımız gibi bütün bu aptallıklara inanıyor, hukuk doktoranızla dört parça mobilyanızın devletleştirilmesinden mi korkuyorsunuz?

Bu kaçık gevezenin söyledikleri herkesin gülümseyerek rahatlamasını sağladı. Stetka bile gülmesini engelleyemedi, ama ancak çeyrek saat sonra bir kez daha can sıkıcı soruyu sordu:

– Peki, bütün bunlara ne diyorsunuz doktor?

Sorular, hep sorular, Brych omuz silkmekle ve büyük pencereden komşu binaların çatılarına bakmakla yetiniyordu; solda yazı makinesi tıkırdıyordu. Bir iç çekişle "şu gün bir bitse!" diye düşündü.

IX

Şubat güneşi bir yumurta sarısı gibi gri bulutlar içinde yüzüyor, ince bir kar tabakasıyla örtülü toprağa donuk bir ışık yayarken, karanlık çukurlara mavimsi gölgeler yığıyordu.

Asfalt yolun düz çizgisinde ilerleyen bir araba, suskun köylerle aralanan alçak tepeleri aşıyor, sonra yeniden engebeli bir manzaraya çıkıyordu.

Arabanın direksiyonunda Raz vardı. Priban'da her türden koruyucu sıvalar yapan Labora şirketinin fabrikasından dönüyordu. Yol ona düşünde bile göremediği bilinmedik bir manzaradan geçiyormuş gibi geliyordu. Birkaç saat içinde her şey ne kadar değişmişti!

Onun fabrikası! Daha savaştan önce tanınmış bir fabrika markasıydı Labora ve fabrikayı neredeyse bir lokma ekmek parasına alan Raz'ı, fabrikayı ne pahasına olursa olsun kendi adlarına bağlamak isteyen çağının gerisinde kalmış sanayicilerin iğrenç hırsı etkilemedi. Olay şu ki Raz güzel bir yol katetti! Babasının hırdavatçılığını çok gerilerde bıraktı! Zaten, hiç pişmanlık duymadan ayrılmıştı o işten. Riski olmayan, altın değerinde bir dükkândı; ama ihtiyar Raz'a yeten şey oğluna yetmemişti, mali bakımdan daha heyecanlı, daha başka şeyler gerekliydi ona. İşgal onu biraz incitse de pusulayı şaşırmadı ve ayakları üstünde durmayı başarabildi. Başlangıçta birçok kişi açık açık alay etmişti onunla. Eskilikten dökülmüş duvarları, sonbahar fırtınalarının çılgınca sarstığı katranlı kâğıt döşeli çatısıyla harabe gibi bir binaydı! Ama bu gülünç ve harap küçük fabrikanın bir altın madeni olduğu sonra çıktı ortaya. Raz hesabını iyi yapmıştı: yalnızca birkaç teksir makinesi ve birkaç karma aleti, eski beratlarla sağlam bir biçimde korunan çok kolay birkaç basit madde, önemsiz bir bakım, asgari titizlik ve hiçbir yatırım yapmadan net kâr olarak kazanılacak

her şey... Her yönden güvenilir, enerjik bir adam olan küçük fabrikanın müdürü Vales, iki usta ve elli kadar mevsimlik işçiyle imalât işini hallediyor ve sayısı bilerek değişken tutulan tarım işçileri arasından devşirilen ucuz işgücünden yararlanıyordu. Raz Priban'a çok sık gitmiyordu. O, fabrikayı uysal bir süt ineği gibi görüyor ve başarının her şeyden önce ticari etkinliğe ve on iki temsilciden oluşan bir sürünün becerisine bağlı olduğunu açıkça görüyordu. Labora'nın gelişimini durmadan arttırıyordu, çünkü yapı işletmeleri ile ilişki halinde olan Raz, savaş sonrasının uygun konjonktüründen yararlanmayı bilmişti. Hatta o, çok daha tehlikeli, ama öte yandan kârlı öbür işletmelere parmak atmayı bile başarmıştı. İthalat-ihracat, nasıl baştan çıkarıcı işlerdi! Bu tehlikeli ormanda sonsuz olanaklar vardı, ama sahip olunan tüm enerjinin harcandığı bu ortamda yalnızca kötüler kendini koruyabilirdi! Raz inkâr edilmeyecek bir özgüvenle kendine geniş ve emin yollar açmayı bildi. Resmî aracıların kaşeleri belgeler üstüne konuyor ve yüksek memurların avuçları her zaman iyice açılıyordu! Tabii şimdiye kadar!

Raz direksiyonun üstüne eğildi ve motor tam gaz dönmeye başladı.

"Şu sersem Falta! Güvenilecek biri değil o! Bunu düşünmek bile tiksintiden ölmek demek!"

Raz pazartesi günü sabahtan beri boşuna Priban'a telefon etmeye çalıştı! Ancak salı günü, grevden sonra bağlantı sağlayabildi. Tanımadığı, sert bir ses ona cevap verinceye kadar uzun süre beklemek zorunda kaldı.

Sonunda:

– Müdür burada değil.

– Nerede?

– Bunu hiç bilmiyorum, belki evinde. Onu tatile çıkardılar...

Raz telefonda bağırıp çağırıyordu:

– Kim çıkarmış?

– Kim mi? Eylem komitesi!..

Ve telefon küstahça kapatıldı. Raz Falta'yı aradı ve ona,

– Fabrikada bir şeyler oluyor, yarın gideceğim, diye haber verdi.

Vekil onu yatıştırmaya çalışarak;

– Vales tecrübeli bir adamdır, ne yapılması gerektiğini bilir. Hödükler cesaret edemezler! Vales adam seçmeyi iyi bilir, orada sadece iki komünist var, eğer onun bilgileri doğruysa, onları gönderemezler, çünkü mekanikten biraz anlayanlar yalnızca onlar, bir de kafası örümceklenmiş yaşlı bir sosyal demokrat var ama bunun dışında işler yolunda! Hatta çok iyi! dedi.

Ama Raz, Falta'nın avutucu gevezeliğinden tatmin olmadı ve Priban'a gitmek üzere yola çıktı.

Yolda, alışık olduğu üzere radyoyu açtı ve Cumhurbaşkanı tarafından istifanın kabul edildiği haberi ormanın orta yerinde onu şaşırttı.

Yolun ortasında durdu, radyoyu kapattı, temiz hava solumak için arabadan indi. Titrediğini hissetti, beyaz bir kilometretaşı üstüne oturdu ve bir sigara yaktı. Kesin yenilgiyi imzalamış olanı düşünerek yarım sesle kendi kendine "Pis herif, korkak!" diyordu. "Zayıf biri!" Arabaya bindi ve yeniden yola koyuldu. Uzaktan küçük Priban fabrikasını gördü. Ağaçlı bir tepenin eteğine saklanmıştı ve ona donuk, yabancı, düşman gibi göründü. "Göreceğiz bakalım!" Devlet karayolu üzerinde durdu, kapıyı kilitledi ve bıçak gibi kesen rüzgâra karşı, metal gibi sert kesekleri çiğneyerek, delik deşik yoldan sapmaksızın kapıcının kulübesine doğru koştu.

Sendelemesine aldırmadan hızlı adımlarla devam etti. Kulübenin önünde, kolunda kırmızı bir kolçak olan kıvırcık saçlı genç bir işçiye rastladı. Raz, kaba saba konuşan bu çocukları birbirinden ayırt etmeyi gerekli görmediğinden, kapının önünde duranı da tanımıyordu. Ama oğlan onun geçmesine izin vermeyince lütfedip gözlerini kaldırdı ve ona baktı.

Oğlan geniş bedeniyle kapattığı kapının dar çerçevesine çakılmış gibiydi.

Kimseyi içeri sokmama emri var, boşuna ısrar etmeyin!

Raz anlamamış gibi davrandı, hatta onu hafifçe itelemeye çalıştı, ama delikanlı toprağın derinlerine dalmış bir meşenin kökleri gibi direniyordu; gerilemekten çok dövüşmeye hazır olduğu her halinden belliydi.

Raz taktik değiştirerek soğuk bir biçimde ona;

Kime çalıştığınızı biliyor musunuz? diye sordu.

- Elbette biliyorum.

- O zaman size düşünmenizi öğütlerim. Bu ülkede bir mal sahibine işletmesine girmeyi yasaklayan yasa yoktur. Bu pahalıya mal olabilir size dostum! Dikkat edin!

Delikanlı bir an duraksar gibi oldu ama birden patladı:

- Sıktınız ama. Siz derdinizi eylem komitesine anlatacaksınız, dizlerime kapansanız bile sizi içeriye bırakmayacağım! Artık yeter!

- Pekâlâ. Çağırın başkanı telefona, onunla konuşayım! Başkan kim?

- Bunu söyleyemem size. Şu anda toplantı halindeler. Sizin için onu telefona çağıramam!

Raz gözlerini kısarak:

- Buna pişman olacaksınız.

- Benim için endişelenmeyin, yapmam gerekeni yapıyorum. Hem yeter artık!

Onların gürültülü tartışmaları demir parmaklığın ardında duran başka üç işçinin ilgisini çekti. İşçiler sessizce izliyordu, ama içlerinden biri kulübenin kapısındaki işçiyi yüreklendirdi:

- Aferin Georges, kendini ezdirme! Bütün bu hırsızların işlerine burnumuzu sokmamız gerekiyor!

Dişsiz, yaşlı bir adam boğuk bir sesle;

- Artık senin için para kazanmayacağız, diye bağırdı ve eliyle geniş bir hareket yaptı; başparmağı ile işaret parmağı yoktu.

Onların bağrışmaları başka işçileri de oraya çekti. Ellerini yıpranmış mavi iş tulumlarının ceplerine sokmuş işçiler demir parmaklığın oraya toplandı; iki kadın bile geldi. Ve binalar arasında, fabrikanın avlusunda ya da rampada dolaşan diğer işçiler de durakladılar; tüm gözler demir parmaklığa dikilmişti. Ezme makinelerinin boyalı tozuyla kirlenmiş, soğuktan sertleşmiş bu kırışık yüzleri Raz ne kadar da sevimsiz buluyordu! Ve kısık gözleri! Raz kimilerinde korkulu bir sıkıntı sezdi, dünkü patronlarının karşısında sıkılgan bir ürkeklik, hatta biraz kararsızlık gördü. Raz hepsini kışkırtıcı bir bakışla süzdü; bunlar, duvardaki çatlak demekti. İki-üç kişi gözlerini kaçırdı, başının üzerinde torba taşıyan uzun boylu biri gizlice sıvıştı. Ama kimse sesini çıkarmadı, çoğu hareketsizdi ve ona davetsiz misafir gibi bakıyorlardı.

Aniden, bir ıslık gibi boğuk sözcükler duyuldu, taş yağmuru gibi Raz'ı vuruyorlardı:

– Pılını pırtını topla ve geldiğin yere dön!

Ustura gibi keskin bir kadın sesi bütün gürültüyü bastırdı:

– Beyefendi daha önce buraya gelmek için zaman bile bulamıyordu, şimdiyse yanıp tutuşuyor!.. Bakın ona, tam bir burjuva!

– Yakında burnunuz donacak patron!

– Sakin olun arkadaşlar! Sövgüler hiçbir işe yaramaz!

– Ne bekliyorsunuz hâlâ?

– Sıcak evinize gidin patron! Artık size ihtiyacımız yok!

Önlerinde hareketsiz duruyor ve sıkıntılı bir tavırla yüzlerine bakıyordu. Beklemiyordu bunu! "Al işte, Falta'nın hödükleri!" dedi kendi kendine can sıkıcı bir şaşkınlıkla. "Ne kadar aptal şu Falta!" Birden döndü ve yeniden sert kesekleri çiğneyerek hızla arabasına yöneldi. Kaçıyordu! Yamaçtan inen rüzgâr sırtından iteliyor, bir polisin bir sarhoşu sarsması gibi onu sallıyor, gülünç bir biçimde pardösüsünün eteklerini şişiriyordu. Soğuktan titreyerek adımlarını hızlandırdı. Yakasını kaldırdı, ellerini ceplerine soktu. Onu fabrikadan kovan onlarca gözü arkasında hissediyordu. "Hayal miydi bu? Hayır, gerçek!

Üstelik bir dakika öncesiydi. Bekle, bu anı belleğine iyice yerleştir ve ilerisi için kin ve güç al! Şimdi, eğer parmakların demir parmaklığın ardındaki gruba çevrilmiş bir makineli tüfeğin tetiğinde olsaydı, bir an duraksar mıydın?"

Karlı tarlalar arasında daha üç yüz-dört yüz adım atmıştı ama kendini olgunlaşmış, yaşlanmış hissetti! "Sükûnet kahkahadan daha iyidir!" Raz her zaman kendini böyle yatıştırırdı; öfkenin ipleri iyice gerildiği anda kendine hâkim olmaya çalışır ve bunu başarırdı. "Şimdi sakin ol, geriye çekil ve çevrende olup biten bu korkunç kaynaşma sürecini gözle! Yitirilen bir muhabere ancak savaşı başlatır, der İngilizler. Savaş başlıyor kuzularım!"

Arabanın kapısını açtı, marşa bastı, ama birkaç denemeden sonra bile soğumuş motor çalışmak istemedi. Böyle mi bitecekti? Yeniden bastı. Hiç. Birden arabanın çevresinde yüzleri morarmış bir grup çocuk gördü. Hareketsiz duruyor, çocuksu bir merakla bu lüks, güzel makineye ve sahibinin başarısız manevralarına bakıyorlardı. Öğütler vermeye başladılar. Çocukların ona sevimli bir biçimde önerdikleri gibi camı açtı, fabrikadan mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmak için, buz tutmuş yolda arabayı itmelerine izin verdi. Yirmi otuz metre sonra motor çalıştı ve Raz gaz pedalına bastı.

Baroch çarşamba günü öğle yemeğinden sonra, ikinci kattaki aydınlık odasında Brych'i kabul etti. Baroch ona masanın yanındaki sandalyeyi gösterdi, kendi de koltuğuna yerleşip bacak bacak üstüne attı.

– Lütfen oturun Doktor, dedi ve tam Brych'in burnunun altında gümüş çakmağını çaktı. Randevumuza sadık kalmadığım için bağışlayın lütfen, verilen sözlerin yerine getirilmesinde titizliği severim. Hem arzu ettiğim kadar zamanı size ayıramamaktan çok korkuyordum. Ayrıca şu son günler, herhalde sizin de bildiğiniz gibi...

İhracat servisi müdürü ellili yaşlarda, bakımlı, sinekkaydı tıraşlı, hafif göbeğine karşın hâlâ esnek, ufak tefek görünümlü hoş bir adamdı. Kuşkusuz çok ünlü bir terzinin elinden çıkma elbiseleri de

bu incelik izlenimini artırıyordu. Maske gibi kullandığı nazik gülümsemesiyle tam karşısındaki Brych'e bakarak sigara içiyordu. Elinin her hareketinde, iri yüzükleri üstündeki iki yakut parıldıyordu. "Eksiksiz bir adam!" Onun gibi birine, hemen hemen bütün kentlerin havaalanlarında, rıhtımlarında ya da büyük otellerin salonlarında, milliyetlerine ilişkin hiçbir şey anlamaksızın rastlamak mümkündü.

Baroch rahat konuşuyor, sözcükler kalın dudaklarından akıyordu. Muhatabına sıkıntı vermeksizin kısa ve somut olgularla yetinen nezaket cümlelerine karşın, insan kendini onun merkezinde hissediyordu. Baroch karşısındakini dikkate almaksızın tartışmayı yönlendirmeye ve görüşmeyi en kısa yoldan sona erdirmeye alışmıştı.

Brych'in sabırsızlıkla beklediği bu görüşme az sonra ticari bir monolog halinde çığırından çıkacaktı. Baroch yararlarını ve sakıncalarını tartıyor, Brych ise ekleyecek hiçbir şey görmüyordu.

Yine de bu görüşme son noktayı koyacaktı.

– Aziz dost, görüyorum ki bize açıkça konuşmaktan başka bir şey kalmıyor, benim kadar sizin de bunu istediğinizi düşünüyorum. Öte yandan ben sizin kişiliğinizde açık düşünceyi, eğitimi, tutkuyu, kısacası gerçek bir uzman olmak için bütün koşulları gördüm, kaçınılmaz olarak bunun altını çiziyorum. Sizi ben çağırdım, zamanlamanın elverişsizliğinin de farkındayım. Bu ülkede olanları ikimiz de biliyoruz. Benim kişisel yorumlarımı bir yana bırakacağım. Ben uluslararası ticaretle uğraşıyorum, politikayla değil. Ne yazık ki ikisi arasında sıkı ilişkiler olmasına karşın, bu böyle. Hiç kuşkusuz, benim kişisel düşüncelerim var. Kısacası bu ülkede politik durumun gelişimi ve vardığı nokta beni sözümü söylemek zorunda bırakıyor. İstemeye istemeye belirtiyorum bunu! Böyle hareket etmekle, herhalde sizde bir hayal kırıklığına yol açıyorum...

Brych'in anlamamış gibi göründüğünü fark etti ve aynı kibar gülümsemeyle konuşmasını sürdürdü:

– İşi ve işlevi hakkında konuşmayacağım eylem komitesinin, bir dış müdahalesi söz konusu değil elbette, en azından şimdilik. Ama uluslararası ticaret pratiği, geleceği önceden görmek ve "geçici ola-

tak" gibi aldatıcı ufak tefek sözcükleri dikkate almaz. Kısacası durumu somut ve gerçekçi bir biçimde düşünmek gerekir. Bana hiçbir baskı yapılmadı, ama hissediyorum ki, bu küçük ülkede yakında değişecek olan koşullar nedeniyle benim gibi uzmanların rayici ister istemez düşecek. Bu nedenle daha uzun süre Şirketin hizmetinde kalmak niyetinde değilim. Bunun için birçok nedenim var: her şeyden önce yeni durumla uyuşmazlık içinde olacağız. Sonra, deneyimlerime göre, bu ülkenin, yalnız batı demokrasileri ile ilişkilerinde değil, genel olarak uluslararası ticarette de konumu ve rolü hakkında ciddi kuşkularım var. Bu konuda birtakım öznel nedenler oluğunu inkâr etmiyorum...

Bu noktada, ilk kez ve hafifçe Brych araya girdi:

- Öğrenebilir miyim, siz hangi sektörde...

Safça bir sözdü bu ve genç adamın şaşkınlığı Baroch'u heyecanlandırdı. Genç adam anlıyordu onu. Koltuğundan kalktı, kıçının yarısını koca masanın üstüne koydu ve teklifsizce, hareketsiz duran Brych'e doğru eğildi. Dikkatle baktı ona, sonra içini çekti:

– Çok iyi dostum! Her ikimiz de bir İngilizce konuşma sınavının ne yazık ki artık hiçbir pratik anlamı olmadığını bildiğimiz halde, sizi böyle bir sınavdan geçirmemi kabul eder miydiniz? diye sordu tamamıyla akıcı, açık bir İngilizceyle.

Brych başını salladı ve dalgın bir tavırla kendisine uzatılan sigarayı aldı. İki erkek karşı karşıya oturmuştu, yazı makinelerinin tıkırtısı ve kadın sesleri, kıtık doldurulmuş kapı yüzünden onlara belli belirsiz ulaşıyordu.

– Tam olarak düşüncelerinizi bilmiyorum doktor, ama size güvenim var. Yine de sizden mutlak bir ağız sıkılığı istemek zorundayım. Anlarsınız, bugünkü durumda bunun kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.

Brych gözlerini kaldırdı, Baroch ise ara vermeksizin konuşmasını sürdürdü. Çok güzel bir aksanla, muhatabın anlayabilmesi için kısa eslerle bölünmüş kusursuz İngilizce cümleler, hedefi on ikiden vuran oklar gibiydi.

– Savaştan sonra, belki biraz duygusal nedenlerle bu küçük ülkeye döndüm! Elbette burada doğdum, ama hayatımın büyük bölümünü yurtdışında geçirdim. Savaş boyunca İngiltere'de çalıştım. Karım İngiliz ve dünyanın en iyi niyetli kadınıdır, burada yaşamaya hiçbir zaman alışamadı. Elbette burayı tercih etmemin birçok nedeni var; iyi bir sanayi var burada ve bu küçük ülkenin devasa şansları vardı eğer... Açık yüreklilikle soruyorum: deneyimimi, burada kurulamayacak yabancı rejimin hizmetine sunmaya gerçekten ihtiyacım –en azından arzum– olduğunu düşünür müsünüz? Bilirsiniz, yurt aşkı tamamen idealist bir değerdir ve uluslararası ticaret başka bağlantılara göre düşünmeyi öğretir. Hayatımda her türlü nesneyi sattım, Hamburg'da elime tam bir kargo karabiber geçtiğinde tastamam yirmi beş yaşındaydım. Bunu bir düşlemeye çalışın: tam bir kargo karabiber! Kendimi övmek gibi bir niyetim olmadığını bilin, ufak tefek işlerin beni hiç ilgilendirmediğini anlamanız için size boyutlar hakkında bir fikir vermek istiyorum yalnızca. Uluslararası ticarette başarı her şeyden önce ilişkilere bağlıdır; kime başvuracağını, kimi kendine bağlayacağını ve deneyimli yardımcılarla çalışmayı bilmek gerekir. Kızıllara karşı özgürlüğünü koruyamamış olan küçük bir ülke adına batılı iş adamlarıyla utanmadan konuşmakta sıkıntı çekerdim. İşte böyle!

– Ama ya şimdi? diye sıkıntıyla sordu Brych. Ülkenin yaşamaya devam etmesi gerek...

Baroch başını kaldırdı, gözlerini kırpıştırarak önüne baktı ve dumanı üfledi:

– Doktor, ben durumu o kadar trajik bir biçimde karşılamıyorum. Bu durumun iki-üç yıl içinde aşılacağını düşünüyorum, daha fazla değil! Peki sonra? Bakın: kaos, ekonomik bozulma, ekonomik durgunluk zorunlu olarak hoşnutsuzluğu ve siyasi bölünmeyi doğurur, bu mantıklı değil mi? Sonra da savaşı. Askerî açıdan bu ülkenin stratejik durumu, ben şimdi pek bir şey bilmeden konuşuyorum, bana elverişsiz görünüyor. Gerçekten. –Yüzünde güven veren bir gülümseme belirdi.– Bu küçük güzel ülkeye ben de bir gün dönmek isterim! Burada benim için değerli birçok şey var. Burada ailem vardı, akrabalarımın çoğu ya-

zık ki Auschwitz'in gaz odalarında kayboldu... Neyse, bırakalım şimdi bunu, bu konuda kararımı verdim. Bu ülkeye karşı dürüst davrandım, elbette ticari anlamda, ama neyi değiştirir bu! Dönüşüm demokrasiye ve normal koşullara bağlı, bana bağlı değil! Yasal olarak çekip gideceğim, zaten uzun zamandır niyetim buydu, ama eski bir İngiliz atasözünün dediği gibi *better late than never*.[1] Ama bırakalım bunları, bana göre cana yakın bir insansınız, daha önceden de iyi anlaşacağımıza inanıyordum, sanırım size bu soruyu sorabilirim!

– Bilmiyorum, dedi Brych Çekçe ve omuzlarını silkti.

– Seçim sizin, diye sürdürdü Baroch –yine Çekçe konuşuyordu– Hemen bir başkası yerimi alacak, bu kim olabilir tahmin edebiliyorum. –Öfkesiz gülümsedi ve başını salladı– Uluslararası ticaretten çok Marksist terminolojiyi bilen biri olacağı kanısındayım. Sanırım bütün alanlarda nitelikli uzmanların olmayışı, komünist devlette durumu mutlak sıfıra doğru çekecektir, ama sizin için sorunun başka türlü olduğunu düşünüyorum. Nitelikli bir insansınız, her yerde rahatlıkla iş bulabilirsiniz! Birçok teknik bilginiz var, derinliğine birçok yabancı dil biliyorsunuz, ne tutkunuz, ne de sebatınız eksik, eski bir cekete yama yapmaktan daha iyisini yapabilirsiniz. Lütfen üzülmeyin! Eğer görüşleriniz ve yurttaşlık bilincinizle bu rejime hizmeti bağdaştırabiliyorsanız, halefimle anlaşmaktan daha iyisini yapabilirsiniz. Bu durumda işbirliği yapmanıza engel olacak bir durum yok.

Brych başını salladı ve müdüre baktı:

– İşbirliği yapmak diyorsunuz! Bu sözcük bu ülkede biraz kötü karşılanır, Bay Müdür!

Baroch soğukkanlıydı:

– Bunu biliyorum, yine de sözcüğün ilk anlamı masumdur. Ben onu belli bir niyet olmaksızın kullandım dostum. Sizin çapınızda bir insan için, elbette başka yollar da var, ama ne olursa olsun, sizi sürüklemek gibi bir düşüncem yok. Dürüst insanların farklı görüşlere sahip olmaya hakları vardır ve ben hoşgörüye önem veririm.

---

1 Gecikme hiç olmamaktan daha iyidir. (Metinde İngilizce)

– Şu başka yolları öğrenebilir miyim acaba?

Baroch birden sustu, düşünüyormuş gibi dikkatle Brych'e baktı, bloknotunu açtı, altın uçlu dolmakalemiyle çabucak kargacık burgacık bir yazı çiziktirdi ve kâğıdı şaşkın gözlerle bakan Brych'e uzattı.

– Önemli bir şey değil, dedi, sadece Londra'da bir adres. Okuyabiliyor musun? Açık isim vermiyorum, beni tanıyorsunuz, Oscar önadımı veriyorum. Bu yeterli! Alın lütfen, size bunu vermekle riske girmiyorum, sadece bir adres bu, bazı koşullarda ihtiyacınız olabilir. Bunu dostluğumun bir kanıtı, ya da daha iyisi, istemeden neden olduğum düşkırıklığının önemsiz, pek ufak bir telafisi olarak görmenizi isterim.

Brych kâğıdı aldı ve iç cebine soktu, hiçbir şey söylemiyordu.

– Pekâlâ? Açık konuşmaya karar vermiştik, değil mi?

– Evet, dedi Brych içini çekerek, ama size ne diyeceğimi bilmiyorum.

– İsterseniz hiçbir şey demeyin, bunun hiç önemi yok, diye sözünü kesti Baroch: Daha önce Batıda bulundunuz mu?

– Savaş sırasında, başımızın üstünden bombaların geçtiği bir kampta, Almanya'daki zorunlu bir ikameti saymazsak, hayır!

Baroch masanın cam tabakasına elini koydu, Brych'e dik dik baktı ve sustu. Bekliyordu, can sıkıcı bir sessizlik vardı. Brych sandalyesinde öne eğildi, parmaklarını birleştirdi ve çatırdayıncaya kadar onları büktü.

– Size ne cevap vereceğimi bilmiyorum. Sanırım her şey biraz fazla karmaşık. Birçok noktada sizinle mutabıkım; yine de gerçekleri gözardı edemem. Bu ülkeyi terk edebileceğimi düşünemiyorum... Burası benim yurdum, savaş içinde bu kentin benim için temsil ettiği değerleri düşününce neredeyse koşar gibi döndüm...

– Haklısınız! Burası gerçekten güzel bir ülke ve güzel bir kent.

– Hem sonra, birçok şey iyi yönde değişti, birçok insan, belki de çoğunluk yeni iyileşmeler bekliyor. Şimdi, kişisel olarak...

– Aynı görüşteyim dostum! Ancak sorulacak küçük bir soru var: kimin için? Korkarım, hukuk doktorları için değil, genelde aydınlar için de değil! Örneğin, Sovyet olgusu üzerinde uzun uzun tartışa-

bilirdik. Kuşkusuz iç ve dış koşullar farklıdır ve bu arada, dünyanın şimdiki düzeninin nihai olacağına inanıyor musunuz? Ben inanmıyorum. Şu nedenle ki; aydınlar, hiç değilse gerçek aydınlar, satılık olmayan ve köleliğe, zorbalığa hizmet etmeyi sonuna dek reddedecek olanlar bu rejimin dayanakları arasında yer alamazlar. Başka aydınlarda da var, bunu biliyorum. *Onların* aydınları! Artık karar vermek gerek, yol kavşağına gelmiş bulunuyoruz azizim! Bu rejim bütün uzmanlardan yararlanmaya -güvenmemesine karşın, ama en azından geçici olarak-, kendi güvenilir kadrolarını yetiştirmeye zaman bulana kadar, aydınları kazanmaya çalışacağından kuşku duymuyorum! Şu küçük sözcüğü bir kez daha söyleyeyim: geçici olarak! Siz yetenekli olduğunuz için nerede ve ne zaman olursa olsun iş bulursunuz! Hem de çabucak... Ama bundan söz etmeyelim artık, bunu siz kendiniz düşünürsünüz. Zaten siz benim odama tartışalım diye gelmediniz, değil mi?

Sağ tarafında telefon çalmaya başladı ve Baroch sunumunu kesti. Almacı kaldırdı, birkaç söz etti ve Brych'e döndü:

– Pekâlâ, dedi gülümseyerek, görev beni çağırıyor! Özür dilersem herhalde bana kızmazsınız. Zaten sanıyorum ki birbirimize söylememiz gereken her şeyi söyledik. Bana sadece elinizi sıkmak ve size iyi şanslar dilemek kalıyor! Doğru yolu bulacağınızdan kuşku duymuyorum...

Brych kurduğu düşlerin yıkılıp gittiğini gören bir adam olarak çıktı Baroch'un odasından. Asansörün yanında koridorda durdu ve başını ellerinin arasına aldı, düşüncelerinin baskısı altında alnı çatlayacak gibiydi.

Gıcırdayan kafes onu iki kat yukarı çıkardı. Koridorda pardösülerini ilikleyerek aceleyle merdivene doğru giden memurlarla karşılaştı. Brych onlar arasında Maréda'yı gördü. Omzunda dürülmüş bayraklar taşıyor ve öbürleriyle konuşuyordu. Brych tam ondan kaçmaya çalışırken Maréda onu gördü ve bağırdı:

– Günaydın!

Sokaklarda radyo ve hoparlörler cumhurbaşkanının istifaları kabul ettiğini bildiriyordu, son beş günün gürültülü eylemleri doruğa çıkmıştı. Şirketin personeli binanın çıkış kapısından caddeye akıyor ve zaman zaman ileri doğru hareketlenen düzensiz kalabalıkla birlikte küçük yan sokaklardan Saint Wenceslas meydanının kaynayan haznesine doğru yavaş yavaş hareket ediyordu. Bayraklar ve yine bayraklar, üzerlerindeki taze boyanın henüz kurumadığı pankartlar, şapkalar, kasketler ve yüzler!.. Yeniden bağrışmalar ve uğultular. Sokaklarda neşe ve heyecanla dalgalanan insan seli sınav günlerinden sonra rahat bir soluk alıyordu.

Memurlar binanın kapısından heyecanla çıkıyordu. Birçoğu şarkı söylüyor, kimileri kayıtsızlıkla izliyor, kimileri de düş kırıklığına uğramış mirasçı tavrıyla sevinç içindeki kalabalığın yoğun dalgasına kapılarak şosede sürükleniyordu; kimse onlara dikkat etmiyordu. Taşkın ırmağın sürüklediği saman çöpleriydi onlar.

Brych odaya girdiği zaman Hlavac;

– Neyiniz var, kendinizi iyi hissetmiyor musunuz? diye sordu.

Lavabonun üstündeki aynada saçlarını tarayan Hlavac sorusunun karşılığını beklemeden koşa koşa çıktı ve kapıyı çarptı.

Brych sessiz odada masasının başında oturdu. Büyük pencerenin ardındaki çatılar üzerine yavaş yavaş çöken karanlığa baktı; yarısı içilmiş bir sigara izmaritini yaktı ve nefes nefese kendi soluğunu duydu. Sessizlik eziyordu onu. Kimse ona seslenmiyor, kimse onu zorlamıyordu, ama bu ıssız odada tek başına kalma gücünü bulamadı kendinde.

Kalktı, pardösüsünü giydi ve farkına varmadan çıktı. "Ne önemi var! Şunu kendi gözleriyle görmeli!"

Issız merdivenleri dörder dörder atlayarak indi, binanın kapısından çıktı ve insan seline karışarak büyük adımlarla sokak boyunca yürüdü. Şapkası alnında, elleri pardösüsünün ceplerinde, kalabalıklar arasında kendine yol açmayı başardı. Bir çalkantı onu Saint Wenceslas meydanına fırlattı, bir başka dalga caddeye sürükledi, meydanın

aşağısına doğru kalabalığın akışkan kitlesi içine aldı götürdü; kendini koruyamıyordu.

Sonunda bir bebe mağazasının demir parmaklığı önünde durdu. Vitrinin pembe-mavi uyumuna boş boş baktı, sonra yeniden meydanı gözetledi. Hızla akıp giden görüntülerin seyircilerin gözleri önünde dans ettiği bir film seyrediliyordu sanki.

Soğuktan sızlayan ayaklarını döşemeye vurdu, coşkun uğultu içinde şaşkınlıkla burnunu ovuşturdu.

Brych bulunduğu yerden her şeyi izleyebiliyordu. Konsey başkanı meydana gelip de mikrofonda heyecandan titreyen bir sesle cumhurbaşkanının istifaları kabul ettiğini ve yeni hükümetin kurulmasını onayladığını bildirdiği zaman uğultu ve çığlık fırtınasının tanığı oldu. Brych, bu sözlerin yol açtığı heyecan fırtınasıyla evlerin kara duvarlarının yıkılacağını sandı. Biri kulağına bir şeyler bağırdı, ayaklarının üzerinde yükseldi, şapkasını salladı; yanındaki artık kendine hâkim olamıyor, sevinçten ağlıyordu ve Brych'in omzuna esaslı bir şaplak indirdi. Mutluluktan o kadar gözü kararmıştı ki yanındakinin yüz ifadesine dikkat bile etmedi. Brych'in çevresindeki bütün insanlar, erkekler ve kadınlar, hepsi zaferlerini kutluyordu!

"Yaşa Gottwald arkadaş! Yaşa..." Adam bütün gücüyle bağırırken boynundaki damar demeti geriliyordu; sesi, meydanda dalga dalga yayılan kasırgaya karıştı: "Yaşasın..."

Ne oluyor? Dünyada cenneti mi buldular? Bak hepsi buna inanıyor! İş, ekmek, barış; yaşasın Gottwald arkadaş! Komünist Parti! Komü-nist Par-ti!" Brych el yordamıyla arkasındaki demir parmaklığı aradı ve onu sıkıca kavradı. "Düşünceler, sözcükler, yüzler: Patéra, André, Bartos, Mizina dayı, Baroch! Her şey bitiyor ve başlıyor gibiydi. Eski zamanların sonu! Öbürü, demin hangi yoldan söz ediyordu? Her şey yeni başlıyor, ama kimin için? İşte yolların kavşağı, seç! Karar ver Brych!

Kalabalığın arasından sıyrıldı, geçidi ters yönde aştı, gündelik barıştan sökülen ve daha şimdiden karanlık bir sis içine batan sokak-

lardan geçti; yeniden büroya dönüyordu. Az önce çantasını unutmuş olduğunu fark etmişti.

Hoparlörler akşamın bastırdığı sokaklarda meydanın gürültüsünü yayıyordu.

Yeniden binanın sessiz koridorlarıydı. Adımları yumuşak halıya gömülüyor, masaların ve döşemelerin kenarları alacakaranlıkta belli belirsiz görünüyordu. El yordamıyla, bir sandalye üstüne koyduğu çantasını aradı ve kendini yeniden ıssız koridorda bulduğu zaman bir inilti duyduğunu sandı. Soluğunu tutarak durdu. Yalnızca sessizlik! Kuşkulu bir biçimde başını salladı, ama tam yeniden gitmeye hazırlanırken bu kez daha yüksek, bir başka inilti onu yerine çiviledi.

"Nerede bu?"

Boğuk iniltiler onu koridorun ucuna, Bartos'un küçük odasının kapısına götürdü. Duraksamadan kapıyı vurdu ve açtı.

Duman içindeki küçük oda masa lambasıyla zayıf bir biçimde aydınlatılmıştı. Sandalyesinde iki büklüm bir halde oturan Bartos'un başı güçsüz bir biçimde masasına düşmüştü ve inliyordu. Gözleri kapalı ve dudakları kasılmış, bir eliyle karnını tutuyor, öbürüyle de kâğıt kıskacının cam topuzunu, spazmın baskısı altında ezmek ister gibi sıkıyordu.

Brych elini onun omzuna koydu: – Neyiniz var?

Bartos ağır ağır başını kaldırdı ve acı çeken gözleri yeni gelene saplanıp kaldı. Kısa aralıklarla acılı bir ıslıkla aralanan dudaklarını ısırıyordu.

– Ambulans çağırayım mı?

Hasta hafifçe başını salladı, alnından ter akıyordu.

– Hayır, gerek yok, birazdan geçer, diye mırıldandı ve kalkmaya çalıştı.

Brych koridora koştu, bir havluyu muslukta ıslattı ve onu Bartos'un başının çevresine doladı. Çocukcaydı bu, ama hasta biraz yatıştı. Ağır soluk alışı çökük göğsünü hafifçe yükseltiyordu, alnından

akan teri elinin tersiyle sildi. Biraz sonra, sabırla bekleyen Brych'e döndü:

– Size teşekkür ederim! Midem sanki yırtılacak gibiydi, o kadar canımı yakıyordu. Bu beni Saint Wenceslas alanında yakaladı ve buraya kadar kendimi zor sürükleyebildim. Şimdi daha iyiyim, sonuna kadar dayanmak istiyordum...

– Evinize gitmenize yardım edeceğim...

– Çok naziksiniz.

Dışarı çıktıklarında Brych bir taksi çağırmak istedi, ama Bartos reddetti: "tramvay yeter!" Uzun süre beklemek zorunda kaldılar, sonra sapa bir yoldan, karanlığa rağmen hâlâ gösterici kortejleriyle altüst sokaklar arasından Mala Strana'ya[1] gittiler. Brych, Bartos'a destek oluyordu. Epey bir uğraştan sonra Strahov'un eteğinde sakin bir sokakta, eski bir evin kapısına kadar onu götürmeyi başardı. Bartos'un cebindeki anahtarla kilidi açtı ve ahşap merdivenden çıkarken, hastayı konutun kapısına kadar destekledi.

Zili çaldı ve bu ağrılı insan kütlesini ürkmüş ev sahibi kadına teslim etti. Hemen gitmek istedi ama kadıncağız onu alıkoydu. Sevimli bay ısınmak için bir fincan ıhlamur alsa iyi olurdu. Brych reddedecek miydi?

Bir saniye duraksamadan sonra, Brych teslim oldu ve eşiği aştı.

Ev sahibi kadının yardımıyla Bartos'u odasına götürdü ve yatağına yatırdı. Sonra, ıhlamur petrol ocağında ısınırken, nemli ve düşman bir soluğun yayıldığı, iyi aydınlanmamış, eski mobilyalı bu gerçek bekâr odasını inceledi. Taş duvarlar küf ve soğuk kokuyordu; odada hüküm süren eksiksiz düzene karşın, bu dört duvar arasını bir insan barınağı yapacak bir el eksikti. Özenle, bilgiççe rafa dizilmiş kitaplar; masa üzerinde birkaç broşür; *Anti-Dühring*[2] *Matérialisme ve Empiriocriticisme*[3] ve tam yanda ise çiziktirilmiş bir kâğıt kaplama içinde Heine'ın bir şiir derlemesi. Brych rafta dizili

1 Prag'ın eski mahallesi.

2 F. Engels'in yapıtı.

3 V. I. Lenin'in yapıtı.

kitaplar arasında Toman'ın *Bitmemiş Hayat*'ını[1] ve Sramek'in *Tesviye Havuzu*'nu[2] görünce şaştı. Burada, bu odada bu kitapları bulmayı beklemiyordu. Dolap üzerinde bir küçük Lenin heykelciği, oval bir çerçeve içinde iki eski portre: elleri dizlerinde, başına bir şal bağlamış, gri saçlı bir bayan ve *Jarmina K. tarafından Bilina hatırası, 1935* diye klasik sunusuyla çok güzel olmayan bir genç kadın fotoğrafı. Güçlükle nefes alan, giyinik bir halde yatağa uzanmış adama şaşkınlıkla baktı.

Boğucu bir hava vardı. Ev sessizliğe batmış gibiydi, ama biri merdivenden inerken çıkan gürültü bir tahıl ambarını hatırlatıyordu. "İşte sürdürdüğü yaşam" dedi Brych kendi kendine ve belirsiz bir acıma duydu.

Ev sahibi kadın pıtı pıtı yürüyordu. "Geveze kadınlardan biri!" Endülüs çinisi çaydanlık çınlarken, kadın ona yeterince şeker konulmamış ıhlamur verdi ve üzerine bir de yakınma dalgası yağdırdı. Küçük sicil memuru zavallı kocasının ölümünden beri aldığı düşük emekli aylığından –Huzur içinde uyusun, Tanrım!– ve düşük gıda ve yakacak yardımlarından yakınıyordu. "Nereye gidiyoruz, beyciğim?"

Brych, yaşlı kadının gevezeliğinden kurtulmak için ayağa kalktığında Bartos'un kendisine doğru dönmüş olduğunu ve ona elini uzattığını fark etti.

– Umarım, sizi böyle geciktirdiğim için bana kızmazsınız doktor. Belki bir gün ben de size benzerini yaparım. Görüşmek üzere! Hayır, hiçbir şeye ihtiyacım yok.

Brych hastanın nemli elini sıktı ve pardösüsünü ilikledi. Çınlayan basamaklı merdivenden indi ve sokağa kavuşmaktan mutlu oldu.

İçe işleyen soğuk havada, Mala Strana sokağı boyunca uzun adımlarla yürüdü. Brych bu daracık sokaklarda gezinmeyi severdi; Mala Strana onun en zayıf noktasıydı. Yüksek şatonun eteğindeki sarp, kıvrım kıvrım küçük sokakların güzelliğini her gördüğünde, burada

1 Çek şair Karel Toman'ın (1877-1946) bir kitabı.

2 Çek şair Frania Sramek'in (1877-1952) bir kitabı.

oturmalı diye düşünürdü. Büyük kentin canlılığı, tramvayların gıcırtısı ve klaksonlarının sesi burada yoktu. Burada her şey insanı sessiz ve derin düşünceye isteklendirir, yatıştırır, antik bir güzelliğin kollarında sallardı. "Oh, benim kentim!"

Nehrin siyah yatağı önünde durdu, Charles köprüsünün taş korkuluğuna dayandı ve akıntının üfürdüğü serin havayı soludu. Kent gündüze göre daha değişmiş gibi geldi ona, büyük caddelerden kaçıyor, küçük sokaklara giriyordu.

Vinohrady'den Saint Wenceslas meydanına giden büyük caddelerden birine kadar bir solukta yürüdü. Orada, işçi milislerin geçit töreni yüzünden beklemek zorunda kaldı; bunun sonu yoktu! Geçit alayı büyük sokak fenerlerinin çift sırası altında yürüyüş ritmiyle ilerliyordu.

Bir-iki! Erkekler sıkı bir adımla, neredeyse askerî düzende yürüyordu. Lambaların parıltısı soğuktan sertleşmiş yüzlerde yansıyor, sağ el tüfeğin kayışında, kasket kulaklara kadar indirilmiş, sakin ve güçlerinden emin, soluklarının buğusuyla yüzlercesi geçiyordu. Bir-iki! Bir-iki! Bu tuhaf manzara yüzünden yere çivilenmiş gibiydi Brych. Soğuktan titreyerek kaldırımın kıyısında duruyordu. Demir ökçeli ayakkabıların düzenle şaklaması başını döndürüyor, onu iliklerine kadar sarıyordu! Bir anlık aralıkta, bütün bu insanlar arasında tanıdık bir yüz gördüğünü sandı. Komşusu! Onu kesin olarak tanıyacak zaman bulamamıştı ki kasketinin siperliği yüzünden gölge ve ışık olarak ikiye bölünmüş bu yüz yanından geçip gidiyor ve öbür yüzlerle karışıyordu.

Bir-iki! Bir-iki. Kaldırımın kenarında duran bir S.N.B.[1] üyesi, son sıra önünden geçip gidene kadar onlara selam verdi. Adımların sesi zayıfladı; geriye yalnız siyah, şaşkın ve taş kesilmiş sokak kaldı. Brych uyuşukluğundan sıyrıldı. Bu patlayan beş gün içinde, hiçbir şeyin onu, bu gündelik giysileri içinde sessiz, disiplinli, sarsılmaz bir ka-

1 S.N.B.: Ulusal güvenlik kuruluşu, Çekoslovakya'nın tek polis örgütü.

rarlılıkla yakıcı soluğunu hissettiren işçi ordusu kadar çarpmamış ve derinden etkilememişti.

Bu her şeye, bütün budalaca hayallere son noktayı koyuyordu, geriye ancak ileriye gitmek kalıyordu! Ama nereye... Brych?

Hiçbir şey düşünmemeye çalışarak evine dönmekte acele etti, ama sahanlıkta, iyi kapatılmamış musluğun ağır ağır su sızdırdığı merdivenin köşesinde onu yeni bir sürpriz bekliyordu. Konutunun kapısı önünde, karanlıkta, korkuluk üzerine eğilmiş ince bir karartı fark etti.

"Mümkün mü bu?" Birden pek tanıdık bir duyguyu, göğsünde yüreğinin anlaşılmaz biçimde çarptığı şu sıkıntılı anlardan birini yeniden hatırladı... Evet, o, eskiden işte tam böyle beklerdi! Ama gözlerine inanamıyordu. Ona doğru atıldı. Ayakları altında kabarmış döşemelerin sesini duyuyordu.

Tam yakınına gelince, karanlıkta kalan sarı saçların gölgesini gördü ve o kadar iyi tanıdığı sesi duydu. Evet, İréne'di bu!

X

Sahanlığın öbür yanında bir pencere aydınlandı ve sarı bir aydınlık genç kadının yüzüne kondu. Kadın bir adım öne çıktı, sıkıntılı küçük bir gülümsemeyle elini uzattı:

– Seni bekliyorum François, André herhalde birazdan gelir. Tek başına evde kalmak dayanılmazdı... Şaşırdın mı?

Brych şaşkınlığından kurtulmaya çalışarak keyifli bir ses takındı:

– Şaşırmayacak kadar iyi tanıyorum seni; her zaman beklenmedik şeyler yaparsın sen. İyi, haydi gel!

Sinirli sinirli odanın kapısını açtı, önce kendisi girdi. Bir şey söylemeden gidip masa lambasını yaktı, şaşkınlığından kurtulmak için sessizlikten yararlandı.

– Lütfen dağınıklığa aldırma, ortalığı toplamadım! Biliyorsun, bekâr yaşıyorum!

En azından görüntüyü kurtarmak için ortalığı toplamaya girişti; buruşuk pijamasını divanın örtüsü altına soktu, dolabın gıcırdayan kapısını kapattı, eski kâğıtları sobada yaktı ve ocağa bir tencere su koydu. Donmuş ellerini ovuşturarak:

– İçerisi bir zindan gibi soğuk, dedi.

Doğal bir hareketle, İréne'in daha dün gitmiş gibi, divanda eskiden oturduğu yere oturmuş olduğunu fark etti; eskiden olduğu gibi, ince parmakları pürtüklü kumaş üzerinde endişeyle dolaşıyordu yine. Sarı saçlarının bir çift dalgası düşünceli yüzüne kaydı:

– Çok uzun zamandır gelmedim buraya!

– Nerdeyse yüzyıl oldu, dedi Brych usulca ve İréne'in karşısında oturdu.

– Niye böyle söylüyorsun?

– Sen de aynı şeyi düşünmüyor musun?

İréne gözlerini çevirdi, odayı inceledi. Çiçek desenli yastık, başucu sehpası üzerindeki küçük porselen fil, duvardaki küçük leke! Çok iyi biliyordu bu lekeyi! "Bir tavşan kafasına benziyor değil mi? Bütün bunlar artık ne kadar uzak! Eskiciden alınan şu sandalyenin ayağı hep en ufak harekette sallanır. Pencereden bakınca, karşıdaki binanın çatısında cambazlık yapan ve sokağın bütün çocuklarının korktuğu kuruma bulanmış baca temizleyicisi adam hâlâ çatıda dolaşıyor mu? Bak, bir dilek dile, işte baca temizleyicisi!"

İréne gözlerini bu bildik dünyada gezdirirken heyecanını kontrol etmeye çalışıyordu. Bakışları pencerenin yanındaki piyano üzerinde durdu.

– Bu ne zamandır burada?

Brych uyuşukluğundan sıyrıldı:

– Bir gün...

– Ah! dedi İréne; alışılmış bir hareketle saçlarını geriye attı.

Sessizlik anıların yüküyle büsbütün ağır bir biçimde yerleşiyordu aralarına. "Haydi çabuk, konuş!" İkisi de bu sessizliği anlamsız bir

gevezelikle, İréne'in dostça şakalarıyla ve bir gülüşle neşelendirmek gerektiğini seziyordu. Sonunda soluk alabilecekleri, birbirinin gözlerine bakabilecekleri bir rahatlık gerekiyordu! Genelde üçüncü ya da daha fazla kişinin varlığı gerekiyordu onlara, çünkü sessizlikten, ikisini de acıya sürükleyecek tehlikeli sözcüklerden korkarak baş başa olmaktan özenle kaçınıyorlardı.

İréne kararlı bir tavırla kalktı, piyanonun tozlu kapağını açtı ve bu yararsız âlette birkaç kısa ve tatlı akort yaptı. Notalar odada davetsiz konuklar gibi dolaşıyor, düzensiz sesler veriyorlardı. İréne kahkahayı patlattı ve tuşlara daha kuvvetli bastı, ama bitişik odadan gelen bir çocuk çığlığı onu durdurdu.

– Yan odada yeni doğmuş bir bebek var, diye açıkladı Brych.

İréne sıkıntıyla sordu:

– Patéra'larda mı?

– Belleğin iyi, dedi Brych gülümseyerek ve ayağa kalktı. Görüyorsun her şey eskisi gibi. Soba gene tütüyor, radyonun yeni bir prize ihtiyacı var ve gramofonun tablasını her zaman elle canlandırmak gerekiyor. Teknisyen olarak ben bir hiçim. Hiçbir şey değişmedi ve...

İréne yeniden divana oturup Brych'e döndü, yüzündeki gülümseme birden kaybolmuştu ve sordu:

– Sen de mi değişmedin?

İréne onun cümlesini tam ortasından kesmişti, Brych yoğun bir biçimde ona baktı, ama hemen içini çekerek gülümsedi:

– Ben mi? Belki... *éducation sentimentale*'ın[1] başarısından sonra ve senin yardımın sayesinde gözlerimi açtım, çabucak hukuk fakültesini bitirip doktoramı yaptım, sonra iş buldum, gerçek bir aç gibi bilgi tıkınıyorum ve şimdi senin önünde, ihtiyar Dickens'in dediği gibi *with a great expectation*[2] bir adam, bir gelecek adamı var! Ne yazık

---

1 Fransızcaya çevirenin notu: Aslında Fransızcadır.

2 Dickens'in *Büyük Umutlar* romanına anıştırma (metinde– Nasıl biliyorsun bunu? İngilizce).

ki o hep bekliyor ve olayların aldığı biçime bakılırsa daha uzun süre bekleyecek! Ama ağlayıp sızlamıyor! Bugün de!

İréne yine sözünü kesti:

– Bugün de ben geldim!..

– Evet, dedi ve genç kadının yanına oturdu. Sandalye altında tehlikeli bir biçimde sallandı.

– Bana düşense sana dostça hoş geldin demek. Çay birazdan hazır olur, umarım o zamana kadar donmazsın!.. Ama yine de seni inime çeken şeyi merak ediyorum, hem de bugün!

– Belki de senin dediğin gibi, şaşırtmanın zevki.

– Güzel.

– Bir hata mı işledim?

– Hayır, diye sözünü kesti Brych, kuşkuluydu: Ama böyle bir durumda!

– Bunu biliyorum François!

Ve yeniden sessizlik! Çaydanlığın ocak üzerinde kıpırdanması Brych'e kalkması ve sıkıntısını bastırması için iyi bir fırsat yarattı. Çayı hazırladı, tek güzelliği sıcak olmasıydı çayın, ikisi de tek kelime etmeksizin içtiler; sanki bu iş bütün dikkatlerini vermeyi gerektiriyordu. İréne fincanını başucu masası üzerine koydu, herhalde sıcak çayla ısınmış olduğundan, kürk mantosunu açtı. Brych onun bakışının kendi üzerinde olduğunu seziyor, inatla bu bakıştan kaçıyordu; tehlikeli diye hükmettiği bir konuşmanın yakınlığını da seziyordu. Ama bütün düşünceler inatla aynı noktaya yöneliyordu. Brych tam konuşmak üzereyken İréne onun önüne geçti:

– İkimizin de ölünceye kadar susması mı gerekiyor?

Brych kendiliğinden başını salladı:

– Aramızda sözsüz bir anlaşma olduğunu sanıyorum! Külleri alevlendiremezsin. Bu koşullarda dost olabiliriz ancak.

– Dostlar açık yürekli olmalı. Hem de içtenlikli. Başka türlüsü...

– Her dostluğun hükümleri vardır!

Yerinden kalktı ve ileriye birkaç adım attı. "O niye bunları söylüyor şimdi? Hayır, eski hikâyeleri deşmek olmaz, işgalden doğan ve savaş biter bitmez gün ışığının aşındırdığı bu aşk öyküsünü konuşmak doğru olmaz. Yeter!" Çok zorlanmıştı ama çetin bir çalışma, ümit, inançtı bir yaşama arzusuyla tekrar hayata dönmüştü. Yaralarını derine gömmüştü, ama her an tekrar kanayabilirdi. "Hayır, artık her şey düzeldi. Böyle olması gerekiyor!"

Ellerini ceplerine soktu ve soluğunu tuttu. İréne'in kötü bir dram oynamaya geldiğinden neredeyse kuşkulanmaya başlayarak kızgın kızgın başını salladı. "Amacı ne? Neden geldi? Hayır, en iyisi susmak! Hayır, sessizlik tehlikelidir, cıvadan daha ağır." Güven veren bir gülümseme kondurdu yüzüne:

– Değişmemişsin!

İréne başını eğdi; yüzünde bulanık bir gölge belirdi.

– Sen beni hiç anlamadın. Aslında naziksin sen, sana hiç sitem etmiyorum, dostummuş gibi görünüyorsun ama sen bile inanmıyorsun... Kızma lütfen böyle hissediyorum! Ama bırakalım bunu! Beni hiç anlamadın sen! Yüzeysel, biraz çılgın, şımarık ve nazlı biri olduğumu düşündün hep. Evet, ihanet ettim sana, André'yle evlendim, değil mi? O zengindi, istediğim her şeyi verebilirdi, daha güçlüydü; düşündüğün şey aşağı yukarı bu. Seni aldattım, hepsi bu! Ve sen şimdi niçin geldiğimi soruyorsun bana. Söyleyeyim; çünkü sana güvenim var! Konuşabileceğim kimse yok, yalnızım ve...

– André'nin karısı mı söylüyor bunu bana? Hakkın var mı buna?

– Bunun ne önemi var?

– Çok önemi var! Aslında, sen gerçekten uygun günü seçmişsin! Aman Tanrım!

– Peki ne olmuş! Gelmem gerekiyordu! Hem de bugün!

– Şu son günlerde bu ülkede hepimizi değiştirecek şeyler oldu. Olan biteni henüz çok iyi anlayamıyorum ama hissedebiliyorum. İréne, ciddi olarak aptallığı bir yana bırakmak gerekiyor! Ben uzun zamandır bütün yaşadıklarımızı, Tanrıya şükür, içime gömdüm... ve şimdi...

Ve şimdi konuşacak yalnızca politika kalıyor! diye istemeden bağırdı İréne ama hemen yatıştı. Yüzünü elleri arasına aldı:

– Büyülü formül sanki! Politika beni hiçbir zaman ilgilendirmedi! Ama niçin François? Siz hepiniz, André, sen, kardeşim çılgınlar gibi politikayla düşüp kalkıyorsunuz... Bu beni delirtiyor! Hem niçin? André diyor ki: Hiçbir şeyin eksik değil, sen benim karımsın, pek saf sevgilimsin, politika bir pisliktir! Ama ben de hissedebiliyorum, bir insanım ben, bebek değilim, arzularım var, aklım var! Beni de ilgilendiriyor bu! Bunu biliyorum! Birinin benimle tartışmasına, bana yol göstermesine ihtiyacım var! Sis içinde kaybolmuş gibiyim ve bu beni korkutuyor! Sana değilse, kime gitmemi isterdin?

Brych kollarını havaya kaldırdı:

– Bak İréne, benim de kafam karışık, kaos içindeyim. Bizi bekleyen şeyi ben de biliyorum, ama hangi tavrı alacağımı bilmiyorum. O zaman, inandığı her şeyin yıkıldığını daha yeni gören bir adamdan sana öğüt vermesini nasıl istersin? Bu böyle İréne! Görüyorsun, sağlam temellere, bilgilerime ve şu hukuk doktoru unvanıma güveniyordum. Peki şimdi? Artık bilmiyorum! Karanlıkta yürüyorum, hepsi bu. Bir beygir gibi ölesiye yoruldum. Hayatımdan, kendi emeğimden bir fikir edinmiştim... Ve şimdi... Bütün bunların kalıntılarının ayaklarımın altında çatırdadığını işitiyor gibiyim. Ne yapmalı sorusunu ben de sorabilirdim. Beklemek mi? Bilmiyorum, gerçekten artık hiçbir şey bilmiyorum... Kim haklı onu bile bilmiyorum...

Sıkılı yumrukları çenesinde öylece sustu ve önündeki genç kadına baktı. Yorgunluk gözkapaklarını ağırlaştırıyordu. Ağır bir tencere kapağı gibi gözlerinin üstüne abanıyor; uyumak istiyordu! Uyumak ve artık konuşmamak, artık düşünmemek, artık hissetmemek! Tir tir titriyordu.

Kapının arkasında duraksayan adımlar işiterek başını kaldırdı. Biri kapıyı çaldı. Gelen Raz'dı. İçeri girdi ve onların ikisini de can sıkıcı bir sessizliğe dalmış buldu.

– Ee, dostlar! Dua mı ediyorsunuz?

Pek güvenli olmayan yürüyüşüne, parlayan gözlerine bakınca, Brych hemen onun sarhoş olduğunu anladı. Tokalaştılar ve Raz yorgunluktan soluyarak koltuğa yığıldı. Karanlık odaya hüzünlü bir bakışla göz gezdirdi, sözcükler dilinin üzerinde güçsüz kayıyordu. Yüzünü ovuşturdu ve içini çekti:

– Senin evinde olmak, hoş bir şey! Bugün bana gereken atmosfer işte tam da bu. Bir de gramofona senin nakaratlarından birini koyacaktın ki tam olacaktı! Ah! Bilseydiniz!

– Neyin var? diye sordu Brych.

– Bana bunu mu soruyorsun? Yerinden kalktı, ıslak pardösüsünü çıkarmaya çalıştı, sendeledi; bacaklarını büken sarhoşluk onu yeniden koltuğuna attı.

– Durumumuz berbat yavrum, dedi ıslıklı bir sesle; her şey berbat, hepimiz bittik! Ve sen, sen ne yapıyorsun? Vaazlar, hep vaazlar! Çok iyi, lâyık olduğumuz şey bu, vaaz veriliyordu, her şeyi bırakıp demokratları oynuyorduk... Ama şimdi cehennemin dibine gittik! Başım çatlıyor! Umarım Brych'ciğimiz senin fikirlerini değiştirmiştir İréne!

İréne onun konuşmasını kesmeye çalıştı, ama o susmasını işaret etti.

– Ben bunu bizim sevgili sosyalistimiz için diyordum. Görüyorsun Brych! Bunlar hırsız! Hırsızlar ve katiller!

– Bağırma! Yan tarafta uyuyan insanlar var! Sarhoşsun, hepsi bu!..

– Evet, hem neden olmasın? Sen sükûnetini koruyabileceğine inanıyor musun, ha? Sen hiçbir zaman bir dilenci, kaçık bir aydın olmadın, bütün bunlar çok da umurunda değil! Buna alışacaksın! Birazcık yitirilen özgürlük ve demokrasiye ağlayacak, sonra da ipin ucunu bırakacaksın, değil mi? Çeneni kapatacak ve seni tanıdığım gibi, onların ellerinden yemek yemeye gideceksin.

– Gülünçsün, dedi Brych, gidip yatsan iyi olacak.

Raz ağırlaşan başını salladı:

– Haklısın! İkimiz de yaşamımız boyunca birbirimize yeterince sövüp saydık! Neden bağırıp çağırıyoruz! Tartışma zamanı değil! Yüce

Tanrım, nedir bu, özgürlük mü? Sen şimdi onu görüyor musun? Ayak takımına ver onu, bana olduğu gibi, senin de gırtlağına bıçağı dayasın! Ceplerini boşalt! Kahrolsun zorbalar! Sömürücülere ölüm! Bugün onları, senin sevgili işçilerini görmeni isterdim! Nasıl da dişlerini gösteriyorlar! Bu ayak takımını yerin dibine batırmak için bir makineli tüfek almalı! Yoksa bunlar nutuklarla semirmeye başlayacak!

Başkaldıran Brych sözünü kesti:

– Özür dilerim, ama ben hâlâ temiz biriyim. Hâlâ o kadar alçalmadım. İçkiyi fazla kaçırdığını bilmeseydim, seni dışarı atardım!

– Onu görüyorsun, onu görüyorsun İréne! Kaçık demokratçığı görüyorsun! –Raz boğuk boğuk gülüyor ve parmağıyla Brych'i gösteriyordu– Bekle biraz hele, onlar seni oynatmayı bilecektir! Kendini aldatma! Hukuk doktoru! Pöh! Size ihtiyaçları olacakmış! Ne demezsin! Onlar her zaman sokakları küçük aydın kafaları ile döşeyecekler. Önce saçmalamanıza izin verecekler, sonra da yallah zorunlu çalışmalara, orada büyük idealleriniz hakkında her zaman rahat rahat konuşabilirsiniz. Bunu sen de benim kadar bilirsin!

Tek kelime etmeyen İréne'in bakışını aradı ve genç kadının korkulu tavrı onu etkiledi. İréne güçlükle soluk alıyor, korkudan büyümüş gözlerle ona bakıyordu. Raz yorgunlukla onun elini tuttu. İréne'in eli cansız gibi kendi eline düştü.

– Hiçbir şey yok, İréne! Ben belki sınırları aştım, ama neyi yutmak zorunda kaldığını sana anlatsaydım, anlardın. Ne pis devir! Zaten Brych'le tartışmam gerek, eski bir gelenek bu, ciddi değil! Ama bütün bunlar seni ilgilendirmiyor, bugün, ciddiye alma beni!

İréne elini çekti ve titreyerek divanın üzerinde tortop oldu.

– Doğru değil, beni de ilgilendiriyor bu!

– Ne? Umarım bizim iyi havarimiz senin başını biraz fazla döndürmemiştir...

Brych kışkırtıcı bir tonla;

– İstediğini söyleyebilirsin, diye onun sözünü kesti. Ama ben sosyalizme karşı değilim, sağduyulu hiçbir insan da karşı olamaz...

– Ah! Ah! dedi Raz kalçalarına vurarak, sana söylemiştim bunu! Sen ve senin gibiler zamanla her şeyi kabul edeceksiniz. Özür dileyeceksiniz! Bir parça ekmek M. Peroutka'nın[1] bütün saçmalarından, bütün teorilerinden daha iyidir. Çok güzel! Eğer şans sana gülerse, zeki ve çalışkan olduğun için, çabucak hücre sekreteri olursun!

– Aptalca sözler ediyorsun, diye karşılık verdi Brych. Aramızdaki farkı sen iyi bilirsin! Senin baban zengindi ama sen dar kafalının birisin! Ben sosyalizmden yanayım, ama bundan yana değilim! Başka yöntemler gerek, ama geriye dönmek olanaksızdır!

Raz eğlenen bir tavırla,

– Ah bu aydınlar, "Kurt var! Kurt var!" diye bağırıyorlardı. Kurt geldi ve onları kolayca hakladı. Artık ağlayıp sızlayacaklar, dedi.

– Anlayamıyorsun!

Brych ayağa kalkıp odanın içinde volta atmaya başladı. Yerinde duramıyordu, düşündükçe başı dönüyordu. İçini sıkıntı bastı. "Ne olacak?" Kütüphanenin önünde durdu, yoksulluğa rağmen satın aldığı kitap ciltlerini parmaklarının ucuyla okşadı. "Elveda başkaldıran, göçebe Rimbaud! Eşiğinden geçtiğimiz dünyanın sana ihtiyacı olmayacak! Kırılgan sözcükler içinde tutulan senin ince özlerinin artık ne faydası var, eskimişsin! Asla sonuna dek okuyamadığım Proust elveda, ve sen Verlaine, bu yeni traktör ve kazma çağında sessiz ve yararsızsın! Siyasal kitapçıklar alacak yerinizi! Bu çağ tek bir gerçek kabul ediyor: ekmek! İdeoloji ve yine ideoloji! Bir de akordeon, çünkü işçi kolları geçerken bağırılacak şarkılara en iyi eşlik eden çalgı o! Onun şiiri geçmişin şiirinden değişiktir! Kara ekmek tadı vardır! Öyleyse l'Apres-midi d'un faune[2] ve Ravel hâlâ kimi heyecanlandırabilir?"

André, Brych'in arkasından alaylı alaylı konuştu:

– Peki yurttaş, ne yapmayı tasarlıyorsunuz? Protesto etmeyi mi? Gerçek bir özgürlük şehidi olarak kendinizi hapse attırmayı mı?

---

1 Gazeteci, apolitizmin havarisi, burjuva liberalizmini savundu ve gitgide şiddetli bir antikomünizme battı; 1948 Şubat günlerinden hemen sonra Çekoslovakya'yı terk etti.

Stéphane Mallarmé şiiri (Kır tanrısının öğleden sonrası).

Brych hışımla ona döndü, ama omuzlarını silkti ve:

– Ben mi? Hayır! Bu yolla hiçbir şey halledilmez! Ayrıca ben, onların haklı olmadıklarından henüz emin değilim. Gözleri açmak yeterli mi? Kime karşı dövüşmeli? İşçilere karşı mı? Duygusal değilim ama bunu yapamam. Olanlara hangi tarafından bakarsan bak onlar bir ölçüde haklı. Karar vermiş olsaydım, duraksamazdım bile, ama henüz durumu açıkça görmüyorum... Ama... Bugün annemi düşündüm. Okuyabilmem için hayatı boyunca didindi durdu. Bir efendi olayım diye! Ve şimdi her şey sis içinde boğuldu! O iyi Tanrıya ve Katolik cennetine inanıyordu! Al sana aldatılan bir yoksul daha! Düşündüğüm zaman içimi acıtır bu!

Koltuğa rahat bir biçimde yerleşen ve bacaklarını önüne uzatan Raz başını sallayarak dinliyordu:

– Peki ne yapmayı düşünüyorsun?

– Bilmiyorum! Tek istediğim aklımı ve yüreğimi korumak ve ellerimi kirletmemek! Umutsuzca temiz bir yaşam özleyen insanların kendi içlerine sığınmaları tarihte ilk kez olmuyor...

– Ve beklemek!

– Evet belki, eğer beklenecek bir şey varsa! Ama tabii, hangi taraftan gelirse gelsin, kötülükle anlaşmamak!

– Bunun anlamı şu: çürümek! Kısaca sen, herkesin atıp tuttuğu demokrasinin bu kutlu dönemine bir çizgi çekmişsin. Ama bu dönem seni eteklerinden yakalıyor ve soruyor sana "Kiminlesin? Yandaş mısın karşı mısın? Güvenilir biri misin yoksa mevkinden gelen bütün erdemlerinle birlikte kıçına tekme mi vurmalı? Senin hoşuna gitmeye ihtiyacımız yok, seni ikna etmek için kaybedecek zamanımız da yok: Siz aziz bayım, hangi taraftasınız?"

Brych işaret parmağı ile alnına hafifçe vurarak;

– Bu kimseyi ilgilendirmez!

– Bu kurnazlıkla daha ne kadar idare etmeyi düşünüyorsun?

Brych patladı:

– Bu benim sorunum!

Raz ağır ağır kalktı. Sendeleyerek radyoya yaklaştı, açtı ve Brych'in şaşkın bakışları altında düğmeyi çevirdi: Tam-ta-ta-dam, tam-ta-ta-dam: bir parazit patlamasının ortasında dört vuruş. Bu sesler Brych'in iliklerine kadar işledi.

– Burası Londra! Akşam yayınımıza başlıyoruz.

Brych yeniden yerine geçti, elini yanan alnından geçirdi, omurgasında bir titreme dolaştı.

– Duyuyor musun? İşgal geceleri! Tam-ta-ta-dam, tam-ta-ta-dam... Savaş devam ediyor. Şu son zamanlarda yaşanan her şey sadece kanlı bir oyunun oyalama sahnesi.

Spiker Çekoslovakya'ya ilişkin haber dalgası altında boğuluyordu. "*İşte New York Herald Tribune*'ün komünist darbe hakkında yazdıkları... *Figaro* muhabiri Prag'dan bildiriyor... *Daily Mail*! Özgür dünya Çekoslovakya'da özgürlük ve demokrasinin çiğnenmesi yüzünden ayakta!.. Kitlesel tutuklamalar, öğrenciler ateş altında, Fulton'un konuşmasında Winston Churchill tarafından duyurulan demirperde gerçek oluyor... Fransa'da hükümet başkanı..."

– Savaş, savaş, savaş! İnsanlar bu soruyu yine soracaklar: acaba yakında savaş olur mu?

Brych korkudan donup kalmıştı; sözcükler kafasında çamurlu bir sel gibi dönüyor, gözleriyle İréne'i arıyordu.

Divanda oturan İréne'in yüzü solgundu. Hiçbir zaman rahat durmayan parmakları çiçek desenli yatağın ucuyla oynarken gözleri Brych'inkiyle rastlaştı. İréne'in bakışında ne okuyor Byrch? Yalnızca güçsüz ve dilsiz bir dehşet. Tam-ta-ta-dam! İşitiyor musun?

"Dikkat etmek gerek, kapının arkasında kimse olmasın."

İréne, diyordu o zaman ona, "savaş bitecek yakında! Düşünebiliyor musun bunu? Sirenler susacak, ikimiz çörtenler altına sığınmak zorunda kalmayacağız. Ve dünyada, fırtınalı bir geceden sonraki şafak gibi, derin bir sabah sessizliği hüküm sürecek. Yapraklar arasında yalnız rüzgâr hışırdayacak."

"Çekoslovakya komünistlerin ellerinde Batıya çevrilmiş bir tabancadır!"

Barış! Bu sözcüğü ne kadar beklediler! Barış sürgünler için bir liman; bitkin vücudunun dinleneceği emin bir kıyı, yaşama zevkini hissetmek için sessizce içine dalacağı bir yerdi. "Hiçbir şeyimiz yok İréne, ama ne yazar! Çalışacağız ve birbirimiz için yaşayacağız, biraz bekle, göreceksin, ikimiz de başarılı olacağız."

Batı yeni bir ders aldı, diye yazıyordu *le Monde*.

"Nasıl geldik buraya?" İréne'in yüzü alacakaranlıktaydı ve korku dolu gözlerle karşısında oturuyordu. Ne söyleyebilirdi ona? Her şey güneş ışıklarının kemirdiği kardan adam gibi yıkıldı, her şey bitti ve şimdi şu beş günün kasırgası, her şeyi altüst etmek, bütün yaraları yeniden açmak, dünyasını çökertmek üzere Brych'in üstüne çullandı! Baroch ile öğleden sonraki konuşmasını anımsadı ve içinde güçsüz bir öfkenin büyüdüğünü hissetti! "Her şey bitti! Oğlun hiçbir zaman bir efendi olmayacak anne! Kabul etmeli, hizmet etmeli diyor André. Şu ufak tefek, gönül okşayıcı ve kurnaz adam, odasında işbirliği yapmaktan söz ediyor!" Ve acıma duygusu Brych'in boğazına sarılıyor, kendine ve karşısındaki kadına acıma! "İréne neden korkuyor?"

"Düşünü kurdukları barış mı bu? Dinle! Yalan söylüyorlar, orada, öbür tarafta yalan söylüyorlar, belki de herkes yalan söylüyor! Eski dostuna bak! İşgal sırasında seni her türlü kötü adımdan kurtardı André, dosttunuz, garip bir dostluk belki, ama öyle! Ve şimdi o cihazın önüne çömelmiş, her sözcüğü oburca yutuyor... Tam-ta-ta-dam!"

Raz radyoyu kapattı, doğruldu ve her türlü tozu, günün her türlü yorgunluğunu silkeliyormuş gibi zevkle gerindi. Cebinde sigara tabakasını aradı ve derin derin düşünen adam ifadesiyle bir sigara yaktı.

– Peki sen ne düşünüyorsun? diye sordu Brych.

– Basit! Sana gerçeği söylemem gerekirse, bütün olasılıkları hesapladım, tanırsın beni!

Gülümsedi, memnun bir tavırla dumanı üfledi.

– Daha halledilecek ufak tefek birtakım işlerim var ve sonra: İyi akşamlar! İstikamet: Batı sınırı! Sen de bizimle geleceksin!

Raz bunu kararlı ve inanmış bir sesle söylemişti. Eski hikâye tekrarlanıyordu, eskiden olsa Brych sertçe karşı çıkardı, ama bugün sakin bir tavırla başını sallamakla yetindi:

– Ben gelmeyeceğim, aptallık bu!

– Geleceksin oğlum! Gerçek bir Hamlet'sin sen. Bir süre kararsız kalsan da sonunda bavullarını hazırlayacak ve geleceksin. Sen burada boyun eğsen bile hiçbir zaman ilerleyemeyeceksin. Sen namuslu bir adamsın, bir idealistsin! Benimle kendine iş bulacaksın, hiçbir şeyden korkma!

– Peki sonra?..

Raz bıkkın bir tavırla gülümsedi:

– Kimileri direniş ya da yeraltı mücadelesi diyecek! Parmaklarını yakacak yeteri kadar deli her zaman bulunur. Bende kahramanlık ve romantizm duygusu yok. Ayrıca düşsel bir durumdur bu, kimse bu ülkeyi, içeriden mücadeleyle komünistlerden koparmayacak. Pratik bir insan olarak akıl yürütüyorum: Savaş! Savaş elin erimi kadar yakın, savaşa girmek bir kozdur. Ben, bir saniye bile duraksamadan bu karta oynuyorum!

– Peki sen bunun bir çözüm olduğunu mu sanıyorsun? Hayır, aynı kanıda değilim, dedi Brych.

– Aynı kanıda olman gerekmez, diye bağırdı Raz. Dünya senin onayınla pasifist olacak! Sen aynı görüşte değil misin? Ben de işlerimi barış içinde yürütmeyi yeğlerdim. Ama eğer başka yol yoksa, o zaman yazık ki makineli tüfekler devreye girer! Ben böyle düşünüyorum; bin kez aynı görüşteyim!

Sarhoş bakışında kin alev saçıyor, fabrikanın demir parmaklığı ardındaki küçük işçi topluluğunu, sıkılı yumrukları görüyordu! Bu öğle sonrasından beri, bu anı düşüncelerinde kaç kez yaşamıştı Raz!

İşte böyle dostum! Ben seni özgürlüğe çağırıyorum! Bu gerçek! Ve biz elimizde çok önemli bir koz da tutuyoruz; bilmek istersen eğer bu koz atom bombasıdır!

Bunu hemen hemen bağırarak söyledi ve yumruğunu koltuğun koluna indirdi.

Uykusundan koparılan küçük uykucunun keskin sızlaması yeniden gecenin sessizliğini aştı. Duvarın diğer tarafından elektrik düğmesi tıklaması ve bir yatıştırma sesi duyuldu.

Bu sırada İréne artık kendisine hâkim olamadı. Altüst olan Brych onun hıçkırığa benzeyen hızlı nefes alışını duyabiliyordu. İréne'in parmakları saçlarına gömüldü, dudaklarından çıkmak üzere olan çığlığını boğdu. Ayağa kalktı; saçları dağınık, kürk mantosunun düğmeleri çözük bir halde kapıya doğru gitti, geriye dönüp bakmadı bile, kapı kolunu tuttu ve iki erkek daha şaşkınlıklarından kurtulmadan, bir kelime etmeksizin karanlıkta kayboldu.

Öndekilerden biri güçlü bir sesle saydı: "Bir, iki, üç, dört" ve şarkıya başladılar:

Mutlu Koline kenti

Kurulduğun ovayı kıskanırım,

Güzelim orda bir meyhanede çalışır...

Fabrikaya yaklaşıyorlardı; bütün kavga şarkılarının söylendiği şu anda müfreze içinden biri eski bir yol şarkısını tekrarlıyordu.

İnsanlar şevkle, neşeyle, güçlü bir sesle şarkı söylüyor, şoseyi kırmak ister gibi, topuklarını yere vuruyorlardı. Issız sokaklara yayılan ve evlerin siyah duvarlarına çarpan şarkının kısa sessizliklerinde tüfek kayışlarının gıcırdadığı ve demir ökçeli ayakkabıların şakladığı duyuluyordu. Sonra, yeniden: bir, iki, üç...

Enlemesine kesen bir sokağa girdiler. Önlerinde, birkaç yüz metre ileride, fabrikalarının aydınlık pencereleri koyu karanlıkta göz kırpıyordu onlara. Cam çatılı atölyeler gecenin içine sarı ışık demetleri saçıyordu.

Patéra yanında yürüyen Jo'yu dirseğiyle dürttü:

– Şarkı söyle Jo, ağzın donar diye korkma!

Boksör vücudu hafifçe öne eğikti, alışkın olduğu üzere gardını almış yürüyor ve endişeli görünüyordu. Patéra'nın uyarısı onu düşüncelerinden ayırdı, başını salladı ve ağzını şiddetli rüzgâr açtı. Hafif tiz sesi yükseliyor ve tam bir akort halinde eriyen bas seslerin üstünde inanılmaz bir uyumsuzluk halinde titriyordu. Akıntı üzerinde fırıl fırıl dönen şaşkın bir kelebek gibiydi sesi. O kadar yanlış söylüyordu ki, sağında yürüyen Jetelka kendini tutamadı:

– Söyleme artık, seni dinlemek yüreğimi parçalıyor. Kabuslarımda artık senin melediğini duyacağım...

Onların arkasındaki Santar Caballero, iki kıta arası bir duraklamada;

– Kulübemin kapısından sıçanları dışarı atmam gerektiğinde seni çağıracağım Jo, dedi.

– Doğru, diye bastırdı Patéra, sanki bir ıslık!

Jo sustu, o kadar ciddi şarkı söylemeye başlamıştı ki, laf olsun diye homurdanmakla yetindi:

– Konuşun durun!..

İşçi milisi müfrezesi iki kanadı açık kapıdan fabrikanın avlusuna girerken, gece bekçisi Beisovec müfrezeyi selamladı. Şu lanet olası lumbago olmasa neler yapardı! Belkemiğini doğrulttu ve geçmiş askerlik günlerini hatırlayarak, parmakları kasketinin siperinde, bir l harfi gibi dimdik durdu; son milis önünden geçinceye kadar da bu tören pozunu bozmadı.

– Tanrım, büyükbaba, diye bağırdılar, böyle hazırolda duracak ancak merhum general Laudon[1] vardı, bir de bekçi Beisoveç!

– Sıraları bozun!

Avlunun çimentosu adımların gürültüsünü yansıtırken, tabanların altında çelik ökçeler çınladı. Müfreze konuşma hayhuyu içinde dağılıyor, şakalar ve gülüşmeler konuşmaların uğultusu içinde kay-

1 XVIII. Yüzyılda ünlü Avusturya generali.

boluyordu. Gerilim geçmişti, neşeye tam yol verilebilirdi artık. Kimse zaferden söz etmiyordu. Büyük sözlere gerek yoktu, yüzlerden göz kırpmalarından okunuyordu zaten.

Adamek sırtında kanadiyeni, kapının önünde bekliyordu. Düşünceli bir tavırla sigarasından güçlü bir nefes çekti ve Patéra'yı kolundan yakaladı:

– Hadi kımılda Joseph, birlikte gideceğiz. Trenimi yakalamaya çalışacağım...

– Peki, sen sıcağa gir, tüfeğimi geri vermem gerek. Parmaklığın önünde buluşuruz!

Patéra'nın almış olduğu tüfeğini teslim etmekten ve gülümseyerek sırta şaplak indirmekten başka yapacağı şey yoktu:

– Haydi, iyi akşamlar çocuklar. Gecikmeden koşa koşa kulübeye gitti, döndüğünde Adamek'i bekçiyle konuşurken buldu.

– Haydi, gidelim mi?

Tuhaf! Adamek ile Patéra karanlık sokaklarda yan yana yürürken aslında söyleyecek çok şeyleri vardı, ama ağızlarını güçlükle açıyorlardı. Günün çalkantısından sonra, kent şimdiden sakin, şimdiden sessiz uyukluyor, binalar göz kapaklarını kapatıyordu.

İki adam Malûller mahallesini ters rüzgâr altında geçtiler; tıklım tıklım dolu bir tramvay rayların üzerinde gıcırdadı ve zilini öttürdü.

Bu sessizlik Patéra'yı endişelendirdi. Hem de böyle bir günde! Faydasız gevezelikleri sevmezdi, büyük olaylara beylik cümleler giydirilmesine de tahammül etmezdi, ama bugün konuşmaya ihtiyacı vardı. "Tanrım ne homurdanıyor bu Adamek! Gagasını açmakta bu kadar becerikliyken üstelik! Kırk yıldan fazladır beklediği, uğrunda mücadele ettiği ve ensesini polis copuna sunduğu şeyi bugün, az önce yaşadı işte! Ve şimdi eski azık torbasına sarılmış yürüyor, kırlaşmış başı sallanıyor, yağlı bronşları ses veriyor ve o ağzını açmıyor!" Her zaman ayrıldıkları köşeye yaklaştıklarında Patéra bir kelime olsun söylemeden edemedi:

– Pekâlâ, Loison ve melon şapkası darbeyi tutacak mı?

Adamek omuzlarını silkti:

– Bunu baharda göreceğiz.

– Eğer sen buna özen gösterirsen, o darbeyi tutacak.

Adamek onayladı:

– Evet, bu önemli, unutma bunu. Ve yeniden sustu.

Toprak seki üstünde durdular. Patéra cebinden bir sigara çıkardı ve kibriti çaktı, ama rüzgâr burnunun altından üfleyip duruyordu. "Tanrım!" Bir kez daha, bir kez daha denedi! Patéra homurdanıyor, rüzgâra karşı mücadele ediyordu, ta ki onun bu mücadelesine katlanamayan Adamek homurdanarak obüs biçimindeki çakmağını çakana kadar.

– Bak Joseph, sana bunu geçen gün de söyledim, kendine bunun gibi bir alet yap ve kibritleri saçıp savurma!

Patéra sigarasını ve çakmağı elinde sıkıyordu:

– Ne düşünüyorsun bütün olanlar hakkında?

– İyi, diye karşılık verdi Adamek her zamanki ihtiyatıyla.

Patéra isyan etti:

– İyi ha! Sen ormanda mı yaşıyorsun dostum! İyiden daha iyi bu! Biz kazandık, hem de bütün hatlarda! Önemli bir şey bu!.. Bazı günler, karanlıkta ilerliyor gibiydik, önümüzü görmüyorduk. Ve bugün... Ve bizim fabrika... Aklımızı yitirmemek gerektiğini iyi biliyorum, ama yine de... Yere sağlam basarak bekliyoruz ve kimse bizi geriletemeyecek! Doğru değil mi?

Adamek başını sallayarak ciddi ciddi dinliyordu, Patéra tam isyan edecekken konuşmaya karar verdi:

– Sen bana yeni hiçbir şey öğretmiyorsun ki Joseph! Biz kazandık, çok güzel! Bu olmalıydı ve oldu, ama sanıyorum ki kasketleri havaya atmak ve "Hurra, biz kazandık, rahatça uyuyabiliriz!" diye zafer şarkıları söylemek bize pahalıya mal olabilir. Belki bunu düşleyenler vardır, ama onları mümkün olduğu kadar çabuk bundan caydırmak gerekir. Her şey yeni başlıyor, unutma bunu!

– Ne demek istiyorsun? Pastayı onlara geri mi vereceğiz?

– Elbette hayır! –Adamek eliyle havayı kesti– Elbette onlar kaybetti, ama onlar yenildiklerini o kadar kolay kabul etmeyecekler. Bize karşı açacakları kampanyaları yakında görürsün. Burada ve yurtdışında. Dünyaya bir bak anlayacaksın. Sınıf mücadelesi iskambil oyunu değildir! "Biz kaybettik, pekâlâ, baylar, bırakıyoruz!" Böyle mi diyeceklerini sanıyorsun! Kuduzlar gibi ısırmaya çalışacaklar! Çok şey uyduracaklar; Sovyetlerin tarihini oku, göreceksin! Zaten fabrikaya çifte lokma vermek gerekecek! İşgalde birçok kişi kaytarma alışkanlığı edindi! Berka gibi bir tembel var, ama tarih hatası yapıyor, budala! Ve o yalnız değil! Bütün sorumluluk bizim! Tümüyle! O zaman...

Yağlı bir öksürük nöbetine kapılarak sustu, sonra peltek peltek sürdürdü konuşmasını:

– Bak tıpkı benim kavunlar gibi! Onu sen dikiyorsun, güzel! Normal bu! Yalnız uyumak olmaz, çünkü çürürse, elveda küçük kavunlar!

Patéra sigara içiyor ve dinliyordu. Bu ihtiyar bilge haklıydı, yaraya parmak basıyordu. Ama hoşnutsuz bir tavırla başını salladı ve izmaritini dereye fırlattı:

– Haklısın Louis! Ama bugün sevinilecek bir şeyler olduğunu sanıyorum, hep homurdanıp gelecekten söz edemeyiz.

– Sevinmediğimi kim söylüyor, hayvan!

– Milyonlarını kaybetmiş gibi suratını asıyorsun. Şu yeryüzünde acaba ne zaman memnun olursun diye kendi kendime soruyorum...

Adamek öfkeyle onun sözünü kesti:

– Memnun olmadığımı kim söyledi sana! Memnunum, hem de her zamankinden daha çok memnunum. Ama bana bağırmaya ne hakkın var, zıpçıktı? Memnunum ben! Üstelik hemen kahkahalarla gülmeye başlamayacağım, çünkü ardından ağlamayı göze almıyorum! Şimdi acele etmem gerek, yoksa burnumun dibindeki treni kaçıracağım. Pekâlâ, Joseph, yarın atölyede görüşürüz. Senin yumurcak nasıl? Senin dediğin gibi, ihtiyar somurtkandan selam söyle ona. Jarmila daha yeni kızamık çıkardı, bana nefes alacak bir dakika bırak-

mıyor yumurcak; "Büyükbaba, bir hikâye anlat!.." Bütün bunlar seni de bekliyor, unutma!

El sıkıştılar, Adamek tam kavşağı geçmişti ki Patéra çakmağın kendisinde kaldığını fark etti, bağırdı:

– Louison, bombanı geri vermem gerek!

Adamek döndü, elini salladı:

– Hatıra olarak sakla onu, evimde bir tane daha var... Zaten kibritleri saçıp savurduğunu görmekten usanmıştım!

Patéra Zizkov'daki binanın kapısına geldiğinde, dışarı çıkmak isteyen ince yapılı genç kadına kapıyı açtı. Daha kapıyı kapamaya zaman bulamamıştı ki bir erkek karaltısı merdivenden yuvarlanırcasına indi ve önünden koşar adım geçti. Adam genç kadını kaldırımda yakaladı ve onu omzundan tuttu. Kadın Patéra'ya çok tanıdık geldi, ama koridorun loş ışığı yüzünden emin olamadı.

Çabucak küçük konuta girdi ve minik bebeğinin çığlığını duydu. Kemiklerine dek donmuş, kurt gibi aç, ama sevinç içinde pardösüsünü attı, kapının yanında konçlu ayakkabılarını çıkardı ve karısının küçük zırlağı kundaklamakta olduğu yatağa yaklaştı.

Vlasta'nın omzunu okşadı, saçlarına bir öpücük kondurdu ve bu gece patırtısından ötürü bebeği azarladı:

– Utanmıyor musun? Erkek adama böyle bir şey yakışır mı! Bu hiçbir işe yaramadı. Karısı yorgun gözlerini ona çevirdi ve omuz silkti. Patéra gülümsedi ona:

– Kilise orgu gibi ciğerleri var! Ne kadar iyi! Pekâlâ, bağır küçük partizan! Bugün bütün hatlarda sen kazandın!

Kadının hafif direnmesine karşın, bağıran pembe yüzlü küçük yumağı aldı ve öyle çınlamalı, öyle bulaşıcı bir kahkaha patlattı ki, herhalde yüz fersah öteden duyulmuştur.

– Biz kazandık, gerçekten Vlasta! Bugünden itibaren sana surat asmayı yasaklıyorum! Doğru mutluluğa! Ama besle beni, yoksa sizi, seni ve şu canavarı çiğ çiğ yiyeceğim.

İkinci Bölüm

KAOS

I

Kar yumakları havada yağmur damlaları halinde eriyordu. Günler ve geceler, kentin çatıları üzerinde külrengi bulamaçlar halinde sürüklenen bulutların patlak torbalarından birbiri ardınca dökülüyordu. Baharın habercisi dolu yağışı don nedeniyle hâlâ sert toprağı dövüyor, caddeleri ve kenar mahalleleri çamur gölüne çeviriyordu.

Yalnızca umut kırıcı, kirli su.

Sonunda, mart ayının ilk günlerinde, bulutların arasından soluk bir güneş belirdi ve su birikintilerindeki kırık dökük atıkları parlattı. Binaların amansız kuşatması arasında doğanın ufacık sığınağı sebze bahçesini çeviren yarı yarıya kırılmış kerpiç duvarı usulca aşıyordu güneş. Güneş soğuk ışık ipliklerini, bahçenin ortasındaki yalnız evin tek katına göz kulak olan yaşlı ceviz ağacının dallarına geçiriyordu, uyarıcı okşayışları altında ilkbaharın habercisi bütün kokuları yaymaya başlayan nemli toprağı canlandırıyordu: Gübre gübre yayılmış baharlı keskin toprak kokusu, ağaç kabuğu, çürüyen yaprak ve daha nice kokular... Eve götürülen çamur içindeki bu koku gırtlağı sarıyor, bütün çevreye yayılıyor, nemli havayı doyuruyor ve ciğerleri dolduruyordu.

Georgette Mizina dikkatle su birikintilerinden kaçınarak yol boyunca ilerledi. Sundurmanın altında bir şeyler yapan bahçıvanla karısı onun selamına ancak karşılık verdiler. Georgette canı sıkkın bir halde önlerinden geçti ve başını kaldırınca, çatı altındaki pencereden, su birikintileri üzerinden onun oğlak gibi sıçrayışlarını gözetleyen bir çift göz fark etti. Eliyle selam verdi ama yeniden başını indirdi, adımlarını açtı. Georgette kendisine bakılmasını sevmezdi; kötü niyetli bir seyirciye rol yapan beceriksiz oyuncu gibi hissederdi kendini. Ama üzerine dikilen bu bakışı hissediyordu. "Pekâlâ, şimdi geldim!"

Eve bir sıçan gibi sızdı. Kapının arkasında burnunu pudraladı, ince dudaklarına biraz ruj sürdü, sonra sarmal merdivenin basamaklarını çabucak çıktı. "En zoru tamam! Ah, bu gelişler!" İçini çekti, yüreği daha hızlı çarptı. Koşarak, vurmaksızın, soluğunu tutarak kapıyı açtı. Yer yer kırmızı lekelerle kaplı yüzü bir elma gibi kızardı.

O, elleri çadır bezinden pantolonunun ceplerinde, geniş gövdesini bahçeye bakan dar çatı penceresinde gizleyerek Georgette'i bekliyordu; ilerleyerek onu karşıladı ve gizlice dudağından öptü.

– Günaydın Georgette, çok geç kaldın! Ne oluyor?

– Kızına, piyano dersine gittiğimi sanıyor, biliyorsun... babam... diye soluk soluğa açıkladı ve mantosunu çıkardı.

Odada güzel bir sıcaklık vardı, çatlak soba iyi çekiyordu.

Georgette kırma tavanlı duvarın yanındaki gıcırdayan divana oturdu ve biraz şikâyet etti;

– Ah şu senin bahçıvan! Bana yine küçümseyerek baktı. Kızına ama ikisinin de bakışlarına alışamıyorum. Kaybolmuş bir kız gibi süzüyorlar beni, bense bir şakayık gibi kızarıyorum! Cidden öyle...

Adam, dudakları sıkılmış, onun sözünü kesti ve omuzlarını silkti:

– Daha önce de konuştuk bunu. Sen iyi aile kızısın, bunu tekrarlamaktan canım çıkıyor! Bu budalaca önyargıdan kurtulman gerek yavrum! Biz artık çocuk değiliz, modern insanlarız. Sen birtakım küçük burjuva kalıntıların nedeniyle, kahvede ya da sinemada buluşmamızı istemiyorsun. Hem taşınmayacağım ben, burası hoşuma

gidiyor! Benim bir köylü ruhum var, anlıyor musun? Kentte küflü bir odada oturmam gerekseydi deli olurdum. Hem sonra bu onları ne ilgilendirir, ha?

Georgette içinden, "haklı" diye itiraf etti. "O hep haklı." Hem onu başka yerde görmeye gidebilir miydi? Düşünülemezdi bile. Georgette'in yaşamında mutluluk demek olan her şey, tamamen erkeksi bir sadelikle döşenmiş ve ebedi bir düzensizliğe dalmış bu çatı katına bağlıydı. Şu anlamsız ayrıntılar: çarpık bacaklı masanın üstünde, onun nefret ettiği ve Henri'nin Frantz adını taktığı kafatası, teksir yığınları, pis kokulu piponun yanında toz içinde anatomi atlası, delik terlikler (Georgette hep "ona yenilerini satın almam gerek" diye düşünür), delik iki sandalye, kitap rafı ve amatör işi radyonun küçük bağırgan kutusu; bütün bunlar Henri'den ayrı düşünülemezdi. Georgette bütün bunları, sıcak-soğuk akan suyu ve banyosu ile bir garsoniyerin nesnel konforuyla güçlükle bağdaştırıyordu. Çenesinin sert eğimi ile biraz kaba suratlı, kar tanelerini ve yağmur damlalarını tutan çalı gibi saçlı, adaleli ve tepkisel bu iriyarı genç adam henüz anlar mıydı bunu? Her zaman şapkasız ve kravatsız... O belki de bunu bir burjuva önyargısı diye düşünüyordu kim bilir! Kötü alışkanlıkları vardı; baca gibi tütüyor, bir denizci gibi sobanın yanında yere tükürüyor, evi sarsacak kadar gülüyor ve gür bir sesle küfrediyordu. Ölçüsüzdü, her şeye karşı mücadele halindeymiş gibi her şeyi sonuna dek yapıyordu.

İşte Georgette onu tam da böyle seviyordu; gerçi bu duyguya hep belirsiz bir korku, Henri'ye karşı duyduğu bunaltan hayranlığa kendi önemsizliğini ve bir tür utanç da ekleniyordu! Çünkü Georgette birçok şeyden utanırdı. Önce yüzündeki şu aptal kızıl lekelerden, kalkık burnundan, sık sık çatlayan ince dudaklarının gizlediği fazla aralıklı dişlerinden, gözkapağının üstündeki arpacıktan... Banyodaki aynanın önüne geçer, "Hayır, ben gerçekten güzel değilim" diye üzüntüyle söylenirdi. Kuru kollar takılmış küçük zayıf bir vücut, nazik çocuk böğürleri, yarı gelişmiş memelerin iki küçük topak gibi arsızca çıkıntı yaptığı düz bir göğüs. Ne talihsizlik! O, bu kadar aptal, politik bilinçten bu kadar yoksun, kollarında titreyerek büzülen, babasına gerçeği

söylemekten korktuğu için her türlü alçaltıcı bahaneler uydurmak zorunda olan küçük burjuva bir kızla niçin görüşüyor? Ah şu baba! Onun kötü ve alaycı sitemlerinden korkuyordu. Hayır, babası onu sevmiyor! Daha başarılı bir kızı yeğleyeceğinden emindi. Georgette iki ateş arasında kalmış gibiydi. İki dünyaya zincirlenmiş ve ikisi de, her biri kendi tarzında, onu üzüyordu. Ya Henri! Ona göre her şey açıktı, her şeyi bilirdi ve fakültede politik sorumlu olarak takdir edilirdi. Kendisine karşı sevecen ve kardeşçe davranırken aniden anlaşılmaz bir sertlik gösterir, burjuva kökeni ve sıkılganlığı konusunda zehirli bir alaycılıkla eleştirir, onu yerin dibine batırırdı.

Henri, tıklım tıklım dolu raflarından çıkarıp çoğunlukla harap vaziyetteki bazı politik broşürlerden verirdi ona. Şu korku veren, anlaşılmaz başlıklar! *Matérialisme dialectique et historique, Dialectique de la natüre.*[1] Georgette broşürleri ilk kez aldığı zaman, "benim için gerçekten korkunç bir ceza bu" diye düşünmüştü dehşetle. Ve evde, babası bunları bulmasın diye saklaması gerekmişti. Babası görse öfkeye kapılırdı: okuyacak daha iyi bir şey yok muymuş, okula gitse daha iyi edermiş!.. Georgette sır dolu bu sayfaları yatağında, bir fularla örtülü küçük lambasının aydınlığında okudu hep. "Üretimin üç özelliği ve toplumun üretici güçleri ne olabilir ki?" Bunlardan pek bir şey anladığı yoktu; eğitilmemiş küçük beyni bu bilinmedik kavramlar arasında kendine güçlükle bir yol açıyordu, başı çatlıyor ve uyku gözlerini kapatıyordu. "Ne yapmak için yazılmış bunlar, büyük Allahım! Bu işkenceyi bana kim hazırlamış?" Henri'yle konuşmaları bu konuya kaydığı zaman durum daha kötü olurdu; Henri'nin ölçülü sorularından bir sınavdan geçirdiğini hemen anlardı. Kuşkusuz sınıfta kalırdı! Onun kasılmış dudaklarını ve çatılmış kaşlarını görünce sonsuz kederine hâkim olamaz, gücü tükenip onun omzuna düşer ve hıçkıra hıçkıra ağlardı:

– Henri... Henriciğim... Biliyorsun, ne kadar anlamak istediğimi biliyorsun; ama benim kabahatim değil, ben...

1 J.V. Stalin'in ve F. Engels'in yapıtı.

Georgette, Henri'nin elini kolunu bağlıyordu. Bu içten itiraflar elinde olmadan onu heyecanlandırırdı, onu teselli etmek için saçlarını okşar, bunun önemli olmadığını, zamanla bunu başaracağını geveleyip dururdu.

O akşam, Georgette başka broşürler götürdü ve her şey noktası noktasına tekrarlandı: Henri ne alışkanlığından ne de niyetinden vazgeçti.

"Bir burjuva aileden gelen bu ağlak, ezik kızı neden idare ediyorum ki?"

Georgette gözyaşları arasında;

– Beni seviyor musun? diye sordu.

Tek savunması buydu ve Henri buna dayanamıyordu. Onun mendilini aldı, gözyaşlarıyla ıslanan yüzünü kabaca sildi ve ona resmen sakin olmasını tebliğ etti!

– Evet, seni seviyorum Georgette! Eğer sevmeseydim seni, evine geri gönderirdim, bundan emin olabilirsin. Seni neden sevdiğimi ben de bilmiyorum. Ama sevdiğim kadının gelişmesine yardımcı olmazsam, ben kötü bir komünist olurum! Bu benim sorumluluğum. Geri kalmış bir küçük burjuva ile yaşayamam, anla beni!

– Ama istiyorum... Biliyorsun... Değişmek istiyorum... Haklı olduğunu biliyorum, ama ben doğduğumdan beri böyle yaşadım... Sabırlı olman gerek. Sana yük olmaktan korkuyorum, ama değişecek bu, biliyorsun, her şey değişecek...

Henri öfkeyle;

– Ağlama kızım, diye kendini savundu. Dünyada nefret ettiğim bir şey varsa o da kadınların gözyaşlarıdır. Hiçbir şey olmadı, öyleyse duygusallık yok! Ben buna izin veremem. İşim başımdan aşkın, fakültede sıkıntılarım var ve sınavlara çalışıyorum!

Henri bir el hareketiyle Georgette ile arasındaki karanlığı kovmaya çalıştıysa da, o kadınlara özgü koku alma yetisiyle Henri'nin hoşnut olmadığını sezdi. "Bu uzun süre devam edemez. Günün birinde gelecek ve bana kararlı bir tavırla, 'bitirelim Georgette, bu ilişki bir

şeye yaramıyor, birbirimiz için olamadık! Sevgili babanın sana bulacağı kibar bir küçük burjuva ile evlen. Hoşça kal!' diyecek." Başının üzerinde bir balta gibi asılı duran bu düşünce onu inandığı her şeyden uzaklaştırdı. "Ya sonra? Hiçbir şey! Dünya artık dönmeyecek, güneş sönecek. Ben eczacılığı bitireceğim, beni bir dükkâna sokacaklar ve orada ömrümün sonuna dek aspirin ve ishal ilacı satan yaşlı bir kız olacağım..."

Ama Georgette'in bütün sıkıntıları, hayal bile edemeyeceği büyülü ve mucizevi mutluluk anlarıyla dengeleniyordu. Uzun ve sessiz saatler boyunca, yayları bükülmüş küçük divanda yan yana uzanıp kalıyorlardı. Divanın orta yerindeki çukurda birbirlerine sıkı sıkı sarılıp öpüşüyorlar ve her zaman aynı doyumsuz istekle sevişiyorlardı. O zaman Georgette kendini daha az çirkin ve daha arzu edilir buluyordu. Gözlerini kapatıp onun soluk alışlarını dinliyordu. Her buluşmalarında onu daha çok tanıyor, onun içine işlediğini, kollarında eridiğini sanıyordu. O Georgette'in Henri'siydi! Sevinci, şehveti demekti. Böyle anlarda Henri ona daha yakın, düşlerine daha girilebilir, elleri daha yumuşak ve yüzü kesinlikle çocuksu olurdu. Sobaya kömür atmak için kalktığında ona ışıltılı ve sakin bir gülümseyişle katılırdı. Pencerenin arkasında rüzgâr kestane ağaçlarının çelenklerinde titrer, çatının kornişinde yağmur şıpırdar ya da iri yumaklı kar yağardı. Rafın üzerinde kuğurdayan radyoda, fakülte sıkıntılarının ve Georgette'yi sıkan bu evin bunaltıcı havasının kaybolduğu bu mutluluk adacıklarının çekiciliğini daha da artıran müzik.

"Bu mucizevi anları niye bitirsin? Bitmesini istemiyorum."

Şubat günlerinin kasırgası onları birbirinden koparmıştı, Georgette anlıyordu bunu. Böyle bir anda Henri kadar önemli bir sorumlu aşkı düşünecek vakit bulamazdı ki! Henri tıp fakültesinde eylem komitesinin üyesiydi ve Georgette ona nasıl ulaşacağını bilmiyordu. Telefon etmeye çalıştı ama ona sabahtan beri devam eden önemli bir toplantısı olduğunu ve hâlâ bitecek gibi olmadığını söyledikleri zaman, üzüntüyle telefonu kapattı. Bir akşam Georgette evciğe kadar geldi, ama küçük odalarının duvarları arasında birtakım erkek sesleri

ve kaba gülüşmeler duydu. Kapıyı çalmaya cesaret etmedi. Bahçıvan zemin kattaki konutunun kapısından başını uzattı, sevimsiz bir bakışla ona baktı ve kapıyı çarparak kapattı; Georgette onun karısına homurdanarak "Ah! İşte yine yukarıdaki oğlanın sevgilisi" dediğini işitti.

Sevgilisi! Georgette seralar arasından don tutmuş yolda sendeleyerek yürürken üzüntü ve utançtan boğuluyordu.

Bugün dersleri biter bitmez, sabırsızlıktan titreyerek, ona büyük bir haber iletmek için evine koştu. "Nasıl karşılayacaktı?"

Bu hareketli günler yüzünden onu biraz değişmiş buldu; elleri pantolonunun ceplerinde küçük odayı kararlı bir tavırla arşınlıyordu:

– Fakültede her şey çabucak bitsin istiyoruz! Orada siyasal bakımdan birçok gerici vardı, şimdi ise dağılmış durumdalar! Farmakolojiyi ineklemeye başlamam gerek, şu son günlerde hiç çalışamadım, ama pişman değilim.

Bir tür monolog halinde açıklıyordu.

Georgette onu gözlüyor, haberini vermek için söylevinde uygun bir aralık bekliyordu. Pencereden giren ve yüzünü örten alacakaranlıkta yan yana uzanmalarını bekledi.

– Henri... Ben bugün Parti'ye kaydoldum, dedi karanlıkta kısaca ve ani olayın kısalığından şaşırmış gibi, hemen yeniden devam etti:

– Biliyorsun... onlar bana güvendiklerini söylediler. Şu son zamanlarda onlara yardım ettim... Bunu onlar istedi benden. Bana dediler ki: "Sana güveniyoruz Mizina arkadaş." İmzaladım! Ve elim titremiyordu bile...

Divanın yayı gıcırdadı; Henri kalkmıştı. Elektrik düğmesine bastı, piposunu yaktı ve elinin çukurunda çenesini ova ova, dumanı sonuna dek içine çekti.

Georgette'in açıklamasına hazırlıksız yakalanmıştı;

– Ah! demek öyle, diye göğüs geçirdi.

Bir an sustu, sonra döndü ve yarı kapalı gözlerinin delici bakışını onun üzerine dikti:

– Umarım, eğlenmek için bir kulübe girdiğini düşünmüyorsundur Georgette. Annelerinin yanındaki küçük burjuva kızlar için dans matineleri değildir bu. Parti...

– Ama ben...

– bir savaş müfrezesidir, diye saldırgan bir biçimde sürdürdü. Bu konuda Lenin ne diyor biliyor musun? "Parti üyesi olmak için hiçbir şeyden korkmamak gerekir!" Sense en ufak bir çılgınlık karşısında küçük bir köpek gibi titriyorsun! Birkaç günden beri her türden burjuvalar, tabansızlar tarafından istila edildik. Bu konuda bürodaki arkadaşlarla bir tartışma yaptım. Liberal sapma... Partinin eski üyeleri yeterli bilgiyi edindikleri zaman bunu iyi bir gözle görmeyecekler... biraz fazla basit... Yetenekli olduğundan emin misin?

– Ben dürüst hareket ettim Henri.

– Bu yeterli değil! Sürüyle dürüst insan var, ama hepsi Parti üyesi olamaz. Sana kızmıyorum, seni iten şeyi biliyorum. Sen beni hoşnut etmek istedin, değil mi? Beni etkilemek istedin, ama ben bununla şaka etmiyorum. Sana emir verecek değilim, ama seni iyi tanıyorum, bu yüzden gidip bürodaki arkadaşları bulmanı ve çok geç olmadan onlara şunu söylemeni öğütlüyorum: "bu bir yanlışlıkmış arkadaşlar, iyi bir iş yaptığımı sandım, ama yetenekli değilim, korkuyorum ve bültenimi geri çekiyorum..."

– Hayır, bunu yapmayacağım, diye bağırdı Georgette, sonra sustu, kararından kendisi bile korkmuştu.

Heyecandan kıpkırmızı oturdu ve aldırmadan onun gözlerine baktı. Henri biraz şaşırmıştı. Bu harekete onu zorlamış olduğunu düşündü.

– Nasıl istersen, dedi omuzlarını silkerek.

Piposunu boşaltıp divana, Georgette'in yanına döndü. Onun soluk alışlarının hızlandığını işitti. Ona sarılmayı denedi ama her zaman okşamaları karşısında o kadar uysal olan Georgette katı ve dudakları kilitli kaldı.

– Saf kızcağız, dedi alaylı ama öfkesiz, demek sen bile oraya geleceksin!

Bu kısacık tartışma akşamın havasını bozmuştu, ikisi de biliyordu bunu. Georgette kalkıp çabucak giyindi.

– Umarım bu saatte çıkıp gitmeyeceksin Georgette! Bugün...

– Kızma, diye fısıldadı suçlu bir tavırla Georgette, evdekiler sorun çıkaracak, ama zararı yok.

Henri acıyla güldü ve elini öfkeyle diken diken saçlarına götürdü.

– Bakar mısınız şuna! Cesur küçük sevgili babasından korkuyor! İşte buradayız! Uzun zamandan beri görüşmedik... düşünüyordum da aslında eksik olan konuşma konuları değil Georgette...

– Henri... yapamam...

– İşte bu! Bir gün Parti sana bir görev verecek ve sen ne diyeceksin? Özür dilerim arkadaşlar, ben değişmek istiyorum, ama babam bir küçük burjuva, o memnun olmayacak. Onun uyumasını beklemem gerek! Biz bu şarkıyı dinledik Mizina arkadaş!

– Doğru değil bu, diye bağırdı Georgette.

Kendini savunmak istiyordu, ama bugün, ilk kez, gözyaşlarından korktu. "Hayır! Biraz dişleri sıkınalı! Zaten, yine o haklı!" Eğer ortada Henri olmasaydı Parti'ye üye olmaya kalkışır mıydı? Pek olası değil! Ya sonra? Henri'nin hoşuna gider diye ümit ediyordu. "Yaptığım kötülük ne? Sadece, korkuyorum, babamdan korkuyorum ve üye oldum! Şimdi beni biraz daha aşağılamak için sorular soracak... Tamam!"

– Peki babacığının yanında bununla övündün mü? Bahse girerim o bu yüzden bir kriz geçirecek! Kızım bir Bolşevik olmuş! Onun kulakları için ne tatlı bir müzik...

– Daha söylemedim...

– Tahmin ettim! Mizina arkadaş yeraltına geçmiş. Bu ülkede tek...

– Bunu ona söyleyeceğim! diye inatla cevap verdi Georgette ve yanan öfkeli yüzünü ona döndü. Bunu söyleyeceğim ona... Sana kanıtlayacağım... Herkese kanıtlayacağım...

– Güzel! Sürprizi bekleyeceğiz, küçüğüm!

Georgette kapının yanında durdu. Yine de böyle çekip gidemezdi! Henri anladı, ona yaklaştı ve Georgette'in soğuk dudaklarına ağzını yapıştırdı, elini saçlarından geçirdi.

– Georgette bilirsin ki senin kötülüğünü istemem. Ben kabayım biraz, beni tanıyorsun. Yarın seni almak için fakültenin önüne gelmemi ister misin? Ama eninde sonunda babanı ya da beni seçmen gerekiyor! Bu saklambaç oyunları küçük burjuvalara göre, benim içinse tiksindirici! Seni seviyorum, ama seni terk edebilirim de... 1948 yılındayız ve bunun bir anlamı var, değil mi? O zaman, emeğin şerefine[1] ve başlar yukarı!

Georgette yarı yarıya boş tramvayla evine dönerken dişleri birbirine vuruyordu, ama içinde besleyici bir ateş de yanıyordu. Ve kafasının içinde bir kargaşa!.. "Tam olarak saat kaç? Aman Allahım, dokuz! Bu kadar gecikmeyi piyano dersine bağlayamam, babam bunu kolayca öğrenebilir. Hemen bir mazeret bulmam gerek." Zizkov'da François Brych'in evine uğrayabilirdi, o Georgette'in güven duyduğu ve her şeyi söyleyeceği tek kişiydi. "Bunu nasıl karşılar? Benimle alay eder mi? Hayır!" Ama Zizkov'a gitmek onu daha da geciktirirdi, bir de Brych evde değilse? O yeğeni Brych'i çok severdi, duyarlı, iyi bir insandı, kendisiyle hiç dalga geçmezdi. Henri ile Brych'in evinde tanışmıştı. Bu iki eski dost pek görüşmüyorlardı. Henri, François için alaylı sözler ederdi. Aralarında ne geçmişti ki? O zaman kime gitmeli? Pansiyondan sevgili arkadaşı Zora, babası onu sevmiyor, ama en azından ona telefon edemezdi!

Bir telefon kulübesinden onu aradı. Az sonra, sokak fenerleri altında soğuktan donmuş kolları ile akasyalı yol boyunca yürüyordu. Ama Vinohrady sokağına girdiği ve nefret ettiği binaya (dediklerine göre bir gün onlar büyük annenin mirasına konacaklarmış) yaklaştığı anda içinde bir korku uyandı. "Uğursuzluğa bak!" Bacakları titriyor, korkulu yüreği kapatılmış bir kelebek gibi çırpınıyordu sanki.

---

1 Çekoslovak Komünist Partisi üyeleri arasında kullanılan bir selamlaşma biçimi.

"Babama bunu söylemem gerek!" Sahneyi hayal ediyordu. Önünde duracak, başını kaldıracak ve ona cesurca yüksek sesle bildirecekti: "Baba bugün ben Komünist Parti'ye kaydoldum! Hayır, fikrimi değiştirmeye çalışma, reşidim, ya da hemen hemen öyleyim ve kesin kararlıyım! İyice düşünüp taşındıktan sonra..." İşte bunu söyleyecek ona! Ya da "Hayır! Bu olmaz! Haydi, cesaret Mizina arkadaş! Ya sonra? Ne olacak? Belki bana bir tokat atacak, belki bana... Hayır! Benimle alay edecek! Peki ne yapabilir bana? Ne olursa olsun katlanacağım. Parti uğruna! Benimle aynı görüşte olmasa bile, Henri için..." diye inatla tekrarlıyordu, ama anahtarı kilide soktuğu zaman bu güzel ve güçlü karar çürümüş bir duvar sıvası gibi yıkıldı gitti!

Koridorun soğuğu yüzünü kamçıladı. Giriş katında, merdivenin yanında, üstüne yapışmış bir bakış hissetti ve titredi. Kapıcı Bayan Hassmanova'nın hep pusuda bekleyen uyanık bakışı onu kapının gözetleme deliğinden izliyordu. "Bu pis kadın gözetlesin beni, umurumda değil!" Dişlerini sıktı ve merdivene koştu.

Girişte, salon kapısı altından bir ışık demeti sızıyordu, baba hâlâ meşin koltuğunda olmalıydı. Cesaret kalıntılarını toplamak için tam küçük odasına girecekken, kilit içinde yeniden bir anahtar sesi gıcırdadı ve annesi girdi. Gerçek Hıristiyan Derneği dinsel tarikatının akşam duasından dönüyordu ve şişkin yüzü her zamanki gibi kızgındı. Georgette'in heyecanına aldırmadı bile; anne kız pek anlaşamazlardı.

– Benimle geleceğini umuyordum, dedi Bayan Mizina ve çantasından bir İncil'le bir ilahi kitabı çıkardı.

– Kızına anne, çok işim vardı.

– Biraz bekle sevgili kızım, hemen gitme! –Anne onu girişte tutuyordu.– Sen bu dünyaya ve onun geçici tatlarına fazla bağlısın ve ölümsüz ruhunu biraz daha düşünmen gerekir. Bugün Papousek kardeş şu ayeti açıkladı: Ve uluslar birbirinin karşısına dikilecekler... Açlık ve yer sarsıntıları gelecek... Ve birçok yalancı peygamber türeyecek ve birçok insan aldatılacak... Saint Matthieu'yü okumalısın sen, 24. bap, işte. Tanrı her gün insanlığı günahlardan koruyabilir ve ben, senin annenim, sevgili kızım...

Georgette odasına kaçmayı başarınca bütün ağırlığıyla kendini divanın üstüne attı ve gözlerini kapadı. Deli olacaktı! Bitişik odada babasına bugünkü vaazı anlatan annesinin sesini duyuyordu. Babası, ziyaretlerine gelip Uruç yortusunu kutlayıp kutlamayacağını soran Derneğin sofularıyla içinden alay etse de, ibadete gömülmüş olan karısının bu dinsel tutkusunu destekliyordu. "Mizina bacı"nın dernek sofularına limonlu çay sunmasına ve onları gevrek çörekle beslemesine katlanıyordu. Georgette babasını anlamıyordu; belki o, hiç inanmasa da, son günlerinde tanrılarla kavgalı olmaktan korkuyordu. Annesinin ise Dernek yüzünden büsbütün deli olduğunu düşünüyordu. Dernek sıkı öğreticiliğiyle, İncil'e bağnazca ve kelimesi kelimesine bağlılığıyla dinsel çevreleri ayaklandıran sayıca zayıf, küçük bir tarikattı. Georgette bazen annesiyle birlikte onların dualarının yapıldığı Eski Kent'in yeraltı ibadethanesine giderdi. Her zaman aynı şeyler olurdu: Arımonyum'un soluk soluğa sesine ince bir sesle eşlik etmek, gözleri dindarca tavana dikmek, ebedi selamet hakkında uyutan ezgiler söylemek ve tarikatın uyarılarını dinlemeyen herkesi ilahi intikamla tehdit eden sıradan rahibin bitmez tükenmez söylevlerini dinlemek!.. "Dünya şeytanın ağlarına takılmış, yeniden dirilişten yoksun kalacak olana ne yazık. Ölüm, dünyanın tozundan kurtulan insanın, İsa'nın kolları arasında yükselmek demektir!" Georgette'e göre bu hem gülünç hem de mide bulandırıcıydı. Tarikatın üyeleri sinsice ne zaman gerçek bir Hıristiyan olacağını sordukları zaman, onlara "rahat bırakın beni" diye bağırmamak için mücadele verirdi. "Dünyada olmaktan mutluyum, canlı bir erkeği sevmek istiyorum ve siz benden dindar bir mumya yaratmayı başaramayacaksınız. Beni iğrendiriyorsunuz ve sizden nefret ediyorum!" Ama orada da annesine kararlı bir biçimde karşı koyamazdı.

Henri bilseydi eğer! Ve Fakülteden arkadaşları! Son derece uzak kutuplar arasında savrulduğunu hissediyordu. Bu keskin bıçaklar sonunda parçalayacaktı onu! Bari Henri'ye güvenebilseydi. Hayır, yapamazdı.

Henri'yi çok seviyordu. Düşüncelerinin, duygularının hatta damarlarının içinde buluyordu onu. Sevinçlerinin, ümitlerinin, tasalarının, arzularının kavşak noktasıydı o. Bütün varlığıyla, teninin

bütün gözenekleriyle seviyordu onu. "Onun karısı olmak!" Bunu düşünmeye cesaret bile edemiyordu; gerçekleşmeyecek bir hayal, ama yine de!.. Henri!

Küçük odasının sessizliğinde, uzanmış bir halde onu hayal etti! O elleri ceplerinde, kaşları çatık karşısındaydı. Hem acımasız hem sevgili, hem inatçı hem anlayışlı, hem uzak hem yakın, hem korkulan hem çok sevilen gibi göründü. Susuyordu, ama gözlerinde korkunç bir soru yansıyordu: "pekâlâ Georgette, ya ben?.."

Parmakları yastığa gömüldü, içini çekti. Yan tarafa, yüzünün yanına, çocukluk gecelerinin yoldaşı, yırtık burunlu küçük bir ayı yavrusu koydu. Ama hiçbir şey yardım etmiyordu ona! "Henri! Sen ve senin dünyan! Ama ben masaldaki gül gibiyim. Büyülenmişim, ama büyüden kurtarılmaya layık mıyım bilmiyorum; beni üzme, biraz daha bekle, duvar saati bir kez daha çalsın, bir gün daha ve gideceğim, ama öyle korkuyorum ki!.. Korkağım, sıkılganım, ne değerim var?"

Duvar saati salonda ağır ağır çaldı, Georgette yatağından sıçradı ve banyoya yüzünü serinletmeye koştu. Giriş aralığından duyulan keskin ses onu olduğu yere çiviledi. Şimdi!..

– Georgette, gel biraz!

Mizina meşin ciltli aile albümündeki eski resimlerine dalmıştı. Kızına bir sorgu yargıcını hatırlatan araştırıcı bir bakış attı.

– Bana gecikmenizi açıklamak lütfunda bulunur musunuz küçük hanım! Tuhaf alışkanlıklar edinmeye başladın. Sana bakan ben olduğum sürece bana riayet etmelisin... Senden en azından kabul edilebilir bir yalan uydurmanı ve beni boş yere sinirlendirmemeni rica ediyorum!

Georgette bu durumda onun arzusuna göre yalan söyledi. Bu kadar iyi yalan söylediğine kendi de şaştı. Bu cesaret verdi ona, doğrudan babasının gözlerine baktı, olmadık ayrıntıları bile anlattı. Baba ona inanmış göründü:

– Peki! Kabul edelim! Yalnız, anlamıyorum, niçin bu kız gibi bir dost seçtin. Ondan hiçbir iyilik göremezsin!

Albümü kapattı ve onu özenle bir çekmeceye yerleştirdi, sonra şaşkınlıkla Georgette'in hâlâ önünde ayakta, boş ve umutsuz gözlerle baktığını fark etti.

– Ne var? Hâlâ anlatmadığın bir şeyler mi var?

Hafifçe eğildi, başparmaklarını yeleğine soktu, kızının yüzüne dikkatli baktı. "Ne oluyor ona? Konuşmak istiyor, dudakları hafifçe, bir mırıltı içinde kımıldıyor, ama sözcükler orada bütün titreşimlerini yitiriyor. Sanki çok güç durumda kalmış bir hayvan."

– Peki, ne oluyor? Kahrolası! Acele et, uykum var ve bütün gece beklemek istemiyorum. Nasıl büyük bir haber vereceksin bana? diye alayla sordu ve dudaklarını sırıtma pozisyonuna soktu.

– De bakalım!

– Hiç!..

Georgette bunu güçlükle söyledi ve duyduğu acının patlamasından korkarak, babasının kızgın bakışlarından kaçtı. Baskı altındaki göğsünün derinliğinden bir hıçkırık yükseldi ve boğazına dek geldi.

"Sözünü tutmadın Mizina arkadaş! Gülünçsün!.."

Başını yastığa gömdü ve kendini gözyaşlarına bıraktı. Güçlü sevgilinin görüntüsü kaybolmuş, yerine şakaklarında bir zonklama gelmişti.

II

Ertesi sabah cari hesap B servisini tuhaf bir sürpriz bekliyordu. Aslında bu gerçek bir sürpriz miydi? Birçok insan, panik ekicilerin yaydığı ve binanın bir katından öbürüne kızgın bir arı sürüsü gibi uçan dedikodulardan bunalmış, sıkıntılı bekleyiş günleri yaşıyordu. Bzzz! İşittiniz mi?

Stetka yeni gelmişti; ipek kolluklarını geçirirken titrek bir sesle "tamam baylar" diye fısıldadı.

Korkmuş ama biraz rahatlamıştı; unutulmaktan korkmuştu, ama şimdi?

Masasında oturan Hlavac bütün dikkatiyle üyelik bültenini okuyordu.

– Pekâlâ, üzerinde durmaya değmez! Sanki bunu beklemiyordunuz! Bunda sıra dışı bir şey yok. Doğru, üye olmak isteyenler olabilirler, diğerleri hiçbir şey yapmak zorunda değil! Korkulacak bir durum yok!

Stetka üzgün küçük kafasını sallayarak;

– Sizin için belki Bay Hlavac, dedi –Kapıya doğru bir göz attı, öne eğildi ve alçak sesle konuşmasını sürdürdü– Siz bekârsınız, besleyecek bir aileniz yok. Ama ben? Kantinde duyduğuma göre üye olmayan herkesi kapıya koyacaklarmış...

– Bu doğru değil! Bu yalanları kim yayıyor?..

– Ama ya doğruysa! Ateş olmayan yerden duman çıkmaz... Söylendiğine göre, kaydolmayan herkes acımasız bir şekilde kovulacakmış... Hemen... Görünüşe göre durum bu.

Genç adam sabırsız bir tavır takındı:

– Şunu doğru dürüst okuyun! Beni kim zorlayacakmış bilmek isterdim. Sorunu her yönüyle ölçüp biçeceğim ve yazılıp yazılmayacağıma karar vereceğim, mesele bu! Ne paniğe ne de gevezeliğe katlanırım. Sonunda saçlarımı yolmak istemiyorum. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz doktor?

Kendisine soru yöneltilen kişi dönmedi bile, omuzlarını silkti:

– Dediğiniz gibi, bu herkesin kendi işi!

Bir saymanlık fişi üzerinde kırmızı kalemle kimi rakamların altını çiziyordu. Gelir gelmez, mektubu ve üyelik bültenini masasının kenarına koymuştu ve dünyanın en önemsiz postasını almış gibi davranıyordu.

– Görüyorsunuz, dedi memnun Hlavac. Doktorumuz bile size bunu söylüyor. Herkes düşündüğü gibi davranır!

Ama Stetka, kurutma kâğıdı suratlı ve tiridi çıkmış gövdeli bu yıpranmış memur kendini pek güvende hissetmiyordu. "Onlar durmadan konuşabilir, ikisi de bekâr, doyuracak yalnız kendi ağızları var!" Bugün bir türlü işine yoğunlaşamıyordu. Metal kutudan birbiri ardı-

na hesap fişleri çıkıyordu, ama bunlar parmaklarının arasında öyle bir titriyordu ki rakamları ayırt edemiyordu. Soru kâğıdı gözlerini alıyor ve mürekkep lekeli sümen üstünde dev boyutlara ulaşıyordu. Stetka çizgili mendiliyle alnının terini sildi ve cam çerçeveler içine yerleştirilmiş küçük fotoğraflardan oluşan aile albümünü seyretti. Deneyimlerinin hem nedeni, hem de varlık gerekçesi olan yaşamının hasadına kaçamak bir göz atmayı severdi: Şu Ladislav, o yakında beşinci sınıfa gidecek, şu Marie, kuş tüyü gibi yumuşak saçlı, kansız ve zayıf kızcağız ve işte son bebeği, küçük George, ağzında duygulandıran bir emzik ve pembe gıdısında bir yumak bez. Yumurcak! Ve sevgili karısı Annette! O her sabah ince bir tabaka erimiş domuz yağı ve kendi yaptığı kayısı reçeli sürülmüş iki dilim ekmeği sevgiyle hazırlayıp kendisine verirdi ve bütün ailenin pılı pırtısını sevgiyle yamardı. "Annette bir peri kızıdır, dünyanın en iyi saymanıdır" der Stetka karısından söz ederken. O bu mucizeleri, Stetka'nın ayın ilk günü masasının çatlamış muşambası üzerine koyduğu birkaç lirayla yaratıyordu! Kanaryanın tohumlarını bile düşünürdü. Bu küçük serseri dolabın üzerindeki kafesinde, kabarık kursağından çıkan ve tertemiz konutu çınlatan keskin ötüşleri ile herkeste sevinç yaratırdı. "Onlar ne olurlardı eğer... Hayır, bunu düşünmemeyi yeğliyor. Ben kaydolacağım, hepsi bu!" Stetka ile karısı meseleyi bütün yönleri ile düşündüler; bütün geceyi yataklarında fısıldaşarak geçirdiler. "Şu yaşlı günlerimizde bizim üzerimize düşen ne..." Bütün yaşamı boyunca politikadan, tutkusuz bir küçük adam için uğursuz bu şeyden uzak durmuştu, yalnızca ailesi için yaşamak istiyordu, ama işte... "Hayır, hiçbir şeyi tehlikeye atmak gerekmez! Onlar, şu ikisi, durmadan konuşabilirler... Diyorlar ki bu uzun sürmez, durum yeniden değişir... Ya o zaman! Komünist Parti'ye niçin kaydoldun Stetka? Nasıl? Neden? Lanet olası politika! Baylar, diyecek onlara, mecburdum! Kalabalık bir ailem var! Durumun gerçekten değişip değişmeyeceğini kim bilir! Şu anı düşünmek gerekir! İşte bu kadar!"

Odada Stetka'yı sıkıntıya sokan ağır bir sessizlik hüküm sürüyordu. Herkes hiçbir şey olmamış gibi çalışıyor, ama herkes düşünüyordu.

O zaman yiğit Stetka onların tasalarının karabulutlarını dağıtmak için güzel bir hikâye anlatarak arkadaşlarını eğlendirmeye karar verdi.

– Biliyorsunuz dostlarım, diye başladı sessizliğin ortasında, önceleri daha iyi değildi. Hep çok çalışmak, çok yorulmak gerekti. Örneğin bugün yazı makinelerimiz ve hesap makinelerimiz var. Önemli bir şey bu. Tık, tık ve işte mektup bitti. İnsan kargacık burgacık yazabilir, bunun artık önemi yok. Ama ben Tainita'nın şirketinde muhasebeye girmeye çalıştığım zaman, iş başka türlüydü! İhtiyar güzel bir yazı istiyordu, onun şirketinde muhasebeci tam bir hattat olmalıydı! Okunamayacak bir rakam yazmak bir felâket demekti! Bir sınavdan geçmem gerekti, sınav iyi geçmişti, ama ihtiyar Tainita beni odasına çağırdı ve bana dedi ki: "Her şey daha iyi olabilirdi delikanlı, ama bu yazı! Bu yazı!" Bugün hâlâ koltuğunda, önümde oturmuş, dudaklarında sigarası ve bana çıkışırken görüyorum onu: "Bu yazı! Bunlar üç mü? Sinek ayakları ama üç değil! Ancak bir ay sonra yer boşalır, şimdi gidin ve üçleri doğru yazmayı öğrenin, sonra gelip görürsünüz beni!" Ne felâket! Evde beş kişiydik ve ilk aylığımı getirmemi bekliyorlardı. O zaman doğru üçler yazmaya çalıştım. Bu Allahın belası üçlerle sayfaları kararttım! Onları gazetenin kenarına, un çuvallarının üstüne yazıyordum, burnumun önünde havada üçler çiziyordum! Onları gece rüyamda görmeye başladım! Ateş basıyordu beni ve başımın üzerinde kocaman bacaklı göbekli bir üç vardı, önümde dans ediyordu ve bana kurşun gibi ağır görünüyordu. Sonunda üç çizmeyi öğrendim, ama yine de işe giremedim; torpilli küçük bir oğlan yüzünden... Bugün ise bir tik-tak yapıyorsunuz ve bütün üçler birbirine benziyor, diyorum ki bu önemli bir şey, bir ilerleme. Artık üç yüzünden kimse titremiyor.

Bu hem gülünç hem acıklı öykü hiçbir yankı uyandırmadı, yalnız keyifli çıkışlarıyla ünlü bayan Vrzalova minnettarlıkla güldü, sessizlik büronun üzerine camdan bir kapak gibi yeniden düştü, artık yalnız kâğıt üzerine eğilmiş başlar vardı ve başların içinde soru: Üye olmak ya da...

Stetka saat on bir kahvaltısında, muhasebenin öbür bürolarında bir keşfe çıktı ve havanın her yerde aşağı yukarı aynı olduğunu görmekte gecikmedi. Birileri iyi niyetle ve pek duraksamadan yazılmışlardı; son günlerdeki olaylar onlara işareti vermişti ve geriye yalnız uzun süredir olgunlaşan bir inancı eyleme çevirmek kalıyordu. Parti onları çağırıyor, onlar geliyorlardı. Kimileri çok tuhaf nedenlerle, ağızdan ağıza dolaşan söylentiler nedeniyle, kimileri kafasındaki bir fikirle, kimileri de korkuyla yazılıyordu Parti'ye. Çoğu zaman, doldurulan üyelik bültenlerini teslim etmek için yatırımlar muhasebesindeki Maréda'ya, şu çiçek bozuğu yüzlü kel kafalı herife gidiliyordu. Maréda hastanede tedavi gören Bartos'un yerini almıştı. İşi başından aşkındı, bültenlerin teslim edilmesi birtakım kaçınılmaz açıklamalar olmaksızın yürümüyordu, Maréda sabırla dinliyordu bunları:

"Al işte arkadaş, mutluyum..." ya da: "uzun zamandır kararlıyım ama zamanım yoktu... karışık bir aile durumu... her zaman işçilerin yanında oldum ben... babam küçük bir köyde kunduracıydı... tütüncü... lokomotif şoförü... ben savaştan önce Marx'ın *Capital*'ini okudum... Rusya'da tutsak oldum..." ve böyle devam ediyordu. Birçoğu hiçbir şey söylemeden, Maréda'nın içtenlikle okuduğu basit ve doğrudan bir bakışla geliyordu. Maréda onların ellerini sıkıyordu. Öğleye doğru, bilinmeyen biri kapının altından bir bülten attı, matbaa harfleriyle şöyle yazılmıştı: "... sonu sizin için kötü olacak. İş size tatlı gelsin, bir demokrasi dostunun sizin için dileği işte bu!" Maréda gülümsedi, kâğıdı top yaptı ve duraksamadan çöp sepetine attı. Kendi kendine "zavallının biri" dedi. Toplantı için öbür bültenleri bir karton dosya içinde sıraladı; bunalmıştı.

Odalarda çoğu zaman alçak sesle, hemen hemen baş başa ve birinin gelip gelmediğini anlamak için kapıya göz atarak sıkı bir tartışma sürüyordu. Nereden geldiği belirsiz birtakım akıl almaz haberler beliriyor, balon gibi hemen patlamak üzere şişiyor ve yeni balonlar onların yerini almakta gecikmiyordu. Stetka ters rüzgârlarla savrulan bir saman çöpü gibiydi. Mutsuz, üzgün, şaşkındı. Hiçbir zaman politikayla uğraşmadı. Peki şimdi?

– Yazılacağım! Hayatımı kazanmak için çalışıyorum ben, bir gerici değilim ve zaten öncesi de pislikti! Bunu inkâr edemeyiz, baylar!

Stetka topallayarak masasına geçti, ezik bir tavırla içini çekti. Kalem ucunu batırdı, oradan ucun aralarına sıkışmış küçük bir tüy çıkardı ve çizgili mendiliyle alnını kurulayarak üyelik bülteninin bölümlerini özenle doldurma işine girişti. Kalem ucu kâğıt üzerinde acıyla gıcırdıyordu. Bayan Landova'nın masasından yükselen boğuk bir çığlık onu bu zahmetli işten kopardı. Daktilo bayan makinesinin önünde, başı ellerinin arasında hıçkırıyordu:

– Beni dışarı atsınlar! İstiyorlarsa dışarı atsınlar beni, kaydolmayacağım ben, yapamam, diye boğuk bir sesle bağırıyordu. İstemiyorum! Kapıya koysunlar beni, bana vız gelir.

Acıyla çarpılan yüzünden sel gibi gözyaşı akıyordu. Korkuya kapılan herkes bir sıçrayışta ayağa kalktı, ama onların sakinleştirici sözleri işe yaramamıştı, çırpınmalı bir hıçkırık kadının narin omuzlarını sarsıyordu.

– Ne oluyor? diye sordu kapı önünden bir ses. Herkes döndü: anlaşılan, hesaptaki yanlıştan doğan kötü bir rastlantı Maréda'yı büroya getirmişti. Stetka durumu kurtarmak için geveleyerek açıklamaya girişti, ama her şeyi birbirine karıştırdı:

– Bayanın bir sıkıntısı vardı da, öyle değil mi... daha bu sabah...

Brych onun sözünü kesti ve gergin bir yüzle Maréda'ya döndü:

– Hayır, madem soruyorsunuz söyleyeyim size! O eğer Partiye yazılmazsa kapıya konulacağından korkuyor.

– Saçma! diye hemen kestirip attı Maréda.

Soluk soluğa kalan genç kadına doğru eğildi, masasından sadece ismini yazmış olduğu bülteni aldı ve güven veren bir sesle:

– Lütfen ağlamayın! Kimse sizi zorlamıyor, biz kimseyi zorlamıyoruz! Ağlamayı bırakın bayan!

Bu sahne açıkça üzmüştü onu, gitmeye hazırlanırken Brych onu durdurdu ve kendi bültenini uzattı:

– Bunu da alın. Bir işe yaramayacak.

Maréda sakince bülteni aldı, selam verdi, ama Brych'in heyecanını fark ederek soğukkanlı bir gülümsemeyle sordu:

– Neden, doktor? Elbette bana cevap vermek zorunda değilsiniz, bu sizin sorununuz!

– Şiddeti kabul etmiyorum ben.

– Şiddet kullanan kim? diye sordu Maréda.

– Ben komünist değilim ve kimse beni zorlayamaz... Hem ben ikiyüzlü, ikbal avcısı, korkak olmadığım için yazılmayacağım!

Kapının yanında duran Maréda;

– Sizi kim zorluyor doktor? Eğer biri sizi buna zorluyorsa onu hemen gönderin bana! Doğru düşünemeyen birileri var! Ve olta atanlar! Şurada burada kötüye kullananlar çıkabilir, ama namuslu oldukları için asla insanların kafası kesilmez! Bunu garanti ediyorum size! Hoşça kalın! dedi ve Maréda'nın arkasından kapı kapandığı zaman, Stetka aptallığından sıyrıldı, el kol hareketleriyle Brych'e;

– Delisiniz siz dostum! Bu tonda konuşmak olur mu! Biliyorsunuz ki...

– Elbette biliyorum bayım! Benim için kaygılanmayın, bülteninizi şimdiden doldurdunuz, rahatsınız! Benim ne karım, ne çocuğum, ne kanaryam var, başıma ne gelebilir?

Telefonun ısrarlı zili Brych'in açıklamalarını kesti. Arayan André'ydi. Bir telefon kabininden arayan André sanki masum bir geziden söz ediyordu:

– Eee? Karar verdin mi? Nisan ayı ortasında olacak sanıyorum, daha önce değil, daha zamanımız var. Vlata boyunca gezinirken çaldığın kavalın hâlâ duruyor mu? Onu da yanına al ve artık duraksama Hamlet!

– Ben gelmeyeceğim! diye bağırdı Brych ve telefonu şiddetle kapadı.

– Güzel, diye onayladı Hlavac rahat bir tavırla. Kadınlara karşı sert olmak gerek, başka türlü yürümez bu iş! Ve Maréda'nın karşısındaki tavrınızı takdir ediyorum! Eğer herkes bu kadarını yapsaydı,

kimse korkmazdı! Bize göre kimse elimizden ekmeğimizi alamaz, biz ne elleri altınla dolu Cachalot'lardanız, ne de Baroch'lardan...

Brych'in kendisine ilgiyle baktığını fark etti ve birtakım açıklamalar yapmak için kendini naza çekmedi:

– Evet, size bunu söylemek istiyordum doktor! Demin kantindeydim ve ihracattan memurlarla konuştum. B yöneticisi Baroch valizlerini hazırlamış ve usulünce, ana caddeden tüymüş! İşte bir tilkinin sonu, geri dönmesini bilir o! Burada kazanacak fazla bir şey olmadığını anladı, sevgililerine kavuşmaya gitti! Yakında yeni bir patronunuz olacak Brych, o sizi kuşkusuz candan karşılayacak. İhracatta diyorlar ki Baroch gittiğine göre servislerinde güzel bir karışıklık olacakmış. Ama bu sizi korkutmamalı, siz yetenekli bir adamsınız! Bir süredir patronlar yerinden oynuyor! Bugün bir patron, yarın bir başkası! Yine de sıkı çalışmak gerek! Bayanlar ve Baylar! Peki, doktor ne zaman bize veda edeceksiniz?

Brych masanın üstüne eğilmişti ve hiçbir şey söylemedi.

III

Öteden beri cari hesap B'ye ayrılan güneşli odaya akvaryum denirdi ki bu da fena bir takma ad değildi. Yerden yaklaşık bir metre yükseğe konulan saydam cam bölme nedeniyle cari hesap servisinin iki şefinin yumuşak jestleri B bürosundan bütün gün gözlenebilirdi. Köpülenmiş kapı yazı makinelerinin bütün gürültüsünü emerdi. Akvaryumdaki yaşam iki münzevi aktörün, yani şef Charles Kazda ile onun yardımcısı Mizina Dayının bitişik büroya en ufak ses sızmaksızın ağızlarını oynattıkları çok uzun ve can sıkıcı bir pandomimi hatırlatırdı. Brych bazen iki adamın kavga ettiğini görürdü; dayısı başparmakları yeleğinde volta atarken, Kazda masasına eğilmiş öylece dururdu ve tüm bunlar tam bir sessizlik içinde olurdu.

Mizina dayı!.. Brych onu ne zaman düşünse kendisi için daha fazla antipatik olamayacağını da anlıyordu; öte yandan bu soğukluk kar-

şılıklıydı. Brych dayısının gevezeliklerine, her fırsatta vaaz vermesine katlanamazdı: "Evlenmen gerek François, güzel bir aile mutfağından daha sağlıklı hiçbir şey yoktur! Zavallı annen seni böyle terk edilmiş görse ağlardı! Safsın ve pratik anlayışın eksik! O aptal kitaplarını ve düşlerini bırak artık! Her cumartesi bize yemeğe geleceksin, zaman zaman iyi bir yemeğe ihtiyacın var, yengen senin için endişeleniyor."

Dayı dimdik ve görkemli gövdesiyle, elli üç yaşına göre iyi görünüyordu. Yüzü taşra eczacılarını hatırlatırdı; şakaklarında gri saçlarının gümüş uzantısı ve burnunun altında özenle kırpılmış küçük bir bıyık!

Brych bazen düşünürdü: "İkimizin ortak neyi var? Doğru, anneme verdiği sözü tutarak beni şirkete soktu, şimdi de kendinde beni yönetme hakkı görüyor!"

Dayı akvaryumda eski dostu ve kendisinin her bakımdan zıddı Kazda'nın karşısında otururdu. Brych'in odasından bakılınca, Kazda'nın masa üzerine eğilmiş dazlak kafası yeşil bir elmayı andırırdı. Bu iki adamın tuhaf dostluğunun daha da tuhaf bir öyküsü vardı. Muhasebe ders kitaplarını birlikte çalışarak, gelecekteki memuriyet yaşamlarını yan yana düşleyerek Ticaret Yüksek Okulu'nda birlikte okumuşlar. Birinci Dünya Savaşı onları bir yıldan fazla süreyle ayırmış, ama bu süreç içinde birbirlerine dostluklarının saflığını dile getirdikleri tam bir paket mektup yollamışlar. Savaştan sonra yeniden buluşmuşlar.

Mizina Dayının o zamanlar güçlü bir kafası varmış, o günlerden ona kahramanca ve hep söylenen hoş öyküler kalmış. Geçmişte adı Fréderique'miş ve kız kardeşi Antoine ile birlikte Tony ve Freda hokkabaz çiftini oluşturmuşlar. Güzel zamanlarmış! Çevik parmaklarda çevrilen altı top iki kardeşin başları üstünde uçuyor, sonra fırfır dönen altı, bazen sekiz beyaz halkadan geçip gümüş renkli çomaklara varıyormuş. Numaranın bütün güçlüğü erkek kardeşe düşüyormuş; Fréda'nın elleri biraz beceriksizmiş. Soluğunu yitiresiye sekiyor ve sonra tatlı tatlı gülümsüyormuş, ama cennet ağaçlarına benzeyen çok düzgün bacakları olduğundan başarıdaki payı önemliymiş. O za-

manlar Mizina varyetelerin her akşam konuğuymuş ve dörtlüklerle süslenmiş gül demetleri bürokrat hemoroitleri yüzünden numarasının bozulmaması için Tanrıya dua eden kardeşin çığlıklarına eşlik ediyormuş. Ama bu büyük aşk Fréda'nın yürek parçalayan bir ağlayışı ile sona ermiş. Kürtajcı kadına gizli bir ziyaret ve kardeşin yanağına müthiş bir tokat; dayı bununla hiç övünmezdi. Hayat ona bir ders verirken Mizina da kendine çekidüzen vermiş. Sadık dost Kazda bu akıllıkararı onaylamış. İkisi de aynı yıl evlenmiş ve zenginlik yolunda bir burjuva aileden iki yaşlı kız kardeşle evlendikleri için her biri bir ev edinmiş ve dostlukları, burjuva toplumunda kutsal bir şey olan aile bağı çerçevesinde gelişmiş. İkisi de kısa zamanda mutlu babalar olmuş; Kazda'nın bir oğlu, amcanın da bir kızı... Tatlı bir esriklik içerisinde ellerini ovuşturmuşlar.

Ama hepsi bu değil: İkisi de Şirketten doğan tröste girmiş ve ikisi de sıkı ilişki halinde mesleklerini yapmaya başlamış. Ama bir gün, insan yazgılarını kötülük olsun diye karıştırmaktan hoşlanan rastlantı, Kazda'nın dostundan uzaklaşmasını istemiş. Bu hararetli dostluk içinde böylece bir çatlak belirmiş. İkisinin de bildiği bu durum, herkesin bildiği bir sır olmuş. İşte karşı karşıya oturdukları yıllar, bir adım, küçük bir derece, birkaç yüz kuronluk bir aylık farkı onları ayırmış ve bu ayırım devam ediyor. İkisi de, Kazda fazla inançlı olmaksızın, Dayı yumuşak bir ilgiyle birbirlerine yapay nezaketlerini sergiliyorlar. Günde yirmi kez Kazda'yı, "sağlığına dikkat etmelisin Charles" diye uyarır.

Haksız değildi aslında. Kazda sürekli hastaydı. İşgal zamanı yabancı radyoları dinlediği için onu ihbar etmişlerdi ve bu gözlerinin altındaki torbacıklarla üzgün yüzlü bu yiğit adam, evinde T.S.F.sinin önünde yakalanmıştı. Sarkık dudaklarının çevresinde acı bir kırışık ve saydam kepçeli sökülmüş kulaklarıyla acınacak bir halde dönmüştü. Yokluğunda, Dayı onun koltuğunu ısıtmıştı ve Kazda dönünce, alçakgönüllü bir biçimde geri çekilmişti: "Ah, şu uykusuz geceler! Onun yerini korudum," diye anlatır memnuniyetle. "Benim Gestapo ile dalaştığımı kimse düşleyemez bile. Şu biçare Charles! Karım nerdeyse deli olacaktı. Ama Nazi baylar, ağzımdan bir kelime alamadılar!"

Mizina pencerenin önünde yüzünü zevkle güneşe gösteriyordu. Avluda garajın çatılarını süpüren sert mart rüzgârı açık pencereden içeri giriyordu.

– Ah, bu güneş! –Dayı zevkle gerindi– İtalya'yı hatırlıyor musun Charles? Tanrım, ne güneşti o! Resmini yapmak istedim, hissediyorum bunu! Yakında başlarım."

Dayının zaman zaman hobileri olurdu; mesela balalayka ve mandolin çalanlar kulübüne üye oldu, jön premier rollerine çıktığı amatör tiyatroya tutuldu, resim ise onun son merakıydı. Akrabalarının saygılı olduğu kadar ikiyüzlü bir hayranlıkla baktıkları bir sürü yağlıboya resim çiziktirdi. Tuvallerde denizin üzerinde kanayan lâl rengi bir güneş, köpüren dalga çatlaması karşısında kıyıdaki sığ kayalıklar vs... Bundan yıllar önce, balayını geçirdiği Capri adasını temsil eden yüzlerce posta kartı da boyamıştı.

Kazda gözlerini masasından kaldırmaksızın;

– Bu hava sonunda beni öldürecek. Doktor söyledi Henri! Biraz benim sağlığımı düşün, lütfen... diye mırıldandı.

– Hepsi şarlatan! Ne yapacaklarını bilmedikleri zaman maden suyu salık veriyorlar! Ya da hava kesesi! Ben inanıyorum ki senin tam da açık havaya ihtiyacın var. Bu ilkbaharı duy! Hava bal gibidir!

Bir meydan oyuncusu belagati ile açık havanın tedavi edici erdemlerini öve öve halıyı arşınlıyordu:

– Bütün ilaçlardan ve doktorların bütün öğütlerinden daha iyi.

Dayının bitmeyen konuşmasıyla boğulan ve güçlükle soluk alan dostunun boğuk nefesine dikkat etmeksizin el kol hareketleri yapıyordu.

– Hayır... Hiç de değil, hiç de değil! diye mırıldandı Kazda, isyan halindeydi. Sonunda sinirlendi ve küçük gevşek yumruğunu hafifçe masaya vurdu:

– Rica ediyorum, kapat pencereyi!

Alnı ter içindeydi. Soluk soluğa kalmıştı ve kalem parmakları arasında titriyordu. Mizina hemen pencereyi kapatıp solgun bir yüzle dostuna döndü. Kırgın bir tavırla Kazda'ya eğildi ve heyecanlı bir sesle;

– Pekâlâ Charles! Sen ancak emredersin! Burada patron sensin, ben değilim.

– Bunu böyle anlama Henri, seni üzmek istemiyordum. Sadece hava yüzünden bu, anlamalısın, dedi Kazda.

Dayının üzgün yüzüne ve kenarları sarkık dudaklarına mahcup bir bakış attı. Barışmanın acı ekmeğini ısıracak birazdan.

– Dün sen de kaşınan boğazından şikâyet ettin.

– Ama hayır!

Dayı esnek adımlarla akvaryumu geçti, pencerenin önünde durdu ve avluda garajın nemli kiremitlerini seyretmeye başladı. Elleri ceplerinde, bir yay gibi eğilmiş, sessizce düşünüyordu.

– Sen kendini iyi hissetmiyorsan, diye başladı biraz sonra.

– Hayır, hayır... bunun dışında çok iyiyim, diye geveledi Kazda.

– Ama yok, ben seni yorgunluktan bitirmelerine izin vermeyecek kadar çok severim. Onlar seni çalışmaktan öldürecekler, hayvanlar! diye sözünü kesti Mizina.

Kazda'ya dönüp elini sevgiyle omzuna attı. Bu el Kazda'yı masaya yapıştıracak kadar ağırdı.

– Eğer iyi değilsen git evine yat. Ben senin işine bakarım burada, korkmana gerek yok; iş nasıl olsa yapılır! Hem sonra, ölümün işi olmaz, gelir ve biçer.

– Hadi bakalım, hadi! –Kazda, Dayının eli altında çırpınıyor ve dövülmüş köpek ifadesiyle çevresine bakıyordu– Çok acelem var. Hesapların kapatılması gerek, hadi bakalım!

– Dünya dönmekten geri kalmaz! Hesapların hazır olmayacağını kim söyledi sana?

Tartışmadan sonra ikisi de kâğıtlarının üzerine eğilip rakamların sakin dünyasına daldılar. Mizina arasıra dostunun kamburlaşmış

görünümüne bir göz atıyor, boğuk soluğunu dinliyordu. "Ne kadar dayanabilir?" İçten bir ilgiyle, soruyu bir gün Kazda'nın doktoruna sordu, ama doktor omuzlarını silkti; "Astımlılar çok uzun yaşayabilirler. Yalnız sağlam bir kalbi yok. Skleroz!.."

Bir sessizlik anından sonra, boğulma tehlikesi altındaymış gibi eliyle yelpazelenerek;

– Gerçekten pencereyi aralamamı istemiyor musun? Sigaraların çok pis kokuyor. İnsan burada kendini maymun kafesinde sanır! dedi.

– Elimden bir şey gelmez, diye homurdandı Kazda. En azından bin kere bunu bana tekrarladın Henri! Hastalığımı ben uydurmadım!

Mizina mütevekkil bir sesle onun sözünü kesti:

– Bunu sana belki bin kez tekrarladım, ama bu sigaralarının pis kokmasını engellemiyor.

Dostluk ilgisinin yüz kez oynanan ve yeniden oynanan eski sahnesi yeniden başlıyordu.

Son günlerdeki karışıklıkların Kazda'nın dudaklarına iliştirdiği acı gülümseme dayıyı kızdırıyordu. Durgun bir gölde yaşıyormuş gibi, yaşamın kaynaşmasına tepkisiz kalan dostunun edilgenliği onu sinirlendiriyordu. Odalarında onları bekleyen mektup ve üyelik bülteni Kazda'yı hiç rahatsız etmiyordu; arasıra yorgunluktan derin halkalarla çizilmiş gözlerini (sanki monoklu düşecekmiş gibi) kırparak Mizina'ya bakıyor, sonra zevkle, yumuşak çamurdaki bir köstebek gibi, bitmez tükenmez rakam sütunlarına dalıyordu.

Kazda önündeki kâğıtlardan kafasını kaldırmadan ansızın sordu:

– İmzalayacak mısın?

Mizina doğruldu, yumruklarını bültenin durduğu masanın üstüne dayadı ve düşünceli bir tavırla önüne baktı. Kazda'nın sorusu onu yerinden sıçratmış, karmaşık düşüncelerden kurtarmıştı.

– Ciddi bir mesele bu Charles. Dost olarak, sen ne düşünüyorsun?

Kazda'nın yüzünde acı bir gülümseme belirdi:

– İmzalayacaksın!

– Nasıl! İmzalayacağım ha! Bunu nasıl bilirsin?

– Biliyorum! diye şaşırtıcı bir biçimde kesin bir sesle onun sözünü kesti.

Biraz sonra, Mizina'nın gözlerine bakmaya cesaret edemiyormuş gibi, kâğıtlarına dalmış, ekledi:

– Bunu yalnızca kendi amacın için yapacaksın...

Alışılmışın tersine bunu doğrudan söylemişti. Dayı pusuda bekleyen bir hayvan gibi öne eğildi ve soluğunu tuttu.

– Evet, dedi gözlerini kırparak, bunu bilmek istiyorsan imzalayacağım! Uzun süre duraksadım, ama bu kararı almakta sen bana yardım ettin. Bir ikbal avcısı olduğumu düşünebilirsin! Kuşkularını kendine sakla! Çok önceden gözlerimi açtım. Hem onların Partilerinde, –seninkinde de demek istiyorum–, her şey o kadar kötü değil. Yoksullardan yanayım ben! Son olaylar her şeyi açık açık görmekte yardımcı oldu bana. Bunu sen de gördün; böyle bir çürümüşlüğü yani!

Kazda inatla susuyor ve dinlemiyormuş gibi kâğıtlarına bakıyordu. Bu hali Mizina'yı kışkırtı:

– Ama partine neden girdin? Politikadan ne anlıyorsun? Toplantılara burnunu bile sokmuyorsun, sadece aidatlarını ödemek üzere para vermekle yetiniyorsun. Orada ne arıyordun? Yaşlılığında birtakım sıkıntıların olacak. Belki...

Kazda sinirlendi:

– Neden anlamıyorsun? –Kalemini titreyerek masanın üzerine koydu– Ben kimseyi öldürmedim, çalmadım. Elimden gelenin en iyisini yapıyorum ve ölünceye kadar çalışacağım! İsteyene emirler ver, bana vız gelir, bu benim işim değil. Kimse benim yüzüme hiçbir şeyi vuramaz... Onlara açıklarsın bunu. Cachalot nedeniyle diyecekler...

– Herkes biliyor ki onun kıçını yalayan sensin, sen...

Mizina masaya yumruğunu indirdi:

– Yalan bunlar, kara çalma! Ve sen... dostum olacaksın ha!.. Senden bunu beklemezdim. Kendisi için kanını vereceğin bir dosttan gelene... katlanmak gerek, kendisi için...

Heyecan gırtlağına sarılıyor ve onu boğuyordu. Pencereye doğru döndü, somurtuyor, alıştığı barışma cümlelerini bekliyordu.

Ama ilk kez bekleyişi düş kırıklığı oldu. Mendilini çıkardı, nemli alnını sildi ve üzgün bir sesle fısıldadı:

– Ben sana bunu iyi niyetle söyledim Charles, ama sen beni lekeliyorsun! Eski dostluğumuzun üzerine ne diye kuşku ve iftira tohumları atıyorsun? Ben, ikbal avcısıyım ha! Bir dosttan bunu beklemezdim!

– Lütfen, başka şeyden söz edelim!

Kazda cebinden küçük bir pastil kesesi çıkardı, kâğıdı kabaca buruşturdu. Kendini savunuyordu:

– Savaştan önce nasyonal sosyalisttim. Ben öyle gömlek değiştirir gibi fikir değiştiren kimselerden değilim. Politikadan hiç anlamıyorum, buna ne sağlığım elveriyor, ne de toplantılara katılmaya hevesim var ve yanılmıyorsam, herkese cepheden bakabilirim. Kazda bir hırsız değildir, mesleğini bilir ve burada ona ihtiyaç oldukça devam edecektir! İşte bu kadar! Ama beni rahat bırakmalarını istiyorum, sağlığım iyi değil ve sükûnete ihtiyacım var. Her şeyden önce, beni politika konusunda rahat bırakmalarını istiyorum, anlıyor musun? İşte bu kadar...

– Benimle ilgili kaygın olmasın, diye soğuk bir biçimde karşılık verdi Mizina ve ezik bir tavırla başını kaldırarak:

– Zaten şef sensin burada Charles, ben değilim. Senin yapacağın şey emir vermek, diyerek, klasik sahnenin alışılmış metnini ekledi.

Ama Kazda onun sesinde alaylı bir üstünlük algıladı; içini çekti ve karşılık vermedi. İki adam başlarını eğdiler.

Mizina uzun süredir saklanan kırıklığın artık hiçbir şefkat örtüsü ile gizlenemeyecek ölçülere ulaştığını anlıyordu.

Dayı öğleden sonra, daha fazla beklemeksizin, cebinde gerektiği gibi doldurulmuş üyelik bülteniyle çabucak Maréda'nın odasına gitti. Heyecandan çarpan kalbini yatıştırmak için büronun kapısında bir süre durdu. Kuşkulu görünebilecek abartılı bir izlenim vermekten korkuyordu. Tükürükle nemlendirdiği elini kırlaşmış şakaklarından

geçirdi, işaret parmağının ucuyla çabucak sade kravatını iteledi ve kapıya üç küçük darbe vurdu. Kapı kendiliğinden açıldı ve duman içindeki odada, parlayan gözleriyle Stetka'nın küçük kırışık yüzü belirdi. Karşılıklı bir selam verdiler ve Dayı, öksürerek odaya girdi.

Her şey iyi geçti; Maréda bir şey söylemeden üyelik bültenini aldı, klasöre koydu ve Dayı'nın hazırlamış olduğu heyecanlı açıklamaları dinleme niyetinde olmadığını belirtti. Mizina akvaryuma döndü, pardösüsünü giydi ve her zamanki selamlamayı yapmaksızın kapıyı çarptı.

Vinohrady'ye dönmek üzere bir yola saptı, daha şimdiden alacakaranlığa boğulmuş Rieger bahçelerini geçti. Asfalt yol boyunca, çıplak ağaçlar ve çalılar arasında dimdik yürüyor ve bastonu ile zarif hareketler yapıyordu. Bu güzel bastona hiç ihtiyacı yoktu, daha çok bir süstü bu ve genç duruşuyla yürürken ilginç denge hareketleri yapmaya yarıyordu. Bazen ilkbaharın habercisi nemli havada, birbirine sarılmış gezinen sessiz bir çifte rastlıyor ve adımlarıyla onları rahatsız etmiyordu. Georgette'i düşünüyor, bütün bunlar pek hoşuna gitmiyordu; bir şeyler seziyordu. "Bu kız her zaman düşler içinde! Kafasında bir oğlan olmalı! Ona biraz sert davranmam gerek," diye hoşnutsuz düşündü. "Pis kızıl saçlı!" Ama kendi son eylemini düşünmek üzere onu düşünmeyi bıraktı. Kaygan ama amaca götüren bir yolda daha yeni adımlar atanların endişesi ve karmaşık duygularından tamamen kurtulmasa da memnundu.

Öyleyse! Kararlıydı!

Bastonuyla havayı dövdü.

IV

Mart rüzgârları bütün gücüyle kentin duvarlarına öldürücü darbeler indiriyordu.

Patéra, bu fırtınalı sabahlardan birinde binanın kapısını koşar adım geçti. Bayram günlerinde olduğu gibi özenle tıraş oldu ve ağzının köşelerinde diş macunu izleri, iki dirhem bir çekirdek tramvay

istasyonuna indi. Yassı kasketinin yerini bir şapka almıştı. İsteyerek takmıyordu ama Vlasta inat edince kabul etmek zorunda kalmıştı. Neye benzerdi böyle!

Saat yedi treni büyük bir ray gürültüsüyle geldi; Patéra tıklım tıklım insan dolu sahanlığa sıkıştı; her sarsıntıda sallanıyor, yolcular arasına sıkışıyordu.

Geçen gün, saat onda kantinden döndüğünde Jo onu çağırmıştı:

– Bürodan bir herif geldi seni aradı, müdür yardımcısına gitmen gerek. Konu ne bilmiyorum. Lütfedip bir açıklama yapmadı.

Patéra lavaboda ellerini ova ova yıkamış, kırık bir tarakla saçlarını taramış, sonra avlunun öbür ucuna koşmuştu. Kapının önünde Adamek ile burun buruna gelmişti:

– Haydi, çabuk Joseph! Sanıyorum sana güzel bir sürpriz hazırlıyorlar! Patéra daha fazla bir şey öğrenemedi.

Kırmızı yüzlü yelken kulaklı bir adam olan müdür, ona büyük elini uzatmış ve bir sandalye göstermişti. Masasının üstündeki kâğıt yığınına baktıktan sonra kısaca açıklamıştı:

– Bak, sana açık seçik hiçbir şey söyleyemem. Genel müdürlükten telefon ettiler. Yarın gitmen gerekiyor. Kime gitmen gerektiğini işte bu kâğıda yazdım. Tamam mı?

Patéra'nın fabrikada öğrenebildiği şey işte bundan ibaretti.

Kentin ortasında, köşedeki Genel Müdürlüğün önünde Patéra pardösüsünün tozunu silkeledi, sonra içeri girdi. Hayatında ilk kez geliyordu buraya. Çevresine bakındı. Bir fabrika insanıydı Patéra. O, gürültülü atölyelerin kaynaştığı bir yerde büyüdü; topluluk yaşamına alışkındı. Burası hoşuna gitmedi: "Vallahi böyle bir büroda boğulurdum!" Kapıcı onu kuşkuyla inceledi ve merdiveni gösterdi. İkinci kat solda yüz yirmi üç numaralı oda! Asansöre binilebilir.

Yürüyerek çıktı! Duvarlara asılmış işçi fotoğraflarına bakarak tırmanıyordu merdiveni. Dürüstlük, zekâ ve yalınlıkla yoğrulmuş tanıdık yüzlerdi bunlar! Onları tanımıyordu, ama daha önce onlardan söz edildiğini duymuştu. Hafif bir gurur hissetti. Mermer mer-

divenin üzerinden dalga dalga bir kırmızı halı iniyor, ayakları yoğun bir yağa gömülür gibi halıya gömülüyordu. Ve yine fotoğraflar. Bak, aynı Mracek, fabrikadan Fernand Mracek, tuhaf bir adam, fabrikada Şampiyon diye bilinir, iyi adamdır hem de işçidir. Daha geçenlerde kızı nedeniyle tasaları olduğundan yakındı, çocuk felci geçirmiş ve hiç yürüyemiyormuş. Ve şuradaki, ama bu kazancılıktan Nenadal. Allah'ın belası, Charly! Resimlere baktıkça insan kendini tanıdık diyarlarda sanıyor. "Çocuklar, size burada rastladığıma çok sevindim." Sıcak koridorda arada bir kolunda dosyalarla önemli bir işi varmış gibi acele eden işçilerle karşılaşıyordu.

"Yüz yirmi üç!" Patéra'nın kapıya vurduğu darbeleri köpükleme yumuşatıyordu, şapkasını parmakları arasında döndüre döndüre içeri girdi ve büyük pencereden giren ışık gözlerini kırpıştırmasına neden oldu. Yazı makinesinin başında oturan sarı saçlı ve inanılmaz ince belli genç kız ayağa kalktı, çevresine çalı kokusu yayarak ve kemerindeki çiçek kadar yapay bir gülümsemeyle Patéra'yı karşıladı.

– Patéra yoldaş, değil mi?

Bir baş sallamasıyla karşılık verdi, sonra görkemli odada genel müdürlükten önemli bir kişi tarafından çağrılmasını sabırla bekledi. Kız ona işaret etti, Patéra ilerledi, odaya girdi.

Büyük bir masanın başında, sivri burunlu ve siyah çerçeveli gözlüklerinin arkasından delici gözlerle bakan kısa boylu bir adamın ince görünümü dikildi.

– Günaydın yoldaş, seni bekliyordum. Ben Polak, dedi adam ve Patéra'nın yanına gelip elini sıktı.

Durmadan konuşuyordu, o kadar hızlı ki Patéra kafasında cümleleri sıralayamıyordu: "gerçek bir makineli tüfek!" Bir söz ve hareket kuşatmasına yakalanan Patéra birden kendini küçük yuvarlak bir masanın yanındaki meşin bir koltuğa oturmuş, önüne de bir puro kutusu konulmuş buldu. Sunulan puroyu aldı, beceriksizce başparmağı ile işaret parmağı arasında sıktı. Patéra aslında puro içmiyordu, ama o kadar doğal, o kadar içe dokunur tarzda sunulmuştu ki nazikçe geri çevirmek için yeterince çabuk bir söz bulamamıştı. Sedef saplı

bıçağını çıkardı, puronun ucunu yonttu, sonra öbür ucunu yakmaya çalıştı. Bu işlem onu o kadar sarmıştı ki sözcük kasırgası kulaklarının yanından farkına bile varmadan geçip gidiyordu.

– Pekâlâ, konu ne? dedi Polak kısa bir sessizlikten sonra.

Koltuğunda geriye yaslandı, ellerini zayıf karnının üstünde kavuşturdu ve düşüncelerini sanki mangalar halinde sıralıyormuş gibi gözlerini kısıp tavana dikti.

Patéra gerçekten ilk kez ona baktı.

– Konu Lesany fabrikası, diye kendi sorusuna cevap verdi Polak. – Kalktı, küçük hızlı adımlarla duvarda asılı haritaya gitti ve işaret parmağını Prag'ın yakınına koydu.– Burası! Belki yeri bilirsin?

– Evet, dedi Patéra, rastlantı sonucu orada bir-iki gün geçirmek zorunda kaldım...

– Güzel, dedi adam memnuniyetle ve koltuğuna dönerek eski pozisyonunda oturdu. Patéra'ya aile durumu hakkında sorular sormasına karşın hakkında iyi bilgi edinmiş gibi görünüyordu: fabrikadaki işini, Partideki sorumluluklarını, önceki işlerini biliyordu. Patéra ona hayretle baktı.

– Belki daha erken, yoldaş, ama bilesin ki vaktinde hazırlanman daha iyi olur. Şimdi Lesany fabrikasında müdür yok! Şubat ayında birtakım güçlükler yaşandı ama şu anda fabrikayı teknik müdür yönetiyor. Ama bu durum böyle devam edemez. Fabrika bizim için son derece önemli... ama daha sonra konuşuruz bunu... Birini seçmek gerekiyordu ve senin ismin bulundu. Bütün koşulları yerine getireceğini sanıyorum...

– Ben... Ben müdürlük mü yapacağım? diye sözünü kesti şaşkın Patéra. Ne eğitimim ne de tecrübem var benim...

– Peki ne olmuş? Sen bir işçisin, zeki bir adamsın, Partinin güvenilir ve deneyimli bir üyesisin. Meselenin teknik yönü umarım seni korkutmaz, bilmediğin şeyi öğrenirsin, başkaları nasıl öğreniyorlarsa öyle! Yetenekli bir işçi bir fabrikayı yönetebilir mi demek istiyorsan,

Sovyetler Birliği örneği bize bunu kanıtlıyor! Kaçınılmaz olsa da sorunu politik açıdan ele almak istemiyorum... dedi Polak.

– Buna inanıyorum, diye içini çekti Patéra. –Koca elini dizinin üzerine koydu– Bunun doğru olduğuna ben de inanıyorum, ama...

– Ama? diye sordu karşısındaki adam, yüzünde cesaretlendiren bir gülümseme vardı.

Patéra başını salladı:

– Beni biraz sıkıştırıyorsun. Bütün bunlar, iyi, anlıyorum. Ama anlamadığım bir şey var, neden ben? Fabrikada benden çok daha iyilerini ve daha deneyimlilerini tanıyorum, al, Adamek mesela, ya da...

Görüşünü samimiyetle açıklıyordu, karşısındaki adam sonuna dek konuşmasına izin verdi. Başını sallaya sallaya sabırla dinledi, alçakgönüllülükle gülümsedi, ama Patéra sözünü bitirince, koltuğunda öne eğildi ve eğlenceli bir tavırla onun dizine vurdu:

– Pekâlâ! Hadi itiraf et arkadaş! Bu işi başaramayacağından korktun değil mi? Hadi, de bunu!

Patéra elinin çukurunda özenle traşlı çenesini ovuşturdu ve içini çekti:

– Evet, bu doğru... Bunu sana niye açık açık söylemeyeyim ki? Anla beni, okulu bırakalı yıllar oldu, bütün bunlar kafama nasıl girer kim bilir? Ciddi bir durum bu... müdürlük! İyi düşünmek ve her şeyi tartmak gerekir, iyilikten çok kötülük de yapabilirim, bataklığa güzel bir kaldırım döşemek olur bu, değil mi? Peki kim verdi bu fikri?

– Parti, Patéra yoldaş!

– Güzel, ama aslında...

Polak'ın yüzünde nazik bir gülümseme belirdi:

– Partinin bütün yetenekli kadrolarını bilmesi seni şaşırtmasın! Ve biliyor musun, biz konuştukça iyice emin oldum ki sen tam Lesany için gereken adamsın. Tamamıyla! Kapitalist yöneticilerin üretimin bütün çarklarını bildiğini sanma. Yönetici olma sanatı bambaşka bir şeydir. Kadroları kullanmasını bilmek, ayrıntılar arasında boğulmamak, fabrika topluluğunu kaynaştırmak ve gerçekten herkesin

saygı gösterdiği yönetici kişi olmak gerekir. Hayır, senin için endişeli değilim. Korkun, işçi sınıfına karşı derin bir sorumluluk duygun olduğunu gösteriyor. Bu iyi bir işaret!

– İyi işaret mi?

Patéra şaşkın bir tavırla kaşlarını çattı.

– Evet! Unutma, yalnızca budalalar duraksamaz ve korkmaz. Budala kendi güçlerini ölçemez ve kör gibi tehlikeye atılır. Korkmak insani bir duygu, ama korkusunu yenmeyi bilen bolşeviktir sevgili yoldaş! Çelikleştiren şey bu! Doğru, dövüşüyoruz... –Polak coşuyor, sözlerini güçlendirmek için havaya küçük bir yumruk sallıyordu– Gitgide daha geniş görevler yükleniyoruz, gericilik artıklarına karşı mücadele ediyoruz, ama her zaman bu kavgaya hangi amaçla girdiğimizi hatırlamak zorundayız.

"Bana bunları niye söylüyor?" diye hoşnutsuz bir halde koltuğunda kımıldandı Patéra. "Ben aptal değilim." Bu konuda gereksiz nutuklara dayanamıyor, ona hakaret gibi geliyordu. Öfkesini bastırmaya çalıştı. Polak ince ve sivri burnuyla kokuyu çabuk aldı ve durdu, çabucak ayağa kalktı ve Patéra'ya nazikçe el uzattı, böylece konuşmanın sona ermiş olduğunu gösteriyordu. Kol saatine anlamlı bir göz attı:

– Pekâlâ, bugünlük bırakalım yoldaş! Ama senden bu öneriyi çok ciddiye almanı istiyorum. İyice düşün. Neye karar verdiğini öğrenmek için yakında seni çağıracağım. Anlaştık, ha!

Dostça gülümsedi ve sırtına ufak dokunuşlarla Patéra'yı kapıya kadar götürdü.

Kapı ziyaretçiye kapandığı zaman, Polak sarışın sekreterini çağırdı:

– Onu üç hafta sonra çağırmak gerek Marcelle! Kaydet!

– Anlaşıldı!

Biraz sonra genç kız yeniden odaya geldi. Polak iki dirseği masasının üzerinde, telefonda konuşuyordu:

– Onunla konuştum! Ben genellikle değerlendirmelerimde ihtiyatlıyım... hım... hayır... kesinlikle değil... bunun farkına varırdım... genelde iyi bir izlenim... biraz kaba biri, ama sanırım...

hım... buna inanıyorum, elbette kabul edecek. Biraz korkuyor ama işi çok ciddiye alıyor. Pekâlâ, seni haberdar ederim.

Patéra düşüncelere dalmış yavaş yavaş merdivenden iniyordu. Kafası uğulduyordu. Çıkarken dikkatle incelediği fotoğraflar, şimdi daha ciddi, daha dikkatle ona bakıyor gibiydiler. Fernand Mracek'in fotoğrafı önünde durdu; bu uzun, sert, pek yerine oturmamış ve güçlü burunlu, birbirine yakın ve küçük kurnaz gözlü bu yüzün bütün kıvrımlarını seyretti. Dudağının çevresindeki kırışıklık izleri belli belirsiz bir gülümsemeyi gizliyordu. "Sen gülümsüyorsun Ferdinand," diye düşündü Patéra, "Ama ben! Fabrika müdürü... Pekâlâ, düşüneceğim! Ve Partiden arkadaşlarla tartışacağım bunu! Adamek ile! Çocuklar bana yardım ederler! Bugünden tezi yok haber vereceğim onlara!" Ama belirsiz de olsa hissediyordu ki kararlıydı. Bunu uzun uzun kafasında çevirecek, yetersizliği, güven eksikliği düşüncesi içini kemirecek, belki yüz kez korkudan terlemiş olarak uykudan uyanacak, ama sonra dişlerini sıkacak, derin soluk alacak ve işe koyulacaktı. "Zaten bu bir Parti görevi! Parti güveniyor ona ve hakkı yok, küçük bir çocuk gibi kendini kurtarma hakkı kesinlikle yok!"

"Ayrıca, seyyar satıcı çenesine ve incecik ellerine karşın bu yoldaş tamamıyla haklı. Pekâlâ, yeni bir dünya kurmak için çok şey gerek. O bilgili ve hoş bir insan, ve sen, Joseph dostum, şimdiye dek çevrende gördüğün insanlardan başka insanlara alışman gerek. Günün birinde herkesin kadife gibi elleri olacak, işte durum bu!"

Tramvay Patéra'yı tam fabrikanın önünde bıraktı. Densiz rüzgâr yüzünden bir eliyle şapkasını tutarak, çamurlu kaldırımdan kulübeye doğru yürüdü. Avluyu geçerken biri bağırdı:

– Eee, Patéra, düğüne mi gittin?

O bu şakayı yapanı tanımıyordu bile. Merdiveni dörder dörder çıktı, elbisesini çıkarıp itinayla vestiyere astı. Atölye her zamanki gürültüsüyle, tuhaf toz ve metal kokusuyla karşıladı onu. Patéra etrafındakilere parmağıyla selamı verdi; çömelmiş alet kutusunu karıştıran Jo'yu dürttü. Burası onun eviydi ve işte sonunda evine dönmüştü! Patéra'nın çekici özenle ölçülmüş darbelerle gümüş renkli sacın üstü-

ne iniyor, tasaları kovuyor, belirsizliği uzaklaştırıyordu. Burası tıpkı cephe gibiydi; kulakları sağır eden bir saldırı sırasında insan korkuyu içinde saklar! Burada düş kurmaya zaman yoktur.

Jo, Patéra'ya soru dolu gözlerle bakıyor ve çimento tabana alüminyum parçaları yağdıran elektrikli matkabını çalıştırıyordu. Bıyık altından gülen Patéra, "biraz merak edip dursun bakalım" dedi kendi kendine. Öğle molasında yan yana oturup sefertaslarını açtıklarında, gözlerini yere diken Patéra beklediği soruyla karşılaştı.

– Pekâlâ? Ne istiyorlarmış senden?

– Sıkı dur Jo! Fabrika müdürü olmamı istiyorlar, dedi ve domuz filetosunu yemeğe devam etti.

Jo şaşkınlıkla:

– Peki sen? Kabul ettin mi?

Patéra omuzlarını silkti, sefertasının kapağını özenle kapatıp çantasına koydu.

– Daha değil. Düşünmem gerek. Bana akıl ver dostum! dedi ciddi ciddi ve Jo'nun faltaşı gibi açılmış gözlerle kendisine baktığını görünce, onun adaleli sırtına bir şaplak indirdi:

– Ama eğer kabul edersem, seni yanımda götürürüm! Orada yanımda hiç olmazsa tanıdığım birinin olmasını isterim! Suratını asma! Daha kesin değil!

Yine de güzel uyumları bozuldu. Eskiden olduğu gibi çalışmaya devam ettiler, ama bu ağır bir tehdit bulutu gibi aralarına girdi. Jo kızgın bir inatla sacda delikler açmaya devam etti. "Şu uğursuz değişiklik! Birbirimize iyice alıştığımız sırada şimdi bu! Hayır, beni bunu yapmaya zorlamayacaklardı!" Ringdeymiş gibi çenesini uzattı. "Pekâlâ, madem durum bu, onunla gideceğim." Ama az sonra boks kulübünü, atladığı ipleri, ağır ve boğuk vuruşları, göğüs kafesini sertleştiren kas topunu, ringin aydınlık alanını ve zil çalınca rakibin üzerine yürümeye hazırlandığı andaki mücadele titreyişini hatırlayınca, yeniden duraksadı. Kolları düştü.

Vardiya sonuna kadar birbirlerine hiçbir şey söylemediler. Siren sesinden sonra, Patéra büro toplantısına gitti. Yuvarlak masada oturmuş sigara üzerine sigara tüttürüyordu, orada yokmuş gibi, düşünceleri içinde kaybolmuştu.

Toplantı akşamın ileri bir saatine kadar uzadı. Fabrikanın tümü için çok önemli konular görüşüldü, yeni üyelikler, bu arada Jo'nun üyeliği incelendi. Patéra bu konuda konuştu, ama bu gerekli değildi, çünkü Jo zaten güvenilir biriydi. Son günlerde Partinin örgütü önemli ölçüde büyümüştü, bu nedenle hücrelere bölmek, başka bürolar atamak gerekiyordu. İsimler önerildi, hatta köşesinde sessizce duran Patéra'nın adı geçti.

– Bugün neyin var da ağzını açmıyorsun? Perçinleme hücresi sana önerilseydi ister miydin?

Patéra uyuşukluğundan sıyrıldı, akşam karanlığının bastırdığı pencereden gözlerini ayırdı, kül tablasında sigara izmaritini ezdi ve dili çözüldü:

– Bakın arkadaşlar, burada size değilse, bunu başka kime söyleyebilirim bilmiyorum.

Alçak sesle ve ağır ağır konuşuyor, hiçbir şeyi unutmamaya dikkat ederek, onlara dürüstçe korkularını dile getiriyordu.

Sözünü bitirince, kısa bir sessizlikten sonra hararetli bir tartışma başlamakta gecikmedi. Şaşırmış görünmüyorlardı. Patéra başını sallayarak dinliyordu onları, aralarında kendini rahat hissediyordu. Her biri onun hakkında saatlerce konuşabilirdi.

Örneğin Masek! Nasıl da keskin uyarılar yapıyordu! İlgilenmiyormuş havasında eleştirmeyi seviyordu:

– Müdür, ee sonra ne olacak! Joseph kabul etmelisin kuşkusuz! Ama Parti seni oraya kaytarmak için göndermiyor, iş yapmaya gönderiyor! Bomboş oturacağını sanma. Hemen incelemeye başlaman gerekecek, hem de nasıl! Eğer bir fiyasko yapmak istemiyorsan...

Patéra onun konuşmasında az da olsa kıskançlık hissetti ve gülümsedi. "Tutkuna dikkat et Vitieaslav, bunun dışında sen iyi bir ko-

münistsin, ama dikkat, kaygan bir iniştesin" diye düşünüyordu konuşmacıya bakarken.

Adamek sandalyesinde sabırsız hareketler yapan ve Jetelka'nın sözünü kesen Batka'yı sakinleştirmek için kaleminin ucuyla masaya vurdu. Jetelka söz aldığı zamanlar Batka'ya düzeni hatırlatmak gerekiyordu, çünkü Batka, Jetelka'nın dilinin üstünde lâfları döndürüp durmasına ve onları ağır ağır telaffuz etmesine katlanamıyordu. Jetelka ağzını kapatır kapatmaz, hararetle bağırıyor, "yeter Joseph, kes artık, tamam!" diyordu. Kanı kaynayan perdahçı Batka her zaman çatık kaşlı, sinir küpü bir oğlandı; Adamek'in zaman zaman onu soğutması gerekiyordu: "O kadar aceleye gerek yok, her şeyi kesmekle halledemezsin! Sen perdahçı mısın yoksa yontucu mu? O zaman 'kesme'den önce iki kez düşün!" Batka'nın gözde deyimini herkes bildiği için gülmeye başlıyorlar: o her zaman her şeyi hemen "kesmek" isterdi.

Sonra Drvota'nın ve ihtiyar Hovorka'nın sırası geldi. Patéra ikisini de tanıyor ve onlara, kendine olduğu kadar güven duyuyordu. Herkesin görünüşüne göre, Patéra'nın karşısında bir görev dağı vardı; ama sonunda anlaştılar ve Adamek görüşmeyi kısaca özetledi:

– Pekâlâ, bana göre Patéra, bu ciddi bir görev olmasına karşın duraksamamalıdır... Seni tanırım! Sen henüz bir acemisin, belki de bazı yanlış adımlar atacaksın, ama omuzlarının üstünde bir kafan var, okuyabilir, çevreni gözleyebilirsin. Unutma ki biz başkalarından daha dar kafalı değiliz, bunun için de korkmamalısın. Kuşkusuz bu iş kolay olmayacak, ama bizler senin yanında olacağız. Partiye sırtını verirsen bu iş sağlam bir şekilde yürür. Açıktır ki bir başka başkan bulmamız gerekecek, ama yeri doldurulamaz kimse yoktur! İşte durum bu!

Patéra geç döndü. Yarı yarıya boş tramvayda esen rüzgâr iliğine kadar işliyor ama onu rahatsız etmiyordu.

Arkadaşları ona yeni hiçbir şey öğretmemişlerdi. Daha önce bilmediği hiçbir şey! Ama açıkça yalnız olmadığını hissediyordu ve gereksindiği şey de tam buydu. İşte durum: bugün daha okumamış olduğu gazetenin satırlarını okurken, "başkalarının gücü ile güçlü olmak" diye düşünüyor ve kendini iyi hissediyordu.

Karanlık sahanlıktaki ampulün aydınlığında, geçen gün binanın kapısında rastladığı genç kadını fark etti.

Onu tanıdığını sanıyordu, sordu:

– Birini mi arıyorsunuz?

– Evet, Doktor Brych'i. Kapıyı çaldım ama sanırım evinde değil.

– Şaşırtıcı! Çünkü her akşam onun volta attığını ve plak dinlediğini duyuyorum. Gelin bir kez daha deneyelim. Brych'in odasının kapı kolunu kavradı, kapı açıldı. Başucu lambası yanıyordu, ama oda boştu. Patéra arkasındaki siyah karaltıya dönerek,

–Çok uzakta olmamalı dedi. Genç kadın başını salladı, eşiği aştı ve gösterişe kaçmadan içeri girdi. Lambanın ışığı saçının sarı dalgalarını parlattı. Patéra İréne'i tanıdı.

– Biz tanışıyoruz değil mi? Sizi hatırlıyorum.

– Evet, siz de Bay Patéra'sınız! diye karşılık verdi İréne.

– Ta kendisi, et ve kemik olarak, dedi sevinen Patéra ve elini kendi konutunun kapı koluna attı.

– Bir küçük oğlunuz olmuş. Sesi duyuluyor...

Patéra onun eşikte beklediğini görünce, arada yaptığı gibi, şu çılgınca eğilimlerden birine kapıldı:

– Eğer bütün görkemiyle onu görmek isterseniz, buyurun! Sıkılmanız gerekmez! Bu belki pek protokole uygun olmaz! Ama evin düzenli olmasını beklemeyin! Evde küçük bir yumurcak varsa, bunun ne olduğunu bilirsiniz!

İréne bir an duraksadı ama girdi.

Çocuğu yeni yıkamışlardı ve oda henüz sıcaktı, pencereden kapıya dek yıkanmış bez şeridi asılıydı. Küçük Anne yatağında karnı üstüne yatmış resimli kitabını karıştırıyordu. Çok esmer bir kadın bebeği beşiğine bıraktı ve sevimli, tamamen doğal bir gülümsemeyle bu geç gelen ziyaretçiyi karşıladı:

– Oturun matmazel! Ben sizi komşumuza geldiğiniz zamanlardan hatırlıyorum... Biraz bekleyin de sandalyenizi sileyim; Anne her

şeyi boya kalemleriyle karalıyor. Size ne ikram edebilirim? Bir fincan kahve ister misiniz? Akşamdan krepler var. Israr etmiyorum, ama isterseniz...

Fırının yanında yiyecek bir şeyler arıyordu Patéra, içten bir kahkaha patlattı:

– Çok iyi! Paylaşacağız. Karım iyi bir aşçıdır, göreceksiniz! Nazlanmayın!

Davet o kadar sade, o kadar içtendi ki reddetmek olanaksızdı. İréne bir anlık duraksamadan sonra, avucunda bir ılık kreple Patéra'nın önündeki masaya oturdu. Seve seve yiyor, burada kendini rahat hissediyordu. Patéra'lar da kürk mantolu bu güzel kadının sıkılmadığını görerek hoş bir biçimde şaşırmışlardı. İréne bir yandan konuşurken bir yandan da Javori'yi, babasını, Vaslav'ı (hay Allah, bu geniş omuzlu adam niye ona kardeşini hatırlatıyor), cam işçisi Straka'nın mütevazı evini düşünüyordu:

– Beyaz peynir yok, ama mesele değil, ikimize yetecek kadar krep var. Dışarıda bekleseydiniz soğuk alırdınız. Doktor Brych geldiği zaman bölmeden onu duyarız...

– Ama ben sizin küçüğü görmeye gelmiştim Bay Patéra, dedi İréne ve Bayan Patéra sevinçle onu beşiğe götürdü:

– İşte! Dün fazla yediği için çıkardı. Oburcasına yiyor! Tıpkı babası; o da bir kurt gibi yer!

İréne çocuğu elma ağacı çiçeği gibi pembe buldu. Bebek kayıtsızca boşluğa bakıyordu; küçük parmakları minik bir yumruk halinde tuhaf bir biçimde sıkılıydı, ara ara çocuksu bir spazm küçük yüzünü ve kırpışan gözleri titretiyordu. Ama daha şimdiden embriyo olmaktan sıyrılıp insan biçimi almıştı. İréne soluğunu tutarak sessizce ona baktı. Zaman usulca akıyordu: bebek, daha yeni uyanan yaşam vadisindeki bu barış ve sükûnet bahçesinde ayaklarının ucuna basarak yol alıyordu. İréne, kendisini çocuksu bir merakla inceleyen uzun saç örgülü, çıplak ayaklı küçük kız tarafından düşlerinden koparıldı.

– Sen kimsin bayan?

– Güzel bebek, dedi İréne alçak sesle ve doğruldu.

Patéra'ların anlamadıkları bir sıkılganlıkla odaya baktı ve acele izin istedi. Bir kaçışa benziyordu bu; Brych'i odasında bekleyecekti. Onu tutmaya çalışmadılar; Bayan Patéra eşikte ona sıcak bir el uzattı ve yeniden küçüğü görmeye davet etti. Bunu o kadar içtenlikle, o kadar yürekten söyledi ki İréne memnuniyetle kabul etti.

Kapı İréne'in üzerine kapanınca, Patéra Anne'ın iki küçük saç örgüsünü ip gibi çekerek yakaladı ve kızgın kızgın emretti:

– Haydi bakalım çabuk uykuya, küçük meraklı!

Patéra lavabonun önünde gövdesini yarıya kadar ovup havluyla acımasızca kıllı bedenini ovarken karısı sordu:

– Onu nasıl buluyorsun?

Patéra şaşkın gözlerini kaldırdı.

– Kimi! Ah, onu!

Kaslı kollarını pijamasına soktu, omuzlarını silkti, böylelikle kadınlara özgü bu merakı paylaşmadığını gösteriyordu:

– Güzel! Onu daha yeni tanıyorum, sahanlıkta rastladım ona. Sanırım vaktiyle doktorun dostuymuş, ama ayrılmak zorunda kalmışlar. Bu onları ilgilendirir...

– Ben onu çok hoş buluyorum. Dikkat ettin mi?

– Neye?

– Siz erkekler hiçbir şeyi görmüyorsunuz. Giderken gözleri yaşlıydı.

– Aptallık! Işık yüzünden olmalı! Siz kadınlar hemen romanlar yazarsınız!

– O kadar bağırma! Bütün evi uyandıracaksın. Büyükanne bugün pek iyi değil.

Patéra sustu, yatak önünde ayakkabısını çıkardı ve sonunda dilini yakan şeyi söylemek üzere düşüncelerini toparlamaya çalıştı.

– Şimdi sana bir haber vermem gerekiyor Vlasta! Hayat bazen romanlar yaratıyor! Bu sabah buradan giderken, ben herkesin bildiği sıradan bir adamdım. Ama şimdi... Düşmemek için otur bakalım!

Patéra onun biraz korktuğunu fark etti. Bıyık altından gülerek bir an sessiz kaldı, ama pek uzun süre duramadı:

– Düşün ki benim fabrika müdür olmam gerekiyor!

V

Lamba yanıktı, İréne yanağının altında çiçek desenli yastık ve dizlerini karnına çekmiş divanda uyuyordu. Brych usulca kapıyı kapattı, ayaklarının ucuna basarak ona yaklaştı, uyandırmak için elini uzattı, ama kolu boşlukta asılı kaldı.

"Neden geldi?" Islak pardösüsünü çıkarıp sandalyeye oturdu ve onu seyretmeye başladı. "İşte tam o!" Aylardan sonra onu yeniden keşfetmeye çalışıyordu. Usulca soluk alıp veren İréne'nin ağzı bir çocuk gibi aralıktı. Abajur, sarı saçlarını ve ince yüzünü ışık çemberi içinde tutuyordu.

"Uyandırmalı mı?" Ceplerini karıştırdı, sigarası olmadığını fark edince canı sıkıldı. İréne kımıldadı, hafif bir soluk çıkarıp yüzünü yastığa gömdü; yarı çocuksu, duygulandıran bir gülümseme dolaştı dudaklarında, ama gözlerini açmadı.

Brych çenesi yumruğuna dayalı, öylece hareketsiz oturdu. Ama düşünceler rahat bırakmadı onu.

"Nasıl başlamıştı bütün bunlar?"

İşgalin beşinci yılında bir kent; pencerelerde karartmalar ve her yerde hem gürültü hem de sessizlik vardı. Bir ışık parlasa umut deniyordu. Ve mücadele! İnsanlar onu göğüslerinin derinliğinde taşıyordu. Sözcükler, sessizlik, bakışlar ve silahlar... her şey savaşa hizmet ediyordu. Askeri geçit törenleri daha seyrek oluyor, bütün cephelerden kente sakatlanmış, donmuş, çılgına dönmüş askerler geliyordu. İnsanlar yaşamlarına yardım eden her şeyle, her şeyden önce arzuyla, bekleyişle, yakın sabahın sezgisiyle yaşıyordu. Balın yağı dedikleri şu tuhaf şekerlemeyi anımsar mısınız? Yeterince şekerli, pek yağlı olmayan bir şeydi ve dili yakıyordu.

İşte parçalanmış dünyaya bağlılığının lime lime olduğu kente, açıklıktan dilenci heybesine dönmüş midesiyle gelmişti. İstekleri üç sözcüğe sığabiliyordu: yemek, uyumak, yaşamak! Yirmi altı yaşında bir adam için pek de fazla değildi. 1944'te bir erken sonbahar günü Almanya'dan, bombaların sabanıyla yirmi kez sürülmüş, vaktiyle bir kent olan bir tür deliler sığınağından yarı uykulu ve yarı bilinçli bir halde kaçmıştı ve yanında çok az şey getiriyordu: burada bile uykusunda işittiği uluyan siren seslerini, harabeye dönmüş gözlerini, cesede dönmüş bedenini, ateşin kemirdiği ev görüntülerini ve acınacak haldeki bavulunu.

Kent onu dostça karşılamamıştı. Sokaklar, evler, insanlar... Onları tanımaksızın biliyordu. Kuşkulu bir yaşam başlamıştı artık; gıda karnesi ve kâğıtları olmaksızın eski konutuna dönmeyi göze alamıyordu. Dostlarının evinde uyuyordu. Birkaç günü teyzesi Posvicova'nın evinde geçirdi, ama zavallı kadın o kadar korkmuştu ki önüne yiyecek hiçbir şey koymadı. Ağacın dalında bir kuş! Mizina dayısının kapısını çaldı, ama çekingen ailede müthiş bir ürkütüye neden oldu. Elbette ona yiyecek bir şeyler verdiler. Dayısı dolabından eski, demode kesimli bir elbise çıkardı ve avucuna yüz kuronluk buruşuk bir para sıkıştırıp onu kibarca kapıya koydu.

– Anlamalısın yavrum, yalnız ben olsam sorun yok! Ama kızım Georgette var. Yukarıda bir SS var, anlarsın... Kâğıtsız böyle!

Sayısız gece ve gündüz barınaksız dolaştı! Barınak aramakla geçen çok uzun zamanlar! Bir gün tesadüfen André'yi gördü. Dört yıldan beri görüşmemişlerdi. Raz her zamanki gibi formdaydı, karaborsanın doruğa ulaştığı zamanlardan yararlanarak iş çeviriyordu. Çok işi vardı, dikkati çekecek derecede de başarılı oluyordu. Sevdiği alandaydı ve bütün bunları tutkulu bir macera, düşmanın geri taraflarının bozulmasına küçük bir katkı olarak görüyordu. Böylece gelecek planları yapıyor, sakin sakin Reich'ın yıkılmasını ve Amerikan ordularının gelmesini bekliyordu. Kendine güveni tanıdı! Brych'in durumu korkutmadı onu, her zamanki cömertliğiyle ceplerini karıştırdı ve arkadaşının eline birkaç binlik koydu. "Canını sıkma, biz eski

arkadaşlarız! Bu parayı bana geri vermen gerekmez! Bir şeye ihtiyacın olursa, bana bir işaret çak, ama ihtiyatlı ol!" Ve Brych için hayat biraz daha kolay oldu.

Şans karşısına bir de Henri Beran'ı çıkarmıştı. Savaştan önce bir öğrenci kulübünden tanışıyorlardı. Henri o zaman bir kolejde kalıyordu, kasım ayındaki öğrenci gösterilerinden sonra Orianenbourg'a sürülmüş, sonra 1942'de salıverilmiş ve şimdi bir tünel inşaatında düz işçi olarak çalışıyordu. Brych ona içtenlikle durumunu açıkladı; herhalde bu içtenlik Beran'ı etkilemiş olmalı ki, ona, o vakit söylendiği gibi, *bis kriegsende*[1] bugün de oturmakta olduğu sebze bahçesinin ortasında küçük bir odada eski bir divan önerdi. Brych sonunda soluk alabildi. Kurtulmuştu!

Gecelerini ve günlerini gıcırdayan küçük divanda geçiriyor ve mümkün olduğu kadar az çıkıyordu. Dostoyevski okuyor, uyuyor, pencereden kayıtsız bakıyor ve eylemsizlik onu kemiriyordu. İçi de rahat değildi. Bir gün, eski bir sandıktan Marx'ın *Kapital*'ini ve Lenin'in *Devlet ve Devrim*'ini buldu. Kapital'i okumaya çalıştı, ekonomi politik üzerine karmaşık düşünceleri birkaç sayfa okudu, ama endişe ve beklenti bu zorlu metin üzerinde yoğunlaşmasını engelliyordu. Beş değerli yılını ondan çalan bu pis dönemin yıkılmasına yardım etmek gerektiğini düşünüyordu. "Çoktan öğrenimimi bitirecektim" diye düşünüyordu öfkeyle. Nazilere karşı azgın bir kine kapılmıştı ve bu kin cesur eylemlere gebeydi. Henri onun kitap sandığını karıştırmış olduğunu fark edince budalaca ve ihtiyatsız davrandığını söyledi. Pek konuşmuyordu, güvensizdi, ama Brych onun kısa anıştırmalarından, bomboş durarak kurtuluş beklemediğini hissediyordu. Elbette açık açık konuşmuyordu.

Daha sonra Brych, Henri'nin gizli çalışma içinde olduğunu hemen anladı. Her akşam çıkıyor ve döndüğünde Brych çoktan uyumuş oluyordu. Bazen kapı çalınıyor ve Henri, Brych'ten bahçeye çıkmasını rica ediyordu. Alçaltıcı bir şeydi bu, ama Brych katlanıyordu. "Şu

1 Metinde Almancadır. *Savaşın sonuna kadar.*

gizli fısıldaşmalar! Kim sanıyor beni? Bana güveni yok mu?" Bu gezintilerden döndüğü bir gün Brych, Henri'den bir istekte bulundu:

– Sizinle çalışmak istiyorum! Beni aranıza alın!

Henri uzun süre sessiz kaldı, ne evet ne de hayır dedi. Yaklaşık bir ay sonra:

– Pekâlâ, ama seni zorlamıyorum! Nasıl bir işe girdiğini iyi bil! Gösterişli ve romantik bir kahramanlık bekleme. Bu iş birçoğuna pahalıya mal oldu. Eğer kendinde gereken gücü görmüyorsan, yeterince disiplinli ve sabırlı değilsen, bir aptallık yapmadan ve hem kendini hem de başkalarını felâkete sürüklemeden önce vazgeç.

Ve süreç başladı! Tehlikeli eyleme susayan Brych çabucak düşkırıklığına uğradı. Örgütün yönetimini hiç tanımadı. Sadece kod adını bildiği iki kişiyi tanıdı, başka hiçbir şey! Bazen ona boş, gülünç, duyduğu hınca yaraşmaz gibi gelen önemsiz görevler veriliyordu. İtiraz etmeksizin, örnek bir biçimde yerine getiriyordu bunları ve daha büyüklerini bekliyordu!

– Eee peki? Güvenmiyorlar mı?

Henri omuz silkiyor ve cevap vermiyordu. Brych hiç olmazsa köprüleri havaya uçuracağını, yol boyunca yüreği çarpa çarpa sürüne sürüne gideceğini, dolu bir tabancası olacağını, ateş edeceğini ve kaçacağını; belki yakalanacağını ve cesaretini, karakterinin sağlamlığını göstereceğini düşlüyordu. Canını pahalıya satacaktı! Bunun yerine ona titiz bir dikkatle yerine getireceği önemsiz işler, onun anlamını ve bağlantısını anlamadığı daha geniş çaplı eylemlerin belki küçük ve ikincil parçaları emanet ediliyordu. Önemli işlerin, onun bilgisi dışında, başkaları tarafından yapıldığına ilişkin tatsız bir duyguya kapılıyordu. Yine de hiç şikâyet etmiyor ve çalışıyordu. Bir gün oldukça büyük bir paraya ihtiyaç duyuldu, bu parayı güvenilir bir kaynaktan temin edebileceğini önerdi ve onay beklemeksizin André'den araştırmaya başladı. Raz, onun esrarlı ve kaçamak cevaplarından, paranın hangi amaç için gerektiğini hemen anladı. Gülümsedi ve istediği şeyi ona kaşını çatmadan verdi:

– Pekâlâ, al, al kahraman! dedi alaylı bir şekilde. Ve kafacığına dikkat et! Sıkılma, bu mangır bir defalık iyi bir işe yarayacak. Ne tüttüreceksen al! Brych'in bütün ceplerini askerî hastanelere özgü sigara paketleriyle doldurdu, bunlara çikolata, bir şişe iyi kalite rom ve daha başka şeyler ekledi.

Brych bunların hepsini birden Henri'nin önüne koymanın faydasız kuşkular uyandıracağını düşündü ve küçük bir valize yerleştirip teker teker verdi, ama sonunda yine de güvensizlik uyandırdı.

– Nereden aldın bunu? diye sordu Henri kızarak.

– Korkma! Bir dost verdi bunu bana! Güvenilir bir adam. Nerede oturduğumu da bu parayı ne için kullanacağımı da bilmiyor.

Henri homurdanarak, karaborsacıların kirli ellerini başkalarının canlarını tehlikeye attıkları bir davaya sokmalarını istemediğini, ama yine de zaman zaman bir sigara kabul edebileceğini ve onu doyumsuz bir tiryaki açlığı ile içebileceğini söyledi. Çabucak bitmeliydi bu iş! Bu konuda daha uzun konuşmadı. Sonbaharın bulanık günleri özel bir heyecan olmadan ve Brych'in arzu ettiği riskle karşılaşılmadan geçmeye devam etti. Henri, Brych'e sahte bir kimlik ve usulüne uygun biçimde mühürlenmiş çalışma karnesi sağladı; artık Brych dışarı çıkabiliyordu. Üstelik daha iyi yaşamaya başlamıştı.

Brych kasım sonunda bir gezinti sırasında rastladı İréne'e. Bir tramvay durağında tesadüfi bir karşılaşmaydı bu, olağandışı hiçbir şey yoktu. Brych'in yıllardan beri görmediği liseden bir arkadaşı İréne'in sunumlar yaptığı fabrikada çalışıyormuş. Öyle denk geldi ki Brych'in sarışın genç kızla aynı tramvaya binmesi gerekti, ya da öyle değil! "Tam olarak nasıldı? Kim bilir?" Belki onu bu kadar çabuk kaybetmemek arzusuyla, Brych tam hareket ettiği anda on dört tramvayına atlamıştı. Artık hatırlamıyor. Tramvaya biner binmez bilet almak için yirmi santiminin olmadığını fark etmiş, genç kızın bakışları altında bütün ceplerini tersine çevirmişti, sonra yolcuların alaycı bakışları altında kontrolörle uzun bir tartışmaya girmiş ve sahte kimliğini göstermek zorunda kalmaktan korkmuştu. Sonunda genç kız kibarca biletin parasını ödemiş ve ona gülümsemişti. Utançtan kıp-

kırmızı inmişti ve uzaklaşan tramvaya üzüntüyle bakmıştı. O arkada sahanlıkta ayaktaydı, ampulün çekingen aydınlığında bile görkemli sarı saçları parlıyordu ve kendisine el salladığını sanmıştı. O da elini sallamış ve düş kırıklığı içinde, kendi kendine, bitti demişti! Bitti!

Bitmemişti! Rastlantı mıydı bu? Aptal ve boş inançlı kimseler bunu adlandırmak için türlü isimler uydurabilir. Örneğin: Kader! İki ya da üç gün sonra, akşam geç vakit, kalabalık bir caddede yeniden karşılaşmış ve iki eski dost neşesiyle birbirlerine yönelmişlerdi. Hemen hemen aynı anda "Nasıl! Sizsiniz demek?" diye sormuş ve gülmeye başlamışlardı. Karanlığa rağmen Brych onun ne kadar güzel olduğunu fark etmişti. Tatlı bir coşku içinde ona bakıyor, yanında yürüyordu. Geçen sefer olduğu gibi birbirlerini çabucak gözden kaybetmek istemiyorlardı. Sakin bir meyhanede, pencere kenarındaki bir masada, kavrulmuş meşe palamudu kokan bir fincan kötü kahve eşliğinde Brych onun hikâyesini dinlemişti. Savaştan önce konservatuvarda öğrenim görüyormuş. İyi kötü besleniyor, tam olarak ayaklarının ucuna basarak yürümesinin gerekip gerekmediğini homurdanan bir kadıncağızın evinde kalıyormuş. Üç kız aynı odada! Köyden, Javori'denmiş. Babası bir cam fabrikasında ustabaşıymış. Sürekli kendisiyle çekişen Vaslav adında bir kardeşi varmış. Brych'in müziği sevdiğini öğrenince mutlu oldu ve sevdikleri müzisyenlerden konuşmaya başladılar.

– César Frank'ın re minör senfonisini biliyor musunuz? Ya Chopin! Ya Mozart! Daha Javori'deyken, küçükken çalardım onu. Hayır, daha Beethoven'e geçmek istemiyorum.

O kaşlarını çatarak, canlı, tutkulu, ateşli ateşli anlatırken Brych ona bakıyor ve tuhaf bir mutluluk duyuyordu.

1924'te doğmuştu. Vysocany'de bir fabrikada, uçak motorları borularına metal supaplar takmak zorunda olmaktan yakınıyordu:

– Bir piyanist için pis iş! Gece gündüz parmaklarım ağrıyor! Birbirinin aynı beş hareket, şapkayı takıyor ve anahtarı çeviriyoruz. Bir gün içinde bu supaplardan kaç tanesi ellerimden geçiyor bilsen! Nefret ediyorum bunlardan! Fabrikada iki günde bir içinde bir parça etin

yüzdüğü arpa kırmasıyla besliyorlar bizi. Midemi bulandırıyor bu. Sirenler ötmeye başladığında tarlalara koşuyoruz, soğuktan ve nemden donuyoruz. Yağmur yağdığında yolun altındaki tünelde gizlenmek pek hoş değil, ama en azından bu sırada iri bir kedi gibi tırnaklarını çıkaran, sataşmaya çalışan ve küflenmiş deri gibi kokan ustabaşıyla uğraşmak zorunda kalmıyorum. Parmaklarım piyano çalmak için o kadar arzuluydu ki! Tuşları sever okşardım! Yaşamak, bir insan gibi yaşamak! Ne zaman bitecek bütün bunlar? Pis Almanlar!

Brych o akşamı düşündüğünde, bugün hâlâ gülümsemesini tutamıyor.

Peki daha sonra ne olmuştu? Daha sonra aşık olmuştu. Her aşkta tekrarlanan ufak tefek olaylar zinciri, her seferinde yeni ve anlam yüklü sözler, randevu yerleri, takılmalar, sevgi, gitgide daha güçlü arzu ve zamanla buğulanan, belirsizleşen şeyler. Brych fabrikanın sirenini beklerken duvar boyunca yürür, çürük ve neredeyse yıkılacak duvarı bir harita gibi incelerdi. İréne gelir ve derdi ki "Ah sevgilim, bugün bana çok uzun göründü." Ne demeliydi ona?

"Sevgilim! Bugün birbirimize ne söz verelim? Birbirimizi her zaman seveceğiz! Herhangi bir yerde, mesela bir çörten altında barınacağız; dikkat et, saçlarına akıyor, tamam! Sonra bir parkta, çalıların korunağında, ıslak bir bankta iki deli gibi oturacağız ve öpüşeceğiz! Sevgilim! Bütün gün supaplar ve İngiliz anahtarıyla dövüşen şu çevik küçük parmaklarının bere izlerini silecek öpücüklerim. Ve bugün birbirimizle çekişmeyeceğiz. Hayır, hiç!"

İréne'in yanında hayattan tat alıyordu yeniden, başını döndürecek kadar tatlıydı hayat. "Bu küçük varlık için her şeyi yapacağım! Düş kurmayı bırakacağım ve kendime diyeceğim ki: yaşam ve İréne!" Dostoyevski'yi, Romain Rolland'ı bıraktı, onların yerini *Pierre ile Luce* aldı. Birlikte okuyorlardı. Başlarının üzerinde bir çatı yoktu; sonsuz arzuyla, heyecanla, umutla beslenirken yürekleri sevinç doluydu! "Harikulade bir kız!" Brych onun değişken, kaprisli, düşcül ve yine de sağlam karakterinin özüne dokunamıyordu. O, başının çevresinde bir şal ve babasının eski pantolonu içinde bile tertemiz ve

her zaman güzeldi. Bazen barışmanın tatlılığı için kavga ediyorlardı, bazen Brych homurdandığında İréne ona alayla tırnaklarını batırıyor, sonra da dudaklarını uzatıyordu. Brych bir rüyayı yaşıyor gibiydi. "Bu sevinç yükünü nasıl taşımalı? Hakkım var mı buna?" Bunu saklayamadı ve onu çatık bir kaşla dinleyen Henri'ye itiraf etti. "Sana sitem etmiyorum, bu senin sorunun. Ama dikkatli ol! Senin hakkında hüküm verecek yalnız sen değilsin, onun hakkında da öyle!" O, düşünülmesi gereken başkaları varken Brych'in duygularını bir lüks olarak görüyordu. Ve Brych hemen bir güvensizlik duvarıyla çevrildi, ona önemli görevler vermekten vazgeçildi. Brych buna üzüldü, ama şikâyet etmiyordu.

Sonra sokaklarda mitralyözlerin takırdadığı günler geldi, yaşam savaş içinde yok oldu. Mayıs ayı! Nöbet tutuyordu; beş gün beş gece yatmadı, barut, kan ve çiçeğe durmuş çalıların kokusu sonsuza dek belleğine kazındı. Sevinç ve uğultularla karşılanan Sovyet tankları, Prag'ın yollarında kulakları sağır eden bir gürültüyle ilerledi.

İkisi de mutluluktan sarhoştu. Ayaklarının altında cam kırıklarını gıcırdatarak yaralı kentte dolaşıyorlardı. Toz gözlerini yakıyordu, ama çocuklar gibi mutluydular. Brych yaşadığını hissediyordu. Yakında genel, devasa bir şenliğin başlayacağını ve insanların güneşi dünyaya yaklaştırmak için aynı ipi çekeceklerini düşünüyordu.

Yaşamak! Ne kadar anlam yüklü bir sözcük! Kara günlerden sonra, güzel güneşli bir öğle sonrası kırlara kaçmışlar, birbirlerinden sarhoş otlara bata çıka yürümüşler ve o gün açlık içinde uzun bir bekleyişten sonra, ilk kez tamamen birbirlerinin olmuşlardı. İréne duraksamadan bir bakire saflığı ve açlığıyla ona kendini vermişti. Brych bugün hâlâ onun yanan yüzünü, aralık dudaklarını, yeşil çimen üstüne dağılan sarı dalgalı saçlarını, şaşkın ama yine de korkusuz gözlerini görüyordu. Uzun süre yan yana uzanıp birbirine karşı minnet dolu ve sessiz kalmışlardı. Başlarının üzerinde gümüş renkli bulutlar usul usul gökyüzünün mavi otlaklarına geçiyor ve rüzgâr yumuşak parmaklarını daha yeni yapraklanmış ağaçların yelesine daldırıyordu. Mucizevi an! İréne'in başı Brych'in omuzundaydı ve

kolunun kaygan tenine benekli bir kelebek konmuş, sonra kanatlarını açıp havalanmıştı. Sözlerin gürültüsünden korkarak uzun uzun birbirlerinin gözlerine bakmışlardı. Her şey temiz, açık ve anlaşılırdı.

Gündelik yaşam ağır ağır, sarhoşluktan ve gürültülü şenliklerden sıyrılıyordu. Karartma kâğıtları kaldırılıyor, kent ilkbahar ve özgürlük kokuyordu. Henri, Brych'e Komünist Parti'ye üye olmasını önerdiği zaman şaşırmamış, ama olumsuz bir biçimde başını sallamıştı. "Niçin? Gerekli mi bu?" Birçok şey daha önemli görünüyordu ona! Henri ona düşünceli bir tavırla bakmıştı: "Evet! Sen savaş boyunca bizimle mücadele ettin, şimdi gel bizimle ol!" Brych inatla başını sallamıştı: "Ben Nazilere karşı savaştım, kiminle olursa olsun savaşırdım! Belki yaptığım ufak tefek işlere de mücadele denilebilir! Ben politikadan anlamıyorum dostum! İşte şimdi Naziler temizlendi, öyleyse politikaya ne gerek var?" Henri onu ciddi bir tavırla dinlemişti: "Savaş sana hiçbir şey öğretmemiş Brych! Pekâlâ, seni zorlamıyorum, ne halin varsa gör!"

Böylece yolları ayrıldı.

İlk tasalar! Fakülteye yazılmak, küçük bir oda bulmak! Bunu başarmıştı. Bir aç kurt iştahıyla çalışmaya başlamıştı. Ve ilk düş kırıklığı! Atom bombasının patlaması onu tam da mutluluk içindeyken yakaladı. Uzaktı, Japonya'da bir yer! Ama korkunçtu... Kurtuluşta ağızlarını kapamayı unutanlar, hurralarla karışık Sovyet tanklarının gürültüsüyle ürpermiş olan bazı insanlar rahatlamışlardı. Başlarını kaldırıyorlardı. Dört Parti! Niçin? Düş kırıklığına uğramıştı Brych. Gerekli miydi bu? İşgal zamanı gerekli miydi? Sonra, gazete sayfalarında küçük kara çalmalar görülmüştü; buzun kalınlığını yoklayan çekingen ayaklar gibi! Bir adım, bir adım daha, evet, iyi! Eski zurnalar çalınabilirdi artık. Konuşmalar, ilk siyasal tartışmalar! Başlangıçta Brych pek anlamıyordu ve bu durum sinirlendiriyordu onu! Sonra, omuzlarını silkmişti: Belki başka şey yapılamazdı! Bu işler her zaman böyleydi. Belki de özgürlük buydu! Her şey düzgün işlemez, kötü belirtiler de bütünüyle haksız değildir! Günler çabucak geçip gidiyordu!

Ve İréne! O bir kolejde kalıyordu. Burs almış ve tutkuyla piyanoya sarılmıştı. Tasalar, sınavlar geldi, başka insanlar başka yüzler çevirdi onları. Gündelik yaşam! İkisi de gündelik yaşama dalmışlardı! İréne'i kollarında sardığı zaman, onun küçük odasında plaklar dinlediklerinde, İréne ona Bach'ın İtalyan Konçertosunu çaldığında ve sarı saçları yüzünü örttüğünde, yine o eski İréne oluyordu. Ama Brych her şeyin değişmeye başladığını seziyordu. Onun değiştiğini kabul etmiyordu. Dikkatle gözlüyordu onu, daha dalgın, daha yorgun bakıyordu artık, gözlerinde bir sabırsızlık ve anlamadığı bir tutku okuyordu. Kavga ettikleri oluyordu bazen, Brych kendisini ihmal edip konservatuardaki arkadaşlarına kapıldığı için ona sitem ediyordu. "İşim var, biliyorsun." Brych başını sallıyordu.

İlk kış gelmişti, sıkı çalışıyor, kuruş kuruş para biriktiriyordu; o tutumlu biriydi. Kendi kendine gelecekteki evlerini nasıl yerleştireceğini düşünüyordu. "Bir divan almam gerek, André'den ödünç para isteyeceğim, piyano nereye konulacak?" İréne'in piyanosu yoktu ve Brych ona bir sürpriz yapmaya karar vermişti.

Gazetelere kitaplar hakkında kısa yazılar yazarak biraz para kazanıyordu. Cimrilik ediyor, gırtlağına kadar işe dalıyor ve bazen İréne'le görüşmek için bile birazcık zaman bulamıyordu. Kötü haftalar, kötü aylar! Uzaklaştıklarını seziyordu Brych, ama ne yapacağını bilmiyordu. Yaşamın sert rüzgârı onları birbirinden koparıyordu.

Bir akşam İréne'i André'yle tanıştırdı. Dışarıda kar serpiştiriyordu. André onları eski dostlar olarak bir bara davet etmişti. Barda caz vardı, davulcu bir karnaval şapkası giymişti, içmiş, gülmüş, dans etmişlerdi. Özellikle İréne... Brych onun André ile ne kadar kolay anlaştığını görerek şaşırmıştı. Karşılıklı şakalar yapıyor, çocukluk yıllarını, Brych'in şiirlerini hatırlıyor ve gülmekten katılıyorlardı. Sonra daha sık buluştular. Brych hiçbir şeyden şüphelenmedi; gelecek için akıllıca planlarını hazırlamıştı: ikinci hukuk sertifikasını almak, para kazanmak ve İréne ile evlenmek! Ama beklemek gerekiyordu; bir bursla olsa olsa sürünürlerdi, başka hiçbir şey olmazdı!

Bir gün İréne ona hamile olduğunu söyledi. Korkuya kapıldı ama nazik davrandı, onun yanan yanaklarını okşadı. Seviyordu onu! İréne'in gözleri ateş yayıyordu; anlaşılmaz bir ısrarla ona dikilmişlerdi. Brych kafesteki ayı gibi yürüyor, yüksek sesle düşünüyordu: "Makul olan nedir?" İréne tek kelime etmeksizin anladı ve boyun eğdi. Brych dişlerini sıktı. Aşklarının sonu böyle başlamıştı.

Biriktirdiği paradan harcadı ama umutsuzluğa kapılmadı. Her şey bittiği zaman İréne'i evine götürdü, onunla küçük bir çocuk gibi ilgilendi. Belirsiz bir biçimde olmaması gereken bir şeyler olduğunu hissediyordu. Bu işlerde yapılabilecek hatalar, eğer duyarlık ölçüleri dışında yapılırsa genellikle kötü sonuçlanırdı. Brych bunu hissediyordu. İréne soluk bir benizle divana yatmıştı; kötü bir anı okunuyordu gözlerinden; ona sitem etmese de Brych kırıldığını biliyordu. Ne pahasına olursa olsun onu karamsar düşüncelerinden koparmak için durmadan konuşuyordu, ama İréne onu susturdu. Gözleri ona, "bunu neden söylüyorsun" diye soruyordu; "Uzun sürmeyecek! Aramızda olanlar yeterince güçlü değilmiş ki, yeni hayat karşısında dayanamadı. Mutsuz olma, elimizden hiçbir şey gelmez!"

Brych sessiz bir dehşetle anladı. Ama olanaksızdı bu! Böyle ani kopuş olmazdı, ayrılmak için nedenleri yoktu ve Brych bugün hâlâ bütün bunların gerçek nedenini soruyor kendine, "niçin oldu bu?" En korkuncu da bu can çekişme, bu gitgide artan duyarsızlaşma, bu kararsızlıktı. Brych her gün onu daha fazla kaybediyordu. Gururluydu ve ısrarla ardına düşmüyor, ağlayıp sızlamıyordu; bunun hiçbir işe yaramayacağını biliyordu. İréne karşı durulmaz bir biçimde uzaklaşıyordu.

Sonunda Brych ona açıkça sordu. Yine burada, bu odada, aynı divanda oturuyordu. İréne başını indirdi ve o zamana kadar Brych'in belli belirsiz hissettiği her şeyi ona söyledi. İnatçı, dik başlı olmayı bilirdi İréne, Brych onun kadın öfkesini de tatmıştı, ama yalan söylemeyi bilmezdi. İréne ona o gün her şeyi söyledi: André onu seviyormuş. Birlikte çıkıyorlarmış ve André ona evlenme teklif etmiş. Brych'in, kendisi de André'yi seviyor muydu, sorusuna, İréne cevap

vermedi. Anlaşılabilir bir şeydi bu, Brych ısrar etmedi. Acı bir gülümsemeyle yerinden kalktı ve onun gidişine kadar kendine hâkim oldu. İréne anlamıştı, başını salladı, narin eli onunkinden sıyırdı ve kapı şaklayarak kapandı.

Bitmişti! Her şey bitmişti! İzleyen günlerde neler yaşadığını anımsamıyor bile Brych. Güneşin bir daha doğmayacağını, hayatının anlamı olmadığını sanıyordu. Doğuştan gelen yaşama istenci ve azgın bir çalışma ayakta tutmuştu onu. Çalışmaktan canı çıkıyordu, duygularına kapılmaktan korkmuşçasına tutkusunu kamçılıyordu. İnsana özgü bir tür öz savunma ve yaşama inatla bağlanma onu umutsuzluğa karşı güvende tutuyordu. Sokaklar arasında, soluğu kesik dolaşırken "dayanmam gerek" diye tekrarlıyordu.

Bir hafta sonra André ona telefon etti ve ciddi bir sesle kendisini görmeye gelmesini istedi. Brych, Brevnov'daki eve gittiğinde Raz onu alışılmamış bir sükûnet ve ciddiyetle karşıladı. Tek kelime etmeden karşılıklı oturdular.

Konuşmayı Brych başlattı:

– Onu seviyor musun?

André gözlerini kaçırdı:

–Dünyadaki herkes gibi.

Ekleyecek hiçbir şey yoktu. Konuşmadan öylece biraz daha kaldılar. Sonunda Brych, durumda hiçbir değişiklik yapma niyeti olmaksızın:

– Siz birbirinizden çok farklısınız. İyi düşündün mü? dedi.

– Sen ve ben de farklıyız ama bu dost olmamızı engellemiyor. Hayatımda ilk kez gerçekten bir kadını sevdim François! Büyük laflar etmekten utanmasaydım, onsuz yaşayamayacağımı söylerdim.

Brych ayağa kalktı, pardösüsünü ilikledi, sanki robot gibi hareket ediyordu. Tam gidecekken omuzunda Raz'ın elini hissetti:

– Arada senin olmaman için neler vermezdim dostum... dedi André, Brych onun sesini ilk kez bu kadar boğuk duyuyordu.

Brych ona döndü:

– Aldırma! Baştan savılan âşık rolünü oynamakta becerikli değilim. Korkma, kendimi öldürmeyeceğim, zayıf bir adam değilim. Hoşça kal!

Raz duraksıyordu,

– Her zaman dostuz, değil mi Brych?

– İmkansızı istiyorsun, dedi Brych sıradan bir sesle, melodramları sevmem hem... biliyorsun... Kendimi çok kötü hissediyorum... Bakıma ihtiyacım yok, biraz incelik göster ve rahat bırak beni! Eski komedi işte, sonunda hep ben kaybederim, ama artık beni ikna etmeye çalışma!

Şaşkın bir tavırla kapıya yöneldi ve elini kapı koluna attığında gözlerinden kıvılcımlar saçarak Raz'a;

– Eğer ona kötülük edersen, yoluma çıkma, işte o zaman düşman oluruz! dedi.

– Kabul François!

Hepsi buydu! O akşam, hayatında ilk kez küçük evine sarhoş döndü. Kapıyı dikkatle kapattı ve kendini umutsuzluğa bıraktı. Dünya ayaklarının altında gürültüsüz yıkılıyordu, artık yaşlı olmayan gözleriyle içindeki bu yıkıntıyı seyredebiliyordu. Bir rüyada gibi sendeleyerek günler ve haftalar geçmişti! Sanki bir dalga onu birden kıyıların en ıssızına fırlatıp atmıştı.

Ve şu yaralayan, kıvrandıran kalıntılar! Ayrılıktan birkaç gün sonra, delikanlılar kollarında devasa dokunaçlarıyla eski bir piyano getirdiler. Brych'i akşam yemeklerinden mahrum bırakan hediyeyi, İréne için hazırladığı sürprizi çoktan unutmuştu! "Sakin ol!" Kendine hâkim oldu ve piyanoyu pencerenin önüne koymalarına izin verdi, sonra çok basit bir şarkıyı çalmayı denedi: *çobanlar, haylazlar...* Olmuyordu. Piyano da hayat gibi akortsuzdu! Brych kapağı kapadı, masanın çekmecesinden mektupları, tatil fotoğraflarını çıkardı ve kendine en ufak bir iç çekmeyi bile yasaklayarak hepsini sobada yaktı. Sonra pencereyi ilkbahar rüzgârına açtı, teksir notlarının durduğu

masasına geçti, boynuna bir yün şal doladı ve hareketsiz, duyarsız, bitik, uluslararası hukuka daldı.

Aylar ve aylar böyle geçmişti.

Bir karınca hamaratlığıyla bir şeyler kurmaya yeniden başlamıştı artık. Dayanıyordu! Dünyada başka hiçbir şeye aldırmadan okumaya dalıyordu, oburcasına yutuyor, yüreği bir süreliğine yatışıyordu. Çalışmak onun için yaşama nedeni, bir amaç, bir ilaç oluyordu! Ve gelecek önündeydi! Hayatından, hiçbir şey getirmeksizin ve hiçbir iz bırakmaksızın iki-üç kadın geçti. Yine de hayat, insana atılma tutkusu ve cesaret verdiği zaman çok güzeldir! Başarıya hazırlanmalıydı!

Çok daha sonra, tezini sunarken karşılaştılar. Kocasıyla geldi, gözlerinde sessiz bir soruyla ona çiçekler verdi. Brych şaşkınlığından sıyrıldı ve gülümsemesine karşılık verdi. André ve onunla birlikte gidip hayatının ilk başarısını ıslatmayı reddetmedi.

"François Brych, hukuk doktoru! Annemin artık hayatta olmayışı ne kadar acı! Elimde bir kadeh şarapla her şey yolundaymış rolü oynamak aptallık" diye düşünüyordu. "Niçin? Küller için ha!" Kadeh tokuşturdular ve açık yürekle güldüler. Her şey yolunda! Barışma en büyük neşeyi İréne'de yaratıyordu. Değişmişti İréne, ama Brych onu tanıyordu.

Sağlığına! Ve yaşasın hayat ve gelecek! Onlar bizimdir.

İréne'i uyurken görünce üzerine üşüşen anılardan kendini kurtardı Brych. Onu uyandırmak gerekip gerekmediğini düşünerek sobayı doldurmak için divanın yanından kalktı, onun o kadar iyi bildiği, o kadar sevdiği yorgun yüzüne baktı ve acı dolu bir özlemi bastırdı. "Niçin geldi? Niçin onun evinde ve tam da bugün?" Kendi içini düzene koyalı, bütün olanlara bir çizgi çekeli çok olmuştu. Evet, duygular olgunluktan yoksun kalmıştı. Çoğunlukla aklında kalan işgalin boğucu geceleri gibi sıradan bir öyküydü. Bu öykü özgürlüğün sert rüzgârı karşısında yok olmuştu! Belki o karanlıklar içinde kendini çok yalnız hissetmişti, belki sevgili bir varlığa ihtiyaç duymuştu. O kötü

günlerde aşk, tıpkı hayat gibi pazarlık konusuydu. Ama yine de, yine de, Brych onu yüreğinden tamamen söküp atamayacağını hissetti.

"Bunu inkâr etme!"

Her şey bitmişti! Öyleyse!..

Ve bugün? Bugün, birkaç saat önce ne oldu? Aynı oda, cam plaka üzerinde aynı telefon, aynı masa; yalnızca bu masanın ardında oturan adam farklıydı. Brych sakin bir kayıtsızlıkla dinlemişti onu, yüreği artık çarpmıyordu.

Duyacağı şeyi açıkça biliyordu. Kendisine sunulan sigarayı almıştı. İhracat servisinin yeni müdürü konuşmakta kesin kararlıydı. Zaman zaman onaylama yerine başını sallıyor, ama sözcükler onun üzerinde hiçbir etki yapmıyordu.

– Tufana kadar gitmeyeceğim. Sen de biliyorsun, son olayların ardından burada oldukça değişiklikler oldu... diyordu ona mühendis Sequens. Hızlı cümlelerle konuşuyor ve hatta sık sık yeni düşüncelere kapılarak, onları bitirmiyordu bile.

– Baroch, eski müdür daha önce seninle konuşmuş... Bildiğin gibi, o görevinden istifa etti, bunun üstünde durmayacağım... En kötüsü de kuşkusuz ardında bıraktığı şey. Kısaca, ben bütün servisin yönetimini üstlendim ve içtenlikle itiraf ediyorum ki bu bir şans değildi. Sadece Baroch'un işlerine burnumuzu sokmaya başlıyoruz ve şimdiden her türden numara gün yüzüne çıktı. Pekâlâ, şimdilik bunu bir yana bırakalım! En ciddi sorun, nitelikli teknisyen eksikliği... Bu bir rastlantı değil! Baroch kimsenin fazla yakından bakmaması için işleri gizliyordu. Uşakları vardı, ama öyle görünüyordu ki onlarla övünemeyeceğiz, onları başka bir servise göndermek gerekecek... Eski dümenci ruhuyla iliklerine dek çürümüşler... Ama bu nazik bir mesele, ülkenin tümünü yeni gereksinmeler açısından yeniden ele almak gerekecek... anlıyorsun!

Brych susuyordu. Sequens ile daha önce göz aşinalığı vardı, yeni müdürün genel olarak sempatik olduğunu düşünüyor ve onu düş kırıklığına uğratmak zorunda olmaktan hazzetmiyordu. Müdür adaleli bir sporcu vücuduyla genç bir adamdı, incelikli bir duruşu olmaksı-

zın karşısındakine sigara sunuyor, ama kendisi içmiyordu. Çocuksu bir gülümsemeyle konuşuyordu, görünüşe göre Brych'i hoş bir biçimde elde edeceğine inanmıştı. Kişiliğindeki çalışma arzusu, kararlılık ve sağduyu hemen seziliyordu. Brych onun masasındaki küçük bir kızı kollarında tutan güzel bir kadının resmini fark etti, çerçevenin yanında iki tiyatro bileti vardı. Sequens çizgili ceketinin yakasında Partinin rozetini taşıyordu. Brych onun dolgun ve ciddi sesini dinliyordu, ama düşüncelerinden gitgide uzaklaşıyordu. Kararlıydı!

– Öğrendiğime göre üç dil biliyorsun ve özellikle bu iş hoşuna gidiyor. Çok iyi! Burası bir hukukçu için ilginç bir çalışma ortamı! Öğrendiğime göre mart sonunda başlayacaksın, ama bu süreyi kısaltabiliriz! Pazartesi başlamaya ne derdin? Elbette bilmem gerekir, burada kolay bir işimiz yok, uyumsuzları yakalıyorum, ama senin gördüğün eğitimle bu iş fazla zamanını almayacaktır...

Brych bu açık sözlü insan karşısında daha uzun süre susmanın kabalık olacağını hissetti.

– Başka yere gönderilecek kişilerden söz ettiniz. Herkese güvenemeyeceğinizi anlıyorum. Bu bana güveniliyor demek mi?

– Evet, diye karşılık verdi Sequens, tamamen! Brych'in siz diye konuştuğunu fark ederek biraz üzüldü, ama bunu hiç belli etmedi ve Brych sözünü kesinceye kadar konuşmasını sürdürdü.

– Size içtenlikle söyleyeyim ki ben Partiye kayıtlı değilim ve...

– Biliyorum bunu! Ee sonra?

– Yine de! Bu sorumlu bir iş, şimdi özellikle...

– Sorumluluklardan korktuğunuzu söylemeyin! Hepsini üstleniyoruz!

Brych omuzlarını silkti:

– Hayır, korkmuyorum! Ama bu durumda insanların yerlerini değiştirmek ve onların yerlerine başkalarını getirmek gerekiyor...

– Hangi durum? Birkaç kopuğa dokunduğumuz için mi? Daha neler doktor, dedi Sequens ve elini salladı. Farklı düşüncelerimiz ola-

bilir, ama bizim tüm namuslu çalışanlara, hele de uzmanlara ihtiyacımız var. Kısaca, size ihtiyacımız var doktor! Kapı ardına kadar açık...

Brych dikkatle bakıyordu ona, düşünceler kafasının içinde dönüp duruyordu. Her şey öngörülen plana göre geçiyordu, hâlâ kulaklarında çınlayan birkaç kelimeyle bir başkası çizmişti planı. Kendiliğinden bir hareketle iç cebini yokladı. Adres orada duruyor! Evet, bu sevimli bir insan, ama onların adamı.

Koltuğundan kalktı:

– Sizi düş kırıklığına uğrattığım için üzgünüm, dedi, ama ben servisimi değiştirmek istemiyorum.

Sequens sustu ve ona şaşkınlıkla baktı, Brych de ayağa kalktı, iriyarı geniş omuzlu Sequens, üzgün, başını salladı.

– Buna karşılık verebilmemi istemez misiniz?

– Fikrimi değiştirmeye çalışmazsanız size minnettar olurum!

Müdür elleri ceplerinde susuyordu. Sonunda sıkıntılı bir tavırla omuzlarını silkti:

– Pekâlâ! Ama söyleyin bana! Gerçekten muhasebede kalmak mı istiyorsunuz? Bir hukuk doktorası ve dil bilginiz ve Allah bilir daha ne; ticaret okulundan yeni çıkmış toy delikanlıya verilebilecek bir işte çürüyüp gitmek mi istiyorsunuz? Akılcı değil bu doktor! Orada kalmanız sizin açınızdan aptallık, sizi orada bırakmak bizim yönümüzden hafiflik olur. Kadroların israfı demek bu! Fikrinizi değiştirmek istemiyorum, ama bu ülkeye karşı ödevinizin, verebileceğiniz her şeyi vermek ve öğreniminiz ve yeteneklerinizle orantılı bir yer işgal etmek olduğunu size söylemek istiyorum! Bir daha düşününüz, sizi kırmak istemem ama, bunun aptallık olduğunu düşünüyorum!

– Bu bir görüş meselesi ve ben muhasebede gerektiği gibi işimi yapıyorum...

– Kimse size bunun tersini söylemiyor! Elbette, kabul etmeniz gerek, kimse sizi bağlayamaz, ama aynı zamanda, açıktır ki...

Brych ayakta, Sequens'in karşısında hareketsiz, hafifçe başını sallamakla yetiniyordu.

– Pekâlâ, diye içini çekti Sequens, ne yapayım istiyorsunuz? Gerekçelerinizi söyleyin bana. Gene de sağduyulu insanlar olarak konuşabiliriz. Gerekçelerinizi anlamıyorum.

Brych bu kez soğukkanlı bir şekilde;

– Bundan söz etmemeyi yeğlediğimi itiraf ediyorum, dedi. Bunun yararlı olacağını da düşünmüyorum ve anlaşamayacağımızdan eminim. Kısa konuşacağım! Ne pahasına olursa olsun, öne çıkan insanlar vardır! Sayıca çoktur bunlar. Şimdi, kimileri belki de saatlerinin çaldığını düşlüyor. Ben onlardan değilim, olamam, olmak da istemem. Sözcüğün kötü anlamıyla kariyer yapmak istemiyorum, bu bana vız gelir! Bana göre bir kariyerin bir şey ifade etmesi için, niçin, kimin için, özgürce ve içten inanarak çalıştığını bilmem gerek. Şuradan buradan çöplenenlerden değilim ben! –Sequens'in dikkatli bakışını fark etti ve sesini yükselterek sürdürdü– Açık konuştuğum için kızmayın bana! Benim hakkımda bilgi edindiniz ve belki de benim büyük dedemin gezgin müzisyen ya da banka müdürü olup olmadığını biliyorsunuzdur! Ama sizi temin ederim ki her şey son derece karmaşıktır. Bu işin hoşuma gittiğini öğrendiniz. Artık size sadece bilgilerinizi tamamlamak kalır. Hangi koşulda olursa olsun hizmet etme yeteneğim yok ve tat almadan, ilgi duymadan ve kötü çalışmaktan korkarım. Olanları şubat sonrası gözlüğü ile görmekte sıkıntılarım var, bunlar sizin kendi terimleriniz değil mi? Bu koşullarda bende keşfettiğinizi düşündüğünüz iyi "kadro" olamazdım! Hepsi bu kadar!

Sequens ona dikkatle bakıyordu; geniş alnında derin bir kırışık açıldı. Anlamıştı. Gri gözleri kafeste bir ayı gibi dolaşan Brych'i tepeden tırnağa süzdü. Boyun eğdi:

– Pekâlâ doktor! Ben büsbütün kalın kafalı değilim. İçtenliğinizin karşılığını yakında size ödeyeceğim.

Dudaklarından acı bir gülümseme geçti, odanın içerisinde, hafif öne eğik, elleri ceplerinde, enine boyuna yürümeye başladı ve aynı zamanda sesini yükselti:

– Size ihtiyacımız olacaktı doktor, ama ne pahasına olursa olsun değil! Eğer kapitalistler olmaksızın, Baroch'lar olmaksızın bu ülke

için, bu rejim için çalışmak sizde bir kölelik etkisi yaratacaksa, pekâlâ teşekkürler! Size ihtiyacımız var, ama siz olmadan da bu işten sıyrılırız, korkunuz olmasın! Ve işçi sınıfı, anlarsınız! Hırçın, dik kafalı ve kendini beğenmiş, evet yeni durumu hiç mi hiç anlamadıkları ve bu ülkede emekçilerin iktidara geçmesi hoşlarına gitmediği için yardımcı olmayı reddeden kendini beğenmiş aydınlar önünde diz çökmeyecektir! İstemiyorsunuz, tamam! Kimse sizi zorlayamaz, bu açık. Ve artık sizin için, yazık, demek ve ileriye bakmak düşüyor bana! Ve sizi bırakıyorum, karşılıklı olarak görülecek hesabımız olmayacağını vaat etmiyorum. Belki gözlerinizi açarsınız, o zaman bugünkü içtenlikle gelip beni bulun! Şimdilik, bu konuşma aramızda kalsın. Korkarım, birçokları benden daha az sabırlı, daha az anlayışlı olurdu. Hoşça kalın doktor!

– Bu konuşmanın aramızda kalması olgusu tek başına kararımın doğruluğunu gösteriyor, dedi Brych soğuk bir deyişle. Sabrınız için teşekkür ediyorum. Hoşça kalın Bay Direktör!

Brych iki kat yukarıya döndü, sessizce merdivenden çıktı ve kendi kendine "bu iş tamam!" dedi.

Bu bir yol kavşağıydı! Buraya gelmiş ve bir yola sapmıştı! Hiçbir zafer ya da rahatlık duygusuna kapılmıyordu! Sadece hayal kırıklığı ve acı, kafasında bir tür balçık vardı. "Şimdi ne yapmalı?"

Sahanlıkta durdu ve Baroch'un birkaç sözcük çırpıştırdığı kâğıt parçasını cüzdanından çıkardı.

Kâğıdı elinde tutuyordu, yırtmak ve açık pencereden avluya atmak istedi, ama sonunda cüzdanına koydu ve yoluna devam etti. İş günü bitmişti, binanın koridorları acele eden memurlarla doluydu. Brych ters yönde yürüyor, hiçbir şeye ve hiç kimseye dikkat etmeden düşünceleri içinde kayboluyordu. Bir tür külrengi sis içine dalıyordu.

Duman içine.

Boşluğa.

VI

İréne yeni uyanmıştı. Brych kapının yanında onu beklerken, o kötü uyku yüzünden kırışmış yüzünü aynanın karşısında çabucak pudraladı. Brych'in tramvaya kadar onu götürmesi gerekiyordu. Günün bütün heyecanlarından biraz olsun kurtulacaktı.

İréne başını aynadan çevirmeksizin usulca sordu:

– André sana söyledi mi?

Brych başını salladı.

– Seni tebrik etmeliyim. Ne zamandır biliyorsun bunu?

– Çok oldu! Bir aydan beri.

Zizkov'un karanlık sokaklarında yan yana yürüyorlardı. İréne başının ağrıdığından şikâyet etti ve Rieger bahçelerinden geçerek, Saint Wenceslas alanından bir taksiye binmek istediğini söyledi. Brych itiraz etmedi, İréne'in kendisine bir şeyler söyleyeceğini hissediyordu. Başka ne sebeple gelmiş olacaktı ki?

Yapraksız çalılar arasından betonlaşmış küçük yolları sessizce tırmanıyorlardı; serin gece rüzgârı yüzlerini kamçılıyor, paltolarının eteklerinden çekiyor ve onları yeniden dinçleştiriyordu. Kentin geniş vadisi ayaklarının altında pırıldıyordu; uzakta, bir ırmağın hızlı akışı gibi, meydanlar usul usul uğulduyor ve gri-mavi alacakaranlıkta, Petrine tepesinden hafifçe eğilmiş yayın üzerinde, tiyatronun karanlık siluetinden iki kırmızı ışık göz kırpıyordu. Brych, İréne'in titrediğini fark etti. Onu kolundan tuttu ve göğsünde sıktı.

– Bu konuda sen ne diyorsun?

Bu soru Brych'i düşüncelerinden kopardı.

– Dünyanın en doğal şeyi bu İréne! Ne olursa olsun, muhteşem. Bugün işgal konusunda kitaplar okuduğumuz zaman, herkesin acı çektiğini, herkesin hapiste olduğunu, kimsenin yaşamadığını sanıyoruz. Ama yanlış! Bu bitkinlik içinde bile insanlar sevişiyor ve dünyaya çocuk getiriyorlar. Bunda olağandışı hiçbir şey yok. Güçlü ve cesur olmak demekti bu! Ne pahasına olursa olsun yaşamak demek! İhanet

pahası dışında! Gerekirse, ölümün eşiğinde! Toplama kamplarında bile çocuklar dünyaya geldi ve onların, en azından birilerinin yaşayabildiğini düşün.

Brych hararetle konuşuyor, İréne ise susuyordu. Brych neredeyse heyecanlıydı. Karanlıkta İréne'in elini aradı ve ellerinin arasına alıp sıktı, sanki onun cesaret almaya ihtiyacı olduğunu hissediyordu. İréne'in eli soğuktu.

Brych sözünü bitirdiği zaman usulca;

– Evde durum çekilmez, dedi. Evde durum son derece kötü. O kadar yalnızım ki! Senin evine değilse, kime gitmemi isterdin?

– Bir şey mi oldu?

– Evet, diye içini çekti İréne. Apartmanda arama yapıldı. Dört kişi geldi. Girmelerine izin verdim. Birtakım yolsuzluklar bulmuşlar. Kendimi bir hırsız gibi hissettim. Utançtan ve korkudan deli olacağımı sandım...

İsyan eden Brych İréne'in elini bıraktı:

– Tam da onların yapacağı iş! Farklı biçimler almaya ihtiyaçları yok artık! Bunun adına kapitalist sınıfın tasfiyesi diyorlar! Sınıf mücadelesi! Bilirsin ki ben André ile aynı görüşte değilim, ama bu olanları onaylamıyorum! Üzülme! Hem sonra, ben André'nin bir fabrika sahibi olmaktan başka suçu olacağını sanmıyorum...

– Ama onlar haklı, biliyorum bunu, inanıyorum buna.

– Nasıl biliyorsun?

– Biliyorum! Bir kör gibi yaşadım ben, şimdi ise korkunç bir karabasanın içine batmış gibiyim! Bütün bunlar bana göre değil, başka türlü yaşamak istiyorum! Ve ondan bir çocuğum olacak François!

Bu sözcükler boğazından bir çığlık gibi çıkmıştı! Brych susuyordu. Durdular, Brych önünde, alacakaranlık içinde onun ince ve narin gölgesini fark etti. Soluğunu duyuyordu. Tuhaf bir heyecan basmıştı, Brych direnmeye, yeniden sakinleşmeye çalışıyordu ama birden onu omuzlarından yakaladı ve sarıldı. Saçlarını kokladı, sabun kokusunu içine çekti. İréne titriyordu. Yanlarından geçen biri dönüp onlara

baktı. "Baharı bekleyemeyen âşıklar sandı bizi galiba" diye düşündü Brych ve İréne'den ayrıldı. "Deliyiz biz! Soğukkanlı olmalıyım, sakin sakin düşünmem gerek." İréne yüzünü elleri arasına aldı ve başını çevirdi.

İréne:

– Hayır, bin kez, bin kez düşündüm bunu! Boşuna! Ne planladığını biliyorsun! Ama ben... Ben burada, ülkemde yaşamak istiyorum; burada çocuk sahibi olmak, buradaki insanlara konser vermek istiyorum! Göç etmek, nereye? Ben burada doğdum, buradan gitmeyeceğim. Ama ne yapmalıyım, bir akıl ver bana, ne yapmalıyım?

Brych şaşkın bir halde duruyordu. Heyecan yerini garip bir utanç ve hayal kırıklığına bırakmıştı. İréne'i hafifçe kendinden uzaklaştırdı ve yeniden yürümeye başladılar.

– André ile bunu konuştun mu?

– O hiçbir şey duymak istemiyor.

– Pekâlâ, ben söz edeceğim bundan!

– Sakın yapma bunu! Faydası yok! André vazgeçmeyecek, bunu biliyorum. Ama ben...

Brych sıradan bir sesle;

– André senin kocan, dedi. Sanayici bir adam ve onlar...

– Artık değil, diye sert bir biçimde bağırdı İréne! Ona ne yaptılar François? İnsanlar nefret ediyor ondan! Bense, sanki içimde bir şeyler uyumuş gibiydi, ama şimdi her şey yüzeye çıkıyor. O, şu uğursuz şubat ayından beri, huysuz, yırtıcı bir hayvan gibi oldu. Ve içiyor! Korkutuyor beni ve benden kaçıyor. Beni gözetliyor! Hissediyorum bunu. Kaygıları olduğunu söyleyeceksin bana! Var! Ama acımıyorum ona. Bütün işi sadece hırsızlık ve dolandırıcılık, artık biliyorum bunu ve onunla yaşadığım bütün para... Abarttığımı düşünebilirsin, ama ben artık böyle yaşayamam. Bundan kurtulmamın yolu da yok. Artık güvenemiyorum ona ve bütün bunlar beni hasta ediyor. Sabah akşam bana şunları tekrarlıyor: "Kaygılarım var İréne. Bu pis herifler hâlâ istiyorlar..." André korkutuyor beni...

Brych gelip geçenlerin dönüp baktıklarını fark edince onun kolunu tutarak;

– Yalvarırım sakin ol, dedi. Böyle sinirlenmek neye yarar! Sana ne söylememi istiyorsun? Onunla gitmemeni mi? Kocanla? İréne buna hakkım yok benim. Zaten yakında kendini toparlayıp bir çözüm bulacaktır. Akıllı ol!

– Akılı olayım ha, bunu nasıl söylersin? diye öfkeyle sözünü kesti İréne. Akıllı olmamı nasıl istersin? Çözüm yok! Kaçmak ve eve dönmek istiyordum, ama kimden kaçmak? O yine de André. Bir çocuk sahibi olacağım için deli gibi seviniyordum, ama burada, ülkemizde doğsun istiyorum. Başka birini, bir yabancıyı sevmiş olduğumu bile sandım. Onun içinden geçen ne? İntikam susuzluğu var...

– Sarhoşken söylediği aptalca şeyler bunlar İréne! diye sözünü kesti Brych.

– Hayır, aklı başında! Ve ben deli oluyorum! Böyle devam etmemi nasıl istersin?

Bir sokak lambasının aydınlığında, Brych onun yolunu yitirmiş bir çocuğun korkusuyla usul usul ağladığını fark etti. Sel gibi akan gözyaşları altında yüzü nerdeyse çirkin görünüyordu. Brych yüreği acıyla burkulurken güven vermeye çalışarak aptalca şeyler söylemeye çalıştığını fark etti; sanki kendi değil de başkası konuşuyor gibiydi. "Hayır, yapacak bir şey yok," dedi kendi kendine Brych, "İréne mutsuz olacak, ama sonunda gidecek!"

Birkaç gecikmiş yolcu, iki-üç işçi geçti yanlarından; bir tramvay sürücüsü elinde valizi, yorgun ve sallanarak yürüdü; kolalı başlıklarıyla bembeyaz giyinmiş iki sevimli hastabakıcı kıkırdayarak yürüyüp gittiler, herkes sakindi. Saint Wenceslas meydanına geldiklerinde Brych bir taksi çağırdı ve İréne'e elini uzattı.

– Seni düş kırıklığına uğrattım galiba!

– Bu senin kabahatin değil! Seni tanırım. İyisin sen, ama her zaman sessiz kalmayı tercih edersin. Sen beni hiçbir zaman anlamadın, bugün de...

– Belki! –Brych hafifçe gülümsedi ve teselli külâhına ucuz bir şeker ekledi.– Akıllı ol İréne, sana söyleyeceğim bütün söz bu. André normale dönecektir...

– Hayır François, sen de biliyorsun böyle olmayacağını! Yalanlarla oyalama kendini. Ve gel...

Arabanın kapısını çarptı ve karanlıkta kayboldu.

Brych pardösüsünün yakasını kaldırdı, bir tramvay durdu, sahanlığa atlamaya çalıştı ama tıklım tıklım doluydu. Yürümeye karar verdi.

Raz gece geç vakte kadar bekledi İréne'i. Oturma odasında, önünde bir şişe konyak, yavaş yavaş içiyor ve baca gibi tütüyordu. İréne holün camlı kapısından onu gördü, alaycı ve iğneleyici bir karşılanmaya hazırladı kendini: görünüşte alaycı bir gülüş, ama aslında güç tutulan bir öfke!.. İréne onu tanıyordu; son derece kıskanç olmasına karşın kendine hâkim olmayı iyi bilirdi. Raz'ın zorlama sükûneti şaşırttı onu.

İréne huzursuzluğu fark edilmesin diye banyoda yüzünü serinletmeye gitti. "Şubattan beri sanki bir savaş var" diye düşündü. Raz onu gözetliyordu. Her sefer uygun bahaneler bularak günde yirmi kez eve telefon ediyordu; ama İréne her adımının gözetlendiğini biliyordu. Neden korkuyordu? Raz yine de duygularını sevimli bir konuşma ve nazik sözcükler arkasına saklayabiliyordu, öfkeye kapılmıyordu. Doğuştan tüccardı! Yavaş yavaş İréne'in huzursuzluğunun nedenlerini anlıyor, tehlikeyi seziyor, sabırsızlığı gittikçe artıyordu.

İréne oturma odasına geldiği zaman ona;

– Bu sıkıntıya katlanmak zorunda olmana üzülüyorum, dedi. Kabalıklarına katlanmak zorunda olman benim suçum değil. Öyle bir ülkede yaşıyoruz ki...

– Kaba değillerdi, diye asık bir yüzle sözünü kesti İréne.

– Buna engel olamazdım. Yazı odam kilitliydi, nasıl girdiler oraya?

– Kapıyı ben açtım onlara.

– Ah, sahi!.. diye içini çekti Raz.

Şaşkın değildi, bunu tahmin ediyordu. Bir an hafif bir dudak şapırtısıyla gözlerini kırpıştırdı, sonra gülümsedi ve başını salladı:

– Kuşkusuz, sen hiçbir kötülük yapmadın. Zaten ben her şeyi düşündüm. Kıç üstü oturdular, yakalayamadılar beni...

Keyifle koltuğunda eğildi, cebini karıştırdı ve İréne'e küçük bir kutu uzattı. İréne kutuyu açınca içinden oldukça pahalı, kapağı işlenmiş güzel bir gümüş pudralık çıktı.

Kızgın bir şekilde Raz'a dik dik bakarak;

– Ne için bu? diye sordu İréne.

– Senin unutman benim de unuttuğum anlamına gelmez. Yarın küçük bir yıldönümü kutlamamız var. İki yıl oldu! Sevdiğim birine armağan alırken tasarruf yapacak noktaya gelmedim henüz. Hem sonra, sen bu pudralığı Nationale caddesinde bir vitrinde görmüştün ve hoşuna gitmişti. Bu o işte!

İréne cömertliğini rahatlıkla sergileyen André'nin savurganlığına katlanamıyordu. Fiyatı onun eski bursunun üç katını aşan bu lüks oyuncağı görünce eski konservatuar öğrencisinin dehşetiyle irkildi. İréne onun armağanlarını hafif bir utanç duygusuyla kabul eder, sevinmiş ve heyecanlanmış gibi yapardı. Belki de bu onun sevgisini gösterme biçimi, diye düşünür ve karşı çıkmayarak onun sevindirirdi. Ama bu kez, bu gümüş oyuncağı kutusuna koydu ve inatçı bir tavırla onu geri verdi.

– Hoşuna gitmedi mi?

– İstemiyorum, zorlama beni, rica ederim!

Raz onu ikna etmeye çalışmanın boşuna zaman kaybı olacağını biliyordu, incinmiş gibi somurttu ve hiç önem vermediğini göstererek küçük kutuyu kâğıt sepetine attı. Tam onun züppece tarzlarındandı bu. İréne bıkkın bir biçimde başka yana döndü, ellerini dizlerinde kavuşturdu, ama tek kelime etmedi.

– Nasıl istersen!

Raz omuzlarını silkti, eğilip radyoyu açtı, yavaş yavaş düğmeyi çevirerek ibreyi Amerika'nın Sesi'nin gece yayınına ayarladı, koltuğuna çekildi ve yüzü karanlıkta ama gözleri İréne'e dikilmiş, dinledi. Çatlak bir ses son haberleri verdi, sonra "özgürlük ve batı demokrasisi dünyasına girmek için" Polis Devletinin sınırını yenilerde aşan bir şahsiyetler listesi okudu. Hepsi bakan, iki üç ünlü gazeteci... Ve Çekoslovakya üstüne alışılmış hakaretler, alaylı sözler!

– Radyoyu kapatabilir misin? diye sordu İréne yavaşça.

Sessiz bir gülümsemeyle uydu Raz:

– Nasıl istersen. Zaten, benim de çok başım ağrıyor, yine zorlu bir gündü! Bu arada, Boris Taïchman geldi, seni bekledi. Birlikte onun dostlarına gitmek için anlaşmışsınız ve saat on bire kadar burada kaldı. Konyak gibi çöktü buraya! Ona bir söz vermiş miydin?

– Hayır!

– Bu iyi işte, çünkü onun karıma göre bir arkadaş olduğunu düşünmüyorum. Sana ahlak dersi vermek istemem ama kendini beğenmiş bu küçük alçak hukuk fakültesinden kovulmakla övündü, açıkça bunun bir zafer olduğunu düşünüyor. Kardeşini tanıyorsun, şu porselen koleksiyonu yapan yarı deli herif hiç değilse uygar bir adam. Bunun dışında yeni bir şey yok! Ha, sana bir mektup var!

İréne, Raz'ın ona uzattığı zarfı aldı ve Vaslav'ın yazısını hemen tanıdı. Hem sevinmiş hem de korkmuştu. "Ne oldu acaba? Vaslav boşu boşuna yazmayı sevmez." Onu odasında lekelerle dolu masanın önünde otururken hayal etti: Başını kaşıyor, sövüp sayıyor, homurdanıyor, sonra düşünceleri sakinleştiği zaman kâğıdın üzerine köşeli ve biçimsiz harfler sıralamaya başlıyor ve sırtında çok ağır bir çuvalla yokuş tırmanmış gibi derin soluklar alıyor. Odanın içinde, baba dahil herkes kımıldamadan ona bakıyor. "Canlarım!"

"Sevgili İréne," diye nezaketle başlamış Vaslav ve hemen konuya girmişti; faydasız gevezelikleri sevmiyordu: "Herkes iyi küçük kız kardeş, zaman zaman senden söz ediyoruz. Ne yapıyorsun? Geçen sefer biraz dalaştık, ama beni tanırsın, düşüncelerimi kendime saklamam, bunu her zaman senin iyiliğini isteyen kardeşinden gelen bir

şey say! Bilirsin, baba vaktini sövüp saymakla ve gevezelik etmekle geçiriyor. Her gün kavga ediyoruz, katır gibi inatçı. Sen neden hiç yazmıyorsun? Babam kaygılanıyor. Biz şimdi ulusal işletmeyiz, Taïchman ve Oğulları bitti artık, büyük olaydı. Taïchman sonunda yine de hakkını teslim etti. Onu Elisabeth'i ile birlikte bahçıvanın küçük evine taşıdık ve orada lordlar gibi yaşıyor. Artık cop zamanı bitti. Elbette, fabrikada çalışmak istemiyor, olanları pek önemsemiyor ve silahlarını temizliyor. O olmadan becereceğiz bu işi; ama onun vekilini her türlü kirli işleri yüzünden hemen hapse attık, onun gibi kapitalist uşaklarından çok var, bize temiz adamlar gerek. Ben işletme komitesi başkanıyım, boynuma dek işe gömüldüm, gerçek bir memur gibi soru kâğıtları dolduruyorum. Bozena sana selamını yazmayı unutmamam için dirseğiyle beni dürtüp duruyor, işte gönderiyorum. Jeannette sevgili halasına bir öpücük gönderiyor, küçük Vaslav da şu anda kulaklarıma bağırıp durmakta, sanırım yakında sağır olacağım! Haydi bitiriyorum. Bizi görmeye gel ve piyanona çalışıp çalışmadığını ve neler yaptığını bize yaz."

İréne bu düzensiz satırları yeniden okudu ve tatlı bir heyecan gözlerini buğulandırdı. Ne doğrudan bir soru, ne sitem, ne can sıkıcı bir merak vardı bu satırlarda, sadece her bir satırda büyük bir ilgi hissediliyordu. "Onları görmeye gideceğim" diye karar verdi, ama bir ses onu durdurdu.

– İyi haberler var mı? diye sordu André, nazik bir ilgi gösteriyor gibiydi.

– İréne omuzlarını silkti ve mektubu yeniden zarfa koydu. Zarfın üzerinde açılmış olduğuna ilişkin hiçbir iz olmamasına karşın onun mektubu okumuş olduğundan adı gibi emindi; ama bu konuda hiçbir şey söylemedi.

– Evet. Taïchman'ların fabrikası millileştirilmiş, dedi ve ayağa kalktı.

André bir şaşkınlık ıslığı öttürdü:

– Bakar mısın şuna! Genç mirasçı bundan hiç bahsetmedi! Aslında şaşırtıcı da değil bu. Yakında onlar her şeyi millileştirecekler,

yüzün ortasındaki burun dahil. Eminim ki senin sevgili kardeşin de kapitalist sınıfın ortadan kaldırılmasında pastadan payını almıştır, ne dersin?

– Herhalde! dedi İréne güvenle ve gözlerini indirmeden ona baktı.

André'nin öfkesini hissediyordu.

– Sen de onaylıyorsun herhalde!

– Mutlaka! diye bağırdı İréne ve kendi sesinden irkilip sakinleşmeye çalıştı.

İréne onun yoğun bakışına direnirken Raz öne eğilerek alaycı ve gürültülü bir kahkaha patlattı:

– Çok güzel İréne, görüyorum ki kafan karmakarışık. Açık açık kardeşini bu güzelim çağın bir kahramanı gibi görüyorsun, öyle mi? Tuhaf! dedi alaylı bir biçimde, ama gözlerinde şimşekler çakıyordu: Eğer seni tanımasaydım, kendi karımı bir düşman olarak görürdüm, bu korkunç bir şey, ama böyle! Bağışla beni, ama sen tamamen namuslu olmana karşın politikada biraz geri kalmışsın İréne. Ben senin politik eğitimini ihmal etmekle belki bir hata işledim, iyi bir iş yaptığımı sanıyordum, görüyorum ki ödüllendirilmiş değilim. Ama ben sabırlıyım İréne ve seni seviyorum.

Kalktı ve onu omuzlarından sardı. İréne gerildi, gözlerini kaldırdı ve meydan okuyarak onun tam yüzüne baktı. Kaçma isteğiyle mücadele ediyordu. Ama nereye kadar? Raz, içine işleyen, onu sarsan, ama bütünüyle ikna edemeyen sakin ve sevecen bir sesle konuşuyordu. Vücudunun dokunuşundan titriyordu, Raz sıkıca tutuyordu onu, ondan kurtulmanın olanağı yoktu.

– Aramızda ne geçti İréne? Uğursuz bir komedi oynadığımızın ikimiz de farkındayız. Pis, iğrenç bir şey değil mi? İkimizin de elimizden hiçbir şey gelmiyor, pis bir dönem bu. Birbirimize sımsıkı sarılalım, seni benden koparmalarına izin verme! Karımsın sen, İréne, unutma bunu! Benden ne istediğini anlamıyorum!

– Ama sen iyi biliyorsun bunu!

– Çılgınlık bu! Saçmalık! Ne durumda olduğumu biliyorsun, tehlikedeyim, onlar kudurmuş köpekler gibi. Yapacak tek bir şey var İréne, uygun ve akıllıca tek iş... ve biz yalnız değiliz. Er ya da geç bütün namuslu insanlar ve bütün demokratlar... Durumu anla...

– Ama benim yakında bir çocuğum olacak, diye bağırdı İréne, tükenmişti: İstemiyorum!

– İşte tam da bir çocuğumuz olacağı için gitmemiz gerekiyor. Sizin sefiller gibi yaşamanıza bakarak burada, bu Allahın belası durumda oğlumun büyümesine katlanabileceğimi sanıyor musun? Burada köleler gibi sürünmek istemiyorum! Sen de çabucak anlayacaksın bunu. Bekleyecek zaman yok. Ailene gitmeni ve senin başını döndürmelerini istemiyorum. Sen benim karımsın, sen benimsin başkasının değil! Senin de anlaman gerektiği için izin vermeyeceğim! Ama bunu tartışmayalım, hiç yararı yok. Seni anlıyorum, korkuyorsun, ama korkacak bir şey yok. Bir aydan önce gitmiyoruz, hazırlan! Ayrıca, Brych bizimle gelecek...

– Bundan emin misin?

– Elbette! Orada ona ihtiyacımız var, çok iyi dil biliyor.

– Ona ihtiyacın var ha! diye bağırdı İréne: Ama ona çok da aldırmıyorsun.

– Abartma İréne! Ben onun iyiliği için hareket ediyorum. Onu tanıyorum. Rahatsız olacak, küçük bir aydın olarak düşünecek, paslı bir rüzgâr gülü gibi bütün rüzgârlarla dönecek, ama sonunda gelecek. Burada onu bekleyen iyi hiçbir şey yok. Ama bu konu yeter, uykun var! Sabah ola hayrola.

İréne konuşmanın kesilmesine sinirlenmişti. Yatak odasındaki aynanın önünde tarandığı sırada, Raz neşeli bir sesle yeniden konuşmaya başladı:

– Küçük çılgın, dedi, senin neden korktuğunu biliyorum! Boşuna üzülüyorsun! Mutlu olacağız ve hayatımıza yeniden başlayacağız! Sen ve ben ve o... onu nasıl sevinçle beklediğini biliyorum! Bak, bugün ilginç bir yoldan oradan bir mektup aldım... sen biraz Fransızca biliyorsun, oku!

İréne sert bir biçimde ona döndü, bir çamaşır gibi soluktu, burun kanatları titriyordu:

– Onu okumak istemiyorum! Demek sen beni hiç anlamayacaksın!

Raz "Her şey tekrarlanıyor galiba" diye düşündü ve bir an için kendine hâkim olamayacağını sandı. Genelde İréne ona direnmeyi bıraktığında Raz kazandığına inanırdı, ama bu kez öyle olmamıştı. "Sakin ol ve hemen gülümse! Yeniden başlamalı! Tanıyor onu! Sakınganlık ve taktik gerekecek, onda şu çocukça isyan nöbetlerinin doğurduğu öfkeye kendini kaptırmamalı." İsteğini ona kabul ettireceğini biliyordu Raz, yine de karısının inadına karşı bu gülünç ama sürekli mücadele onu yoruyordu artık. Neredeyse bıktıracaktı! Her şey onu tiksindirinceye kadar tekrarlanıyordu ve sonunda, eğer kaybederse neler olacağını kendine soracak noktaya varıyordu. "O olmadan gidecek mi?" Bu soruya karşılık bulamıyordu. Raz, karısının inadı kendisinde kör bir öfke yarattığı halde, seviyordu onu ve kaybetmeyi göze alamıyordu! Bazen zevk için ona boyun eğdiği de olurdu! Sükûnetini koruması ve silahlarını iyi seçmesi gerekiyordu. Bununla birlikte ona "Niçin?" diye sorduğu zaman sesinin cam bloğu çoktan aştığını anladı.

– Çünkü gelmeyeceğim diye öfkeyle bağırdı İréne ve tarağı halının üstüne attı. Gelmeyeceğim! Anlıyor musun? Eğer beni sevseydin bunu benden isteyemezdin!

Sözcükler boğazından fışkırıyordu ve dehşet içinde bağırmak istiyordu. Demek hiç bitmeyecekti bu! İşlemeli örtünün üstüne atıyordu kendini. Çırpına çırpına hıçkırıklarla sarsılıyordu.

– Gelmeyeceğim, gelmeyeceğim!

Raz onun yanına oturdu, usulca omuzlarına sarılıp konuşmaya başladı. İnatçı küçük bir çocuğu avutur gibi güven veren bir sesle konuşuyordu. Soğuk ve dayanılmaz bir ısrarla, her şeyi A'dan Z'ye bir kez daha yeniden ele aldı. İréne onu duymamak için kulaklarını tıkadı. Gözlerinin önünden buğulu görüntüler, insan yüzleri geçiyordu; elinde bir tabak gözlemeyle Patéra, yüzünde sakin bir gülümsemeyle kendisine bakan esmer bir kadın, yumuşacık alacakaranlıkta bir bebek ve düşün-

celerine dalmış, şaşkın bir tavırla omuz silken, önünde dikilen Brych... "Akıllı ol İréne!" Ve Vaslav, onun sözleri, ev, baba... Javori'ye dönmek ve çocukken olduğu gibi bir tümsek arkasına saklanmak... "İréne! Nereye saklandın? Buradayım! Kim çağırıyor ki beni?" Vaslav, bu haydut, homurdanarak yakalıyor onu ve yaşlı ceviz ağacının dalına koyuyor: "Haydi, kal orada ve sakinleşene kadar zırla dur!.."

"Ama nereye gitmeli şimdi? André'nin önünden, bu sisin önünden nereye kaçmalı... Hayır, boyun eğmemeliyim, direnmeliyim, gereken bu! Ama yine de André, onu sevdiğim için, ben..."

Tüm bu olanlar onda sinsi bir baygınlık etkisi yarattı, yanı başında André'nin sürekli konuştuğunu duyuyordu, "Hayır, André kaybetmeyi bilmiyor, İréne tükenmeden bırakmayacak onu." André'nin güçlü kollarıyla zorlamadan, sevgiyle sardığını hissediyordu; sımsıkı ve donmuş dudaklarından sertçe öptüğünü; yatışmaz hareketlerle ansızın onu kavradığını ve vücudunu, istencini ele geçirmek için sımsıkı sarıldığını... ve yenildiğini, öylesine zayıf düştüğünden artık ona direnemediğini anlıyordu. Kısa bir haz vücudunu sardığı zaman sadece küçültücü bir utanç ve yenilginin acısını duydu. Ve sonra artık hiçbir şey, alçalma ve boşluk ve gözyaşı olmaksızın bir hıçkırmadan başka hiçbir şey... İréne yüzünü ellerinin arasında gizledi, André'yi itti, ama bunun faydasız olduğunu biliyordu. Kocası ile yalnızdı, kaybetmişti. Bir barut gibi tutuşmuştu, rüzgâr onu kötülüğe savurmuştu, mücadele yeniden başlıyordu.

VII

Mart ayının ikinci yarısında, ilkbahar güneşi soğuk toprağa sımsıkı yapıştı ve onu o kadar güzel ısıttı ki, tıraş olmamış bir çenedeki gibi diken diken olan otlar uyuyan toprağı deldi. Ama rüzgârla itilen bir bulut bu ateş topunu saklar saklamaz, insanlar tir tir titredi.

Bartos ilkbahar nezlesinden hiç korkmuyordu. Yakasını kulaklarına kadar kaldırdığı pardösüsüne gömülmüş, elleri ceplerinde, Ye-

nikent'in kulesi önünde bir bankta oturmuş öğle sonrası güneşine bakıyordu.

Klinikten önceki gün ayrılmıştı. Onu ak yatağına çivileyen şu son birkaç hafta sonsuz bir bekleyiş gibiydi. İsyan ediyor, ama ona kimse aldırmıyordu. "Böyle iyisin, sağlığını ihmal ettin, gözlerini tavana dikip yatmak zorundasın, sıkıntıdan patla ve çeneni tut!" Onu her yöne çevirip dinleyen sevimli hekim iyi bir arkadaştı, çıkış sırasında onu küçük bir vaazla ödüllendirdi:

– Artık biraz akıllı ol arkadaş! Çalışma ve toplantılarla fazla tüketme kendini! İyi bilirim, insan böyle zamanlarda gırtlağına kadar işin içine dalar, senden yapmanı istediğim şey benim için de geçerli, uykuya, güneşe ve açık havaya ihtiyacın var. Bugün baharın ilk günü, hadi çekip git!

Bartos bir şeyler geveledi, sıkıntıyla itiraz etmeye çalıştı ama doktor ona nasıl davranacağını biliyordu:

– Siyasi hata arkadaş! Sapma! Sağlığını boş yere saçıp savurmak bir Bolşevik için kahramanlık değildir. İnsan başkaları için kaygılanırken kendisini de düşünmeli, yok pahasına satmamalı sağlığını. Seni bir daha görmeyeyim burada!

İşte şimdi Bartos muzipçe burnunu gıdıklayan güneşin altında sere serpe oturuyordu. Soğuktan titrese de kendini iyi hissediyordu. "Ne kadar aptalım ben," dedi kendi kendine, "ilk kez yapıyorum bunu. Kendime zaman ayırmayı hiçbir zaman beceremedim. Saat altıya kadar mola ver! Saat altıda bölüm toplantısı başlıyor ve o vakte kadar sakin ol, kafanı boşalt!"

Bir gün önce döndü büroya; sanki topuklarında el bombaları patlıyormuş gibi koştu. Büroda aynı anda birçok kişiyle konuşup sağa sola telefon ederek, daha şimdiden tasalar içinde boğuldu ve bir anda kahvaltı yapmamış olduğunu öfkeyle fark etti. "Lanet hayat! Ne zaman kendimi düzene sokabileceğim!"

Hastalığı sırasında şirkette çok karışıklık olmuştu. Saymanlığın yönetimi Cachalot'un elinden alınıp namuslu ve açık yürekli bir insan olan, sosyal demokrat, mühendis Slama'ya emanet edilmişti; gerçek

bir uzman olan Slama, Cachalot'un saldırgan gölgesi altında ilerleme umudu olmaksızın uzun süre sıradan bir görevde sürünmüştü. Muhasebenin odalarında artık daha sağlıklı bir rüzgâr esmeye başlamıştı. Dalkavuklardan nefret eden Slama, başta Mizina olmak üzere kimi memurların mide bulandıran yaltaklanmalarını ortadan kaldırdı.

Slama sakin yüzünde güzel bir gülümsemeyle karşıladı Bartos'u. Ceketsizdi, üstünde kolları eprimiş kareli bir gömlek vardı. Bartos'un elini kuvvetle sıktı. Slama üç kısa cümle içinde Bartos'a, eski müdürün şekil merakını yansıtan gülünç durumları kaldırdığını ve yeni bir memura ihtiyaç duyulan Kazda'nın servisinde hemen başlaması kaydıyla, fatura düzenleme işine nakline karar vermiş olduğunu söyledi. İhtiyar Stetka bu işten ayrılıyordu ve hatta ciroda çalışmayı arzu ettiğini açıklamıştı.

– O zaman tamam mı yoldaş?

Bu sıkılık ve bu çalışma şevki hemen boyun eğen Bartos'un çok hoşuna gitti.

Odasını boşaltmak üzere koridorun ucundaki sıçan deliğine dönünce, yalnızlığına alışkın olmasına karşın bu değişiklikten nerdeyse mutlu olduğunu şaşkınlıkla fark etti. Uzun geceleri kısaltan birtakım içli ezgiler ve gevezelikler arasında onlarca hastayla birlikte hastane yatağında kalmanın onu biraz değiştirmiş olup olmadığını düşündü. "Budalalıklar işte!"

Bartos askerliğini yapmamıştı, aynı koğuşta erkek arkadaşlarıyla kalmanın tadını hiçbir zaman bilemedi; o her zaman yalnız yaşadı ve insani ilişkileri parti toplantılarındaki ilişkilerinden ibaret kaldı. Ve şimdi, birdenbire, üzerine çöken şu yalnızlık...

Hastaneden çıktıktan sonra, çevresindeki iyi insanların boş gevezeliklerini özlediğini fark etmişti, yaşlı oğlanın odası onu sıkıyordu artık. Çıkmaya, dostların yanına gitmeye karar vermiş, ama nereye gideceğini tam olarak bilememişti. Dostları yoktu, kimseyi tanımıyordu, akşam akşam kimin kapısını çalabilirdi! Partiden iki üç arkadaşını düşünmüş, ama hemen vazgeçmişti. Kapının eşiğinde birden onu görünce şaşkınlıklarını düşleyebiliyordu. Belki de ciddi bir şey

olmasından korkacaklardı, hayır, en iyisi geri durmaktı! Sinemaya ya da kafeye gitmek istememişti. Duman sağlığına zararlıydı ve üstelik, orkestranın çaldığı havalara katlanması olanaksızdı! Sonunda bütün olasılıkları bertaraf etmiş, soğuk ve nemli odasında, bir fare gibi örtünün altına sokulup uykusu gelene kadar kitap okumuştu.

Çalışma odasını boşaltırken önceki akşamın kararsızlıklarını hatırlayınca kendi kendine; "Bak işte bu yaşında işsiz bir kadın gibi çene çalmak istiyorsun" dedi.

Annesinin resmini masasının çekmecesine yerleştirdi. Solmuş eğreltiotlarını taşıyıcıların acımasız ellerine bırakmaktan korkarak pencerenin kıyısına koydu, sonra bir an tuhaf bir biçimde boş masasına oturdu ve defterinin sayfalarını karıştırdı. Hastanedeyken bazı hastalar hakkında notlar tutmuştu, ama bütün bunlar yüzeysel, zayıf, gevşek gibiydi. Defteri tam cebine koyacakken tamamlanmamış bir yazıyla karşılaştı: François Brych, hukuk doktoru! Bir dizi soru ve ünlem işaretleri. Bu ilgisini uyandırdı: "O şimdi ne yapıyor? Belki artık ona cari hesaplar bürosunda rastlamayacağım, ikinci katta olmalı..." Bu yazı üzerinde uzun boylu düşünemeden, taşımaya gelen gürültücü birtakım insanlar odaya baskın yaptı. Bartos odasını boşalttı.

Cari hesaplar servisine tayin haberini getiren Mizina idi ve o bunu duyurduğu zaman, bir mayın patlamasından sonra olduğu gibi büyük bir sessizlik izlemişti sözlerini. İhtiyar Stetka iri bir soluk verirken, hayali bir tokattan korunmak ister gibi elini kendiliğinden yüzüne yerleştirdi.

– İşte bir sürpriz baylar bayanlar! diye mırıldandı –Ya bir başkası olsaydı, örneğin Maréda ya da...

Yakında kendisinin ciro servisine gideceği düşüncesi dalgalara atılan bir can simidi etkisi yapıyordu.

Kadınlar da sustu. Yazı makinesinin önündeki Bayan Landova'nın daha şimdiden gözleri yaşlarla buğulanmıştı, küçük çenesi heyecanla titriyordu; eğer Brych onu vaktinde sakinleştirmeseydi kendini tamamen serbest bırakacaktı. Hlavac sükûnetini bozmadı, düşünceleri bu sıkı herifin gelişinin onun için önemli olmadığını gösteriyordu.

"Pişiriliyoruz, baylar!" O en ufak rahatsızlık duygusu olmaksızın Partiye üye olmuş ve üyeliği oybirliği ile kabul edilmişti, bu da güven veriyordu ona. Son toplantıda dış politika raporunu onaylamaktan yana söz bile almıştı: "Bu benim kafamı aydınlattı baylar, can kulağıyla dinledim." Yine de bu kaçık Bartos'un yanında nasıl bir tavır takınacağını bilmiyordu.

– Pekâlâ, dedi kendini rahatlatmak için. Özellikle, insan dilini benim kadar iyi sarkıttığı zaman, onu tutmak gerek! Bu konuda siz ne diyorsunuz doktor?

Brych gözlerini kaldırmadan;

– Bu beni şaşırtmıyor, diye homurdandı. Bu iş böyle! Genel Müdürlükteki bütün dilleri gözetmek kolay değil! Ve demokrasi dedikleri de bu! Kim ne isterse anlasın!

Akvaryumda haber hiçbir yankı uyandırmadı. Mizina efsanevi komünistin gelişini haber verdi. Onun yalnızca görünüşü bile binadaki diğer memurlardan daha fazla sırtında soğuk ürpertilere yol açıyordu, ama Kazda, bu eski memur anlaşılmaz bir homurdanmayla yetindi. Başını kaldırdı ve dirseğini masasına dayayıp titreyen parmaklarıyla bir marş çalmaya başladı. Mizina camlı bölmeden Bartos'un siyah masasını odaya sokmakta güçlük çeken bodur yiğitleri fark etti ve onların peşinde Bartos'u görünce de hiçbir şeyden geri kalmamak için akvaryumdan çıktı.

– Bizim küçük ailemize hoş geldiniz, dedi ve altın kaplama dişlerini gösteren içtenlikli bir gülümsemeyle Bartos'un elini kavradı. Bartos zoraki bir gülümsemeyle gözlerini kıstı ve bir ticari mümessil gayretiyle yerleşmeyi gözden geçiren Mizina'ya baktı. Mizina yüksek sesle Bartos'un iyi bir çalışma ortamı bulacağı umudunu açıkladı. Yeni gelenin odasının Brych'in odasının tam karşısında olması için elinden geleni yapmıştı; öyle ki, her biri ötekinin kafasını seyretmeye ve Bartos'un odasındaki telefonu ortak kullanmaya ebediyen mahkûmdu. Bartos, Brych'e yer değiştirmeyi teklif etti, ama Brych sert bir biçimde reddetti. Sıkıntılı bir sessizlikten yararlanan dayı, ayaküstü bir-iki nezaket sözü ederek yeniden akvaryuma gitti. Mi-

zina çıkınca Bartos odaları dolaştı ve herkesin elini sıktı. Bayan Landova öğretmen karşısındaki bir öğrenci gibi başını indirdi ve kuru bir yaprak gibi soğuk ve titrek elini Bartos'un elinde bıraktı. Bayan Landova gözlerini çevirdi:

Bartos bir suçlu gülümseyişiyle,

– Umarım sigaralarım sizi rahatsız etmez, dedi. Zaten bu sıralar daha az içmeye gayret ediyorum.

Stetka ile Hlavac aynı anda,

– Olur mu öyle şey, dediler ve sıkıntıyla birbirlerine baktılar.

Stetka geri çekildi Hlavac ise yüreklendi:

– Bay Stetka ve Bayan Landova dışında, hepimiz baca gibi tütüyoruz.

Stetka sandalyesinde sinirli sinirli hareket etti. "Hlavac ne kadar düşüncesiz biri! Neden yoldaş demek yerine Bay Stetka deyip duruyor? O şimdi birbirimize bay dediğimizi, birbirimizle sizli-bizli konuştuğumuzu ve gerici alışkanlıklarımız olduğunu sanacak." Hlavac'in sırtı dönük olduğundan Stetka ona hiçbir uyarı işareti gönderemiyordu.

Bartos sevimli bir şekilde,

– O zaman siz ciroya gidiyor musunuz Bay Stetka? diye sorunca, beriki aptallaştı ve kurumuş dilini ancak kımıldatabildi:

– Evet, yoldaş, dedi ve hemen başka yöne baktı. "Şu Bay sözcüğünde bir parça alaysama yok muydu?" Kuşku yeniden içini kemiriyordu! "Ah, Tanrım! Bir an evvel..." İçini çekti, küçük üzgün başını avucuna gömdü ve faturaların sıralandığı metal kutuya eğilip sustu.

Brych'e dönen Bartos;

– Telefon kordonunu uzatmaya gerek var mı doktor? Sanırım çok uzun süre birlikte kalmayacağız ve siz gidene kadar bunu aramızda düzenleyebiliriz, değil mi? dedi.

– Elbette, diye karşılık verdi Brych, başını salladı ve kaşını çatmaksızın ekledi: –Ama ben nereye gideceğimi bilmiyorum, yanlış bilgilenmiş olmalısınız!

Bartos'un masasına bağlanan telefon çaldı. Arayan André idi! Gelişigüzel konuşuyordu, Brych ise kısa kısa cevap vermek zorundaydı, çünkü diğerleri susuyordu ve Brych onların kulaklarını diktiklerini sanıyordu.

Telefonu sert bir şekilde kapatıp masasına döndü ve karşıdaki odadan kendisine çevrilen sorgucu bakışını fark etti. Soğuk bir öfkeye kapıldı. İşine daldı ve söylendi: "Daha şimdiden başladı!"

Öğleden sonraki büro toplantısında Bartos ilk kez öfkelendi. Gündem, yeni üyelerin kabulü hakkında karar almakla görevli genel kurulun hazırlanmasıydı. Bartos bir kâğıt parçasına kısa notlar yazılı bültenleri inceledi, sonra söz istedi. Çatık kaşla, Şubat ayından beri Partinin yeni üyelerinin belirlenme tarzını sert bir biçimde eleştirdi:

– Bu büyük bir yanlış arkadaşlar! Bunların kimilerinin korkarak, kimilerinin gelecek beklentisiyle üye olduğu apaçık görülüyor. Zorlamak büyük bir hatadır, Partiye karşı suçtur. Dalavereci unsurların sonunda maskelerinin düşeceğine inanmama karşın, saflarımızı sulandıracak olan seçmesiz üyeliği protesto ediyorum. Yeni tip bir partinin ne olduğunu biliyoruz, yalnızca okumayı bilmek gerek!

Parmağını bir kâğıdın üzerine vura vura inançla konuşuyordu, karşı çıkacak hiçbir şey yoktu. Yine de, Bartos hassas bir noktaya dokunduğunu, kimi arkadaşların aynı görüşte olmadıklarını, onu, öğretmenin fırçaladığı öğrenciler gibi inatçı bir tavırla dinlediklerini seziyordu. Onlara yersiz bir vaaz verdiğini düşünse de inatla devam etti. Konuşmasını bitirir bitirmez masaya yumrukların indirildiği hararetli bir tartışma başladı. En öfkelisi Maréda'ydı, bu sakin baba oldukça öfkelenmişti! O Bartos'u kuşkucu ve soğuk tavrından ötürü eleştiriyordu.

– Niçin imzalamaması gerekirmiş? Onun hakkında ne biliyorsun sen? İnsanlara inanmamız, onları sınamamız gerekir! Bir darbe sağa, bir darbe sola! Balta darbeleriyle doğramak gerekmez. Hem sonra,

herkese olanak tanıyan, Partinin kapılarını ardına kadar açan Gottwald'in çağrısı var...

– Hayır, herkese değil, yoldaş, diye onun sözünü kesti Bartos. Doğru oku! Gottwald'in çağrısı yalnız namuslu insanlara yönelik. Partinin onları eğiteceğine ve onları gerçek birer komünist yapacağına inanıyorum. Seçilmesi gerekenler öbürleri ve işi bir genelge ile yok etmek olmaz! Bize karşı kinle dolu, ikiyüzlü küçük burjuvalara ve bağlılıklarını çarçabuk kanıtlamak isteyenlere Partimizi açamayız; hayır, bunlara değil! Ve Partinin seçim yapmakla, layık olanı saptamakla görevlendirdiği bizleriz, taban örgütleri sorumlularıyız.

Tartışma uzuyordu. Oylama fırtınalı oldu. Bartos her zaman olduğu gibi sonunda onları ikna etmeyi başardı; en çok göze batan birkaç isim çizildi, ama bu yine de yeterli değildi.

Yerinden kalkarken Maréda'ya;

– Haklı olmadığımı mı düşünüyorsun? diye sordu.

– Evet, her zamanki gibi haklıydın, dedi Maréda somurtkan bir tavırla.

Bartos daha önce de farkına varmış olmasına karşın, ilk kez açıkça anlıyordu ki arkadaşlarla arasında bir tür çatlak vardı. Neydi bu? Darkafalılık mı? Hayır! Henüz teşhis edemediği bir hastalık onların uzaklaşmasına yol açıyordu. "Aptalca düşünüyorum! Her şey yolunda!"

Ona dostça davransalar da bir tür çekinceleri vardı. Derin politik eğitimini, bilgilerinin genişliğini, örgütleme çalışmalarındaki deneyimini takdir ediyorlardı. Bartos asla en ufak yanlışlık yapmıyor, hiç tökezlemiyor, her fırsatta Partinin tarihinden alınma bir örnek sergilemeyi biliyor, seve seve öğüt veriyor, yardım ediyor, kimseye haksızlık etmiyor, fedakârca davranıyordu; kişisel planda bile ondan şikayet etmek imkânsızdı, ama yine de... Bazen toplantı salonunda onlarla buluştuğu zaman, dostça ve neşeli gülüşlerin hemen söndüğünü ve kuru konuşmaya geçildiğini fark ediyordu. Çok mu mükemmel? Yanına yaklaşılamaz mı? Bütün arkadaşlar samimiyetine, davaya bağlılığına ve herkese karşı kınanamaz komünist tavrına kesinlikle inanmışlardı. Yine de o tedirgindi. Şu aptalca düşünceler! Çalışanlar

kendi aralarında birbirlerine küçük adlarıyla seslenirdi. Şu Vaslav'dır, diğeri François'dır, öbürü Camille'dir, sadece açık toplantılarda yoldaş diye seslenirler, ama rastlantıyla koridorda durdurulduğu zaman bile ona "Bartos yoldaş" derlerdi. "Peki ne olacak?" diyordu kendi kendine Bartos. "Yoldaş! Bundan daha güzel bir isim olabilir mi! Hayır! Öyleyse, seviliyorsun!" Yine de onların kendisine Frédéric ya da Frédo ya da Fréd diye, istedikleri gibi seslenmelerini arzu etmişti. Birden fark etti ki, onun ön adı uzun zamandır kaybolmuş, uzun zamandır kimse onu ön adıyla çağırmıyordu. Ön adını özlüyordu. "Bunu onlara söylemeli! Hayır!" Frédéric adını ne kadar güç söyleyeceklerini tahmin edebiliyordu. Yanlış söyleyip ama hemen kendilerini toparlayıp onu incitmemeye dikkat ederlerdi. Bu can sıkıcı sahneyi düşünmemek en iyisiydi! Bu tür şeyler kendiliğinden gelişmeliydi. Ama nasıl? Onlarla önemli önemsiz her konuda, aileleri, tasaları, çocukları hakkında gevezelik etmesi gerekirdi; örneğin Maréda sıkı bir balıkçıdır. Daha geçenlerde Bartos onun masasında olta balıkçılığı hakkında bir kitapçık görmüştü; bu konuda bir uyarıda bulunmak istedi, ama vazgeçti. Kuşkusuz bu aptalca olurdu, çünkü bu oltalardan, bu çarklardan ve bütün bu balıkçı gereçlerinden hiç anlamıyordu. Defterine kaydetmekle yetindi: Maréda oltayla balık avlıyor. Başka bir şey yok! Yazık! Ona Frédéric deseler, iyi olurdu!

Akşam odasına döndüğünde de aynı sorularla boğuştu: "Nasıl davranmalıyım? Bundan nasıl sıyrılmalı? Ve nerden kaynaklanıyor bu? İçimde bir çatlak olmalı! Bir kusur! Ah işte burada!" Defterini aldı, soğuktan tir tir titriyordu; özenli bir yazıyla kaplı sayfaları karıştırdı. Maréda hakkında not almak istedi, kalemini almak üzere elini uzattı, ama sert kapağı şak diye kapattı ve sanki bu notlar onu rahatsız ediyormuş gibi bıraktı defteri. "Ah yoldaşlar!" Bugün nasıl kıyasıya tartışmışlardı! Açıkça anlamadığı bir şeyi sanki ona karşı savunmuşlardı. Vardıkları sonuçları onaylatarak işi bitirmeleri gerekiyordu ve bunları sonuçta kendileri kabul etmişlerdi! Bartos onlara kafa tutmakta, yanlışlarını engellemekte haklıydı! Elbette! Evet iyi etmişti. Ama belki meramını başka türlü anlatması ya da başkalarına söylemesi gerekirdi! "Yanılmaz Bartos, pöh pöh! Ağzını tıkaman gerek!

Evet..." diye acı acı düşündü, "sana saygı gösteriyorlar, seni takdir ediyorlar, ama sevmiyorlar seni! Onlar için, arkadaşların için, sen bir yabancısın! Ve bu bir hata Bartos, kelimenin tam anlamıyla bir hata, bir politik hata, bunu bütün yönlere çevirebilirsin, istediğin kadar inkâr edebilirsin bunu, hiçbir şeyi değiştiremezsin! Çılgınca düşünceler geçiyor kafandan. Artık otur ve hiçbir şey düşünme! Hekim haklı!"

Bartos'un oturduğu sıranın yakınında birkaç genç anne toplandı. Konuşuyor, gülüyor ve arabalarındaki çocuklarını sallıyorlardı. Güneş yüzlerini aydınlatıyordu. Bartos'a göre onlar güzel ve sağlıklıydı, onların yanında kendisini örümcek ağlarıyla kaplı yaşlı bir kütük gibi hissetti. Toplantıdan toplantıya sürüklenmesi, çok yorulması ve bunca tasa çekmesi bu genç anneler için de değil miydi? Elbette bu zahmetine değerdi! Şu çarpık ve itaatsiz küçük bacaklarıyla annesinin eteği arkasında pıtı pıtı yürüyen kara gözlü al yanaklı çocuk için de! Yumurcak Bartos'un önünde durdu ve yetişkin bir insanda kaba görünecek ciddi ve meraklı bir dikkatle ona baktı. Küçük yuvarlak ve güven veren gözleri "Kimsin sen?" diye sorar gibiydi. Bartos ayağa kalkarken onu ürkütmekten çekindi ve yetişkinlerin, mimikleriyle şaklabanlık yapmalarının çocukları eğlendirdiğini sanarak, o gülünç mimiklerden yaptı. Tersine, çocuk anlamadı, korktu, küçük yüzü kasıldı, ağzından kızgın bir çığlık çıktı ve kaçıp çabucak annesinin eteğinin ardına saklandı! Orada güvendeydi.

Bartos başını çevirince tanıdık bir yüzle karşılaştı.

Bayan Landova! Gerçekten o muydu? Üzerinde kısa bir etek, saçları dağınık, yaklaşık altı yaşında bir küçük kızı elinden tutmuş dimdik yürüyordu. Burnunun ucundaki gözlük herhalde çok hafif bir şaşılığı düzeltmeye yönelikti. Güzel tablo! İkisi de kendi havalarındaydı. Bartos küçük kızla gevezelik eden Bayan Landova'yı hem gençleşmiş hem de uzun boylu buldu. Şaşkınlık içindeydi; sanki iş yerinin bütün tozunu üstünden silkelemiş ve altından bir kadın vücudu çıkmıştı. Onu boşu boşuna çirkinleştiren kalın bağa gözlüklerini bile çıkarmıştı, o kadar ki Bartos onu ancak birkaç adım kala tanıdı. Bayan

Landova yüzünü buruşturdu, bir tedirginlik ifadesi geçti yüzünden, başını çevirmeyi ve görmezden gelmeyi denedi, ama artık çok geçti.

Bartos kadının bakışlarını yakalayıp gülümseyerek ayağa kalktı:

– Günaydın bayan! Ne hoş bir rastlantı değil mi?

– Evet, günaydın! dedi Landova gözlerini indirerek ve durmak niyetinde olmadığını belli etti.

Bartos onu tutmak istemese de izin isteyecek bir sözcük bulamadı. Sıkıntılı bir sessizliğe son vermek için tedirgin;

– Bu sizin küçük kızınız mı? diye sordu.

Ama hemen bu sorunun yersiz görünebileceğini düşündü, çünkü Bayan Landova evli değildi.

Oysa Bayan Landova bundan alınmaksızın, hatta gururla,

– Evet diye karşılık verdi.

Bu küçük sözcükten sonra sustu. Konuşmayı sürdürmek istemiyordu sanki; evet, hayır... ağzından başka hiçbir söz alamadı. Onu aşağıdan merakla inceleyen küçük kız daha cesur çıktı. Korkmadan ona adının annesi gibi Marie olduğunu, ama ona Macha dediklerini, bir büyükannesi olduğunu ve okula gittiğini açıkladı, hatta kafasını meşgul eden bütün ayrıntıları bir bir ekledi: Resimli kitapları seviyor ve yakında Sokol'da jimnastik yapacak, annesi ile oturuyor, babaları yok.

Bayan Landova şaşkın;

– Macha, diye bağırdı ona.

Macha mutsuz küçük gözleriyle Bartos'a baktı. Bartos geveze küçüğe bir soru sorarak imdadına yetişti:

– Bir bebeğin var mı?

İşte başardı. Küçük kız ona bebeğinin olmadığını ama bir ayısının olduğunu söyledi.

– Bir ayı ha! Bartos korkmuş gibi; canlı mı?

Küçük kız başını o kadar güçlü salladı ki örgüleri küçük omuzları üzerinde sallandı:

– Mitia küçük bir ayı, ama çok hasta, karnında bir delik var ve bir ayağı da kırık ve tüylerini döküyor, zavallı! Annem onu yeniden dikti. Çok uslu Mitia ve Macha çok seviyor onu.

Birlikte yürümeye başladılar, küçük şeytan aralarında durmadan çene çalıyordu.

Bayan Landova onu susturmakta zorlanıyordu, gri gözleri kaygılı bir ifadeyle Bartos'a baktı, ama Bartos gülümsüyordu. Kadının Bartos'un varlığından rahatsız olduğunu, Macha bir aptallık daha yapmadan ondan kurtulmak isteğini fark etti ve vakti olmasına rağmen yolun sonunda onlardan ayrılarak Bayan Landova'ya yardımcı oldu.

Küçük kıza elini uzattı:

– Hoşça kal Macha, Mitia'ya selam söyle ve çok uslu ol.

Çocuk küçük zayıf elini Bartos'un eline koydu ve şakıyan sesiyle:

– Hoşça kal, Mitia'yı görmeye gelecek misiniz?

– Belki memnun olmaz. Hasta o!

Bayan Landova'nın ne yapacağını şaşırdığını fark eden Bartos bu saf davetin üstünde durmadı. Macha'nın annesine elini uzattı ve ona usulca:

– Evde böylesi bir söz değirmeni varken canınızın sıkılmaması gerekir, değil mi? dedi.

Bayan Landova duraksadı. Bartos onun özel yaşamına mı girmeye çalışıyor? Hele onun gibi bir adam! Onu ilgilendiren şey ne? Bu sevecen ve tatlı varlığın onun kaç umutsuz ve ağıtlı gecesine mal olduğunu anlayacak mı? Anne olmak! O dişlerini sıkarak bu günlere geldi, Macha onun, yalnızca onun! Babası ona ihanet etti! Kötü, bencil, çürümüş bir adam o! Onu kör bir gençlik aşkıyla sevdi, ona katlandı, hayır! Bunu düşünmemek daha iyi! Bitti, geçti, uzun zamandır bu alçaltıcı alevi içinde söndürdü, ondan yalnızca bir avuç kül kaldı... ve küçük Macha.

Bayan Landova Bartos'a ince uzun parmaklarını uzattığı ve onun hiç de saygısız olmayan sorgulu bakışını gördüğü zaman, kendisinin bile anlayamadığı bir güvenle:

– Evet, güzel, dedi.

Bartos sırasına oturmaya yöneldiğinde hâlâ akşam toplantısına kadar bir saate yakın zamanı vardı. Oturdu ve düşüncelere daldı. Bu beklenmedik karşılaşma durgun bir suya düşen damlacık gibi birden dalgalandırdı onu.

"Mitia'yı görmeye gelecek misiniz?" Bartos'un çatlamış dudaklarından güçlükle seçilen bir gülümseme geçti.

Bartos sessiz sokaklardan evine geç döndü ve masasının üzerinde, Bayan Baraskova'nın boş bir vazoya dayalı bıraktığı mavi bir zarfı fark etti. Postadan bir gönderi almaya alışık olmadığından şaşırmıştı: annesinin gözleri artık yazı yazacak kadar iyi görmüyor; kardeşine gelince, açtığı kasap dükkanından beri... Gönderenin adresi yoktu ve mektup imzalı değildi.

"Geber, kızıl it!" Yazar başından itibaren açık sözlü davranmıştı. Sonrası, daktilo edilmiş yirmi kadar satır kör bir beynin çılgın bir nefretle üretebileceği kaba sövgü ve hakaretlerle süslenmişti. Boğazını bekleyen ipin sallanması gibi birtakım sadistçe vaatler açıkça yazılıydı! Mektubu nefretle bıraktı ama neredeyse sapkınca imge ve tehditlerin şiiri ile ilgilenerek yeniden aldı; ültimatomun hükümleri o kadar ölçüsüzdü ki, yazardaki çılgınlık anını ele veriyordu. Bartos böyle taşkın hakaretlerle bunu kimin yazmış olabileceğini düşündü. "Pekâlâ, bununla zaman kaybetmeye değmez," diye karar verdi sakin sakin. "Yapacak başka işlerim var benim, hem bunu yazan kişi herhalde ortaya çıkmayacak. Yaza yaza boşa kâğıt harcayacak! O hem kötü hem de alçak bir mastürbasyoncu!" Masası başına oturup isimsiz bir mektup yazan insanın ruhsal durumunu düşündü. "Hayır, sen beni korkutamazsın gerici herif! Boşuna pul harcıyorsun!"

Önce mektubu atmak istedi, ama cebinden kırmızı kalemini çıkardı, kenarına bir daire çizip içine 1 yazdı, içine nadir yazışmaları yerleştirdiği klasörü dolaptan aldı ve isimsiz mektuplara ayırdığı A bölümüne bu ilk örneği yerleştirdi; zamanla klasörün bu bölümünün hacminin artacağına inanıyordu.

"Sağlık olsun!"

Unuttu mektubu, başka düşünceler mektubu kafasından kovmuştu. Masasına geçti, Marie Landova yazısına rastlayıncaya kadar defterini karıştırdı... İstemeye istemeye okudu, bu notlar ona gülünç görünüyordu. "Budalaca bir çocukluk! Ne biliyorum ki! Neye yarar bunlar? Aptalım ben!" Defteri yerine koymak istedi ama hoş bir anı geçti aklından. Ve ilk beyaz sayfaya özenli yazısıyla şunu kaydetti: Macha...

Hâlâ aklında çınlayan bu basit karşılaşma anını soğuk kelimelerle anlatmaya çalışmak için bir an düşündü, ama buyurucu bir açıklamayla yetindi: Bir ayı satın almak!

VIII

Mizina dayı kahvaltısını genellikle yalnız yapardı, Georgette ise ayaküstü bir fincan kahve içip sabah vaazından kurtulmak için hemen sıvışırdı. Mizina sükuneti sevdiğinden ona engel olmazdı.

Mizina hoş bir törenle kahvaltısını yaptığı zaman kendini zevkle işine verirdi. "Güne hoş bir şekilde başlamak gerek: duş kanı kamçılar ve diri tutar, banyoda birkaç jimnastik hareketi ise iştahı açar." Teyze yemek odasındaki masaya örtüyü törenle serer ve sol tarafa ayçörekleri, şekerlik, peçete, sağ tarafa ise gazeteleri koyardı; dayı onlara aceleyle göz atar, başlıkları okur ve bazen, bir şey onu kızdırdığı zaman karısına şöyle seslenirdi:

– Marie, neler yazdıklarına bak...

O hiçbir zaman gazetelere en ufak bir yakınlık duymadı. Pazar günü öğle yemeğinden sonra, tatlı bir pazar uyuşukluğunun gözlerinizi kapatmasını beklerken resimli magazinlere bakardı. Libération'dan başlayarak Prace'ı[1] okurdu. Tabii ateşli bir sendika yanlısı olduğundan değil, bir tür safça dikkafalılıktan... O evvelce "Küçük Köpek Takımyıldızı"nın devamlı bir okuruydu. Dar görüşlülüğünden ve ciddi görüntüsünden ötürü hayran olduğu Narodni Politika[2]

1 1945'ten beri yayımlanan Devrimci Sendika Hareketi'nin resmî organı.

2 Çekoslovakya'da savaştan önce yayımlanan büyük tirajlı gazete.

diyorlardı sevimli bir şekilde ona. Oysa, Libération'dan başlayarak, Prace da aynı binada basılıyordu. Dayı, ortalama bir Çek yurttaşı için fazla nükteli ve fazla zarif bulduğu Péroutka[1] basınını sevmez, ama orada bazen ilgi çekici uyarılar bulurdu. Şimdi karısı ona bir de Rude Pravo[2] getiriyordu. Gazetenin ucu pardösüsünün sağ cebinden hafifçe görünsün diye düzenliyor ve artık her gün daireye onunla gidiyordu.

Bu sabah kahvaltı yaparken kapının zili çınlayınca kaygılandı Mizina; gözlerini kaldırdı, yarım bir ayçöreği tutan sol eli yarı açık ağzının önünde hareketsiz kaldı. Karısına işaret etti, kadın şaşkın bir tavırla girişe koştu. Mizina kulak kabarttı, karısının ziyaretçi ile konuştuğunu duydu, ama gelip böyle sabah sükunetini bozan kişiyi çıkaramadı. Karısı şaşkın gözlerle, katlanmış sekiz yaprak kâğıt getirdi. Kapıya doğru göz atarak;

– Madam Hassmanova, diye fısıldadı.

Mizina kâğıdı çabucak okudu, yuvarlak dudaklarından bir soluk boşaltarak kaşlarını çattı! Kahvaltının cazibesi bozulmuştu; huysuzlanarak fincanını kenara itti. Partinin yerel hücresinin aynı akşam saat 20'de, belirtildiği gibi, Massues lokantasının salonunda toplanacak olan tam üyeli toplantısına davetin birkaç kelimesini okuyunca, hafif bir kırıklık ve mide çukurunda bir kramp hissetti. Çağrının altına beceriksiz bir yazıyla şu eklenmişti: Parti saflarına kabulün de konuşulacağı için, mazeretsiz ve vaktinde gelmen senin çıkarınadır!

Kahvaltısını bitirmeden kalktı. Çağrı gerçekten iştahını kesmişti. "Artık canımı sıkmaya evime kadar geliyorlar!"

Omuzunun üstünden çağrıyı okumuş olan karısı;

– Oraya gidecek misin? diye sordu.

Karısının şişkin yüzünden okunan büyük Hıristiyanlık acısı Mizina'yı kızdırıyordu. O, dinsel nedenlerle, kocasının Allahsızların

---

1 Péroutka: Apolitizm ve nesnelciliğin kuramcısı, gerici gazeteci 1948'de, Şubat olaylarından sonra başka ülkeye göç etti.

2 Çekoslovak Komünist Partisi'nin resmî organı.

partisine üyeliğine razı olamazdı, zavallı! Basit anlayışı bu girişimin pratik önemini kavrasa da ruhunun ölümsüzlüğü için titriyordu. Mizina kendine hâkim olmakta zorlandı, pardösüsünü sırtına geçirirken kesin bir tonla;

– Bundan kaçınma olanağı yok, dedi. Gülü seven dikenine katlanır.

Çıkmadan önce ayaklarının ucuna basarak ve soluğunu tutarak sofanın yanındaki odanın anahtar deliğine gözünü yapıştırdı. Anahtar deliğinden seçilen dar alanda, sabahın alacasında, evin şimdiki sahibi kayınvalidesini gördü. Yüzü buruşuk bir elma gibi kurumuş, saçları sıçan tüyleri gibi dökülmüş ihtiyar kadın, elleri dizlerinde, yatağının kenarında oturuyordu. Kuru ve dişsiz çenesi monoton bir gel git içinde hareket ediyordu.

Mizina doğruldu, suskun karısına tınısız bir sesle;

– Hiçbir şey yok, diye homurdandı. Anne iyi görünüyor!

Alışılmış bir cümle bu, ne fazla ne eksik.

Karısının yüzüne ihmalkâr bir öpücük kondurdu, cebini kurcaladı ve Parti rozetini unutmadığından emin olarak merdivenin basamaklarını vakur adımlarla indi. Aşağıda tatsız bir sürpriz bekliyordu onu: Kapıcı bayan Hassmanova. Binanın kapısını kaplayan o geniş kıçıyla önünde dikilen kadın, onu kuşkusuz bütün evde çınlayan çatlak sesiyle karşıladı:

– Herhalde bu akşam geliyorsunuz bay Mizina?

Olumlu bir baş işareti, gülümseme olmak isteyen bir yapaylık yüzünü büktü ve mümkün olduğu kadar çabuk Bayan Hassmanova'dan kurtulmaya çalıştı! Sokağa çıkar çıkmaz "Ne pis kadın," diye söylendi öfkeyle; "beni elinden kaçırmadı. Korkuyor da ondan!" Onun vaktiyle yaptığı yalakalığı unutmuş da değildi! "Bay Mizina buradan, Bay Mizina şuradan!" Kocası emekli banka kapıcısıydı. Pek ortalıkta görmezdi, bütün gün ocağın önünde oturup balgamını tükürürdü. Bayan Hassmanova'nın evde tartışılmaz bir gücü vardı. Şubattan önce partiye yazılmıştı ve Vinohrady binasındaki saltanatı da böyle başlamıştı. Her öğle sonrası ve her akşam kapıcı odasının tek penceresi

önüne yerleşir, kollarını iri memelerinin üstünde çaprazlayıp külyutmaz bakışıyla sokağı gözetlerdi. Gözünden hiçbir şey kaçmazdı. Çevreden kim geçerse geçsin, Bayan Hassmanova'nın mavi gözünün onu göreceğinden emin olabilirdi. Biri öğle yemeğinde ne yedi, kim yeni bir halı satın aldı, her şeyi bilirdi. Bakışıyla tüyleri ürperten Bayan Hassmanova, her zaman sivri dilli bir dedikoducu oldu. Aslında savaştan önce oldukça sıradan, sevimli bir kadıncağızdı, Hitler için iyi bir küfür dağarcığı edinmişti, ama onun dördüncü kattaki yaşlı zengin kadın dahil, Yahudileri nasıl dans ettirdiğini gördüğünde her şey değişti. Yaşlı Yahudi kadının sürgüne gönderilmesinden sonra, Bayan Hassmanova'nın evinde sakladığı değerli şeyler hakkında binada çok şey fısıldandı. Kimi kiracılar, büyükannesinin eşyalarını istemeye gelen zayıf bir genç kıza onun sövüp saydığını duymuşlardı. Ağlayan genç kız kendini sokakta bulmuştu. Hiçbir şey ispatlanamadı ve herkes sonsuza kadar susmayı tercih etti. Bunlar nazik davalardı! Kimse Bayan Hassmanova'yla görülecek hesabı olmasını istemediğinden, birtakım zehirli uyarıları sineye çekiyordu:

"Artık yönetimde patronlar yok, savaş öncesinde değiliz, artık çalışanlara saldırılamaz!" Bayan Hassmanova mutlak bir güç kullanıyordu. Birçok kiracı Vinohrady apartmanında huzurlu yaşam sürdürmelerinin her şeyden önce kapıcı ile ilişkilerine bağlı olduğunu anlamıştı, bundan dolayı o belediyeye gıda karneleri almaya gittiği zaman balışişler konusunda cömert davranıyorlardı.

Mizina'yı kaygılandıran da işte kapıcı kadının bu imajıydı. Her zaman küçümsedi onu, asla ilgisine layık bulmadı, ama bu akşam o konuşacaktı. Hem de ev sahibinin damadı olarak! "Saçmalık bu, ev şu anda kendinin değil ki! İhtiyar kadının sağlığı yerinde, ölmedikçe hiçbir şey gözünden kaçmaz. Kapıcı kadın ne söyleyebilir?"

Daireye gitmek üzere Rieger bahçelerinden geçerken korkularını yatıştırmaya çalıştı, ama birtakım kötü düşünceler kafasında dönüp duruyordu. "Çabuk bitsin bu iş!"

İşletme hücresinde oylanan onun Parti üyeliği, Bartos'un oyu da dahil, birkaç karşı oya rağmen fazla itirazla karşılanmadı. Ama akşa-

mı düşündüğü zaman; kendini kapıcıların, hizmetçilerin, zanaatçıların ve mahallenin bodrum katlarındaki bütün küçük esnafın sorgucu bakışlarının süzgecinden geçerken gördüğü zaman; kendisine yöneltebilecekleri kurnazca soruları düşündüğü zaman; kendini onların önünde üzerine karabina ile ateş edilen bir kukla gibi gergin düşündüğü zaman vücudunu soğuk terler basıyordu.

Büroya gelirken bitişik sokakta, ıssız geçitte biraz durdu ve geçitten yakasında Partinin rozetiyle çıktı.

Dudaklarında bir ilkbahar gülümsemesiyle kapıcıya, "Emeğe saygılar!" diye bağırdı ve hemen, kendisini gıcırdayarak dördüncü kata götürecek olan asansöre daldı. Sağa ve sola dostça selamdan sonra cari hesaplar bürosuna girdi.

– Emeğe saygılar!

Masaların arasından geçerek akvaryumun kapısına yöneldi. Herkes bu yüksek sesli selamın kime yönelik olduğunu biliyor ve karşılık bile vermiyordu. Hlavac lavabonun önünde güzel saçlarını tarıyordu, Brych masasından ancak başını kaldırdı, Bartos anlaşılmaz birkaç kelime mırıldandı ve Mizina'ya kaçamak bir bakış attı, sonra sigara ağızlığına yarım bir Partisane sokup Brych'e;

– Ateşin var mı, diye sordu. Brych tek kelime etmeden masanın üzerinden bir kutu kibrit uzattı ona.

– Teşekkür ederim...

Bayan Landova yazı makinesine eğildi, kalın bağa gözlüklü yüzü kayıtsız, yavaşça içini çekti ve yazmaya başladı.

"Defterlerimizi gözden geçirirken gördük ki... faturanız..."

Her şey bitmemiş cümlelerin, anıştırmaların, tavırların ve sorgulu bakışların örtüsü altında geçiyor gibiydi, ama Brych açıkça gerilimi hissediyordu. Pısırık Stetka'nın gidişi ve Bartos'un gelişinden beri büro yoğun bir sessizliğe dalmıştı. Biri onu rahatsız ediyorsa, bu genellikle Bartos'tu. Dostça davranıyor, herkes bunu hoş bir şaşkınlıkla görüyordu ama yine de... Bazen bir masadan öbürüne birkaç kelime söyleniyor ama konuşma hemen sönüp gidiyordu. Yavaş yavaş alışı-

lıyordu aslında; Hlavac, Bartos'da düzgün bir tip keşfetti ve sakınarak da olsa dilini çözdü, Bayan Vrzalova gülüşüne yeniden kavuştu. Bayan Landova uysalca gözlerini kaldırıyor, ama bakışını düzenli olarak Bartos'tan kaçırıyordu. Bir gün, Bartos uzun uzun duraksadıktan sonra, ona Macha ile ayısının nasıl olduklarını sordu. O gözlerini indirdi ve şöyle mırıldandı:

– Teşekkür ederim, ikisi de çok iyi.

Yavaş yavaş büro normal yaşama dönüyordu. Hlavac arada bir güzel hikâyeler anlatıyor, bir satranç probleminin çözümü için danışıyordu. Bartos'un deneyimli bir oyuncu olduğunu öğrendiği gün duraksamadan son güvensizlik duvarını da aştı. "Bu günlerde bir santranç partisi yapmamız gerek yoldaş" diye Bartos'a yirminci kez öneride bulundu. Bartos ise alçakgönüllü bir biçimde biraz alışkanlığını kaybetmiş olduğunu belirterek, yirminci kez kabul etti. Ve savaş sırasında Buchenwald'da bir Fransızla birlikte ekmek içlerini kullanarak satranç taşları yaptıklarını ve birbirleriyle konuşamadıkları için iyi kötü oynadıklarını anlatmaya başladı. Bu Fransızın adı Gérard imiş, Clermont-Ferrand'da klasik filoloji profesörüymüş ve Naziler onu savaşın bitiminden birkaç gün önce katletmişler. Sözde bir kaçma girişimi sırasında vurmuşlar! Sarışın bir adammış! Cesedini kaldırmış olanlar avucunda çamura bulanmış siyah bir satranç taşı bulmuşlar.

– Ben o günden sonra bir daha satranç oynamadım. Kuşkusuz zamanım olmadığı için, diye ekledi Bartos özür olarak. Arkasından nisan sağanağının çatıları dövdüğü pencereye gözlerini çevirdi ve Bayan Landova'nın bakışını fark etti. Büyük bağa gözlükleri gri gözlerini abartılı biçimde büyütüyordu, dudaklarında bir soru titredi, ama açıklamasız kaldı. O zaman tuhaf bir yürek sıkışmasıyla ve aynı zamanda şaşkınlıkla onun yine de güzel gözleri, sevecen kadın gözleri olduğunu düşündü.

Hlavac'ın sorusu onu heyecanlandırdı:

– Bir toplama kampında bulundunuz mu?

Boşuna bir açıklıkla ve belirsiz bir biçimde gülümseyerek;

– Otuz iki ay, dokuz gün, altı saat ve on bir dakika, diye karşılık verdi ve hemen sıkıntılı bir duyguyu dağıtmak için ekledi: Toplama kampında bu pisliğe ekmek deniyordu, satranç taşları yapmak için tam tamına uygundu. Kolayca sindirilmiyordu.

Artık toplama kampından söz etmedi, geçmişinde güzel anılar yoktu.

Brych sanki orada değilmiş gibi bu sözleri kayıtsız dinliyordu. Bir süredir az gülüyor, konuşmalara seyrek katılıyor ve yeni gelenle ilişkileri tatsız selamlaşmalar ve resmî birkaç sözcükle sınırlanıyordu: "Lütfen... teşekkürler..." Ama onunla Bartos arasındaki gerilimin günden güne yoğunlaştığını hissediyordu. Nedenini Allah bilir!

Brych başını kaldırınca üzerine yapışmış gibi görünen suskun bir bakış fark etti. Kuşkuyla "beni gözetliyor" diye düşündü ve canı sıkıldı. Bir sokak çocuğu gibi ona dilini çıkarmak geldi içinden! Brych, karanlık yuvaları içindeki bu delici gözlerin her bir hareketini, yüzünün en ufak titreşimini gözlediklerini, cam parçaları gibi derisinin altına işlediklerini, bisturi gibi içine girdiklerini ve derinliklerini karıştırma arzusunu pek gizlemediklerini düşündü. "Pekâlâ, istediğin kadar bak bana, benim sağlam sinirlerim var." Ama yine de Brych içinde küçültücü bir endişenin, kuşkusuz korkudan ileri gelmeyen budalaca bir titremenin doğduğunu hissetti.

Bartos'un odasında telefon çaldı, Brych masanın çevresini dolanırken ayakları gergin kordona takıldı.

– Günaydın doktor, ben André! Nihayet belli oldu! Nisan sonu gidiyoruz. Vaktinde hazırlanasın diye arıyorum seni.

– Sen aklını yitirmişsin! diye tutmaya çalıştığı öfkeyle karşılık verdi Brych ve ilgisiz bir tavırla işinin üzerine eğilmiş olan Bartos'un tarafına bir göz attı: Beni rahat bırakmanı söylemiştim sana!

Kaşını çatmaksızın odasına dönse de endişeliydi. Raz onu dilbazlığının ateşi altına almış, her gün atışı yoğunlaştırıyordu. Brych, André'nin başaramayacağını düşünüyordu. "Gitmeyeceğim!" Ama ısrarcı saldırıları ona sükûnetini kaybettiriyordu, üstelik her şey Bartos'un huzurunda geçiyordu.

Şubat'tan bu yana Brych'le Bartos önemsiz birkaç kelime konuştular, ama Brych istemediği halde, sonunda mutlaka çatışacaklarını biliyordu. Bu sevimsiz ve ukala herif, tıpkı kaplanın avını gözetlemesi gibi, onu faydasız ama sinirlendiren bir tartışmaya sürüklemek için fırsat kolluyor gibiydi. "Hayır, ona bu zevki tattırmayacağım! Olanlara karşıdan bakman gerek François ve içine dalmakta olduğun boşluğu iyi görmen gerek!" O, hayatında ilk kez çalışma arzusunu yitirdi. Onu yeniden kazanmak için mücadele ediyor, bir el kitabı önünde saatler geçiriyor ve ticari İngilizceyi inekliyor, ama kafasını toplayamıyordu. "Çalışmak neye yarar? Her şey bitti, her çaba anlamsız, saçma, artık bütünüyle bu hayat gibi acılı bir biçimde boş. Her şey yıkıldı gitti ve her şey anlamını yitirdi!"

Akşamları ilkbahar sokaklarında dolaşıyor, cevabını bilmediği düşünceleri kafasında evirip çevirerek kentin yollarında yürümekten canı çıkıyordu. André, İréne, Baroch! Bu isimler küçük nazik bir suratı, bir kâğıt parçasını ve iç cebinde onu kaşındıran bir adresi hatırlatıyordu. "Yol kavşağı mı? Evet bu yol kavşağı!"

Ama Françoise, Baroch'un ona önerdiği yolu kabul edemezdi. Bunu kabul etmek başka bir kıyıya atılmak, fırtınada bir tıpa gibi savrulmak olurdu. Doğduğu ülkeyi, anadilini konuşan insanları, o olmaksızın sonsuz bir özlem içinde kuruyup gideceği kenti terk etmek... André ve Baroch'un durumu farklıydı. Ama yine de gözünde canlandırmaya çalıştı! Çocukluğundan beri dünyayı tanımak istiyordu! Soluk tüketen bir lokomotif gibi, uzak ülkeleri, Fransa'yı, denizi aşmak, kentlerde, kaynaşan karınca yuvalarında başıboş dolaşmak, egzotik bir müzik gibi çınlayan isimler işitmek... Başka bir yerde, başka türlü, yeniden başlamak! Ama bu gidişin dönüşsüz olma tehlikesi vardı!

Akşam yemeğinde tatsız bir sosla süslenmiş knedliki'leri[1] yutmak üzere bir barın tozlu masasına dirseğini dayayarak yine düşündü. Mücadele etmek, ama ne için? Şiddete karşı özgürlük için, demokrasi için, belki Birinci Cumhuriyet dedikleri şey için! Büyük insanlık

1 Buğday ya da patates ununda yapılan mantı benzeri bir yemek.

idealleri için! Birinci Cumhuriyette bu idealler kitaplarda değilse neredeydi? Bartos herhalde şöyle cevap verirdi:

"Kapitalizm uğruna! Çabucak yaptılar bunları!"

Brych bunu yadsımıyordu, ama gerçek demokrasi üstüne güzel sözler edilmiş olsa bile, gericilerin ya da öyle denilenlerin kullandıkları kanıtlar bir şeye yaramazdı. "Ya öbür yakanın radyosu! Bazen haklılar, ama yalan da söylüyorlar! Bu rejime karşı mücadele etmek mi? Her gün sahanlıkta rastladığım Patéra'ya karşı mı? Karşıda oturan herife karşı mı? Ve belki de sosyalizme karşı? Çünkü onlar sonuçta bunu istiyorlar!" Şubat'tan önce bu sözcük nedeniyle André ile ne kadar çok dalaşmışlardı! André'deki patron körlüğünü kınıyor ve onun alaycı saldırılarına karşı daha insani, daha adil, daha haklı bir dünyaya ilişkin yüce fikri savunuyordu. Ama şimdi, güzel bir rüyadan uyanmış ve pürtüklü bir duvar karşısında kalmış gibiydi. O sosyalizmi bunun gibi düşlemiyordu! Terör, diktatörlük, eylem komiteleri, işçi milisi! Korku ve nefret! Hesaplaşmalar! Bazen isyan ettiren öyküler dinliyordu!

"Onların radyolarını dinle, onların gazetelerini oku! Her biri sosyalizm övgüleri şakımak için gayretle yarışıyorlar! Çoğu çıban başı gibi! İnsanlar sokağa atılıyor ve onların yerine daha güvenilir başkaları geliyor! Yeni bir ayrıcalıklar kastının oluştuğunu görmek tehlikesiyle karşı karşıyayız. Kartını kölelik cennetine giriş bileti saydıkları Partinin kapısında yeni çıkarcılar, yüreklerinde kin, davul çalıyorlar. İşçi kolları, sloganlar ve her sözcüğün altında acımasız bir mücadele... demek sosyalizm bu? İşçilerin iktidarı mı? Hayır, kabul etmeyecek, edemez, bir Mizina dayı olmak istemiyor, onursuz yaşamaktansa amaçsız yaşamak daha iyi! Yine de bütün bunlara karşı elini kaldırmaktan aciz, kesinlikle aciz! Onlar birçok noktada haklılar da..." Brych çevresindekileri anlıyordu! "Doğru, Şubat'tan önce burada pis işler oluyordu, karaborsa kaçakçıları, tahtakuruları gibi başkalarının emeğinden semiriyorlardı, evet, durum böyleydi. İnsanın üzülemeyeceği başka şeyler de var!" O, iki dünya arasında titizlenip duruyordu, faydasızlık duygusundan bunalmış, ne evet ne de hayır

diyebiliyordu. Oysa bir işe dört elle sarılmak, insanca yaşamak istiyordu. "Ne yapmalı? Çıkışı olmayan bir yolda kendi başına yürümeli ve beklemeli, beklemeli, beklemeli mi? Ama neyi? Kendi içine dönmeli mi? Ayrı bir dünya, kırılganlığını bilinçsizce algıladığı aklın ve yüreğin dünyasını kurmalı, şiddet karşısında eğilmemeli ve istemediği hiçbir şeye hizmet etmemeli..."

Onun kendini savunan reddinin dedikodusu muhasebenin odalarında yayıldı. Kaçamak bakışlardan hissediyordu bunu. Birileri anlayışsızlık, öbürleri sessiz bir anlayış gösterse de Brych bu kuşkulu hayranlığa sevinmiyordu. Ondan söz edilirken, "kişilik sahibi adam" diyorlardı. Kuşkusuz, ama böyle bir gösterişe kim izin verebilir ki? İmzasız bir mektup da aldı Brych. Mektubu yazan, onun diktatörlükle anlaşmayı reddetmesini takdir ediyordu: gün gelip rejim yıkılınca yüz katı ödüllendirilecekmiş! "Zavallı herif!" Brych bu mektubu okurken, "Bayağı ve çıkarcı bir küçük burjuva kafası" dedi kendi kendine. Mektubu öfkeyle yırttı ve çöp sepetine attı. Mizina dayının onu bunalttığı eleştirileri de şu sitemleri de sert bir biçimde geri çevirdi: "Sen şansına tükürüyorsun, sen bir deli ve bir budalasın, insanın eline her gün böyle bir fırsat geçmez!"

Cari hesaplardaki çalışma ortamı ona pis, bunaltıcı görünmeye başladı, hatta bu çalışmanın artık kesin olduğu düşüncesi onun bütün yaşama sevincini yok etti. Her ay yüz kuronu bir yana koyduğu, kıtı kıtına geçindiği birkaç yüz kuronluk bir ücret! Çocukluğundan beri bir tasarruf alışkanlığı olmasına karşın, tasarrufun ne işe yarayacağını sorgulamaya başladı! Tanıdık bir sahafın onun için sakladığı ve masası üzerinde yığılacak iki üç kitap satın alacaktı belki: Baudlaire, Mallarmé, Joyce ve Huxley'i yeniden okudu, Proust'u yeniden okumaya çalıştı ve birkaç sayfadan sonra kitabı yeniden kapattı. Yüzlerce yaşam, yüzlerce görüş, ama onu bulandıran sorulara nerede karşılık bulacaktı?

Hem sonra İréne vardı! Geçen ziyaretinden bu yana konuşmamışlardı, yine de söylenmeyen şeyler olduğunu hissediyordu. Onu yeniden görme isteğine direndi, telefonu eline aldı, ama eli kendiliğinden düştü. "Neden görmeli onu? Faydasız, acılı, umutsuz olur bu.

Ona veremeyeceği bir şeye, daha yeni fark ettiği sorulara, bir karşılığa ihtiyacı var İréne'in. Kendi kafa karışıklığını İréne'in bunalımına eklemek olmaz! Bir sevgili varlığa kötülük etmek olur bu! En iyisi bunu düşünmemek!"

Bütün bunların dışında, pek de tatsız olmayan bekâr yaşamını sürdürdü, her sabah yayları ile egzersizler yaptı, haftada bir havuza yüzmeye gitti, hep aynı lokantada yedi, yüzünün sakin görünümü arkasında duygularını gizledi, hatta bazen şu geveze Hlavac yakası açılmadık bir fıkra anlattığında güldü. Bütün engellere karşın yaşamak, soluk almak, insanlarla konuşmak güzeldi. Bütün gücüyle, bütün yaşama susuzluğuyla direndi. "Belki kuşağımın kaderi," diye düşünürdü bazen, "düşler kurmak, sonra onların ayaklarının altında yıkıldığına bakmak ve hep, sonu gelmezcesine, yeniden bir dünya kurmak üzere kalıntıları toparlamak! Değerlerin yıkıldığı bir dönemi yaşıyoruz, dün iyi görünen şeyi, yarın silip süpürecek... Sen insan olarak yaşamalısın!"

Her şey pek masumca başladı.

Mizina, Brych'i akvaryuma çağırdı ve ona acil bir iş verdi:

– Yapacak hiçbir şey yok, normal saatlerden sonra kalman gerekecek, dedi açıklama olarak kısaca; Bartos arkadaştan da istedim. O sana memnuniyetle yardım edecek, yarın öğleden sonra bunun masamın üstünde olması gerek.

Brych'in ilk hareketi kabaca reddetmekti, ama dayının gerekçelerini dinleyince itiraz edemedi.

Bartos ve Brych arkadaşları gittikten sonra, karşı karşıya oturup odanın lambalarını yaktılar ve vakit kaybetmeksizin çalışmaya başladılar. Sessiz alacakaranlıkta, Bartos'un hesap makinesinin inatçı tıkırtısı işitiliyordu; uzun bir kâğıt şerit açılıyor, masanın üstünde bükülüyor ve parlak beyazlık, yavaş yavaş, ayak izleriyle lekeli döşeme üstüne seriliyordu. İkisi de susuyordu, ama Brych yine de konuşmalarının yakın olduğunu hissetti. İşinin arkasına siper alan Brych, başını kaldırınca Bartos'un bakışıyla karşılaştı.

– Bir şey mi istiyorsunuz?

Bartos başını salladı, yarım bir sigara yaktı, dumanı üfledi. Abajurun yeşil ışığı alnına vurmuştu. Brych'in hesaplarına daldığını görünce bir an sigara tüttürerek kaldı, sonra sakin sakin sordu:

– Şu anda neyiniz var doktor?

Brych başını kaldırdı ve anlamamış göründü.

– Ne demek istiyorsunuz?

– Pekâlâ, böyle karşı karşıya günler geçiriyoruz ve birbirimiz hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Gülümsedi: Umarım size bu kadar açıkça soru sorduğum için sizi gözetlediğimden kuşkulanmazsınız.

– Bu sizin sorununuz. Aslında ben hiç de ilginç değilim.

– Güzel! Sizi gözlüyorum ve ilginç olmadığınızı düşünmüyorum. Kendi kendime bir sürü soru soruyorum. Siz de biliyorsunuz ki bunun için nedenlerim var doktor...

– Ne gibi?

Bartos'un sözleri sanki onu hiç rahatsız etmiyormuş gibi Brych yeniden hesaplarının üstüne eğildi.

– Örneğin, niçin hâlâ buradasınız? Sizin çoktan iki kat aşağıda olmanız gerekirdi. Ailevi nedenlerle kalmıyorsunuz umarım. Burada yeriniz doldurulabilir. Bu serviste yaptığınız iş, bir hukukçuya göre, sadece düz bir iştir.

– Siz benim gerçekten yükseleceğime inanıyor musunuz? Şu anda! Sizin partinizde değilim ben, orada olma tutkum da yok, istidadım da!..

– Saçma! Elbette, eğer sizi rahatsız eden şey buysa, dedi Bartos gülümseyerek: Bizim namuslu ve aydın insanlara ihtiyacımız var. Demek o kapının size bugün her zamankinden daha fazla ardına kadar açık olduğunu anlamıyorsunuz!

– Anlıyorum. Yine de... Sizce burada kalmam kötü bir şey mi?

– Bence aptallık! diye sakin sakin cevap verdi Bartos.

– Açık konuşmak gerekirse, bu her şeyden önce beni ilgilendirir, öyle değil mi?

– Her şeyden önce, evet! Ama bugün artık böyle düşünemeyiz. Her birey kendi değerini göstermelidir. Eğitim ödünç verilen bir şeydir, onu faiziyle birlikte geri vermek gerekir. Sorunu işte böyle ele almak gerek.

– Dersinize teşekkür ederim, bunu bana daha önce söylediler! Kadro savurganlığı değil mi? Ama keselim bunu. Merak ettiğiniz başka bir şey var mı?

Bartos ağızlığından bir nefes çekti ve izmarit parkenin üstüne düştü; her zaman düzenli olduğundan onu almak için hemen eğildi ve alıp dolu kül tablasına attı. Sonra Brych'e döndü:

– Şubat'ta sizinle ilginç bir tartışmamız olduğunu hatırlıyorum. Yazık ki bu tartışmayı bitiremedik.

– Bu konuya dönmek faydasız olur. Bugün her şey değişti.

– Öyle mi dersiniz! Beni ilgilendiren tam da bugün bu konuda ne düşündüğünüzü bilmek!

– Ne hakkında düşündüğümü?

Bartos'un dudaklarında hâlâ hafif bir gülümseme vardı. Masanın öbür yanına bakarak bir an düşündü:

– Pekâlâ. O zaman açık konuşalım: bizimle beraber misiniz yoksa bize karşı mısınız doktor?

Bu doğrudan, apaçık, hedefin tam göbeğine yönelik bir soruydu, Brych'in ruhunun en derin noktasına dek girdi; rahatsızca gözlerini kaldırdı:

– Bu durumda bu kadar açık sorular sormaya alışık olduğunuzu söylemeyin bana? Saflık olur bu! Bu soruyu sorarken ciddi misiniz?

– Size sorarken, evet!

– Size karşılık vermemek için hiçbir nedenim yok, dedi Brych. Buradan nereye gelmek istediğinizi tam olarak anlamıyorum, ama bunun bir önemi yok. Kimseyle birlikte değilim! Kimseyle! Ne sizin-

leyim, ne de karşıyım size! Politik körlük içinde cennete götürebilecek bir yol görmüyorum. Sizinle birçok noktada anlaşmazlık halinde olduğumu saklamıyorum, hangileri olduğunu tahmin etmeniz kolay olur. O günden beri bunlardan hiçbiri değişmedi. Hem bunu bir yana bırakalım lütfen! Asıl konuda anlaşamayız biz. Genel olarak, özgürlük ve demokrasi konusunda tartışmalar sürüp gidiyor ve biz tartışmak için değil, ciro listelerini tamamlamak için buradayız. Sizin düşünceleriniz var ve ben onları size bırakıyorum. İyi anlaşıyoruz, bundan fazlasını istemeyelim.

– Olur! dedi Bartos. Size sadece şunu söylemek isterim ki çekinceleriniz var ve bunu anlayabiliyorum! Ama esası gözden kaçırmak gerekmez: geçmiş nerede, gelecek nerede. Ölüm nerede, yaşam nerede. Bunun için apriori düşüncelerle tıkanmayan sağlıklı bir kafa yeterli doktor! Ne sizinle, ne size karşıyım diyorsunuz! Bu bir saçmalık. Tehlikeli bir saçmalık ve ben...

– Bunu kime isterseniz bildirebilirsiniz, diye onun sözünü kesti Brych ve birden gülünç olduğunu hissetti.

Yüreği daha hızlı çarpıyordu. Bartos gözlerini araladı, sonra gülmeye başladı ve parmaklarının ucuyla masanın tahtasını tıkırdattı.

– Demek istediğiniz ihbar etmek mi? Ağızdan kulağa propaganda doruk noktasına çıktı, ama siz sağduyulu bir insansınız, değil mi? Hayır, ben sizi takdir ediyorum! Başkasının çıkarları için kendinizi acılı göstermeyin. Ben sadece sizin tam şaşkınlık içinde olduğunuzu ve kötü çorba ile beslendiğinizi düşünüyorum. Ne bu yanda, ne öbür yandasınız. Ne demeli buna? Fildişi kule doktor. Bu hiçbir işe yaramaz!

Alınmaya başlayan Brych,

– Nasıl isterseniz, dedi. Sizin propagandanızla sulanmadıkça, kötü çorbayla besleniyor insan. İnsanları etiketlemeyi çok seviyorsunuz! Beni çoktan mimlediğinizden eminim, egzotik ürün gibi! Ve bu yeterli! Tekerleklere çomak sokmuyorum ben, politikayla ilgilenmeyi bıraktım, ben bir ikbal avcısı değilim, namusluca kazanıyorum ekmeğimi, çalışmanın yararına bırakalım bunu, lütfen. Sizin bunun

gibi yeterince tasalarınız vardır kuşkusuz, ve, dediğiniz gibi, kötü çorbayla beslenen bir tip, onun için üzülmenize değmez.

Bu sıkıntılı ve anlaşılmaz konuşmanın kesin olarak, evet kesin olarak bittiğini gözleriyle göstererek rakamlarına daldı!

Bartos öne eğildi, gözlüklerini çıkardı. Yüzü birden olağanüstü gençleşmiş gibiydi. Bakalit çerçeve masanın cam plakasına çarptı, gözlerini ovuşturdu ve ciddi bir tavırla önüne baktı.

– Sizinle erkek erkeğe konuşmak istiyordum doktor! Çevremizde verilen mücadelede birtakım haksızlıklar oldu ve daha da olması mümkün, ama yine de bu, zeki bir adamın bunu anlamasına engel değil. Dava çok büyük! Birçok şeyin sizi kızdırdığını, bunlardan çoğunu onaylamadığınızı anlıyorum, ama Tanrım! yine de ağacın ormanı gizlemesi gerekmez. Siz birçok noktada mutlaka haklısınız, ama esasta aldanmayın. Ve sizde yabancıl hiçbir şey yok, hayır yok!

Brych'in sessizliğine pek önem vermiyormuş gibi sakin bir sesle konuşuyordu. Hem de bayağı sözlerin onu amacından alıkoyacağını bilerek içtenlikle konuşuyordu. Brych ise onu dinlemiyormuş gibi yapmakla birlikte dinliyordu.

– Aydınlar özel bir sorun oluşturuyor! Elbette hepsi değil! Birçok aydın ve namuslu insan bu ülkede olup biten şeyin onların temel çıkarlarına uygun olduğunu anlamıyor. Sosyalizm işçilere, Partinin üyelerine mahsus değildir, sosyalizm herkes içindir! Bizim de çok kafa karışıklığımız var, her zaman gerektiği gibi davranamıyoruz, kısaca henüz bilmiyoruz, geçmişin sıkıntıları, doğal bir tutuculuk var. Daha yenilerde bu ülkede bütün aydınların fikir babası olarak geçinen bir adam yaşıyordu. Kimden söz ettiğimi bilirsiniz![1] Apolitizmine gerçekten inanan insanlara bulaştırmaya çalıştığı hastalığı tanımlamak için zarif bir formül bile uydurmuştu! İç göç! Saçmalık bu! Sonunda, sadece bu ülkenin üzerine tükürebileceği anı bekleyen bir hain çıktı. Yürek dolu olunca, ağız taşıyor, göreceksiniz! Normal bir gelişme bu. Bu kurnaz tilki sosyalizme hiç karşı olmadığına yüce tanrılara yemin ediyordu. Sosyalizm, neden olmasın? Tartışalım

1 Sözü edilen F. Péroutka'dır.

bunu baylar! Gevezeliklerinde ne görkem ne de alaysama vardı; tam bir gecede aklı başında insanlar dışında, insanları tutmayı başardı. Yöntemi saçma değildi; nesnelcilik! Partiler üstünde yer almak! Bir çeşit saf aklın tekeli! Sahte bir hümanizma ve dediğiniz gibi, gerçek bir içeriği olan kavramları yok etme. En etkilisi küçük, bölük pörçük hatalara, toplu iğne başlarına vurgu yapmak ve rüzgârlarda bağırmaktı: "İşleri böyle tasarlamıyorduk! Terör tehdit ediyor! Demokrasi katlediliyor!" Doğruyu yalandan ayıramamaları için abartmak ve insanları kör etmek! Önemsiz, bazen doğru birtakım olaylar altında asıl büyük doğruyu gizlemek. Ve aydınlarda kast duygusunu özendirmek; dikkat, dokunma! Halkın seçkin aydınları komünist keyfilikle tehdit ediliyor. Onlardan faka basanlar var, hem de çok sayıda. Ve onların arasında namuslu çok insan...

Gergin bir sessizlikte hesap makinesi tıklamaya başladı. İkisi de çalışmayı sürdürüyordu. Brych inatla susuyor ve sigara içiyordu. Başı ağrıyor, şakaklarına yumruğunu bastırıyor, ama konuşmuyordu. Sonra, ani bir düşünceye kapılmış gibi Bartos yeniden başladı:

– Yazık doktor! Sanki aynı dili konuşmuyoruz, değil mi? Büyük zararlara uğradığınız zaman siz de mutlaka bu noktaya geleceksiniz ve tepetaklak gitmekten geri kalmayacaksınız. Bunun öldürücü bir kaza olmamasını dilerim!

Brych, kaşları çatık ona baktı:

– Sıra kehanetlere mi geldi?

– İsterseniz gülün! Ben bir uğursuzluk habercisiyim!

Alacakaranlığa batmış odada bir temizlikçi kadın başını gösterdi ama masaları üzerine eğilmiş iki erkeği görünce, kızgın kızgın çekti gitti; ıssız koridorda metal kova ve küreğin birbirine çarptığı işitiliyordu.

Bu tartışmadan sonra Brych'le Bartos'un ilişkileri daha da gerildi. Brych bir çift gözün her bir davranışını, yüzünün en ufak titreyişini oburca gözetlediğini sanıyordu. Telefon Bartos'un masasında çaldığı ve André'nin sesi almaçta çınladığı zaman bile hiçbir şeyi kaçırmıyordu. Göz ucuyla Bartos'a bakıyor, ama o kâğıtlarının önünde so-

ğukkanlı duruyordu. Brych öfkeyle, "İlgisizmiş gibi yapıyor," diyordu, "havayı kokluyor! İstersen dinle, jurnalci! Siz böylesiniz işte, siz ötekiler!" Ve telefonu kapatıyordu.

Sonrasında önemli konulara değinmemeyi yeğlediler. Bartos, Brych'in her türlü sinsi imadan kaçındığını, ona cepheden saldırmanın saçma olacağını hissediyordu. İkisi de birbirlerine karşı nazikti ve Brych'in sonunda kabul ettirdiği bir kibarlık ve nesnel bir katılıkla mesafelerini koruyarak konuşuyorlardı: günaydın ve teşekkür...

Bu tartışmanın başka bir sonucu daha vardı: Bartos'un defterinde Brych'e ayrılan kısa not arttı ve sık satırla beş sayfaya ulaştı. Orada, kareli kâğıt üzerinde, tam kafa karışıklığı içinde yüzen bu aydınla ateşli tartışma, sessiz mücadele devam etti. Birtakım sorular, cevaplar, itirazlar! Bartos, Brych'in onu kendi kendine hiç sormadığı soruları cevaplandırmaya isteklendirdiğini hissediyor, yazıyor, sözcüklerle boğuşuyor, düşünüyordu. "O nasıl söyledi? Etiketler yapıştırmak ve hop, bitti! Bana uyguladığı bu değil mi? Bu defterler etiketlenmeye değilse neye yarar? Saçma! Faydasız!" Yazmaya devam ediyor, Brych'i düşünüyor, ama ilk kez notu son noktaya kadar yazmayacağını hissediyordu. "İnsan son derece karmaşık bir varlık! Ve şu Brych! Nasıl anlamalı onu?" Beşinci sayfanın sonunda, az önce yazdığı cümleye şaşırarak kalemi açıkça durdurdu: "Yine de bu adama yakınlık duyuyorum. Ona güvenim var! Peki ne olacak şimdi? Vakit geldiğinde ona nasıl yardım etmeli? Aslında, ona niye yardım etmeli? Nereye gideceğini artık bilmeyen bu adama o kadar ihtiyacımız var mı, bu çamurun içinde bocalayıp duracak zamanımız var mı? Niçin? Sadece kabul etmesi için mi? Hayır, bu yetmez! Az olur bu, her şeyden önce insanı düşünmek gerekir! Kendini öfkeyle savunsa bile, ona yardım etmeli! Ama onunla konuşmak için nasıl davranmalı? Sıradan sözcüklerle yürümez bu, hiçbir sonuç vermez. Brych'le konuşmada, ikna etmek için başka şey gerek! Ama ne? Bunu becerecek miyim?"

Defteri kapattı ve bir köşeye itti. Tuhaf mı? Epeyden beri bir şey kemiriyor seni Bartos ve ne olduğunu sen tam bilmiyorsun! Bir tür sıkıntı ve zayıflık duygusu. Sen kendini hep yetkin sandın ve özde ek-

sikliğin olduğunu anlamaya başlıyorsun. İnsanlar hakkında eskiden sahip olduğun bu keskin ve dar görüş bulanıyor. Ve bütün bu defterleri atmak, bu küflü inden çıkıp uzaklara, çevrende etli canlı varlıklar bulacağın bir yere kaçmak istiyorsun.

Sonra bir anı onu hafifçe okşadı ve kendiliğinden bir gülümseme geçti dudaklarından.

IX

Mizina dayı o akşam Rieger bahçelerinden dönerken yine Cachalot'a rastladı.

Uzaktan gördü onu ve başka yola sapmak istedi, ama Cachalot onu görmüştü bile. Ondan kaçmanın yolu yok! Keyfi kaçan dayı kendi kendine, "Şimdi yine terör, demokrasi, yurtdışında söylendiği gibi, rejimin kaçınılmaz iflası hakkında söylenip duracak bu" diyordu. "Şirketin durumu hakkında birtakım sorular soracak ve bitmez tükenmez yakınmalarıyla zehirleyecek beni! Bir de bu akşam nereye gittiğimi bilseydi!" Yenilerde Cachalot ona, komünistlerle düşüp kalkanların öldürüleceğini, ayaklar altında çiğneneceğini haber vermişti. En iyi ihtimalle elde kazma öleceklerdi! Dayı onu gülünç buluyordu. Hem de önemsiz! "Önünde herkesin yaprak gibi titrediği Cachalot demek bu! Bütün tüylerini ve bütün dişlerini yitirmiş bir kaplan bu. Şimdi yıkıntı halinde ve kuşkusuz, kurbanı olduğu büyük haksızlığı göstermek için naftalin kokan eski bir pardösü içinde sürükleniyor, tıraş olmayı bile unutuyor. Kolu da askıda, bir saldırıya mı uğramış? Bunu ona sormamayı yeğlerim, zaten onun yanında görünmek de işime gelmez, hiç bilinmez, bizi birlikte görenler olabilir ve anlatılır..." Dayı kendi kendine sırıtıyordu: "Ah, ah! Gülünç bir görünüşü var, dairenin ejderhası bu! Arasıra tanrıları devirmek hiç de fena olmuyor!"

Ama durduk yerde görünmekten çok sakınıyordu! "Arkayı kollamak gerek! Cachalot haklı olsaydı? Bu serseri (sahiden onun serseri bir hali var) üstün insan olurdu! Sanki kızıl terörün bir kurbanı, bir kahraman, hurra! Zorbalık karşısında boyun eğmedi!"

Mizina Cachalot'un sızlanmalarını acıyan baş sallamalarıyla dinliyor, bir yandan da çevresine endişeli bakışlar atıyordu. Bugün, bu adama karşı bir tür yakınlık bile duydu. Böyle bir yükseklikten düşmek korkunç olmalı! Akşamki toplantının özü acımasına aykırı değildi. "Evet, evet, unutmayacağım Müdür bey, bunu çözeceğim korkmayın!"

Parkın öbür ucunda Cachalot'tan kurtulduğu zaman, "Budala!" diye söylendi Mizina, "Müdür koltuğunda yiğitlik taslar, insanlar çevresinde sürünürken o kasılır dururdu, oysa şimdi süklüm püklüm!.."

Akşam yemeğinde lokmaları güçlükle yuttu. Tabağını boşaltır boşaltmaz odasına kaçan Georgette'e karanlık gözlerle baktı. Tam da bu akşam, kendi sevdiği yemeği, haşlanmış böbrek ve patatesi çıkardığı için karısına kızacaktı, ama o sınırlı zekâsıyla pek iştahı olmamasından kuşkulanabilirdi.

Karısı her zamanki gibi;

– Dairede ne var ne yok? diye sordu

Sinirli sinirli saatine bakarak karşılık verdi:

– Pekâlâ Marie, düşün ki Kazda yine bir kriz geçirdi. Evine dönmesi gerekti...

– Öyle mi gerçekten?

– Korkarım ki durumu kötü. Lütfen sızlanmaya başlama! Sana hiçbir şey söylenmiyor, hemen ağlamaya başlıyorsun! Zaten dairede yeterince üzüldüm. Belki bir pazar bir işçi kolunda çalışınam gerekecek. Kazda bunu çok istedi, ona haber vermiştim!

– Çok şükür ki küçük Alek Kazda ilk lisans sertifikasını almış! dedi Bayan Mizina içini çekerek.

– Ne olmuş yani? Kazda daha ölmedi ki! diye karşılık verdi Mizina kötü kötü.

Biraz düşündü ve ekledi:

– At gibi güçlüdür o!

– Demek inanıyorsun, Henri... demek ki...

Mizina sinirlendi ve el kol hareketlerine başladı:

– Hiçbir şeye inanmıyorum! Sen de hemen bu düşüncelere kapılıyorsun!

Ve toplantı için üstünü değiştirmeye gitti. Bayan Mizina ona şatafatlı bir elbise ve yakası kolalı bir beyaz gömlek hazırlamıştı, ama o bütün bunları öfkeyle geri itti. "Budala! Budala!" Tam tersine; dolaptan dirsekleri yamalı eski bir elbise aldı, altın yüzüğünü çıkardı, karısının şaşkın itirazlarını kısa bir el hareketiyle geri çevirerek altın çerçeveli gözlüğünü bağa çerçeveli sıradan bir gözlükle değiştirdi.

– Aldırma, böylesi çok iyi! Anlayamıyorsan hiç karışma!

Massues Lokantası, zengin mal sahibi Joseph Kotrba'nın dul eşi tarafından yönetiliyordu. Bayan Kotrba barın ardında ayakta duruyor, tombul eliyle bir musluğu çeviriyordu. Şaşkın bir bakışla Mizina'ya baktı. "Bu adam niye geliyor buraya?"

– Emeğe saygılar! diye mırıldandı dayı ve salona girdi.

Yarım saat öncesinden, neredeyse ilk gelen oydu, bu da onun canını fena sıktı. Fazla ileri görüşlünün gayretkeşliği! Tanımadığı biri, herhalde hücre yönetiminden bir üye çalışma masası arkasında oturuyordu; Mizina'ya kısa bir göz attı, onun gürültülü selamına bir homurtu ile karşılık verdi ve soru kâğıtlarını doldurmaya hazırlandı. Dudakları hafif yuvarlak, sert bir yüzü vardı. Dayı kendi kendine "görünüşü kaba değil" dedi. Mizina bakışıyla iyi bir yer aradı ve pencereye yakın bir köşede bir masa seçti. Sırtı duvarda yüzü salona dönüktü! Ellerini uslu uslu çirkin sarı ve mavi çiçekli bir motifle süslü örtünün üzerine koydu, bu akşam burada bunu seyretme fırsatını çok bulacaktı.

Saat sekize doğru salon dolmaya başladı. İnsanlar birbirleriyle dostça ve keyifli keyifli konuşuyor, ortalık konuşmalar ve gülüşmelerle çınlıyordu. Dayı oturduğu yerden bütün yüzleri dikkatle inceliyordu. "Şu koca burunlu adam, herhalde yiğit biri! Başkan kim? Herhalde oradaki sarışın. O kadar sarışın ki kırlaşmış bir hali var! Odadaki masanın ortasına oturacak, bu kesin!" Kimi yüzleri tanıyordu Mizina. "Şu toy delikanlı bizim dördüncü katta kalıyor. Bir üniver-

site öğrencisi herhalde! Ve oradaki, Boua-de-Zemsky, bir bakanlıkta büro şefi." Mizina ona bir işaret çakmak istedi, ama cesaret edemedi. "Karşıdaki ufak tefek olan da mühendis! Bu adamı epey zamandır Parti rozetiyle görüyorum! Ve işte köşedeki kömürcü! Neyse biz depodan alıyoruz, o beni tanımıyor!" Sakin ve kırışık yüzlü üç işçi gelip Mizina'nın masasında oturdular. Konuşmalarından dayı onların demiryolu görevlileri olduklarını anladı. Onlara yakınlık gösterdi, hatta konuşmaya çalıştı ama başarısız oldu. Bunun üzerine çağrı metnini cebinden çıkarıp önüne koydu ve bekledi. Sigara dumanı! Tavanın altında mavi bir bulut halinde dönüp duruyordu. Önüne bir bardak bira koydular, Mizina yalnızca maden suyu içerdi, ama herkesin birayı itirazsız kabul ettiğini görünce sesini çıkarmadı. "İşte bir de bu!" Katılaşıp kalan Mizina dayı dişlerini gıcırdattı. "Siz bundan anlarsınız: bir seyis gibi bira içmek!"

Sarışın, parmakları arasında çevirip durduğu kurşun kalemle cama vurdu ve sessizlik sağlanmakta gecikmedi:

– Yoldaşlar! Hücremizin genel kurulunun açılışını beyan ediyorum. Gündemde şu konular...

"Peki Bayan Hassmanova nerede?" Mizina'nın yüreğinde bir ümit ışığı parladı, ama kapıcı kadının gelişi ümitlerini suya düşürdü. Bayan Hassmanova başında kırmızı bir şal, elinde erzak filesiyle soluk soluğa salona girdi. Sandalyelerin arasında ördek yürüyüşüyle sallanarak kendine yol açıyor, zaman zaman kalçalarıyla birilerine çarpıyordu. Geniş kıçını salonun karşısındaki bir sandalyeye koydu ve kaygılı bir dikkatle önüne baktı. Mizina onun görkemini görünce cesaretinin ve saygınlığının son kalıntılarının teninin bütün gözeneklerinden çıkıp gittiğini ve uyuşturan bir endişenin organlarını ele geçirdiğini hissetti. Ne anlatabilirdi? Hesabı hakkında ne bilebilirdi ki? Mizina onunla çok az konuşurdu, ama bu güvensizliği arttırmaktan başka neye yarardı ki! "Aman çabuk bitsin bu iş! Şu dış politika raporu bitmek bilmiyor. Şu ufak tefek sarsağın batılı ülkeler hakkında anlattığı ne?" Mizina anlatılanlara kulak vermiyor, sadece salondakileri inceliyordu. "Büro şefi Bouz'un sanırım Halk Partisi'nde bir şeyleri olacaktı."

Mizina büro şefi için işlerin kendininkinden daha kötü göründüğünü zevkle fark etti.

Rapor bitince kısa bir alkış oldu. Mizina alkışlamakta acele etti. Sonra Bayan Hassmanova'nın karıştığı bir tartışmaya kapıldı. Kapıcı rapordan hiç söz etmiyor, amiyane tabirlerle kapitalistlere ve gericiliğe sövüp sayıyor, saçma sapan konuşuyor ve durmadan aynı şeyleri tekrarlayıp duruyordu. Mizina onun hiç ciddiye alınmadığını, sabırla ateşinin soğumasını bekleyerek konuşmasına izin verildiğini anladı. Bu da ancak başkanın birçok kez gündem çağrısından sonra oldu:

– Sadede gelelim yoldaş! Konuşmak isteyen başkaları da var!

İsyan halinde sustu. Toplantının geri kalanını hakarete uğramış gibi sessizlik içinde ve suratını asarak geçirdi.

Sıra yeni üyelerin kabulüne geldiğinde dayının bütün sinirleri gerildi. Hararetten ve hareketlilikten kızarmış yüzleri incelerken, "Hiç olmazsa sıramın ne zaman geleceğini bilseydim" diye kendi kendine söylendi. Ayağa kalkmak ve bir kapıcı kadınla bir kömürcünün açgözlü bakışlarına sunulmak!.. Ucuz sigara dumanıyla havası ağırlaşan bu salonda, adının söyleneceği anın ona verdiği korkuyla kendini alçalmış hissediyordu! İşletmedeki insanları hiç değilse tanıyordu, ama burada, sokağın düşmanca bakışı altında durum korkunçtu! Alçaltıcı! Artık hiçbir zaman kendi başına yaşayamayacağını, cop ve kamçının kullanıldığı bir örgütün üyesi olacağını bir tür baş dönmesiyle anlıyordu! Kendine hâkim oldu ve oturumun nasıl geçtiğini dikkatle gözledi! Birbiri ardına isimler çağrılıyor, bu iş çabuk ilerliyordu; yaşam öyküleri okunuyor ve eller tereddütsüz kalkıyordu. Bazen birkaç can sıkıcı soru soruluyor, hararetle tartışılıyor ve zaman zaman karşı oylar da oluyordu.

Büro şefi Bouz'un düştüğü durum dikkatini çekti! Biri, bu bayın işgal sırasında Bolşevikliğe karşı birliğin bir bildirisini imzalamış olduğunu söyledi! "Ay, ay, ay!" İri yarı büro şefi mendiliyle kızaran ensesini silip saldırgan soruları yanıtladı:

– Mecburdum, ekmek param söz konusuydu!

Savaş boyunca kanıtını göstermiş olduğu toplumsal anlayıştan uzun uzun söz ederek bir şaşırtma harekâtına girişti. Boşuna! Biri şunu sordu:

– Peki şimdi de ekmek paranız söz konusu mu?

Mizina ilk kez içinde bir acıma duygusu hissetti. Ama çekimser kalmaya cesaret edemeyerek herkesle birlikte karşı oy kullandı. Bu onur kırıcı durumdan sonra, büro şefi sandalyesine çöktü, bir an soluk aldı ve salondan kayboldu.

– Mizina Henri yoldaş!

Dizlerindeki eklemlerin çatırdadığını duydu, zorla doğruldu, solgundu ve sabit bir biçimde kurul masasına baktı. Yaşam öyküsü, sınıfsal kökeni, mesleği okundu, daha önce bir siyasi partiye üye olup olmadığı soruldu.

– Hayır, diye karşılık verdi gururla.

– Hiç mi?

– Hiç!

– Çok iyi! Oylamaya geçmeden önce sorusu olan var mı?

"Kimse yok mu?"

Sessizlik ona bunaltıcı, bitmez tükenmez gibi geldi. Bayan Hassmanova'nın gözlerine bakma cesaretini buldu. O sandalyesinde öne doğru eğilmiş, kulağı kirişte, tarih öncesi bir ilahe heykeli gibi hareketsiz onu gözetliyordu. Mizina'nın heyecanını tahmin ediyor ve donuk yüzüne kötü kötü bakıyordu. Ama hiçbir şey söylemedi. Tombul eliyle bira bardağını kavradı ve bir yudum içti. Biraz yaşlı bir arkadaş söz aldı ve Mizina'dan onu Parti'ye yönelten nedenleri kısaca açıklamasını rica etti. Mizina bütün olasılıkları önceden düşünmüş ve öğleden sonra her olasılıkta işe yarayacak bir söylevi yazılı olarak hazırlamıştı. Karakterine uygun metodlu bir anlayışla buna uzun uzun çalışmış, daha sonra gözden geçirmiş ve işte şimdi cebinde duruyordu. Gözlüklerini taktı ve hoş ve eski amatör aktöre layık, inandırıcı bir sesle başladı:

– Sevgili yoldaşlar! Ben bir emekçi olarak, uzun ve acılı yoklamalardan sonra, gözlerimi açan Şubat ayının şanlı günleri ile nasıl aydınlanarak bir karar almaya yöneldiğimi sevinçle, samimi bir sevinçle size açıklayacağım; bugün burada, sizin önünüzde güveninizi istemek ve bu ülkenin bir yurttaşının bugün alabileceği en büyük onurlardan birini, yani büyük Partimizin üyeliğini dilemek için bulunmaktayım...

Soluklandı, kıpkırmızı ama tamamıyla sakindi. Monolog yapar gibi, karışık dönemleri anlatarak konuşmasını sürdürdü. Yoksul bir demiryolu görevlisi ailesindeki neşesiz çocukluğunu heyecanla andı. Çamaşırcı kız kardeşinden söz etti. Birinci Dünya Savaşı'nı andı. Kapitalist rejimin liyakati ve emeği takdir etmeyi hiç bilmediği onurlu küçük memur yaşamını öne sürdü. Ailesinin en yoksul üyelerini sıraladı. Yirmi yıldan beri göz diktiği binayı sessizlikle geçiştirdi. Acı bir anının geçişi gibi, uygun anda boynunu bükmeyi, gerektiğinde sesini yükseltmeyi bildi. Uzun uzun konuşuyordu, kadınlara gözyaşları döktürecek, erkeklerin bakışından bir onaylama kıvılcımı sıçratacak hesaplı bir söylevdi bu, ama düşündüğü etkiyi sağlamıyordu. Çevresindeki yüzleri inceledi ve bu yüzlerde sadece sabırsızlık okudu. Dinleyici kaşlarını çatıyor ve o heyecanlı söylevini verirken, hiç de açık yürekli ve dostça görünmüyordu. Ondan kısa kesmesini isteyen başkanın ilk uyarısında, hafifçe belini büktü ve bir düş kırıklığı havasında sözlerini bitirdi; bir yudum bira içti ve gösterişsizce sustu. Belirsiz bir biçimde sözlerinin amacına ulaşamadığını, daha çok güvensizlik ve sağır bir düşmanlık doğurduğunu hissediyordu. "Ama neden?" Zaten o kadar üzülmek neye yarar, kendisine karşı oy kullanmak için yeterli neden yoktu, Bayan Hassmanova bile elini kaldırmak lütfunda bulundu.

Bira bardağının önünde bitip tükenmeyen bir saat geçirdi. Parmaklarının ucunu hâlâ karıncalandıran şu gerilimli dakikalar yüzünden tükenmişti. "Bitsin artık!" Çıkıp gitmeye cesaret edemedi ve komşularına sevimli sevimli gülümsedi.

Toplantı Enternasyonal ile tamamlandı. Törensel biçimde ayağa kalktı, ağzı açık ama sessizdi, çünkü sözleri bilmiyor ve söylemeye cesaret edemiyordu.

Gitmeden önce, hayhuy ortasında, başkan sandığı sarışına kadar yaklaştı, ona bir kez daha bütün heyecanını dile getirdi ve gelecek toplantıya çağrılıp çağrılmayacağını sordu. Dikkati çekmek meselesi, çünkü yazık ki biliyordu! Elbette çağrılacaktı.

Sarışın başkan muzip gözleriyle ona bakarak alaylı bir biçimde;

– Korkma arkadaş, diye karşılık verdi, buradan kurtulamazsın!

"Kurnazca cevap!" Mizina bunu otuz altı türlü yorumlayabilirdi, ama güzel bir şaka gibi alma bilgeliğini gösterdi ve dudaklarından zorlama bir tebessüm çıkardı.

– Ama biz tanışıyoruz! Bayan Hassmanova'nın sesiydi bu. Mizina döndü, gücenmişti ve şaşkın bir tavır takındı.

– Demek siz de Komünist Parti'ye yazıldınız öyle mi? diye sordu bu yılan dilli.

Can sıkıcı olabilen anıştırmalarından çekinerek sözünü kesmek isterdi:

– Ben... Yani evet, anladım, bayan Hassmanova, daha doğrusu... Hassmanova yoldaş. Elbette, bilirsiniz ki... ben...

– Görüyorsunuz, diye sitemli bir tavırla sözünü kesti Hassmanova, uzun zaman önce gelebilirdiniz, ben sizi ikna etmek için yeterince çalıştım...

"Yalan söylüyor," diye düşündü Mizina iğrenerek, "o hiçbir zaman ağzını açmadı"; ihtar almış bir öğrenci gibi başını indirerek itirazlarını yuttu.

Evine dönerken toplantıyı düşündü. Kendini keyifsiz hissetti. Nasıl bir delilik dönemi! Bütün bu insanlarla senli-benli konuşmakta zorlanacak! Bayan Hassmanova ile sen diye konuşmak! Yüksek Ticaret Okulu'ndan bunun için mi mezun oldu!.. Kötü birayla bir tulum gibi şişmiş yürüyordu! Çok yorgun, aşağılanmış ve kötü hissediyordu. Gaz lambalarının ışıklı gömlekleri altında, elinde erzak filesiyle sallanan Bayan Hassmanova'dan kurtulmak için yolunu değiştirdi. Hayır; yine durum gereği bir konuşmaya başlamayacak, bu kadarı yeter! Merdiveni gençlik adımıyla çıktı. Dönmeli! Çabuk, dönmeli! Bütün dünyaya

kapıyı çarpmalı ve çifte kilitle kapamalı. Sonunda güvenlikte! Ah, burada işte yeniden kendisi, Henri Mizina, Bay Henri Mizina!

Biranın berbat tadını dağıtmak için dişlerini fırçaladı, duş yaptı, sevgili pantuflalarını giydi ve odasına gitti. Girişte şaşkın kızına çarptı, Georgette bir şeyler geveledi, ama Mizina bakışıyla dövdü onu: "Yarın, yarın, küçük bayan! Yatmadan önce sinirlenmek sağlığa zararlı, ama yarın iyice paylayacağım seni, biraz sabırlı ol!"

Karısı yatakta onu bekliyordu. Burnunun ucunda gözlüğü, kucağında da dinsel bir kitapçık vardı. Duadan geldiği her halinden belliydi. Yüzü korkuyla kasılmıştı: "Yenmiş mi? Yenilmiş mi?" Bir kez daha hayatını çirkin ve üstelik aptal bir kadınla birleştirmiş olduğunu soğuk bir biçimde gördü. Ne kadar da yıpranmıştı! Buna karşılık, eşi bulunmaz bir aşçı, çırpılan kremanın ustasıydı. Ama bugün artık şişkin bacaklarıyla ne havası atabilir Fréda'sı.

– Nasıl, uyumuyor musun?

Demir somya ağırlığının altında eğildi ve yatak onu sevgiyle kucakladı. "Çok güzel bir icat, bu yatak," diye düşündü zevkle. "Yatağı keşfeden gerçekten modern uygarlığı hak etmiştir. Ah! bütün tasaları kapının arkasında bırakmak ve göz kapaklarını kapamak ne güzel!" Ama öbür yarısının manasız sorularından kurtulmak için ona doğru döndü:

– Duanı yaptın! Güzel, artık uyu! Ben buradayım! Nelere katlanmam gerektiğini bilmiyorsunuz! Dünya yıkımına koşuyor.

X

Suların aşındırdığı duvardan bir taş kopmuş, düşerken bir başka taşı sürüklemişti. Brych yine de yaşamının yakınında bir dramın oynadığını, kökleri kemiren yeraltı ırmağının gizli bir eylem hazırladığını hissediyordu. Ilık ilkbahar alacakaranlığı dar avluya dönüşmüş ve Zizkov binasının sakinlerini konutlarından dışarı çıkarmıştı. İki komşu elleri kalçalarında musluğun yanında gevezelik ediyor, incecik akan suyun yanında kalaylı leğen çınlıyordu. Kadınlar Brych'in selamına

bir baş işaretiyle karşılık verdiler ve tek kelime etmeden, uzaklaşmasına baktılar. Bina, sıradan bir Zizkov evi, dostane bir komşu ortaklığı içinde, sıcak akşamlarda tasalarını sahanlığa taşırmakta duraksamayan basit ve yoksul insanlarca meskûndu. Brych onlardan çoğunu uzaktan tanıyordu, çünkü hemen hemen kimseyle görüşmüyordu.

Dördüncü katın penceresinden bir ışık seliyle birlikte bir gitarın kırık sesinin eşlik ettiği şarkılar ve gülüşler yayıldı. Dördüncü kattaki ressam gürültücü bir arkadaş topluluğunu ağırlıyordu, herhalde iyi bir satışı kutluyordu. Bina sahibinin penceresinde her zaman siyah giyinen yaşlı bir kadın, iri bir Ankara kedisi gibi görkemli ve hareketsiz oturur, zümrüt yeşili gözleri ilkbaharın büyüleyici arzularına doymuş mavi karanlıkları seyrederdi. Brych sadece kirayı ödemek için ev sahibinin naftalin ve yaban fıstığı kokulu küçük konutuna giderdi. Yaşlı kadın bir sıçan gibi sessiz, soluk anılar arasında burada yaşar ve hiçbir şey, sahanlıkta çocukların gürültüsü bile onu rahatsız etmezdi, çünkü son derece sağırdı.

Ev sahibi modası geçmiş bir konukseverlikle onu kanepeye oturttu, ellerini işitme kulaklığına dönüştürüp sağırlara özgü çatlak bir sesle gürlerdi:

– Dediklerine göre komünistler binaları alacakmış! Ne zaman istiyorlarsa benimkini alabilirler, bu ev bana sadece tasa veriyor. Şükür ki zavallı kocam artık yok, o bunu gönül rahatlığıyla kabul etmezdi. Peki, siz inanıyor musunuz? Güya yakında yine savaş olacakmış. Yine mi? Erkekler hiçbir zaman akıllı olamayacaklar!

Kedinin sırtına bir şaplak vurdu:

– İn ordan Salomé! Bu dantelin üzerine oturmanı sana kaç kez yasakladım, beceriksiz, tırnaklarınla yırtıyorsun onu!

Brych kalkmak için yaşlı kadından izin alabildiği zaman rahatladı.

Brych'in Patéra ile paylaştığı sahanlıkta eski bir tenis topu yuvarlandı, merdivende sıçradı ve hop! Avlunun karanlığında yuvarlanıp gitti. Küçük Anne onu yakalamak için ağlamaya hazır bir suratla koştu, Patéra da sahanlığa çıkıp küçük kızını kucakladı ve;

– Ağlama Anne, diye sakinleştirmeye çalıştı: Topunu avluda buluruz. Ama şimdi sen yatmaya git. Senin gibi küçük civcivlerin çoktan yatması gerek.

Patéra, Brych'i görünce küçük kızı yere koydu ve onu eve sokmak için kıçına küçük bir şaplak indirdi.

– Ah, doktor! Bizde bir paketiniz var. Postacı onu karıma bırakmış.

Evine girdi ve Brych'e büyük ama hafif bir paket verdi. Brych paketi elinde tartıyordu.

– Ne olabilir bu?

– Bilmiyorum, dedi Patéra, anlaşılması güç bir gülümsemeyle: Belki de bir domuz kesilmiş, köydeki teyzeniz sizi düşünmüştür.

– Ne yazık ki bu kadar cömert bir teyzem yok.

Sahanlıkta gevezelik ederek biraz zaman geçirdiler. Brych kendisine rahatlık duygusu veren Patéra'nın arkadaşlığını seviyordu; el sıkışması yeni pişmiş ekmek kabuğu gibi güzeldi.

– Pekâlâ teşekkürler. Güzel bir akşam, değil mi?

– Evet, diye karşılık verdi Patéra. On yaş daha genç olmadığımıza üzülüyorum. Güzel bir kızı kaçırır ve onu Petrine'e[1] götürürdük. Bunun yerine, şimdi çamaşır makinesi tamir etmem gerek. Su kaçırıyor, rezil!

Başını kaşıdı ve evine döndü.

Brych odasına girip lambanın ışığında gizemli kolinin sicimini kesti ve paketten, vaktiyle Zizkov lisesinin coğrafya salonunda hayran kaldığı dünya küresine benzer muhteşem bir küre çıkardı. Lisedeki küre kıskandırmıştı onu! Küçük bir dokunuş yetiyor ve küre kolayca dönüyordu. Denizin mavisine karışan sarı kıtalar, karışık renklerin üst üste binmesi...

Brych kutunun dibinde küçük bir pusula buldu.

"Dünya sana yeterince yuvarlak görünmüyor mu? Haydi, özgür dünyaya!"[11]

---

1 Tepenin yamacında bir halk bahçesi, Pragleların gözde gezinti yerlerinden biri.

Başka bir şey yoktu! Brych parmakları arasında kâğıdın ucunu çevirdi, kimin gönderdiğini adı gibi bildiği bu özgün armağan karşısında bir kahkaha patlattı. Yerküreyi avucunda tutuyordu. Dünya, dünya! Nasıl düşlemişti onu! Burası Fransa, tatlı Fransa, burası Atlantik, Macellan takımadaları ve Noel adaları, burası Sovyetler Birliği'nin devasa alanı, Rio de Janerio ve Şanghay ve Ka Caracas, volkanlar ve uzak Gobi Çölü, geniş dünya, uçsuz bucaksız dünya hem de insanlarla dopdolu.

Dünyayı elinde tutuyordu.

Ertesi sabah yağmur yağıyordu. Delişmen rüzgâr çatıların üzerindeki bulutları iteliyor, oradan kirli bir çisenti çıkarıyordu. Ani sağanak camlarda majör bir melodi çalıyor, borularda gurulduyordu.

Brych, sütun halinde dizilmiş rakamlardan başını kaldırdı ve şaşırtıcı bir keşifte bulundu: Bayan Landova bağa gözlüklerini çıkarmıştı. Her zamanki halinde değildi ve dosdoğru önüne bakan gri gözleri biraz daha açılmıştı. Brych bu değişikliğin nedenlerini düşünürken, Mizina bir kez daha ek bir iş yüklemek üzere onu akvaryuma çağırdı. Dayı, hiç kuşku yok, yeğenine yükleniyordu. Kazda daireye gelmemiş, karısı telefonda onun yattığını söylemişti.

– Evet, dedi Mizina başını sallayarak, bir süredir sağlığı kötüye gidiyor.

Heyecanını saklamak için içini çekti.

– Yakında dereceniz yükselecek, dedi Brych görünüşte ilgisiz bir tavırla.

– Ne demek istiyorsun?

– Durum belli! Partiye yazıldığınıza göre...

Dayı dalgın bir gözle pencereden baktı. Başparmaklarını yeleğine soktu ve odayı arşınlamaya başladı, sonra ansızın Brych'in önünde durdu ve işaret parmağıyla onun karnına dokundu:

– Siz gençler işte böyle edepsizsiniz! Oyununuzu iyi saklıyorsunuz. Bu arada, Georgette dün akşam sizde miydi?

Ne cevap vereceğini bilemedi Brych. Georgette'nin mazeret olarak onu öne sürdüğünü seziyordu, ama başıyla hayır işareti yaptı.

– Bundan kuşkulanmalıydım, dedi dayı memnun bir tavırla. Bitişik odaya dalgın bir göz attı ve Bartos'un masasında eğilmiş olduğunu görünce, yeğenine yaklaştı:

– Onlar ürkütücü! Bu devir uygarlığın kendi temellerini tehdit ediyor. İnsan ilişkilerini mahvediyor...

– Sizden bunu en azından yüz kez işittim!

– Olabilir, diye karşılık verdi boğuk bir sesle Mizina: Olabilir ve ben bunu belirtmekten geri durmayacağım. Bir süreden beri sen de benden hoşlanmıyorsun. Yoldan çıkıyorsun! Georgette'e baktığım zaman, kendi kendime şöyle diyorum: Tam olarak nesin sen, hangi değerleri tanıyor, nereye gidiyorsun? Kuşkusuz, gelenekleri, aileyi, doğal özelliği yineleyip duruyoruz, ama bütün bunlar gösteriş. Bunun yerine ben çevremde sadece inatçılık ve hoyratlık görüyorum! Otoriteleriniz nerede? Ben akrabalarıma, büyüklerime, üstlerime saygı gösterıneyi biliyordum. Ya siz? Pekâlâ, bırakalım bunu, sırası değil! Bu arada, yarın akşam yemeğe gel! Georgette'in yaş günü. Haydi, rica ettirme, kesinlikle gel!

Brych odasına dönüp oturduğu zaman Bartos ona beyaz bir zarf uzattı ve şaka yapmayı deneyerek;

– Bir aşk mektubu mu doktor, diye sordu: Aşağıda, gönderi bürosundan sizin için bunu bana verdiler.

– Buna şaşırdım, ben aşk mektupları almıyorum, dedi Brych sakin sakin ve mektubu Bartos'un parmaklarından aldı.

Önce onu kayıtsız bir şekilde takvimin karşısına koydu, içeriğini öğrenmekte acele etmiyordu. Kuşkusuz André'nin yeni bir saldırısı! André daha önce yolculuğun ayrıntılarını Brych'e anlatmak üzere telefon etmişti; öyle ki konuşmalarını dinleyen biri yolculuğun niteliğinden ve amaçlarından kesinlikle kuşkulanmazdı. Zaten dün de görkemli küreyi ve Fransa ile İsviçre'nin güzelliklerini anlatan turistik broşürü almıştı.

"Düşüncelerinde tutarlı," demişti Brych. "Ne kadar aptal!"

İkindi kahvaltısından sonra zarfı açtı. Önce mektubu okuyamadı. Gözleri sıkışık satırlar üzerinde kayıyor, tutarlı bir cümle yakalayamıyordu. Bu durumda yeniden başa döndü: Kahrolsun komünist diktatörlük!

Masanın öbür tarafında sorgucu bir bakış gördüğünü sandı, başını kaldırdı ve korku yüzünü yaladı. Mektubu cebine soktu ve sandalyesinden kalktı. Çabuk! Şu meraklı gözlerden uzaklaş! Çabucak koridora çıktı ve neredeyse koştuğunu fark etti.

Bir şimşek hızıyla, "nereye gideyim bununla?" diye düşünüyordu. Hemen ardından utandı! Tuvalete gitti ve naftalin kokulu alacakaranlıkta mektubu yeniden okudu. Sonra bir kez daha! Kâğıt parmakları arasında titredi, gözlerini ona yaklaştırmak zorunda kaldı.

Bildiri ustaca yazılmıştı, bu tür metinlerdeki bayağılık ve korku bunda yoktu. Mektup daha çok siyasal bir denemeyi andırıyordu. Durumu tamamen nesnellik içinde inceliyor, iyi ve kötü yönleri tutkusuz ayırıyor, ölçüp biçiyor, dikkatle değerlendiriyor ve sonrasında olgun bir biçimde düşünülmüş sonuca varıyordu: "kahrolsun diktatörlük!"

Sorular ve cevaplar: "Demokrasiyi istiyor musunuz? Evet, ama komünistlerin ülkemize dayattıklarını değil! Demokrasi, tartışma demektir! Kim söylemiş bunu? Masaryk! Sosyalizmi istiyor musunuz? Evet, ama özgürlüksüz ve başkalarının düşüncelerine karşı hoşgörüsüz olanı değil." Çek halkının tarihinde hızlı bir yolculukla devam ediyordu mektup; burada evrensel olarak tanınan liberalizmin, gerçeklik aşkının ve Çeklerin zorbalığa karşı kahramanca mücadele geleneklerinin altı çiziliyordu. Çok yerinde olarak seçilen alıntılar, Masaryk'in insancıl ülkülerini ve Bolşevikliği kesin olarak mahkûm etmesini de hatırlıyordu: "Halkımızın bir kez daha içine battığı karanlıklar dönemi senin eylemlerini gerektiriyor. Küçük dereler bize dışarıdan dayatılan teröre ve zorbalığa karşı ulusal direnişin büyük ırmaklarını doğurur. Eğer sen bir Çek, bir insan, bir Hıristiyan, bir demokrat, gerçek bir sosyalist isen kurtuluşunu dışarıdan bekle-

mekle yetinemezsin, sen kendin de görevini yapmalısın... Biz yeni ve manasız bir katliam istemiyoruz, ama komünistlere halkın gerçek iradesini göstermek gerekmektedir!"

Büyük harflerle ve elle yazılmış sonuç bölümünde şöyle deniyordu: "Eğer uyuşturulmuş yurdumuza özgürlüğün, herkes için özgürlüğün yeniden dönmesini istiyorsan bu bildiriyi makinede beş nüsha çoğalt ve onu güvenilir dostlarına yolla!" Ve son olarak bir uyarı geliyordu: "Bu bildirinin gönderildiği bütün kişilerin ismi günü gününe titizlikle tutulan listelerde yer almaktadır, sen de bildiriyi göndereceğin kişileri kaydet. Eğer onu birtakım kötü ellere teslim edersen, sen de kurtuluştan sonra bunun sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaksın. İntikam saati yaklaşıyor."

"Demek bir de tehdit!" Bu ek Brych'i isyan ettirdi. Annesini anımsadı: zavallı kadın vaktiyle, dinsel nitelikte böyle zincir düzeni bir mektup almıştı. Çocuğu felakete uğramasın diye lambanın ışığında asit ve sabun yüzünden bereli elleriyle onu kopyalamıştı, çünkü yazıldığına göre, kutsal buyruğa itaat etmeyen aileler cezalandırılmıştı: "Kasap K., azizin bildirisinden küfürle söz etti ve onu sattığı malı ambalajlamakta kullandı. Bir yıl sonra bu kasabın kızı bir menenjitten öldü; işte ilahi cezalandırmanın parmağı!" Brych işte bu kasap K.'yı unutmamıştı...

Bu ek onu o kadar sinirlendirdi ki mektubu yırtmayı ve atmayı arzu etti. Ama bir şeyler elini tutuyor, yüreğini çarptırıyordu. Mektubu yeniden okudu. Kabul edilebilecek bir şey içermiyordu. Peki, o zaman onu kopyalayıp göndermeli mi? Duraksaması korkaklıktan değildi, korkak değildi o ve cezalardan korkmuyordu! Ama bu gizli bir mücadele, saçma, umutsuz bir isyan değil mi! Bir köstebek çalışması! Yine de, işgal altında, bir köstebek çalışması gerekmiyor muydu? Ama o zamanlar bu ülkeyi ezen ve boğan yabancılara, faşistlere karşıydı! Şimdi ise kime karşı, yurttaşlara mı? Şubat ayında sokaklarda gördüğü kitlelere karşı bir mektup işte! Delice bir tavır, Don Kişotluk bu... Ama özgürlük uğrunda bir mücadeleye çağrı bu! Yeniden oku! Bunlar bir gericinin,

işletmesi millileştirilen bir tüccarın kindar çığlıkları değil, bu mektubu kendisi de yazabilirdi, onun hissettiği her şey var burada.

Düşünceler acıyla kafasında dönüp duruyordu. Mektubu cebine soktu, koridordaki musluktan bir yudum su içti ve yeniden odasına döndü.

Kimse ondan kuşkulanmamış gibiydi!

Gözlerini kaldırmakta güçlük çekti. "Şu Bartos! Benim içimi okuyabilse ne kadar mutlu olurdu! Hayır, ona bu zevki tattırmayacağım." Brych bir sigara yaktı, camların ardında yağan yağmura boş gözlerle baktı. Bir sayman fişine eğildi, ama düşünceleri kesilmiş bir ormanın üzerindeki kuşlar gibi dönüp duruyor, konacak dal bulamıyordu. "Beni kim tanır? Kim bana güvenebilir?" Sorular kafasında dolanıyordu. "Kim gönderdi bunu bana?" Masanın öbür yanında onu gözetleyen bir çift göze kuşkusuz başkaları da ekleniyordu! Ve onu harekete geçmeye zorlamak istiyorlar. Görünmez gözler! Adımlarımdan her birini gözleyecekler, deli olasıya kadar, durmadan, tuzaklar kuracaklar! Hayır, geri çevirmesi gerek!

Yüzünü elleri arasına aldı ve gözlerini kapadı.

– İyi değil misiniz doktor? diye sordu Bartos'un sesi.

Brych başını salladı, masaya tutundu ve onun önünde ürkmüş gözlerini kaldırdı. "Ne istiyor bu adam benden?" Ama Bartos'un bu soruyu tedirgin edici bir merakla değil de sadece yakınlıkla sorduğunu gördü ve kendine hâkim oldu.

– Hayır, bir şey yok! dedi ve gülümsemeye çalıştı. Çabuk, tüymeli! Buralardan uzaklara gitmeli! Bir kibrit çöpünün yardımıyla pis kokulu izmaritini tıka basa dolu kül tablasında ezdi ve düşünmeye başladı.

– Bence doktora gitmelisiniz! dedi Bartos usulca.

– Faydası yok, ilginize teşekkür ederim. Migrenim var, dün akşam geç yattım.

Yazı makineleri tıkırdıyordu, yağmurla karışık rüzgâr camları dövüyordu.

– Ne kötü bir hava! dedi Hlavac.

Bartos uzun bir rakam sütunu işaretliyordu. Hlavac;

– Kötü haberler mi var doktor? diye sordu. Brych'in tavrı onu hiç rahatsız etmiyordu.

– Söylemesi güç!

Brych'e konuşmasını sürdürme zamanı bırakmadan telefon çaldı ve Bartos almacı aldı.

– Bu size! Her zamanki ses doktor...

Brych çatırtılar ve çınlamalar arasında "Kapatma" sözünü zar zor duydu.

– Sadece birkaç kelime! Pekâlâ, artık ısrar etmiyorum, katır inadı var sende, tabii bu senin sorunun. Çekişeceğim kimse olmayacak yanımda. Ama cumartesi, kesin olarak bize gel! Bir küçük eğlenceli toplantı, istersen bir veda akşamı diyelim! Senin elini sıkmaktan ve eski dostla kadeh tokuşturmaktan memnun olacağım. İréne de öyle. Dün akşam seni görmeye geldi mi?

– Hayır...

– Hiç?

– Hiç...

– Eğer gezide bizimle olursan, gelmeyi tasa etme, ama başka türlü sana güveniyorum. Anlaştık! Seni bir daha aramayacağım, ama bugünden cumartesiye kadar bir düşün!

– Geleceğim, dedi Brych kararsızlıkla.

Brych telefonu kapayacak vakti bulmadan hattın öbür ucundaki ses alaylı bir biçimde;

– Eski dost, dedi.

Kapının üstündeki yuvarlak saat dörde yaklaşıyordu. Bartos gizlice onu gözetliyor ve aptalca titreyişinin dakikadan dakikaya arttığını fark ediyordu.

Bir zamandır içinden garip şeyler geçiyordu. Tuhaf ve acılı bir güzel şarkı sert kabuğu deldi ve içinde çınladı. "Yalnız, senden çok

rica ediyorum, onu düşünme! Çok gülünç olur bu, çok inanılmaz. Landova ve sen!"

Ama, böyle... Bazen yazı makinesine doğru kısa bir bakış atmak üzere gözlerini kaldırıyor, işte o zaman nereden çıktığı belli olmayan bir hararet beliriyor ve içini sarıyordu! Ve kaygı! Onun titizliğine göre fazla gereksiz bir kararsızlıktı bu. Hem de defteri için! Sakin ol. Soğukkanlılığını koru!

Marie Landova! Bartos'un defterine en sık düşen isimlerden biriydi! "Peki, neden o? Bilmiyor, anlamıyor musun? İkimiz, bütün gün karşı karşıya oturuyoruz, gözlerine bakmaya ancak cesaret ediyorum! Hayır, ben onun için hiçbir şey değilim, benden korkuyor, bu kuşku götürmez." Bartos bazen gri ve derin gözlerinin kaçamak bakışına rastlıyor, bazen yazı makinesinin tuşları üstünde koşan çevik parmaklarını fark ediyor, bazen tamamıyla sıradan konularda bir iki laf etmeye kalkıyor, ama konuşma Bayan Landova'nın açık ilgisizliğine, Bartos'un da sıkılmasına uzun süre dayanamıyordu. Her sabah ona 'günaydın! diyor. Günaydın! Ancak, sıkılgan bir biçimde başka her türlü söyleşmeye yolu tıkamak gibi görünen fısıltı halinde bir karşılık alıyordu. Bartos'un defterinde Bayan Landova hakkında eski bir not vardı "O şöyle böyle değil," diye yazmıştı. Onun hakkında az çok bir şeyler biliyordu. Bayan Landova masa camının altında Kipling'in 'Eğer...' başlıklı elle yazılmış şiirini saklıyordu... Yenilerde masanın üst çekmecesinde Masaryk'in bir fotoğrafını fark etti. "Hayır, yanılmıyor Bartos: o biraz aptal, her türden politik bilinçten yoksun, belki duygusal, aptalca önyargılarla dolu, sıkılgan ve sinirli. Rejim ve komünistler hakkında bütün kara çalmalara kuşkusuz inanıyordu. Peki onun hakkında? Onun, Bartos'un yürekli demokratların kanıyla beslendiğine Bayan Landova'yı ikna etmeye çalışsalardı, belki başarılı olurlardı. Akıllıca bakıldığında, Bartos'un nefret ettiği ve hor gördüğü bir geçmişin izleriyle dolu bir düşmandı o. Ve bunun yanında pasif! O zaman neden tam olarak o? Nasıl açıklamalı bunu? Ve küçük Macha!"

Örneğin evinde, bölümün bir genelgesini okurken, Bartos birden büronun aklından çıktığını ve Bayan Ladova'yı özlediğini dehşetle

fark ediveriyordu. Nasıl aşmalı bu sorunu? Boyunu aşan işi var, seçimler yaklaşıyor, gericilik bu seçimlerde birtakım umutlar besliyor, parti çetin bir sınıf mücadelesi veriyor. Gün geçmiyor ki bir gerici alçak sınırı geçip bir batı radyosunun mikrofonunda ulumaya başlamasın: 'Terör, polis rejimi, diktatörlük!' Silah tıkırtıları, atom bombası denemeleri bunlar! Duygusal davranmanın zamanı değil. Bartos partinin gücünü biliyor ve ayrıca orada, doğuda, güneş gibi parlayan muhteşem güç var: Sovyetler Birliği! Ona yaslanmak gerek! Daha ciddi durumlar gördük biz, ama bu uyuklamak için bir neden değil. Parti büyüdü, binlerce namuslu insan aldı saflarına! Çok iyi! Ama onu hem dışarıdan hem de içeriden baltalamak için Parti'ye sızmak isteyen düşmanların, hainlerin ve ikiyüzlülerin kalkışmalarını püskürtmek gerek. Hayır! Hayır! Bartos toplantılarda bu yüzden sesi kısılıncaya kadar konuşuyor, çevresinde beğeni ve hayranlık, korku ve bazen de gözlerde okuduğu amansız nefret hissediyor, arkadaşlarıyla ve başkalarıyla tartışıyor. Kaç kez bu yıkıcı kasırganın ortasında yolunu bulmak için bütün gücüyle mücadele verdiğini hatırla. Her şeyi bugünden yapmak gerekmez. Darbeleri sıralamalı ve her şeyin çantada keklik olduğunu düşünen kimi arkadaşları saran başarı sarhoşluğuna karşı çıkmalı ve mücadele etmeli. Hayır, mücadele yeni başlıyor! Zafer sarhoşu kimi kafalarda uyanmış olan diktatörlük heveslerine karşı! Buyurma anlayışına ve ikbal avcılığına karşı! Kimi arkadaşlar parti kartlarından yararlanmaya bile kalkışıyor. Sayıları çok değil, ama tutkuları daha şimdiden haksızlıklara yol açtı. Şirket'te, hücre toplantısında Bartos, zaferin çok sert bir şarap gibi başını döndüren eski veznedar Saska'ya karşı inatçı bir mücadele veriyor. Saska, bu hırslı ve hareketli tip, kendi önemiyle dopdolu, Şirketin kadrolarını arşınlıyor, titizlikle başkalarının hatalarını saptıyor ve hücrenin bürosundan namuslu arkadaşların itirazlarına karşın, değişik entrikalar vasıtasıyla, kendini satınalma servisinin şef yardımcısı olarak kabul ettirmeyi başarıyor! Şirkette dedikodu aldı yürüdü; onu parmakla gösteriyorlar! Ağızdan ağıza propaganda için güzel malzeme! Sinsi saldırıları püskürtmek gerek. Madenlerde çalışmak üzere gönüllüler bulmak gerekiyor, kömür ocakları ısrarla işçi istiyor. Ve

akşamları küfürler, kalabalıklar, zapdedilemez bir kin ve ölüm tehditleriyle dolu iğrenç isimsiz mektupları zaman zaman okumak gerekiyor. Peki sonra? Bartos onları bir dosyada sıralıyor, nefretini kusuyor ve kendi kendine şöyle diyor: "Durmadan kâğıt karalayın, haydutlar! Kollarınıza eziyet ederek boşuna yazacaksınız, istediğiniz kadar idam sehpaları çizin, bizi hiçbir şey rahatsız etmeyecek, hiçbir şey yolumuzdan saptırmayacak bizi, işimizi yapacağız ve ne pahasına olursa olsun başaracağız!"

Bartos, eskiden basit insanların sürdürdüklerinden üç kat daha yoğun bir yaşam sürdürdüğüne inanıyordu, yine de bazen aklına bir düşünce geliyor ve saldırganca yüreğine dek işliyordu.

Peki niçin o? Ve Macha! Bu iki varlık birbirinden ayrılmaz! Sıkılgan ve kaçak gözlü kadın ve küçük çocuk! Bartos her zaman tek ocağının Parti olduğunu sanırdı ama işte şimdi dehşetle başka bir ocağa ihtiyacı olduğunu anladı. Annesini düşündü; Elbe bölgesinin harap bir evinde yaşayan yaşlı annesini! Savaş zamanı bir toplama kampında kaybolduğu zaman, onun çok acılar çekmesine neden olmuştu! Annesini seviyordu; "yakında gidip onu göreceğim" diye karar veriyor, ama her zaman mutlaka katılması gereken bir toplantı onu engelliyordu.

Her şey bugün daha öne geçti!

Bartos, yenilerde bir oyuncak mağazasına nasıl sıkılganlıkla girdiğini düşünerek belli belirsiz gülümsedi. Buna karar vermeden önce uzun uzun duraksamış ve daha hiçbir oyuncakçı dükkânına adım atmamış olduğunu fark etmişti. Kuklaların donuk yüzünün ve bebeklerin boyalı yüzünün ona baktığı rafları inceledi, küçük itfaiye merdivenleri ile donanmış bir kamyonlar dizisine plastik balıklara, üzerine işaretler konulmuş kutulara ve daha Allah bilir nelere baktı! Cana yakın bir satıcı kızın dükkânın alacasında belirmesi Bartos'u şaşırttı. Ciddi ciddi 'bir ayı' istediğini söyledi. Gözlerini indirdi, kendine hâkim bir insan tavrı takındı; kendini çok gülünç hissediyordu.

Genç kız mağazanın dip tarafına gitti, sonra kollarında kutularla döndü. "Küçük bir kızınız mı yoksa küçük bir oğlunuz mu var?" di-

yen genç kıza sarsılarak baktı. Başka sorulardan kaçınmak için, "Yani küçük bir kız işte" dedi malıcup bir tavırla. Küçük gözlerini açıp kapayan ve karnından hafif bir miyavlama benzeri ses çıkaran bebekler önerdi genç kız ona. Sarı saçlarında renkli kurdeleleri bile vardı, ama Bartos reddetti. "Hayır, bir ayı!"

Uygun zamanı bekleyerek kutuyu çekmecesinde sakladı. Bayan Landova ile dairede yalnız kaldığı bir gün –o lavabonun önünde mantosunu giyiyordu– şimşek hızlıyla çekmecesinde duran kutuyu çıkardı ve bir suçlu tebessümüyle genç kadına yaklaştı.

– Bunun Macha'nın hoşuna gideceğini düşündüm.

Bartos heyecanla bekliyordu.

İkisi de şaşkın, ayaktaydılar. Bayan Landova kızgındı, inatla gözlerini kaçırdı; Bartos onun yüzünde beliren hoşnutsuzluğu fark etti; ama birden (belki Bartos'un sıkıntılı ve yalvaran bakışını fark ettiği için), kutuyu aldı ve sanki ayıp bir nesneymiş gibi, aceleyle çantasının içine soktu. Ürkek bir sesle teşekkür etti ve odadan kaçtı. Bartos kendini rahatsız hissediyordu. "Aldırma, en azından Macha sevinecek!"

Bartos, ayının Macha'yı sevindirip sevindirmediğini kuşkusuz bilemezdi. Bayan Landova oyuncağı komşularının kızı Catherine'e vermeye karar verdi; ama sonunda, onu eski bir konsola kapattı. "Orada kalacak," diye karar verdi, "ben Macha'nın bir adamdan hediye almasını istemiyorum... Ne istiyor benden?" Bartos'un kendisine olan eğilimini seziyor, ama ne tavır alacağını bilmiyordu. Bartos onu korkutuyordu. Sabahtan akşama kadar onunla konuşmaktan ve ona bakmaktan kaçınıyordu. Nazik bir adamdı kuşkusuz, kibar, sıkılgan ve yorgun; ona karşı belirsiz bir acıma ile karışık hafif bir yakınlık duyuyor, ama kendini sakınıyordu. "O bir komünist!" Bu sözcük Bayan Landova'ya hiçbir şey ifade etmese de küfürler ve yakınmalar işitiyordu çevresinde. Komünistler! Annesi evin gıda eksikliğinden onları sorumlu tutuyordu. Kabahat kimin? Artık Macha'yı Sokol'a göndermeyecekti! Çünkü komünistler Sokol'a da el koymuşlardı. Dördüncü kattaki büro şefi emekliye ayrılmıştı! Pis bir adamdı, ama böyle bir şeyi kabul edememişti! Yandaki binada oturan on beş yaşındaki ço-

cuk yurtdışına kaçmıştı. Kabahat kimindi? Komünistlerin! Bu ülkede ne demokrasi, ne de özgürlük vardı! Bayan Landova kişisel olarak sıkıntı çekmedi, çünkü o günü gününe yaşıyor, fazladan yaşlı annesine bakıyordu. Hayatta çok acılar çekmiş olan annesi için kilise her zaman tek teselli olmuştu. Komünist bir adamın kızıyla ilgilendiğini bilseydi ne derdi! "Korkunç bu! O tam olarak ne arıyor bende? Kadın mı? Hayır, uzun zamandır artık onda kadın yok. Acı, aşağılayıcı bir düş kırıklığı onu sonsuza dek iyileştirdi. Yıllar geçti artık genç değil. Onun tek varlık nedeni, hayatının amacı Küçük Macha'sı var. Onu namuslu bir kız, bir yurtsever, güçlü bir varlık ve o kadar kolay tavlanmayacak bir kadın haline getirmeli! Ona kimseye güvenmemeyi ve sakınımlı davranmayı öğretecek; kendisi bunun zararlarını görerek öğrendi çünkü." Ama Bayan Landova o akşam aynaya daha uzun baktığını dehşetle fark etti. Bundan utandı. Hayır, bu sadece alışık olmadığından! Uzun zamandır erkekler ona bir kadın olarak bakmıyordu ve buna üzülmüyordu bile! O artık günde sekiz saat parmaklarını daktilosuna koyuyordu. Bununla birlikte ertesi gün gözlüklerini evde unuttu. Aslında ona ihtiyacı da yoktu. Yine de iş arkadaşlarının şaşkın bakışlarına yakalandığında "Brych bir şeyden kuşkulanıyor, bu kesin!" hemen onu yeniden takmaya karar verdi. Başka hiçbir şey yapmadı!

Ve bugün, saat dörtten sonra kapı Brych ile öbürlerine kapanır kapanmaz, Bartos hemen hemen kısık bir sesle ayının Macha'nın hoşuna gidip gitmediğini sorduğu zaman, Bayan Landova korkuya kapıldı, ne cevap vereceğini bilemedi. İlk tepkisi yalan söylemekti ama Bartos'un üstüne dikilmiş gözlerini fark edince itiraf etti:

– Bana kızmayın, ama ayıyı Macha'ya vermedim ben. İstemiyorum.

– Niçin?

Bartos bozulmuştu, başını salladı.

Bayan Landova inatçı bir tavır takındı, ama Bartos'un şaşkınlığı ve hayal kırıklığı onu utandıracak kadar içtendi. "Daha iyi! Kiminin korktuğu –o da bunlardan biri– kiminin nefret ettiği ve Mizina'nın açık açık yarı ilah gibi davrandığı bir adamdan onun hediye kabul

etmeyeceğini bilsin. O, kendisinin onur sahibi olduğunu ve Macha'ya yaklaşmasına asla izin vermeyeceğini bilsin."

Bununla birlikte, Bartos ona boğuk bir sesle birlikte yürüyüp yürüyemeyeceklerini sorduğu zaman, onuru kırılmış ve istemez gibi baktı, sonra, elinde olmaksızın, hemen hemen anlaşılamayacak biçimde razı oldu. Tuhaf bir duygu vardı içinde. Bir erkeğin yanında kaç zamandır yürümemiş o? Bartos az ve yavaş konuşuyor, sakınarak, sözcüklerini tartarak soru soruyor, Bayan Landova tüm gerginliğiyle dinliyordu onu. Ne diyor o? Bunu neden anlatıyor? Çocukluğundan söz ediyor, bir çocukluk macerasını anıyor, ama gülmüyor Bayan Landova.

Bartos anlattıklarının Bayan Landova'yı pek de ilgilendirmediğinin farkındaydı.

Jindriska Kulesi'nin yanındaki kaldırımda sessizce durdular. Bayan Landova artık biteceği için rahatlamıştı. Saat on sekiz tramvayı geldiğinde, Bayan Landova'nın elini uzatmasına fırsat vermeden Bartos da attı kendini tramvaya.

Yolculuk boyunca sustular. Ama eve yaklaştıkça Bayan Landova'nın endişeleri de arttı. "Kimse görmese bari! Macha rastlantıyla sokakta bulunmasa bari, Macha onu mutlaka tanırdı, o zaman! Ya anne! Yeter! Ana babanın yasaklamasına karşın, çenesi ayva tüyü kıllarla kaplı bir delikanlıyla evine dönen kolejli bir kız gibi davranıyorum."

Ama adım atamadı! Birdenbire durdu, bir şey söylemek ister gibi gözlerini kaldırdı, ama sonunda çantasını açıp bir anahtar demeti çıkardı:

– İyi geceler!

Bortos anladı:

– İyi geceler! Elini sıkarken doğruca yüzüne baktı: Bayan Landova, açık konuşmak istiyorum kızmayın bana. Belki de gerektiği gibi davranmıyorum, ama sizi rahatsız etmek istemiyorum. Neden sizinle yürümek istediğimi merak ediyorsunuz değil mi? Bunu tahmin edeceğinizi sanıyorum! Belki size bunu açıklamak için yeterli sözcükleri

bulamayacağım ve belki de sussam daha iyi olurdu, ama söylemem gerekiyordu... Belki de yalnız yaşadığım içindir, beni anlarsınız... İnsan bazen biriyle konuşmak ister... Korkuyorsunuz... Ama sanırım sizden hoşlanıyorum, hayır, kızmayın...

Bayan Landova gözbebekleri büyümüş, kımıldayamadan ona bakıyordu. "Neden bana bunu söylüyor? Sussun, Tanrım, budalaca, dayanılmaz bir şey!"

– Macha'yı da çok seviyorum, dedi Bartos. "Doğru. Zaten, olağan bu; bu ülkede yaptığımız her şey, herkes için... Macha içindir."

Bayan Landova'nın yanlış anladığını düşünerek sustu. Sözcükler engel gibi, sözcükler sessiz! Ama Bartos onun kırgın olmadığını da fark etti.

– İyi geceler!

Bayan Landova onu tuhaf duygularıyla ve kafasında dönüp duran düşünceleriyle kaldırımda bir başına bıraktı. Bir sigara yaktı: Aklını yitirmişsin Bartos, bütün bunlar aptalca.

Ama kuşkusu yoktu; akşam, Bayan Landova eski konsolu açıp kutuyu çıkaracak ve çocuğun neşeli çığlığı karşısında heyecandan titreyerek, yepyeni ayıyı Macha'ya verecekti.

– Ona Micha diyeceğim, ha anne! Ama Mitia'yı saklayacağım, hasta olduysa ne yapalım. Ama anne, anne, bunu sen mi aldın bana?

– Hayır, Macha, beni sorularla hırpalama!

Macha başını sallayınca iki yanındaki örgüler küçük omuzları üzerinde sallandı:

– O zaman kim aldı?

Bu küçük meraklıya nasıl karşılık vermeli? Bütün bunları nasıl engellemeli? Ona geçenlerde rastlaştıkları daireden bir bay olduğunu söyleyecek, Macha onu kuşkusuz artık hatırlamaz, o zaman her şey yolunda.

Her şey yolunda mı? Bayan Landova ayıyı alıp kutusuna koymayı yeğlerdi; onu geri vermeyi yeğlerdi, Bartos'tan hiçbir şey kabul etmemeyi yeğlerdi... Ama artık çok geç! Utanç içinde, engellerle dolu bir yolda, tuzağa yakalandığını hissetti.

XI

Aynı nisan akşamı, Jo Voracek, Patéra'yı görmeye gitti. Hloubetine'den Zizkov'a bir hayli yol vardı. Jo karar vermeden önce bütün gün düşündü. Patéra'yla gitmek idmanı kaçırmak demekti, idman olmayınca da kendi takımıyla Slovakların önemli karşılaşmasına hazırlıksız çıkmak demekti.

Bu gerilime nasıl dayanmalı? Bugün Patéra genel müdürlüğe çağrılmıştı; sonuç olarak ya onlar birlikte perçinleri yapmaya devam edecekler ya da Patéra söylendiği gibi atölyeye çıkacaktı. Jo, elbette Patéra'nın iyiliğini isterdi, ama bu değişiklik beklentisi onu çok düşündürüyordu. Bu iş o kadar kolay değildi. Patéra bu konuda kimseye tek kelime etmeden Jo'yla konuşmuştu: "Jo, eğer tüyseydim tam bir ödlek, bir tabansız olurdum! Ama sen benimle berabersin, bu tartışmasız böyle!" Söylemesi kolay: "benimle berabersin!" Ama bu Jo için boks takımını unutmak, birçok güzel maçta yer aldığı takımdan kopmak demekti: Hoşça kalın arkadaşlar! Hatta eldivenlerini bir çiviye asmak ve ringden vazgeçmek demekti. Bu olamaz! O zaman Patéra'ya şöyle söylemekten başka çare kalmıyordu: "Sen git, ben burada kalıyorum!

Tramvay bir yer kurdu gibi yavaş yavaş şose üzerinde süründü. Jo, Patéra'nın adını okuduğu kapıyı çalınca, midesinin çukurunda neredeyse kramp gibi bir tedirginlik duydu. Ringin amatörleri arasında, Jo'nun midesinin ne kadar duyarlı olduğu boşuna söylenmiyordu ve onun midesine dokunan her kimse, muhteşem bir sağ kroşe almayı hak ediyordu.

Jo, Patéra'yı evinde buldu. Geleceğin müdürünün keyfi yerindeydi. Fırının yanında bir tabureye oturmuş tencereden soğanlı patates kaşıklıyordu.

– Selam Jo!

Patéra'lar Jo'yu içtenlikle karşıladı. Bayan Patéra'nın verdiği bir fincan kahveyi Jo sıkılarak aldı. Mutfakta pıtı pıtı yürüyen ve kulakları ağır işiten büyükanne ona bir sandalye verdi, itiraz etme şansı tanımadı! Jo, küçük bir balık gibi kımıl kımıl oynayan küçük Patéra'ya

dikkatle baktı, yüzünü buruşturan küçük, sıkıştırdığı ciğerlerinden çığlıklar çıkarıyordu. Patéra Jo'yu sahanlığa çıkardı, iki erkek korkuluğa dayanıp karanlık avluya bakarken, Jo, sorgulamaya başladı;

– Peki niye fabrikada olmanı istiyorlar?

– Ben de anlamadım. Bütün gün araştırdım, diye söylendi Patéra.

Kara bir kedi koridorun öbür ucundan ona yaklaştı ve pantolonuna sürtündü. Patéra onu boynundan yakaladı, küçük mırıltı motoru tatlı tatlı çalışmaya başlayıncaya kadar, biraz kulaklarının arkasını okşadı, sonra kediyi döşemeye bıraktı.

Jo artık daha fazla susamadı:

– Peki kabul ettin mi?

Patéra yavaş yavaş dumanı üfledi, sonra başını çevirip:

– Hayır! dedi.

– Ne? Kararlı olduğunu sanıyordum.

– Evet, kararlıydım!

– O zaman...

Patéra onun sözünü kesti ve:

– Daha değil Jo! Düzenlenmesi gereken yeni şeyler var. Daha erken ve zaten... Bu iş herhalde çok sonra dikkate alınacaktır; ayrıca müdür olmak bana hiçbir şey ifade etmiyor...

Jo şaşkın bir tavırla başını salladı. Sevinsin mi üzülsün mü bilemedi, ama daha çok sevindi. "Patéra kararlıymış, tüh Allah kahretsin! Peki niye? Pekâlâ, o zaman her şey yolunda ve ben niye zamanımı yitireyim? Zaten ziyaretleri sevmem, insan hep sakar oluyor. Belki antrenmana yetişirim!" Birden punching-ball ile dövüşmeyi; öfkesini dindirmek için bütün gücüyle darbeler indirmeyi ve yeniden kendisi, yani sakin Jo Voracek olmayı arzu etti!

– Pekâlâ, ben kaçıyorum! Demek ki yine birlikte çalışmaya devam edeceğiz, değil mi?

Patéra utangaç bir gülümsemeyle başını salladı:

– Yarın işe başlıyoruz!

Patéra sırtına esaslı bir şaplak indirdi ve karanlık merdivene doğru uzaklaşmasına baktı: Jo kolları vücudu boyunca sarkmış sallana sallana yürüyordu, az sonra basamaklarda hızlı adımları duyuldu. Patéra fırının önündeki taburesine döndü; başını yumruğuna dayadı; "Bilseydi!" diye düşündü. "Bugün ayın kaçı? Bu tarihi unutmayacağım, takvimden bir yaprak koparacağım. Ama olmaz, neye yarar?" Bu sabah bir süzgeçten damlar gibi akan gökyüzüne karşın kendini iyi hissediyordu, oysa iki ya da üç saat sonra, bir tek cümle, bir tek kelime yetmişti!

Fotoğraflarla süslenmiş merdiven ilk gördüğü zamanki gibi aynıydı; sonra yüz yirmi üç numaralı oda, ince belli kızıl saçlı ufak tefek Bayan Polak ve bağa gözlükleri, sevinçli yüzü, hoş tavrıyla bu önemli adam da aynıydı. En ufak ayrıntıya kadar her şey tekrarlanmıştı. Patéra yine koltuğuna oturdu, purosunun ucunu ısırdı, sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi konuştular. Polak ona düzenlenmesi gerekecek her şeyi, okulu, bakanlığa başvuruları açıkladı. Patéra yerleşinceye kadar, geçici olarak ailesini Prag'da bırakacaktı; daha sonra bazı açık bilgiler de alacaktı.

Her konuda mutabıktı, gitmeye hazırdı ve başı dönüyordu.

– İşçi olarak, Partinin üyesi olarak doğru karar alacağını biliyordum yoldaş. Yeni görevinde yurda ve partiye değerli hizmetlerde bulunacağından eminim. Genel müdür ay sonundan önce seni kabul edecek.

– İtiraf edeyim ki biraz korkuyorum, dedi Patéra, ama hemen ekledi: elimden geleni yapmaya çalışacağım. Kuşkusuz şimdilik ailemi Prag'da bırakmayı tercih ediyorum. Küçük bir çocuğum, bir de lojmandan ayrılması kötü olacak yaşlı bir annem var. Bunun bir sakıncası yoktur sanırım.

– Bu senin sorunun yoldaş, diye dostça karşılık verdi Polak. Sen müdürsün ve karar vermekte serbestsin!

Kalktı, Patéra'nın elini sıktı ve kapıya kadar onunla geldi. Elini onun omzunda tutuyor ve biraz yamuk yürüyordu, çünkü Patéra ondan bir baş daha uzundu.

– Pekâlâ, emeğe saygılar yoldaş!

Patéra kapıya elini daha yeni atmıştı ki, Polak sanki önemsiz bir ayrıntıyı hatırlamış gibi:

– Bir dakika yoldaş, bir şeyi unuttum! Kafamızda bazı kaygılar oluyor, buna şaşırmamalısın!

– Nedir bu? diye sordu Patéra.

– Kapıyı kapat ve yaklaş!

Masasındaki çekmeceden yeşil bir klasör çıkardı, karıştırdı, aradığı şeyi bulduğu zaman kaşlarını çattı ve çilek rengi dudaklarının somurtmasıyla karşısında bir sandalyeye oturmuş olan ve sakin sakin bekleyen Patéra'ya gözlüğünün parlayan camlarını kaldırdı.

Patéra sabırlıydı, ona göre merak kadınlara özgü bir kusurdu.

Polak sakin ve anlaşılması güç bir gülümsemeyle;

– Pekala, işte söz konusu olan şey, yoldaş! diye başladı.

Yeşil klasörü bir kenara itti ve masanın camı üstünde ellerini kavuşturdu. İyi kesim gri ceketinin yakasında Partinin rozeti açık bir biçimde görünüyordu.

– Bu bir ayrıntı, umarım ki birbirimizi anlarız. Göz açıp kapayana kadar işleri gerçek boyutlarına getireceğine inanıyorum. Kişisel olarak sana önceden söylemek isterim ki, ben bu meseleye çok büyük bir önem vermiyorum. Bu durumda bütün konuşma aramızda kalmalı değil mi? Duyulacak olursa, bu hem dava, hem de kişisel olarak senin için iyi olmaz...

– Ne bu? diye bu kez sabırsız ama gene sakin sözünü kesti Patéra.

– Hemen, hemen geliyoruz oraya. Geçmiş, daha doğrusu işgal dönemi söz konusu. Benim istihbaratıma göre, 1942'de tutuklanmadan az önce, işgalciye karşı gizli çalışmada aktif görev almışsın, değil mi?

Patéra onayladı.

– Bu tamam, diye canlı canlı yeniden başladı Polak, sonra tutuklanmış ve beş ay sonra bırakılmışsın. Bu işin nasıl olduğunu açıklayabilir misin bana? Şunu söylemek istiyorum: nasıl oluyor da bırakıyorlar seni?

– Bunda anlaşılmayacak hiçbir şey yok. Gizli anlaşmamdan ötürü tutuklanmadım ben; o dönem ilişkimi kaybetmiştim. Bildiğim bütün şey, aşağı yukarı aynı dönemde başka birçok arkadaş alındı, ama bir rastlantı bu. Ben bir hiç için, fabrikada bir sabotaj girişimi için tutuklandım, ama hiçbir şeyi kabul etmedim. Delil eksikliğinden bıraktılar beni.

– Güzel bir tesadüf, gerçekten! diye onayladı Polak.

– Zaten fabrikada bunu kanıtlayabilecek insanlar var.

– Buna gerek yok, sana inanamamak için en ufak nedenim yok. Ayrıca, böyle şeyler kolayca kanıtlanmaz, yazılı malzeme yoktur ve insan bir kez kuşkulanmaya başladı mı, ay, ay, ay!.. Ama bu tamam! Hım... Ve bir soru daha: Çalışmalarının karşılığında bir madalya aldın mı, direnişteki çalışmaların için?

– Hayır, biliyorsun... Bunun için istekte bulunmadım. Ayrıca ben her şeyin bitmiş olmasından çok mutluydum, başka kaygılarımız vardı; Amerikalılar bize fabrikayı yıkmışlardı ve mümkün olduğu kadar çabuk onu çalıştırmak gerekiyordu. Hem sonra...

– Seni anlıyorum. Ama...

– Ama ne?

– Hiç, hiç sadece basit bir çakışma. Bana gizli çalışman sırasında ilişkin olan birkaç kişinin ismini verebilir misin? Adlarıyla, gerekiyorsa takma adıyla tanıdığın kişiler demek istiyorum. O dönemde direnişte henüz sakınganlık da yoktu ve çokları bunu pahalı ödedi ne yazık ki!

Patéra kendine rica ettirmedi, iki ya da üç ismi, iki ya da üç önderi hatırladı. İzlerini kaybettiği için tutukluluğundan sonra onlara rastlamamıştı. Döndüğünde çalışma grubu onu Prag dışında görevlendirmişti.

– Onlara ne oldu? diye sordu ilgiyle.

– Bir kısmı çok kötü döndü, ama bu apayrı bir şey. Son bir soru daha, ama bu gerçekten sonuncusu, ondan sonra iki arkadaş gibi el sıkışacağız.

– Âdeta sorgulamada gibiyim, diye sözünü kesti Patéra.

Polak'ın soru sorma tarzından, yüzüne yapışmış gibi duran dikkatli bakışından sıkılmıştı.

Polak biraz sitemle;

– Bu bir sorgulama değil, yoldaş, diye karşılık verdi. Bunu böyle anlama! Sen partinin üyesisin ve anlarsın ki Parti seni çok önemli bir makama gönderiyor! Fabrika müdürü, bu sıradan bir şey değil! Bundan dolayı, olabildiğince, her şeyin açık olması gerek. Kimse seni ne suçluyor, ne de yargılıyor.

– Pekala, o zaman buyur!

Polak gözlüğünü çıkardı, masanın camının üstüne koydu ve kızarmış göz kapaklarını ovuşturdu. Gözlüksüz, gülünç ve zararsız bir hali vardı.

– Gizli çalışmada Melek takma adlı birini tanıdın mı? diye sordu usulca.

– Evet, diye çabucak karşılık verdi Patéra, hatta ben onunla doğrudan ilişkideydim ve ona birtakım bilgiler veriyordum...

– Onunla nerede buluşuyordun?

– Smichov'da, evinde. Aslında, burasının onun oturduğu ev olup olmadığını bilmediğim gibi gerçek adının da bu olup olmadığını bilmiyorum, o partinin eski bir üyesiydi sanıyorum...

– Pekala, pekala! Basit bir şekilde açıklamak oldukça zordur, her sürüde uyuz koyunlar vardır ve onun parti üyeliği konusunda, bu hiçbir zaman pek açık olmadı ve...

– Ona ne oldu?

Patéra birden ayağa kalktı.

– Otur ve sinirlenme, bu hiçbir işe yaramaz, bunun bir sorgu olmadığını sana söyledim. Korkma, ama bu adamın Prag'da Gestapo'nun bir ajanı, Partimizde ve yurdunda bir hain, namuslu kişilerin arasına karışan ve birçok kayba neden olan bir cani olduğunu sana bildirmem gerek, ben yine de ılımlıyım. Kendini öfkeye kaptırma, bunu söylemem gerekiyordu. Bu benim hoşuma gitmese bile. Aldanmış olan tek sen değilsin, seni temin ederim ve inanmak isterim...

Sözünü tamamlamadı. Gözlüğünü bırakmış ve yorgun bir biçimde Patéra'ya bakıyordu. Ona boşu boşuna bir sigara sundu. Bir sıçrayışta ayağa kalktı, elleri ceplerinde odayı arşınlamaya başladı.

"Bundan ne anlamalı?" Patéra masanın camı üstüne yayılmış küçük bir mürekkep lekesine bakıyordu; ayakkabılar tatsız bir şekilde gıcırdıyordu ve camın arkasında yağmur, kesilmeyen bir yağmur vardı.

İşler zincirden boşanmış dalgalar halinde bilincine ulaşıyordu. Ve dalgalar kıyıda yükseliyor ve yavaş yavaş onu sulara gömüyordu. Kafan çatlamadan onu ellerinin arasına al! Her şey tek bir an içinde insanın beyninden geçebilir. Vlasta, küçük Jojo şu anda ne yapıyor? Uyuyor ya da elleriyle havayı dövüyor, dırlanıyor; Anne, Ana ve fabrikadaki arkadaşlar, onları da düşünüyor! Ne oluyor? Anlamalı, Tanrım, anlamalı! Bir dağ! Masum bir görünüşü vardı, ama onu eteğine çektikten sonra açıldı ve kayaları onun yüreğine yuvarlıyor.

Soluk almalı!

– Yalan bu! diye bağırdı Patéra, gırtlağında bir top vardı ve yerinden sıçramak istedi.

Elini kolunu sallıyordu. Öbürü oradaydı, devasa boyutlar almıştı ve iki sözcük Patéra'yı sandalyesine çivilemeye yetti.

– Yazık ki gerçek. Bunu tartışmanın yararı yok.

– Bunu tartışmak faydasız... diye tekrarladı Patéra, soluğu kesilmişti.

– Elde kanıtlar var, istersen bunu sana ispatlayacağım. Başka şeyi bilmek isterim.

– Nerede... nerede o?

– Kim?

– Melek? Nerede o?

– Çok oldu, bize iyi akşamlar dedi. Savaşın bitiminden hemen sonra yurtdışına kaçtı.

Patéra sandalyesinde yıkıldığını sandı. Yumruklarını masaya dayadı ve gözlerini kapadı, ciğerlerinden kesik kesik bir soluk çıkıyordu, uzun bir süre hareketsiz kaldı. Polak sabırla ve gerçek bir acımayla yüzüne bakıyordu.

Patéra ayağa kalktı, kendinin bile tanımadığı bir sesle;

– Peki şimdi? diye sordu; peki, şimdi? Daha neyi bilmek istiyorsun? Ben de bir ispiyoncu, bir jurnalci isem... İhanet ettiysem. Ne? Ne istiyorsun?

– Sakin ol yoldaş, diye sözünü kesti Polak. Sinirlerine hâkim ol ve bağırma. Zaten, bütün bunların üçüncü kişilerin bilmesini arzu etmiyoruz.

– Ama ben sır sahibi olmak istemiyorum. –Patéra'nın sıkılı yumruğu masayı dövüyordu.– İstemiyorum! Benim yapmam gereken şey ne? Kendimi aklamam gerek! Her yerde, gerekirse bin fersah uzakta onu arayacağım, onu enseleyeceğim ve...

Polak sesini yükselterek;

– Artık sakin ol! dedi, çünkü Patéra'nın sinirleri boşalmaya başlıyordu.

Polak yürümeyi bırakmış, ellerini ceketinin yakası üstünden geçirerek sakinleşiyordu. Yeniden masanın arkasına geçip oturdu, yorgunluktan soludu ve bitkin bir sesle konuşmaya başladı;

– Dinle! Sen bir komünistsin ve dün olduğu gibi bugün de düşmanlar ortasında, bir tür koruma bölgesi içinde dış dünyadan kopuk yaşamadığımızı sana açıklamama gerek yok... Biz hepimiz yanlış adım atabilir, bir hata işleyebiliriz, ama her şey niyete, dava karşısında genel davranışımıza bağlıdır... Senin ağzından duymak istediğin şey ne? Parti, benim aracılığımla senin ağzından neyi duymak istiyor? Gerçeği! Bilmiyordun, bir ite istihbarat sağladığını bilmiyordun, yardım ettiğini bilmiyordun... Bütün bunlar çok açık değil ve insanları ölüme gönderecek... belgelerden yoksunuz... Senin kabahatin değil en azından sen parti karşısında ahlakça suçlu değilsin, parti de sana güven duyacak.

– İstemiyorum, diye bağırdı Patéra; kanıt istiyorum.

– Onu bulamazsın, yok! Kanıt olarak bir tek şey var: senin işçi elin ve komünist sözün, dedi hararetle Polak, ama Patéra'nın inatla başını salladığını görerek, konuşmasını sürdürdü:

– Sen diyorsun ki, ben Parti önünde sır sahibi olmak istemiyorum. Partinin haberdar olmadığını sandığın için safsın!

– Doğru değil bu! Mümkün değil! Kimin haberi var?

– Benim! Ve sana isim vermeyeceğim öbür arkadaşların, ama seni temin ederim ki bunlar oldukça sorumlu arkadaşlardır ve çok şey bilirler. Sen yalnız değilsin, sevgili yoldaş. Ama bugünkü durum açısından bak; partinin sana ihtiyacı var ve sana en inandırıcı, en anlamlı kanıtı ona vermeni istiyor. Senin işin! Özverili işin bu!

Patéra şaşkınlık içinde ellerini şakaklarına dayadı. Başı patlayacak gibiydi. Ne anlamalı bundan? Dehşetten donakalmış yüzünü Polak'a çevirdi:

– Sen beni deli etmek istiyorsun!

– Hayır! Yeter ki sen kendini deli etmeyesin! Şimdi suçsuzluğunu kanıtlama olanağın var: önemli görevi kabul et ve çalış! Böylece, gerçek bir komünist olduğunu ve bu sıfatla Partiye asla ihanet etmeyeceğini kanıtlayacaksın. Ama çığlıklar atarak, kurban tavırları takınarak hiçbir yere varamazsın. Kendini kemirmeye başlamanı istemem, bu durumda fabrikaya dönmemelisin; kendi kendini kırbaçlayarak ve bunalarak ne kendine ne de ailene faydan olur, kimseye yardım edemezsin. Küçük bir çocuğun var! Sana güven duyulmasına layık olduğunu kanıtla ve uygun şekilde davran!

– Ama kabul edemem. Partinin güveni! Kimin haberi olacak? Senin mi? Benimle parti arasında her şeyin açık olması gerek, anlıyor musun! Böyle bir güven, ben... Sense şimdi kabul etmemi istiyorsun...

Kızgınlıktan anlaşılmaz cümle kırıntıları söylerken Polak'ın masanın altındaki düğmeye bastığını fark etmedi. Biraz sonra telefon çaldı, Polak alıcıyı kaldırdı, başını sallayarak ciddi bir tavırla dinledi. Uzayıp giden bir konuşmayı birden bitirmeye yönelik beylik yöntem işte!

– Pekâlâ, hemen geliyorum yoldaş! dedi ve şaşkın Patéra'ya dönerek ayağa kalktı, masanın çevresinde dolandı ve elini onun omzuna koydu:

– Bu işi bitirelim yoldaş! Görev beni çağırıyor! Zaten kendini toparlaman gerek. Seni anlıyorum. Bazen bir komünistin yaşamında zor anlar vardır.

Sustu ve pencereden yağmurun süpürdüğü çatılara bir göz attı:

– Ama sizi çelikleştiren, sınamadan geçiren, yaşam için Partiye bağlayan da işte bu anlardır. Hayır, kesme sözümü, sana söylemek zorunda olduğum şeyi biliyorum! Şimdi evine dön ve düşün! Akıllıca, pratik olarak, çocukluk etmeden... Her konuda yapıcı çekirdeği kavramalı ve kendi kendine sormalısın: Şimdi ve gelecekte, Partiye nasıl yardım edebilirim? Önemlidir bu, özveri ruhudur, anlıyor musun? Ve dostum, benim sana güvenim var! Sana elimi uzatıyorum, güvenimin kanıtı bu!

Patéra kendine yaklaşan bir el gördü. Kımıldamadı. Birkaç saniyelik sıkıntılı bir bekleyişten sonra, el geri çekildi ve Patéra ağır ağır kalktı.

Her şey söylenmişti. Gitmekten başka bir şey kalmıyordu.

Arkasından Polak'ın sesini duydu;

– Pekala, nasıl istersen. Aynı şeyi düşünüyorum! İşin iç yüzünü anlayınca dön, doğru çözümü bulacağına inanıyorum. Ama elbette, temel bir nokta var: susmak! Bunu anladığını ümit ediyorum! Bütün bunlar onların kulaklarına gitmemeli...

– Taban örgütleri militanlarının! diye soluk soluğa sözünü kesti Patéra.

Başkaldırmak istiyordu, içinde birikmiş olan gerilim patlamak üzereydi.

– Bunu niye söylememeli? Evet, toplantılarda duyulmamalı çünkü ıvır zıvırdan güzel bir salata çıkabilir! Kanıt eksikliği yüzünden söylentilerden yakanı kurtaramazsın. Çok haksızlığa yol açar bu, gerçekten orada boğulup kalırsın, hem komünist hem de insan olarak! Yok olup gidersin yoldaş! Ve ben, hem insan, hem de komünist olarak, sana bunu yasaklıyorum, tekrarlıyorum bunu, sana yok olup gitmeyi yasaklıyorum! O zaman, aptallık yok! Akıllıca düşün!

"Akıllıca!"

Patéra yüzünü elleri arasında sakladı.

– Evet, şimdilik bu konuda acizsin sen, şu an yapmak istediğin tek şey, içinde taşıdığın kaosu kusmak! Ama bir şeyden emin ol, eğer sen düşüncesiz davranıp gevezelik edersen, Partinin çıkarlarına zarar verirsin ve yalnız ben değil, yüksek makam olarak bütün gücümüzle müdahale etmemiz gerekir. Kendini acılı gösterme! Az önce gösterdiğin zayıflığa karşın bana sevimli göründün, yoksa bir saniye durak-samazdım, bunu dikkate al... ve emeğe saygılar!

Kapıyı yeniden kapatmadan önce, Patéra döndü ve Polak'a inatçı bir bakış attı. Polak geçip masası başına oturmuştu. Ve çetin bir yumruklaşmadan çıkmış gibi mendiliyle kurulanıyordu. Yine de Patéra'ya onu yüreklendirmek isteyen belirsiz bir gülümseme yolladı.

Yüz yirmi üç numaralı odanın kapısı gürültüyle kapandı. Fotoğraflarla süslü merdiven uçurumuna yuvarlandı. Ve tanıdık yüzlerde bakışlar! Ciddi, kuşkulu, uzak, Patéra'ya küçümseyerek bakıyorlardı! Fernand! Fernand Mracek! Patéra bu gözler ve yüzler dizisi önünde bir kör gibi yürüdü; el yordamıyla tırabzanı aradı! Çabuk, dışarı! Fabrikaya! Nereden başlamalı? Şimdi nereye gitmeli? Dönmeli mi? Hayır, evde boğulurdu? O zaman nereye? Nereye? Bir de yüreği! Patéra hiçbir zaman, şimdiye dek hiçbir zaman, göğsündeki bu uysal motorun varlığının farkına varmamıştı! Sanki ateşten bir yumruk yüreğini eziyordu.

Kendini iyi hissetmiyor musun yoldaş? diye sordu kapıcı, üç hafta önce, onu davetsiz bir misafir gibi karşılayan aynı adamdı, ama ürkerek başını sallayan bu adam artık aynı adam değildi.

Turnike Patéra'yı kaptı ve onu temiz havaya fırlattı. Islak kaldırımda, kendini gelip geçenler ırmağında sürüklenmeye bıraktı. Kolları sarkıyor ve yağmalanmış beyni düşüncelerin devasa lokmasını yutmayı reddediyordu. Sokağın köşesinde bir sigara yaktı ve vücudunun yine çalıştığını hayretle fark etti, hem de alacağını istiyordu; eski kentin birbirine sokulmuş evleri arasında saklanmış küçük bir bara girdi. Ekspres kahve vızıldıyor, soluk maydanoz serpilmiş bahtsız sandviçler buğulu buğulu bekliyordu. Et karnesi olmadığından

Patéra bir tabak soslu patates aldı ve onu yüksek bir masaya götürdü, ama ancak iki üç parça yiyebildi.

Genç bir adam Patéra'ya yaklaştı ve;

– Bana ekmek karnesi verebilir misiniz? diye sordu; elli grama ihtiyacım var.

Patéra başını çevirip bir deli gibi dışarı çıktı.

Mağazaların vitrinlerinden belli belirsiz kamburlaşmış görüntüsü yansıyordu. Bir kumaş mağazasının vitrinine baktı, aptal gülümseyişleriyle balmumu mankenler insanlıktan uzak zarafetleriyle Patéra'ya dikkat bile etmiyorlardı. Kentin üstüne bir sağanak çullandı, kaygan asfalt üstünde trampet çaldı. Patéra bir plak mağazasının girişine sığındı ve kapının önündeki ses yükseltici onu sağır etti. Öfkeli trompet zırlamalarının saksafonların çığlığına karıştığı sızlanmalı bir melodi. Patéra yağmur altında yürümeyi yeğleyecekti, yumruklarını ceplerine daldırdı, yakasını kaldırdı ve her zamanki gibi dik, yoluna koyuldu! Nereye gitmeli?

Rıhtımlara varır varmaz, sakinleşti.

Yanan yüzünü ırmaktan yükselen esintiye sundu, ama bu rahatlatmadı onu. "Hareket etmek gerek, mezbahadaki kuzu gibi kendimi teslim edemem, ama ne yapmalı? En yakın polis karakoluna gitmeli ve sormalı: arkadaşlar, şunlar bunlar oldu, bir araştırma istiyorum! Hayır! Partinin şube komitesinde, fabrikada, büroyu toplantıya çağırmak! Hayır, Polak haklı, bu gerçekten haksızlığa yol açmak olabilir." Aptallaşan yüzleri hayal ediyordu Patéra; Adamek, Masek, Batka.

Bir tramvaya atladı ve Smichov'a gitti. İşte rüzgârın süpürdüğü ve afişlerle döşenmiş bir sokak köşesi, bir gece sarhoş S.S'lerle karşılaştığı yer, asfaltı delik deşik küçük sokak, burada Vltava'dan esen rüzgâr birahanenin arpa kokusunu getiriyordu, hangi ev? Onu kokusundan tanıdı. Ev girişte ağaç ve tutkal kokuyordu, çünkü girişte bir marangoz atölyesi vardı. "Burası!" Üçüncü katta, tam merdivenin başında!

Her basamakta boğazına yükseliyormuş gibi gelen yüreğine hâkim olarak soluk aldı ve kapı üstündeki plakayı okumaya çalışmadan zili çaldı. Zaten, hiçbir şey görünmüyordu.

Biraz sonra kapının öbür yanında bir ses sordu:

– Ne var?

Patéra ne cevap vereceğini bilmeyerek sustu. Ses sordu:

– Sen misin Paul? Anne bu Paul olmalı!

Kapının zinciri gıcırdadı ve girişin alacasında uzun pantolonlu esmer bir genç kız belirdi. Sorgucu bir tavırla Patéra'yı inceliyordu:

– Ne istiyorsun?

– Biraz içeri girebilir miyim? diye sordu sıradan bir sesle, ama aynı zamanda geri çevrilmeden korkuyormuş gibi eşiği geçti.

Genç kız öfkesiz ama sesinde biraz hayal kırıklığıyla;

– Anne bir bay geldi, diye bağırdı.

Küçük konutun bir odasından mutfak önlüklü iriyarı bir kadın çıktı ve yeni gelene şaşkın ama güler yüzle baktı. Kadın onu sabırla dinledi.

– Bu ismi hiç duymadım, diye hemen karşılık verdi sorusuna. Hatırlamıyorum. Yanlış eve gelmiş olabilir misiniz?

– Hayır! Hayır! diye sözünü kesti Patéra. Belki ismi aynı değildi... zaten... unuttum... uzun burunlu, uzun boylu bir sarışın, her zaman koltuğunun altında domuz derisi bir çanta vardı ve sürekli konuşurdu...

– Üzgünüm bayım, ama gerçekten hatırlamaya çalışıyorum.

– Savaş zamanı kim oturuyordu burada?

Kadın ellerini göğsüne koydu, ve bir an düşündükten sonra:

– Bakın, bunu size tam olarak söylemeyeceğim. Yaşlı bir emekli, herhalde bir memur, adı... durun... tuhaf bir ad... ah biçare kafam... neyse, belki birazdan hatırlarım. Dul bir adam... karısı 1941'de öldü. Sakin insanlardı, evde neredeyse kimseyle konuşmazlardı. Karısının ölümünden sonra adam güçlükle dışarı çıkıyordu, zaman zaman onu görmeye bir genç kız geliyordu, belki kızı, ama bundan kuşkuluyum,

çünkü savaşın sonunda bir kriz geçirip ölünce o defnde bile görülmedi. Mezarlıkta yalnız komşular vardı. Yaşlılık günlerinde bu kadar yalnız kalmak ve ardında hiçbir şey bırakmamak çok kötü. Mirasçıları bile yokmuş ve belediyeden gelip dört mobilyasını aldılar.

Boğuk sesli kapıcı kadın daha ihtiyatlı göründü. Zaman zaman elinde domuz derisi bir çantayla gelen uzun boylu bir adamı hatırlıyordu, ama onun hakkında hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey bilmiyordu.

– Peki bu sizi niye ilgilendiriyor? diye sordu. –İri yumrukları kalçalarındaydı– Gelip merdivenlerinizi kirleten herkesi anımsamak mümkün mü?

Rüzgâr yaşamları altüst eden altı yılın külü altına saklamış onu.

Şimdi nereye gitmeli? Hiçbir yere! Her şey bitti! Ama aslında, Polak haklı. Üzülecek hiçbir şeyim yok. Nasıl söyledi: mantıklı olarak düşünmeli! Pratik olarak! Olumlu özü kavramalı. Haklı, Patéra eğer düşüncesizce ağzını açsaydı, belki gerçekten partiye zarar verecekti. Ne yapmalı?

"Kabul etmeli ve çalışmaya başlamalı mı? On kişi gibi çalışmak, en güç görevlere koşulmak, mücadele etmek, bu gölgeyi yüz katıyla gidermek! Bir çözüm mü bu? Belki! Ama bununla nasıl yaşamalı partide? Adamek'in yüzüne bakabilir misin? Mümkün değil! O zaman! Partiden çıkmalı mı? Partinin dışında olmalı mı? Gidip arkadaşları bulmalı ve onlara şöyle söylemeli: arkadaşlar ben Partiden ayrılıyorum çünkü... çünkü... niçin? Ne demeli onlara? Güvenimin olmadığını mı? Hasta olduğumu mu? Başka yalanlar mı uydurmalı? İşyerinden mi ayrılmalı? Ya Polak yalan söylediyse? Ama saçma bu, ne amaçla yalan söyleyecekti ki? O bir yoldaş, önemli bir görevi var, ve bana istediğini söylüyor. Ondan kuşkulanmaya hakkım yok."

Ve şimdi, Patéra yumrukları dizlerinin üstünde, taburesinde oturmuş karısına bakıyordu. Karısı çocuğu besledi, şimdi yanında, yanı başında, parmaklarının arasından siyah saç çağlayanının akması için Patéra'nın elini uzatması yeterli. O oracıkta, yakında, ama yine de Patéra onun uzaklaştığını sanıyordu. Ona her şeyi söylemeli mi? Şaş-

kınlıktan, belki de korkudan gözlerinin büyüdüğünü sandı... Hayır! Ona karşı hiçbir sırrı olmazdı. Ama bu tehlikeli de olabilirdi. Çocuk emziren bir kadın sakin olmalı, bu durumda ona dudaklarını ısırmak ve susmaktan başka şey kalmıyordu. Onun, çocuğun, küçük Anne'ın, annenin güvenlikte olmaları gerek! Susmaktan ve bu belaya katlanmaktan başka çare yok! Eğer hâlâ gücü kalmışsa, düşünmeli! Durmadan, düşünceleri kafasında döndürmeli ve yeniden döndürmeli.

Bitişikteki odadan radyonun tıslaması duyuldu, incecik duvardan Patéra'nın kulaklarına dek sızdı. Brych, bu çılgın adam, yabancı radyoları dinliyordu. Birkaç günden beri her akşam... Zaten, yasak değil. Tam ta ta dam; Patéra'nın şakaklarında gonk sesleri çınlıyor. Ve müzik! Dünya, dünya yeni bir savaşa doğru yuvarlanıyor! The News Chronicle başyazısında şöyle yazmıştı: ' Çekoslavakya'da son olaylar hakkındaki açıklamaları dinleyiniz...'

Yalanlar, boş yalanlar duvarı aşıyor, sonra yeniden sessizlik ve parke üstünde bir adım gürültüsü.

Bir önceki akşam Patéra yine gidip Brych'i görmek ve onunla konuşmak istedi. Bugün, kendinde o gücü bulamadı. Kendi kendine "Artık Patéra yok, Patéra bitişik odadaki adamın battığı uçurumdan daha da derin bir uçuruma batmış" diye düşündü.

Bayan Patéra yanı başında bir iç çekme duyduğunu sandı. Dönüp baktı. Hiçbir şey yok! Patéra karısının bakışını fark edip doğruldu, onun saçlarını okşayarak gülümsemeye çalıştı.

"Yalan söylüyorum" diye düşündü.

– Ne oluyor sana?

– Hiç, Vlasta! Biliyorsun, birtakım tasalar işte! Ama şimdi uyuyacağım. Bugün hiçbir şey sorma bana, lütfen. Peki yavru? İyi mi o? Cumartesi için operadan bilet aldım... Gideriz değil mi?

Konuşuyor, hayatında ilk kez gözlerini kaçırıyor, ama karısının ona inanmadığını gayet iyi biliyordu. Kapıya doğru gitti, askıdan ceketini aldı ve böylece, pardösüsüz, karanlık sokaklarda dolaşmaya çıktı.

Üçüncü Bölüm

KARAR

I

Haşhaşlı çörek ve duraksar bir elle çalınan Hoffmen masalları, Brych'in Mizina dayının apartmanındaki geçmişe dair hatıralarıydı. Ve tabii müthiş bir piyano! Dayı piyanosuyla övünürdü; o gerçek bir Pétroff'tu!

"Ama çabuk gelin, kahve soğudu," derdi yenge nazik bir gülümsemeyle.

Sonra zavallı Anne! Her zaman üç gün önceden başlardı: "İyi yıkan François, bir kömürcü gibi siyah boynun var!" Mizinaların evinde, bu burjuva apartmanının lüksü altında ezik, zengin kardeşin evine ziyarete gelmiş yoksul akrabanın perişan yüz ifadesiyle, pelüş divanın kıyısında otururdu. Beyaz ve kırıtkan örtünün ucuyla oynar, çöreğini küçük parçalara bölerdi. "Alın, sevgili görümcem, çekinmeyin..."

Brych, mimarının ve sahibinin kötü zevkinin izlerini taşıyan Vinohrady binasına her gelişinde anasını düşünürdü. 1900 stili! Pişmiş tuğladan devler, dövme demirden parmaklığın üstünde sundurmayı destekliyor, soğuk merdiven basamağında safirler ve nemfalar sırıtarak size bakıyordu. 1945 Şubatında yakınlara düşen bir bomba cephedeki bütün süslemeleri silip süpürmüştü; şimdilerde bina saldırıya uğramış

olmasıyla böbürlenir gibiydi. Tabii bu durum, dayıya bombardıman maceralarını konuklara anlatma fırsatı verdi. Bu hikâye değişmez bir biçimde şu kelimelerle başlardı: "Şuracıkta ayakta duruyor, tütün tabakamı dolduruyordum, karım mutfaktaydı ve birden, bum..."

Brych'e kapıyı yengesi açtı ve yanağına bir hanım öpücüğü kondurdu:

– Gel François'cığım... –tatlı sesiyle cıvıldadı ve onu salona götürdü– Biraz beklemen gerek, biliyorsun, artık hizmetçimiz yok ve dayınla Georgette mutfakta bana yardım ediyorlar.

Brych ister alık alık bakabilir, ister aile albümünü karıştırabilirdi. Bu durumda meşe yazı masası üzerindeki albümü açtı ve –daha önce Allah bilir kaç kez yapmıştı bunu!– ilgilenmeksizin fotoğraflara baktı: annesi ve babası, dedesi ve ninesi, onların anneleri ve babaları, hatta ayrı bir köşede (dikkat, yoksul akrabalar!) sapsarı, annesiyle babasının evlilik fotoğrafı. İşte alabros kesilmiş saçları ve sivri bıyıklarıyla babası ve dövülmüş köpek bakışlı annesi! Ailenin ve özellikle de dayısının yasaklamasına karşın evlenmişti o; dayı, meteliksiz bir makinistle evlendiği için onu hiç bağışlamamıştı. Brych'in babası Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı bir yara nedeniyle ölmüştü. Albümde, son yirmi yıl içinde fotoğraf tekniğinin gelişiminin izlenebildiği Georgette'in resimleri geliyordu; okula ilk gidiş, ilk kudas ayini... Hatta bir resmin altında "Bizim küçük azizemiz" diye yazmışlardı. Sonraki fotoğraflarda dayı dal gibi zarif bir kadının yanında, dayı olgunluk sınavından sonra, dayı gönüllü yazıldığı cepheye gitmeden önce... Ve sararmış, küflü görüntüler; kaçınılmaz yontma koltuk, antik sütun ve bezden park dekorları ile amatör ya da zanaatçı işi fotoğraflar; objektifin gözü saatinin altın zincirini ebedileştirsin diye şişkin göbeğini öne çıkaran bir büyük dayı çevresinde aile çemberi!

Brych'i çocukluğundan beri Mizinaların apartmanından bıkkınlığı korumuştu. Burada asla yoksul konutların o tanıdık ayrıntıları bulunmazdı, burada her şey bir küçük burjuva titizliği ile yerleştirilmiş, soğuk bir düzene bağlanmıştı. Dayının akvaryumu ve vitrinde sergilenmekten başka hiçbir işlevi olmayan porselen servis takımları:

onlar orada Georgette'in evlenmesini bekliyorlardı. Ne zaman salona geçilse, yenge "bu takım senin olacak yavrum" diyordu kızına. Georgette bazen bütün bu modası geçmiş şeyleri pencereden atma arzusu duyduğunu Brych'e itiraf etmişti. Bunlardan nefret ediyordu! Evin hanımı yenge ise her işe bakan hizmetçi tipiydi. Hali vakti yerinde burjuva ana-babaların kızlarını gönderdiği ev kadını okulunda ona sağlam bir eğitim verilmişti ve şimdi, hizmetçinin yokluğunda bile, günde birkaç kez parkeyi parlatıyordu. Brych'in, zaman zaman da Kazda'ların dışında eve kimseyi kabul etmezdi.

Georgette elbisesinin üzerinde kolalı bir önlükle oturma odasının kapsından başını uzattı ve Brych'e bir suç ortaklığı göz kırpışıyla baktı.

– İyi, oyalanıyorsun!

– Her zamanki gibi, özel bir şey yok!

– Öyleyse anlaştık değil mi? Bana yardım edeceksin değil mi?

– Bana güven arkadaş!

Brych gülümsedi ve Georgette mutfakta kayboldu.

Georgette sabah daireye telefon etmiş ve her zamanki konuşkanlığıyla onunla görüşmek istemişti. Brych, dayısının zorbalığı yüzünden ezilen bu küçük yeğenini çok severdi. Onu anlar, zaman zaman ufak-tefek sıkıntıları konusunda birkaç güzel şakayla onurlandırırdı. Zamanla Brych, Georgette'in genç kız tasalarını kulağına fısıldadığı sırdaşı haline geldi, ama bir süreden beri öğüt vermeyi bıraktı. Özellikle Brych'in eski mücadele arkadaşı Henri Béran'a gönlünü kaptırdığından bu yana.

O sabah Georgette'le Brych bir kahvede buluşmuşlardı. Bir fincan çayın önünde oturan Georgette, koştuğu için alı al moru mor, üzgün yüreğini açtı Brych'e. Brych başını sallayarak onu sabırla dinledi. Zavallı Georgette! Yaşamı kesintisiz bir korku ve sıkıntı sıralanışı haline gelmişti! Henri, babası, fakülte! O bu üçlü arasında, bir bilardo topunun bantlara çarpması gibi gidip geliyordu. Partiye üye olduğunu Brych'e söylemişti, ama evdekiler henüz hiçbir şey bilmiyordu! Kaç

kez babasıyla konuşmak istemişti, ama babanın ufacık bir bakışı, tek bir zehirli uyarısı ağzını kapamasına yetiyordu. Ve evdekilere her şeyi anlattığını söyleyerek Henri'ye yalan söylüyordu, ama Henri onu gevşeklikle suçluyor ve hoşnutsuz görünüyordu.

– Ne yapmalı Francois? Uzun süre gizli kalmaz bu iğrenç yalanlarım!

Ve partiden arkadaşları müthişti, Georgette onların yanında özgürce soluk alıyordu, hayır burada bunu açıklayacak sözcük yoktu! Onlar olmasa evde boğulacaktı o; her akşam yabancı radyoyu dinleyip sert uyarılar savuran bir baba ve anneyle birlikte gidilen şu ayinler! Dün, yerel hücre toplantısı için gönderilen mektubu gizlemeyi başarmıştı; ama bunu uzun süre yapamazdı, konuşması gerekiyordu! Partili olduğunu öğrenince ne derdi baba? Ve anne; "Ruhunu düşünmen gerek yavrum." Annesi onu sürekli Hıristiyan toplantılarına sürüklüyormuş ve oraya gitmediği zaman acı acı yakınıp ağlamaya başlıyormuş!

– Ama artık kendimden tiksiniyorum François! Böyle devam edemem, yalan söylüyorum, partiye ihanet ediyorum, onu inkâr ediyorum, ben arkadaşlara layık değilim, onların hepsini aldatıyorum, Henri'ye yalan söylüyorum... Bunun sonu kötü olacak.

Brych onun uzun yakınmalarını kesti:

– Dinle, sen ne istediğini tam olarak bilmiyor musun?

Georgette ona baktı! Evet ne istediğini biliyordu o! İnsan gibi yaşamak, insanların yüzüne doğruca bakma hakkına sahip olmak, Henri'yi sevmek istiyordu ve...

Brych yeniden onun sözünü kesti!

– Yapman gerekeni sana zorla kabul ettirecek değilim, ama Georgette, seni sürükleyeni ve kimin için partiye üye olduğunu çok iyi biliyorum...

– Doğru değil bu! Tam tersine! –Georgette gözlerini indirdi– Biz bu yüzden vaktimizi birbirimizle tartışmakla geçiriyoruz! Henri de senin gibi benimle alay ediyor. Ama partide olmak istediğimi biliyorum, istiyorum bunu! O benim koruyucum, hissediyorum bunu...

Brych başını salladı!

– Elbette bu senin sorunun canım, ama parti için iyi bir üye olacağını sanmıyorum! Partiyi hayır dernekleriyle karıştırmıyorsun değil mi? Doğru, kötü babalara karşı çekingen genç kızların koruyucusu olarak Parti... Bütün bunlardan ne anlıyorsun? Komünistlerin ne istediklerini biliyor musun? Nasıl biliyorsun onların haklı olduklarını?

– Biliyorum bunu, diye inatla bağırdı Georgette.

Parmaklarına baktı; sinirlendiği anlarda tırnaklarının ucunu ısırmak gibi kötü bir alışkanlığı vardı. Bu nedenle herkes ayıplıyordu onu. Brych onun eline küçük bir şaplak indirdi ve Georgette ağzından çekti parmaklarını. Politik olarak çok eğitimli olmadığını biliyordu, Henri bunu ona yeterince tekrarlamıştı, ama yine de! Ve alçak sesle ekledi:

– Bunu hissediyorum! Partili olmak istiyorum, anlıyor musun!

Brych bunu az çok anlıyordu. Gülümsedi:

– Kuşkusuz bu bir inanç Georgette! Madem inanıyorsun buna, tutarlı davran! Sana artık öğüt veremem, reşitsin!

Georgette sustu, yarı yarıya boş kahve salonuna endişeyle baktı. Sonunda içini çekti, omuzlarını silkti:

– Sana nasıl açıklayacağımı bilmiyorum François! Artık onları hiç anlamasam da benim anam babam... borçluyum onlara. Annem... babamın onu ne hale getirdiğini gördükçe içim acıyor...

– Babana ve annene saygılı ol, dedi Brych alaylı, dinsel önyargı mükemmel, siyasal bilinç sıfır!

– Hayır, böyle değil! Sen de benimle alay etme, rica ederim! Beni engelleyen şeyi ben de anlamıyorum. Kafeste gibiyim. Kafesi sarsmaya, parmaklıkların arasından sızmaya çalışıyorum, ama başaramıyorum! –Başını salladı, birden ayağa kalktı ve– Ama ben sızlanmalarımla sana zaten yeterince zaman kaybettirdim, değil mi? Beni bağışla! Bu akşam bana yardım edersin değil mi?

Georgette ona yalvarırcasına baktı, o kadar çocuksuydu ki Brych kabul etmek zorunda kaldı. Henri sekiz günlük işçi kolu görevi için

ertesi gün gidiyordu ve tam da Mizinaların akşam yemeği verdiği akşam, son bir kez Georgette ile buluşmayı istemişti. Bu durumda saat dokuzdan biraz önce, Brych küçük bir gezintiyi bahane ederek Georgette'in apartmandan çıkmasına yardım edecekti.

– Güzel, anlaştık sevgili kuzenim, ben zayıfım ve oyunculuk yeteneğim de yok, ama sana yardım edeceğim. Yalnız bilesin bu bir çözüm değil, sadece korkakça bir tavır!

– Bunu biliyorum, diye karşılık verdi Georgette ve kızıl lekelerle kaplı yüzüne gülümseyen bir rahatlama yayıldı: Harikasın François. Evde bir dram yaşanmaması için artık gitmem gerek. Babam gözetliyor beni. Ona öğleden sonra fakültede öğrenci derneği toplantısı olduğunu söyledim. Bütün bunlar karnımı ağrıtıyor sevgili François.

Brych oturma odasında yalnız başına beklerken bu acele konuşmayı hatırladı ve gülümsemesini güçlükle tuttu. "Garip gençlik," diye düşündü, Georgette, Alek Kazda ve şu Henri! Onlarla arasında ancak birkaç yaş fark olmasına rağmen farklıydılar. Onların kendi sorunları vardı, ama savaştan önce kendisini kaygılandıran şeylerle alakası yoktu. Onlar daha doğrudan, ne istediklerini daha açık görüyorlar, onlarda bir tür arzu ve güven var, karışık değil ama karmaşıklar. Georgette bile! Sıkılgan, saf, saydam, ama yine de!.. Nasıl demişti? "Ne istediğimi bilmiyorum!"

Dayı bir mutfak önlüğüyle salona girdi. Elindeki tepside dumanı tüten şehriye çorbası vardı, Georgette'in yaş günü yemeğine davetli yaşlı Kazda'nın oğlu Alek de arkasındaydı. Alek yorgun bir tavırla Brych'e elini uzattı. Brych;

– Fakültede ne var ne yok? diye sordu, hukuk fakültesinde okuyan Alek'e.

– Fena değil. Evet, çok değişiklik var, ama daha iyi! dedi ciddi ciddi Alek, ama Brych pek inanmamış gibiydi.

– Haydi, zaman kaybetmeyelim gençler, çorba soğumasın! Bu benim eserim. Çabuk yemek odasına, yemek odasına!

Dayı stant önünde toplanan aylaklara seslenen meydan oyuncusu gibi çağırıyordu:

– Sen, Georgette koş banyoda ellerini yıka, pis çocuk! Ve siz de gençler, gelin gelin! Akşam yemeğinden sonra herkese bir bardak bira!

Kaşıklar çorba kâselerine daldırılırken büyük anne pıtı pıtı yürüyerek geldi; ona bir sandalye vermek için herkes ayağa kalktı, ama ihtiyar kadın kimseye dikkat etmedi. Bastonunu masaya dayadıktan sonra soluk ve delici gözlerini kızına çevirdi. Besbelli kızgındı, kısık ve keskin bir sesle odasını kimin karıştırdığını sordu. Kimsenin eşyalarını karıştırmasını istemiyordu, odasını kendi başına düzenliyordu. Brych, bu ailenin yemek masasındaki tartışmalarına ilk kez tanık olmuyordu. Yenge yaşlı kadının suçlamalarını içini çekerek reddediyor, ama beriki bastonunu inatla döşemeye vuruyordu:

– Hayır, hayır! Ben hemen anlarım bunu! Kimse soyamaz beni!

Israr ediyor ve dayıya bakıyordu. Dayı hemen müdahale etti, çünkü büyükannenin Kazda'ların evine yerleşmekle tehdit edeceğini biliyordu. Bu durumda ona acı sitemlerde bulundu:

– Sizi anlıyorum anne, biliyorsunuz ki biz sizi çok seviyoruz, ama yine de...

Yaşlı kadın ona alaycı bir bakış attı ve sustu. "Sen istediğin kadar konuş, dümenci," der gibiydi gözleri, "senin istediğin beni hemen mezara sokmak!" Bu düşünce onun iştahını hiç kesmedi. Yaşlı kadın yiyebildiği kadar yiyor ve bir hayvan inatçılığıyla çiğniyordu. Her lokmada sarkık elmacık kemiklerinin üzerindeki buruşuk deri kımıldıyordu. Masanın öbür ucundaki Brych, kadının titreyen parmaklarının nasıl bir beceriyle sığır etinin hakkından geldiğine hayretle baktı.

– Pekâlâ, Alek, diye sordu küçük torununa, baban nasıl?

– Kötü, büyükanne, diye karşılık verdi delikanlı üzgün bir tavırla: Bugün ilk kez daireden vaktinden önce döndü ve bu onu çok etkiledi. Bari söz dinleseydi de sağlığına özen göstermeye razı olsaydı!

– Boşuna zahmet, diye pekiştirdi Dayı. Ona kaç kez söyledim: "Bütün bunları bırak Charles ve sağlığına dikkat et! Hiçbir şeyden yoksun olmayacaksın" Bir sağırla konuşmak gibi! Odasında düşüp kalmadan emekliliğini alması gerekir! Ah, bu zavallı Charles inatçı, dik kafalı!

Büyükanne başını sallıyordu. Pintiydi yaşlı kadın, çıldırasıya pinti. Brych ona her baktığında Balzac'ın yaşlı Grandet'sini düşünmekten kendini alamıyordu. Ölmüş kocasıyla işbirliği halinde biriktirilmiş bir servetin duyarsız ve değişmez bekçisiydi, güvensiz ve alıngandı! Yüreği bankadaki hesap sütunları içinde tutsak kalmıştı. Küçük bir memurun yamalı pantolonuyla bir gaspçı gibi ailelerine giren bu bitli, bu sefil Mizina onun parasına göz dikmişti! Onu açıktan ölmeye bırakacaktı. Nöbet tutmalı hem de gözetlemeliydi! Haydutlar etrafında dolanıyor, odasını kolluyorlardı.

Aile içinde kısık sesle söz edilen Hitler'in ondan çaldığı astronomik tutar yüzünden takıntılıydı. "Cehennemin dibine gitsin o! Mizina da kalan paraya el koymayı düşlüyor!" Büyükanne Zizkov'daki binayı 46'da satmıştı! Parayı yastığının altında sakladığı fısıldanıyordu. Parasının üzerinde uyuyor, boynuna astığı odasının anahtarıyla nöbet tutuyordu. Her zaman porsiyonların fiyatını hesaplıyor ve her lokmada damadı ile kavga ediyordu. Damadının gergin nezaketinin nedenlerini hiç bilmemesine karşın, her kavgada üstün gelmek onu çocuk gibi sevindiriyordu.

Dayı pekâlâ bunun bilincindeydi! "Açık ki yetmiş yedi yaşındaki bu ihtiyar kadın bugün değilse yarın ölecek; eh o zaman onun inine ilk giren kişi kazanmış olacak. Ama yaşlı kadın bir kaya gibi sağlam, sanki beni yiyecek gibi bakıyor, yüz yaşına kadar dayanabilir, belki de hepimizi gömecek! Onu Kazda'ya göndermek daha iyi olmaz mı?" Bu soru Mizina'nın kafasını sürekli kurcalıyordu. Yemeğini bitirir bitirmez odasına sürüklenişine baktı. Mizina ihtiyar kadının yaşını düşünüyordu.

Brych küçümseyen bir ilgiyle dayısını süzdü. Bu bakışın ne demek olduğunu biliyordu Brych. Bu küçük tilki gözlerin deliklerin-

den Mizina'nın beynine bakabilseydi eğer, kuşkusuz orada dayısının uzun zamandır beklediği şeyi görürdü: Birinci sınıf bir cenaze töreni, vücudunun bütün yaşlarını dökerek ağlayan bir yenge, duruma göre kiralanan bir koro ve ölü büyükannenin cömertliği üzerine dayının bütün aileyi duygulandıran etkileyici konuşması!

Alek sessizce yemek yiyordu; ağzının içinde her lokma bir sise dönüşüyor gibiydi! Sanki sofrada yoktu. Alek biraz uzunca boylu, zayıf, dar omuzlarına asılmış gibi duran ince örümcek kollu bir delikanlıydı. Sanki bütün varlığı gözlüğünün gerisindeki bakışlarında toplanmıştı; duraksar bir yürüyüşle yer değiştirirken elleri ürkmüş kuşlar gibi yanında çırpınırdı. Kentin bu cılız çocuğu, avluların dipsiz karanlığında güneşe uzanmaya çalışan bir ot sapını hatırlatıyordu.

Akşam yemeğinden sonra dayı;

– Okul işleri nasıl gidiyor? diye sordu.

– İyi, diye kısaca karşılık verdi Alek; hukuk onu hiç ilgilendirmediğinden bu konudan hoşlanmıyordu.

Dayı anlayışla;

– Peki gene şiirler yazıyor musun? diye sordu.

Dayıyla konuşmak istemediği bir konuydu bu, tek kelime etmeden başını salladı. Yazdığı şiirlerden konuşmayı sevmezdi. Şiirleri gazetede yayımlanınca akrabalarının ikiyüzlü coşkusu bunaltırdı onu. Alek'in şiirlerini bir tek Brych eleştirirdi, bu onu sinirlendirse de hak vermekten geri durmazdı: "Daha iyisini yapamıyorum... Şimdilik..."

– Pekâlâ, nasıl istersen, dedi dayı anlayışla, yaz, ama fikrimce, açık hava daha sağlıklıdır. Müstakbel bir avukat ve şiir... bunlar pek de birlikte yürümez. Gençlerin bazen bu düşüncelere kapılmalarını ben pek anlamıyorum!

Yemekten sonra Mizina, Georgette'in piyanoyu ne kadar geliştirdiği anlaşılsın diye çalmasını istedi. Georgette kızardı, türlü bahaneler uydurdu, ama bu hali dayıyı kızdırdı:

– On yıldır senin için para harcıyorum, evde gerçek bir Petroff'un var! Ve sen hiçbir şey bilmiyorsun, öyle mi?

Georgette babasını üzmek için beceriksizce çalmaya karar verdi. Masadan kalktı, salona geçti, piyanonun kapağını kaldırdı ve herkesin koltuklara oturmasını bekledi: geç kalmış izleyicilere kötü kötü bakan virtüöz hali vardı. Her zaman olduğu gibi mutfaktan kanaviçesini getirip hacimli vücudunu bir sandalyeye yerleştiren ve işlemeye başlayan yengeye ayıplayan bir bakış attı. Brych, yengeyi iri bir Ankara kedisine benzetti. "Eğer herkes susarsa yengenin mırıldadığını duyabiliriz" diye düşündü. Yenge arada bir bakışlarını kaldırıp salondakilere hayırhah bir hanımefendi edasıyla bakıyordu. Dayı, iyi kötü bildiği tek parça olan Hoffman Masalları'nı kekeleyip dururken (O, tam yirmi yıldır ısrarla bu parçayı çalıyor) Brych yengesini düşünüyordu.

Brych yengesine ne yakınlık duyuyordu ne de tiksinti. Marie yenge için hayatın anlamı basit ve felsefesi birkaç sıradan cümleden ibaretti. Onun için duygularını ifade etmenin tek bir biçimi vardı: gözyaşları... Akrabalarının kızıl hastalıklarına hatta ishallilere bile ağlardı. Bu geleneksel ağıtçı haliyle cenaze törenlerinin değişmez figürüydü. Gözyaşı dökmekte pek de cimri davranmaz ve değişmez başsağlığı dileklerini sıralardı: "O artık daha mutlu, zavallı artık acı çekmiyor! Bu gözyaşı vadisinden hizmetkârını çağırmak lütfunda bulunan Tanrı'nın cennetinde olacaksınız." Yalnızca hizmetçilerin gözyaşı dökmeye hakkı yoktur, çünkü doğaları gereği bu zararlı varlıklar yalan söyler ve teldolabı yağmalarlar; onlara ne kadar sert davranılırsa o kadar iyidir!

Müzik ziyafetini alkışlayan tek kişi yenge oldu. Sonra pıtı pıtı yürüyerek kahve hazırlamaya gitti.

Dayı, kendinden memnun divana çöktü, uzun bacaklarını uzattı ve hararetli bir konuşmaya hazırlandı. Güzel bir akşam yemeğinden sonra iyi bir konuşmaya itiraz etmezdi dayı. Artık herkes gerisini şimdiden bilmekteydi; bütün insanlığın sözcüsüymüş gibi çatık kaşları ve ciddi tavrıyla,

– İddia ediyorum ki, diye başladı, iddia ediyorum ki bu devir bizzat uygarlığın temellerini baltalamaktır. Evlilik, aile, insana saygı, sanki bütün bunlar...

Alek sözünü kesti:

– Hangi temeller ve hangi uygarlık?

Sinirlenmeye başlayan Georgette'in yanındaki kanepeye oturdu ve sigara yaktı. Brych, dayı ile yeğen arasında sert bir tartışmaya tanık olacağını artık iyi biliyordu. Hep kavga ederlerdi. Rejime açıkça yakınlık duyan Alek, Mizina'nın siyasi düşüncelerine katlanamazdı.

Dayı kaşlarını kaldırdı ve belagatinin vanalarını sonuna kadar açtı. Brych kayıtsızca dinliyordu: "Hiç değişmiyor, her zaman aynı eski plak! Dönemin bütün yakıcı konularına, yeni millileştirmelere, yurtseverliğe yaklaşıyordu. Sonunda dayı onun önüne intikamcı bir işaret parmağı doğrulttu:

– Miras elinden kaçıp gidince göreceksin. Özel mülkiyete karşı genel bir saldırı karşısında bulunuyoruz!

Dayı birkaç cümle içinde özel kapitalizmin girişkenlik ruhu olmaksızın, sanayinin iflasına ilişkin bir tablo çizdi ve her zamanki gibi sözlerini, özellikle gençlere ilişkin ahlak üzerine bazı uyarılarla tamamladı.

– Devletin temeli olan aile tehdit ediliyor. Bu dönem, sizi temin ederim, karıyı kocaya, çocukları ana babalarına karşı çıkarıyor ve bu ancak bir felaketle sonuçlanır!

Brych, Georgette'e baktı. Alek'in yanında elleri dizleri üstünde oturuyor ve eski duvar saatinin ibresine bakıyordu. Saat sekiz! Brych ona gülümseyerek baktı. "Hiç korkma, Georgette, unutmadım! Bana güven!"

Kafası başka yerdeydi. Dayının pek duygusal kanıtlarını hangi kaynaktan devşirdiğini biliyordu. Bu bencil adam, güzel cümlelerine karşın, yalnız kendi kişiliği, kendi mesleği, kendi başarısı ile ilgilenirdi.

Alek isyan halindeydi:

– Bunun anlamı yok. Sonsuzca sürüp giden rejimler yoktur. Daha yenilerde kapitalist rejimde yaşıyorduk ve artık kapitalizm ölüm yolunda! O sadece birtakım insanların yüreğinde yaşıyor...

– Evlat, sen bunları dört kuruşluk broşürlerde okumuşsun!

– Ya sen, bahse girerim sen bu broşürlerden hiçbirini okumadın! diye kestirdi Alek. Hiç kuşku yok, sağduyunla yetiniyorsun. Bunun için çoktan kullanılmış, bir yüzyıl önce çürütülmüş kanıtları yineleyip duruyorsun. Yeni hiçbir şey yok...

Bu son derece kişisel saldırı tartışmayı yeniden alevlendirdi. Dayı işaret parmağını Alek'e doğrulttu:

– Baban seni beslediği sürece sen hep böyle bulutlarda dolaşacaksın, toy delikanlı. Ama hayat seni yola getirecektir. Hayat kavgadır ve her zaman kavga olacaktır! Çevrendeki küçük insanlara bak hele! Şimdiden, daha şimdiden birbirlerine kabarıp duruyorlar. –Özellikle uygun bir tanımı bulmaktan memnun, kavga, diye tekrarlayıp duruyordu.– İşte böyle! Her şey için! Biftek, sıcacık bir yatak, güneşli bir yer için. Siz öğrenciler her şeyi bildiğinizi sanıyorsunuz, ama deneyiminiz yok sizin! Bu konuda kimse hiçbir şeyi değiştiremez, doğanın yasasıdır bu, güçlü zayıfı yer...

– Yanlış, diye karşılık verdi Alek. İnsan sömürü yüzünden bu hale gelmiştir! Yaşamak için hep titreye titreye! Siz de öyle! Ama değişecek bu!

Dayı bıyık altından gülüyordu:

– Avucunu yala! Bu kızıl hastalığından uzun zaman önce iyileştim ben! Ağzınız daha süt kokuyor. Baban bakıyor size; bu durumda felsefe yapmak kolay tabii! Ama hayat yola getirecek seni, şair! Gerçekçi olmak gerek! Erkekçe görebilmek gerek!

İncinen Alek el kol hareketi yaparak kalktı. Brych, genelde sessiz ve düşler içindeki bu delikanlıyı pek tanımıyordu. Öfkeden titreyen Alek piyanonun yanında ayakta durdu. Dayı boş yere sözü uzatıp felsefesini sergilediği sırada o uzunca bir süre sessiz kaldı, sonra dayıya dönerek:

– Senin için bütün bu olanları erkekçe görmek nedir? Eğer dünya en güçlünün en zayıfı oburcasına yediği bir cangıl gibiyse, bu durumda ben ölünceye kadar çocuk kalmayı yeğlerim, dedi.

Alek, dayıyı minder dışına attığından emin, kışkırtıcı bir gülümsemeyle söylemişti bunları.

– Bunlar şiirsel gevezelikler ufaklık! Gazetelerdeki mısralara bak; şiirde etki son derece başarılı! Koş hemen bir işçi koluna! Yaşasın kürek ve kazma, uygarlık araçları!

Dayı öfkelenmeye başlamıştı. Brych onu kayıtsız bir biçimde dinliyor, sigara tüttürürken bir yandan da duvar saatine bakıyordu. Tartışmaya karışmak için en ufak isteği yoktu, ama dayısına karşı Alek'e yakınlık duyuyordu. Brych daha önce bu coşkulu gençle tartışma fırsatı bulmuştu, dayısının düşüncelerini ise zaten herkes biliyordu. Alek tartışmalarda pasif kalsa da ve temelde hiçbir zaman anlaşamasalar da, bilgili ve çok zeki bir delikanlı olduğunu Brych her zaman teslim ederdi. Brych ve Alek sanatta özgürlük, kültürü eşitleştirme sorunu noktasında ayrılıyorlardı.

Alek her tartışmalarında Brych'e en zayıf noktaya dokunduğunu kanıtlayan bir kızgınlıkla karşılık verirdi. Alek'in verdiği karşılıklar genelde güçlü ve açık değildi ama dürüstçe tartışmayı da bilirdi: "Şöyle ya da böyle, mümkün olan tek yol bu ve ben bütünüyle benimsiyorum! Hem mantıklı hem de insanca olmasına karşın senin gibi birinin bunu anlamaması beni şaşırtıyor!"

Duvar saatinin akrebi yavaş yavaş dokuza yaklaşıyordu. Brych daha fazla dayanamadı ve sert bir uyarıyla tartışmaya karıştı:

– Yine de anlamak istediğim bir şey var dayıcığım; açıkladığınız bu düşüncelere karşın, neden Partiye üye oldunuz?

Mizina rahatsız bir biçimde gözlerini kaldırdı ve sıkıntılı bir hal aldı. Alek'in şaşkın bakışını fark etti ve karşılık verdi:

– Karıştırma. Bunun ilgisi yok. Mecburdum.

Sıkıntısı onu gülünç kılıyordu. Sinirli sinirli bir sigara yaktı:

– Kendine olduğundan daha aptal bir hava verme. Pekâlâ, anlarsın bunu! Üye olmak gerekiyordu, başka yol yoktu! Öte yandan...

Georgette'in dehşetle kendisine baktığını fark etti. "Mecbur olduğumu anlamayacak kadar geri zekâlı mı bu kız?" Partiye üye olduğu-

nu Georgette'in bilmesini istemiyordu. Genç kızın şaşkınlığı kimsenin gözünden kaçmamıştı. Mizina ona sert bir şeyler söylemek istedi, ama uğraşınamayı yeğledi.

– İlke olarak sosyalist düşünceye karşı değilim ki! Makul ve ölçülü hareket edilirse...

Ama keyfi kaçmıştı bir defa. Bıkkın bir tavırla kolunu kaldırmakla yetindi.

– Ah, demek öyle! dedi Alek anlaşılır bir gülümsemeyle, sosyalizme karşı değilsin! Yalnız, bu kadar çabuk olmasın! Sanayicilerin fabrikalarına hemen el koymanın faydası yok ve bırakın ikbal avcıları kariyer yapsın! Oldukça komik...

Dayı mosmor olmuştu:

– Eğer baban olsaydım, seninle başka türlü konuşurdum! Sanırım babanın eli yumuşak. Ne yazık ki artık babalarının elleri yumuşak kuşaklar var. Peki ne sağlıyor bu? Budalalar, küstahlar, idealistler! Hepsi barutu icat ettiklerini sanıyor ve parmaklarını oynatarak cenneti bekliyorlar. Bir elinde kitapçık ve öbüründe...

– Kazma, diye alaysamayla sözünü kesti Alek, bu sırada babaları ömürlerinin geri kalanını "Hiçbir şeye inanmayınız, dünya yıkımına koşuyor!" diye söylenerek geçiriyorlar. Yalnız, bu numaralarla gençleri tutamazsınız! Gençliğin önünde bütün bir yaşam var, oltayı yutmaz gençlik. O, yaşamak, dünyaya güvenmek ve geleceğe inanmak istiyor! Anlarsınız, ne pahasına olursa olsun!

Brych yeniden söze karıştı:

– İşte, son derece açık bir siyasi program Alek! Her türlü sınamaya açık bir felsefe! Hiçbir şeyi duymak istemiyoruz, yalnızca yaşamak ve eğlenmek istiyoruz! Özgürlük boğuldu, toplama kamplarında insanlar var, kurşuna diziliyoruz! Alay ediyorlar bizimle! Biz yaşamak istiyoruz! Ne pahasına olursa olsun!

– Kayıtsız şartsız demagoji bu, diye karşılık verdi Alek: Gerçek gençlikten söz ediyorum ben.

Brych alaylı bir gülümsemeyle;

– Biraz kolaycı bir düşünce, dedi, ben kişisel olarak kölelikte bir gelecek görmüyorum, anlıyor musun! Yalnız, bunu bilmek, buna inanıyormuş gibi görünmemek için yeterince cesaretim var, işte özgürlük bu. Kişisel olarak yeterince acı çektim ben...

– Acı çektin, ama hiçbir şey anlamadın, dedi Alek sakin sakin.

Brych karşılık verecek zaman bulamadan Georgette'in yalvaran bakışını fark etti ve duvar saatine bir göz attı. Saat dokuzu çalıyordu! Henri evin önünde mekik dokuyor olmalıydı, Georgette ise sabırsızlıktan titriyordu. İyi bir taktik olarak sustu, Georgette'e temiz havaya çıkmayı önermek için uygun anı bekledi. Dakikalar akıyor, konuşma durgunlaşmaya başlıyor, ama bitmiyordu. Yenge kanaviçesini bıraktı, çay fincanlarını getirmesine yardım etmesi için Georgette'i çağırdı. Georgette onun yanına gitmek zorunda kaldı. Kapıdan kaygısını Brych'e işaret etti, Brych ise onu yüreklendiren bir işaretle karşılık verdi. "Korkma!"

Sıcak çayı yudumlayıp yengenin hazırladığı tuzlu çubukları kıtırdatırken duvar saatinin akrebi çeyrek üstüne kondu.

Brych, Georgette'in gizli baskısını algıladı. Elinde narin fincanı, döndü ve omuzlarını silkti, direncini yitirmiş gibiydi. Sakıngan olmak gerek, dayının burnu iyi koku alır! "Çaydan sonra!" Bu sırada, çay fincanlarının çınlaması arasında sokaktan ıslık sesi duyduğunu sandı! Fincanını tabağının üstüne koydu ama, ona ağzını açma zamanı bırakmadan, artık yerinde duramayan ve yanı başında sandalyesinde kıvranan Georgette son derece saçma ani bir saldırıya kalktı:

– François ile biraz dolaşmak istiyorum baba! diye boğuk bir sesle mırıldandı ve gözlerini indirdi. Biraz başım ağrıyor!

Fincan, kızına sert bir bakış atan dayının ağzının önünde durdu.

– Ne demek oluyor bu? Senin gece gezmelerinden illallah demeye başlıyorum yavrum! Ben sana baktığım sürece...

– Ama biz hemen döneceğiz! Değil mi François...

– Yeter! Başın ağrıyorsa al bir aspirin ve doğru yatağa!

Georgette sustu ve mutsuz gözlerle Brych'e doğru döndü. "Ne yapmalı?" Brych durumu düşündü. Mümkün olduğu kadar çabuk Alek

ile anlaşması gerekiyordu, dayı buna daha kolay inanacaktı. Delikanlıya doğru eğildi, ama hiçbir şey söyleyemeden kapının zili çaldı. Sanki zili çalan kadermişgibi herkes birden başını kaldırdı.

II

En çok korkuya kapılan Georgette idi. Korkuyla ellerini yüzüne götürdü ve annesinin ardından çılgın gibi girişe koştu, bu sırada dayı titrek bir elle fincanını tabağının üzerine koydu, masanın üzerinde iterken fincan çınladı.

– Kim olabilir, Tanrım! Hem de bu saatte!

Kapı açıldı ve kırmızı bir şakayıka benzeyen yengenin arkasında Henri, yıkılmış Georgette'i önüne iterek salona girdi. "dayı çıldıracak" diye düşündü Brych, "müdahale etmem gerekecek, hem de gecikmeden!"

Çok geç! Henri kravatsızdı; yakası açık gömleğinde parti rozeti vardı. Odanın ortasında durdu; artık yalnızca o görülüyordu! 'Selam' anlamında Brych'e bir göz kırptı ve güvenle dayıya baktı. Dayı koltuğunda oturuyor, gözleri kısık ve bir sfenks suratı ile davetsiz misafiri inceliyordu; şaşkınlığından çoktan kurtulmuştu.

– Bağışlayın beni Bay Mizina, –cesaretle söze başladı Henri– ama ben yarın bir işçi koluna katılmak zorundayım ve Georgette ile ben, gitmeden önce bir kez daha görüşmek üzere anlaşmıştık. Umarım karşı çıkmazsınız.

Dayının yüzü titredi; gözleriyle Georgette'i aradı; bakışlarıyla kınadı; sonra bu beklenmedik ziyaretçiye dönerek, ona soğuk ve yapmacık bir gülümsemeyle baktı. Gövdesini eğdi. Bir süre düşündükten sonra ağzını açtığında çıkan ses, delik bir tencereden sızan bir su gibiydi, öfkenin sızdığını görmek için onu iyi tanımak gerekiyordu.

– Demek, bir işçi koluna gidiyorsunuz! Duraksar bir elle çay fincanını aradı.

– Ve Georgette ile anlaşmışsınız? Tabii, benim için bu bir haber! Pekâlâ, oturun ve bir fincan çay alın!

Henri reddetti:

– Teşekkür ederim. Rahatsız olmayın!

Henri sabırsızlıkla bir ayağından öbürüne ayak değiştiriyor ve Mizina'nın kötü resimlerinin asılı olduğu duvarlara bakıyordu; açıkça rahatsız görünüyordu.

– Bu durumda, diye acımasızca yine başladı dayı, siz bu işçi kollarının etkinliğine kuşkusuz inanmışsınız. Oraya ses tellerinizi çalıştırmak için gitmediğinize göre, değil mi? Ah bu gençlik! Şenliklerden şarkılardan başka bir şey yok! Pekâlâ biraz konuşalım! Oturun, sıkılmayın, bu karşılaşmadan yararlanalım. Sıkılmış gibisiniz!

– Ben mi, dedi Henri. Yüksek sesle güldü. – Neden? Hiç de değil.

– Pekâlâ delikanlı! Siz buraya Hızır gibi yetiştiniz. Biz, yani karımla ben, kızımız Georgette ile görüşmek lütfunda bulunduğunuzu bile bilmiyoruz.

– Nasıl, bilmiyor musunuz?

– Öyle! Küçük hazinemiz söylemedi... Bu durumda kabul edin ki tanıştığımız koşullar hiç de normal değil. Aynı şekilde ziyaret saatiniz de pek usule uygun değil. Size kızmıyorum! Ama mademki buradasınız, olayları derinlemesine çözümleyeceğiz ve sanıyorum ki sonuçlar kendiliğinden gelecek. O zaman, birinci soru: Georgette ile niçin görüşüyorsunuz? O aptal, üstelik güzel de değil, bu benim fikrim! Size bakıyorum ve kendi kendime şöyle diyorum: işte gerçek bir militan! Oysa Georgette burjuva kökenli bir kız! Bu sizi rahatsız etmiyor mu?

– Ediyor, dedi içtenlikle Henri ve hemen ekledi: ama ben onun değişeceğini umuyorum.

– Bunu ciddi olarak mı söylüyorsunuz? Dayının sesinde buz gibi bir rüzgâr vınladı.

– Kesinlikle!

– Pekâlâ, ama niçin görüşüyorsunuz onunla?

– Neden olmasın, dedi kızmaya başlayan Henri. –Açık bir şey bu! Çünkü onu seviyorum.

Kollarını sinirli sinirli sallarken yavaşça söylemişti bunu. Dayı başını salladı:

– Çok iyi! Rahatlamış hissediyorum kendimi! Evlenmeyi düşünüp düşünmediğinizi söyleyebilir misiniz bana? Kabul edin ki baba olarak buna hakkım var...

– Evet, hakkınız var! Ama size cevap veremeyeceğim, çünkü bu sadece bana bağlı olmayacak.

– Kime bağlı olacak bu? diye sordu dayı.

Georgette sinir bunalımının eşiğindeydi. Zaman zaman fal taşı gibi açılmış gözlerle babasına ve Henri'ye bakıyor ve umutsuzca tırnaklarını kemiriyordu.

– Baba, lütfen dur artık!

Mizina çabucak susturdu onu:

– Sen kapa çeneni! Sonra sinekkaydı yüzüne yine aynı gülümsemeyi kondurdu:

– Pekâlâ, onunla evlenmek iyiliğini göstereceğinizi kabul edelim, besleyebilir misiniz onu? Haa? Geleceğiniz nasıl görünüyor?

Dayı eğlenmeye başlamıştı. Henri de öyle. Mizina'nın oyununu açığa çıkarmaya niyetlenmiş ve aynı silahlarla karşı hücuma karar vermiş gibiydi. "Bekle küçük burjuva, işte karşı karşıyayız!"

– Gelecek mi? Sizin açınızdan bu kesinlikle karanlık gece olacak bay Mizina! Şu anda, ben üniversitede öğrenciyim, anlıyor musunuz! İşçi kollarına, fakültede toplantıya gidiyorum. Partinin örgütlenme bürosuna üyeyim... ve... ama sanırım size bütün bunları sıralamanın faydası yok! Bir aileyi geçindirmeye gelince, şu an için sorun bile olmaz bu, bursumla geçiniyorum anlıyor musunuz? Öte yandan, önemli mi bu? Bugün artık kadınlar yalnız başlarına pekâlâ geçinebiliyorlar! Ben sözcüğün geniş anlamıyla gelecekle, toplumun bütününün geleceğiyle uğraşıyorum. Ondan sonra kuşkusuz toplum beni olduğum yere bırakacak.

Henri dayıyı sığınağından çıkarmayı başarmıştı.

– Görüyorsunuz! Hiçbir şeyden tasalanmıyor, hiçbir şeye aldırmıyorlar!

Mizina işaret parmağını sallıyor ama kendini tutuyordu:

– Kızımı bu kadar derinden sevdiğinize göre, tecrübeli bir erkeğin öğütlerini dinlemek zorundasınız. Ama sizin de sağduyunuz var kuşkusuz! Hakkımda ne düşündüğünüzü iyi biliyorum: bir küçük burjuva! Öyle değil mi? Eski modayım, gericiyim ve bütün ıvır zıvır şeyler! Yaşlılar aptaldır değil mi? Yalnız, başkalarına moral verebilmeniz için sizde henüz bir şey eksik aziz bayım! Sizde bizim deneyimimiz, yaşamları boyunca çalışan namuslu insanların deneyimi yok...

– Yeter, diye kesti Henri. Deneyime saygı duyuyoruz biz; bizim buna ihtiyacımız var. Önemli olan yaş değildir. Otuz yaşından küçük ihtiyarlar bilirim. Sizin sözünü ettiğiniz yaşa gelince, çok teşekkürler! Dünyayı ne hale getirdiğinizi görmek için etrafınıza bakmanız yeterli!

"Sınırları aşıyor," diye düşündü Brych. Dayının yüzündeki sabırlı ifade kaybolmuştu:

– Pekâlâ, bugünkü gençliğin hödüklükten yoksun olmadığını gördüğümden bırakalım bunu. Evet hödüklükten! Kısaca, örneğin toplantılar, işçi kolları ve öbür sosyalist kazanımlar gibi daha yararlı uğraşlara ayırabileceğiniz değerli bir zamanı kızımla kaybetmenizi istemiyor ve bunu onun önünde söylüyorum! Gençleri seven bir insan olarak size kesin olarak söylüyorum ki, aklınızı başınıza alın, Georgette onu besleyecek biriyle evlenecek. Ben çağın gerisinde biri değilim, bundan emin olun! Yakışmayacak bir çift olmanız bir yana, kesinlikle olmayacak bir iş bu! Onu bunun için yetiştirmedim ben! Aşk için para ve sağduyu gerek...

– Böyle düşünmeniz beni şaşırtmıyor, diye karşılık verdi Henri. Ben de yüzünüze karşı size durumunuzu söylemek isterim...

– Henri! diye bağırdı Georgette.

Bütün bu tartışma boyunca, elleri yüzünde, bir yaprak gibi titreyip durmuştu.

– Henri... lütfen...

– Kes sesini. –Dayı onun ağzını kapattı– Birazdan konuşacağız hanım kız!

Artık kendini duruma hâkim hissediyordu:

– En tutkulu tartışmanın bile bir sonu olmalıdır. En uygun zamanda bırakmayı öneriyorum!

Yerinden kalktı, uyanık ve asker adımlarıyla giriş kapısına yöneldi, birden kapıyı açtı ve zarif bir tavırla çıkışı gösterdi.

– Beni dışarı mı atıyorsunuz? diye sordu Henri boğuk bir sesle.

Çenesi tehditkâr bir sesle öne çıkmıştı. Kımıldamıyordu. Dayı yapmacık bir sesle:

– Çabuk kavrıyorsunuz, diye belirtti.

Brych müdahale etme gereğini duydu; ayağa kalktı, elini Henri'nin omzuna attı, geç olduğunu ve birlikte gideceklerini söyledi, ama Henri sıyrıldı. Karanlık bir tavırla, dehşetten suspus olmuş Georgette'e baktı, bir kâbustan kurtulmak ister gibi elini alnına götürdü ve tiksintiyle titredi:

– Tanrım! Nereye düştüm ben? Georgette'e veda etmeye geliyorum ve bana param olup olmadığını soruyorlar. Gerçekten 1948 yılında mıyız? Yirminci yüzyılda değiliz burada! Bir tek klavsen eksik! Pencereyi açın, boğulacaksınız içeride! Georgette buraya fakülteden arkadaşları davet et, bu manzara zahmetine değer!

– Nutuk yeter bayım! diye bağırdı dayı kapıdan.

– Tamam, gidiyorum bayım! Umarım sindiriminizi kesmedim! Evinizden hoşlandığımı sanmayın. –Yerinde çivilenmiş gibi duran genç kıza öfkeyle döndü– sen nesin biliyor musun? Pis bir yalancısın sen. Beni iğrendiriyorsun!

– Henri, lütfen, Henri...

– Hayır... hayır benimle gel! Burada, bu deliler evinde sağduyulu hiçbir şey söylenemez! Geliyor musun?

– Georgette evde kalacak! diye bağırdı Mizina ve kapı kolunu oynattı.

– Ben Georgette'e söyledim, diye kestirdi Henri... O reşittir, anlarsınız!

Georgette salonun ortasında dayı ile Henri arasında dikilmiş kımıldayamıyor, sadece çenesi titriyordu. Buğulu gözleriyle Henri'ye baktı; bir rüyaydı bu! Dudakları ona sesleniyor, ama sözcükler tüm önemini yitiriyordu. "Henri! Henri!" Kaçmak istiyor, ama kımıldayamıyordu. Babasının bir tek bakışı, baba öfkesinin o en korkunç bakışı onu yere çivilemişti. Korkuya kapılan yenge mutfağa kaçmıştı. Yıllarca işleyen babanın otoritesi bir yayın teli gibi gerilmişti.

– Georgette, diye sakince sordu Henri, geliyor musun?

– Henri... Henri, lütfen... Biraz sağduyulu ol...

– Senin sağduyuna tüküreyim! Artık her şey bitti, anlıyor musun! Bu bir yalanmış! Pis bir yalan, ama artık karar vereceğiz! Ya benimle gelirsin, ya da bu küflü müzede kalırsın! Seç, bekliyorum!

Brych da kımıldayamaz olmuştu. Georgette'e baktı. Dayı bütün görkemiyle kapının kolunu tutuyordu. Alek piyano üzerine dizilmiş bir partisyonlar yığınını sinirli sinirli karıştırırken yüzü bir tikle deviniyordu. Artık her şey Georgette'e bağlıydı.

Saat dokuz buçuğu çaldı.

– Elveda, artık seni görmek istemiyorum.

Henri odadan neredeyse koşarak çıktı ve kapıyı çarptı. Gürültüye uyanan büyükanne odasının kapısını aralayarak buruşuk küçük kafasını gösterdi. Parasını çalmaya gelen haydutlar mıydı bunlar? Ama yanından fırtına gibi geçen Henri'nin görünüşü geriletti onu. Anahtarı kilitte döndürdü. Giriş kapısının çarpması nemfalar ve satirlerle süslü sessiz merdivende çınladı.

Dayı yavaşça Georgette'e yaklaştı, ses getiren bir tokatla canlandırdı kızını ama 'bana bir daha maval okumaman için' derken sesi uzlaşmacıydı.

Georgette yüzünü elleri arasına aldı, sonra doğruldu ve şaşkınlıkla çevresine baktı:

– Onunla gideceğim...

Ve yineledi, ama bu kez babasının korkunç bakışı altında sesi oldukça güçsüzdü:

– Gideceğim...

Mutfaktan gelen yenge bu sözcükleri duydu ve hıçkırmaya başladı;

– Sevgili kızım! Sakin ol yavrum!

Georgette'in üzerine atılıp anne sıcaklığıyla kucakladı onu, gözyaşlarına boğuldu:

– Georgette! Üzüyorsun beni! Ah çocuklar, çocuklar! Ne oluyor sana böyle! Toparla kendini! Tanrı'yı düşün... baban öfkesine kapılmış... bizim için nelere katlanıyor o... beni öldürmek... bana acı çektirmek istiyorsun...

Yenge avutulamaz durumdaydı.

– Yeter!

Dayı öfkeyle ve kararlı adımlarla Georgette'e yaklaştı, ama o ana kadar sesini çıkarmayan Brych onu kolundan yakaladı:

– Bırakın onu, duyuyor musunuz! –öfkeden benzi atmış gürlüyordu– Bırakın onu, yoksa yüzünüzü dağıtırım.

Georgette'i omuzlarından tuttu ve odasına götürdü. Georgette devrilen bir ağaç gibi yıkıldı, yüzü yastığa gömüldü. Brych onun saçlarını okşadı. Konuşmaktan kaçındı. Kendisinin anlaması gerekiyordu!

Girişte tiksintiyle bakan Alek onu bekliyordu. İki genç pardösülerini giyip sıvışırken salondan dayının öfkeli sesi geliyordu:

– İşte senin bağrında beslediğin şey... Küçük kızın! Bu senin kabahatin! Uzun zamandır tavırlarından kuşkulanıyordum! Sen küçük bir meleğin olduğunu sanıyordun, haa! İşte o melek kızın biriyle dolaşıyormuş... İşte sana gençlik! Pislikler! İkiyüzlüler. Bir orospu, olup olacağı şey bu!

Sonunda açık hava! Soluk almak! Brych, Bayan Hassmanova'ya, binanın kapısını açmış olduğu için bir bahşiş veren Alek'i bekledi.

Sokağın köşesinde, incecikten yağan yağmurun altında bir akasyanın gövdesine yaslanıp onları gözetleyen ve sinirlerini yatıştırmak için sigara içen Henri'yi gördüler. Sokak fenerinin ışığında alnına düşen yağmur damlaları parıldıyor, dağınık saçları gözlerinin üstüne düşüyordu. Ağacın gövdesinden ayrıldı, Brych ve Alek'e yaklaştı:

– Ne oldu?

– Hiç, dedi Alek. –Sırtına bir şaplak indirdi.– Kusmak istedim. Ailemle öyle sıkı bağlarım yoktur. Ah şu dayı! Yalnız sen hiç yardım etmedin Georgette'e.

– Üzgünüm, diye kestirdi Henri, elleri ceplerindeydi. –Bu artık benim işim değil!

– Nasıl? diye öfkeyle araya girdi Brych, onu sevdiğini sanıyordum!

Henri hiç karşılık vermedi. Karanlık bir tavırla yürüyor ve kesik kesik öksürüyordu. Alek düşüncelere dalmış homurdanıyordu. Nasıl bir gece? Üzgün, düşmanca! Bir dize geldi aklına. Kimindi bu? Bilmiyordu. Sokak lambalarının ışığı ıslak şoseye akıyor, sıkıntı yaratıyordu. Kulağında tatata, tatata diyen tanıdık bir ritim ve ne yazık ki anlaşılmayan, patlayan sözcükler gibi cümle kırıntıları işitti; bir öfke ve gurur şarkısı gibi... Gözlerinin önüne dayının apartmanı geldi; pantuflalar, karışık ve göz kırpan hayaller dalgası... İnsanlara yazacağı şarkıyı nasıl dillendirmeliydi! "Hiç bilmiyorum! Belki bir gün şiirim capcanlı fışkıracak... tatata, tatata..."

Güçlü bir ses sarstı onu, ritim uçtu gitti.

– Hayır demiyorum, diye gürlüyordu Henri'nin sesi! Ama bütün küçük burjuva kirlerden kendini kurtarması gerek. Kaybedecek zamanımız yok, biliyorsun! O zayıf, bilinçsiz, korkusu yüzünden yalan söylüyor! Bunun yanında kurnaz, partiye kaydolmuş! Hayır, onunla yaşayamayacağım, birbirimize göre değiliz biz ve ben bu işin bitmiş olmasından memnunum. Gidip yatacağım, iyi akşamlar!

Karşı kaldırıma geçti, elleri ceplerinde hafifçe öne eğik, tramvaya binmek için hızlandı; kaldırımdaki taşa öfkeli bir tekme indirdi ve

uzaklaştı. Brych'le Alek yağmurlu gecede yan yana sessizce yürüyorlardı. Brych birdenbire Alek'e sordu:

– Demin söylediklerinde samimi miydin sen? Yani bu akşam dayılarda savunduğun şeylere inanıyor musun?

Alek şaşkın döndü. Brych'in sorusu onu daldığı düşünceden kopardı:

– Elbette inanıyorum!

Bu kısa karşılığı bir sessizlik izledi. Pardösülerine sarınmış yürüyen birkaç kişiyi geçtiler, yağmur damlaları şapkalarına kayıyor, yüzlerine akıyordu. Alek yeniden söze başladı:

– Geçenlerde bir fabrikaya gittim... Beceriksiz bir halim olmalı, işçilerle konuşmayı bilmiyorum. Ama ilgi çekiciydi. Onlar ince eleyip sık dokumak için kafalarını yormuyorlar! Senin gibi değiller! Ya da benim gibi!

– Neyi gösteriyor bu? Zeki bir çocuksun sen, ama sende beni aşan bir şey varsa eğer, o da senin partizan körlüğün. Ben, hiçbir partiden değilim.

– Ben de! diye fısıldadı Alek.

Bir sokak lambasının ışığı gözlüğünün bombeli camlarını parlattı. Brych'in inanmayan bakışını sezdi, başını salladı ve açıkladı:

– Doğru, Brych! Kendimle pek övünüyordum ben! Anladığımı sanıyordum ama aslında hiçbir şeyi anlamamıştım. Hiçbir şey, işte anladığım bu! –Ciddi ciddi kendini suçluyordu.– Yürekten komünist olmanın yettiğini, üye olmanın, kart sahibi olmanın illa gerekmediğini düşünüyordum! Sağlam bir örgütün önemini düpedüz küçümsedim, belki de toplantılar korkutuyordu beni! Temelden yanlış bunlar! Kısaca, olgun değildim! Sonra Şubat geldi ve ben kenara çekildim. Rahatsızdım. Tipik aydın hastalığı, ortamın etkisi bazen akıldan ve yürekten daha güçlüdür!

– Kolayca onarabileceğin bir yanlışlık! diye küçümseyen bir tavırla alay etti Brych.

– Tam değil! Daha üye olmadım. Arkadaşlar beni çağırdı, her zaman partiye oy verdim; fakültede, genel toplantılarda bile, çokları şa-

şırmıştı: "Nasıl, Kazda partili değil mi?" Hayır! Şimdi ise, partiye üye olmadan önce, buna layık olmak istiyorum! Mizina dayı değilim ben! Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

– Bu soruyu bana soruyorsun ha! Bildiğim tek şey senin hemen iyi dizeler yazamayacağındır! Bir Mayakovski olmandan kuşku duyuyorum. Huzura eğilimli deyişler!

– Yazık! Bekleyeceğim! Boşluktayım ve tek bir iyi dize yazamadım. Önce ayaklarım yere basmalı. Önemli olan bu, dedi Alek sakince.

Soğuktan dişlerini birbirine vurunca makine gibi adımlarını sıklaştırdı. Açıkçası tartışmak istemiyordu, Mizina'lardaki akşam onu derinden sarsmıştı.

– Dayıyı düşünüyorum, dedi Brych az sonra. Ne önerirsin bana? Onun gibi yapmamı, kabul etmemi mi?

– Hayır, hiçbir şeyi kabul etmemelisin! Önce anlaman gerek!

– Korkarım ki eski tartışmaya yeniden başlayacağız. Sen daha bana olan bitenlerin çok iyi olduğunu kanıtlayacaksın. Sorular sormamdan korkma, körleşmiş değilim. Yalnız, bütün bunlar hiçbir yere götürmüyor!

– Haklısın! dedi Alek asabi bir şekilde: Körleşmiş değilsin sen, tamamen körsün! Hiçbir şey anlamıyorsun, tamamen kafa karışıklığı içindesin, özgür olmanı engelleyen işte bu. Tamam! Bir varsayımın hayranısın sen!

– Devam et, dedi Brych soğuk bir biçimde: Fena değil bu.

– Son tartışmamızdan bu yana düşündüm, dedi Alek, bu kez sakindi: Olağanüstü hiçbir şey yok! İyi niyetle ilerici olmak istiyorsun, görünüşte her şeyle beraberdin, ama Şubat senin başını döndürdü! Artık iyiyi kötüden ayırmayı bilmiyorsun ve hiçbir yerde olmamaya çalışıyorsun. Her şeyin üstünde olmayı arzuluyorsun! Nesnel akıl tapınımı. Apolitizm! Ama gerçek apolitik değilsin, hiçbir zaman da olmadın! Bile bile kültürlü bir hastalığa yakalanmışsın sen, burjuva nesnelciliğinin bizde uzun bir geleneği var, aydınların bir bölümü

için uygun bir hastalık bu! Namuslu kalmaya çabalasan bile temelde gericilik bu! Tarafsızlık! Sen bunu beceremezsin! Aptallık bu!

– Şaşırtıcı bir çözümleme! Biraz yalın kat! Ee sonra? Falıma da bakar mısın?

– Senin durumunda biri için güç değil bu!

Müzenin yanındaki istasyona gelmişlerdi ve herkes tramvayı bekliyordu. Alek yakasını kaldırdı ve Saint Wenceslas meydanına çıkan on dokuz numarayı gördü. Nazik eli ile Brych'in elini tuttu ve şaşırtıcı bir güçle sıktı:

– Bunlar ötekiler, senin kafanda hüküm süren kaostan yararlanan öbür yakanın adamları! Ne fırıldak gibi dönmeli ne de yalnız kalmalı! Bir karar anında bulunuyoruz! Ve sen şimdiden öbür yakadasın ve onlar seni yok edecekler Brych! Vakit varken toparla kendini, yoksa bütün bu köhne düşüncelerle süpürüleceksin! Senin gibi bir adama yazık olacak! Görüşmek üzere, tramvayım geldi!

On dokuz numara rıhtım boyunca durdu, frenler gıcırdadı, insanlar iki gencin çevresinden koşarak geçtiler ve onları savurdular. Alek gülümsedi ve Brych'in böğrüne dürttü:

– Georgette'i düşün, şu anda herhalde eğlenmiyor! Ve uyan artık!

Brych odasına dönünce bildiriyi çıkardı. Bütün gün onu iç cebinde taşımış, yüreğinde hissetmişti. Kitaplarla dolu masasının başına oturdu, lambanın ışığında dikkatle okudu. Sözcükler fazla buyurgan görünüyor, onu eyleme çağırıyordu. Titriyor, düşünmekten başı çatlıyordu. Bütün bunları kaç kez evirip çevirmişti beyninde! Ama Alek'in anladığı anlamda değil! Dar kafalılardan biri daha! Dayı gibi de değil! Brych boyun eğmeyecekti! Evet, bu ülkede özgürlük boğuldu! Bunun binlerce kanıtı gösterilebilirdi! İşgalle Şubat arasında siyasi mücadele yüzünden partizan öğretilerin nefreti ve darlığı ile tehdit edilen tam bir kısa özgürlük alanı! İnsan boğulmak istemiyorsa sesini yükseltmesi gerek ve eğer bu olanaksızsa, pekâlâ, işte bu! Daha şimdiden, imzasız da olsa bir mektupla onaylamadığını neredeyse haykırmak bir kanıt değil midir?

Çekmecesinden beyaz bir kâğıt çıkardı, kalem kâğıdın üzerinde âdeta koşuyordu! Ah, yüreği! İz bırakmamaya dikkat etti. Hoşlanmıyordu bundan, ama yine de devam etti. Kahrolsun komünist diktatörlük! Metni makine gibi kopyalamakta yeteneksizdi, bir kopyacı değildi Brych. Bağımsız kafalı, düşünen bir insandı o... Ekliyor, çıkarıyor, değiştiriyordu. Tutkuyla yazıyordu, âdeta kalbinin ve beyninin vanaları açılmıştı; yaşam, iş, insani ilişkiler anlayışlarına indirgenmiş olan bu kırıntılar için kaygıyı, inatçı bir anlaşmazlığı, öfkeyi, hayal kırıklığını uzun dönemde damla damla akıtıyordu. Hayır, kıyım değil! Ama mücadeleyi sürdürmesi, görüneni açıklaması, özgür bir insan olma, bu ada layık bir yaşam sürdürme iradesini ortaya koyması, kendisine ve adına yazdığı kimselerin tümüne boyun eğmemelerini göstermesi gerek! Çünkü yalnız değil o, bunu biliyor!

Yazıyor, totaliter rejimin, dönemin genel iddianamesini kaleme alıyordu. Hiçbir yere varmayan derin muhakemelere ve alıntılara saplanıp kaldığında hemen bildiriye, işlenmemiş olgulara dönüyordu, ama o zaman da yazısı kışkırtıcı niteliği ve şok edici düşünceleri yüzünden karmaşık bir siyaset felsefesi metnine benziyordu. Sağlık olsun! Kendi adına yazıyor! İhanet! Bu sözcük kafasının içinde tıkırdıyordu. Kim ihanet edebilir? Hiç kimse. Brych kendine hâkim olan, özgür bir insan, o yalnızca inandıklarına bağlı! Karalayarak, değiştirerek ve ekleyerek bir kâğıdı, bir ikincisini bir başkasını daha doldurdu. "Yalnız bir adamın çığlığı ve sessiz isyanı, sonsuz bir şeye, modern Donkişotluğa kutsal savaş ilanı..." Brych yazarken düşünüyor, doyumun acılığını, eylemin şehvetini sonuna dek içiyordu! Sonunda seçimini yapmıştı!

İnce telli bir çocuk çığlığı duvarı aştı, ardından kadın sesleri duyuldu:

– Anne, ona bundan daha fazla vermiyorum, dedi daha genç ses. Midesini bozacağım! Tarttım onu! Bağırması açlıktan değil. Ve bir an sonra: Joseph'in nereye gittiğini biliyor musun?

Bebeğin çığlıkları Brych'i rahatsız ediyordu. Kalemini attı ve divana çöktü. Gözleri kapatmalı ve şakakları ovmalı! Uyumalı!

Ertesi gün dairede sıkıntısını kayıtsızlık maskesiyle gizlemesine karşın, karşısındaki şu zayıf sivri burunlu tipin endişesini sezdiğini, küçük delici bakışıyla vücudunu kurcaladığını sandı Brych. Sağlık olsun! Vazgeçmeyecek o! Saat dörtten sonra kapı Bartos'a kapanır kapanmaz, Brych odada yalnız kaldı ve çabucak Bayan Vrzalova'nın makinesi başına gitti, merdaneye kâğıt ve karbon yerleştirdi, sabırla tuşlara basmaya başladı.

Daktilo surat asıyordu; tak, tak, tak! Pencerelerin arkasında çatılara hüzünlü bir karanlık çökerken iç karartan gürültü odada yayıldı.

Tak, tak, tak! Brych işine o kadar dalmıştı ki akvaryumun camları arkasında beliren dayısının yüzünü fark etmedi bile. Mizina hâlâ odasındaydı ve makine tıkırtısı dikkatini çekmişti. Meraktan kısılmış küçük gözleriyle Brych'e baktı: "Bu kadar geç vakit ne yapıyor bu?" ama ortaya çıkmadı.

Bitti, yazıldı! Brych yaptığını yeniden okumak istiyordu, ama oynak kalçalı bir temizlikçi kadın karanlık odaya girdi ve öfkeli bir bakışla onu şöyle bir süzdü:

– Uzun süre daha burada mısınız doktor? diye kestirip atan bir sesle sordu ve duraksamadan süpürgelerini kımıldatmaya başladı. Geniş soluk veriyor ve Brych'in cilalı parke üzerine dökmüş olduğu küllere verip veriştiriyordu.

Korkan Brych kâğıtları masanın çekmecesine, faturaların altına çabucak sokuşturdu ve karanlık koridorlardan geçerek binadan ayrıldı. İlkbaharın ılık soluğunun estiği sokaklara akşam karanlığı basmıştı. Brych karşıdan gelenlere bakmaksızın yürüdü ve ancak garın önündeki parkta durdu. Boş bir sıraya oturdu ve çarpan yüreğini sakinleştirdi. Biraz sonra bir sokak lambasının süt rengi küresi yandı, yüzüne ışık vurdu. Kalktı ve yeniden yoluna koyuldu.

O akşam koltuğuna oturup uzun uzun düşündü. Biri kapısını çaldı, ama o kımıldamadı. Boşuna girişimlerden sonra ziyaretçi uzaklaştı; giriş kapısının çarptığı duyuldu. Brych pencereden baktı ve bir sokak lambasının ışığında Georgette'i tanıdı. Geniş adımlarla sokağa çıkıyordu. Yazık. Yine paravan olarak hizmet verip genç kız yüreğinin yakın-

malarını dinleyecekti. Acıma ve belirsiz bir korku duydu, ama yeniden düşüncelerine döndü. Kime? Bildiriyi kime göndermeli? Ekonomik coğrafyaya dalmaya çalıştı, ama el kitabını iteledi. Bir sahafta bulduğu Priestley'in bir romanını okumaya çalıştı, ama anlatının akışı gözünden kaçıyordu. Radyoyu Amerika'nın Sesi'nin akşam yayınına ayarladı, ama hemen pikabı çalıştırdı ve dalgın dalgın Debussy'in bir prelüdünü dinledi. Bugün müzik ona kadar erişmiyor, onu heyecanlandırmıyordu, sessizdi ve bir başkasına sesleniyor gibiydi.

Yorgun gözlerini kapadı.

III

"Bir şeylerden kuşkulanıyor olabilir mi?" diye kendi kendine sordu Patéra. "Kuşkusuz! Zeki ve kavrayışlıdır Vlasta, hiçbir şey saklanmaz ondan." Tanıştıkları ilk zamanlarda şakacıktan "Avukatçığım" derdi ona. 1945'te, kurtuluşta, oldukça çabuk bağlanmışlardı birbirlerine. Her gün tuhafiye mağazasının önüne gelir, demir kepengin gürültüyle inmesini ve dudaklarında ışıltılı bir gülümsemeyle Vlasta'nın binadan koşarak çıkıp boynuna sarılmasını beklerdi; Vlasta böyleydi işte. Koşulsuz, ama sağduyuyu elden bırakmaksızın bütün varlığıyla severdi. Ona göre sevmek, uğraşmak, ayaklarının altında sağlam toprağı hissetmekti; bir gençlik acemiliği ile ondan karısı olmasını istediği zaman gülümsememişti bile. Pekâlâ işte Patéra onu seviyor, o da Patéra'yı seviyordu, bundan pratik sonuçlar çıkarmak gerek!

Vlasta duraksamadan evlenmeyi kabul etmiş hatta tasarılar yapmaya bile koyulmuştu. Kirada oturan Vlasta onun iki odalı kötü bir evde yaşlı annesi ve kimsesiz yeğeniyle yaşadığını biliyordu, buna rağmen güçlüklerden korkmamıştı. Patéra, Vlasta'nın küçük Anne için ikinci bir anne olacağından bir an bile kuşku duymadı. Küçük bir valizle gelen Vlasta kötü konutu ışık ve sevinçle doldurmuştu. Bu sıcaklık, güven ve inanç karışımına mutluluk diyorlar! Sıkça kötüye kullanılan bu küçük aldatıcı sözcüğün gerçek bir anlam yüklendiği hemen görüldü. Her zaman hazır konuktu o, gözlerini dolduran temiz havaydı. Basit

yuvalarına bir gölge düşürebilecek bulut olmadığını sanıyordu. Aynı şeylerle ilgileniyorlardı. Vlasta çok okuyor, temizliği seviyor, kahkahayla gülmeyi ve gerektiğinde bağırıp çağırmayı da biliyordu. İkisi de doğayı seviyor ve ilkbahardan sonbahara her pazar Brdy Ormanlarında gezilere çıkıyor, mantar arıyor, Patéra omuzlarında taşıdığı küçük Anne ile oynuyor ve gürültülü, acıkmış ve mutlu dönüyorlardı. Patéra fabrikaya giderken Vlasta evlenmeden önce olduğu gibi, tuhafiye mağazasında koşturmakla geçiriyordu günlerini. Geçen yıl Vlasta hamile kalınca mutlulukları katmerlenmişti. Bir gün küçük lojmanda yumurcak dünyaya gelmiş ve Patéra kendi kendine, bu basit yuvanın huzurunu artık hiçbir şeyin bozamayacağını söylemişti.

Şimdi bunları düşünürken yüzü acıyla buruştu. Yine de yanı başında hep aynı Vlasta vardı. O Patéra'da anlaşılmaz bir hal olduğunu kuşkusuz tahmin ediyordu; tek söz etmemesine karşın Patéra bunu onun bakışlarından anlıyordu. Vlasta bekliyordu! Hem de boşuna! İkisinin arasına sanki bir gölge girmişti; ne aşılabilecek, ne çevresinde dolaşılacak karanlık bir dağ gibi, adımlarının altında kuyu gibi açık, dipsiz bir uçurum vardı. Fabrikaya gidiyor, arkadaşlarıyla konuşuyor, perçin makinesinin tetiğine bastırıyor ve asık suratlı Jo ile atölyenin gürültüsünde birkaç kısa cümle ediyordu. "Kural dışı şeylerin kokusunu alan biri! Jo bir ormandaki pınar gibi saydamdır. Her şey önceki gibi, yine de her şey değişik. Arkadaşlar henüz daha yüzlerine doğruca bakmadığının farkında değiller", diye düşünmüştü üç gün önce, partinin genel toplantısından yalnız, yapayalnız dönerken Patéra. Toplantı bitmeden, hatta Jo'nun üyeliği için oylamaya da katılmaksızın ortadan yok olmuştu, çünkü kullanacağı oyun bu namuslu oğlanı kirleteceğini sanmıştı. El kaldırmadığını kimse fark etmemişti ve kendini rahatlamış hissetmişti.

Ama böyle devam edemezdi bu! Eskiden bebeği kucağına almak ve Vlasta'ya günün en ufak ayrıntısını anlatmak için çabucak eve dönüyordu! Vlasta yalnız olmaya alışık değildi. İşinden yoksun kalmıştı artık, oysa çocuk gömlekleri için beyaz poplin kumaşların yığıldığı tezgâhın arkasındaki hareketi çok severdi! Şikâyet etmiyordu ama

Patéra bütün bunları biliyor ve onu oyalamaya çalışıyordu. Şimdi ona ne söyleyecekti?

Önceki gün eve sarhoş dönmüştü. Yıllar sonra ilk kez, Ambarcı Berka onu bir Libez kahvesine sürüklemişti. Patéra, Berka'yı tanımıyordu sanki! İşgal zamanı gizlice elektrikli çaydanlık imal ederdi; karaborsada sattığı çaydanlıklarla kolay kâr elde ettiği gibi, kolayca da içerdi. O zaman kimse bu numaraların sözünü etmeye yanaşmazdı, ama artık bu alışkanlıklar Berka'nın kanına işlemiş, içindeki zanaatçıyı uyandırmıştı. İşletme komitesi onu disiplin kuruluna verip sonrasında depoya gönderdiği zaman müthiş bir öfkeye kapılmıştı. Arkadaşlarının manidar mırıltılarıyla selamlanan Berka,

– İstediklerini anlatsınlar, diye övünüyordu, gizli bir iş değildi ki bu? Fridolins alüminyumuyla elektrikli çaydanlık imal etmek, hem de ücreti kendilerince ödenen saatlerde, daha ne! Ve şimdi bir parça teneke için, boktan bir iş için! Pöh! Hepsi kendilerine büyük havalar veriyorlar, işçi dayanışması üstünde oturuyorlar! Haydi, iç Joseph!

Berka, Patéra'nın sırtına iri şaplaklar indirerek konuşmasına devam etti:

– Onların içinde büyüklenmeyen tek kişisin sen, üstelik eğlenmeyi biliyorsun. İçki koyuyorum sana, haydi korkma!

– Kapa çeneni! diye bağırdı Patéra, sesi o kadar güçlüydü ki herkes soluğunu tutarak ona baktı.

Patéra ayağa kalktı, kadehini tükürüklerle lekeli döşemeye boşaltı ve sendeleyerek dışarı çıktı. Midesi bozuk ve dili paslıydı. Tramvay onu bir köşede sallaya sallaya Vltava'ya kadar götürdü, tramvaydan indi ve sendeleyerek, ağaçlı rıhtım boyunca uzandı; sonunda, korkuluğa dayandı ve bu tatsız ve alçakça geceyi kustu. Başı çatlıyordu.

Ve Vlasta! Lambanın ışığında onu bekliyordu. Patéra'nın duraksar yürüyüşü ile eşiği geçtiğini görür görmez her şeyi anladı. Hiçbir şey söylemedi, en korkuncu da buydu. Patéra sandalyeyi devirerek çocuğu uyandırdı. Vlasta kalktı ve yanına oturdu. Vlasta'nın bakışından kaçınan Patéra "Hiçbir şeyim yok, hiçbir şeyim yok" diye mırıldanı-

yordu ama Vlasta ona soru sormamıştı. Belki soğuktan, belki korkudan titriyordu Vlasta.

– Sevgilim benim! Birden sanki Vlasta'yı elinden kaçırmak istemiyormuş gibi sararak kolları arasında sıktı ve esmer yüzünü siyah saçların çalılığına daldırdı.

Vlasta sessiz bir anne sabrıyla onun başını okşuyordu. Nasıl anlamalı bunu, ona nasıl yardım etmeli? Patéra, Vlasta'nın yüzünü, gözlerini görmemesinden mutluydu, saklıyordu onları ve susuyordu!

Bu sırada karar verdi! Karanlık gecenin ortasında Vlasta'yı kollarıyla sararken kabul etmeye karar verdi! Evet, Polak'ın hakkı vardı, suçlu değildi o, geleceği düşünmek, mücadelesinde partiye yardım etmek gerekti! Dişlerini sıkmalı ve karısını, oğlunu, anasını, kendini düşünmeliydi! Başka türlü ne olacak onlar? Aslında, anlamsız yere kendi kendini kemiriyordu, bütün bunları ona söyleyen yüksek makamdan bir yoldaştı ve söyledikleri doğruydu!

"Polak haklı! Bin kez haklı... Aklımı yitirdim ben!"

Gecenin güzel kararı sabah yolda giderken ona doğruymuş gibi gelmişti, oysa yüz yirmi üç numaralı odanın kapısını çaldığı zaman, yeniden kuşkunun kurbanı oldu. "Haklı mı Polak! Yoksa daha rahat, daha kolay olduğu için kendimi buna inandırmaya çalışan ben miyim? Doğru mu bu, yoksa ben mi bunun doğru olmasını istiyorum? O zaman, ne yapmalı Allah kahretsin! Bir alçak mıyım ben?"

Randevusu yoktu ve Polak onu bekletti. Kuşkusuz, gerektiğinden daha uzun! Mazeret olarak sunulan odasındaki ziyaretçi gideli epey olmuştu; ama kapı açılmıyordu. Patéra elleri dizlerinde, sandalyesinde oturmuş sabırla duruyor ve kayıtsız bir biçimde önüne bakıyordu. Sekreterinin çevik parmakları makinenin klavyesi üzerinde koşuyordu. "Bana kimi hatırlatıyor?" Güzelce süslenmiş, dudaklarında ısmarlama bir gülümseme. Sanki vitrinde bir manken, bir tek giysinin fiyatı yazılı etiketi eksik. "Vlasta'nın başka bir canlılığı, başka bir sıcaklığı var! Hem o kadar güzel ki!" Kalbinin sıkıştığını hissetti Patéra.

İkisi karşı karşıya oturdukları zaman Polak ona,

– Ne var yoldaş? diye sordu. Bacak bacak üstüne attı, puro kutusunu gösterdi (Patéra bu kez istemedi.) ve nazik bir gülümsemeyle devam etti: Artık karar verdiğini ve göreve başlamanı konuşabileceğimizi umuyorum. İtiraf ederim ki bu iş oldukça acil, bunu herhalde anlıyorsun!

Patéra başını eğdi. "Ne yapmaya geldim ben buraya?" Yumrukları sıkılı, koltuğun kenarında oturmuştu ve susuyordu.

Sonra mahcup bir tavırla başını salladı:

– Hayır, karar vermiş değilim!

Polak bir sıçrayışta ayağa kalktı ve dostluk sabrını bir kenara bırakarak tartışmaya başladı; inatla susan Patéra'nın çevresinde el kol hareketleri yaparak konuşuyordu:

– Durumu düşünmekte çok kolaycı bir tarzın var yoldaş! dedi bıkkın bir tavırla: Bu durumda açık olacağım; duygusal bir liseli kız ahlakıyla siyasal hayatta çok ileri gidemezsin! Hayat karmaşıktır ve bizi büyük sorunlar karşısına çıkarır! Sınamadan geçirir bizi!

Kanıtlar sunarak Patéra'yı yıkılmaz duvarlar arasına sıkıştırıyordu. Başını bir kapan içine sokuyor ve bütün gücüyle sıkıyordu. Bununla birlikte, saldırgan cümleleri çarpıtarak çırpındıkça, Patéra onun görüşünün doğruluğuna daha az inanıyordu. Susuyordu ve tartışmada kaçınılmaz olarak yenileceğini bildiğinden kısa kısa karşılıklar veriyordu:

– Hayır, yapamam!

Polak omuzlarını silkti:

– Bu durumda niye geldiğini anlamadım. Ama insana olan saygım bana yeni bir girişimde bulunmayı buyuruyor. Hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini anlamalısın. Mantık böyle yoldaş! Partinin karşısında açık davranmak dediğin şey, sadece çocukluk, sana güvence veriyorum! Başka hiçbir şey yok! Haberdar olmadığını söylüyorsun ve benim sana inanmamak için en ufak nedenim yok. Sana inanmak istiyorum, inanıyorum da! Ama git bunu toplantılarda kanıtla! Bunu her yöne çevirebilirsin, bu bir görev! Görevli olan insanlar bir kuşku-

nun gölgesi altındaysa eğer, bunu ancak Parti açığa çıkartabilir! Çatılara çıkıp bağırmak mı istiyorsun? Ne işine yarar bu senin? Fısıldayacaklar: görüyorsunuz ne tipler varmış Partide! Ve senin bir kenara atılman gerekecek! Anlıyorsun değil mi? Partinin çıkarı gözetilerek kenara atılacaksın! Bir kadro kaybetmek yazık, yazık! Partinin sana ihtiyacı var, siyasi bir kadavraya değil!

Görüşmeyi kapatmaya karar verdi:

– Bunu, burada bırakalım yoldaş, kaybedecek zamanım yok, herhalde anlarsın!

Masanın altındaki düğmeye bastı ve hemen telefon çınladı. Telefonu kapadıktan sonra;

– Bunun kişisel olarak senin için ne anlama geldiğinden söz etmiyorum, diye ekledi: Ailen ve çocuğun için! Bu kadar aptallık yeter! Kapatalım bu konuyu ve bir çizgi çekelim! Senden beklediğimiz disiplin budur, yalancı duyarlık değil! Ve Parti...

– Parti, Parti! diye öfkeyle onun sözünü kesti Patéra, anlamıyorum bunu. Parti bizim içimizde, fabrikada var ve onun bundan haberdar olmaya hakkı yok mu? Kendimi aklamak istiyorum ben, yoksa...

– Nasıl? Ne yapmak istiyorsun kendini? Sana şunu söyleyeyim ki bu meseleyi isimlerini vermeyeceğim birçok yoldaşla yeniden konuştum. Onlar deneyimli ve yüksek mevkideki yoldaşlardır, evet onların her şeyden haberi vardır! Geçmiş bitmiştir ve bizim için önemli olan gelecektir! Başka hiçbir şey değil! Dinle, iyi düşünmenden memnunum, gerçekten memnunum! Aksi halde seni belki hafiflikle, bilinçsizlikle suçlardım! Ama artık biraz sağduyu göster! Her şeyin bir sınırı var! Bu işten ancak Parti yararına olumlu bir şey çıkarsa anlamı olacak! Düşün ve tekrar gel, iki ayağını bir pabuca sokma! Uzun sürede olgunlaşan kararlar en sağlam kararlardır! Bir daha gel!

Patéra'nın koluna girdi ve yeniden sabırlı ve dost bir tavırla, yüreklendirme adına hep sırtını okşayarak onu kapıya kadar götürdü. Patéra durdu, parmaklarının arasında kasketini çevirerek boğuk bir sesle,

– Eğer ben... dedi, eğer kabul etmezsem?

Karşısındaki kısa boylu adam ona düşünceli göründü. Ellerini iyi ütülenmiş pantolonunun ceplerine soktu, Patéra onun gözlük camlarının ışıldadığını gördü.

– Sen de biliyorsun ki bu olanaksız. Herhalde seçimin olmadığını anlıyorsun: evet ya da o zaman!

– Bu bir tehdit, dedi soluğu kesilen Patéra.

– Hayır! Hiçbir namussuzluk yapmayan ve bunu işiyle ve yaşamıyla kanıtlayabilen gerçek bir Bolşevik için... Aksi halde...

– Aksi halde...

Yeniden nazik gülümsemesini bulan Polak kendinden emin,

– Bunu burada bırakalım, dedi. Seni etkilemek istediğimi düşünebilirsin gene yoldaş. Hayır, bu senin işin! Şantaj yapmıyorum! Ve başka olanak olduğunu sanmıyorum! Kuşkusuz tek doğru yolu bulacaksın! Ve gelip bunu bana bildir! Emeğe saygılar!

Köpülenmiş kapı Patéra'ya kapandığı zaman, Polak sekreterine telefon etti:

– Not alın, Marcelle, dedi kısaca, eğer bu Patéra üç hafta sonra gelmezse, bunu hatırlatın bana! Artık, kim olursa olsun burada yokum, Doktor Svach'ı arayın ve ona öğleden sonra bana gelmesini söyleyin!

Masasına geçti, sinirlerini yatıştırmak için bir sigara yaktı. Ama kendini iyi hissetmiyordu. Gömleğinin yakası onu boğuyor, ensesini bereliyordu! "Karıma çamaşırcı kadının gömleklerimi böyle kolalamayı yasaklamasını söylemem gerek! Buna katlanamıyorum! Buna alışık değilim." Ve şu Patéra, o mu boğacaktı onu? Polak bu basit ve inatçı herifi anlamadığını kabul etmek zorunda kaldı. Bunlarda garip bir hal vardı. Nasıl anlamalı onları? Bir gecenin anısı geçti aklından... 36'da, cebinde metelik olmaksızın, bir tek sigarası, yarını olmaksızın yurtdışındaydı! Göçmenlik bir cehennemdi! Acıkmıştı! Açlığa ve sefalete alışık değildi! Babası her zaman derdi ki sefalet içinde olmak kahramanlık değildir! Bir zekâ kanıtı bile olmaksızın, hiç layık da olmadan, düşkünlüktür sefalet... Budalalık! Artık, o burada! Patéra'nın durumuna gelince; bu inatçı herifin tarzına yakınlık

duyuyordu; hem çileden çıkarıyor onu, hem de Praglı eski bir aileden gelme bir hukukçu olarak cezbediyordu onu! Sanki bir kayaya, bir oduna konuşuyor, sözcükler işlemiyordu! Bir çekmeceden Patéra'ya ait yeşil dosyayı çıkardı ve kısa notlar yazarak dosyayı karıştırdı.

Huysuzlanarak kurşun kalemini attı. Kalem masa camı üzerinde çınladı. "Ne pis yaşam!"

İkinci telefonun (doğrudan hatlı) ahizesini aldı ve bir numara çevirdi. Bekledi. Narin parmakları oymalı koltuk kolu üstünde trampet çalıyordu.

– Ben Polak. Önemli bir şey yok! Gördüm... Patéra'yı. Hatırlıyor musun? Melek... Tamam! Hayır, hiç nedenini anlamak istemiyor; hiç aceleye getirmek gerekmez, ama iş yolunda, buraya kendi gelecek... Hayır, gitmeyeceğini sana garanti ederim... Hayır, şimdilik hiçbir şey yapmak gerekmez, hiçbir işe yaramaz bu, hayır! O kadar basit değil bu, anlarsın, biliyorum... ama bir işçi o...

Kendinden söz edilen kişi tramvayla fabrikaya gidiyordu. Meydanın çimenliği ilkbahar güneşinin altında gülümsüyor, dünya mutlu ve yarından emin görünüyordu. Bir öğrenci grubu hızla tramvaya koştu, herhalde geziye çıkıyorlardı. Patéra'nın çevresinde küçük sesler cıvıldıyor, gülüş bilyeleri birbirine çarpıyordu. Genç öğretmen bu gürültücü sürüye çabuk bir göz attı.

Patéra "değişen ne oldu?" diye düşündü! "Evet, bu bir tehdit, boğazına dayanmış bir bıçak. Peki şimdi? Artık meselenin özüne bakmak gerekir, bir yerde senden konuşuluyor, korkunç olaylara karışan adın dosyalarda görünüyor, hiç görmediğin bir herif senin durumun hakkında düşünüyor. Bir yoldaş mı bu? Evet, hiç kuşkusuz! Hayır, kaçıp kurtulamazsın, kendinle boşuna uğraşıyorsun, çember daraldı!"

Mide çukurunda bir ağrıyla fabrika parmaklığını geçti. Avluda birden yere düşen çelik boru gürültüsü kulaklarında çınladı. Jo sorgucu bir tavırla ona baktı:

– Yeni bir şey var mı?

– Hayır, Jo.

Vestiyerde soyundu, musluğun altında yüzünü yıkadı, mavi tulumunu giydi ve çekicin metal gürültüsü altında düşüncelerinin ağırlığından kaçmak ister gibi işe sarıldı. Boşuna! Gözlerinin önünde Vlasta'nın yüzü vardı. Alnından ter akıyordu.

Akşam partinin örgütlenme bürosunun toplantısında, herkes gitmeye hazırlanırken söz istedi ve boğuk bir sesle, arkadaşlarından kendisini görevden almalarını rica etti. Büyük masanın önünde ayakta (neden ayağa kalkmıştı Allah bilir, âdeti değil bu), gözleri yerdeydi ve boşluğa atılmış gibiydi. Sessizlik ve şaşkınlık uçurumu... Gözler ve şaşkınlıktan sessiz ağızlar. Altüst olmuş beyni gülünç ve inanılmaz bir bahane uydurmuştu:

– Yorgunum arkadaşlar, keyfim yerinde değil. Doktora gitmem gerek. Artık iş yapamamaktan korkuyorum... Beni anlayın arkadaşlar!

İçinden bu aşağılayıcı yalanı söküyordu. Kuşkusuz usulüne uygun bu yalan, tutunduğu gerçek parçasından daha az ağır gelecekti ona. "Evet, sinirlerim oynadı, ama niçin! Yalan söylüyorum, alçağım..." Düşünceler kafasında gürleyip duruyordu! Sakin ve doğal bir tavırla yalan söylemeyi bilmediği için insanlar ona inanmakta zorlanacaktı. Yine de Patéra'ydı o, söyleyecek sözü olan bir dost, deneyimli ve güvenilir bir yoldaş! Yerine oturdu, konuşmalar çevresinde uğulduyordu.

Masanın diğer ucundan Patéra'ya bakan Adamek onun sükûnetini kaybetmiş olduğunu düşündü. Tartışmada düzen sağlayabilmek için kalemiyle masaya vurdu:

– Haydi yoldaşlar! Sırayla söz isteyin!

Sandalyesinde öfkeyle titreyen Batka;

– Pekâlâ yoldaşlar! Patéra pes ediyor. Müdür olacak o! Biz artık ona göre değiliz! Keselim, hepsi bu, dedi.

Adamek konuşmaları yönetmekte zorlanıyordu, sonunda bundan vazgeçti. Patéra kayıtsız bir halde onları dinliyordu. Herkes oradaydı, onları seslerinden, yüzlerinden, tavırlarından tanıyordu. Ve o, yalan

söylüyordu! Masek'in soruları etine kurşun gibi girdi, ona güvensiz gözlerini kaçırarak karşılık verdi, gözleri yeni yalanları doğuruyordu.

Sesler, sözcükler! Soruların salvo ateşi!

– Ama bu aptallık –Drvota'yı işitiyordu– aklını mı kaybettin? Daha yeni bütün fabrika sana oy verdi! Oybirliği ile!.. Pekala, ne istiyorsun? Kendini hasta etmek mi istiyorsun?

Bir müdürlük görevine atanmasından söz ettiler, yeni sorular ortaya attılar ve Patéra yeni yalanlara saplanıp kaldı.

– Vakitsizdi bu, arkadaşlar, daha halledilecek bir sürü iş var.

Artık konuşması gerektiğini düşünüyordu Patéra, "bütün bu çirkefi çıkarmalı! Ne derlerdi acaba? Hayır! Polak'ın hakkı var, Partiye, fabrikaya, Vlasta'ya zarar verirdi, çok şeyi tehlikeye atardı, her şeyi bulanıklığa, kaosa atardı. Çözümü tek başına bulması gerekir!"

Bu yorucu tartışma toplantıyı bir saat daha uzatmasına karşın bir sonuca varamadılar. Yorulmuşlar, tütüne doymuşlar, acıkmışlardı; sözcükler dudaklarında kuruyor, yorgunluk kafaları uyuşturuyordu. Sonunda Adamek kalemiyle masaya vurdu ve kararı özetledi. Yanan gözlerini ovuşturdu, bakışlarını sessiz ve tükenmiş Patéra'ya dikti. O da sabrını yitiriyordu.

– Pekâlâ, inat ettiğine göre sana ne demeliyiz Joseph? Parti her zaman senin yerini doldurabilir! Aksi daha güçtür! Herkes bu müdürlük görevinin seni korkuttuğunu görüyor! Güzel! Haklı nedenleri olabilir! Sağlık olsun! Gitmeye kalkma ve gelecek toplantıya kadar düşün! Oturumu kapatıyorum yoldaşlar!

Patéra gece yarısı evine dönüyordu. Kulübede Adamek'i beklememişti. Sözlerden ve bakışlardan kaçarak yalnız başına yürüyordu. Sessiz ara sokaklara girdi ve İnvalideslerin[1] eteğine konulmuş engellerin önünde durmadı. Gece tramvayı eşelenen bir at gibi yanından geçti, karanlıklara kıvılcımlar saçtı, tünelin altında düdüğünü öttürdü.

Yokuş boyunca çıkıp dosdoğru önündeki tepeye tırmandı. Önceki akşamın sağanağı ile hâlâ ıslak çimenli toprak ayakları altında

1 Prag'ın mahallesi.

gömülüyordu. Hava ıslık çalarak çıkıyordu ciğerlerinden. Manzaraya bakmak için durdu. Başının üzerinde ilkbahar göğü yıldız tutamlarını parıldatarak uzanıyor ve titrek ışıkların göz kırptığı kent pırıldayan sonsuzluğu yansıtan bir aynaya benziyordu.

Patéra başını eğip yürümeye devam etti. Az önce ne oldu? Patéra bunu biliyor, bunu açıkça hissediyordu. Yalnızdı Patéra.

IV

Işık camların arkasında sessizce gevşek karanlıkları azaltırken, Zizkov'un sokaklarına cumartesi şafağı sızıyordu. Saçaklarda serçeler cıvıldıyor ve eski ev, sessiz anlarda onlarca ağızdan soluk alıyor gibiydi. Az sonra kaldırımda sütçü beygirlerinin nalları çınladı, Patéra'ların odasında çalar saatin zili sabah konserine başladı.

Brych kalktı, yaylarıyla birkaç hareket yaptı, giyindi ve daireye koştu. Henüz cumartesi sabahı ve sonra dinlenme!

Buruşuk elbiseleriyle masasında oturan Hlavac havaya sövüp sayıyordu:

– Bu sabah hava gayet güzeldi, peki ya şimdi! Yağmur yağacak dostlarım ve bugün benim Stromovka'da bir randevum var! Bari yağmur yağmasa; hep böyle şanssızım ben!

Bartos onu sakinleştirirken, Dayı her zamanki gibi 'emeğe saygılar' diyerek içeri girdi ve akvaryumda kayboldu. Zayıf bir baş hareketiyle karşılık veren Bartos, yarım bir sigarayı zift bağlamış kiraz ağacından ağızlığa soktu. Yazı makinesinin arkasında Bayan Landova'nın bakışını fark etti ve gözlerini indirdi.

Biraz gecikmeyle Kazda geldi. Canlı bir insandan çok bir hayalete benziyordu; soluk benzi, omuzları arasında sallanan başı ve kambur sırtı ile masaların arasından sürüklendi ve kapıyı öyle bir şiddetle çarptı ki akvaryumun camlı bölmesi titremeye başladı.

Bayan Vrzalova acıyarak içini çekti,

– Tanrı iyiliğini versin! O burada ne arıyor? Kaskatı düşecek bir gün! Son derece kötü durumda!

Akvaryumda oynanan salıneyi yalnız Brych görebiliyordu. Kazda titrek bir elle cebinden hap kutusunu çıkardı, ama onu masanın ve halının üstüne düşürdü, Dayı her zamanki çevikliğiyle sıçradı ve onları toplamaya yardım etti.

– Teşekkür ederim! Teşekkür ederim! Kazda kalemini aldı ve çalışmaya daldı.

Cari hesaplarda camlı bölmenin arkasında iki dostun uzun zamandır girdikleri sessiz ve nazik mücadelenin doruğa ulaştığını kimse fark etmemişti. İki dost birbirleriyle güçlükle konuşuyor, işle ilgili sorularla yetiniyor, bu da Kazda'ya iyi geliyordu. Bugün gururu yüzünden yatağından erken ayrıldığından, kendini özellikle kötü hissediyordu ve daireye gelmiş olması, güçten çok bir durgunluk belirtisiydi.

Mizina onu gözlüyor ve kendini tutamıyordu. Zaman zaman cari hesaplar odasına doğru bir göz atarak alçak sesle konuşuyordu. Göz kulak oluyordu. Camlı bölmenin arkasında Bartos'un bükülmüş sırtını ve dazlak başını gördü, sonra dostuna döndü:

– Sana olabildiğince çabuk gidip yatmanı öneriyorum Charles! Hastasın, gözlerin çatlıyor! Doğru, geçen gün, senin kabahatin, senin kuşkuların yüzünden aramızda bir anlaşmazlık oldu! Ama tatsızlığı bırakalım artık, hastasın Charles!

Kazda, sandalyesinde iki büklüm, boğuk bir sesle kendini savunuyordu. Hiçbir şeyi yoktu, sabahları hep böyleydi, az sonra bir gül gibi taze olacaktı. Hayır, çalışmaktan geri kalmayacaktı o! Mizina kendi kendine şikâyet ediyordu: "Tanrım, benim dostum o! Tatlılıkla ya da tehditle alsınlar onu, ondan kurtulmanın başka yolu yok!" Kazda'ya evine gidip yatması için yalvarıyor, inatçı bir çocuk gibi onu azarlıyor, ama bu inatçı çalışkan adama değil de sanki bir duvara konuşuyordu. "Onu hırpalıyoruz, sarsıyoruz, hiçbir sonuç yok! Evine gidip dinlenmek yerine, inatla, kıskançlıkla bir başkasının sandalyesine geçip oturabileceği korkusuyla makamını koruyor. Aklın sesini dinlemek

yerine gebermeyi tercih ediyor." Kuşkulu Mizina "yüzüme karşı dalga geçiyor" diye düşündü. Eylem komitesi Kazda aleyhine oy vermemişti; ona karşı değillerdi! O zaman umut yok! Daha ne kadar sandalyesinde kalacak o? Mizina bu yüzden bunalıma girene kadar mı? Hayır, kendisine hâkim olması gerekecekti!

Mizina sonunda hırsına kapıldı ve Kazda'nın hastalığının başından beri içinde taşıdığı düşünceyi yüksek sesle açıklayarak kaçınılmaz bir hata yaptı. Hışırdayan küçük bir dere sesine dostluk sıcaklığı vermeye çalışarak usul usul başladı:

– Charles! Şimdi seninle ciddi ciddi konuşuyorum! Kırk yıldır birbirimizi tanıyoruz, eski dostlarız biz ve sanırım bu bana açık açık konuşma hakkı veriyor. Sen benim kayınbiraderimsin ve biz aynı ailedeniz. Senin emekli olman gerektiğini düşünüyorum! Küçük güzel bir emekli aylığın olacak. Şirkette çalışmanın karşılığı bu! Can sıkıcı işleri bırak gitsin ve ayakların terliklerinin içinde olsun! Biliyorsun, şimdi toplantıdan toplantıya koşuyorsun ve üstelik her zaman hoşa gitmeme korkusu da var insanın...

Kazda'nın gözlerindeki bir tek acılı bakış Mizina'yı dilini tutmadığına pişman ettirdi. Bir yaprak gibi titriyordu Kazda; kemikli elini kaldırdı ve onu masanın üstüne güçsüzce düşmeye bıraktı.

– Asla! diye bağırdı şiddetle: Asla! Asla beni buradan göndermeyi başaramayacaksın, anlıyor musun? Seni dümenci!

Kartların hepsi açılmıştı ve dostluğun mantosu bütün dikişlerinden sökülüyordu. Mizina, civcivlerini koruyan tavuğun saldırgan öfkesini saçan Kazda'nın karşısında, bir çamaşır gibi soluk, ayaktaydı. Mizina'nın göz diktiği makam onun ekmek parasıydı! Asla! Oradan koparılmasına engel olmak ister gibi, parmaklarıyla masanın tahtasına yapıştı; o kadar güçlü tutunuyordu ki kan yanaklarını kırmızıya boyadı.

– Asla, diye bağırdı dayının yüzüne. Beni tamamen kör mü sanıyorsun sen? Çekip gitmemi, zıbarmamı mı istiyorsun? Makamı sana bırakmamı! Sevgili dostum, ben soluk aldıkça...

Mizina, Kazda'nın krize girmesinden korktu, ama Kazda boğuk bir öksürüğe kapıldığı ve buruşuk, harap yüzünde öfke yaşları akmaya başladığı zaman, yerinden kımıldamadı bile.

İki öksürük nöbeti arasında Kazda;

– Öldür beni! diye fısıldadı. Ne bekliyorsun? Kendimi savunamayacağım, beni öldürdün sen... iki yüzlü... rezil bir dost... öldür beni! Madem burada seni rahatsız ediyorum gebereyim!

– Uzun sürmeyecek, diye buz gibi bir sesle fısıldadı Mizina, ama hemen ekledi, eğer hiç yoktan, nedensiz sinirlenmeye devam edersen...

Ve masaya doğru eğildi; Kazda'ya o kadar yakındı ki soluğu dostunun yüzüne vuruyordu.

Kazda sakinleştiği için, Mizina durumu yine ele aldı ve Brych'i gördü, elinde kâğıtlarla kapının eşiğinde ayakta duruyordu. Ona işaret parmağını doğrulttu:

– Çek git! Ne halde olduğunu görüyor musun? Hepiniz ona karşı biraz saygılı olabilirdiniz! Hasta o!

Sonra sakin bir rahatlıkla Kazda'ya seslendi:

– Rahat ol, Charles! Güzel! Birtakım aptallıklar için öfkelenmek hiçbir işe yaramaz!

Pencereye doğru gitti ve sanki bunalıyormuş gibi sert bir şekilde açtı. Nemli ilkbahar rüzgârı odaya girdi, tatlı tatlı yanaklarını serinletti. Sokaktan kentin tekdüze gürültüsü yükseliyordu ve gökte kısa bir sağanağı haber veren bulutlar dolaşıyordu. Bartos, kâğıtlarından gözlerini ayırmadan, yerine yeniden oturmaya gelen şaşkın Brych'e;

– Akvaryum cephesinde ne var ne yok? diye sordu.

– Sanıyorum, bugün Kazda çok kötü, dedi sarsılmış Brych.

– Vah, vah! Mizina yoldaş herhalde onun iyileşmesini sabırsızlıkla bekliyor! Ne dersiniz! Eşsiz bir dostluk! Kırk yıldan uzun doktor! Bütün istediğim Mizina yoldaşın dileklerinin kabul edilmesidir!

Bartos'un diri ve delici gözlerinden hiçbir şeyin kaçmadığını görmesi için Brych'e tek bir bakış yetti. Bu gözler hiçbir şeyi kaçırmaz, her şeyi anlardı!

Yağmur damlaları pencere pervazını dövüyordu.

Cumartesi kantin kapalıydı; Brych, iş biter bitmez, özellikle sevdiği küçük restorana gitti. Gazeteleri ve dergileri karıştırarak ve esneyerek, fazla iştahsız yemek yiyordu. Kurulmuş makine gibi saate baktı.

– Bir buçuk.

Bartos'un bilgiç bakışını hatırladı. "Zeki bir herif bu Bartos! Bilse ne yapardı!.. Hiç kuşku yok duraksamadan en yakın polis merkezine giderdi! O hiçbir yarar beklemezdi bundan, çıkar gözetmez bir adam Bartos, ama böyle şeyleri şakaya almaz! Yüzde yüz bir komünisttir o. İnsan başkasının düşüncelerine saygı duyarsa, onu böyle değerlendirebilir! Eğer o bilseydi..."

Brych bu sırada sırtında bir soğukluk hissetti. Gazeteyi bir sandalyenin üstüne koydu ve nemli elini alnına götürdü. Yerinden kalktı.

"Ne kadar aptalım! Dün temizlikçi kadın büroya girdiği zaman bildirileri çekmeceme saklamıştım, üstelik kilit kırık. Aptalın biriyim ben, hiçbir şeyi düşünmüyorum! Sakin ol! Soğukkanlı dur! Demin bürodan ayrılırken Bartos ne yapıyordu? Ne?" Brych kendi kendini yiyor, ayrıntıları hatırlamaya çalışıyordu. Bartos oturuyor, işi olduğunu söylüyordu; Brych'in çekip gitmesine bakmıştı! Sırtına kadar hissettiği şu bakışlardan biri. Kuşkusuz diğerlerinin de gitmesini bekliyordu. Tamam işte, kesinlikle böyle! Bildirili zarfı sana teslim ederken nasıl baktığını hatırla! Ya sonra! Büyük burnuyla bir şeylerin kokusunu aldı! Sınamak için, ya bunu, bu mektubu ona yollamış olan Bartos'sa! Onun açısından hiç şaşırtıcı olmazdı bu. Artık yanlış adım atmasını kollamaktadır! "Bundan kuşkulanıyordum," dedi kendi kendine Brych. "Artık oda boş, Bartos kalkmış ve masamı karıştırmaktadır. İlk kez olmadı bu, sakin sakin bir fatura ya da bir kalemtıraş aradığını iddia edebilir. Açmış, bulmuş, şu anda okumaktadır! Sonra da şu telefon! Çabuk ol! Brych bir serseri, bir hain! İşte olabilecek şey! Hiçbir şey olanaksız değil!"

Hesap!

Acele restorandan ayrıldı, sokakta yağmurun altında pardösüsünü düğmeledi ve koşmaya başladı. Ama yine de yürüyüşünü yavaşlatmayı başardı: "Aptallık bu, sakin olmalıyım, yavaş yavaş, dikkati çekmemeliyim!" Yüreği göğsünde sıçrıyor, bacakları hızlanıyordu, bir yandan da aklı düşünceli davranmaya zorluyordu. "Ne diyeceğim ben ona? Hiç! Evet, ben yazdım bunları!"

Kapıcı kulübesi ıssızdı. Temizlikçi kadınların halıyı yıkadıkları koridoru aştı ve soluk soluğa cari hesaplar bürosuna doğru hızlandı.

Büroda kimse yoktu, ama Brych yine de kendini rahat hissetmedi. Çabucak masasına gitti, üst çekmeceyi açtı ve kâğıt yığınını karıştırdı. İşte! Göğüs geçirdi! "Ne kadar aptalım ben, deli oluyorum! Kaç nüsha yazmıştım? Beş nüsha, elbette beş! Bir, iki, üç..." Altüst etmeden hepsini çekmeceye koydu, ama üç nüshadan başka bulamadı. Bir kez daha! "Gerçekten beş nüsha mı vardı? Bilmiyorum, belki de yanılıyorum! Hayır, yanılmıyorum! Çekmecemi karıştırmışlar, bu kesin! Hemen anlaşılıyor bu! Kesinlikle beş kopya çıkarmıştım ben, bunu iyi hatırlıyorum! Bu demek oluyor ki Bartos... Bunun anlamı yok... Deli oluyorum!" Başını elleri arasına aldı. "O kuşkusuz hiçbir şey okumadı. Bekli de öbür iki nüshayı cebime koydum, temizlikçi kadın geldiği zaman düşmüş olmalılar. Sokakta, kim bilir! Beceriksiz, iflah olmaz deli! Direnmeye kalkışıyorsun ve işte nasıl bitiyor, hem de daha başlamadan!.."

Islak pardösüsünü çıkarmaksızın sandalyesine çöktü. Beyninde sonbahar fırtınasında savrulan kuru yapraklar gibi karışık varsayımlar dolaşıyordu. "Sakin olmalı! Dünya yıkılmayacak, hayır! Ben hissettiklerimi yazdım, başka şey değil!"

Ama korku buz gibi tırnaklarını etine gömüyordu. Dayı hâlâ akvaryumdaydı. Brych camlı bölmenin arkasında saçları derinden kesilmiş kırlaşmış başını gördü ve ona Bartos'un ne zaman gittiğini sormak için kalktı. Yağmur yüzünden hâlâ ıslak, düğmelenmemiş pardösüsü ve boynuna baştan savma atılmış atkısı ile akvaryuma yaklaştı. Kapıyı açtı. Tuhaf bir sükûnet ve Dayı'nın sigaralarının tatlı

kokusu karşıladı onu. Ardına kadar açık pencereden ilkbahar yağmurunun şipırtısı ve nemli rüzgâr giriyordu.

Kazda'nın masasının önünde, yumrukları masa camına dayalı, kaşları çatık ve yüzü donuk Dayı bir rüya içinde kaybolmuş gibiydi. Kapı kolunun tıkırtısını duymamıştı. Kazda'nın çalışmaya başlamadan yeleğinin küçük cebinden çıkarıp önüne koyduğu eski saatinin tik takları duyuluyordu. Şimdi Kazda başı masanın üstüne düşmüş, kolları, rakamlarla dolu birkaç kâğıdın ve ilaç kutusunun kaymış oldukları döşemeye dek, hemen hemen sandalyesi boyunca sarkıyordu. Çarpık ağzından yavaş yavaş bir hırıltı çıkıyordu.

Dayı yavaşça başını çevirdi. Brych'in gelmesi onu şaşırtmış gibi görünüyordu, sanki yavaş yavaş uyuşukluğundan kurtuluyordu, dostunu gösterdi:

– Bilincini yitirdi, dedi boğuk bir sesle.

Sonra öfkelendi ve şaşkın şaşkın sahneyi seyreden Brych'e kızdı:

– Ne dikilip duruyorsun orda? Sağlık ekibini çağır! Ne rezillik!

Brych telefona koştu ve hemen irtibatı sağladı. Telefonu kapatınca kendini bir sandalyeye bıraktı. Titremelerle sarsılıyor ve artık ellerini kontrol edemiyordu. Hastanın nabzını yoklayan Dayı'nın donuk yüzüne baktı.

– Hâlâ yaşıyor, dedi Mizina ve pencereyi kapatmaya gitti. Yağmurun sesi daha bir uzaklaştı, yırtık bulutları delen bir güneş ışığı odaya geçti.

Mizina dostunun omzunu okşamak için Kazda'nın masasının yanında durdu.

Uzun bekleyiş, bitmez tükenmez bekleyiş... ikisi de susuyordu. Brych hâlâ anlamıyordu. Nasıl olabildi bu?

Dayı bir sigara daha yaktı, elleri titriyor, çakmağın alevi sigaranın ucunu bulamıyordu.

– Ne yaptılar ona?

Sağlık ekibi geldiği zaman Brych onların yanında gitmek istedi. Mizina onu kolundan tutup alıkoydu.

– Biraz bekle çocuk, dedi kapı kapanır kapanmaz ve odanın içinde bir uçtan bir uca yürümeye başladı. Yanaklarına iri gözyaşları akıyordu. Halıya saçılan pastilleri topladı, onları, sadık dostunun anısı gibi, elinin çukurunda tuttuğu kutuya koydu.

– Eski bir dost böyle kaybediliyor işte, diye ellerini bükerek fısıldadı: Zavallı Charles, iyi yürekli Charles! –Mendiliyle alnının terini siliyordu– Dinlenmesi için ona kaç kez yalvardım! Onu ikna etmek için her şeyi yaptım: "Kendini düşün, Charles!" dedim, beni dinlemedi! Tıpkı bu duvara konuşmak gibi! En iyi dostumdu benim! İki kardeş gibi severdik birbirimizi! Lisede tanıştık ve aramızda en ufak bir kavga olmadı. Bir dostluktu bu! Bugünkü kuşakların hiç anlamadığı şey! Gençler anlamıyorlar bunu! Moral değerlerin anlamını bilmiyorlar! Kırk yıl! Kırk yıl!

Bir monologdu bu. Dayı heyecanlıydı, dostluklarının önemsiz ayrıntılarını hatırlıyor ve sanki Kazda çoktan yaşayanlar arasından gitmiş gibi ağlıyordu.

– Bırakalım bunu dayıcığım, dedi Brych kımıldamadan. Kimi inandırmak istiyorsunuz? Beni mi? Açıkça görüyorum! Memnun olun! Şimdi o, canınızı sıkmak için artık burada olmayacak!

Mizina bunun üzerine taş kesildi. Kazda'nın masası önünde durdu. Acılı yüzü ürpermelerle sarsılıyordu. İşaret parmağını uzattı.

– Evet, rahatça konuşuyorum! diye kestirdi Brych. Hayır, hiç korkmayın, sizi ihbar etmeyeceğim. Öte yandan, neyle suçlanırsınız? Dostluk bir suç değil!

Mizina sanki onu beğenmiyorlarmış gibi titredi ve kederinin ona verdiği hakkın gücüyle kapıyı gösterdi:

– Defol! diye bağırdı trajik bir tavırla Brych'e, seni gözüm görmesin artık! Nankör! Çıplak kıçınla Almanya'dan döndüğünde demek bunun için ilgilenmişim seninle! Demek bunun için bir yer bulmuşum sana! Zavallı annen ne olduğunu bilseydi mezarında ters dönerdi...

– Annemi rahat bırakın! Annem sadece bir çamaşırcı olsa da namusluydu!

Dayı yatışmıyordu:

– Çek git! Genç kuşak! Hepiniz kirlisiniz! Ama seni uyarıyorum, az önce dediğin sözleri sakın bir daha ağzına alma, çünkü o zaman Mizina dayın kimmiş anlarsın, sefil! Kapıları dinlemek, casusluk etmek tam sana göre işler!

Ağırbaşlılığın bentleri yıkılmıştı, hırçınlığını ve öfkesini serbest bırakması gerekiyordu.

– Kızım, diyordu gözyaşları arasında, ama bir kızım var mı ki! Evimde bir orospu yetiştirmişim! Ben çalışıp durduğum sırada o hiç tanımadığım bir serseri ile dolaşıyormuş.

Koridorda çalışan temizlikçi kadınlar cari hesaplar bürosuna bir göz attılar. Dayı onları gördü, sesini alçalttı, telefonun çalması söylevini yarıda kesti. Çevik hareketle alıcı aldı:

– Cari hesaplar B servisi.

Hattın öbür ucundaki seri bir şekilde konuşuyordu. Dayı doğrulmuştu, bir eli pantolonunun cebindeydi ve dinliyordu. 'Ne? Nasıl?' diye bağırdı telefona şaşkınlıkla; gözlerini faltaşı gibi açtı ve titredi. Alıcıyı bıraktı, yüzünü elleri arasına aldı ve koltuğuna yığıldı. Çenesi göğsüne çarptı ve kolları, kesilmiş dallar gibi yanlarına düştü. Brych ona doğru atıldı, ama ne yapacağını bilmiyordu. Ses alıcıda sürekli cızırdıyordu. "Alo! Alo!" Ses odanın sessizliği içinde çınlıyordu. "Bugün herkes çıldırmış" dedi kendi kendine Brych ve telefonu kapadı.

Dayıyı omuzlarından kavradı ve ayağa kaldırdı. Mizina titriyor ve büyümüş gözbebekleriyle yeğenine bakıyordu.

– Ne olmuş? dedi Brych onu sarsarak. Beni duyuyor musunuz?

Mizina yavaş yavaş şaşkınlığından sıyrılıyordu. Benzi soluktu. Artık kan akmıyordu yüzüne. Dişleri takırdıyordu:

– Georgette... Yavrum!

Ve makamını unutarak, hıçkırıklarla patladı.

Brych bir taksi çağırdı ve titreyen yıkılmış babayı evinin kapısına kadar götürdü, sonra tramvayla Zizkov'a döndü. Başı çatlıyordu. Georgette; kızıl lekelerle dolu kar gibi beyaz küçük yüzünü ve beyaz

örtünün altında zayıf kollarını düşündü; öfkeli bir acıma gırtlağını sıkıyordu. "Hâlâ yaşıyor mu? Geçen gün nasıl dedi? 'Ne istediğimi biliyorum!' Dayı sefil adamın biri! Onu ölüme iteledi!"

Daha fazla dayanamadı, yağmurluğunu giyip Vinohrady'ye gitti.

Kapıyı açmaya kimse gelmiyordu. Sonunda sabırla zili üst üste çalınca yenge gözleri kıpkırmızı ve şişkin, seke seke geldi; tüm gözyaşı haznesini daha önce tüketmişti ve ancak kekeleyen bir inleme sesi çıkarıyor, tombul çenesi titriyordu. Devamı olmayan kesik kesik cümlecikler nedeniyle Brych'in olan biteni öğrenmesi zaman aldı.

Rahatlayıp bir soluk aldı. Georgette tehlikede değildi. Umutsuz girişimi o zamana kadar girişmiş olduğu her şey gibi beceriksiz, önemsiz olmuştu. Öğle yemeğinden sonra tam bir kutu hap içip divanına uzanmış, ama kapısını kilitlemeyi unutmuştu.

Üç mektup yazmıştı: biri Henri'ye, en kısa olanı ana babasına, daha uzun olanı ise fakülteden arkadaşlarına; onlara dürüstçe zayıflığını itiraf ediyor ve hakkında gösterdikleri inceliklerden ötürü basit sözcüklerle teşekkür ediyordu. Yenge mutfakta pazar pastasını hazırlarken Georgette'in acılı çığlıklarını duymuş. Koşmuş ve divanda kıvrandığını görünce gerçekten aklını yitirmiş. Saçlarını yolarak ve dualar mırıldanarak antreye koşarken attığı korkunç çığlıklara komşular gelmiş ve doktor çağırmışlar. Çok şükür, Georgette hemen kusmaya başlamış.

Yaşlı doktor soluk soluğa hemen gelmiş, Georgette'i muayene edip ilaçlar yazmış, sonra da yengeden boşu boşuna bir şeyler öğrenmeye çalışmıştı.

Yenge, doktorun kızıl kıllarla kaplı elini gözyaşlarıyla ıslatırken;

– Böyle bir şeyi hiçbir zaman düşünemezdim, diye sızlanmıştı. Hiç inanmazdım... Georgette... Georgette'ciğim. Zavallı yavrum benim! Küçük hazinem... Küçükken seni kucağıma aldım ben ve şimdi sen bize...

Doktor sonunda dayanamayıp ona susmasını ve mutfağa gitmesini söylemişti.

– Hastanın sükûnete ihtiyacı var...

Bayan Mizina'ya odaya ayak basmasını kesinlikle yasaklamıştı, ama böylece bu deneyimli ağıtçıya yeni bir sızlanma nedeni verdiğinin farkında değildi.

– Zavallı yavrum, seni görmeme bile izin vermiyorlar! Kızları analarından koparıyorlar! Bırakın göreyim sevgili yavrumu...

Doktor girişte Mizina'nın gelmesini bekledi, korkudan şaşkın ve ölgün olan Dayı'yı odasına götürüp birkaç cümleyle yatıştırdı:

– Tehlike yok! Ama sükûnete ihtiyacı var. Özellikle ona sitem etmeyin, intihar girişimiyle ve nedenleriyle ilgili onunla konuşmaya çalışmayın, bu tehlikeli olur. Zayıf düşmüş. Bu vakaların genellikle kökleri ve ruhsal ardılları vardır. Olabildiğince ölçülü ve yumuşak davranın! Neden bunu yaptığını biliyor musunuz?

Mizina susuyordu.

– Pekâlâ, şimdi bunları düşünmeyin, onu görmeye gitmeyin ve özellikle karınızı yatıştırın, dedi doktor soğuk bir şekilde: Bu anne histerisinden kızınızı uzak tutun. Eğer böyle devam ederse acımadan kızınızın hastaneye naklini isteyeceğim. Size güveniyorum bayım! En ufak bir şey olursa beni arayın!

Tiksinen doktora kapı kapandı ve Dayı cesaretinin kalıntılarını topladı. Korkunç olduğu kadar hiç beklemediği bu şoktan sonra sükûnetini yeniden topluyordu. Bulutsuz gökyüzünde çakan şimşek gibi! Taksiyle eve gelişi bütün bir insan yaşamı gibi uzun, bitmez tükenmez görünmüştü ona. "Ceza, ceza!" Gözlerinin önünde Kazda'nın çarpık yüzü beliriyordu. Bu korkunç rastlantı nerdeyse ona aklını kaybettirecekti. Birbiri ardına, bu kadar çabuk! Bu ona şimdiye dek hiç bilmediği bir duyguyu hissettirdi.

Hayır, onun kabahati değil bu, kimse onu hiçbir şekilde kınayamazdı. Kazda hastaydı! Ama artık her şey düzene girdi! Sıkıntı bir anda geçti, yüzünü serinletmek ve saçlarını taramak için banyoya girdi. İnsan hep en kötüsünü düşünür! Georgette tehlikeyi atlattı, ona yaşattıkları bu ani korku nedeniyle nerdeyse öfkelenmeye hakkı ol-

duğunu hissediyordu. İçinde öfke ve ayıplama duygusu büyüyordu. "Ne aptal çocuk! Hiç yoktan aklımı kaybettirecekti!" Ama doktorun sözlerini hatırlayınca, en azından şimdilik sert davranmayı bir kenara bırakacaktı. Sessizce mutfağa gitti, kapıyı usulca kapadı ve hareket edemeden öylece oturan karısına uzun uzun öğütler verdi:

– Artık ağlamayı bırak! Tehlike yok! Sorumluluklarını düşün! Bak işte çocukları şımartmak neye götürüyor! Ve bana şöyle okkalı bir fincan kahve yap!

Brych geldiği zaman Mizina dayı artık kendine gelmişti. Yaptıkları kavgayı unutmuşçasına, Georgette'in tavrı sanki olan biteni silip götürmüş gibi, her zamanki haliyle yeğenine her şeyi anlattı:

– Henüz kimseyle görüşmemesi gerekiyor François, ama durumu iyi. Benimle meşgul olduğun için teşekkür ederim oğlum! Sen olmasaydın nasıl gelirdim eve bilmiyorum, kızımın bu yeni çılgınlığı belki de deli ederdi beni, diye ekledi; yüzünün ifadesi yeterince her şeyi bağışladığını gösteriyordu.

Brych gitmek üzereyken Georgette'in onu çağırdığını duydu. Kuşkusuz sesini tanımıştı.

– Yanına git oğlum! Madem görmek istiyor seni, diye fısıldadı Dayı onu iteleyerek. Bütün kaprislerini kabul etmek gerek. Madem istediği sensin, ana babası değil, var git!

Ayaklarının ucuna basarak odanın kapısına dek Brych'le birlikte gitti, ama açıkça yaralanmıştı. "Nankör!" Brych içeri girerken onun omzu üzerinden odaya bir göz attı.

Yüzü aklıktan neredeyse yarı saydam Georgette yastıkların üstüne uzanmıştı, süzülmüş küçük yüzünde kocaman görünen sönük gözlerle Brych'e bakıyordu.

Brych onun yanında oturdu ve usulca yumuşak elini tuttu. Georgette tepki vermedi ve Brych bu edilgenlikten korktu. Georgette'in saçlarını okşadı:

– Sana ne diyeyim Georgette? Daha önce konuşmuştuk, hatırlıyor musun? Yine de seni daha cesur sanıyordum. Hayır, sana sitem

etmiyorum, işlerin bazen ne kadar zor, hatta dayanılmaz olduğunu biliyordum. Ama bu çözüm değil Georgette, bunu anladın mı şimdi?

Georgette cevap vermeden başını pembe çiçek motifli kâğıt gerilmiş duvara çevirdi. Tutulan bir hıçkırığın etkisiyle burun kanatlarının titrediğini fark etti Brych.

– Bunu bile başaramadım François! diye fısıldadı: Bunun için bile yeterli cesaretim yok! Korkudan çok acıyla bağırdım! Şimdi nasıl yaşayacağım? İnsanların yüzüne nasıl bakacağım?

– Kimse seni ayıplamayacak Georgette, hem bunu insanlara anlatmanın gereği yok!

Georgette başını salladı:

– Bunun anlamı yok. Artık böyle yaşayamam! Hiçbir şey olmamış gibi davranamam! Ayağa kalkar kalkmaz, fakülteye gideceğim ve onlara her şeyi söyleyeceğim. Partiden atın beni, korkağım ben, bir küçük burjuvayım ve hiçbir zaman hiçbir şey yapamam, o bana böyle dedi.

Gözyaşları yanaklarına akıyor ve yastığı ıslatıyordu. Ne demeli ona, nasıl yardım etmeli? François acıyordu ona ve bu acı boğuyordu onu. Gözlerini nereye çevirirse çevirsin, her yerde sadece acı ve bunalım vardı! Kendinden uzak kişileri içinden atan çılgın devir! Olabildiğince nazikçe Georgette'in saçlarını okşadı ve içini saran sıkıntı arasında ona tuhaf bir teklifte bulundu:

– Georgette, gidip onu bulmamı ister misin? Kuşkusuz gelir; kötü bir insan değildir, uzun zamandır tanırım onu...

Georgette bu anlamsız düşünceden ürkmüş gibi sıçradı ve kararlı bir biçimde başını salladı:

– Hayır, istemiyorum! Yapma! Sana bunu yasaklıyorum! Olsa olsa acıyormuş gibi yapar ve ben buna katlanamam. Bitti bu, bitti, anlıyor musun! O hiçbir zaman sevmedi beni, şimdiyse, bütün olanlardan sonra, artık onun yüzüne bakamam. Bana bu kadar kötülük eden tek şeyin bu olacağını da sanma! Kendimi anlamsız, yararsız buluyorum. Bu apartman, ailem, sürdürdüğüm bütün bu yaşam beni deli ediyor,

bunlar öldürecek beni! Yine de kurtulamıyorum bunlardan! Sahneyi gördün sen, oradaydın. Hayır, yaşayamam, o kadar!

Artık gözyaşlarını tutamıyor ve çocuksu bir umutsuzlukla için için ağlıyordu. Brych ne diyeceğini bilemedi. Haklı mı Georgette? Evet! Bu soğuk ve dik kafalı adam, kendi inandığı değerlerden başka hiçbir şeye değer vermez, insani bir varlığı sevemez o. Bu adam onu yok edecekti ve Georgette bunun farkındaydı. Brych Georgette'i anlıyordu.

Gitmek üzere kalkarken;

– Sana ağlamamanı söylemeyeceğim, dedi, nazikçe omuzlarından tuttu: Cesaret yavrum. Ağla, bu rahatlatır seni! Ama yaşamak zorundasın, anlıyor musun? Yaşamak gerek! O bir çözüm değildi! Makul olacağına söz ver bana!

Georgette neşesiz söz verdi, yumuşacık elini uzattı ona ve gülümsemeye çalıştı, ama gülümseme güçlükle yüzüne ulaştı.

– Teşekkür ederim François!

Kapının arkasından onları dinleyen yengesi ağlayan sorularıyla Brych'i bunaltınca, öfkesini gizlemeye çalışmaksızın birkaç sert sözcükle cevap verdi:

– Daha iyi olacak, ama onu görmeye gitmeyin! Yalnız başına toparlamasına izin verin! Rahat bırakın onu!

Oturma odasından dayının şikâyet eden sesi ve döşemeye indirilen baston gürültüsü geldi. Küçük odasına çekilen büyükanne, apartmanda olan bitene dikkat bile etmemişti. Başka kaygıları vardı onun.

– Size tekrar ediyorum ki, diyordu dayı usulca ama öfkeyle, kimse sizin paranızı çalmadı. Evimizde hırsızlık olmaz sevgili anne! Mizinaların evinde hırsız yoktur, bunu söz diye alın! Bir gün bile lafını etmeden duramadığınız bu parayı yitirdiyseniz, yalnızca kendinize kızmanız gerek! Böyle bir günde bile geliyorsunuz...

Heyecandan sesi titriyordu, ama büyükanne laftan anlamıyordu. Küçük sesi suçlamaya devam ediyordu. Kapı açıldı ve simsiyah giyimli, beli bükülmüş yaşlı kadın odadan çıktı. Hemen Kazda'lara taşınacağını homurdanarak deliğine girdi ve kızına kötü kötü baktı.

Kendinden geçmiş dayı;

– Size bunu tavsiye etmem, diye bağırdı. Annette'in yeterince tasası var zaten, eğer onun sizi beklediğini sanıyorsanız...

Büyükannenin eli kapının kolunda durakladı. "Ne var?" Hiçbir şey anlamıyor ya da anlamak istemiyordu. Küçük odasının kapısını çarptı ve sımsıkı kapattı, ama yine gaklaması duyuldu.

– Deli edecek beni, diye içini çekti Mizina ve acısına tanık göstermek ister gibi Brych'e döndü: Yaşadığım hayatı sen de görüyorsun oğlum. Bu tüketiyor bizi. Ah, insan bavullarını toplayıp tüyebilseydi... Eğer birkaç yaş daha genç olsaydım, sana yemin ederim ki...

Brych bir an için tımarhanede olduğunu sandı. Sanki rollerini abartan aktörlerin dokunaklı bir biçimde birbirlerinin ellerini büktükleri, saçlarını yoldukları sessiz bir film sahnesindeydi. Mutfakta ayarlanmamış radyo gürlüyor ve hiçbir merhametli el gidip onu kapatmıyordu. Saygın evin çatısı her yandan çatırdıyordu. Brych bu küçük burjuva apartmanında kendini rahatsız hissetti. Girişte kuşkulu bir yanık kokusu yayılıyordu ve yenge yeniden nüktelerine başladı:

– Tanrım, süt! Bugün ben deli oluyorum!

Seke seke uzaklaşırken zil çaldı ve kapıyı açmaya koştu. Alek girdi. Siyah bir elbise giymişti, yanakları çökmüş, gözlüklerinin ardından kızarmış gözleri görünüyordu. Bir düş içinde kaybolmuş gibiydi. Herkesin sezdiği şeyi bildirmesine engel olmak ister gibi, onu kollarına alan pek üzgün teyzeyi ölçüsüzce iteledi.

– Peki, nasıl o? diye sakin sakin mırıldandı dayı ve kendiliğinden elini yüzüne götürdü.

Alek soluk aldı ve sakin ama boğuk bir sesle;

– Hastaneden geliyorum. Size babamın artık dünyada olmadığını haber veriyorum, dedi.

Brych gece bastırınca olaylar kasırgasından şaşkına dönmüş bir halde evine döndü. Posta kutusunda ekspres bir mektup buldu. Göndereni tahmin etmek için uzun uzun düşünmeye gerek yoktu. Bu kez,

Raz kısa kesiyor ve basit bir telkinle yetiniyordu: "Gitmeliyiz!" Ve alt tarafta, bir ek yazı: "Bu akşam sana güveniyoruz doktor!"

Brych kâğıdı buruşturdu ve soğuk sobaya attı.

Bildirileri çıkardı, sıkıntısının ve bunalımının meyvesi yapıtını yeniden okudu ve acı acı gülümsedi. "Seli bununla durdurmak istiyordun öyle mi? Budala seni! Köpüren bir ırmağın üstünde sürüklenen bir saman çöpü gibi sallanıyorsun! Operet kahramanı, kılıcı kâğıttan savaşçı! Sen Patéra ve sen Bartos, gülünüz, ne kadar doğru olduğunu bile bilmediği bu saçma mücadeleye giren, sisli kafalı, paslı donanımlı bu deliyle alay ediniz!"

Bildirilere bakarken kendi kendine "bunu kime göndermeli?" diye düşündü.

Her şey ona gülünç geliyordu. Hukuk fakültesinden bir arkadaşıyla gittiği kahvede karşılaştığı iki üç tanıdık kişiyi anımsadı. Cumartesileri satranç oynamak ve darbeyi konuşmak için oraya gidiyordu. Her yaştan karışık bir topluluk orada buluşuyordu. Şubattan beri oraya gitmemişti. Devrimci günler onları tavşanlar gibi kaçırdı ve cumartesi akşamları pencere önündeki masa boştu. Aslında bu kişiler ona hiç de yakın değildi, rastgele bir araya gelmiş bir topluluktu sadece, ama onlarla politika, sanat ve her tür konuda konuşmayı seviyordu. Aforizmalar öne sürülüyor, dünya olayları konuşuluyor, sıcak bir gündeme ilişkin fıkralar anlatılıyor ve satranç tahtası üzerinde taşlar sürülüyordu.

Bir gazetede ekonomi sayfası yazarı olan Tucka grubun temel direğiydi; şişkin yüzlüydü ve ehlikeyf olmasına karşın sert bir kişiliğe sahipti. İri parmaklarıyla Londra Economist'in ya da istatistiklerin sayfalarını çevirmekten hoşlanırdı. Uzmanlığı Marksizmin ekonomik tezlerinin geçersizliğini göstermekti, hatta bu konuda ayrıntılı bir kitapçık bile yazmıştı. Aşırı millileştirmelerin kötü sonuçları öngörülüyordu. "Bakın! İngiltere'de de millileştirmeler yapılıyor, ama örnek olacak bir akılla!" Tartışmada usta, polemik yazılarında üstüne yoktu. Geniş ilişkileri vardı, ama Şubat olayları ayağının altına karpuz kabuğu koyunca planlarını bir kenara atmak zorunda kalmıştı.

Brych rastlantıyla sokakta karşılaştığı sakıngan doktor Vavra'dan, Tucka'nın daha martın ilk günlerinde sınırı geçmiş olduğunu öğrenmişti: Vavra savaştan hemen sonra oldukça belirsiz nedenlerle Komünist Parti'ye üye olmuş ve Tucka'ya muhalefet etmenin görevi olduğunu düşünmeye başlamıştı; ama güçten ve inandırıcılıktan yoksun kanıtlar sunduğu için tartışmayı bir omuz silkmesiyle kapatıp zafer nişanını rakibine kaptırıyordu. "Amicus Plato, magis amica veritas (Platon'u seviyorum, ama gerçeği daha çok)", bu onun gözde alıntısıydı. Aristokrat bir aileden geliyordu. Milyonerleri vergilendirme kampanyası soluğunu kesmiş, sonunda Partiden ayrılmaya karar vermişti, ama kararı sonuçsuz kaldı. Blazek, Vavra'nın karışmış olduğu bir ahlak davasından söz etmişti Brych'e. Belki de bir kara çalmaydı bu. Peki o zaman bu bildirileri kime göndermeli? Blazek'e mi? O ikiyüzlüye mi? O, yaz kış boynuna doladığı yün şalıyla, her zaman nemli ve soğuk ellerini ovuşturarak bir kadeh şarap önünde saatler geçirirdi; kaşlarını çatarak uzun uzun susar, sonunda ağzından şaşırtıcı bir aforizma çıkarırdı. Bravo doktor, uyuyan suyu görüyorsunuz! Hayır, o olmaz! Bu korkak memura, bu pasif tipe olmaz! Daha geçenlerde Brych'e Partiye üye olduğunu itiraf etmişti. "Ekmek param söz konusu, anlıyorsunuz değil mi?" Ve onu pek de candan olmaksızın, evinde satranç oynamaya davet etmişti. "Gunther'in Asya'sını okudunuz mu? İlginç ve zekâ dolu bir kitap, bilirsiniz! Sizin Prousf'unuzu denedim, ama benim için biraz anlaşılması güç!" Ona nemli elini uzatıp yağmurluğunun soğukluğuyla çekip gitmişti. İşte bir ödlek daha!

Bir de zaman zaman burnunun ucunu gösteren ve Tucka'nın "şairimiz" diye alaylı haykırmalarıyla karşılanan Spacek vardı. Birkaç istisna dışında, çağdaş şiirin hemen hemen bütün büyük adlarından küçümsemeyle bahseden bu herif orada ne arardı! "Anlatım bugün artık tek değerdir" der ve bu anlayışı benimserdi. Hiç kimsenin sözünü etmediği birkaç şiir kitabı vardı. Bunlar sıkıntı, kaos ve soyutlamayla doluydu. "Bugün gerçek şairler yalnızca bunlar için yazıyor, sokaktaki budalaların aptalca zevkine aldırmıyorlar!" Ateşli bir varoluşçuydu, Materna ile sert tartışmalara girer, onu kültür eksikliğiyle

suçlardı. Her şeyi kınayan bu adamın her seferinde değişen şair gözlerinin önünde sadece duvar yazıları ve yemek listesi vardı!

Sanatsal özgürlüğün boğulmasının atına seve seve biniyordu ve iki yıl boyunca onları Zotchenko-Aklımatova davasıyla zehirlemişti; ama bu iki yazardan tek satır bile okumamıştı. Düşünceleri bulanık, nisan havası gibi değişkendi. Tucka ile ikiyüzlülüğünü, çürümüş burjuvaziye bağlılığını yüzüne vurarak kavga ediyor, boğazına sarılıyordu. Bir akşam Brych'e son şiirlerinden birini okumuştu. Hayır, bunları yayımlamayacaktı, budalaların kölesi olmak istemiyordu! Bir sokak fenerinin aydınlığında okuyor ve Brych bu atom bombası övgüsünü, bu yok oluşa zalimce çağrıyı dinlerken rahatsız oluyordu. Öbürü ise bu şiirin atom çağı şiirinin başlangıcı olduğunu öne sürüyordu! Budalaların küçük beyinlerine göre biraz fazla sertti! Kim anlayacaktı onu, ha? Sonunda sızlamaya başlayarak kör ilkeler sürüsü içinde kaybolmuş kâhinin yakınmalar kovasını midesi bulanan Brych'in üzerine boşaltmış ve yetmezmiş gibi ondan yüz kuron da ödünç almıştı. Bu adam da uygun değildi! Birbirine yakınlık duymadan gevezelik eden, rastlantıyla bir araya gelmiş bu topluluğun ne önemi var! Hayır, bu doğru bir yol değildi.

Kapıya vurulan küçük darbelerle Brych düşüncelerinden sıyrıldı ve daha bildirilerini saklayamadan Patéra odaya girdi. Küçük Anne'i elinden tutuyordu. Sıkıntıyla bir ayağından öbürüne sekerken;

– Kusura bakmayın doktor, dedi.

Brych onu her zamanki halinden farklı buldu; uykusuzluktan gözlerinin feri sönmüştü. Gözlerinden kıvılcım saçan neşeli bakışlı Patéra'yla aynı adam değildi sanki. Brych için Patéra her zaman sakin ve kendinden emin bir gücün somut hali olmuştu.

– Ne var dostum? Uzun zamandır görüşemedik. Hasta değilsiniz ya?

Patéra sözünü kesti:

– Hayır, hayır! Biraz başım ağrıyor. Ama önemli değil...

Sıkıntısını bir yana bırakarak garip bir istekte bulundu:

– Sizi rahatsız ediyorum ama, Kladnoya'da madende çalışma işini üstlendim. Kömür, biliyorsunuz tam bir felaket! Ama karım oğlanla gezmeye gitti ve ben küçükle yalnız kaldım. Kamyonu kaçırmaktan korkuyorum... Anne'e biraz göz kulak olmanızı isteyeceğim sizden. Karım birkaç dakikaya dönecek...

Brych onu dinlerken "Bu basit adam hayatımda nasıl bir rol oynuyor?" diye düşünüyordu. "Peki, ondan yayılan şey ne? Bartos farklı, Bartos konuşmayı ve kanıt göstererek tartışmayı bilir." Eğer Brych demiri onunla karşılaştırsaydı, o kaybederdi belki ama yenilgisini kesinlikle kabul etmezdi. Ama Patéra'nın kişiliğinden sıcak ve yalın bir arkadaşlık yayılıyordu, bu da kendini ona yakın hissetmesini sağlıyordu!

Brych bu tuhaf istediği olumlu karşılayınca komşunun rahat bir soluk aldığını fark etti. Sonra Patéra kasketini giydi ve kapıyı kapattı. Bu bir kaçış gibiydi.

Doktor Brych ile küçük kız yalnız kalmışlardı. Divanın yanında ayakta duran ve küçük parmaklarıyla dosyaya dokunan küçük Anne'in mavi bakışları onun üstüne dikiliydi. Brych şaşkındı, bu saf çocuk bakışı onu altüst etmişti. Sonunda, küçük ince dudaklarından güven veren bir gülümseme yayılınca, Brych kendini daha iyi hissetti ve küçük saç örgülerini okşayarak;

– Pekâlâ Anne ikimiz ne yapalım?

Onu radyoya doğru götürdü, kadranı yaktı ama hemen söndürdü, nasıl yapacağını biliyordu Anne. Dolabı karıştırıp eski bir masal kitabı çıkardı Brych ve Prince Bayaya'yı[1] okumaya başladı. Küçük kız dikkatli bir somurtmayla dinlerken, dudaklarına bakan mavi bakışları gören Brych, dört yaşındaki bu küçük başın ancak yarı yarıya anladığını fark edip sustu.

– Bir daha, bir daha! –Anne özellikle resimlerle ilgiliydi– Bu bir ejderha!

Brych dolaptan başını sallayan Buda heykelciğini çıkarıp Anne'e verdi. Çocuk küçük parmaklarıyla heykelciği yoklarken heykelin başı

1 Çek halk masalı.

sallanınca, küçük ağzından incili bir gülüş fışkırdı, Brych de gülmeye başladı.

Derken ikisi halının üzerinde çocuk gibi emekledi; Brych onu sırtında taşıdı; öfkelenen fil gibi bağırdı; küçük kız tarifsiz bir sevinç içindeydi. Brych onu kollarına alıp divan üzerine attı; hop! Anne artık sevinç çığlıkları atıyordu! Yumak olup yuvarlandıktan sonra gevezelik etmeye başladılar: Anne kadınsı bir bilgelikle ona büyük adam olduğu halde niçin peltek peltek konuştuğunu ve onun da fabrikada çalışan bir babasının olup olmadığını sordu.

Bu çocuksu gülüşler Brych'i ağır bir uykudan çekip çıkarmış gibiydi. Ama maymun iştahlı küçük kız gevezelikten çabuk usandı, divandan inip odayı keşfe çıktı. İnsanın ilk kez girdiği bir oda her zaman ilgi çekici sırlar ve gizli köşelerle doludur.

Masaya ulaşmak için ayaklarının ucunda yükseldi ve onu divandan izleyen Brych'in şaşkın bakışı altında küçük parmaklar bildirinin üç nüshasını aldı.

– Sen kâğıttan uçak yapmayı biliyor musun? Charles Kovar yapabiliyor, avluda onları atıp uçuruyor. Sen de öyle yap, diye küçük mavi gözleri yalvarmaya başladı. Kâğıtları küçüğün parmaklarından almak istediyse de yalvaran bakışları engel oldu. İçe dokunan bir masumiyetle kâğıtları ona veren Anne sabırla beklemeye başladı.

Peki, ne yapmalı şimdi? Brych bir an duraksadı ama sonunda ilk kâğıdı katladı. Tanrım, nasıl etmeli de kâğıttan uçak yapmalı? Çocukken rüzgârlı havalarda fırlatıyordu! "İşte çocukluğunu yeniden yaşıyorsun" dedi kendi kendine. "Bu böyle, şimdi de kuyruk yapmak için öbür ucu katlamak gerek. Bitti! Beceriksizim, uçağın arka tarafı biraz ağır oldu, kesmek gerek. Ve işte tamam!"

– Bak Anne!

Odanın içinde çığlıklar eşliğinde kâğıttan bir uçak uçtu ve burnunu pencerenin yanındaki duvara tosladı. Ve bir başkası, sonra bir başkası daha masanın üzerinde döndü ve sobanın arkasına düştü. Bir daha! Küçük Anne saç örgülerini sallıyor ve uçakların ardından bir

küçük köpek gibi koşarken ellerini çırpıyordu. "Pencereden atılmaz mı bunlar?"

Brych artık kendini tutmayı bırakıp kahkahayı patlatıyor. Anne'le birlikte gülüyorlar, ama bu çılgın gülüşte acı da var, "Budala! Değirmenlere karşı savaşa gitmek istiyordun!" Şimdi Anne, soluk soluğa, divanın kıyısında oturmuş bu kâğıttan filoyu bin parçaya bölüyor, bir nefret duygusuyla onu parçalıyor ve parçaları havaya atıyor:

– Bak, kar yağıyor!

Küçük kız neşeyle kıkırdıyor. Küçük kar taneleri, kâğıt ve sözcük kasırgası döşemeye düşüyor, saç örgülerine yapışıyor. Brych onu omuzları üzerinde ata bindiriyor, düşüncelerini bastırmak için konuşuyor, konuşuyor, konuşuyor, sonra kâğıt parçaları üzerinde soluk soluğa gülmekten katılarak karşı karşıya yere oturuyorlar. "İşte böyle, bitti bu iş.." Brych küçük kızın başını elleri arasına alıyor, "Böylesi daha iyi belki de! Delisin sen! Tam olarak ne oldu? Hiçbir şey! Sadece rastlantı! Başka bir şey yok! Her şey eski çamurlu yola döndü."

V

Hızlı trenin hareketine daha sekiz dakika vardı, ama garın camlı çatısı altında vagonların dingillerinden kesik kesik çekiç darbeleri duyuluyor; gülüşmeler, konuşmalar ve gözyaşları arasında torbalar, sefer tasları gidip geliyordu. Perondan biri vagondaki kadına cilalı bir testi uzatıyor, karşıdaki sırada oturan yaşlı köylünün ucuz purosu pis bir koku yayıyordu.

İréne üçüncü mevkide sert bir sırada yer bulmayı başardı. Daracık uzanan koridor boyunca yolcular ona ve valizlerine yer açıp ilerlemesini sağladılar. Dayanılmaz sıcaklıktaki vagon, makine yağı, ter, isli domuz eti kokuyordu. Komşu vagonda gençler bağıra bağıra şarkı söylüyor, biri gitar tıngırdatıyor, bu arada anons yapan kadının sesi holün gürültülü ortamında kayboluyor ve sözler anlaşılmıyordu.

İréne yağmurluğunu çıkarmadı, kemerini gevşetti, küçük valizini sıranın altına sürdü ve rahatsız bir halde çevresine bakındı.

Kalabalıktan kapkara görünen peronda ilk bakışta gördü onu. "Bu o!" Elleriyle kendine yol açmaya çalışıyordu. "Ne yapmalı? Kaçmalı mı?" Güç bulamadı kendinde. Başını göğsüne indirdi, gözlerini kaldırdığı anda da koridorda gördü onu. Dirseklerini oynatıyor, valizler arasında sendeliyordu. Henüz İréne'i görmedi. "Bu iyi!"

Diğerinin bakışında bir memnuniyet ışığı... İşte şimdi İréne'in yanındaydı; heyecansız, doğruca onun yüzüne bakıyor, omuzlarından tutuyor, yorgun bir tavırla gülümsüyordu ona.

Yumuşak, ama otoriter bir sesle "gel" dedi. Ve fazla söz etmeden İréne'in valizini alıp onu koridorda şaşkın bir öğrenci gibi iteledi. Perona gelir gelmez vagon kapısı kapandı ve lokomotif tehditkâr bir düdük öttürdü. André sol kolunu İréne'in omzuna atıp sağ eliyle valizi sallayarak onu çıkışa doğru sürükledi. Bıyık altından gülerken hiç de şaşkın değildi.

Yeraltı geçidinin merdiveninden çıkarlarken;

– Küçük çılgın, seni kızdıran ne? dedi.

İréne'in onun sesinde algıladığı sitem değil daha çok bağışlamaydı. Ama yine de iki saat boyunca sinirle koşuşturmuştu! Artık her şey iyiydi!

Cevap vermedi İréne, inatla başını eğip uysal bir kuzu gibi kendini sürüklenmeye bıraktı. Tramvay raylarını geçip kaldırımın kenarına park etmiş olan ve İréne'i eski yaşamına götürmeyi bekleyen siyah otomobili buldular. Genç kadın robot gibi yürürken direnmedi, sessizce ve tevekkülle kendini bıraktı. Raz'ın yanına oturdu. Raz arabanın kapısını kapattı, sinirlerini yatıştırmak için bir sigara yaktı, bir tane de İréne'e uzattı.

– Nasıl bildin?

Sesinde kınamadan çok merak vardı. İréne sigarayı istemedi, Raz da ısrar etmedi. Hafifçe gülümsüyordu.

– O kadar zor değildi İréne! Kurnaz ve inatçı olman bir işe yaramıyor, çünkü hiçbir şeyi gizlemeyi beceremiyorsun. Yalnız neden Brych'ten borç para almaya gittiğini anlamış değilim. Neden evden almadın? O para benim olduğu kadar karımındır da! Seni anlıyorum aslında, ama benimle kedi fare oyunu oynamana gerek yok, biraz daha akıllı ve mantıklı olman yeter. Oysa sen aptalca hareket ediyorsun!

Motoru çalıştırdı; araba gürültülü caddelerde ilerliyor İréne'se susuyordu. Çocukça girişimi başarısız olmuştu. Bu kaçışları daha önce kaç kez denemişti! André kendisinden daha kurnazdı ve hep bir adım öndeydi. Onunla konuşmanın faydası yoktu, fikrini asla değiştirmeyecekti. Kaybetmeyi bilmezdi o!

– Bu dönem, İréne, bizi birbirimizden koparacak kadar güçlü değil, diyordu ona: Buna izin vermemelisin, ben de vermeyeceğim! Ben her zaman senin zevklerine göre hareket etmeye çalıştım, belki de seni fazla şımarttım, ama artık senden biraz sağduyu istemek zorundayım! Ben artık kalamam burada. Sen de gayet iyi biliyorsun ki her an tutuklanabilirim! Bizi apartmanımızda bile bırakmayacaklar. Bu ülkede boğuluyorum! Bu benim suçum değil yavrum! Duygusal nedenleri bir yana bırakalım! Sen benim karımsın, kimsenin, senin öz kardeşinin bile aramıza girmesine izin vermeyeceğim. Bunu iyi belle, lütfen! Ve sonra çocuğumuz da var. Ben onu da düşünüyorum!

Ona kaç kez tekrarlamıştı bunları, bu karışık ve bitmeyen mücadele kaç zamandır sürüyordu, ama nedenlerini akıllıca açıklayamıyordu bile. İréne derinden hissediyordu bunu; anlaşılmaz bir yok olma korkusu, belirsiz bir önseziydi bu. Raz onu sözleriyle bağlıyordu. Saygı dolu uyarmalar, tutkulu sarılmalar, sert tehditler her şeyi denemişti, ama İréne Raz'ın haklı olmadığını, onu bir uçurumun kıyısına ittiğini, karanlıklara atlamaya zorladığını ve bu atlayışın bütün hayatını altüst edeceğini hissediyordu.

Onu gözetliyordu Raz, İréne bunu biliyordu. Attığı adımların her birini, düşüncelerinin her birini... Raz her ne kadar çalışılmış bir nezaketle davransa da öfke yemlerini gizlemiyordu. Raz ister onu gözetlesin, ister ona bir şey desin, İréne'in gizleyecek hiçbir şeyi yoktu!

Labora işletmesi millileştirildiğinden beri Raz daha az dışarı çıkıyor, konuklarını çalışma odasında kabul ediyor ve İréne'i artık daha dikkatli izliyordu. Ona karşı hiçbir şey kanıtlayamazdı, İréne de hiçbir şey kanıtlayamadı! Ama o bunun uzun sürmeyeceği kanısındaydı. Raz gitmekte acele ediyordu.

Vaslav iki mektup daha yazmıştı. İréne onları eline alır almaz André'nin okumuş olduğunu hemen anlamıştı. Raz mektupları ona, 'saklamaya bile değmez' der gibi küçümser bir gülümsemeyle uzatmıştı.

İréne piyanosunun başına oturmuştu. Vaslav'ın mektubu siyah kapağın üzerindeydi. Vaslav kaba saba ve beceriksiz yazısıyla Javori'deki önemsiz olayları yazıyor, babaya verip veriştiriyor ve mektubu İréne'i sarsan bir soruyla bitiriyordu: "Ne yapıyorsun? Büyük hanım havalarında olma ve bizi görmeye gel!"

Javori'ye, evine gitmek! İstiyordu ama kendine güvenemiyordu! Onların yüzlerine nasıl bakacaktı? "Vaslav biliyor olabilir mi? Ya babam?" Yarın nerede olacak İréne, ya gelecek hafta? Gelecekten korkuyordu.

Ama işte burada, yüreğinin altında esrarlı bir bilmece, vücudunun sıcak toprağında filizlenen tohum hareketleniyordu. Hoş ama bir o kadar da kaygı veren bir bekleyiş içinde, zaman uykudaydı! İréne parmaklarını tuşlardan çekip karnının üstüne koydu. Akşamları banyoda, ayna önünde çıplak vücuduna bakıyordu! Henüz hiçbir şey yok! Hafifçe kabarmış karnının kavisine bakıyordu. Ne kadar mutlu olacaktı! Her şeye karşın yararsız ve neşesiz yaşamı yeni bir anlam kazanacaktı. Bu minnacık, görünmeyen ama hissedilen bu meyve uğruna bütün dünyaya kafa tutmaya ve her şeyi, evet her şeyi, André'yi bile terk etmeye gücü olacaktı! Yalnız çocuğunu düşünmek zorundaydı! Onu korumak! Ama nasıl? Ölüm neredeydi, yaşam neredeydi?

Ne yapmalı?

Çalışmaya sarılmış, piyanoya yeniden başlamıştı. İnsanlar için çalışmak, yaşamak, yaşamın tatlı teması ile titremeye başlayan varlığının bütün telleri ile çalmak istiyordu. İlkbahar akşamının bastırdığı ve rüzgârın ağaçları sarstığı vakitlerde İréne, Smetana, Dvorak,

Bethoven dinliyordu! Neşe ve cesaret! Bu özdeksiz dünyaya dalıp orada duygularıyla bir uyum arıyor ve bu dünya ona açık, anlaşılır, buyurgan bir dille konuşuyordu; yaşamalısın İréne! Teslim olma! Bir çocuğun olacak senin!..

Vaslav'a cevap vermeye çalıştı ama boşuna. Ne söyleyecekti ona? Birtakım önemsiz şeyler! Korkunun ve kararsızlığın kurbanıyken ona ne söyleyebilirdi ki! Daha içine kapanır kapanmaz kocasının bakışını üzerinde hissediyordu. Evet, o senin kocan, André o! Hâlâ seviyor musun onu? Onu seviyorsun! Her şeyin korku yüzünden sönmesine, bu sinsi ve zehirli mücadeleye batmış olmasına karşın seviyorsun onu. İréne sürekli başarısız mektuplar yazıp yırtıp atıyordu. Sonunda Vaslav yazmayı bıraktı. Kuşkusuz o, İréne'nin aptalca kırıldığını, böbürlendiğini sanıyordu.

Çok sevdiği apartman ona ağır gelmeye başlamıştı. Zaman zaman habersizce masum suç ortaklarına giderek kaçınayı başarıyordu. Bir gün Zizkov'a, Patéra'lara gitmişti. Yolda bebek için mavi bir tulum satın aldığından, iyi bir bahanesi vardı ve yüreği göğsünde çok hızlı çarpıyordu. Her zamanki gibi o kadar yalın, o kadar yürekten karşılandı İréne. Bu esmer kadının her şeyi bir şekilde tahmin ettiğini, onun çektiği acıları hissettiğini sanıyordu. İréne bebeği kollarına aldığı zaman baş döndüren tarifsiz bir mutluluk tattı. Tekrar gitti. Bayan Patéra dışarı çıkmaya hazırlanıyordu; İréne'le birlikte parka gittiler. Gözlerini kırpıştıran nisan güneşi soluk mavi örtüyü hafifçe okşuyor, altın ipliklerini yapraklarda dolaştırıyor, kentin üzerine ışık saçıyordu.

İki kadın sıradan şeylerden, konut bunalımından, çocuk hastalıklarından, İréne'in Bayan Patéra'ya getirdiği kitaplardan konuşuyorlardı; ama ikisi de onları birbirine bağlayan gerçek kadın konuşmasının sıradan sözcükler altında gümüşten bir ırmak gibi aktığını hissediyordu. Bu sakin ve dengeli annenin yanında İréne gülüşünü, güvenini ve cesaretini yeniden bulmuştu. Yine de bayan Patéra'nın zor günler yaşadığını hissediyordu. Bu onun koyu renk gözlerinde, pek kararlı olmayan davranışlarında, sesinde yansıyordu. Ama bu kadar

saf, bu kadar güçlü bir anne mutluluğunu karartabilen şey ne olabilir ki? Ve İréne hapishaneye benzettiği evine döndüğünde, Raz'ın sakin ama sorgulayıcı bakışlarıyla karşılıyordu.

Bir gün, yurtta kalan konservatuvardan eski arkadaşlarını ziyarete gitti. Attığı adımlardan cayabilmek! Yeniden geriye dönebilmek! Onu bir dost sıcaklığı ile karşılamış olsalar da İréne onların sakınımlarını hissediyordu. O artık onlardan değildi! İréne Straka yeteneğini saçıp savurdu! Hayır, daha değil, şimdi yeniden başlayabilirdi, o biliyor bunu, onlara kanıtlaması gerek! Aralarından çoğu tanınıyor, konserler veriyordu. Acı, arzu ve pişmanlıkla dolu İréne afişlerde onların isimlerini okuyordu. Pek de gizleyemedikleri meraklarını keşke sorsalardı! Şikâyet etmiyordu İréne. Neye yarar onlara açıklamak? Yardım edemezlerdi ki, bu kendisinin, İréne'nin işiydi!

Evine dönerken, onu çılgına çeviren bu apartmanı terk etmeye karar verdi. Safça, gülünç, saçmaydı bu! Kocasını bırakmak mı? Evet, onu bırakmak! Bunca güçlükle karşılaştığı bir anda ondan ayrılmaya hakkı var mıydı? Olmayacak şeydi bu, İréne konservatuvar yurdunda bir yatak bile bulamazdı.

Raz eve döndüğünde, onun bütün yüzüklerini çıkarmış, evlenmeden önceki eski giysilerini giymiş ve hole bakan küçük odaya taşınmış olduğunu fark etti. Penceresi bahçeye bakan bu dar oda kullanımda değildi, çünkü Raz evde bir hizmetçinin varlığına tahammül edemediği için bütün ev işlerini kapıcı üstlenmişti. Bir yatak ve boş bir dolap, hepsi buydu! İréne bir örtü, bir yastık ve mutlu bir gelin olarak apartmanın eşiğini aştığı küçük valiziyle bir yığın notayı da almıştı. Başka bir şey? Yalnız kendisinin olan eşyalar. André'nin öfkeleneceğini biliyordu, bu da gecikmedi. André küçük odaya girdi, yatağın üzerine oturdu ve parmaklarını İréne'in sık saçları arasına daldırdı. Henüz kendine hâkimdi:

– Bu bir gösteri mi? diye sordu: Ne kadar gülünç olduğunun farkında mısın? Aptallık bu...

– Evet...

İréne notalarını dizdiği dolaba yaslandı ve sinirli bir inatla onun yüzüne baktı:

– Fikrimi değiştirmeye çalışmamanı rica ediyorum.

Raz onun çocukça ve aptalca isyanını kırmaya yeltenmeyecek kadar psikolojiden anlardı. Bu kaprisli çocukla inatlaşarak başarısız olmaktansa boyun eğmek daha iyiydi! Raz içinde köpüren öfkeye karşın kendini tutmayı biliyordu, bazen ondan düşmanı gibi tiksindiği bile oluyordu... Dikkatle gözledi onu, sonra boyun eğdi ve gönül indirerek gülümsedi:

– Pekâlâ küçük kız! İstediğin gibi olsun! Senin düşünme şeklin benim için hiçbir zaman anlaşılır olmadı. Eğer bu bir yoksulluk gösterisi olacaksa, kapıcıya sana bir çamaşır makinesi getirmesini söyleyeyim. Aslında, bu nasılsa geçici bir durum, burada uzun süre kalamayacağız, en kısa zamanda bizi dışarı atmaya bakacaklar...

– Haksız da olmayacaklar! diye karşılık verdi soğukça: Birkaç metrekareye ne kadar insan yığılıyor...

– Ah, ah! dedi Raz başını sallayarak: Senin bu kadar yurtsever olduğunu bilmiyordum. Sevimli kardeşini duyar gibi oldum! Çok tuhafsın İréne! Ama nihayet seni etkilemek istemiyorum!

– Bencilsin!

– Bakar mısın şuna! Sana göre, insan bu sefil ülkede uygun biçimde yerleşmeyi başarınca bencil oluyor! Çok dokunaklı! Pekâlâ, rahatlat vicdanını! Ne zaman fark ettin bunu?

– Ne yazık ki çok geç!

– Tamam bırakalım tartışmayı.

Raz kalkıp çalışma odasına gitti, sinirlerini yatıştırmak için bir kadehe konyak koydu. İréne'e karşı göğsünde sağır bir öfke taşıyordu. Nankör, budala! Kardeşinin düşüncelerini tasarlamaya çalışıyordu. Sadece bir kez gördü onu ama yetmişti! Bu küstah ve saldırgan surat!.. Nefretten titriyordu. Onlarda ortak bir şey var! İréne kaçık, kendi başına uyanan bir işçi kızı! Onu başka gözle görmeye başlıyordu. Sakin ol, gülmek daha iyi! Uzun süre devam edemez bu! Orada,

özgür olduklarında!.. Ama böyle kaygılardan bıkmıştı! Hayır, teslim olmayacak, bütün yönleriyle düşündü sorunu. Onu seviyor, ona ihtiyacı var. Belki de onu yola getirmek istediği için tam olarak hâkim olmayı beceremedi. Hem sonra, çocuk var! Çocuğu! Karışık ama hoş duygularla düşündü onu. Çok şey yitirdi; onu tam olarak soymayı, fabrikayı bitirmeyi başardılar, ama o boyun eğmeyecek ve çocuğunu onlara vermeyecek! Kuşkusuz, elverişsiz bir ortamda doğacak çocuğu ve Raz bu küçülten, alçaltan mücadelenin nedeninin İréne olduğunu düşünüyor. Tamam, savaşı kabul ediyor! Bu belki de bir oğul, onun oğlu olacak! Bir Raz! Onu yetiştirecek, onu sağlam ve çevik bir çocuk, ateşli kanlı ve serin kafalı bir kavgacı yapacak, ona yoluna çıkan bütün engelleri yıkmayı öğretecek! Dünyayı yaşanmaz kılan her şeyi! Bütün bunlar bir süre için dişlerini sıkma zahmetine değer!

Akşam boş odaları dolaştı, küçük odanın kapısını denedi ama İréne boyun eğmedi. Raz kapıyı omuzlayıp bu saçma direnişi tek bir darbede kırma eğilimini bastırıp seçimini denenmiş bir taktikten yana yaptı: sabır!

İréne oturduğu apartmana tahammül edemiyordu artık; Raz inceliğini arttırdığı zaman bile. İréne babasını, Javori'yi düşünüyor ve küçük odasına sığınıyordu.

Önceki gün Raz ona sakin bir sesle "gelecek hafta" demişti. İréne onun uzun telefon konuşmalarını dinliyordu. Küçük bir veda toplantısı hazırlayan Raz birkaç yakın dostunu davet etmişti. André ondan hiçbir şey istemiyor, o da hiçbir şeye katılmıyordu, her şeyi kendi düzenleyen André, yine de gülümseme olanağı buluyordu.

İréne, Vaslav'ın gönderdiği mektubu okuduktan sonra artık kesin kararını vermişti, Javori'ye gidecekti! Onu saran heyecanı nasıl gizlemeli? Yeterli direnci nereden almalı? Kocasını terk edebilecek mi? Ama bu korkunç! Yine de Brych'i görmeye gitti, kapıcı kulübesinden odasına telefon ettirdi. Brych indi, şaşkın ama soru sormadan baktı ona. Javori'ye kadar biletini almak için istediği gülünç parayı verdi ve elini sıktı. "Makul ol, İréne!" Ama bu makul ol da ne demek?

Öğleden sonra, şu küçük züppe Boris ona telefon etmişti. Daha vazgeçmemişti, o da öyle! Uzun uzun konuştu, gece toplantısına geleceğini söyledi ve onu yeniden göreceği için duyduğu sevinci belirtti. İréne telefonu kapattı ve kocasının bakışlarını üzerinde hissederek yeniden sığınağına gitti. Onun her şeyi tahmin etmiş olabileceğini düşündü. Olsun! Artık böyle yaşayamazdı o!

Şimdi harekete geçmek gerek, henüz gücü varken!

İréne onun çıktığını duydu ve bu kısa yokluğundan yararlanarak, eski valizi elinde, sokağa sıvıştı. Korkuyla çarpıyordu yüreği. Dışarı çıkar çıkmaz, evini son bir kez görmek için döndü ve ne heyecan, ne de pişmanlık duydu. "Mutlu muydum burada? Evet! Kör bir küçük köpek gibi. İtiraf et İréne! Bacaklarının titrediğini ve duraksadığını itiraf et!"

Ve şimdi evine dönüyordu, kocasının yanında, kendinden hoşnut ve sakin. Araba köprüyü geçti, Chotek yolunun kıvrımlarını aşarak Chateau boyunca uzanan ağaçlı yoldan sola döndü, yavaşlamadan bildik sokağa, bildik eve doğru yollandı; İréne orada yokmuş gibi mutsuz oturuyor ve şose camın ardında, ters yönde akıyordu.

– Dur! diye bağırdı İréne, yüzü ellerinde.

Raz yavaşlamadı.

– Neden?

– Çünkü... Çünkü seninle konuşmam gerek!

Raz kaldırımın kenarında durdu, kontak anahtarını çevirdi ve İréne'e baktı:

– Pekâlâ, dinliyorum!

Onun yüzüne bakmadan konuştu İréne:

– André, aramızda her şey bitti, beni anlıyor musun! Ayrılmamız gerek! Biz birbirimiz için yaratılmadık, bir hataydı bu, ben şimdi anlıyorum bunu!

Raz ona doğru eğildi, omuzlarına sarıldı ve çenesinden tuttu:

– Bu doğru değil İréne, biliyorsun bunu! Seni sevdiğimi anlamıyor musun? Her şeyi sorun etmek neye yarar! Sen de benden ayrılamazsın, çünkü bu senin de çocuğumuzun da kaybı demek olur. Çocuğumuzun İréne! O senin kadar benim de çocuğum. Biz ayrılamayız, bu bir cinayet olur! Hiçbir şeyden korkma ve bana güven! Belki sana göre biraz fazla akılcıyım, ama ben yine de bir insanım! Korktuğum tek şey, yalnızlık! Lütfen anla beni! Sen bende sadece, yaşamak için kimseye ihtiyacı olmayan bir savaşçı ve bir bencil görüyorsun, ama yanılıyorsun! Ben de yalnız kendim için yaşayamam... Herhalde, kendi kendine o para kazanmaktan başka şey düşünmez diyorsun! Bundan hoşlandığım doğru ama yine de yetmez! Biriyle, biri için yaşamak gerek! Kesinlikle çocuğumuzu benden alma hakkın yok! Bu gibi şeylerden söz etmeyi sevmiyorum, gereksiz bir utanma belki, ağlayıp sızlanmalara dayanamıyorum, beni yaralıyor!

Raz doğruca onun gözlerine bakarak, ciddi ve açık konuşuyordu. İréne onun doğru söylediğini biliyordu. Evet, haklı o! İréne onun karısı ve yaşamı hakkında onun da karar vermeye hakkı var! Arabanın içinde geçen tuhaf bir dakika! Susuyor İréne. Raz yeniden motoru çalıştırdı.

Villanın önünde duran Raz, İréne'nin arabadan inmesine yardım etti; hasta bir çocuk gibi! Raz onun saçlarını okşayarak boş apartmanda yanında yürüdü.

İréne kendini savunmaktan vazgeçti. Zarların atıldığını ve kendisinin kaybettiğini biliyor artık.

Yine de, Brych ilk davetli olarak veda akşamı için evlerine geldiği zaman, onları şiddetli bir kavganın ortasında yakaladı. İréne davetlileri karşılamayı reddederek André'nin ısrarlarına kayıtsız kalıyordu.

– Merhaba dostum, dedi Raz kızgın bir tavırla. Onu biraz yola getir lütfen! Tanrım, karım aptal! Tam bir kolej öğrencisi!

Brych üzüntüyle gülümsedi:

– Bu tür tartışmalarda size holün kapısını kapatmanızı öneririm, koridordan beri duyuyorum sizi.

İkisine de elini uzattı ve André karısını ikna etmek için son bir girişimde bulunurken, aynanın önünde saçlarını taradı.

– Kimseyi görmek istemiyorum!

Sonunda İréne veda etmeden, kapıyı çarparak odasına gitti.

– O tam bir çılgın François! Raz bıkkın bir tavırla içini çekti ve dostunu salona götürdü.

– Başlamak için bir kadeh içelim... Bu günü unutmam gerek! Senin haberin yok!.. Benim susmam daha iyi!

Büyük ev kalabalık davetlilere yeterince alan sunuyordu. Yemek odasının, çalışma odasının ve holün kapıları açılmıştı. Brych burada kendini hep kötü bir filmin içinde gibi hissetmiş ve bunu gizleme gereği duymamıştı. Çalışma odasında fluoresan aplikler göz kırpıyor, yüksek sandalyelerle çevrili bara gün ışığını düşürüyordu. Raz mükemmel kokteyler hazırlıyor ve bundan gurur duyuyordu.

– Bugün sonuna dek içeceğiz dostum! dedi Raz Brych'e; insanlara iyi bir ziyafet çekmek isterim! Burada gördüğün her şey satıldı. Çarşamba günü sadece duvarlar kalacak...

Holden çıngırak sesi duyuldu ve insanlar gelmeye başladı. Klaous nemli elini Brych'e uzatırken yaşlı karısı sorgulu bakışını Brych'in buruşuk pantolonuna dikmişti. Bu güzel ev karşısında kendinden geçen kadın, tatlı bir nezaketle evin hanımından haber almak istedi; Raz bir migreni öne sürerek karısı adına özür diledi, sonra kürkçü ile otomobil satmanın zorluklarından konuştu.

– Geçip giden zamanla kim satın alacak onu?

André bu fikirde değildi.

– Onu Vltava'ya atmayı tercih ederdim. Üzüldüğüm bir şey varsa o da bu araba. Biliyor musunuz o bana kaça mal oldu?

Kürkçü üzülmüş gibi başını salladı:

– Araba fiyatları birdenbire düştü. –Raz'ın kulağına eğildi, çünkü Şubattan beri her şeyi kısık sesle söyleme alışkanlığı edinmişti.– Yeter ki arabanız dahil bütün pı!ı pırtınızı yanınızda götürmeye çalışmayın! Bezmens kardeş götürmeyi denedi, ama olana bak! Bahse gire-

rim o nereye gideceğini biliyordu. Bilirsiniz (safça gülümsedi), içki içe içe yağlandı onlar, domuzlar.

Diğer davetliler de geldi. Brych, biraya bulanmış kalın sesli avukat Lazecky'yi hemen tanıdı; yaşlı teke yüzlü ve boğa enseli avukat kendini tanıtırken, mesleği gereği konuşmayı kesmeksizin, öbür davetlilerin elini koca eli içinde kavrıyordu. Avukat, André aracılığıyla tanıdığı Brych'i görünce eliyle onun böğrüne dokundu:

– Hâlâ kâğıt karıştırıyor musunuz? Bırakın gitsin delikanlı, hava almaya çıkın! Artık buralarda hiçbir iyilik beklemiyor sizi! Hukukçularla değil, madenci beygirleriyle çalışıyorlar.

Neşeyle, gümbür gümbür konuşuyor ve ona elini sallıyordu.

Brych, balmumu solukluğu ile Klaous'ların kızı Ria'yı gördü. Kayıtsızlık ve dayanılmaz bir can sıkıntısı sergileyerek evin içinde dolaşıyordu. Derin kanepeye kendini bıraktı, babacan adamları çıldırtmaya yönelik kayak pantolonu içindeki uzun bacaklarını üst üste attı ve ince uzun parmaklarını kısa kesilmiş saçlarına daldırdı. Elini sıkan Brych'e küstahça;

– Hello! dedi ve "Beni hiç ilgilendirmediğini biliyor musun? Burada kimse ilgilendirmiyor beni!" der gibi baktı. Brych ona akıcı bir İngilizceyle karşılık verdi ve o şükranla başını salladı. Küçük kadehindeki konyağı gürültüyle yuttu ve yüzünü buruşturdu. Onun, şeker maşası, kaşık, ceketten aşırılan dolmakalem gibi ufak tefek eşyaları çalma hastalığı olduğu biliniyordu. Bu eğlendiriyordu onu. Namuslu insanlar olan Klaous'lar, ertesi gün çalıntı eşyayı bir özür mektubuyla birlikte geri gönderiyorlardı. Bu garip hastalık hoş görülüyor, Ria da ceza görmeksizin çalıyordu.

Brych, Boris Taïchman'ı gördü. Düzgün hatlı bu züppeyi hukuk fakültesinden tanıyordu. Baykuş yüzlü ufak tefek adamsa, Boris'in üvey kardeşi, yani ünlü eski porselen heveslisi ve toplayıcısı Camile Taïchman'dan başkası değildi. Kibar metresinin canı sıkılıyordu. İki günde bir masajlarla çalıştırdığı bebek yüzü, zekânın derin boşluğunda nadir bir mutlulukla, bir magazin güzelliği ile birleşmişti. Kadın;

– Briç oynar mısınız? diye pek de ilgili görünmeksizin sordu. Brych başını sallayınca tembel ve şehvetli gözlerinde hemen ilgi uyandı, koruyucusuna dönüp:

– Camile, bana bir sigara verir misin? Neden Pall-Mail aldın? Biliyorsun ki artık Amerikalılara dayanamıyorum! Başımı ağrıtıyorlar.

Konuşmaların gürültüsü evi doldurmuştu; erkek seslerinin boğuk uğultusu, kadın seslerinin cıvıltısı, bazen bir kahkaha, kadeh çınlaması...

Sözcükler, gülüşler, giysiler, yüzükler, sigaralar ve plaktan yükselen müzik... Brych bütün bunların ortasında şarabını yudumluyor, faydasızlık duygusuyla canı sıkılarak dolaşıyordu. Başka konuklar da geldi. Kent merkezindeki bazı mağazaların sahiplerini tanıyordu Brych, mesela Bayan Rose kadınlar için kuaför salonu işletiyordu! Ve tenis kortları gençleri, dağ otelleri güruhu, boş boş bakan güzel küçük yüzler, kusursuz kesimli kostümleriyle gece kulübü muhabbeti yapıyorlardı.

Brych fark edilmeden dolaşmaktan gocunmuyordu, kulağına çalınan konuşmaları dinliyordu.

– Hâlâ fakültede misin? Bu soru pikaba plak koyan geniş omuzlu bir oğlana yöneltildi.

– Evet, ama uzun süre kalmayacağım. Marksizmleri midemi bulandırıyor!

– Ama sizi tutan ne azizim?

– Mason harikadır.

– Onun hoşuna giden sadık ağız olmak, dedi bir genç kız sesi...

– Ve onu öyle bir dövdü ki iki gün boyunca onunla konuşulamadı.

– Öyle görünüyor ki backhand bugün bana göre değil kızlar, duyulmamış, doğru değil mi?

– Kayınbiraderim bunu bana Brüksel'den gönderdi, Stan Kenton, Glen Müler, yalnız en başarılı olanlar!

– Raz hakkında ne diyorsun? Kibar bir adam, ha! Babam onun bir maymun gibi kurnaz olduğunu söylüyor ve acayip uzun kolları var. Anlarsın: ithalat-ihracat!

Ve diğer taraftaki konuşmalar:

– Oğlumun öğrenim yapmaya hakkı yok! Ona dedim ki: yapacağın şey onların partilerine yazılmak. Onu istememişler. Bu baylara göre oğlum kaytarıyormuş! Ama onun cezasını ben çekiyorum!

– Senohrady villasını ne yapmayı düşünüyorsunuz? Yaz akşamlarını hiçbir zaman unutmayacağım azizim! Ve sizin... nasıl diyorsunuz? Kuru pastalarınız! Enfes!"

– Sokollar bayramına kadar bile sürmeyecek. Yıkmak, evet, bu konuda güçlüler, ama... Pöh! Tybure'ları gördünüz! Düşünün, böyle bir dram! Nasıl, haberiniz yok mu? Millileştirmeye geldiklerinde baba intihar etmiş! Elbe kıyılarına gidip şakağına bir kurşun sıkmış. Ona yaptıklarına pişman oluyorlar!

– Ya siz?

– Ben mi? Hiç! Onlar benim her şeyimi aldıkları zaman Aline'le gidip Jirasek köprüsünün altında yatacağız ve bir pankart dikeceğiz: Komünistlerin insanları ne hale düşürdüklerini görün! Onlar için çalışmaya gitmemi istiyorlardı, iş yapmayı bilen herkesi devşiriyorlar. Bana beş bin önerdiler, bunu gülünç bulmuyor musunuz?

– Beklemeyi yeğlerim; Batının sabrını uzun süre kötüye kullanamazlar. Küçük Patek'in yaptığını biliyorsunuz. Evet, küçüğü! Ona, o kadar endişelenme dedim ve biliyor musunuz bana ne karşılık verdi: Onlar haklı, dedi, babası bir sömürücü imiş ve o bir şantiyede çalışmaya gidecek! Patek'in eli yumuşak. Benim oğlum olsaydı, öldürürdüm onu!..

Gençler dans etmek isteyince maun masa bir köşeye itildi ve yemek odası hemen bir dans pistine dönüştü. Saksafon hüzünlü çığlığını, trompet ve davullar boğuk vuruşunu duyurunca, Boris'le soluk saçlı bir sarışın dışında çiftler dansa başladı. Dansın ritmine uygun el çırpıyor, baygın gözlerle sallanıyorlardı.

Şarkıcının boğuk sesi "Oh... Suzanna, Suzanna..." diye bağırıyordu; "oh, Suzanna!"

VI

Son gelenler bir erkekle incecik genç bir kadındı. Uzun kafalı sırık gibi erkek bir yabancıdan başkası değildi. Batılı bir ajansın muhabiri olan adam besbelli en iyi kolejden çıkmış, biraz yaşlı, iri yarı oğlan davranışlarıyla sevimli olmaya çalışıyordu, ama yalnızca görgülü biri onun davranışındaki soğuk ve kendini beğenmiş nezaket nüansını anlayabilirdi. Hem neşeli, geveze, hem de sessiz, güleryüzlü ve ihtiyatlıydı; sömürge ülkelerde kariyere yönelik gençlerin İngiltere'de aldıkları mükkemmel eğitimin örneğini sergiliyordu.

Yumuşakça Brych'in elini sıktı ve ismini homurdandı:

– Gittigns...

Brych'in belirgin İngilizcesi karşısında duraksar gibi olsa da hiçbir şaşkınlık göstermedi, önemsiz bir ülkede bunu doğal buluyordu. Kadınlar İngilizceyi gülünç bir jargonla kem küm ettikleri zaman, onun anlaşılmayacak bir şekilde eğlendiğini fark etti Brych. Başını sallıyor ve gözleri küstahça parlıyordu. "Oh, yes, certainly! İşte budalalar arasındayım" diye düşündüğünden emindi.

Brych merakla kadını inceliyordu. Kadın onu yakından kuşatan Gittings'den ayrılmıyordu, ama Raz konuklarına tanıtmak için yakaladı onu. Kadın narin boynuna düşen kızıl saçlarıyla çok güzeldi, anlamlı gözlerini kısarak konuşuyor ve soru yağmuruna dudaklarında alaycı bir gülümseme ve güvenle karşılık veriyordu. Zarif ve zeki görünmek isterken dozu kaçıran ve gülünç mimikler yapan diğer kadınlara hiç benzemiyordu. Bu kendini beğenmiş sanayi ve ticaret karaltıları arasında, hipopotam sürüsü içinde yolunu şaşırmış ceylan tarzı vardı onda. Gözlerini kırparak Brych'in elini tuttu; eli tülden ve soğuk bir mendil gibi hafifti.

Eva, size bizim François'mızı taktim edeyim!

Raz sevimsizce senli-benli taktimler yapıyor ve bir değirmen gibi konuşuyordu.

Brych genç kadına baktı ve gülümsedi:

– Duyduğunuz gibi, ben onların François'sıyım.

Kadın karşılık verecek vakit bulamadı, bir kadın sürüsü onu ele geçirdi. André de Brych'le meşgul oldu.

– Peki eski dost, sıkılmıyorsun ya? Sanırım biraz fazla insan var! Gel benim çalışma odama gidip eski dostluğumuza içelim. Kabul mü?

Raz onu kolundan tutup bara götürdü. İri kadehlere altın parıltılı Martel döktü ve kadeh tokuşturdu.

– Kim o? diye sordu Brych merakla.

– Ah! Ne diyorsun sen! Muhteşem bir örnek değil mi? Üstelik aptal da değil, bu da hiçbir şeyi bozmuyor.

– Nereden tanıyorsun onu?

– Anlatması uzun sürer. İki yıl önce döndüğünde tanıdım ve o günden beri sık sık ihtiyacım olur ona. Bırakalım şimdi bunu, birer kadeh daha içelim. Neye içelim eski dost? Senin özgürlüğüne, ne dersin? Demokrasi, özgürlük, insanın soluk alabilmesi ve yaşayabilmesi için komünistsiz temiz havaya içelim!

André'nin sözlerinde alaysı bir yan vardı. Brych'in içinden kadeh tokuşturmak gelmedi; kadehini boşaltı ve oturma odasının meşin koltuklarından birine gidip oturdu. İçkiye alışık değildi, başı dönüyordu. Yazı odasından Raz'ın kızgın sesi uzandı, sonra onu tezgâhın arkasında, ayakta, beyaz bir önlükle gördü; Raz, pırıl pırıl Shaker'i sallıyordu. Kahkahalar ve cesaretlendirme çığlıkları bu deneyimli barmeni çevrelemişti.

– Sevgili dostlar! Namuslu demokratlar! Sizlerden ayrılmadan önce unutamayacağınız bir kokteyl hazırlayacağım.

Brych dinlemekten vazgeçti. Bıkkın bir tavırla sigarasını içiyordu, bunalmıştı. Ne korkunç gün! Sabahtan bu yana üstüne çullanan olayları gözden geçirdi. Bildiriler, Bartos'un gözleri, Dayı, Kazda, Georgette ve Patéra! Ellerini şakaklarına koydu. Patéra'yı yüz metre yerin altında, yüzünde terden simsiyah bir gülümsemeyle düşündü. Başını eğdi. Kirli bir hava soluduğunu sandı. Gitmeli mi?

– Müsaade eder misiniz? dedi yakınından bir ses...

Kıpkırmızı bir yüzle ayağa kalkıp aptalca gözlerini kırıştırdı. Genç kadın oturmak istiyordu, en yakın koltuğu nazikçe iteledi. Yüzüne hafif bir parfüm kokusu dokundu.

– Sizi uyarıyorum! dedi nerdeyse bıkkın bir tavırla Brych.

– Neden?

– Eğlenceli biri olmamaktan korkuyorum.

– Ya değişiklik arıyorsam? Kadın cesaretlendiren bir gülümseme takındı: Bütün bu insanlar herhalde kendilerini çok nükteli sanıyor.

– Değişiklik için tam yerine düştünüz! Burada benim egzotik bir hayvandan farkım yok.

Kadın kaşlarının çizgisini şaşkınlıkla kaldırınca ekledi:

– Susmayı bilir misiniz? Düşünün ki benim ne kârlı bir ticaretim, ne de yakında millileştirilecek güzel bir fabrikam var. Garip, değil mi?

Gırtlaktan gelen küçük bir gülüşle kadın:

– Onlar hakkında iyi düşünmüyorsunuz sanki!

– Hayır.

– Ben de öyle! Onlarla meşgul olmanın yararı yok, zahmetine değmezler. Atıklarla besleniyorlar ve bu onları semirtiyor. Onlardan herhangi birine gidin ve ona, örneğin, Franz Kafka'yı sorun! Kim olduğunu bile bilmezler. Bahse girerim ki siz, siz bunu biliyorsunuz.

– Belki!..

Kadın ilgiyle ona baktı ve başını salladı:

– Onları bağışlamak gerek! Çok para kazanmak için değişmek gerekmiyor, uzmanlaşmak yeterli. Ama biraz sizden bahsedelim.

– Bunu ciddi mi söylüyorsunuz? Biz burada, kendileriyle ciddi olarak ilgilenmeyi bile bilmeyen insanlarla birlikteyiz. Zaten sıkıntılı biriyim ben. Size önceden söyledim. Ne söylememi istersiniz size? Ne kadar güzel olduğunuzu mu mesela? Bunu herhalde biliyorsunuz.

Öfkeli bir tavırla koltuğunda doğruldu:

– Ah, bana kötü davranıyorsunuz! Şimdi beni dansa davet edeceksiniz!

– Korkmayın, bir fil gibi dans ediyorum ben. Pekâlâ, o zaman Pilate*[1] gibi ellerimi yıkıyorum. Ben akşamları bulmaca çözerim; bu akşamki bulmaca sizsiniz! Beni ilgilendiriyorsunuz ve belki size patavatsız sorular soracağım. Kimsiniz? Siz de buraya pek uymuyorsunuz!

– Bana kur yaptığınızı sanıyorum. Size bir uyarıda bulunacağım; kendinizi sakının, ben ahlak kurallarını pek tanımam. Acaba bu uyarı kendinizi tehlikeye atmamanız için yeter mi?

– Tehlikeye atacak bir şeyim yok benim! Daha çok siz tehlikeye atılmış olursunuz! Can sıkıcı bir gece! Hem sonra, ahlak kurallarına aldırmamanıza da inanmıyorum, bu bir savunma şekli; duyarlı bir varlığın yaralanmalara karşı geliştirdiği bir zırhtır bu. Genellikle güçsüz kişiler ahlak kurallarına aldırmaz! Sakıncalı olansa, onun başkalarını yaralaması ve kendini savunmak için saldırmasıdır. Ve bu insanların kolay bir hayatı yoktur.

Kadın koltuğunda öne doğru eğildi ve;

– Nerde okudunuz bunu? diye sordu eğlenerek.

– Hatırlamıyorum, niçin?

– Hâlâ bir şeyler keşfetmek isteyen insanlar olduğuna beni inandırmaya kalkmayın. Ruh ve zekâ ile söylenebilen her şey daha önce söylendi. Belki hakkınız var, ama her şey çok daha karmaşık. –Yorgun bir tavırla gülümsedi ve devam etti– Yine de sıkmıyorsunuz beni. Ve bu namuslu aile babalarının ortasında beni ilgilendiriyorsunuz, sizinle tanışmak hoş. Buradan nereye gelmek istersiniz, ha? Benimle yatmak ister misiniz?

Böylesi bir açık yüreklilik Brych'in hoşuna gitmiyordu:

– Beni anlamadınız galiba! İnsanın art düşüncesi olmaksızın biriyle ilgilenmesi size bu kadar mı olanaksız geliyor?

---

1 *Pilate: Yahuda valisi. İsa'yı suçlu bulmadığı halde belki bir ayaklanmadan korkarak, sonunda onu dinsel yargıçlarına bırakır. "Ellerimi yıkıyorum" sözü, bir işin sorumluluğunun kabul edilmediğini anlatmak için kullanılır.

– Sizi uyarmıştım, siz de öyle, hepsi bu.

Uzun süreden beri birbirlerini tanıyormuş gibi tartışıyorlardı. Kadın şaşırtıcı bir içtenlikle ona açılıyor, Brych ise bu garip konuşmanın akışını kaçırmamaya çalışarak ona sorular soruyordu.

– Bu plağı dinlediniz mi? diye sordu kısa bir sessizlik sırasında: Paul Robeson bu. Sözleri olağanüstüdür! İngilizce biliyor musunuz?

Kaba bir gülümsemeyle karşılık verdi kadın:

– Çok iyi! Savaş boyunca 1946'ya kadar Londra'da yaşadım.

– Bekâr mı evli mi?

– Bu sizin teorinizi etkiler mi? Alınmış bir tavır takınıyor, ama gözleri gülüyordu.

– Yine de önemli bu. Bu şarkı beyazlarca derisi yüzülen bir zencinin acılı çığlıdır.

Kadında gittikçe daha fazla merak uyanıyordu:

– Komünist misiniz?

– Hayır.

Umudu boşuna çıkan kadın içini çekti:

– Yazık! Gerçek bir komünistle bir kez konuşmak isterdim. Peki, gerici misiniz?

– Kolay bir etiket bu. Bunu kabul etmiyorum. Ayrıntılı olarak açıklamamı istemeyin benden. Karmaşık konudur ve belki canınızı sıkar. Sadece boşlukları doldurmaya çalışıyorum; ama şimdi başka şeyden söz edelim. Brych başını salladı ve sustu.

– Özgün olmak zorunda hissetmeyin kendinizi, dedi kadın sitemli bir sesle: Boş bir insan olmadığınızı daha önce fark ettim. Ama şimdi içecek bir şeyler bulalım.

Komedi oyuncusu gibi davranan ve itinayla kesilmiş küçük bıyığı ile tavşan dudağını gizlemeye çalışan ufak tefek bir adam yaklaştı onlara. Modası geçmiş bir nezaketle Eva'ya doğru eğildi:

– Saygılar madam!

– Yavaş olun bayım! Alaycı bir ciddiyetle tersledi onu ve esrarlı bir tavırla Brych'i gösterdi: Bu bay polisten! Belki yarın sabah almaya gelir.

Çalışma odasındaki barın yanında, erkekler aralarında tartışıyordu. Ev sahibi tezgâha yaslanmış, şöyle diyordu:

– Çılgınlık bu, çocukluk! Burada bir şey yapmaya kalkışmak! Hayal bu!

– Yanılıyorsunuz, diye karşılık verdi ona karşısındaki adam. En iyi bildiri, ağızdan ağıza yapılan propagandadır, karışıklık, kaos. Kanıtlarını savaş sonrasında gösteren yöntemler var...

Kranta ve saygın bir bay sarhoş bir sesle,

– Savaş dedi. –Boş gözlerle bakıyordu, vücudu sallanıyor, alkol dudağını kontrolsüzce büzüyordu.– Bu yeniden cesaret demektir!

Raz onun omzunu okşayarak diğerlerine tanıştırdı:

– Kendisi hekimdir!

Öbürü boyun eğdi:

– Hem kara, üstelik borsa! –Yağlı bir gülüşle kadehini boşalttı ve onu bir an elinde, gözlerinin önünde tuttu.– Görüyorsunuz, elim titremiyor! Cerrahın eli sağlam olmalı! Politikacı gibi.

Raz onun kadehine konyak koyarken,

– Bir cerrahın duygusal olabileceğini hiç düşünemezdim, dedi, politikacıda bu kesinlikle yasaktır!

– İşte benim teşhisim: kafayı çektikten sonra ağız çiriş gibidir, diye hazin hazin homurdandı hekim ve titreyen parmaklarını saçlarına götürdü. Pis komplikasyon!

Bu sırada hiç kimse antrede gelişen sahneye dikkat etmemişti. Evin içinde ufak bir araştırma yapan Boris Taïchman, küçük odasında İréne'i gördü. Sarhoş konuşmalarından rahatsız olan İréne hole çıktı ve elinde sigara kutuları olan André'ye çarptı.

– André!

Neler olduğunu öğrenen Raz öfkeyle,

– Burada dur! dedi.

Sigara kutularını çalışma odasına bırakıp hırsla yeniden hole geldi. Hafif sarhoş oluşu, karısına göz koymaya cüret edildiği düşüncesiyle duyduğu öfkeyi daha da artırıyordu. Suçluyu holde buldu. Boris tek kelime etmeden İréne'nin yanında, ayakta duruyordu. Raz'ın yüzünü görünce bir yaprak gibi titremeye başladı. Boris, kabahat işlemiş öğrenci gibi "Bana dokunma" diye fısıldadı ve Raz'ın öfkeli bakışıyla sendeledi. Raz onu bileklerinden yakalayıp armut gibi silkelemeye başladı, bir yandan da yüzüne bağırıyordu:

– Alçak! Pis züppe! Epeydir senden şüpheleniyordum, ama bitti! Sarhoş olmasaydın seni sokakta sürükler, suratını dağıtırdım! Titreme böyle! Çabuk çekip git yoksa...

Raz kararlı bir hareketle kapıyı gösterdi. İréne odasına dönünce Boris holde bir kütük gibi dikili kaldı. Elini gergin yüzüne götürdü. "Nasıl! Beni dışarı atıyorlar! Yukarıdan bakan tavrını gördün! Alçak dedi bana!"

Kapıyı çarpıp kaçtı. "Alçak!" Beyninde bu sözcük ıslık çalıyordu. Sokağa çıkar çıkmaz durdu ve bir duvara yaslandı. Düşeceğini sanmıştı, güçsüz kini boğuyordu onu. Peki şimdi ne yapmalı? Dönmeli, herkesin gözü önünde tabancayı çıkarıp tetiğe basmalı! Basmalı! Ya sonra! Korku ve kargaşa "Boris ateş etti!" Kadınların çığlıkları... Hayır, bunu bile yapacak halde değildi. Her zaman sert adam rolü oynuyordu, yiğitlik taslıyordu ama ya şimdi... İréne'nin önünde! Kapıya konduğu için o kadar şaşırmıştı ki, ondan kimin daha çok nefret etiğini bile bilmiyordu. İréne mi yoksa o mu?

Duvardan ayrıldı ve yürümeye başladı. Hayır! Onlara gösterecek! Gitmeden önce, evet, cesaret edecek buna! Herkesin soluğunu kesecek bir eylem! Bütün dünyayı sarsacak! Nefret ediyor, her şeyden ve herkesten, nefret ediyor! Onları da kendini de tanıtacak herkese...

Bacakları titriyordu; bir sokak lambasına çarpınca elinde olmadan çığlık attı.

Brych hâlâ garip kadının yanında oturuyordu. Ara ara konuşup ara ara da susuyorlardı. Kadın yorgun görünüyordu. Brych yatak

odasındaki saatin gece yarısını çaldığını duydu. "Tam olarak ne yapıyorum ben burada?" diye düşündü. "Bütün bunlar bir rüya mı?"

Önünde flu bir anı olarak Patéra'nın yüzü belirdi. Patéra'nın sıkılgan bir halde kapısını çaldığı andan bu yana sanki sonsuz bir zaman geçmiş gibiydi. Patéra ve bu adamlar!.. "Benim yerim tam olarak neresi? Bu kadınla neden gevezelik ediyorum? Ne öğrenebilir benden? İlginç bir kadın, hoş, çekici bir güzelliği var ve yorgun. Tam olarak nesin sen? Hangi rüzgâr attı buraya seni?" Fazla büyük bir ağzı ve şehvetli burun delikleri olduğunu fart etti. Kuşkusuz, çok güzel bir ağız.

– Neyi düşünüyorsunuz doktor? Bu soru Brych'i düşüncelerinden ayırdı.

– Düşündüğümü ne biliyorsunuz ki...

– Her şeyi biliyorum. Lütfen cevap verin bana.

Brych omuzlarını silkti:

– İlginç bir şey değil. Belki gerçeği. Nerede o? Burada mı? Parmağıyla odayı ve çevresindeki insanları gösteriyordu.

– Ama eğlenceli bir soru bu. Örneğin ben kendi kendime bunu hiç sormam. Ama size bir şey söyleyeceğim! Eğer gerçeklik diye bir şey varsa, kuşkusuz o burada bulunmuyor! İsterseniz alay edin benimle!

– Sizinle alay etmek için neden görmüyorum. Ama çok yoruldum! Siz yine de eğleniyorsunuz...

– O kadar emin olmayın ve her şeyi de karıştırmayın. Karıştırılmaması gereken iki şey vardır: bağlamayan görüşler ve hayat. Yalnızca hayat bağlar. İtiraf etmeliyim ki parasız yaşayamazdım. Bu çok kötü değil mi?

– Hazin. Bütün güveni yitirmek ve inançlarına karşın yaşamak. Ben böyle yaşayamazdım.

– Siz çok güçlüsünüz! Evet, bu hazin. Ama insan kendine yalan söylememeli. Gördüğünüz gibi gerçek acıdır. İnsanın her zaman evinde yaşaması gerekmez, bazen pekâlâ bir otel yetebilir, rahat olması koşuluyla. Ama hayır, bunlar budalalık... Diğerleri sağlıklı,

güçlü, hayat doludurlar. Onları hiçbir şey korkutmaz! Ama ben belki de safım.

Brych şaşırmış bir tavırla başını salladı.

– Korktunuz mu? Neden?

– Neyi bilmek istiyorsunuz? Herhalde bana olduğumdan fazla değer biçtiniz! Niçin sizinle bu kadar açık konuşuyorum? Yakında ayrılacağız ve bu iş bitecek. Vakit zaten geç. Doğruyu söylemek gerekirse, her şey korkutuyor beni. Örneğin, yaş, ayna, yalnızlık. Yalnızlık kuşatıyor beni! Derler ki hoşnut ölebilecek tarzda yaşamak gerekir. Nasıl davranmak gerektiğini bana söyleyebilir miydiniz?

– Belki başkaları için yaşamak, doğruluğa göre yaşamak, kendini feda etmek gerek...

– Bana göre doğruluğu temsil eden şeyi size daha önce söyledim. Doğruluk yoksulların elleri arasındadır. Kuşkusuz ömrümü korkmakla geçireceğim ve sonra yaşlanacağım, insanlar benimle ilgilenmeyecek, o zaman belki de onların aptal yüzleri ve ikiyüzlü sözleri artık beni sıkmayacak... İşte... Üzücü ama durum böyle. Öte yandan ahlakla alay ediyorum ben, bir papaz değilim. Hem bırakalım bu konuyu!

Brych bir an sustu, sonra yüreklendi ve yeni bir soru sordu:

– Bazen hayattan kaçıp kurtulmayı arzu ettiğiniz olmuyor mu?

Kabul etti ve nazik elini Brych'in omzuna attı:

– Evet, ama direniyorum.

Brych başını salladı:

– Neden? Korkudan mı?

Kadın düşündü:

– Size bütün yaşamımı anlatmam gerekir. Burada, Bohemya'da başladı yaşamım. Küçük bir kent düşünün! Bir şeker fabrikası ve şeker pancarı atıkları kokulu, hüzünlü bir memleket. Babam orada çantası omzunda postacılık yapıyordu. Biz dört çocuktuk, kardeşlerimden biri öldü. Okul ve soğan kokan pis bir öğretmen. Ve çamur

içinde bir yol! Gelecek buydu. Evin penceresinden küçük bir tepenin üzerinde ahşap bir köşk görünürdü. Güçlü bir yelin estiği tepeye, köşkün yanına çıkınca dünyayı görebiliyordu insan! Dünyayı! Kaçmak, bir daha soğan kokan öğretmenin yüzünü görmemek istemiştim! Önce Prag, otuz altı meslek, bir köpek yaşamı ve açlık! Sonra Londra! Londra'yı severim ama İngilizlere zor katlanırım.

– Evlendiniz mi orada!

– Evet, ama bunu hatırlatmayın bana! Kocam zeki ve iyi bir adamdı. En kötü zamanımda yardım etti bana, aristokrat ailesinin istememesine karşın evlendi benimle. İngilizler bazen çılgınlık yapabiliyor. O zengindi, kötü alışkanlıkları vardı ve benden otuz iki yaş büyüktü. Ocağın yanında oturup duruyorduk ve ben bütün günlerimi ona sütlü çay hazırlamakla geçiriyordum. Yanında sıkıntıdan ölüyordum! Böyleydi dünya! Savaşta, evin yakınına bomba düştüğü zaman, sadece başını çevirdi ve şöyle dedi: "Alçaklar!" Boşuna çırpınmıştım, şikâyetlerimi dinliyor, ama hiçbir şey değişmiyordu. Katıydı. Hiçbir şey onu hareketsizliğinden kurtaramıyordu, ölüm bile. Ama beni seviyordu. Anlaşılmaz bir biçimde, yumuşak, donuk bir aşkla... Hiçbir şey onu yolundan ayırmıyordu. Onun hakkında size ne söyleyebileceğimi bilmiyorum. Beş yıl birlikte yaşadık ve öldüğü zaman, onu hiç tanımamış olduğumu anladım. Acıklı öykü değil mi? Ama sonra, daha da acı oldu! Buraya döndüm...

– Niçin?

– Söylemesi güç. Yurt, doğduğu toprak çağırıyor insanı, belki tepeyi, güçlü bir yelin estiği köşkü, pancar küspesi kokusunu, öğretmeni özlüyordum... Hepsi bu.

– Peki bütün bunları yine buldunuz mu? diye sordu Brych meraklı bir ilgiyle.

– Hayır! Sanıyorum insan ancak belli koşullarda geriye dönebilir. Belki de yurt denilen şeyi kendine götürmek gerek. Burada her şey yabancıydı bana, her şey dar, küçük ve sevimsiz görünüyordu. Ve her şeye yabancıydım. Haklısınız. Benim yerim burası değil. Bir hata işledim ben. Ama bu kadar laf yeter! Aslında bunu size niye anlatıyorum ki?

Gittings, André'nin çalışma odasından sendeleyerek çıktı. Kadını arıyordu. Alkol gözlerini parlatsa da sakınımından hiçbir şey kaybetmemişti.

– Hello, Monty! diye kadın yorgun bir tavırla seslendi ona. Gelin yanımıza oturun ve komik bir öykü anlatın bize.

Gittings küçük koltuğa oturup piposunu yaktı. Prag'ın güzelliklerini övmeye başladı, "muhteşem bir kent" dedi ve gözlerini Brych'e dikti. Konuşma yavaştan başlıyordu.

Gittings'ın anlamlı sessizlikle böldüğü karmaşık cümlelerinden Brych onun gelmek istediği yeri anlıyordu; bu yaramaz tavırlı yabancının, hakkında biraz fazla şey bildiğini anlamıştı. Gittings sakınganlığını elden bırakmıyor ve rejim hakkında olumsuz yargılarını atlayarak imalı konuşuyordu. Brych onu dikkatle dinlerken kendisini konuşturmaya çalıştığını hissetti. Gittings İngilizcesinden ötürü Brych'i kutladı:

– Çok iyi konuşuyorsunuz dostum. Bu kadar düzgün bir İngilizce duymak için ülkeye gitmek gerek. Hatta ben sizin okumuş olduğunuz yazarları anabilirim! Shaw, her zaman dokunaklı bu büyük baba ve Wilde.

Brych bunun pohpohçu bir nezaketten başka bir şey olmadığını biliyordu; telaffuz sıkıntı veriyordu ona ve uzayıp giden İngilizce sohbet tüketiyordu onu.

– Biliyorsunuz, diye başladı ansızın Gittings, burada dil konusunda sıkıntı çekiyorum. Ne yazık ki dilinizi öğrenmeyi hiç başaramadım ve çok az insan oldukça açık bir biçimde İngilizce konuşmayı biliyor. Bu nedenle nesnel düşüncemi oluşturmak benim için güç bir hal alıyor. Güzel ve heyecan veren bir ülke! Ama kişisel olarak beni ilgilendiren şey, özellikle ülkenin ekonomik durumu. Büyük bir deneyim bu, ama tehlikeli, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Brych dikkatle dinliyordu. Diğeri ise soğuk ve sakin cümleleriyle, yavaş yavaş henüz bulanık amacına yaklaşıyordu. Brych, meşin koltukta gözleri yarı kapalı dinlenen sessiz kadını gözlerken, neredeyse isteksiz kısa karşılıklar veriyordu.

– İşte, diye devam etti Gittings, birçok kişiden bu ülke hakkında çok ilginç şeyler duydum. İtiraf etmeliyim ki sizin görüşünüz de beni çok ilgilendirecektir.

Brych kaşlarını çattı. "Ne bekliyor benden? Benim de rejimi kötüleyeceğimi, acı acı ötmeye başlayacağımı mı düşünüyor? Hayır, zamanını kaybediyorsun dostum! Onaylamadığım halde, burada olup biten şey, yalnızca bu ülkenin insanlarının sorunudur. Yabancıların karışacağı bir şey değildir. Bir yabancı karşısında kalkıp ülkemi karalamak iğrendirir beni."

Brych içini çekti:

– Niye ille de benim fikrim?

– Birçok nedeni var bunun. Her şeyden önce akıcı bir İngilizceyle konuşuyorsunuz ve bana söylediklerine göre çok önemli bir ulusal işletmede çalışıyorsunuz. Herhalde bir görüşünüz vardır! Ayrıca sevimli bir insansınız...

Bir şimşek çakışı gibi anladı Brych. Başını salladı, çileden çıkmıştı ve tiksintisini gizlemeye çalışmaksızın cevap verdi:

– Eğer bilgilerim, batılı radyodan dinlediğim kadarıyla doğruysa, sizler zaten çoktan düşüncenizi oluşturmuşsunuz ve tamamen olumsuz bu düşüncenizi dünyaya haykırıp duruyorsunuz. Buna ekleyecek hiçbir şeyim yok, ne var ki araştırmayı iddia ettiğiniz nesnel düşünce bu değildir. İşler yine de bu kadar basit değildir. Yapabileceğim bir şey yok...

– Ama...

Brych pek de kibarca olmayan biçimde sözünü kesti:

– Bağışlayın, ama korkarım Raz sizi yanlış bilgilendirmiş. Herhalde benden beklediğiniz iş için yeterli değilim ve bunun için yeterince ele geçirilmiş bir yüreğim yok benim.

Bu kısa ve açık sözleri sıkıntılı bir sessizlik izledi, ama Gittings anlamamış göründü. Biraz küçümser bir tavırla, Brych'in heyecanlı konuşmasında yaptığı söz dizimi hatalarını düzeltti, kül tablasına

piposunu boşalttı ve çocuksu yüzünü uzlaşmacı bir gülümsemeyle buruşturdu. Şaşkın bir tavırla başını sallayarak:

– Anlamaya başladığımı sanıyorum. Yanılıyorsunuz, öneri biraz farklıydı ama sağlık olsun! Sizi incittiysem, özür dilerim, dedi.

Parlak soğukluğunu yeniden bulmuştu ve Brych'ten son derece zarif bir biçimde kurtulmayı başardı. Sessiz muhatap olarak bu konuşmaya katılan genç kadına döndü:

– Yoruldunuz, yorucu ama çok yararlı bir partiydi. İzin verirseniz size refakat edeceğim.

Kalktı ve hole mantoları almaya gitti. Kapıdan çıkmadan önce, içi içine sığmayan ev sahibinden izin aldı. Raz, güçlükle birkaç kötü İngilizce cümle çıkarırken yabancının elini sıktı.

Genç kadın ayağa kalktı, bir esnemeyi bastırdı ve Brych'e nazik elini uzattı:

– Size teşekkür ederiz, bu konuşma heyecan vericiydi. Ne yazık ki çok yorgunum.

Brych onun incecik elini yumuşakça sıktı:

– Bir daha görüşmeyeceğiz, yazık.

– Gerçekten ister misiniz bunu?

Brych'in önünde duruyor, inanılmayacak kadar narin ve bir o kadar da kendinden emin gözleri cilveyle ona bakıyordu. Çok güzeldi.

– Bundan kuşku duyarım. İlginç, zeki ama biraz saf bir erkeksiniz. Raz'la hakkınızda konuştum. Bu konuyu düşünün! Sizi ikna etmeye çalışmak istemiyorum, ama eğer bir daha karşılaşacaksak, bu herhalde burada olmayacak. O zaman, yakında görüşürüz belki! Sizi yeniden görmekten memnun olacağım!

Brych kuşkulu bir tavırla başını salladı:

– Haklısınız. Farklıyız biz. Rüzgârın öküzlerin boynuzlarını kırasıya estiği cihannüma tepe olmaksızın güç yaşayabilirdim ben.

– Ülke soluk alınmaz hale gelse bile mi? –Bir sessizlikten sonra ciddi olarak ekledi– Yakında orada savaş olacak. Bu savaşı onaylama-

sam da ne yazık ki gerekiyor bu. Kendi kendime soruyorum, acaba siz hangi tarafta olurdunuz? Tuhaf bir devirde yaşıyoruz.

Sözlerinin, gülümsemelerinin, kişiliğinin ayrılmaz parçası olan hoş parfümünün etkisinden Brych'e toparlanma fırsatı bırakmaksızın birden gözden kayboldu. Brych bir kadeh içki içti ve başı döndü. Çok güzel bir kadındı, çok çekiciydi; yine de ondaki bir şey Brych'i itiyordu. O bir yabancıydı, köksüz biriydi, ona karşı belirsiz bir acımayla karışık bir hayranlık duyuyordu. Bir de hafif tiksinti. Bütün bunlar ne demek? Niçin rastladı ona? Ona ne söylemeye geldi o? Yoksa onu uyarmaya mı geldi? Kılık değiştirmiş bir sunuyu az önce reddetti Brych ve bildirileri yırttı. Niçin? Bilmiyor bunu! Olsun, onun yolu bu! Ya o kadın? Elveda, artık ona hiç rastlamayacak. Hem bunu istemiyor. Bartos'u düşündü Brych ve endişelendi. Bildiriler! Bartos buldu mu onları?

Gençlerin boğuk şarkısı onu düşüncelerinden kopardı; birbirinin omzunu tutuyor ve bir sarhoş saldırganlığıyla bağıra çağıra Amerikan marşı söylüyorlardı. Artık yalnızca birkaç azgın içkici kalmış, kızlarının yanında bulunan iyi yürekli kadınlar gece yarısından az önce ortadan kaybolmuşlardı. Bardan kadeh çınlamaları ve kahkahalar geliyordu. Raz konuklarına coşkulu alkışlarla karşılanan kışkırtıcı bir isim verdiği kokteylini hazırlıyordu: Atom bombası! Ne güzel buluş!

Brych izin almadan gitmek üzereyken, tamamen sarhoş olan avukat Lazecky'e yakalandı. Dili pas tutmuş kem küm ediyor ve olduğu yerde sallanıyordu.

– Bir utanç, doktor! Bir pislik! Siz henüz özgür durumdasınız... Yakında görürsünüz... Herkesi kurşuna dizecekler... Savaş olacak yakında... Burada taş üstünde taş kal-ma-ya-cak...

Ve koca bir canavar çocuk gibi Brych'in omzunda hıçkırmaya başladı.

Brych ansızın holde durdu, İréne! Onu anımsayınca boğazı sıkıştı. Veda etmek gerekir mi ona? Bir daha hiç görmeyecek mi onu? Son kez ne söylemeli ona? Küçük odanın kapısı önünde bir an duraksadı, sonra kapıyı vurdu ve kapı kolunu yokladı. Kilitliydi ve Brych soluğunu tutarken bir elbisenin hışırtısını duyduğunu sandı ama açmı-

yordu. Bir kez daha vurmak istiyordu ama arkasında duyduğu hışırtı şaşırttı onu. Döndüğünde, alacakaranlıkta, askılıktaki pardösüsünün ceplerini karıştıran Ria Klaous'u gördü. Ria onu fark etmemişti. Ona doğru dönen genç kıza yaklaştı, pırıl pırıl yüzünde ne şaşkınlık ne utanç okunuyordu. Düpedüz küçümser bir ifade ve hüzün vardı. Kötü yetişmiş bir çocuk gibi kendini koyverdi ve Brych, genç kızın elini zorla açarak kendisinden çaldığı ufak tefek eşyaları geri aldı: bir sigara ağızlığı, tramvay kartı ve kopuk bir düğmeydi bunlar. Brych onu azarlamıyordu bile. Ria'nın balık gözleri ona çirkin bir şaklabanlıkla bakıyordu. Brych ona daha fazla aldırmadan pardösüsünü sırtına geçirdi ve gitmeye hazırlanırken genç kızın isterik gülüşü onu acele etmeye sürükledi, midesi bulanmıştı. Bu nefretlik apartmanın kapısını çarparak kapattı.

"Artık hiçbir zaman buraya ayak basmayacağım!"

VII

Bartos bu akşam tuhaf duygular içinde, tuhaf bir yoldan dönüyordu. Genelde sağına soluna bakmadan, uyku ihtiyacından başka hiçbir şey onu itelemese de her zaman acele ederek tramvayına atlardı. Ama bu akşam Séminaire'in bahçesinin patikasında yavaş yavaş yol alıyor, sadece bir banka yaklaştığında âşık çiftleri rahatsız etmekten çekindiği zaman adımlarını açıyordu. Soluksuz kalır kalmaz sırası dökülmüş bir duvara sırtını dayadı, doktorun izin verdiği son sigarayı yaktı ama içmek istemedi; sigarasını otların içine atıp yoluna devam etti.

Yıldızlı göğün altında, karanlıkta ışıldayan küçük beyaz pırıltılar gibi ilk çiçeklerin altına soyulmuş dallar gizlenmişti. Akşam, küçük bir sağanaktan sonra hava güzelleşti; ılık ve güzel kokulu hava Bartos'un yüzünü okşuyor ve seyrek saçlarını karıştırıyordu.

"Ne yapıyorum burada?" diye düşündü ve durumu biraz gülünç buldu. Öte yandan doktorunun öğütlerini de gözardı etmiyordu. İlkbahar! Nicedir onun için bu tatlı mevsim yoktu! Sanki bu mevsim ilgilendirmiyordu onu! İlkbahar gençler içindir, boynuna kadar ge-

nelgelere, rakamlara, örgüt çalışmasına ve her türden kaygılara batmış, yaşlı ve küflenmiş bir bürokrat için değil. Gerçek bir kaktüstü o ama şimdi kolejli bir oğlan gibi geziniyordu; isterse gece bastırsın, o mutluydu. O her zaman önemli olanın insanın ilkbaharı diyebileceğimiz bir başka ilkbahar olduğuna inanmıştı! Ortam çok göz kamaştırıcıydı! Ama bu ilkbahar insanın çok yorulmasını, öfkelenmesini ve gerekirse dövüşmesini gerektiriyor. İşte bu!

Bambaşka bir ilkbahar vardı bu yıl ve Bartos bir sabah bir kadına âşık uyandı. Bu şaşırttı onu, kendini sorguladı. Hiçbir şey bulamadı, sadece bu aşkı hissediyordu hepsi bu! Boşuna çabalar insan, hiçbir şeyi değiştiremez! Mümkün mü bu?

Yıllardan beri ilk kez, doktorun buyruklarına titizlikle uyarak sık sık geçtiği Kampa parkında dikenli bir ot bittiğini fark etti. Uzun ve tek düze yıllardan sonra bu çok şaşırtıcıydı. Bütün bunları nasıl bağdaştırmalı? İlkbaharın gelişini gözledi: önce sokaklara nisan rüzgârları saldırdı; sonra güneş ok sadaklarını çıkardı ve birden ilkbahar kentin kapılarına saldırdı; bir gecede, onun soluğuyla, yapışkan tomurcukların sessiz patlaması gerçekleşti, onlara yeni yağan karın güzelliğini ve parlaklığını veren güneşle birden açıldı. İlkbahar çok sıradan, insan gibi geçici, ne var ki bu ilkbahar Bartos'un yüreğine işledi. Bir dakika bekle! Dur bakalım, yaşlı deli! Brych bir şeylerin kokusunu aldı bile! Eee, ne olacak!

Bugün Bartos, Bayan Landova'ya her şeyi söyledi ve şimdi utanmış, kızgın, şaşkın evine dönüyordu. Acele etmesine karşın, küçük münzevi odasının görüntüsü ağır geliyordu ona. Yıldızlı göğün altında dolaşmak, soluk almak, onu yanında hissetmek isterdi. Bitti, şu defterler! İnsanları anlama arzusu uğruna onlardan kaç tane doldurdu! Artık kendini anlamayı bile bıraktı.

Evine giden yokuşu inerken aklına çılgın bir fikir geldi. Son bir yazı! Uzun zamandır hiçbir şey yazmamıştı. İçinde sükunete, taş kesilmiş, değişmez sükunete kavuştuğunu düşünüyor, kafasında ve yüreğinde bir düzen kurduğuna inanıyordu ve bu düzeni seviyordu. Hayatının çemberini kapatmış, geleceğini planlamış, insanlar arasın-

daki yerini belirlemiştin. Ya şimdi? Hem içinden hem dışından kırıldı çember, artık yeniden ev temizliği yapman gerekiyor.

Bu son yazı olacak; Frederic Bartos!

Küçük odasında, sabırsızlıkla masasının başına oturdu ve düşüncelerin dalgasıyla sürüklenen kalem kâğıdın üstünde koşmaya başladı. Dul kadın Baraskova'nın mutfakta dolaşması bile Bartos'u rahatsız etmiyordu.

Düşüncelerini kâğıda aktarırken şakaklarında kanın akışını duyuyordu.

Yazıyordu durmadan...

"Aşk deniyormuş buna; güzel... Bu konuda acı bir deneyim yaşadım, ama geçiyor. Her şeyden kurtulmak insanın sahip olduğu olağanüstü bir yeti! O zamanlar artık hiçbir şeyi umut edemeyeceğimi sanıyordum... Kimseyi... Geriye iki ya da üç resim, artık hiç bakmadığım beş altı mektup ve uzun zamandır kabuk bağlamış bir acıdan başka bir şey kalmıyor. Her şey bitmişti ve bugün hissettiğim bütün rahatsızlığa karşın, biliyorum ki böyleydi bu. Ya şimdi? Neden ille de o! Soru sormak neye yarar? Bir şey eksikti sende. Sende karmaşa vardı! Sen bir militan, bir komünistsin, yaptığın şeyi insanlık için yapıyorsun. Bunun için aşk gerekiyor, ama bu aşkı nereden almalı? Sen şimdiye dek kimi sevdin? İnsanlığı mı? Ama insan tek bir varlığı sevmekten acizse bütün insanlığı sevebilir mi? Milyonlarca insan arasından tek bir insana bağlanacak durumda olmayan biri: Eğer insan yalnızsa, yüreği katılaşmış, yosun bağlamışsa, sevgili bir varlığın sıcak soluğunu hissetmiyorsa. Genel olarak herkesi sevmek duygusuz bir görevden başka nedir! Soyut bir aşk! Yurt aşkı gibi! Hayır, bu ne bencillik ne de önyargı, bu kendi küçük alanından hoşlanmak da değildir! Sevmek ayakları altında sağlam toprağı hissetmektir! Sen kulenin tepesindeki gecekuşu gibi, yanlışlık içinde, kara bir delikte yaşadın. Geçtiği yola soğukluk yayan duygusuz vaiz. Yalnız, kendi başına kurtulamazsın bundan, sana kendi yüreğin yetmez, artık bunu biliyorsun! Öte yandan, senin üzülecek hiçbir şeyin yok, iyi iş yaptın ve anladın. Parti için bir engel değilsin! Savaştan

önce Partide her tür insan vardı, bizi birleştiren şey ortak mücadeleydi, herkesin tanımlanmış görevlerinin olduğu bir mücadele. Hücrede bana Fred diyorlardı. Herkes gibiydim; önemli bir görevli değildim, bunun için hayal gücünden, söz yeteneğinden yoksundum. Başkalarını ikna etme, ateşleme sanatından yoksundum. Bunu biliyordum ve görevimi yerine getiriyordum! Göze görünmez küçük bir iş, toplantıların hazırlanması, Parti basını. Ele aldığım iş yürüyordu. İşimden haberdar oldular. Sonra temerküz kampı. Annem ağlamaktan gözlerini yıprattı. Çektiğim acıları, yediğim tekmeleri, kışkırtmaları söyleyemem. Başkaları daha çok acılar çekti, cesetlerini orada bıraktılar! Sonra döndüm ve her şey yeniden başladı: Soru kâğıtları, örgüt çalışması, militan işleri. Şikâyet etmiyorum. Partinin bana ihtiyacı var, bunu biliyorum! Ama bir gün başımızı kaldırdığımızda yalnız ve mutsuz yaşadığımızı, bir başkasının gücüne ve sıcaklığına muhtaç olduğumuzu görüyoruz. Artık sen bunları buldun! Aptallar bunun tanrının bağışı olduğunu söyler. Bence bu saçmalık, zaten yeterince güzel ve yüce bir şeyi süslemek için söylenmiş idealist bir cümle. Bu ne bir rastlantı ne bir mucize; aç bir yürek gerek, yalnızca aç bir yürek sınayabilir bu baş dönmesini ve bu yürek sıkıntısını. Fazla yağlı kalpler uyuklar! Demek o böyle. Adı Marie Landova... Berbat bir isim!"

Adını yazdı ama nasıl devam edeceğini bilemedi. Ev sahibi kadın kapıyı vurdu, çay isteyip istemediğini sordu. Bartos bu kaşarlaşmış geveze kadını kısa bir yanıtla göndermeyi başardı: "Evet, hayır." Kapı kapanır kapanmaz Bartos hayalinde bu günün akşamına döndü.

Aslında Marie Landova, Bartos'un kalbinde uyanan duyguları uzun zamandır hissediyordu. Kadınların bu konuda özel sezgileri, bir tür altıncı duyuları vardır. Bir şeylerden kuşkulanıyordu o ve düzenli olarak bakışlarını kaçırıyordu. Bartos onu rahatsız etmek istemiyordu. Bayan Landova, Bartos'un gün gelip de açıklayacağı şeyden inatla kaçıyordu. Bazen aralarında sıradan birkaç kısa laf konuşuyorlardı; ama sözcükler daha belirsiz, başka bir anlam kazanmış gibiydi; bu yüzden ikisi de altüst olmuşlardı. Bartos onun işini bitirir bitirmez genellikle Bayan Vrzalova ya da Brych ile bürodan aceleyle ayrıldığını fark etti, herhalde onun yanında olmak istemesinden çekinmiş

olmalıydı... Bartos sınamıyordu. Ama böyle devam edemezdi! Ne yapacağını bilmiyordu. Ağır sessizlikler ve gerilim yüklü yarım sözcüklerle günler geçiyordu.

Bartos daha fazla susmanın haksızlık ve aşağılayıcı olacağını düşünüyor ve bunu Marie'nin de hissettiğini sanıyordu. "Bir çocuk gibi davranıyorum! Öyleyse bugün..." İşini bitirir bitirmez Brych'in ayrılmasını bekledi. Marie de gecikiyordu. Rastlantıymış gibi, aynanın önünde kestane rengi saçlarının topuzunu düzenliyordu. Ama Bartos ona yaklaşmak üzere kalktığında elleri titredi. Bartos sakince yaklaşıp öğleden sonra buluşup buluşamayacaklarını sordu, Marie dönmeden aynanın önünde bir baş işaretiyle kabul etti ve bir suçlu aceleciliğiyle bürodan ayrıldı.

Uzun yıllardan bu yana ilk kez bir kadını beklemek tuhaf göründü. Marie epey gecikerek geldi ve Bartos onun yanaklarına birazcık pudra sürmüş olduğunu fark etti, bu sevindirmişti onu, gülümsedi. Rıhtım boyunca yavaş yavaş yürürlerken yağmur başladı ve bir kahveye sığındılar. Orada, pencere önünde otururlarken, Bartos ona her şeyi söyledi. Samimi bir dost olarak, bir insan olarak ona içini açtı. Tumturaksız ve içtenlikle, onu sevdiğini itiraf etti.

Marie Landova'nın daktilo parmakları küçük bir kaşıkla sinirli sinirli oynarken, gri gözleri pencereden başka yere, sanki kurtuluşu o yönde belirecekmiş gibi yağmurlu rıhtıma doğru bakıyordu. "Sizi seviyorum!" Bartos ona bütünüyle açıldı ve sonunda aynı sadelikle ondan karısı olmasını istedi. Kaşık masanın mermeri üzerinde çınladı, parmaklar şaşkınlıktan kımıldamaz oldu, ve sanki Bartos kötü bir şaka yapıyormuş gibi, sanki onu tehlikeye atıyormuş gibi, bayan Landova onun sözünü kesmek istedi.

İnatla başını sallıyordu.

Ama gözleri ihanet ediyordu ona.

Bayan Landova ona baktığı zaman, Bartos orada gözyaşları gördü.

– Bunu söylemeyin, lütfen! Hakkımda hiçbir şey bilmiyorsunuz, diye sıkılarak fısıldadı; bana söylemek istediğiniz şeyden kuşkulanıyordum ve size bunun olanaksız olduğunu söylemeye geldim! Biz hiçbir

zaman anlaşamayız ve ben uzun zamandan beri her şeyden vazgeçtim... Anlayın beni, lütfen! Uzun zamandan beri bütün bunlar bitti ve kimseye inanmak istemiyorum, inanamam da. Küçük Macha var...

Bartos kemikli elini Bayan Landova'nın elinin üstüne koydu ve onun sözünü kesti:

– Size nasıl seslenmeliyim, Marie mi? Size böyle seslenebilir miyim? Size bu sorularla yaklaştığım zaman her türlü utanmayı kendime yasakladım. Ne birimiz ne de öbürümüz, biz artık çocuk değiliz ve kendi açımdan...

– Hayır, söylemek istediğim şey bu değil. Sizi yaralamak istemiyordum.

– Bekleyin! İzin verin bitireyim. Demek istiyorum ki, Macha... Dinleyin: Biz çok farklıyız; bunu biliyorum. Sizin hayat hakkında ve her konuda başka düşünceleriniz var. Eğer bunlardan söz etmeye başlarsak mutlaka kavga ederiz. Ve belki de birbirimizden nefret ederiz, bunu içtenlikle söylüyorum size Marie. Sizin görüşlerinizi eleştirmek gibi bir düşüncem yok, ben sadece sizdeki kadını sevdim, anlıyor musunuz beni? Sizi ikna etmem gerekir Marie! Bu gerekir, Marie! Ve Macha... Ben sizi bir metres olarak görmüyorum, anne olduğunuz için de seviyorum sizi! Nasıl açıklamalı bunu, benim de size ihtiyacım var. Biliyorum bunu!

– Ama... diye kekeledi Marie gözlerini kaçırırken, siz beni küçümsüyorsunuz... Şimdi çevremizde olup bitenleri iyi anlayamıyorum... hayır daha kötüsü, aynı görüşte değilim ve siz... Sizin benim düşüncelerimi değiştirmenizi istemiyorum, istemiyorum bunu! Her yerde yalnızca yakınma ve nefret işitiyorum. Annem benimle oturuyor, inançlı bir kadındır ve ben ona söyleyemem sizin... –Gözlerini kısarak tam karşıdan Bartos'un yüzüne baktı ve karmakarışık açıklamalarını sürdürdü, bu işi bir defada bitirmek için ona her şeyi söylemek istiyordu– Hayır, bütün bunların nasıl geliştiğini ben de biliyorum, kendimi savundum ama bu duygu benden daha güçlü... yine de... yine de biliyorum ki biz ikimiz birlikte yaşayamayız! Lütfen! Kendime bile açıklamaktan korktuğum şeyi söyledim size. Namuslu bir

kişi olduğunuza inanıyorum, ama... bunu bana karşı kullanmayın ve artık bu konuyu hiç açmayın... Yapamam, karınız olmak istemiyorum. Kendi kendime sizin kötü bir davaya hizmet ettiğinizi söylerken, insanları korkutan ve kendisine hiç güven duymayacağım bir erkekle yaşayamam... Korkunç olur bu ve kötü biter. Hem benim küçük Macha'yı yetiştirmem gerek, ben onu istediğim gibi yetiştirmek istiyorum, hayır, kapatalım bu konuyu.

Bartos bu noktadan sonra bütün sözlerin zayıf kaldığını ve sadece karışıklığı artıracağını biliyordu. İki kahvenin parasını ödedi ve ona gülümsedi.

– Gidelim!

Tramvay durağına kadar tek kelime etmeden yürüdüler, yanan yüzlerine yağmur vuruyor, Marie, kimse onları dostlardan başka şey sanmasın diye ondan biraz geride yürüyordu.

Boş kaldırımda ayrılma üstüne boşu boşuna birkaç söz arayarak karşı karşıya durdular ve Bartos bunun son kez olduğunu biliyordu.

Vltava'dan soğuk nemli bir rüzgâr esiyor, Marie eski yağmurluğunun içinde titreyerek tramvayını bekliyordu.

İlk tramvay geldi. Bartos onun bineceğini düşünüyordu; binmediğini görünce şaşırdı. Bir anda Marie gri gözlerinin dibinde sessiz bir şikâyetle, belli etmeden ona baktı. Belki ondan af diliyordu. Gıcırdaya gıcırdaya başka tramvaylar geldi; Marie'nin eli metal kulpu aradı, ama Bartos'un bakışı durdurdu onu. Sahanlıktan sabırsız bir ses "biniyor musunuz?" diye sordu. Ses yok! Zil çınladı ve onlar şaşkın, sessiz yeniden karşı karşıya durdular. Marie başını salladı ve kesik kesik tek bir soluk çıktı dudaklarından.

O zaman inanılmaz bir şey oldu. Bartos, Marie'nin soğuk elini elinde hissetti. Gözlerini kaldırdı. Marie onu ıssız durağın ötesine sürüklüyordu, aradan geçerek ırmağın çıkıntı yaptığı yerden öbür kaldırıma vardılar, açık şemsiyeli birkaç kişiyi geçtiler ve sessizce rıhtım boyuna uzandılar. Yağmur durmuştu, serin rüzgâr akşamın güneşini bulutlardan kurtarmıştı ve yanakları serinletiyordu. Marie durdu, Bartos anlamadı. Irmağın üzerinde, ıslak şemsiye; bakışları-

nın üstünde su damlalarının düştüğü bir ağacın yaprakları! Sokak fenerlerinin ışıkları titrek parmaklarını dalgalarla sallanan ırmağın yüzeyine atıyordu. Ve onun gözlerine!

Marie ayakta duruyor, heyecanla soluk alıyordu. Birdenbire, yabanıl ve acı bir cesaretle ona sarıldı ve dudaklarını onun soğuk ve ince ağzına bastırdı.

Bartos sanki rüyada gibi onun sesini işitti.

– Ama ben seni seviyorum.

Yüzlerine yağmur damlalarının düştüğü ağacın yaprakları altında baş döndürücü bir andı. Bu anı hatırlayan Bartos, sakin bir heyecan içinde son yazısını tamamlamak üzere bloknotuna yeniden döndü. Artık duraksamıyordu...

"Bu o, eminim bundan! Ama karım olacak mı, bu konuda hiçbir şey bilmiyorum. Yine de hissettiğim bu duyguya ihtiyacım var. Güç verecek bana! İnsanlarla yakınlaşma yolu! Mücadele, ilkbahar, bütün bunlar yan yana oluyor... Dün, bölümde Bir Mayıs alayını tartıştık. Her zamanki gibi, bir şeyi sırtıma yüklediler! Bartos bu işi halleder! Sağlık olsun! Bunun büyük bir geçit töreni olması gerek arkadaşlar! Şimdiden organize olmayı öneriyorum! Bunu tutanağa yazdırmak zorundayım! Cop darbeleriyle noktalanan kaç Bir Mayıs yaşadık? Ve bu yıl... Arkadaşlarla geçit yaparken ben işte bu yılı düşüneceğim, sekizli korteji! Yeter ki bu güzel olsun! Sonra gidip Marie'yi bulacağım. Ona gerçeği göstereceğim, onu doğru yola götürmem gerek. Tıpkı bir keşiş gibi insanlar hakkında saçmalıklar yazıp çizdiğim akşamlarımı düşününce, nasıl da yarım yaşadığımı fark ettim. Artık bu zamana kadar gözümden kaçan temiz, değerli ve karmaşık her şeyi onda hissediyorum. Soğuk ve meraklı parmaklarımla yüzeysel olarak dinliyor ve ölü cümlelerle konuşuyordum onlarla. Ders veriyordum onlara. Onlar bunu hissediyordu, tabii ben de. Sözlerim belki makul geliyordu onlara, ama yürekleri kazanan şu alazdan yoksundu. Anlamaya başlıyorum artık! Herhalde yolumu bulabilirim! Bunu yapabilecek miyim? Yapmam gerek. Parti bana ne zaman bir görev verse, kendi kendime hep 'yapmam gerek' dedim. Aşk mı... Neredeyse yazmaya

korktuğum, ama kazancının çok da büyük olduğunu bildiğim garip sözcük! Zamanı geldiğinde, yalnızlık kalemiyle kaydettiğim bütün defterleri yakacağım. Sevmek: insanı anlamayı öğrenmenin tek yolu bu! Sanıyorum ki yaşam kaynağını önce kendi içinde bulmak, sonra başkalarına sunmak sonuçta politik bir görevdir. Kime sunmak? Anlamayanlara! Şu anda Brych'i düşünüyorum! Ona ne oluyor? Aramızda hüküm süren gerilimi ikimiz de hissediyoruz. Onun hakkında çok az şey biliyorum, ama çetin anlardan geçtiğini hissediyorum. Ona bir el uzatılmasına ihtiyacı var. Şimdiye dek bu konuda ben yeterli olamadım! Nasıl ulaşmalı ona? Siyasal görev yoluyla mı? Yüce ve güzeldir insanın yaşamı! Frédrich Bartos adlı önemsiz kişinin de yaşadığı dönem, seni selamlıyorum, insanın yüce ilkbaharı seni kutluyorum! Budala ve mutsuzdur seni görmeyen kişi..."

Bu yazının altına bir tarih düştü: Mart 1948.

Bartos bir ünlem işareti koydu ve sonsuz bir coşkuyla ayağa kalktı. Yüreği yerinden fırlayacak gibi çarpıyordu. Bir yazı ilk kez onu memnun etmişti. Çember kapanıyor ve Bartos içinde güven duygusunu hissediyordu. Ah! İnsanlar eski notlarını okurken belki şöyle düşünecekti: tam bir lise öğrencisine yakışır, lirik bir dert dökme, yapay ve tumturaklı! Gerçek yaşam deneyimi olmayan ve sokağa, yaşayan insanlar arasına çıkmak yerine derdini kâğıda dökmeyi yeğleyen bir ipsizin sayıklamaları. Oysa şimdi! Hayır, sakin ol, havalara girme!

Bartos küçük odasının penceresini açtı. Her zaman soğan kokusu ile romatizma için bir bitki suyunun tatlımsı kokusunun hüküm sürdüğü Bayan Batarkova'nın mutfağında, soğuk alacakaranlıkta bir zil sesi çınladı ve dedikoducu kadın, kuşkusuz bir önlük biçmek için bir koşu komşusuna geçti. "Taşınacağım bu evden. Terk etmeli bu ini!"

Soğuk küçük odasını adımlarken, "İnsan soluk alamıyor burada!" diye karar verdi. Çizik çizik lavaboya eğildi, aynada zayıf yüzünü inceledi; dudaklarının kenarındaki acı kırışıklıklara, seyrek saçlarına ve bu acıklı maskeye çocukça yüzünü buruşturdu. "Kırk beş yaşındasın! Dün, kendini bir ihtiyar sanıyordun! Ne kadar aptalsın!"

Pencereyi ardına kadar açtı. Kiremitli çatıların arasından ışıklar saçan kenti, sesleri, yaşayan ve her zaman uyanık olan dev arı kovanını gördü. Serin rüzgâr yumuşak elini Bartos'un yüzüne koydu.

VIII

Kazda ailesi, ölüm ilanında belirtildiği gibi, yaşamın ve ölümün efendisi Yüce Tanrının, çok sevgili koca, baba, amca, yeğen, damat, vekil, vb. Charles Kazda'yı yanına çağırma lütfunda bulunduğunu derin bir acıyla haber veriyordu. Sonra akrabalık sırasına göre düzenlenmiş aile üyelerinin listesi geliyordu. Tabii dost ve kayınbirader Mizina unutulmamıştı.

Pazartesi sabahı, siyahlar içinde ve kederden buğulanmış gözleriyle Dayı büroda ortaya çıktı. Kırlaşmış sakalları cenaze çelenginin kurdeleleri ile aynı trajik aydınlıkla parıldıyordu, acıdan yıpranmış bir sesle konuşuyordu ve ölüm meleği yüzüne kanadının gölgesini düşürmüş gibiydi.

"Sevgili dost... Zavallı Charles! Şimdi yalnızım ben!" Gözleri nemliydi.

"O sevgili dost... Zavallı Charles... Şimdi yapayalnızım ben." Sabahtan beri üzgün bir tavırla sevgi gösterilerini ve dudak ucuyla söylenen başsağlığı sözlerini kabul ediyordu.

Kazda'nın ölümü cari hesaplar servisini derinden etkilemişti. Bu namuslu, biraz somurtkan adamın, akvaryumun camları ardındaki kambur oturuşu hatırlanıyordu. Hakkında ufak tefek hikâyeler anlatılmaya başlamıştı bile. Cari hesaplar servisi cenaze töreninde tam kadro hazır bulunmaya karar verdi. Hlavac ile Bartos çelenk için para topladılar. İkindi kahvaltısından önce ölenin anısını onurlandırmak için bir dakika saygı duruşunda bulundular: Mizina'nın üzgün soluması duyuluyordu. "Dost" için yapılabilecek bütün şey buydu.

Mizina'nın acısı içtendi. Rakibi ve dostu artık yaşayanlar arasında değildi; kendini derinden mutsuz hissediyordu, ama Brych'in ba-

kışlarına dikkat etmekten de geri kalmıyordu. Brych'in düşmanca ve ayıplayıcı gözleri onu inceliyordu. Sonunda dayanamadı ve yeğenini akvaryuma çağırttı. Brych gelince kapıyı özenle kapattı, boğuk bir sesle konuşmaya başladı:

"Pekâlâ; sizin hoşunuza gitmeyen nedir bay denetçi? Ne istiyorsun benden? Neden beni rahat bırakmıyorsun? –Kızarmış gözkapaklarını mendiliyle kurulayarak, usulca sandalyesine oturdu– Kazda benim dostumdu ve ister hoşuna gitsin, ister gitmesin, ister anlarsın ister anlamazsın, o dünyada en çok sevdiğim insandı! Hayatımın, birlikte geçirdiğimiz gençliğimin bir parçasıydı...

Brych, Dayının kederinin yapmacık olmadığını şaşkınlıkla fark etti. Ne anlamalı bu dostluktan? Bundan Bartos'a söz etmeye kalkıştı, ama bu Marksistin her şey hakkında hazır açıklamaları vardı.

"Bütün bunların tek bir adı, tek bir nedeni vardır: insanın ruhundaki kapitalizm. İnsan ilişkilerinin ve duygularının hangi koşullarda ve hangi durumda geliştiğinin sorulması gerek. Kapitalizm insan ilişkileri, aşk ya da dostluk gibi en doğal olanları bile soysuzlaştırır."

"Hazır formüller yüzünden körleşmiş o", diye düşündü Brych, ama sustu. Bu yorum doyurmuyordu onu, yine de büyük ölçüde gerçeği içerdiğini hissediyordu. Ekonomik ilişkiler, kapitalizm! Biraz kolaycı bir açıklama!

Dikkatle Mizina'yı gözlüyor ve rahat duruyordu. Dayının planları gerçekleşiyor gibiydi: "Cebinde Partinin kartı varken bu kirli kariyerini kim tehdit edebilirdi? Mutsuz bir rastlantı yüzünden yoksul annemin kardeşi olan bu rezil heriften korkacak ne var?"

Brych bir tiksinti duygusuyla yeniden masasına döndü. Dayının külyutmaz bakışları üzerinden ayrılmıyordu. Brych ne zaman Bartos'a bir söz yöneltse, Dayı bazen gülünç bahanelerle, odasından çıkıyor, Brych'in uzun boylu laf etmesini engellemek istiyordu. "Budala" diye düşünüyordu Brych! "Ben bir sırdaş bulmak isteseydim, merakı sinirime dokunan bu komünisti seçmezdim." Ne açıklayabilirdi Brych? Hiç, basit bir kuşku. Ama Dayı her zamankinden daha sık onun

masasına eğiliyor ve bir evet ya da bir hayır için Bartos'u rahatsız ediyordu. "Titreyip dursun!" diye düşünüyordu Brych acı acı.

Bu sabah daireye giderken tuhaf bir önsezi içindeydi. Sigara ağızlığı dudaklarında, masasında sakin sakin oturan Bartos dostça bir tavırla ona gülümsedi. Sevinçliydi. "Ne oldu ona?" diye düşündü Brych. Daha genç ve daha dinç görünüyordu ve Brych onu tanıdığından bu yana ilk kez kravat bile takmıştı.

Brych'in selamına karşılık olarak;

– Günaydın doktor, dedi ve birdenbire daha ciddi oldu:

– Acı haberi duydunuz mu? Kazda...

Brych başını salladı, "Hiçbir şey bilmiyor" diye rahatlayarak içini çekti. Ama kuşku yeniden kemirmeye başladı onu. "Nereye soktum şu lanet kopyaları?" Ya Bartos komedi oynuyorsa? Kaşlarının altından Bartos'un sorgucu bakışını fark edince içinde bir şeyler titredi. Biliyor mu, bilmiyor mu? Bütün bunlar karışık şeyler! Öğle yemeği saatinde odada yalnız kaldıklarında üstü örtülü birkaç soru yöneltmeye karar verdi.

– O kadar çok işiniz varmış ki, cumartesi paydos saatinden sonra da kalmanız gerekmiş! Saat kaçta gittiniz?

Karşılık olarak, hiçbir şey anlayamadığı inatçı bir bakışla yetinmek zorunda kaldı.

Biraz düşündükten sonra, gözüpek bir girişimde bulundu: Masasının ilk çekmecesini çekti, kâğıtlarını ve kalemlerini karıştırdı ve sızlandı:

– Bak işte, bir yıl oldu masamın kilidinin onarılmasını isteyip duruyorum, ama olanak yok! Bakımda aceleci değiller! Böyle her şeyi ortada bırakmak hoş değil...

Bartos kaşını çatmaksızın, hafifçe gülümsedi:

– Nasıl? Demek aşk mektuplarınızı bu çekmeceye koyuyorsunuz. Saygısız insanlar vardır ha!

"Belki sen!" diye düşündü Brych. "Buradan nereye gelmek istiyorsun? Kedi fare oyunu oynuyor, beni kızdırmak istiyorsun. Düşündü-

ğüm şeyi yazdım. Haydi bakalım, bekle dur! Sizin kabahatiniz bunlar, bütün ülkeye korku tohumları ektiniz!" Daha uzun süre kendine hâkim olamadan düşündü durdu sonra suratını asıp sustu. Bartos'la artık bir tartışmaya girmemeye yemin etmişti, ama işte ona kendisi fırsat veriyordu.

– Bir ölçüde haklısınız, diye yanaştı Bartos. Kendi gölgesinden bile korkan insanlar var. Onların rahatsız vicdanları gece uyumalarını engelliyor. Gizli propaganda onları çılgına çevirdi! Terör... İmzasız mektupların yazarları kalemlerini kin ve nefret mürekkebine batırıyor ve ardından, batıdaki dostları gürlemeye başlıyor: Komünist diktatörlük, polis rejimi....

– Ya siz! Siz bunu normal buluyorsunuz...

– Tam böyle değil doktor! Bu bizi şaşırtmıyor.

İç cebini karıştıran Bartos, Brych'e mavi bir zarf içine konulmuş bir mektup uzattı. Beyaz bir kâğıt üstüne bir darağacı ve bir ip resmi çizilmişti, altta büyük harflerle şu yazı okunuyordu: Kiralık, kızıl ip. O seni bekliyor! İntikam günü yaklaşıyor!

– Bu aynı yazarın otuz beşinci mektubu... Her gün yazıyor bana ve doğrusu kim olabilir tahmin etmekte güçlük çekiyorum... Ben eylem komitesi başkanı oldum! O zaman? Bu hoşunuza gider mi? Sınıf mücadelesi şubat ayında son bulmadı, tam tersine, yöntemler ve araçlar değişti. İşte hepsi bu, ama rakip zayıfladıkça kirleniyor! Bunu yazan bir alçak! Bahse girerim bunu yazarken korkudan terliyordur. Bir kibar beyefendi! Ama bu önemli değil...

– Peki, önemli olan nedir?

– Önemli olan, bu ülkede kim korkuyor onu bilmektir. Sizi temin ederim ki fabrikalarda işçiler korkmuyor. Kendilerini gizli propagandaya kaptırmayan namuslu kişilerin korkuları yoktur! Bana ne söyleyeceğinizi biliyorum! Yanlışlıklar, hatalar, kötüye kullanımlar yapıldı, ama inanıyorum ki haksızlıkların kurbanı olan kimselerin zararları karşılanacaktır. Ama işin özü bu değil...

– Nasıl işin özü değil? İşgal zamanı kurşuna diziliyorduk, insanlar asılıyordu. Kaç milyon Yahudi krematoryumlarda yok oldu! Onlar da haksızlık kurbanı oldu. İşin özü bu değil!

– Eğer işgalden söz edebilenler varsa, bana öyle geliyor ki, bunlar her şeyden önce komünistlerdir, diye sesini yükselterek onun sesini kesti Bartos. –Brych'in açıklaması onu kızdırıyordu– Hem faşizmdi bu! Umarım ki Nazi işgalini bugünkü durumla karşılaştırmak istemiyorsunuzdur? Ciddi konuşur musunuz doktor!

– Demek istediğim bu değil, biliyorsunuz. İşgal yalnızca kurşuna dizme ve asarak öldürme, katliam ve kan değildir. Herkes kurşuna dizilmedi ya da beden olarak yok edilmedi Bartos, yine de bütün namuslu insanlar acı çekiyordu. İşgal korku, kuşku, hainler, polisler, şu boğuntu duygusu, şu baskı havası... diye karşılık verdi Brych ve sözlerini bir el hareketiyle noktaladı.

– Bu konuda aklınızı oynattığınızı sanıyorum doktor Brych, bunları daha bir açıklıkla etiketlemek gerekir. Hangileri? Ne zaman ortaya çıktılar? Hangi temeller üstünde? Hekimler tanı olmaksızın iyi tedavi yapılamayacağını söylerler...

– O zaman, buyurun, hekimlik edin!

– Neden olmasın? Sizin körlüğünüz işgal dönemine kadar uzanıyor. Yalnız değilsiniz. Dnesek'i[1] gerektiği gibi okuyun, bundan kimlerin yararlandığını göreceksiniz. Hâlâ bu sıkıntıyı çeken insan çok. Kendini gösterme korkusu... Bütün bu zihinsel gizlilik... Onlar gerçek özgürlüğü bütünüyle soluyamıyor. Onlar bunu hiçbir zaman göremediler. Gülebilirsiniz! Siz çürümüş liberal gıdaları, sahte hümanizmayı tıkındınız, sahte bir puta tapıyorsunuz, doktor! Yazabilirim, ama hakkınızda ne düşündüğümü size açıkça söylüyorum. Siz sadece bir düşe, bireyin özgürlüğüne ilişkin kapitalist yalana tapıyorsunuz, ben de size sömürücü bir toplumda bireyin özgür olmayacağını söylüyorum. Kuşkusuz, ben gerçek özgürlükten, hâlâ bu ülkede var olan özgürlükten söz ediyorum! Tekrarlıyorum bunu, bu çoğunluğun, gerçek çoğunluğun özgürlüğüdür ve bu özgürlük karaborsa ka-

1 Nasyonal-Sosyalist eğilimli haftalık gazete.

çakçılarını, serserileri, sabotajcıları, her şeyi siler süpürür, evet siler süpürür! Bunlar şimdi gerçekten titriyorlar ve er ya da geç, onların yakalarına yapışacağız. Bütün şu pis bildiri yazarlarının, bütün şu kopukların, vakitlerini imzasız mektuplar yazmakla geçiren şu alçakların yakalarına yapışacağız...

Bartos bu sözleri yüzü kıpkırmızı, sert bakışları Brych'in yüzünde, bir iddianame gibi bir çırpıda söylemişti.

"O her şeyi biliyor!" Bu düşünce Brych'in içinden şimşek hızıyla geçti. Bir sıçrayışta kalktı, çekmecesini öfkeyle kapattı, ama daha sertleşmiş dilini kuru damağında kımıldatamadan, Bartos bu kez sakin sakin ekledi:

– Kuşkusuz bunu sizin için söylemiyorum doktor! Siz yanılıyorsunuz, ama asla bir düşman olamazsınız; çünkü siz samimi ve temiz yürekli bir insansınız. Bu nedenle, Şubat ayında, kafanızdaki karışıklığa rağmen karşı oy kullanmadınız. En azından, benim şu anda sizin çekimserliğinize verdiğim anlam bu!

Bu ani dönüşten etkilenen Brych, sandalyesine yıkıldı. Başını elleri arasına aldı. Bu sırada Dayı odaya baskın yaptı ve acıyla yıkılmış, bir yulaf çuvalı gibi gevşek oturdu.

Hıçkırıyordu:

– Bağışlayın beni, arkadaşlar, artık orada duramıyorum. Anlarsınız, o kadar uzun zamandır bu dairede birlikte çalışıyorduk ki... Ama şimdi onun sandalyesi boş, kalemi! Pastil kutusu! Şu sigaraların külü! Onu sürekli gözlerimin önünde görüyorum...

Tartışma kesilmişti. Brych ile Bartos ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Sonunda Brych araya girdi; konuşmasından ekşi bir alaycılık sızıyordu:

– Sakin olun dayıcığım. O yukarıda rahat. Sanki Kazda'nın yaşadığı hayat mıydı! Siz onun emekli olmasını bile istemiyordunuz, dostunuz olmaksızın siz ne olurdunuz? Ne yemek yiyebiliyor ne de su içebiliyordu ve doktorlar öfkeyi bile yasaklamışlardı ona. Hayat kavgadır, siz de bunu söylersiniz ve siz olmadan...

– Hastaydı o, diye kesti Mizina, zamanımı ona emekliye ayrılmasını söylemekle geçiriyordum, yalnız yiğit olduğu kadar da dik kafalıydı. Ama neye yarar, Romalıların dediği gibi, *de mortuis nil nisi bene*[1]...

Bu çirkin komedi devam ediyordu.

Pazartesi gün boyunca cari hesaplar servisi bir ölüm sessizliği içinde kaldı. Herkes konuşmaktan korkuyordu, herkes, şu geveze Hlavac bile burnunu kâğıtlarına gömmüştü. Bayan Vrzalova ise genizden gülüşünü yitirmişti. Bayan Landova boynunu usulca yazı makinesine eğmişti ve donuk camlardan odaya giren ilkbahar güneşi yüzüne vuruyordu. Sabah sessizce ve sarhoş gibi gelen Bayan Landova, her zamanki gibi daktilosunun başındaydı, yine de Bartos onun varlığını açıkça hissediyordu. Sanki küçük daktilo masasından yayılan ışınlar vardı. Bazen bakışları karşılaştığı zaman Bayan Landova çabucak gözlerini kaçırıyordu.

"Defterlerimizin incelenmesinde..."

Öğle yemeğinden sonra Bartos, Sokolousko yüzey madeninde çalışmak üzere bir işçi kolunun kurulması konusunda bir toplantıya çağrıldı. Önemli bir görev! Bartos, partinin örgütlenme bürosu üyesi olarak, bunun sorumluluğunu yüklenmişti ve bütün bu kampanya tüketiyordu onu. İkna etmek, tartışmak, işçi koluna katılımın yararlarını sıralamak gerekiyordu; insanlar duraksıyordu ve gönüllüler hep az sayıdaydı. Sonunda öfkelenen Bartos iki ay kendisinin gideceğini açıkladı ve arkadaşlar boşuna itiraz ettiler, o bundan vazgeçmek istemedi.

– Biraz sağlığını düşün, diye homurdanıyordu Mzreda. Hem sonra burada, şirkette de işler o kadar iyi gitmiyor; iki ay boyunca senden vazgeçilmesi olası değil...

Günün sonunda Bartos sıkıcı sessizliği kırarak Brych'e şöyle dedi:

– Doktor, birbirimize söyleyecek başka sözlerimiz de olduğunu düşünmüyor musun? Ciddi olarak konuşalım!

---

1 Ölülerden iyi yönleriyle söz etmek gerekir.

Brych masasında baştan savma bir evrakı düzenliyordu. Başını bile kaldırmadı:

– Gerek görmüyorum.

– Pekâlâ, komediye devam etmek istiyorsunuz!

Sert sözler ve inatçı sessizlikle yaratılmış güvensizlik duvarından atlayan Bartos cepheden hücum etti:

– Sizi bir polis memuru gibi gözetlediğimi sanıyorsunuz...

Brych dik dik Bartos'un gözlerine bakarak,

– Evet öyle, dedi.

Bartos'un doğrudan saldırısı, asla sonuçlanmayacak uzun bir tartışmayı alevlendiriyordu. Brych kendini saldırıyla savundu:

– Zaten karşılıklı olarak birbirimizi gözetliyoruz. Ben de sizi gözetliyorum, sizi ve Bayan Landova'yı.

Daha bu sözler ağzından çıkar çıkmaz bundan utandı. Bu düşünce Bartos'u hiç tedirgin etmedi, aksine pencereye doğru bakarak durumu kabullendi.

– Demek gözlemcisiniz. Saklayacak bir şeyim yok benim. Onu seviyorum! Bu sizi o kadar şaşırtıyor mu?

– İtiraf ederim ki öyle! Size bakarak, öyle! Ben duyarlılığınızın sicilini politikada tükettiğinizi sanıyordum. Bireyi değil, insanlığı kurtarmak istersiniz... Böyle önemsiz şeylerle neden zaman kaybettiğinizi merak ediyorum.

– Pekâlâ, itiraf edeyim ki daha birkaç gün öncesine kadar ben de böyle düşünüyordum, ama yanıldığımı anladım. Bunun o kadar önemi yok. Politika ve insan bir ve aynı şeydir. Gerçek politika insandan ayrı olamaz. Kendi kendinize, bunlar büyük laflar diyorsunuz, değil mi, ne var ki bu gerçek. Biraz da sizden söz edelim. Tahmin edersiniz ki sizin hakkınızda çok düşündüm doktor! Genç, yetenekli, yaşamak arzusuyla dolu bir insansınız ve muhteşem bir durumu reddediyorsunuz! Niçin? Birtakım entelektüel hikâyeler için! Benzerlerinizin çoğu gibi, eğitiminiz nedeniyle, kendinizi ölümlülerin çoğundan

üstün görmeseydiniz, sizinle konuşabilirdik... Yazık, doktor, bizimle birlikte olmamanız yazık...

Brych yemekten sonra masasında bulduğu mektubu elinde salladı:

– Madenlerdeki şu işçi bölüğünden söz etmek ister misiniz?

– Neden olmasın? Ama sizin için daha iyi şeyler düşünüyorum...

Bartos konuşmaya devam etse de Brych artık karşılık vermemekte kararlı, susuyordu, çünkü birkaç günden beri içinde yaşadığı karışıklık onu çıldırma noktasına getirmişti. "Benim yolumu değiştirmeyi aklına koymuş," diye düşündü Brych. "Bu dar görüşlü herifle asla anlaşamayacağım. Bir kuleye kapanmış gibi Marksizme kapanmış."

Yine de Bartos onu iyi tanımalı, ona inanılmaz bir güven vermeliydi. Bartos'un Bayan Landova ile sessiz ve gizli dostluğu onun gözünden kaçmamıştı ve bu Bartos'u şaşırtmıştı. Bartos ile Bayan Landova! O daha Bartos'un yüzüne bakmaktan çekiniyordu! Ona göre Bartos çapındaki komünistler şeytanın ta kendisi olmalıydı. Ya şimdi... Brych, Bartos'un durmadan konuştuğunu duyuyor ve kendisini tutmakta güçlük çekiyordu.

– Ne istiyorsunuz, Tanrım! Çalışıyorum ve namusluca hayatımı kazanıyorum... Niçin hep benim peşimdesiniz? Biliyorsunuz sizinle aynı görüşte değilim ve siyasi vesayetiniz altına alacağınız küçük bir çocuk da değilim! Beni gözetleyip ikna etmek için emir mi aldınız?

Sonra bu sözlerden utanarak sustu ve öfkesinin arasında Bartos'a haksızlık ettiğinin farkına vardı. Bartos ise tek kelime etmeksizin onun yüzüne bakıyor, sanki konuşmaya devam etmenin anlamı olup olmadığını kendine soruyordu. Sonunda, konuşmayı yeniden başlatan Brych oldu:

– Affedersiniz birkaç günden beri keyfim hiç yerinde değil. Öte yandan, sanıyorum ki benim hakkımda çoktan beridir bir görüşünüz var. Millileştirmeler de içinde, çok şey hakkında aynı görüşte olduğumu biliyorsunuz! Sanayicilerin kârlarını sınırlamak gerek bunu kabul ediyorum... Ben kapitalist değilim, sosyalizme güveniyordum... ama çok ileri gidildi, artık her şey millileştiriliyor ve çevremde çok kötü

uygulamalar görüyorum... Ben farklı düşünüyordum. Bartos, size yemin ederim ki ben içtenlikle sosyalizmden yanaydım; çalışmak, elimden gelenin fazlasını vermek istiyordum; ama artık yapamam! Şubat beni değiştirdi, artık yapamam! Yaşamımızdan yıllar çalındığı zaman ve sizi köleliğe sürükleyip başınızın üstüne bombalar atıldığı zaman ne düşünür insan bunu bilirsiniz! Sarsılmadım ben, ama düpedüz utandım...

– Bombalar yağdığını gören tek kişi siz değilsiniz!

– Haklısınız, ama artık özgürlüğün bedelini biliyorum ve bundan söz etmeliyim! Özgürlük konusunda tartışmaya başlasaydık bitiremezdik. Özgürlük karmaşık bir kavram olduğu kadar felsefi bir düşüncedir de. Size olgulardan, mutabık olmadığım binlerce olgudan söz edebilirdim!

– Örneğin...

Bartos onun sözünü kesti, Brych bir an duraksadı ama şaşırmadı. İçinde acı sitemler taşıyordu...

– Örneğin... Önemli bir servisin müdürüne yardımcı olarak bir ambar memuru atanıyor... Niçin? Yükselmeye layık olduğu için mi? Hayır! Eğitimli olduğu için mi? Hiç değil! Odalarda onun çalışma tarzıyla ilgili türlü türlü öyküler anlatılıyor! Ama siz bunları duymuyorsunuz, düşünün artık!

Bartos bir an duraksadı. Saska olayı gerçekten iyi seçilmişti. Saska Partinin saflarına sızmış bir ikbal avcısıydı. Bartos, Partinin örgütlenme bürosunda ve işletme komitesinde bu atılgan ve farfara adama karşı inatçı bir mücadele veriyordu, ama ihtiraslı ambar memuru yine de amacına ulaşıyordu. Partinin onurunu kirleten tüm kişilere karşı daha ne kadar mücadele etmek gerekecekti! Bartos, Brych'in samimi açıklamalarını dinliyordu.

– Eğer bunlar önemsiz şeyler diye düşünürseniz, aldanırsınız Bartos! Ben yalnızca bu tipi, bu ikbal avcısını düşünmüyorum, bana göre bu bütünüyle bir sistemdir! Keyfiliğe dayalı bir sistem! Özgürlük yoksunluğu! Teori konusunda benim çekincelerim vardı, ama sosyalizmden yanaydım! Yalnız, bu sosyalizm mi? Önemli bir görev alma-

mı istiyorsunuz. Benimle birlikte düşünün: ihracat servisini yöneten Sequens eğitimli bir Parti üyesi olmasına karşın ihracat konusunda deneyimsiz bir adam, bu konuda hemen hemen hiçbir şey bilmiyor! İhracatta kaos var, düzensizlik var, bunu biliyorum...

– O zaman, yardımına koşun, Allah kahretsin! Sizi engelleyen mi var?

Brych kuşkucu bir tavırla gülümsedi:

– Ona yardım etmek mi? Ne kadar süreyle? Bir ambar memuru yerime göz koyana kadar! Cebimde Parti kartı yok benim, sahip olduğum tek şey basit bir eğitim. Eskiden çalışma arzum vardı. Cebinde Partinin kartı olmayan bir aydına iyi gözle bakılmıyor...

Bartos asık suratla bir sigara yaktı, sonra bir anlık sessizlikten sonra, başını sallayarak konuşmaya başladı:

– Yanılıyorsunuz doktor! Kuşkusuz işlenen birtakım hatalar var, bunu kabul ediyorum ve benzer birçok durum sayabilirim; ama bunlar ayrıntı, neyi kanıtlar ki? Siz sadece kötü örnekleri veriyorsunuz, ama ben size temelli, belirleyici olguları söyleyeceğim. Batıda yeniden silahlanmaya başladılar, bunu bilmiyor olamazsınız! Sosyalizme karşı haçlı seferi hazırlıyorlar! Ve seçim yapmak gerekiyor: onlara karşı mı olacaksınız, yoksa onlarla birlikte mi? Başka seçenek yok! – Ellerini masanın üzerinde kavuşturmuş Brych'i dikkatle süzüyordu!– Bize karşı keşfettiğiniz şey doktor, pek yeni bir şey değildir! Evet! Pek çok aydın sosyalizmden yana olduğunu sanıyordu, ama şimdi solukları tıkandı! Duygusal düşleri, hayalleri gerçekleşmedi! Onlar yeni toplumun kendi beğenilerine göre uyarlanması gerektiğini düşünüyorlardı! Bu bir hatadır; onların zorunluluğu, mantığı ve gerçek özgürlüğü anlamaları gerekiyor!

Brych inatla baş sallıyordu:

– Hayır! Siz bana şu anda olup biteni, şu gerçek özgürlük dediğiniz şeyi kanıtlayamazsınız! Diktatörlüğün olduğu yerde özgürlük olamaz! Halkın bir bölümünün diğer bölümü yararına bastırılmasına dayanan bir rejimin sürekli olacağına inanmıyorum. Demokrasi ol-

maksızın, sağduyu olmaksızın olanaksız bu! Buna inanmıyorum ve reddediyorum! Ben Mizina değilim!

– Bu rejim her zaman böyle oldu ve sınıflar var oldukça da böyle olacak. Şimdi fabrikaları millileştirilen bütün sanayicilerin, bütün gericilerin ağızları özgürlük sözcüğü ile dolu, büyülü bir sözcük oldu bu! Serseriler, casuslar, karaborsa kaçakçıları bağırıyor: özgürlüğümüzü verin bize, tasmalarımızı çıkarın ki rahat ısırabilelim! Bırakın da basında tükürüklerimizi yayalım ve ayakları altına muz kabukları atalım! Ağlayıp sızlıyorlar, ağlayarak özgürlüklerini istiyorlar, ama onların özgürlüğü ağacın köküne inecek bir baltadır! Aydın bir insanın hatalarını, insani zaaflarını ve hatta bazen mücadelenin sertliği yüzünden kendini kör edebileceği durumları yakından görüyorum!

Bir an sustu, sonra Brych'e beklenmedik bir soru sordu:

– Hiç yeni doğmuş bir bebek gördünüz mü?

– Evet! Ama bunun konuşmamızla ne ilgisi var?

– Yeni doğmuş bir bebek çok çirkindir; kan ve salgılar arasında kendine bir yol açmak zorunda kalmıştır, küçük başı ezilmiş, derisi yüzülmüştür ve güzelliğini fark edebilmek için beklemeyi bilmek gerekir! Şu anda siz beşiğin yanı başındasınız ve koşullarınızı öne sürüyorsunuz! Bebek hemen yürüsün istiyorsunuz! Yurttaşlık özgürlüğü istiyorsunuz ama kendinize ona layık olup olmadığınızı sormayı unuttunuz. Bu ülkenin bir yurttaşı mıyım ben? Bu dönemin insanı mıyım?

– Belki de size belgelerimi göstermemi istersiniz!.. diye sertçe sordu Brych.

– Demek istediğim şey bu değil, beni yanlış anladınız.

Bartos bir an sustu, kırışık yüzünü ovuşturdu ve devam etti:

– Özgürlük tek başına gelmez doktor, o Tanrının bir bağışı değildir!

– Benim bildiğim şey ise, özgürlüğün, insanların uğrunda yüzlerce yıl mücadele ettiği bir değer olduğudur.

– Ve onu kazanamadılar! Bunu başaramadılar! Gerçek özgürlük, mutlak özgürlük daha yeni önümüzde duruyor! Özgürlük! Anlamak gerek: kimin için özgürlük, kim kime veriyor onu ve kim kimin için

alıyor! Eğer liberallerin anladığı anlamda özgürlükten söz etmek istiyorsanız, bu bir göz boyamadır. Kapitalizm bu gibi sloganlarla özgürlüğü kendi yararına kullandı. Balta girmemiş ormanda olduğu kadardır bu özgürlük: Bugün siz kafa karışıklığı içinde yüzüyorsunuz, savruk birtakım gerçekleri yineleyip duruyorsunuz, peki sonuç ne? Tarafsızlık! Kaçış! İç göç. Sımsıkı bağlanmışsınız! Yapay bir ada üzerinde, körlük ve anlayışsızlığın ortasında özgür olamazsınız! Bu olacak şey değil!

Soluk almak için duraklayan Bartos, Brych'in yarım kulakla dinlediğini, pencereden karşıdaki binanın çatısına baktığını, sigara içip yüz şaklabanlığı yaptığını gördü. Hayal kırıklığına uğrayan Bartos, boş yere konuştuğunu, kelimelerinin güçten yoksun olduğunu, soyut kavramlara saplanıp kaldığını sezdi, ama eklemekten kendini alamadı:

– Savaşta önce iki yıl işsiz kaldım. Masaryk rejimi demokratik olmakla övünüyor, siyasi partilerin çoğu özgürlüğü ağızlarından düşürmüyorlardı! Ama ben özgürlüğü hissetmiyordum! O ağır geliyordu bana. Sefaletin ve gecenin insafına kalmıştık! Ve de söz cambazlığının! Derken sonunda gerçek özgürlüğü keşfettim...

– Size ne zaman diye sormaya gerek görmüyorum, diye sözünü kesti Brych.

Bartos'un uzun konuşmasının başından beri elinde sinirli sinirli oynadığı kitap açacağını masaya fırlattı, pardösüsünü iliklediği ve kapıya yöneldi.

– Hayır, siz buna gerek görmediniz... Gerçeği görebilmenin ve ona kendini feda etmenin yolu basitti; anlamak ve harekete geçmek için bir süre bekledim. O zaman beni yeniden dışarı attılar, işçilerin üzerine yayılım ateşi açmaktan çekinmeyen sözde demokratların türlü sıkıntılarına katlandım... Ama özgürdüm. Yalnız, etkisiz, kör, yararsız biri değildim...

Yeniden odaya gelen Mizina bu bitmez tükenmez konuşmayı kesti. Onları karşı karşıya görünce şaşkınlıkla gözlerini kırpıştırdı ve Brych'e sert bir bakış attı.

Bir saat önce müdür Slama, cari hesaplar servisinin başında Kazda'nın yerini almasını istemek üzere onu odasına çağırmıştı.

– Biliyorum yoldaş, demişti Slama özür niyetine, ve iri elini onun omzuna koymuştu, biliyorum ki siz dosttunuz ve bugün bu sorunu elle almak yersiz gibi görünebilir, ama bu kadar önemli bir servis uzun süre şefsiz kalmamalı. Herhalde anlarsın...

Dayı, Slama'nın karşısındaki koltuğa oturmuştu; müdürün sözleri onun sonsuz acısının zırhını delemiyor gibi görünüyordu. Sabit bir biçimde önüne bakmış ve vakur bir tavırla başını sallamıştı:

– Anlıyorum!

Mizina ellerini ovuşturmak için koridora çıkmayı beklemişti.

Brych odanın kapısını kapattı ve ıssız merdivenden indi. Çok acıkmıştı, ayrıca bu tüketen konuşma onu yormuştu da. "Bartos tam bir propagandacı ve aptal değil. Bütün bilincini yitirip hizmet etmeyi kabul edinceye kadar beni sıkıştırmak istiyor. Bana ihtiyaçları var, Baroch bunu söylemişti, bir süre seni kullanacaklar ve sonra!.. Bütün bu gayretkeşlik bunun için. Hamlet'in dediği gibi, sözcükler, sözcükler ve yine sözcükler! Sadece uygulama farklı: Politik sloganlar, övgüler dizmek dışında hiçbir şey yapmayan gazeteler, sadece siyasi bir partinin kartına sahip oldukları için sorumlu görevlere atanan, ama o konuda hiçbir şey bilmeyen kişiler. Baroch haklıydı! Dünya gibi ikiye bölünen ulus! Savaş! Bu, madalyonun öbür yüzü!" Yine de bütün bunlara karşı çıkamıyordu! Hayır, bu tartışma onu ikna etmemişti, sadece kafa karışıklığını ve sıkıntısını arttırmıştı. "Cumartesi gecesi o meçhul güzel kadın ne demişti: 'Yurt soluk alınmaz hale gelse bile'; şimdiden soluk alınamaz halde değil mi? Daha ne kadar böyle sallanabilir ve kendini koruyabilir? Ne yapmalı? Bu ülkeyi bırakıp gitmeli mi? Beni engelleyen ne? Duygusal nedenler değil mi? Her şeyi terk etmek ve başka bir yerde yeniden başlamak alçaklık mı?" İnsan hareketli kumlara gömülüp de ayaklarının altında sağlam toprağı hissetmeyince, iradesini kaybediyor, içindeki her şey yıkılıyor ve çıkış yolu

göremiyordu. Kendi hakkında düşündüğü zaman sadece acı ve öfke duyuyordu.

Sokaklara ilkbahar akşamı iniyordu; ikindiye doğru gökyüzü açılmıştı ve lâl rengi güneş, rüzgârla batıya itilen bulutların yırtık örtüsünü delerek, Petrine tepesinin ardında yavaş yavaş batıyordu. Ve hava! Bütün kent hoş kokulara bürünmüştü.

Brych İréne'i gördü. Kalbi sıkıştı. "Ah! tanrım ne zaman bitecek bütün bunlar?" Çantası koltuğunun altında, başı açık, karşı kaldırımda sabırsızca onu bekliyordu; Brych'i görür görmez tramvay raylarını geçti.

– Hava güzel, dedi selam yerine. Cumartesi pek az görüştük, geldim işte!

Brych başını eğdi, adımını İréne'in adımına uydurdu ve mümkün olduğu kadar saygısız bakışlardan korunmaya özen gösterdi.

Sanki nereden başlayacaklarını bilmiyorlarmış gibi, ikisi de yan yana, biraz sıkıntılı yürüyorlardı. İréne ona veda etmeye gelmişti, bu kesindi. Brych sıkıntıyı dağıtmak için sıradan şeylerden söz etti ve İréne'i gülümseten birkaç kelime oyunu yapmayı bile başardı. Her tür heyecandan kaçınıyorlardı. Hiçbir şeyi düşünmeden, son buluşmayı gözyaşları ve anlamsız sözlerle bozmadan, eskisi gibi yan yana yürümek en iyisiydi.

Saat altı! Sinema seansı bitmişti ve dışarıya yoğun bir kalabalık akıyordu. Brych ile İréne kalabalıkta birbirlerini kaybetmek üzereyken Brych onu kolundan tuttu ve yol açtı.

İréne eski bir arkadaşına partisyonlar vereceğini söyleyince Brych de onunla birlikte gitti.

Kenti bir baştan öbür başa geçiyorlardı. Boğucu bir lokantada durdular, Brych son et karnesini, kokusu iştah kabartan domuz yahnisi için kullandı. Yüksek bir masaya oturdular. Brych, açık renk elbisesine yağ sıçratmaktan kaçınan İréne'in dişleri arasında kıtırdayan füme eti görüp bir çocuk gibi güldü. Artık hiçbir şeyi düşünmüyorsun, bir kez daha karşında şu bildiğin İréne var, ona kolunu veriyorsun ve işte gürültülü sokaklardasınız, bir mobilya mağazasının vitrini önünde

duraklıyorsunuz. 'Bak! Şu tam istediğim gibi bir kütüphane, yalnız biraz koyu renk. Şu köşe divanı yeter, bu çok pahalı!' Eskiden, cepte iki sinema bileti, C serisi orkestra koltukları ve ancak tramvay parası varken de işte böyle düş kuruyorduk! Onunla birlikte yürüyorsun, onu kollarına alıyorsun! O her zamanki İréne!

Eski Kent'in dar sokaklarının düşünceli gölgesi onları dostça karşıladı; İréne, Brych'in yanında havadan sudan konuşuyordu. Durmadan artan sıkıntı konuşmalarını ve yürüyüşlerini engelliyordu.

Sonra sustular.

İréne dar bir sokakta, eski bir binanın önünde durdu; karanlık yüzünü örtüyordu. Brych geldiklerini anladı. Burada, bakışlardan uzak, birbirlerine veda edeceklerdi.

Brych ellerini ceplerinden çıkardı.

İréne gözlerini kaldırdı:

– Pekâlâ, işte geldik! diye fısıldadı zorlama bir tebessümle. Ayrılacağız. Korkma, duygusal olmayacağım, buna dayanamayacağını biliyorum.

– Ne zaman? diye sözünü kesti Brych sıradan bir sesle.

– Çarşamba sabahı!

– O kadar çabuk ha! O zaman, gitmek için karar verdin!

– Evet!

İréne saçlarını geriye attı. Brych'in çok yakınındaydı, o kadar yakındı ki Brych onun soluğunu yüzünde hissetti. Yüz hatlarını belleğine yerleştirmek için ona bakarken kendini güçlükle tutuyordu. Demek işte burada, Eski Kent'in bir sokak lambasının ışığında, savaştan doğan, nedenini ve ona neye mal olduğunu hiç anlayamadan yok olan bu aşkın uzun ve kötü öyküsü bitecek. Artık gidecek o, gözlerini kapamak neye yarar! O varlığının derinliğinde kalıyor, onsuz soluk almayı, gülmeyi, yaşamayı öğrenmek zorunda, bunu hissediyor, kendine hâkim olmaya çalışıyor ama her şey küllerin altında saklı duruyor. Dayanılmaz an! Çok acı çekecek. Zaten çok acı çekti o.

– O zaman, sana iyi şans dilemekten başka şey gelmiyor elimden İréne!

Sakin sakin söylemişti bunu ama acının içine iyice oturduğunu hissediyordu. İréne'in bakışlarından kaçıyordu.

– Bana diyeceğin başka şey yok mu?

Onlara dikkat etmeksizin yanlarından birkaç kişi geçti, pardösüsünün önü açık bir adam ateş istemek için Brych'in yanında durdu. Rüzgâr ütülenmiş çamaşır kokusu getiriyor, evlerde radyo saat yediyi haber veriyor, spiker haberleri okumaya başlıyordu.

– Hâlâ susmamız gerektiğini düşünüyorsun, diye başladı İréne. Niçin? Birbirimize karşı samimi olalım. Artık birbirimizi görmeyeceğiz, biliyorum bunu! Korkunç haftalar yaşadım, senden yardım bekledim, ama sen beni anlamadın. Sana sitem etmiyorum. Dilsiz bir adamsın. Biz neden ayrıldık hiçbir zaman anlamayacaksın, şimdi bile! Yine de sen hep benim sevgilimsin, seni sevmekten hiç vazgeçmedim ve sensiz korkacağım.

– İréne!

Brych sözünü kesmek istedi onun, ama boşuna!

– Artık susmamız gerekmez. Artık gerçeği söylemeye hakkımız var. Sen iyi rol yaptın, ama beni sevmekten hiçbir zaman vazgeçmediğini ben hep bildim. Ben kaybettim, her şeyi kaybettim François ve bunu anlatacak yeterince sözüm yok...

– Bundan söz etme İréne! Artık önemli olan önümüzdeki hayat!

– Önümüzdeki hayat mı? O hayatı biliyor musun? Ben bilmiyorum! Korkuyorum, hepsi bu ve yine de gidiyorum. Artık kendimi savunacak gücüm yok! Körleştim! Ya sen! Bir tek kelime, insanca bir tek kelime söylemiş olsaydın, gitmememi, kalmamı söylemiş olsaydın bana, yardım etmiş olsaydın, kocamla gitmeyi reddettiğim zaman haklı olduğumu söyleseydin...

İréne yüzünü elleri arasına sakladı. Brych onu omuzlarından tuttu, şaşkındı, İréne ne bekliyordu ondan? Ama bu aptalca! Yine de ne diyebilirdi ona... Ne yapacağını bilmiyordu. Kalması için ikna etmek

mi? Batıda dedikleri gibi, diktatörlüğün hüküm sürdüğü bir ülkede, totaliter bir rejimde kalmak mı? Kendisi kararsız, gücü tükenmiş ve kırgınken? Kaç kez çekip gitmek gerekip gerekmediğini sormuştu kendi kendine? Kollarını ve bacaklarını bağlayan bu kaostan kaçmak! Dünyaya ilişkin düşünceleri, tutkulu projeleri, aşkı, her şey çökmüştü! Ona nasıl yardım edebilirdi ki, her zaman sevdiğini söyleyerek mi? Arkadaşının karısına, André'nin çocuğunun anasına, öyle mi?

Susuyordu Brych. Pek çabuk, ıslık çalarak iriyarı bir sarsak geçti yanlarından ve başını çevirip baktı. İréne kendini toparladı, Brych'e soğuk bir el uzattı.

– Elveda, iyi şanslar ve...

– Sana da İréne! Eminim ki...

Sözünü bitirmedi, gözlerini indirdi ve hararetle elini sıktı. Gitmeliydi artık! Gitmek! Duraksıyordu, yere çivilenmiş gibiydi sanki. İréne onun yüzüne bakarken bekliyor, saniyeler geçiriyordu. Brych gerçekten acımıştı ona. Merhamet duygusu boğazını sıkmıştı sanki. Yakında burada savaş olacak! Boğulacak gibiydi. Güçlükle soluk aldı, derken... Eskiden olduğu gibi, gelip geçenlere aldırmaksızın sarıldı ona. Savrulan aşkının, sönmeyen ve yüksek sesle açıklanamayan aşkının, sonunda göz kamaştıran bir açıklıkla gerçekleştiği bu kısacık dakikada her şey erimiş gibiydi; İréne'in yanan dudaklarını dudaklarında hissettiği bu dakikada her şey erimiş gibiydi. "Sevgilim, seni sevmekten hiçbir zaman vazgeçmedim, saçma bu, biliyorsun!" İréne göğsünde büzülüyor, endişeli parmakları yüzünü okşuyor, gözlerinde damlalar parıldıyordu. Tutamıyordu onları İréne. Sonra her şey sonlandı. Sersem gibi ayrıldılar.

Son noktaydı bu. Geriye sadece gitmek kalıyordu.

Brych elleri ceplerinde, çenesi kilitli, döndü ve geriye bakmaksızın hızla uzaklaştı.

IX

Kristal vazo Taïchman ve Oğulları şirketinin markasını taşıyordu. Daha baştan yabancı bir koleksiyoncuya ayrılan bu vazonun tıraşlaması, patronun emriyle, fabrikada en usta cam yontucusu Vaslav Straka'ya verilmişti. Yontma kristal harika bir parçaydı bu, insanlar ondan çok söz etmişlerdi. Bu vazo şimdi, Boris'in Prag'daki öğrenci odasının gece masası üzerinde duruyordu.

Cumartesi akşamki partide küçük düşmüştü ve bu Boris'in bütün dengesini altüst etmişti. Pazar günü dışarı çıkmamış, odasına kapanmıştı. Boris kendi zevkine göre yerleştiği bu ini seviyordu. Modern mobilyalar, merkezi ısıtma, renkli kadifeden döşemelikler, pencerenin yanında Boris'in bayıldığı caz müziği plaklarıyla donatılmış mükemmel bir pikap, duvarlarda kendisinin anlamadığı, ama ziyaretçilerinin dikkatini çeken birkaç sürrealist tablo. Tablolar arasında saçlarına ak düşmüş, yaşlı bir güzel kadın resmi vardı ki, sarhoş olsalar bile, konukların bu resme en ufak ilgi göstermesine izin vermezdi; o Boris'in annesiydi. Bütün içki ve sigara etiketlerinin yapıştırıldığı mantar tabakalar girişin duvarlarını kaplıyordu; komodinin üzerinde, her zaman ziyaretçilerin elinin altında, Fransa ve Amerika'dan getirtilmiş kimileri az çok pornografik bir yığın resim duruyordu.

Hoş ortam!

Yine de, işte bu pazar, Boris yerinde duramıyor, hiçbir şey onu oyalamıyordu.

Aslında, cumartesi gecesindeki o anı, o yıkım anını yüz kez yaşamıştı! Nerdeyse maddi bir heyecandı bu. 'Alçak!' Bu sözcük onun kulaklarında çınlıyor, gözyaşlarının acısı gözlerini yakıyor, bir neşter gibi beynini kazıyordu. Gözünde onun yüzünü, ıslak bir köpek gibi salladığı sıkılı elini canlandırıyor, öfkesi yeniden körükleniyor ve yaralı bir hayvan gibi dönüp duruyordu. Ve İréne'i, Javori'deki şu yumurcağı düşünüyordu. Kendisi için küçük düşürücü bir biçimde sonuçlanan bir flörtten başka bir şey değildi. Kendi kabahatiydi bu! Pis işçiler! Kendi fabrikasında her istediğini yaptıran şu komünistin kız

kardeşi! Ana babasını görmeye gittiği Javori'de, tamamen rastlantıyla ona son kez rastlamıştı. Tam da bahçedeki küçük eve yerleştirmek üzere villadan çıkarıldıkları gündü. Ev elden gitmişti! Odasını terk ederken annesinin döktüğü gözyaşlarını, Boris'in ilk adımlarını attığı şu görkemli ve sıcak odayı, şarkılar ve güzel masallarla dolu şu odayı hatırlayarak dudaklarını ısırıyordu. Annesine yapılan şey hakaretten farksızdı. İşletme Komitesinin başkanı! Boris onu, çalınmasına, millileştirilmesine yardım ettiği cam fabrikasında olanca önemiyle düşlüyordu. Ve kız kardeşini! Düşündükçe, öfkesinin tek ve aynı kaynağı olduğunu anlıyordu.

Bakışları kristal vazo üzerinde durduğunda Boris'in ruh hali böyleydi.

Onu aldı, elinde tarttı. Duvara fırlatmayı arzu etmişti. Beyninde bulanık ve şekilsiz bir düşünce billurlaşmaya başlıyordu.

Bir zil sesi onu düşüncelerinden kopardı.

Coşkulu bir dost grubu odasını istila etti. Kapıyı davul çalar gibi şiddetle çalmışlar, Boris açmaya karar verinceye kadar zile üst üste basmışlardı. On kişi kadardılar. Aralarında, metresleriyle birlikte, Boris'in yakın dostları olan Koblic kardeşler de vardı. İki kardeş de genel olarak ana babaları tarafından bakılan tembel ve ebedi öğrenciydiler; sıradan genç kızlarla danslı toplantıların, alkol ve swing partilerinin deneyimli örgütçüleriydiler. Boris onları küçümsese de eğlenceli bulurdu. Şubat ertesinde onlar, içki içmeyi ve batı uygarlığını yardıma çağırmayı iş edinen gizli bir grup oluşturdular. Eğer hava uygunsa ve kendilerini savaşçı gibi hissediyorlarsa posta kutularına fesatçıların attığı ağzı kalabalık bildiriler kaleme alıyorlardı.

İyi aile çocuklarına özgü rahat tavırlarla odaya girdiler, önlerine gelen her şeyi açtılar; akşamın sessizliğini bozan pikabın sesi genç kızların çığlıklarını ve gevezeliklerini bastırıyordu. Hırçın bir tavırla içkisini içen Boris belli ederek bu beklenmedik baskının dışında duruyor, ama yine de dostlarının varlığına katlanıyordu.

– Neyin var Boris? diye soruyorlardı ona.

– Şuna bakın! Hepimizi öldürmek istiyor sanki! diye bağırdı genç ve incecik bir sarışın.

Genç kızlar büyülenmiş gibi fısıldıyorlardı. Boris'in o kadar esrarlı bir hali vardı ki! Zaman zaman önemsiz bir şaka gibi şarap kadehini dans eden bir çiftin üstüne boşaltıyordu. Bıkkın, bütün dünyaya kızgın, huysuz ve kederliydi. "Budalalar," diye düşünüyordu, "onlarla son kez birlikte olduğumdan kuşkulanmıyorlar bile. Zararsız aptallar işte!" Koblic kardeşlerden birinin yeni bir bildiri kampanyası planı hazırladığını duyunca keskin bir kahkaha patlattı. Kâğıttan, zavallı bildiriler, mücadele dedikleri bu işte! Onlarla alay etmek, hakaret etmek ve hepsini kapı dışarı etmek istiyordu. "Her şey bitti! Para, fabrika, fakülte, güzel hayat. Bunlar zamanlarını bildiriler hakkında gevezelik etmekle tüketiyor, hiçbir şey anlatmayan konuşmaları çok seviyorlar!" Onlardan nefret etmeye başlıyordu. "Bekleyin haşere sürüsü, bir insanın nasıl davranacağını ben yakında size göstereceğim, Boris Taïchman dünyayı titretecek, korkunç şeyler yapacak!" Onun başına geleni bilselerdi! Onların alay edeceklerini düşünerek titriyordu. Olsun! Elinde şarap şişesi, sendeleyerek ayağa kalktı. Rezalete, patırtıya, bağırıp çağırmalara susamıştı, sıkıntı ve bunalımı bunların altına gömecekti. Gürültü başını döndürmeye başlıyordu.

– Yeter! Yeter dedim... Duymadınız mı?

Tiz bir sesle bağırıyordu. Sarhoşluk bir rüzgâr gibi sarsıyordu onu. Gelenler Boris'in her zamanki çıkışlarından biri olduğunu sanarak kahkahalarla karşılık verdiler ve onun sırtına şaplaklar indirdiler.

"Benimle dalga mı geçiyor bunlar?" Cırlak pikabın üzerine bir şişe fırlattı ve kırılan cam sesi sessizliği sağladı. Boris el kol hareketleri yapıyordu.

– Sizi yeteri kadar gördüm! Evinize gidin bakalım, dalgacılar!.. Direniyorsunuz ha, amma alçak heriflersiniz! Hepiniz! Gitmiyor musunuz? Güzel! Göreceğiz şimdi! Üçe kadar sayıyorum ve...

Masasından dolu bir tabanca çıkardı, tabancayı salladı ve genç kızların çığlıklarına sevindi.

– Tanrım, onu elinden alın! Boris, Boris, aptallık etme!

– Onu kızdıran şey ne acaba? Çıldırmış olmalı.

Tabancanın siyah namlusu önünde hızlı bir kaçış başladı. Odanın bir ucundan öbür ucuna korkak tavşanlar gibi kaçışıyorlardı. Bir, iki, ve... Boris hem bıkkın hem de memnun, "karınca sürüsüne tekmeler indirmiş gibiyim" diye düşündü.

– Üç...

Tetiğe bastı! Güm! Sonra şaşkın bir sessizlik. Gece masası üstündeki vazo titremiş, ama kırılmamıştı. Kurşun kristali sıyırmış yazı masasının maun gövdesine saplanmıştı.

Güzel bir kristal! Made in Czechoslovakia!

Sessiz film aktörlerinin gülünç aceleciliğiyle daireyi boşalttılar. Boris ayakta, tabanca avucunda, katılırcasına gülüyordu. Sizi gidi kahramanlar! Direnişçiler. Şimdi bakın onlara! Bu ani patlamayla Pazar direnmelerinden koparılan kiracıların gözleri önünde, koridorda pardösülerini ilikliyorlardı. Bir kaza mı? Boris onları alaylı bir sesle teskin ediyordu. "Hayır! Bağışlayın baylar, sadece yılda bir kez doğum günü kutlanıyor... Güzel bir şaka, hepsi bu!"

Boş odaya döndü, kristal vazoya baktı. Yerinde duruyordu, kuşkusuz sakatlanmış, ama Boris'in saldırısından kurtulmuştu. Genç adam boylu boyunca divana uzandı ve başını yumuşak yastığa gömdü.

Pazartesi öğleden sonraya dek uyudu. Bir kırıklık hissediyor, başı çatlıyordu. "Eve gitmem gerek," diye karar verdi! "Babama, anneme veda ederim ve para alırım! Şu pis Camille! Dışarıda iyi bir hayat sürmek için yeterince para biriktirdi! Ben sürünüp dururken o, şu porselen koleksiyoncusu üvey kardeşim ceplerini doldurdu! Ama benden kurtulamayacak!" Dün akşam Camille'in (bu gülünç herif artık bu kadından vazgeçemez) metresi ona her şeyi açıkladı. Yurtdışına çıkar çıkmaz papağan kafalı bu canavarı biraz daha güzel bir oğlan olan kardeşiyle değiştirecekti. Kurnaz orospu! Kuşkusuz Boris orada da kardeşinin ardını bırakmayacaktı, çünkü ihraç mallarının faturalanmasıyla ilgili numaralardan haberdardı. Hiçbir şeyden kuşkulanmayan babasından başka kimse yoktu sanki! O işletmenin mali mülkiyetini ve ticari işlerin yönetimini büyük oğluna, ilk evliliğinden olan çocuğuna

emanet etmişti. Ona gelince, o silahlarıyla uğraşıyordu. Boris her şeyin farkındaydı ve şimdiye dek Camille'in ona sus payı olarak ödediği epeyce büyük cep harçlığıyla yetinmişti. Ama yeter artık!

Heléne ona Camille'in Javori'ye gitmeye hazırlandığını haber verdi. Kuşku yok! Camille ana babadan mümkün olduğu kadar çok para sızdırmak ve kardeşinin gözü önünde kaçıp gitmek istiyordu. "Bekle, ben senin bakımını yapacağım! Hem de beklemeden!"

Bol bir öğle yemeği onu kendine getirdi. Odasına döndü, sahip olduğu en değerli şeyleri iki valize yerleştirdi ve onları arabayla garın emanetine bırakmaya gitti. "Buraya hiç dönmeyeceğim", dedi ve anahtarı ırmağa attı. Odasından ayrılırken vazoyu gördü. "Artık bunu da bırakmam onlara!" Aldı ve küçük Opel'inin arka kanepesine attı. Onu kendisi yok etmeyi yeğliyordu. Marşa bastı, motor uysalca çalışmaya koyuldu ve küçük spor araba, koşmaktan mutlu bir at gibi Prag sokaklarına atıldı.

Az sonra kent geride kaldı.

İlkbahar güneşi manzaranın üstüne sevgiyle düşüyordu. Yumuşak toprağı delen genç buğdayların yeşilliği parıldıyor, yolun düz çizgisiyle ikiye ayrılan ormandan ıslak yosunların, eğrelti otlarının ve köknarların sarhoş eden kokusu yükseliyordu. Ama Boris hiçbirinin farkında değildi. Açık ve bol vadili manzaradan arabasıyla son sürat geçerken, batı yönündeki bulutlar dikkatini çekti. Yağmur yakın! Gökyüzündeki güneş ve mavi-siyah birikintiler yüreğinde tuhaf bir nostalji uyandırdı.

Onun eylemi, büyük eylemi! Bu eylemin ne olduğunu henüz bilmiyor, ama midesinin korkudan titremesi eylemin gelişini çabuklaştırıyordu; bunu bir ödev, taştan daha ağır bir ödev gibi hissediyordu. Midesi! Bütün bu korkunun geometrik yeri sanki midesiydi. İnsanın soluğunun kesileceği ve ruhundaki bu acınacak bunalımın, beynindeki bu çirkefin üstünü örtecek korkunç bir patlama gibi ses getiren, çılgınca cesur bir eylem! Gösterecek onlara! Herkese! Nefret ediyor... Bu saklı korku şerefini lekeliyor, onu hayattan, sevinçten, dünyadaki her

şeyden koparıyordu. Ama ne yapmalı? Fabrikayı mı yıkmalı? Bunun anlamı yok, yakında yine patron olarak dönecek oraya. O zaman ne?

Yarı yolda durdu ve gerindi. Yol, somuna benzer bir tepeyi tırmanıyordu, sağ yamacı kayalık bir diklikle kesiliyor, eteğinde geniş olmayan ama hızlı bir ırmak uğulduyordu. Köpüren sudan duvar boyunca yükselen hava akımı Boris'in yüzünü yalıyordu. Ne kadar uzak! Boris paslı korkuluğa dayandı ve bakışını uçuruma sabitledi. Küçük bir çakıl taşına tekme attı ve onun sekerek keskin kayalar arasından kaynayan gürültülü suya düşüp gözden kayboluşuna baktı.

Yeniden otomobile dönünce, arka koltukta duran vazoyu gördü. Onu alıp dışarı çıkardı ve kurşunun bıraktığı parlak ize parmağı ile dokundu. Tekrar korkuluğa yaklaştı: "Pekâlâ, işte şimdi, ikimize!" Hop! Vazo havada kısa bir eğri çizip kayanın üstünde parçalandı. Kristalin çatırtısını duymak Boris'i rahatlattı. "Güzel bir son!"

Bu anda kafası aydınlandı. Elbette, öyle ya! Buldu! Kristalin çatırtısı onun bulanık düşüncelerini çözdü ve Akyıldız bulutlardan çıktı. Evet! Birden her şey o dâhiyane düşüncesiyle aydınlanıverdi. Sabırsızlıktan titreyerek yeniden arabaya binip kapıyı çarptı.

Küçük Opel sapandan çıkan taş gibi ileri fırladı ve küçük ince bir yağmurla toprağı ıslatan bulutların kurumu altında zıplayarak yol aldı.

Sürülmüş tarlaları ve ormanların esmer bandını yavaş yavaş karanlık basıyordu.

Elisaveta Filipovna villasından çıkarılıp dar pencereleri sefil bir sokağa bakan bahçıvanın evciğine yerleştirildiği günden beri, artık neredeyse sallanan koltuğundan ayrılmıyordu. Sekiz odalı villanın mobilyasının yığıldığı üç odalı evcik bir eşya deposuna benziyordu. Ayak izleri ile zedelenmiş parkeyi birçok halı örtüyordu. Son hizmetçi on beş gün önce fabrikasında çalışmaya gitmişti. Evciğe toz silmeye yalnızca eski bahçıvanın karısı geliyordu: Elisaveta Filipovna'yla kocasının açlıktan ve pislikten ölmemeleri onun sayesindeydi. Elisaveta Filipovna yemek yapmayı bilmezdi; zaten o buna hiç ihtiyaç duymamıştı.

Güçsüz kolları koltuğun kenarına dayalı, bacakları üzerinde yün örtü ve hayalci gözleri kireç gibi yüzüne gömülü, sallanan koltuğunda bütün gün oturuyordu. Sabahları işçiler torbaları koltuklarının altında, evin önünden geçerken onların nerdeyse bütün camları titreten sert seslerini ve çınlayan gülüşlerini duyuyor, ama pek aldırmıyordu. Yüreği uzakta, çok uzaktaydı!

Kocası, üzerinden hiç çıkarmadığı işlemeli sabahlığıyla, günlerinin boşluğunu dolduracak bir şey arıyormuş gibi çekmeceleri karıştırarak evin içinde dolanıyordu. Kabzası incilerle kaplı eski tabancaları, alaybozanları, kundaklı yayları, gülünç arkebüzleri bütün odayı dolduruyordu. Bunların taşınmasını titiz bir bakışla gözlemişti, şimdi de bütün vaktini silahlarıyla ilgilenmekle geçiriyordu. Camcılığı tamamen unutmuştu. Büyük babası, hırpani giyimli camcı, fabrikayı bir işçi ve iki çırağın yardımıyla kurmuştu. Babası onu büyütmüş ve bir yontma atölyesi ile donatmıştı. Ne işletmeydi ama! Şimdi oradan kovulmuşlardı! Bu haksızlıktan ötürü sitem ediyordu. Ona göre komünistler bu uğursuz iradenin kör uygulayıcılarıydı sadece. Kendini savunmuyordu bile. O babası ve büyük babası gibi bir mücadeleci, bir kavgacı değildi. O refaha alışmış yumuşak bir patron oğluydu sadece. Artık duygusuz bir yıkıntı halindeydi; bunamış gibi tembel tembel rahatına bakıyordu. Bazı günler karısıyla hiç konuşmadıkları olurdu, her biri diğerinin dünyasına saygı gösterirdi.

Öğle yemeğinden sonra Boris'ten bir telgraf geldi. Bay Taïchman onu koridorda okudu ve sallanan koltuğa doğru bağırdı:

– Boris bu akşam geliyor!

Nazik el yeniden koltuğun kenarına konmak üzere hafifçe kalktı, Boris gelecek ha! Yaşlı kadının dudakları usulca kımıldadı, solgun yüzündeki kırışıklar boyunca tek bir damla gözyaşı aktı ve dizlerine düştü. Boris! Ne kadar uzun zaman oldu!

Elisaveta Filipovna Smirnenska! Akşam göğünün altında bir ırmak gibi derin gözler, Smolensk yurtluğunun parkındaki kayın ağacının gövdesi gibi ak bir yüz! Karısı yenilerde ölmüş olan Praglı sanayiciye rastladığı zaman o hâlâ güzeldi. Siyah kehribar rengi ağır

saç örgüleri kabarık göğsüne düşüyordu. O ve ailesi valizlerini doldurmak ve kızılların önünden kaçmak için ancak vakit bulmuşlardı. Denikin, Wrangel, Koltchak! Bu adları kaç kez duymuştu o! Hepsi yıkılmıştı, sadece bekleyiş, sonsuz bir bekleyiş kalıyordu. Yirmi sekiz yıl! Kardeşi, o sevgili, o yürekli André, Bolşeviklere karşı Denikin'in ordularının kanlı mücadelesinde, güneyde bir yerde ölmüştü.

Boris! Boris Trofimovitch! Ona Smolensk'te bir baloda rastlamıştı. O zamanlar Lisa Filipovna baloların kraliçesiydi, Boris ise çarın ordusunda bir teğmen. Kendisine ne zaman baksa aşkla dolan ve gülüşünün pırıldadığı akik gözlü Boris, cepheye gitmişti. Uysal mujikleri yırtıcı bir hayvan haline getirerek ülkenin üstüne çöken bu çılgınlıkta nerede yok edilmişti o? Bu yeryüzünde Elisaveta'ya ne kalmıştı? Birkaç ıvır zıvır, isminin yazılı olduğu balo programıyla onun verdiği yelpaze, doğduğu evin eşiğinden küçük bir taş, en sevdiği bebeği ve hiçbir zaman, oğlu küçük Boris dünyaya geldiği zaman bile, sevemediği bir koca. Daha ilk karşılaşmalarından itibaren ve yalnızca aşkla kendisine zenginliğini sunan bu adama karşı hep kendini yabancı hissetmiş, bu küçük ülkeye alışamadığı kadar ona da hiç alışamamıştı. Anılarına kapanmıştı! Umut ediyor, ama yıllar geçmesine karşın hiçbir şey olmuyordu. Yine de Boris vardı; Lisa muzaffer olarak döneceği görkemli malikânenin varisi olarak hayal ediyordu oğlunu. Onu aşkla ve yüreğindeki olanca sevgiyle kuşatıyordu. Oğlunun kulağına ana dilinden sözcükler fısıldarken o daha beşikteydi, ama sonra düş kırıklığı içinde kabullenmek zorunda kaldı ki, bu gözlerinin önünde büyüyen başka Boris'ti. Hatta ona Rusça öğrettiği ve ona şu uçsuz bucaksız bereketli topraklardan, Troyka yarışlarından ve doğduğu yerin akkayın ağaçlarından söz ettiği zaman canavarca sıkıldığının farkına vardı. Bir ümit ışığı parıldıyordu bazen. Bir ara Alman subay Kurt Hancke umudu olmuştu. Onu bir izin sırasında tanımıştı. Moskova'ya yürüyüşten dönen Alman'ın yolu Javori'den geçiyordu. Nazik, incelikli, güleryüzlü bir insan olan Alman, piyanoda Strauss bestelerini çok iyi çalıyordu. Köyünü Bolşeviklerden kurtaracak muzaffer fatihti o. "Borisciğim," diyordu o zaman oğluna, "yakında ülkemize

döneceğiz, anlıyor musun! Rusya'ya! Borisciğim benim!" Aşkı ve heyecanı nasıl aşılamalı ona? Boris anlamıyordu.

Hancke Rusya'yı, onun köyünü ve bulutları selamlamayı, Bolşevikleri kovmayı, ona bir yurt fethetmeyi vaat ederek cepheye gitmişti. Çok safmış Lisa! Bir yıl sonra, Hancke'nin partizanlarla çatışma sırasında öldürüldüğünü öğrenmişti. Umut ışığı sönmüştü ve büyük felaket karşısında buraya, Javori'ye kaçmışlardı. Toplar gürlüyor ve bütün Kurt'lar batıya kaçıyordu. Güneşten kararmış Sovyet askerleri küçük kente girdiği zaman, Elisaveta Filiphovna villanın birinci katına kapanmıştı. Haftalarca çıkmaksızın kalmıştı orada. Korkudan ve kederden çıldırmıştı. Demirli ayakkabıların yürüyüşünü, gülüşleri, Rusçayı, akordeon seslerini, bahçede maytapların çatırtısını duyuyordu. Ve insanlar gülüyor, seviniyor, kurtarıcılarını sevinçle karşılıyorlardı! Hiç yabancı değildiler! Her şey bitmişti! Dünyayla ilgilenmeyi bırakmıştı Lisa ve yenilerde onları villadan çıkardıkları zaman, kendini bile savunmamıştı. Onun için her şey birdi. Yalnız Boris'i kalıyordu ona.

Boris yerinde duramıyordu. Irmağın yağmurlu karanlığında bahçıvanın evine kadar sokulmuştu. Yakası kalkık, elleri ceplerinde, çamurlu yol boyunca uzun uzun planını düşünmüştü. Onu evinden nasıl çıkarmalı? Ona bir pusula mı göndermeli? Göreceğiz!

Elisaveta Filipovna mutluluktan hıçkırarak onu kolları arasında sıktı. Kendini bırakmıştı Boris. Annesini severdi. Sallanan koltuğun yanında küçük bir sandalyeye oturdu, başını annesinin dizlerine koydu; ne kadar rahatsızdı böyle! Boris'in sevdiği tek insandı o; ana gözyaşlarına ve şikâyetlerine pek katlanamasa da ona güvenirdi. Burada yeniden nazlı şımarık çocuk olabilirdi o; burada hayatın gürültüsünden uzak, yeniden sükûnet bulabilirdi.

Babasıyla ayaküstü aceleyle birkaç laf etti ve Camille'in henüz gelmediğini rahatlayarak öğrendi. Kalan zamanını annesiyle geçirmeye karar verdi. İkisi de kısık sesle konuşuyorlardı. Annesi ona kaç zamandır kendisini unuttuğu için sitem etti, Boris birtakım tasalarını anlatarak özür diledi. Fakülteden atmışlardı onu, bunu anne çoktan biliyor-

du! Hayvanlar! Ne korkunç dünya! Saçlarını, yüzünü okşayarak ana ilgisiyle onu kanadının altına aldı. Boris hoşlanıyordu bundan, ama duygusallığa karşı zırhlanması gerektiğini de biliyordu, çünkü büyük bir iş bekliyordu onu. Ama annesine projelerini hiç açmadı.

Burada her şey yüzüstü bırakılmış gibiydi. Pek de temiz olmayan odanın boş duvarlarını seyrederken, ailesinin uğradığı hakaret içini öfkeli bir acımayla doldurdu. Pencereden bakmak için kalktı. Issız sokakta, tek bir ampul yağmurlu karanlığa karşı gevşekçe mücadele ediyordu, yağmur damlaları yamru yumru kaldırıma kötü bir hüzün yayıyordu. Yüreği sıkıntıyla doldu.

Hayır, bırakmamalı!

Boris birden sıçradı. Şaşkınlıktan soluğu kesildi. Pencere önünden geçen bir adamın gölgesini görmüştü. Oydu bu! Güçlü omuz yapısını hemen tanımıştı. Bir yağmurluk giymişti, sarı saçlarını düz bir kasket örtüyordu. Bu inanılmaz rastlantı Boris'in kalbini daha hızlı çarptırdı. Bu rastlantı Boris'te emir etkisi yarattı.

Nereye gidiyor o? Çabuk, onu izlemen gerek. Boris mantosunu kaptığı gibi koşarak dışarı fırladı. Döndüğünde gözlerinde ateşli bir aydınlık parıldıyordu. Kararlı! Soğuk yağmur altında eyleminin ayrıntılı bir planını hazırlamıştı. "Şimdi sakin olalım! Ve hiçbir şey düşünmeyelim!" Bütün organlarını dolaşan titremenin hakkından gelmesi gerekiyordu! Karanlık girişte cebindeki tabancanın soğuk metalini yokladı. "Hayır, fazla gürültülü olur! Tehlikeli! Başka bir yol!"

Mutfağa, hâlâ sandıklardan çıkarılmayan kap-kacağa yöneldi. Sandıkların birinde uzun sivri bir bıçak buldu ve mutfakta böyle bir silahın bulunabilmesine şaştı.

Akşamın geri kalanında çok gergin ve çok dikkatliydi. Babasıyla birkaç kadeh eski konyak içti ve annesine fakülte hayatı hakkında aptalca bir hikâye anlatarak onu eğlendirmek istedi, ama onu aldatamıyordu. Lisa, duyarlı anne yüreği ile Boris'in gerginliğini fark ediyor, ama en ihtiyatlı sorularına rağmen ondan hiçbir şey alamıyordu. Gülümsemeye çalıştı. Ah, Boris! Zırlayarak eteklerinde pıtı pıtı yürüyen

tombul yanaklı yumurcağı hatırladı, ona ufak tefek günahlarından söz etti. O kadar acılı, o kadar geçmişe dönük, o kadar hayattan kırılmıştı.

Boris heyecanlıydı. "Annemle babamın şikâyet etmekte hakları var," diye düşündü, "çok acı bir durum, ama ne yapmalı? Onlardan intikam almak! Ve bugün işte intikam günü!" Onların intikamını o, Boris alacak! Ve eğer o mücevherleri almazsa, Camille kesinlikle çalacak. Döndüğünde, Boris her şeyi onlara yüz katıyla anlatacak! Ama şimdi, yeterince zaman kaybettik, saat şimdiden dokuz.

Kalktı, annesinin yüzünü elleri arasına aldı ve saçlarından öptü:

– Bana söz ver, Lisa, diye fısıldadı, hiçbir zaman bana kızmayacağına söz ver! Anlıyor musun, hiçbir zaman! Ne olursa olsun... ve...

– Ama yavrum, niçin... Ne oluyor sana, seni anlamıyorum...

– Ve her zaman dünyada herkesten çok seni sevdiğime inan!

Boris gece gideceğini ona açıkladığı zaman, Lisa heyecanına hâkim olamadı. Annesinin üzgün bakışı eylem arzusunu zayıflatıyor, cesareti kırılıyordu. Hayır, vazgeçemezdi! Yine de Lisa ona, Boris'e, gururlu kartalına, sevgili yavrusuna döneceğine dair yemin ettirdi!

Artık harekete geçmeli, hem de çabuk! Gülünç derecede kolay oldu her şey. Konyak yüzünden uyuşmuş babası tüfeklerinin karşısında uyuyordu. Boris gizlice sıvıştı. İşte annesinin konsolu! Parmaklar işe koyuldu, kilit sessizce boyun eğdi. El yordamıyla metal çekmeceyi aradı ve onu bir bıçağın yardımıyla istiridye gibi açtı. Parasal değeri olmayan hatıra eşyaları bir yana bıraktı: İç eteklik, kâğıdı sararmış balo programı, siyah kehribar gibi bir tutam saç, Kiril alfabesi ile yazılmış bir paket mektup, bir taş! Boris Trofimovitch'in yelpazesi boğuk bir gürültü ile döşemeye düştü. Tüh! Ve hemen bitişik odadan Elisaveta'nın endişeli sesi duyuldu:

– Boris, beni duyuyor musun? Nerdesin?

Boris çocukken ve merdiven başında somurturken annesi onu böyle çağırırdı. Bu soru onun heyecanla işini yarıda kesti.

– Hemen geliyorum, hemen diye karşılık verdi.

Ağır elmas kolye, platin mücevher kutusu, üç sıra değerli inci, ince işlenmiş birçok broş Boris'in meşin çantası içinde kayboldu. Boris parmaklarını bu parıldayan zenginliğe daldırıyor, soluğunu tutuyordu. Ve şimdi: onun en sevgili anısı, Elisaveta Filipovna'nın küpeleri! Bir an duraksadı, sonra onları da çantasının aç gözlü karnına attı, ama hemen yeniden aldı onları ve yerine bıraktı. "Bu olmaz" dedi tiksintiyle kendi kendine. Bitti, çantayı girişte bıraktı ve annesinin yanına döndü. "Hayır, hırsızlık değil bu, ben benim olanı almaya geldim! Er ya da geç miras olarak bana kalacak bunlar, ama benim bu değerli ıvır zıvıra şimdi ihtiyacım var!" Vicdanını rahatlatıyordu!

– Evet, sevgili anneciğim!

Çarçabuk Elisaveta'nın pek üzgün yüzünden öptü. Sonra, masa üzerindeki konyak şişesini aldı. "Fazla olmaz." Ve koşarak çıktı.

Onun gittiği yola koyuldu: çitten atladı, yol boyunca ilerledi. Kendini bir polisiye filmin kahramanı gibi hissediyordu. Nemli rüzgâr köprüyü süpürüyordu. Yanından bir araba geçti, farların ışıklı yumağından kaçınmak için yüzünü sakladı ve lastikler paçalarına bir demet su fışkırınca küfretti. Çantasını küçük Opel'inin koltuğuna koydu; arabayı kentin dışında, mezarlık duvarının arkasındaki çamurlu yola bırakmayı iyi akıl etmişti. Şişeyi açtı ve kana kana içti. Hararetle birlikte cesaret ve arzu aktı damarlarına.

Opel'in kapısını çarptı ve karanlığın içinde bir çember yayı çizen şişeyi uzaklara fırlattı.

Şişenin yumuşak toprağa düştüğünü duydu.

Şimdi ileri!

Yer güvenliydi. Buraya sendeleyerek, su birikintilerine bata çıka gelmişti ve sağanaktan korunmak için papaz evinin karşısındaki kapının girintisine sokulmuştu. Küçük kent bitiyordu burada, ama ileride, bozuk yol boyunca, yağmurlu karanlıkta, işçi sitesinin birkaç penceresi ışıldıyordu. Bunun dışında yalnızca tarlalar, bahçeler ve ırmak. "O buradan dönecek!" dedi Boris; "o buraya, ağacın yanına gelince, yalnızca bir adım atacağım ve..."

Şu pis yağmur! Başının üzerinde kestane ağaçları hışırdıyor, ıslak kaldırımda şıpırdıyordu. Sokağın ucunda bir ampul rüzgâr esintileri altında dans ediyordu. Onun zayıf aydınlığında, nesnelerin çizgilerini Boris güçlükle ayırt ediyordu.

Su damlalarının sesi kol saatinin tik taklarına karışıyordu. Derken, işçi sitesinde bir köpek havlamaya başladı ve öbürleri iç karartan bir konser içinde seslerini birleştirdiler.

Geçide yaklaşan trenin ıslığı duyuldu. Onun dışında, sessizlik!

Boris titreyerek kol saatinin ışıklı kadranını gözlüyordu. Ve yüreğini! Yüreği hapishanesinden kurtulmak istiyor, göğsü bir mengenede sıkışmış gibi kopasıya çarpıyordu. Hayır, korkmuyor! Vazgeçmeyecek! Yine de bütün vücudunun titremesine engel olamıyordu; dişleri takırdıyor ve yağmurluğunun cebindeki bıçağı çırpına çırpına sıkıyordu. "Yapmalıyım, yapmalıyım! Göstereceğim onlara, göstereceğim onlara! Ama hadi artık bu iş bitsin! Saat on bir! Zaman geçmek bilmiyor!" Göğsünde sıkılgan bir ümit ürperdi, ama bunu şiddetle iteledi. Kendini keder ve sıkıntıyla zehirlenmiş, bastıran koyu karanlıklar ortasında kaybolmuş, büyük eylemiyle yapayalnız kalmış gibi hissediyordu. Dişlerini sıkıyor, ama gözlerine yaşlar dolmasına engel olamıyordu. Evde, Lisa'nın yanında olmak, saçlarında onun narin ellini hissetmek! Hayır, hiçbir şey düşünmemeli! Artık oyun başladı! "Bir komünist o" diye söyleniyordu! "İréne'in kardeşi! Onun her şeyini çalan insanlardan biri! Yapmalıyım, yapmalıyım! Saat on bir buçuk, sonsuz bir bekleyiş!" Her dakika, her saniye cesareti azalıyor, eylem arzusu derisinin bütün gözeneklerinden kaçıyor, gecenin içinde bu bekleyiş onu bir değirmen taşı gibi eziyor, bacaklarını bağlıyor, boğazını sıkıyordu. Kafasında kanın ıslığı! Dayanmalı! "Bir bıçağım var! Hiçbir şey olmaz bana! Ben korkak değilim! Hiçbir şeyi düşünmemeliyim, hiçbir şeyi! Bunu benim yaptığımı kimse düşünmeyecek! Ama bu iş bitsin artık!"

Bu korkunç bekleyişten sonra bir ayak sesinin yaklaştığını duyunca bayılacağını, içinde yaşamın donduğunu, cansız bir nesne haline geldiğini sandı.

Bir düş mü bu? Doğru olamaz, o burada değil, cebinde bir bıçak ve beyni korkudan harap, uzakta o, sıcakta, güven içinde... Annesinin yanında...

Öne eğildi, gözlerini araladı. Kendi soluğu boğuyordu onu.

Bu o! Ses kafasında uğulduyordu.

Duvara yapıştı ve gözlerini kapattı.

Cam yontucusu Vaslav Straka yerel Ulusal Komitenin toplantısından yorgun dönüyordu.

Uzayıp giden toplantıda sadece 1 Mayıs kutlamaları tartışılmıştı. Bayram birkaç gün sonraydı ve elbette cam fabrikası her zaman olduğu gibi ilk sırada olmalıydı.

Akşam onu yoklamaya gelmişlerdi ama o biraz naza çekmişti kendini.

– Uyuyordunuz, ama biz de herhalde işin içinden çıkarız! Fabrikada bizler hazırız, demişlerdi. Ama sonunda o kasketini başına geçirmiş ve yerel ulusal komite ailesinin yiğit babalarına parmak sallamaya gitmişti. Öte yandan, evde durum dayanılmazdı! Akşam yemeğinden önce babayla oğul arasında her zamanki tartışma başlamış ve akşamın sükûneti gerçekten uçup gitmişti. İki erkek burunları patates tabaklarında, karşı karşıya yemek yiyor ve çocuklar bile bir tek laf etmeye cesaret edemiyorlardı. Deli edecek insanı! İhtiyar derdini dökmek için Prag'a kızının yanına gitmeyi aklına koymuştu. Onların da seni beklediklerini düşünüyorsun herhalde.

İréne'in neyi olabilir! İki mektubuna da cevap vermemişti. Postacıyı bekliyordu ama boşuna! Endişeliydi, İréne'i azarlıyordu ama bu hiç de endişelerini azaltmıyordu. Lanet kız! Ona biraz azarlamak niyeti ile bir üçüncü mektup yazmaya kalkışmış, ama mektubu cebinde tutmuştu. Ona mektup yazdığını herkesin bilmesi gerekmezdi! Belki incindi hanımefendi! Ve eğer gerçekten incinmişse, kendi bilir! O gün, kendi iyiliği için konuştu onunla! Ama anlamadan, bu sükûtun altında karanlık bir şey seçiyordu. İréne'i tanırdı o! Ve bu burjuva ile

evliliğinin onu bu kadar değiştirmiş olmasına imkan var mıydı? Buna inanmak istemiyordu!

"Pekâlâ, mektup yazmıyor, ne diyelim, kendi bilir! Yalvarmayacağım ona" diye düşünüyor, ama bu onu sakinleştirmeye yetmiyordu. Yine de düşünmeden edemiyordu; "İréne'nin nesi olabilir?"

Vaslav Straka toplantıdan dönerken işte bunları düşünüyordu. Bir şeyler içmek için kafeye uğramıştı ve şimdi yürüyüş iyi geliyordu ona. Adımlarını sıklaştırdı, ellerini cebine soktu.

Sokağın ucundaki lambanın altından geçti; kasketinin siperliği yüzüne bir gölge düşürüyordu. Şimdi papaz evinin duvarına gelmişti, lambanın uzak ışığında güçlükle seçilen su birikintilerinden kaçındı ve ıslık çalarak yürümeye devam etti.

Karanlıkta, daha şimdiden işçi sitesinin ışıklarını seçebiliyordu. Dikkatli bir adımla, papaz evinin küçük kapısı önünden geçti, birkaç adım daha attı ve arkasında tıkanan bir soluma duyduğunu sandı.

Birden döndü, ellerini ceplerinden çıkardı ve ıslığı kesti.

Dikkatle karanlığa bakıyordu. Hiçbir şey yok! Yoluna devam etmek istedi ama kapının köşesine sinmiş bir karaltı fark etti. Yanıldığını sandı ama gölge kımıldamış gibi geldi ona.

Kapıya yaklaştı. Gerçekten saklanan, sessiz, hareketsiz bir adam vardı.

– Kim var orda? diye bağırdı Vaslav bir adım daha atarak.

Sessizlik... Cebinden kibrit çıkarmak istedi, ama o anda bir adam boğuk bir deli çığlığıyla gizlendiği yerden sıçradı ve önüne bıçak darbeleri indirdi. Vuruyordu! Korkaklığın gücü koluna yön veriyordu. Vaslav yaralanmıştı, o bunu parmaklarında hissediyordu. Ne korkunç bir duygu! Bir kez daha! Sendeledi, beklenmedik bir darbeyle devrilip, ıslak duvarın karşısına düştü, acıyla inledi, gözlerinin önünden beyaz bir yalım fışkırdı ve cam yontucusu Vaslav Straka köklerinden kesilen bir ağaç gibi yere yıkıldı. Gece, gece! Yolun ortasına düştü, vücudundan kırmızı bir sıvı fışkırıyor ve hızla bilinci sönüyordu.

Yıldızsız gecenin ortasında öylece yatıyor ve hayat yavaş yavaş güçlü bedenini terk ediyordu. Yassı kasket başından düştü ve aile yardımları sandığının basılı kâğıtları, 1 Mayıs kutlamasına çağrı paketi ve tamamlanmamış bir mektup cebinden kaydı.

Yeniden yağmur yağmaya başladı.

Ya öbürü? O kaçıyordu! Korkuyla hareketlenen bacakları kendiliğinden koşuyor, ıslak toprağa gömülüyor, taşlara çarpıp sendeliyordu. Dizleri üstüne düştü, boylu boyunca bir su birikintisine yuvarlandı, sonra doğruldu ve sendeleyerek koşusuna yeniden başladı.

Kaçmalı! Kaçmalı!

Önünde ırmağın kara suyu gürüldüyordu, çakılların üstüne yıkıldı ve kustu. Acılı baskı içini dışarı çıkarıyor gibiydi; spazmlarla sarsılıp kıvranıyor, korkudan hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Bıçak!.. Onu cinayet yerinde unutmuştu!.. Geri dönmek için bütün cesaretini toplaması gerekiyordu. Aman tanrım! Bıçağı bulacak ve onu arayacaklar! Polis köpekleri ve dolu tabancalarla, uyuyan kırda peşine düşecekler. İşittiği onların havlaması değil mi? Ne yaptım ben? Öldürdüm... bir komünisti öldürdüm ve şimdi...

Bir çılgın gibi köprüyü geçti. Rüzgâr şapkasını koparıp aldı; yağmur yüzünü kamçılıyor, ama o artık hiçbir şeyi düşünmüyordu, şapkasını yerden almak için bile dönmedi, zararı yok, artık hiçbir şeye aldırmıyordu. Kaçmalı, olabildiğince çabuk kaçmalı!

Nihayet işte araba! Direksiyona sıçradı ve titreyen parmakları levyeyi aradı. Anahtarı çevirdi, marşa bastı. Soğumuş motor biraz homurdandı, çalışmak istemedi. Boris korkudan terliyordu. Peki şimdi? Her şey ona karşı birleşmişti. Dehşetten ve sinirden hıçkırarak marşa basıyordu. Sonunda motor çalışmaya başladı ve otomobil titredi. Bir an tekerlekler ıslanan çamurda patinaj yaptı. Boris gaz pedalına bastı, motoru son gücüne çıkardı ve Opel bozuk yolda sarsılarak hareket etti. Nihayet, işte yol!

İç karartan manzarada çılgın bir yarış! Cam sileceği Boris'in yanan yüzü önünde kuğurduyor ve yarısı çember içinde yağmur damlaları-

nı topluyordu; farların aydınlattığı asfalt yol ancak fark ediliyor, ama Boris hızını azaltmıyordu. İnleyen Opel uyuyan köylerden, hemzemin geçitlerden geçiyor, fırtınada kendine bir yol açıyordu; sonra ormanın yoğun karanlığına daldı. Çabuk! Boris takırdayan dişlerine hâkim olmaya bile çalışmıyordu, çünkü bu açık mezar koşusu bütün dikkatini kullanmasını gerektiriyordu. "Bu gürültü de ne? İşitiyor musun? Sanki polis sirenleri. Bunu bir Amerikan filminde görmüştüm! Nasıl kurtulurum? Sinema koltuğunda otururken insana çok hoş geliyor, ama şu anda... Dikiz aynasına bir göz attı. Arkasında uf uk hattına dek siyah ve yoğun karanlıklar uzanıyordu. Hiçbir şey yok...

Ne oluyor?

Ormanın ortasında ön lastik patladı. Bütün hızıyla giden araba savruluyor, sallanıyor, onu yana sürüklüyordu. Bir an Boris'in yuvalarından fırlamış gözlerinin önünden bir sınır taşı geçti; bütün gücüyle frene bastı ve arabayı hendeğin kenarında durdurmayı başardı. Arabadan indi ve patlak lastiğe bir tekme savurdu.

Tekerleği değiştirecek zamanı yoktu. Farlar ıslak çam dallarının arasına iki ışık demeti yolluyordu; onları söndürdü ve yağmurun altında yolun ortasında umutsuzluktan titreyerek bir an kaldı.

Kara gece!

Koltuğun altından çantasını aldı ve motoru yeniden çalıştırdı. Ormana doğru giden bir ara yola kadar arabayı zorlukla yürüttü ve korulukların kenarında durdu; orada kontağı kesip kapıyı kapattı. İşte o zaman bir çocuk gibi ağlaya ağlaya koşmaya başladı!

Soluk soluğa ormandan çıktı. Ayaklarının altında, vadinin dibinde küçük şehir son ışıklarıyla parlıyordu. Uzaktan garın göz kırpan ışıklarını tanıdı ve genç buğdaylarla otlu yollar arasından dosdoğru gara yöneldi. Çalılar arasına dalıyor, çukurlara düşüyor, sivri taşlarla elleri yüzülüyor, acıdan inliyor, sonra dosdoğru uzanan yola yeniden koyuluyordu. Demiryoluna varınca zil sesi duydu. Mutlu bir rastlantıyla vagonları yarı yarıya boş katar karanlıktan çıkıyordu, pencereler Boris'i karşılamak üzere parıldadılar! Kurtulmuştu...

Islak mantoların kokusuna karışan hoş bir sıcaklığın hüküm sürdüğü son vagona kendini attı. Uykulu kontrolörden bir bilet aldı ve ona Prag aktarma trenine yetişip yetişemeyeceğini sordu. Çok güzel; çantasını elinden bırakmaksızın bir tahta sıraya çöktü, gecenin bütün korkunç duygularından yavaş yavaş kurtuldu. "Hiçbir şeyi düşünmemeliyim, her şeyi unutmam gerek!" Kurtulmuştu! Kurtulmuş! Görevini yapmıştı! Prag'da Koblic Kardeşlerin evinde yatacak, iyi bir uyku çekecekti ve yarın... Yarın!

Kompartımanda birkaç demiryolu işçisi vardı. Görevleri bitmiş, yatmaya gidiyorlardı. Kiminin başı yorgunluktan göğsüne düşmüş uyukluyor, kimileri de dizlerinin üzerine boş bir çanta koymuş kirli kartlarla oyun oynuyordu.

– Kazandım, dedi pencere yanında oturan bodur oğlan ve yorgun yüzünü köşede oturan bitkin delikanlıya çevirdi; ıslak pardösüsünü ve alnına düşen ıslak saçlarını görünce,

– Yağmur yağıyor ha? Pis bir hava! dedi. Yanındaki ise kartları karıştırırken, Boris'in pardösüsünün ceplerini boşuna karıştırdığını gördü ve kibarca ona buruşuk bir sigara paketi uzattı.

– Yakın bir tane delikanlı! Mide boş olunca güç verir size... Bunu savaş sırasında anladım...

Boris aldı ve kibarca teşekkür etti. Ucuz sigaranın sert dumanını oburca, şehvetle içine çekti, sonra yorgunluktan taş kesilmiş bacaklarını uzattı ve derin derin soluk aldı.

Sert sıra üzerinde uyudu; sakindi, yüzü neredeyse çocukça bir gülümsemeyle parıldıyordu.

Kristal vazonun kalıntılarını görüyordu!

X

Brych, İréne'den ayrıldıktan sonra evine dönmüştü. Yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Posta kutusunda 1 Mayıs şenliğine bir davet mektubu bulmuştu. Mektubu parmakları arasında evirip çevirirken, arka

yüzünde aceleyle karalanmış birkaç kelime fark etti. Henry ona kısaca yarım saat sonra uğrayacağını bildiriyordu. Onunla konuşmaya ihtiyacı varmış!

Biraz gecikmeyle geldi.

Davet edilmeyi beklemeksizin, odanın içine bir göz atarak, eski, yıpranmış sandalyeye oturdu:

– Georgette'e ne olduğunu biliyor musun? Fakülte önünde onu bekledim, ama bana onun ağır hasta olduğunu söylediler. Nesi var?

Sıkıntıyla diken gibi sert saçlarını kaşıyordu. Brych elleri cebelerinde, dudaklarında kötü bir sırıtma, önünde durdu.

– Sanki seni ilgilendiriyor bu, dedi tiksintiyle.

– Elbette ilgilendiriyor beni!

Dizlerine bir şaplak indirdi, çıkan ses öyle güçlüydü ki odanın içinde çınladı. Aynı zamanda gözlerini indirdi. Ne söyleyebilirdi ki Brych? Pis hayat! İnsan o kadar uğraşıyor, başını nereye vuracağını bilmiyor ve işte... O kötü geceden sonra, haklı olduğunu kendi kendine kanıtlamak için her şeyi yapmıştı. Kuşkusuz! Sonunda iyice düşünüp taşınmış ve genel parti toplantısından sonra gevezelik etmek için onun sıçan yuvasına gelen fakülteden birkaç arkadaşına açılmıştı. Anlattıkları sert bir tartışma yaratmıştı. Kimileri onaylıyordu, bir küçük burjuva kız için hiç de ağlayıp sızlamayacaktı! Bunlar azınlıktı. Çoğunluk kınıyordu onu. O başını sallıyordu. Sabır gösteriyordu, ama sonunda bardağın taştığı bir an geldi:

– Tartışmayalım, bu konuda oylama yapmayacağız, bu söz konusu değil.

Georges Kaimar, Georgette'i tanıyan biriydi ve en kızgınları da oydu:

– O namuslu bir kız, diyordu. O küçük burjuva ortamdan kurtulamadığı için ayrılmak ha! Her zaman kolay değildir bu, tecrübeyle biliyordum ben, her şeyi bildiğini sanıyorsun, ama sen sadece bir sektersin!

Onlar gittikten sonra Henri bir şeyleri kırıp dökmemek için kendini zor tutmuştu. Sınırsız bir özveriyle dolu büyüleyici bakışlarıyla onu çileden çıkaran bu zayıf ve güzel olmayan kızın yüreğinde bu kadar yer tuttuğunu bilmiyordu. "Bu sadece bir alışkanlık," demişti, "gerçek bu!" Öte yandan, politik bakımdan bu kadar yumuşak ve her zaman ağlamaya hazır bu kadınla yaşayabilecek miydi? Asla! Onu partiden ayrılmaya zorladığı gün nasıl şiddetle, nasıl inatla kendini savunmuş olduğunu anımsıyordu... Aşklarının süregeldiği zamandan bu yana, o ilk kez isyan ediyordu! Ama nasıl bir sonuç çıkarmalı bundan! Gözlerini bağlamak neye yarar? Gece uyumamıştı Henri. Ama sabah, dumana boğulmuş odayı havalandırmak için pencereyi açtığında, duyduğu kuş cıvıltılarıyla birlikte ona her şey farklı görünmüştü. "Sen onu seviyorsun. Ona ihtiyacın var! Ve onunla evleneceksin! Sen ona nasıl davrandın aptal? İnkâr etme! Onunla alay ettiğin, ona sert uyarılarda bulunduğun, onu terslediğin için, sen bir aptal, kaba bir herif ve bir hödüksün, ona bir engizisyon yargıcı gibi davrandın." O tatsız akşamdan sonra ilk kez masasında teksirlerinin önüne oturabiliyordu! Yerinde duramıyor, durmadan önünde şaşkın ve aşkla dolu iki gözbebeği görüyordu. "Doğru, ben onu çileden çıkardım. Gidip onu bulacağım ve ona kendisini sevdiğimi söyleyeceğim! Özeleştirimi yapacağım. Derinliğine her şeyi konuşacağız ve bütün bunlara güleceğiz! Ve ben ondan karım olmasını isteyeceğim. Tanrım, birlikte ne yapacağız? Nasıl yaşayacağız bu delilikle? Ya bir çocuğumuz olursa? Hayır, benim öğrenimimi bitirmem gerek! Zararı yok, başarırız! Kararım karar! Onu seviyorum ve eğer bu beni korkutsaydı pis bir burjuva olurdum..."

Şimdi Brych'in odasında, yumrukları sıkılı, hırçın, rahatsız bir halde sandalye üzerinde oturuyordu. Pembe köylü yüzünü Brych'e doğru kaldırıp ısrar ediyordu:

– O zaman, konuş! Bekletme beni!

Brych uzun uzun düşündükten sonra;

– Madem bunu istiyorsun, sana gerçeği söyleyeceğim, dedi. Ama onu görmeye çalışmayacağına söz vermen gerek, çünkü o bunu istemiyor. Georgette... İntihara kalkıştı. Kendini zehirlemek istedi...

Brych onun sarardığını gördü ve sustu.

– Ne? Ne diyorsun?

Kem küm ediyordu. Kırılgan sandalye acıyla gıcırdıyordu.

– Ne? Neden yaptı bunu?

– Bunu anlayabileceğini sanıyordum! diye ayıplayan bir öfkeyle kesti Brych. Ne olursa olsun, seni eleştirmek gibi bir niyetim yok. Birbirimizden tamamıyla farklıyız ve senin her şey hakkında kesin düşüncelerin var, ama bu senin kabahatin, anlıyor musun? O seni görmek istemiyor. Sonunda gururunu buldu ve senin sevmekten anlamayan odun gibi bir adam olduğunu anladı. Onun için korkum yok! Senin yardımın olmadan, kendi başına düzelecek, yolundan çekil! Birçok konuda onunla aynı fikirde değilim, ama onu çok iyi anlıyorum. Ve eğer sen temiz bir insansan, onu görmeye çalışma ve ona yazma. O bana seninle ilgili herhangi bir şey söylememi yasakladı. Hepsi bu!

Henri yumruğunu sallayarak birden ayağa kalktı:

– Yalan söylüyorsun! Bizi ayırmak için bu hikâyeyi sen uydurdun! Doğru değil bu, pis gerici! Eğer bunu uydurduysan, eh pekâlâ...

– Pekâlâ ne? diye sordu benzi atmış Brych.

Henri'ye karşı gururla doğruldu.

Henri içini çekti ve yumruğunu çözdü. Yatıştı, döndü, beresini giydi.

– Bana kızman gerekmez François, dedi, sıradan bir sesle, aklımı yitirmeye başlıyorum, bağışla beni!

Başı geniş omuzları arasına gömülmüş, yavaş yavaş kapıya doğru uzaklaştı, sonra eşikte duraklayarak, bir soru daha sormak istiyormuş gibi döndü, ama birden kapıyı açtı ve çıktı. Şak!

"Kaçık! Bunların hepsi aynı!" Brych yine de belirsiz bir acıma duygusunu bastıramıyordu. "Her şeyden bıktım!"

Kapının çalındığını duyduğu ve odaya beklenmedik bir ziyaretçi girdiği zaman o hâlâ Henri'yi düşünüyordu. Mizina dayıydı bu. Hâlâ siyahlar içindeydi. Kravatı üzerinde bir gümüş iğne parıldıyordu ve ince bastonunu elinde tutuyordu. Kuşkusuz, merdivende Henri ile karşılaşmıştı, çünkü bastonunun ucuyla kapıyı göstererek, "O muydu?" diye sordu. Brych başını salladı, dayı hımm dedi! Ve konuşmanın devamında artık bu karşılaşmadan söz edilmedi.

– Gezmeye çıkmıştım, migrenim var, anlıyor musun! Ve kendi kendime dedim ki: François'ya uğrayayım, bu çılgınla konuşmam gerek...

Tatsız bir yüz ifadesiyle Henri'nin yeni kalktığı gıcırdayan sandalyenin ucuna oturdu ve koruyucu bir tavırla odayı inceledi.

– Senin evinde, insan kendini bir domuz ahırında zanneder! dedi ve bastonun ucuyla divanın üstünde sürünen buruşuk bir pijamayı kaldırdı.

Brych öteden beri Mizina dayıyı sevimsiz bulurdu, ama bir zamandır onun gevezelikleri Brych'i zehirli alaylara kışkırtıyordu.

– Dayıcığım, benim için endişelenmeniz ne kadar dokunaklı. Savaş yıllarını hatırlıyorum da, korumanıza ihtiyacım vardı! Anlıyorum! Almanya'dan kaçmak aptallığında bulunmuş bir bahtsız kaçakla, kimliği ve gıda kartı olmayan bir kanun dışıyla hiçbir şey konuşmamak daha iyiydi.

– Bu konuda bana neden sitem ediyorsun? diye acı bir sesle kesti Mizina. Sen de biliyorsun ki bu mümkün değildi yavrum! Eski bir hikâye bu! Ve sustu. Mizina'nın aklında bir şey vardı, Brych bundan emindi. Dayının yoksul akrabaları ziyaret etmek gibi bir âdeti yoktu çünkü.

– Dinle yavrum, diye başladı usulca, açık konuşacağım seninle! Bana öyle geliyor ki ilişkilerimiz biraz bozuldu. Senden bana borçlu olduğun bir saygıyla davranmanı istemiyorum. Ama unutma ki ben senin dayınım, zavallı annenin kardeşiyim ve senden daha yaşlıyım.

Brych alaycı bir şekilde gözlerini kırparken;

– Elbette, diye onun sözünü kesti.

Dayısıyla aynı biçimde oturdu ve kışkırtıcı bir umursamazlıkla bir sigara yaktı. Sonra bir duman bulutu savurarak kısık bir sesle devam etti:

– Sizden samimi olarak tiksindiğimi söylemeliyim dayıcığım! Kendi kendime bizi sizin gibi küçük burjuvalardan kim kurtaracak diye soruyorum. Görünüşe göre komünistlerin sizinle yumuşak ilişkileri var, siz fazla kurnazsınız. Siz tahtakuruları gibi onların saflarına sızdığınız sırada, onlar küçük burjuva anlayışı konusunda gevezelik ediyorlardı.

– Konuş bakalım bay filozof, dedi dayı küçümser bir tavırla. Kendine henüz her türden sertliği yasakladığı anlaşılıyordu: Anladık, ben bir küçük burjuvayım! Bu beni ilgilendirir! Peki, sen nesin? Toy bir delikanlı! Bir ham hayalci! Ama başka şeylerden söz edelim oğlum! Sana öneride bulunmaya geldim...

– Buyurun!

– Seninle konuşmanın zamanı geldi; ben yine de senin dayınım ve senin iyiliğini isterim. Çok sinirlisin ve bununla birlikte alıngansın da! O pis kafanın içinden neler geçiyor merak ediyorum. Artık şirkette kariyer yapamayacaksın, başının çaresine bakman gerek. Benim emekli olmama daha çok vakit var.

Düşünceli, sustu, sonra inandırıcı olmak isteyen bir sesle devam etti:

– Dinle oğlum, çok sevdiğim zavallı annen ölmeden önce seni gözetmekle görevlendirdi beni. Bugün dökümcülük şirketinden Masek ile konuştum. Onların personel servislerinde genç bir hukukçuya ihtiyaçları varmış. Yarın gidip kendini tanıtırsın, senin için çok güzel bir fırsat! Sana biraz daha makul olmanı ve partiye yazılmanı öğütlerim. Kuşkusuz, bu bir koşul değil!

Brych daha fazla kendine hâkim olamadı:

– Boşuna zahmet etmişsiniz! Gitmeyeceğim! Buradan nereye gelmek istediğinizi anlıyorum! Hayır, korkmayın, hiçbir şeyi ortaya dökmeyeceğim. Öte yandan, eğer ben sizden kurtulmak isteseydim, size bir kurşun sıkardım, kırk yıllık temiz bir dostluktan sonra daha insanca ve daha iyilik sever olur bu.

Mizina gözlüğünün altın çerçevesi üstünden adli bir hatanın kurbanı olan bir insan bakışı savurdu ona.

– Ne demek oluyor bu? diye fısıldadı boğuk bir sesle.

– Pekâlâ, siz bütün ikiyüzlülüğünüzle bilmek istiyorsunuz madem, söyleyeceğim!

Brych odada yürümeye başladı. Boğucu nefreti, dayısını son siperlerinden atarak bu işe bir defada son verme arzusunu artırıyordu.

– İstediğiniz ne, ha? Sizi zayıf bir anınızda yakalayan insanı gözünüzün önünde görmek istemiyorsunuz. Konuşmamdan korkuyor musunuz? Hayır, sizi durdurmak için yetmezdi bu, diyelim ki, onu öldürdüğünüzü ispatlamak için yeterli kanıt yok! Doğrudan doğruya yok, bunun için fazla korkaksınız! Onu üze üze öldürdünüz! Şimdiyse, ağzımı açarak, sizin kariyerinizi tehdit etmemden korkuyorsunuz. İncil'deki Yahuda'ya yakışır bir davranış! Kazda emekli olmak istememişti, onu siz mezara gönderdiniz. Sizi kutlarım. Güzel oyundu bu!

Bu sözler her şeyi harekete geçirdi. Dayı gözlerini yarı yarıya kapadı, ince bastonuna dayanarak, titreye titreye sandalyesinden kalktı; sanki tavana dokunacaktı; göğsü öfkeyle şişiyor, nerdeyse patlayacak gibi oluyordu. Bastonunun ucu Brych'in karnını buldu ve ona vurdu.

– Sen daha Mizina dayını tanımıyorsun, diye uzak bir sesle bağırdı, sanki anlamak istemiyormuş gibi kırlaşmış başını yavaş yavaş salladı. Sen daha beni tanımıyorsun oğlum!

– Sizi tanıyorum, dedi Brych, sizi çok iyi tanıyorum. Annem de sizi tanıyordu. Sizden korkuyordu. Bir kadavrasınız siz! Soluğunuzla, sözlerinizle havayı zehirliyorsunuz... bunu kızınıza sorun!..

Dayı köklerine balta saplanan bir ağaç gibi ürperiyor, şaşkınlıktan dudakları titriyordu.

– Utanmaz, pis serseri! Beni yakaladığını sanıyorsun! Yanılıyorsun. Mizina dayının kim olduğunu göstereceğim sana!

– Eğer bu bir meydan okumaysa, dedi Brych, bunu kabul ediyorum.

O anda Mizina bastonunu kaldırdı ve Brych'in tam yüzüne vurdu. Yakıcı acı Francois'nın beynine kıpkırmızı bir alev fışkırttı. Dayı'nın

üstüne atıldı, bastonu ellerinden çekip aldı ve onunla masaya vurdu; sonra onun pardösüsünün yakalarına yapıştı. İki insanın nefreti yüzlerinden okunuyordu. Birbirilerini sarsarken sandalye gürültüyle döşemeye düştü. Ara ara kesilen sinirli bir soluk Brych'in kulaklarında ıslık çalıyordu. Mizina'nın sırtı dolaba çarptı, Boudha heykelciliği gülünç bir biçimde başını salladı, sonra Brych dayıyı kapıya iteledi, kapı kolunu aradı ve açtı.

–Dışarı, diye bağırdı soluyarak.

Büsbütün kendini kaybedip onu öldürmekten korkuyordu.

– Defol! Hem de çabuk!

Karanlık sahanlık ıssızdı, kapalı pencerelerden bir radyo yayını sızıyordu. Mizina bastonunu almak için döndü, kırlaşmış şakaklarını tükürüğüyle ıslattı, şapkasını giydi. Çamaşır gibi beyazdı. Sahanlıkta Brych'in önüne geçti. Sağlam ve vakur bir adımla yürüyor, donuk yüzünden nefret okunuyordu. Brych bakışıyla onu izledi. Mizina sahanlığın sonunda durdu ve bastonunu kaldırarak geri döndü. Tehditler savuruyordu. O esnada tahta basamaklardan bir ses duyuldu. Mizina bastonunun ucuyla basamakları aradı ve inmeye başladı.

Patéra sahanlığa geliyordu. Şaşkınlıkla dayıya baktı. Tırabzana dayalı Brych'i görünce sordu:

– Kim bu?

– Tam bilmiyorum, diye karşılık verdi Brych, doğrusu Yahuda olacak herhalde... Anlamaya çalışmayın Patéra!

Patéra gözlerini kaldırdı:

– Ben peri masallarına inanmam doktor.

Brych omuzlarını silkti, odasına döndü ve kapıyı kapattı.

Sabahtan beri yağmur durmamıştı. Çatılar sağanağın altında balık pulları gibi parıldıyor ve ufkun bir ucundan öbürüne dağılmış, cari hesap servisinin geniş pencerelerinden görülen basık bulutlar kirli karınlarını kulelerin sivri tepelerinde yırtıyordu.

Dairede insanlar susuyordu. Hiçbir şey olmuyordu. Dayı sabahtan beri burnunu akvaryumdan dışarı çıkarmadı; ikindi kahvaltısından sonra Bartos'u çağırdı; Brych camın öbür yanından, onların ciddi ciddi konuştuklarını gördü, ama önem vermedi.

Saat ona doğru Raz telefon etti:

– Yarın sabah dostum!.. Elbette İréne de geliyor! O zaman, sağlık dilerim, sana yazacağım. Bitti değil mi! Yazık, sensiz ne kadar eksik kalacağımı bilemezsin... Sana daha bir parti satranç ve mat borçluyum... Mutlaka oynayacağız, korkusuz ol! Yakında! O zaman iyi şanslar ve cesaret doktor!

Brych düşünceli bir tavırla telefonu kapadı ve bir öğlen çorbası içmek için kantine gitti. Uzun koridordan dönerken, posta dağıtımcısı genç onu durdurdu.

– Size bir şey var! Ona bir posta kartı verdi ve uzaklaştı. Brych karta bakmak için pencereye yaklaştı. Resimde, Londra kulesinin donuk binası, gemileriyle Thames nehri, arkada sıradan birkaç sözcük ve O.B. baş harfleri. Brych bu okunmaz yazıya bakarken yüreği çarpıyordu. Ne demek oluyor bu! Hiçbir şey!.. Posta kartını cebine soktu ve büroya döndü.

Bu sırada Bartos üzgün bir halde masasına döndü, ağızlığına yarım bir partisane yerleştirdi. Bir an dalgın bir tavırla önüne baktı, sonra kâğıtlarına gömüldü. Tak, tak, tak! Bayan Landova'nın yazı makinesi inatla yazıyordu, dışarıda çinko yağmur olukları yağmurun altında çınlıyor, bunun dışında sessizlikten başka şey yoktu.

Brych birden sert bir bakışın üzerinde durduğunu hissetti. Ona dikkat etmiyormuş gibi göründü, ama hafif bir titreme sarmıştı parmaklarını. Ne oluyor? Sanki Gumotes şirketinin hesabından başka hiçbir şey onu ilgilendirmiyormuş gibi kâğıtlarına daldı, ama boşuna. Cebindeki posta kartı ağır geliyordu ona. Anlaşılmaz bir tehdit asılıydı havada. Sessizlik, yazı makinesinin tıkırtıları arasında boş ve tehditkâr gibi görünüyor ve aşırı ısınmış kazan gibi ıslık çalıyordu. Kötü bir sessizlik! Camların ardında Dayı'nın büstü geçiyordu durmadan,

kırlaşmış saçları şakaklarında parıldıyor, Mizina ayak izleriyle lekeli halının üzerinde sinirli sinirli yürüyordu.

Mutlaka bir şey olmuştu, insan gerilime tam anlamıyla dokunabilirdi. "Bugün, karşıdakinin bakışı farklı," diye düşündü Brych. "Üçe kadar sayacağım ve onun gözlerine bakacağım. Bir, iki..." Başını çevirdi ve gözleri karşılaştı. İlkin Brych bakışlarını çevirdi ve kalemini bıraktı. Dayanmalı!

Bartos önüne eğildi ve mırıldandı:

– Koridora gelin, sizinle mutlaka konuşmam gerek... Ben önden çıkıyorum...

Brych kendiliğinden başını salladı, kalktı, dolmakalemini cebine geçirdi ve Bartos'u izledi. Daha sonra, birtakım önemsiz ayrıntıları hatırladı. Issız koridor boyunca yürüdüler, kapıların ardından makine tıkırtıları geliyordu. Koridorun ucunda, tuvaletlerin yanında durdular. Brych arkasındaki radyatörün soğuk metalini elledi. Yakınlarında bir yerde su fışırdıyordu. Yalnız su, yalnız su, bir insanın kafasına kazınan bu budalalıkları ısıtır! Çocukken, Zizkov sokaklarında oynadığı oyunları hatırlıyor! Bu sırada Bartos'un karşısında duruyor. Bartos dimdik ona bakıyor, ağzının köşelerindeki acı kıvrımlar her zamankinden daha derin gibi görünüyor. Cebinden katlanmış bir kâğıt çıkardı ve Brych'in yüzüne uzattı:

– Bunu siz mi yazdınız?

Brych çifte bildiriyi hemen tanıdı, kendi eliyle makinede yazdığı metne baktı ve düş gördüğünü sandı. Düşündüğünden daha az korkmuştu, onu en çok şaşırtan buydu. Ama daha çok yıkılmıştı. Birtakım adımların yaklaştığını, kauçuk halı üstünde gıcırdadığını işitti... Gıcırdamak mı? Hayır, bu bir duvar saati olmalı! Zaten, artık bunun önemi yok... Artık hiç önemi yok. Yine de, bu bir duvar saati! Garın eski duvar saati! Ve köpek havlaması! Aklından bir anı geçiyor: Almanya'dan kaçıyor, ölmüş annesini görmek için dönüyor! Ah, bu yürek! Göğsünde çılgınca koşuyor. Brych kısaca önündeki hareketsiz yüze baktı. "Pekâlâ, ne olacak, seni hayal kırıklığına uğrattım dostum, buna ne diyelim? Böyleyim ben..."

– Bunu siz mi yazdınız? diye sordu Bartos tekrar, acımasızdı ve öfkeden titriyordu.

Brych taş kesilmiş yüzünü elleri arasına aldı, onu avuçlarında ezmek ister gibi bütün gücüyle sıkıyordu. Boyun eğdi. İnkâr etmek neye yarar? Artık hiçbir şeyin önemi yok. Bütün bunlar sayıklama! Radyatörün üzerine oturdu ve düşünceleri, şekerci vitrinini kıran pasaklı haytalar gibi bacaklarına kaydı. Hatırlıyor musun? Kaçan kurtulur, çocuklar!

Sonra öfkeden vazgeçti:

– Ben de zaten... Beni gözetlediğinizden kuşkulanıyordum! Yine de dostluk sözleri etmeyebilirdiniz. İnsanların çekmecelerini karıştırmak, sonra da onlara güzel güzel gülümsemek! İyi bir tuzak! Sizin dünya görüşünüze uyar. Bu da dün bana verdiğiniz vaazdaki özgürlüğün içinde mi?

Bartos öfkeyle sözünü kesti:

– Susun! Bunu size söylemek istemezdim, ama bu komedi oldukça uzun sürdü! Bunu bana dayınız verdi. Sorumluluğu onu korkutuyormuş, rejime bağlılığını göstermek istiyor.

– Ah, demek öyle! Brych el kol hareketleri yapıyor, sesi ıssız koridorda çınlıyordu.

– Pekâlâ, ne bekliyorsunuz? Polis çağırın... Görüyorsunuz, ben bir sabotajcı, bir hainim; böyle yaşamaya devam edemiyorum! Kendimi savunmayacağım bile, bütün bunlar anlamsız, ihbar edin beni, ihbar edin...

Brych, Bartos onu omuzlarından tutup sarstığı ve kendisinden beklenmeyecek bir güçle önünde itelediği zaman direnmedi bile.

– Çenenizi kapatın, doktor!

Brych'e vurmak istiyormuş gibi kemikli yumruğunu salladı. Kendini kaybetmişti, acı bir öfkeyle taşıyordu:

– Budala! Hakkınızda yanıldım, kendinizi toparlayacağınızı düşünüyordum...

– Boş hayallere kapılmışsınız...

– Bununla nereye varmak istiyordunuz? Dünyanın dönmesine engel olmayı mı düşünüyordunuz? Siz delisiniz, budala ve kör bir aydınsınız! Apolitizm masalı bitti... şakayı bırakın Brych!

Ceketinin yakasını tutuyor ve onu kabahat işlemiş bir çocuk gibi sarsıyordu. Brych onun neden böyle davrandığını anlamıyordu. Benzi solmuştu, silkinerek kendini kurtardı ve yanaklarını ovuşturdu.

– Beni rahat bırakın Bartos! Harekete geçin! Sizinle aynı görüşte değilim! Küçük bir çocuk da değilim... Nedenlerim var...

– Kafanızda birtakım berbat şeyler var, işte sizin nedenleriniz, diye karşılık verdi Bartos.

– Benden ne istiyorsunuz? Neye zorlamak istiyorsunuz beni?

– Kendinizi toparlamanızı istiyorum. Saat on ikiye beş var... hiç durmayacaksınız... hiç... başaramayacaksınız. Demek ne istediğimizi bilmiyorsunuz? Sizin gibi bütün deliler olacaklara karşı dikilselerdi bile, kolları yoruluncaya kadar kâğıt karalasalardı bile, hiçbir şey elde edemezlerdi. Süpürülecekler onlar!

– Benim gibi insanlara bel bağlamayın! dedi Brych soluk alarak.

Artık dinlemiyordu bile! Bitsin şu kaos! İçinde karşı konulmaz bir tiksintinin, korku, kötü bir gurur yüzünden katlanan bir öfkenin arttığını hissediyordu. Elini sağ cebine daldırdı ve posta kartını yokladı. Çenesini sıktı. Koridorda biri yaklaştı ve Bartos sustu. Adam tuvaletin kapısını itti ve hafifçe ıslık çaldığı işitildi. Bartos ile Brych arasında sessizlik uzuyordu, konuşmalarının sonuna gelmişlerdi. Bir adım daha. Daha ötesi uçuruma açılıyordu! Brych ayakta hareketsiz, kendi içine kapalıydı, gerilim yavaş yavaş azalıyordu. Ne yapmalı şimdi? Artık her şey ortaya çıktı.

Bartos yorgun gözlerini ovuşturdu ve sakin sakin şöyle dedi:

– Bırakalım tartışmayı! Bugün bir karar vermek gerek doktor! Bugün! –Bunu bir komut tonunda söylemişti ve Brych buna kızdı.– Burada anlaşamayacağız! Bunu biliyorum! Bu akşam evime gelin, adresi biliyorsunuz! Ama bana böyle bakmayın, sizi mahveden ben değilim, kendinizi siz mahvediyorsunuz. Size güvenim vardı, sizde namuslu

bir adam görüyordum ve siz... Aptalca teorilerinizi bir yana bırakın... Kimse partinin dışında olamaz... ve kendi kendine ben hiçbir şey değilim, yalnız bir müzisyenim diyemez! Buna gelince -katlanmış kâğıdı gösteriyordu-, dayınızın oyununu görmediğimi sanmayın. Size son bir kez güvenmek istiyorum! Belki bir hata yapıyorum, göreceğiz, ama...

Brych'ten ayrılmadan önce, göğsüne hafifçe dokundu:

- Öyleyse saat sekizde benim evde! Anlaştık!

Koridorda uzaklaşırken bir arkadaşıyla karşılaştı ve onunla sohbete başladı, bu sırada Brych eli sağ cebinde, afallamış bir halde yerinde çivilenip kalmıştı.

XI

Koridorda yalnız kalan Brych kendi kendine "Tamam mı? Evet tamam" dedi. Taş dağdan koptu ve şimdi düşüyor! Hafta boyu olgunlaşan düşünceleri bu aşağılayıcı yoklamalara son noktayı koyacaktı. Soğukkanlı davranması gerekiyordu! Günün geri kalanını nasıl geçirmeli, her şeyi düzenlemek, tamamlamak gerekiyordu. Ve acele etmek! Kantine gitti, bir sigara içti, kül tablasında izmaritini söndürdü ve kalktı.

André'ye telefon etti, ama açan olmadı. Ne yapalım! Cari hesaplar servisine döndü, kapının önünde kravatının düğümünü sıktı, saçını taradı ve soğuk bir suratla, gergin, masalar arasından geçti. Camlı kapıyı vurdu, akvaryuma girdi.

Dayı döndü: odaya yeğeninin hayaleti girmişti sanki.

- Benim dayı korkmayın, artık daha özgürüm.

Mizina'nın ceketinin yakasında partinin rozeti vardı, masasında Rude Pravo[1] yayılıydı. Dayı atamasını bekliyordu. Bugün değilse yarın olacak, yerini alacak kimse yok. Kazda'nın sandalyesine bir siyah

1 Çekoslovakya Komünist Partisi gazetesi.

bant koymuştu. Brych'i biraz suçlu, bir rezaletten korkuyormuş gibi, duraksar bir bakışla süzdü, ama Brych ona ziyaretinin sebeplerini bildirdiği zaman, rahatladı ve hiyerarşik üst olarak davrandı.

Brych ona kısaca hasta ve sinirlerinin gergin olduğunu, dolayısıyla izne ayrılmaya karar verdiğini bildirdi. Hemen! Mizina şekil yönünden itiraz etti. Yönetmeliklere aykırıymış bu, izin talepleri en az on beş gün önceden gönderilmeliymiş, ama Brych'in dinlenmeye ihtiyacı olduğunu anladığı için, hemen gitmesine izin veriyormuş. Sorumluluğu üzerine alıyormuş.

Dayı'nın dudaklarından belirsiz bir gülümseme geçti ve Brych, personel servisi için izin belgesini doldururken, onun ellerinin titrediğini fark etti. Dayı ondan bir anda ve o kadar kolayca kurtuluyordu ki, düşünme ihtiyacı bile duymamıştı. Hatta hareketsiz duran Brych'in sırtına bir şaplak indirdi:

– Gerçekten oğlum, sanıyorum sinirlerin bozuk. Böylece her şey açıklığa kavuştu; seni bağışlıyorum, dedi iyi oyuncu.

– Gevezeliği kesin!

Brych onun elini omzundan itti. Dayı alınmadı. Formaliteler evraklar! Brych akvaryumun öbür kapısından çıkarken, Dayı ona nereye gitmek niyetinde olduğunu sordu.

– Cehenneme, ihtiyar Kazda'yı bulmaya! diye bağırdı nefretle.

Mizina elini uzattı ona, ama Brych'in aşağılayan bakışını fark ederek geri çekti. Brych tek kelime etmeden, Dayı'nın ayaklarına tükürdü ve ona sırtını döndü.

"Sen kazandın, alçak, ellerimi kirletmeme bile layık değilsin!"

O andan itibaren her şey çok kolay geçti. Zizkov'a, evine dönerken Brych ıslık çaldığını fark etti. Uzun zamandan beri ilk kez... Islak şoseden kopmayı başarsaydı, belki göğe yükselecek ve ılık havada balon gibi uçacaktı.

Kendi kendine "kararlı mısın?" diye tekrarladı ve garip bir doyumla ihanetin şehveti sarmaladı onu. Her şeye karar veren rastlantıydı. Pis kokular, sinek pislikleri ve örümcek ağlarıyla dolu bir ma-

ğara gibi görünen geçmişini kilitleyip kapatacak ve anahtarı ırmağa atacaktı. İntihar edecek birinin kararını eyleme dönüştürmeye hazırlandığı anda hissedeceği bir duyguydu bu.

Gürültülü sokaklarda dolaşırken güneşin parıltısı yüzüne vuruyordu; az sonra hava kapandı ve yanaklarına birkaç damla düştü. İnsanlar, klakson böğürtüleri, çıngırakların sesi, arabalar, gar ve demiryolu köprüsü! Çabuk eve koşmalı!

Ahşap merdiveni tırmandı. Sahanlıkta, musluğun yanında ellerinde testi tutan iki şişman komşu kadına rastladı. Gevezelik ediyorlar, su küvetin dibinde fısıldıyordu.

– Günaydın doktor...

Ona para gerek! Olabildiğince çok para! Kuruş kuruş biriktirdiği gülünç tasarrufunu çekmek üzere tasarruf sandığına gitti. Parmaklığın arkasından "hepsini verin" dedi. Sonra evine döndü, sahip olduğu en değerli şeyleri, annesinin evlilik bileziğini, babasından kalan köstekli saati, ayaklı lambayı, dünya haritasını, elbiselerini ve yayını dolaptan çıkardı.

Eski eşyaların bir kısmını Vetera'da sattı, kalanını Düşkünler Evi'ne bıraktı. Bütün bunları yaparken birkaç kez gidip gelmesi gerekti. Çalçene bir memur Brych'i dört kez görünce gözleri fal taşı gibi açıldı, ama her türlü açıklamadan geri durdu. Yansız bir sesle her eşyanın fiyatını saptıyordu:

– Eski pardösü yüz elli! Yeşil abajurlu ayaklı lamba elli kuron, hayır, buna daha fazla vermem! Dünya haritası iki yüz seksen, hepsi bin dört yüz seksen kuron!

Brych Düşkünler Evi'nin makbuzlarını cebine soktu ve sokağa çıkar çıkmaz bir taksiye bindi, bu gülünç geldi ona, çünkü taksiye binmenin her zaman lüks olduğunu düşünürdü.

– Mala Strana'ya, dedi şoföre.

Malte meydanında indi, adımları kaldırım taşlarında çınladı, güvercinleri ve çatı kiremitlerini bakışlarıyla okşayarak eski sokakları geçti. Artık rıhtımlarda gezinmeyecekti. Charles Köprüsü'nü yaya

geçti, çift sıra heykeller arasından eski kuleye geldi. İlkbahar yağmuruyla büyüyen ırmağın üstünde, taş korkuluğa dayandı, sonra Düşkünler Evi'nin makbuzlarını itinayla yırttı ve suya attı. Makbuz parçaları karnaval konfetileri gibi köpükler üstünde titreştiler, su onları yuttu ve köprü altına sürükledi! "Geçmişine bir bak! İşte böyle yaşadın sen! Düşkünler Evi!"

Ama acele etmeli. Croise's meydanının kaldırımında bekleyen sabırlı şoföre, bu biraz garip müşteri "Olsany'ye" diye buyurdu. Zavallı annesine veda edecekti. Islak toprak tepeciği bulmakta güçlük çekti. Islak ot ve mezara bakan akağacın çürümüş yaprakları kokuyordu; paslı küçük fener rüzgârın esintisiyle gıcırdıyordu. Mezar sessizdi. Brych annesinin yüzünü, ellerini gözünde canlandırmaya çalıştı.

Kaygı yüreğini sıkıştırıyor, gözlerine yaşlar doluyordu.

Taksiyle döndü, acı düşüncelere dalmıştı. Şoförden bir bitişik sokakta durmasını istedi, çünkü yoksul evlerin kiracılarının taksiyle dolaşmaları âdetten değildi. Yumurcakların delik deşik şosenin çukurlarına bilyeler atarak eğlendikleri yokuş sokağı hızlı bir yürüyüşle tırmandı.

Hepsi bir ağızdan, ezgili aksanlarıyla ona "Günaydın" dediler. İçine, birkaç çift çorap, annesinin bir portresi, André Gide'den bir kitap gibi mutlaka gerekli şeyleri tıktığı eski bir çanta aldı. Sakin, kayıtsız, kararlıydı. Geçmişe bir çizgi çekiyor, mektupları yakıyor, ardındaki köprüleri atıyordu.

Sonra, masası başına oturdu ve birinci mektubu yazdı.

*Bartos, bu ak*şam beni boşuna bekleyeceksiniz! *Beni bağışlamanızı rica ederim. Bu mektubu okuduğunuz zaman, ben uzaklarda olacağım. İnsanın cevapsız kalacağını bildiği bir mektubu yazması kuşkusuz anlamsız; ama bütün konuşmalarımızdan sonra biz birbirimizi o kadar iyi tanıyoruz ki, bu cevabı nerdeyse ben yazabilirim. Sağlık olsun! Size teşekkür etmeliyim, şu anda kabul etmeliyim ki siz her zaman bana karşı samimi oldunuz. Özeninize başkaları layık, ben değilim! Seçim yapmamı istiyordunuz, yapamam! Herhalde yalan söylerdim, belki kendi kendime yalan söylerdim. Bu nedenle gitmem gerek, her*

şeyi ayrıntılı olarak çözümlemek istemiyorum, ben belki kendimi bile çok iyi anlamıyorum. Aynı görüşte olamam; kuşkusuz susup kabul edemem ve mücadele de edemem. Denedim ve siz nasıl utanılacak biçimde, gülünç biçimde bittiğini biliyorsunuz, tanık oldunuz. Sadece şunu ekleyeceğim: bu bildirileri kimseye göndermedim. Mücadele için el kaldırmıştım, ama biri kolumu tuttu. *Siz değil, sizin konuşmalarınız da değil, çok daha basit biri. Bir işçi, bir çocuk ya da belki savunduğunuz dava içindeki şu doğruluk payı, ama ben bunu kabul edemem. Ne isteyerek ne de seve seve gidiyorum. Mücadele ettiğiniz davaya karşı hiçbir zaman el kaldırmayacağıma size söz veriyorum. Bu çılgın mücadelenin dışında, kendime dünyada bir yer bulacağım ve temiz, namuslu bir insan olarak yaşamaya çalışacağım. Şu bölünmüş dünyada mümkün mü bu? Göze alıyorum, çünkü başka yolum yok. Bu noktada, en azından herhalde güveninize ihanet etmeyeceğim. Biz farklı insanlarız, yine de şimdi size söyleyeyim ki her şeye karşın siz benim için yakın bir insandınız ve başka koşullarda sizinle dost olmak isterdim. Sizi ve L'yi düşünüyor ve size olası her türlü mutluluğu diliyorum.*

BRYCH

İkinci mektup kimseye gönderilmiyordu, onu apaçık masanın kenarına koydu ve mektupta öbür dünyaya gönüllü olarak gittiğini yazdı. Kimse izini araştırmamalıydı. Bunu gülünç derecede romansı buldu. Şu gülünç vasiyetname! Mobilyaları, eski halıyı ve zavallı annesinin dolabının Posvicova halaya, Buda heykelciğini küçük Anne'a bırakıyordu; Anne başını sallayan bu küçük heykeli çok seviyordu. Hayalinde mektubunu okuyup ortadan yok oluşunu yorumlayan komşularını canlandırdı: "Bu kadar okumuş bir gencin hayatına son vereceğini kim düşünebilirdi ki! Kibar da bir komşuydu, bir sefer küçüğün problemini çözmeye yardım etmişti." İç cebine baktı ve orayı düzene soktu. Evrak, para, bir çamaşırhane bileti. "Artık çamaşırımı almaya da gitmeyeceğim" dedi kendi kendine, havuza abonelik kartı ve... Aceleyle karalanmış bir adresin olduğu kâğıt. Posta kartını cebinden çıkardı. Baroch! Ayrılmadan önce ne demişti: "İnanıyorum ki

sonunda doğru yolu bulacaksınız dostum!" Baroch'un yolu! Ve cumartesi gecesindeki kadın: "Yurt soluk alınmaz hale gelse bile mi?"

Bitişik odadan ayak sesleri işitince kalktı, Bartos'a yazdığı mektubu aldı ve fazla düşünmeden, gidip Joseph Patéra'nın kapısını çaldı. Küçük aile akşam yemeğindeydi. Patéra şaşkın bir tavırla kalktı ve ona bir tabak işkembe çorbası sundu, ama Brych istemedi.

– Rahatsız olmayın, lütfen!

Küçük Anne'a Buda heykelini verdi ve saçlarını okşadı, küçük kızın sevinçten gözleri parlıyordu.

– Bak anne başını nasıl oynatıyor, görüyor musun? Bir süre Prag'dan ayrılması gerektiğini şaşıran komşusuna açıklarken, Bartos'a (daire adresine) yazdığı mektubu ona bıraktı ve ondan mektubu üç gün sonra göndermesini rica etti. Garipti bu, ama Patéra söz verdi ve beceriksiz bir tavırla başını kaşıdı.

– Pekâlâ, bana güvenin...

Brych onların önünde ayaktaydı, sıkılıyordu, birkaç laf ettiler, sonra başka sorulardan kaçınarak izin istedi. Yatağa yaklaşıp bebeğe baktı. Çocuk küçük gözlerini ona dikti ve ince parmaklarıyla havayı dövdü.

– O zaman, hoşça kalın, dedi Brych ve hararetle herkesin elini sıktı.

Bir an, Patéra'nın yüzüne baktı, sonra çabucak gözlerini kaçırdı.

– Pekâlâ, sağlık olsun, yakında görüşmek üzere! dedi Patéra, ciddi bir tavırla başını salladı.

Brych keyifsiz yeniden odasına döndü. Her şey bitti, komedide perde kapanıyor! Artık önüne bakması gerek. Sırtında bir yağmurluk, ayağında yüksek botlar ve ağzına kadar dolu çantasıyla girişin alacakaranlığına bir hırsız gibi gizlice daldı. Odasının anahtarını mektup kutusuna attı ve ışığı sahanlığı aydınlatan pencerelerin önünden sakınarak geçti. Saat sekizdi, açık bir pencereden her türlü koku yayılıyor, Brych çatal bıçak seslerini ve masa çevresindeki konuşmaları işitiyordu. Son kez tabanlarının altında bozuk döşeme taşları gıcırdadı, ev sahibinin penceredeki kedisi küçümser bir bakışla baktı.

Çabuk dışarı! Merdivende dördüncü kattaki ressama rastladı, koltuğunun altında yeni bir çerçeveyle soluya soluya basamaktan çıkıyordu. Brych'in geçmesi için kenara çekildi. Zaman zaman birkaç laf ederlerdi ve ressam sordu:

– Geziye mi gidiyorsunuz?

– İyi tahmin ettiniz... dedi Brych nazikçe ve durmadı.

– Sanırım, güzel hava bulamayacaksınız. Nisana güvenilmiyor! Bir güneş açıyor ama hemen ardından yağmur!

Ağır çantası sırtında, karanlıkta yokuş aşağı tramvaya giderken, "Bitti bütün bu kaçamaklar" diye düşünüyordu. Tanıdık evler, dükkânlar, beceriksiz bir yazıyla 'taze domuz sucuğu' yazısının okunduğu restoran!

Artık yaşamının kötü bölümü bitiyor, sınıra yaklaşıyordu. Bundan sonra kararsız aydın değil, başka biri olacaktı! Güçlüklerden hep ustalıkla sıyrılmak isteyen şu saçma Brych yok artık! Kararlı, çanta sırtında, ileri gidiyor.

Tıklım tıklım dolu tramvay gıcırdayarak köprüyü geçti.

İnmekten kendini alamadı.

Gülümseyen karanlıkta sessiz duran Kampa'yı yaya geçti: Vlatava'dan yüklesen ve rıhtımda, ağaçların yapraklarında hışırdayan hafif esintiyi dolu dolu ciğerlerine çekti. Son kez seyrediyordu kentini. Kuleleri karanlık göğe doğru yükselen şatonun eteğinde Malastrana'nın plastik kütlesi ışıldıyor, buzların kemirdiği ahşap direkli taş köprü ve rıhtımlar boyunca ırmağın iç karartan yüreğinin iniltisi duyuluyordu.

Eski değirmenin yanından kentin taş kesilmiş ihtişamını geçti ve iç sıkıntısının boğazına sarıldığını hissetti. Gözleri yanıyordu, gözyaşlarını tutamadı, yavaş yavaş kirpiklerinin altında yuvarlandılar.

"Ah sen, benim kentim!" Bu kentin kendisi için ne ifade ettiğini hiç anlamamıştı! Ancak işte şimdi... "Pekâlâ Brych, yaşadıkça, nerede olursan ol, ihanet edilen ve o kadar sevilen bir yurdun olduğunu bil. Elveda güzel kentim!" O bu kentin duvarları arasında doğdu, şimdi ise onun sokaklarında bir yabancı gibi geziyordu. Yürüyüşünü yavaş-

lattı. Bugün her zamankinden çok diz çökmek, bozuk kaldırımlarına, parkların nemli otlarına parmaklarını daldırmak ve havuzlarının şırıltısını, dallardaki kuşların cıvıltısını, kırmızı tramvayların boğuk gıcırtısını, ayak seslerini, gülüşleri ve insanların solumasını işitmek istiyordu! Bu duvarlar arasında ölmek bile daha kolay olurdu. Nasıl bir çılgınlık kovdu onu buradan? Daha şimdiden sıla sarhoşuyken ve kendini aşağılarken, niçin kentini terk etmesi gerekiyordu. Mala Strana meydanını geçti, sigarasını yakmak için ondan ateş isteyen bir ihtiyara rastladı; seve seve ateşi uzattı ona, sonra soluğu kesik, çantasının ağırlığı altında beli bükülmüş, Neruda sokağından şatoya çıktı. Demirli ayakkabıları şosenin tümsek taşları üzerinde çınlıyordu.

Tatlı tepelerle dalgalanan kentin kıpırdayan çehresini seyrediyordu. Kent ayaklarının altında, ırmağın iki yakasında paha biçilmeyen bir hazine gibi ışık seli içinde parıldıyordu. Daha şimdiden, şimdiden göğsünün derinliğinden yükselen hıçkırığı nasıl durdurmalı? Bir sapandan, rastlantı sapanından çıkan bir taş gibiydi! Ama sadece bir rastlantı mıydı bu?

Hayır, onun kararı uzun zamandır olgunlaşmıştı. İleri!

İşte şu lanet villa! Daha üç gün önce artık buraya ayak basmamaya yemin etmişti, ama şimdi bu villa perdelenmiş, kötü, iç karartan ışığı ile onu karşılıyordu.

Sokakta bir an durdu. Yaşlı bir kadın topal köpeğiyle akasyalı yoldan yaklaşıyordu; arkasından bir delikanlıyla bir genç kızın boyca birbiriyle denk ince gölgeleri geliyordu.

Sessizce merdiveni çıkarken, şatonun duvar saatinin kendini dinleten sesini duyduğunu sandı.

Brych dinlemek için durakladı.

Bam, bam... metal vuruşlar çınlıyor... Brych, kalbi çarparak sayıyordu onları: bir, iki, üç, dört... saat sekiz!

Bartos da dinliyordu ve bekliyordu!

Boğulan bir kuşun çığlığı gibi apartmanın içinde çınlayan zile çılgınca bastı. Bir kez daha! Ayak sesleri, holde anlaşılmaz bir mırıltı, kapının arkasında çekingen bir hareket ve sonunda sakıngan bir ses!

– Kim o?

Yuvarlak dikiz deliğinden belirsiz bir göz baktı, sonra kayboldu.

Yeniden sessizlik.

– Aç!

Brych yumruk darbeleriyle kapıyı vuruyordu. Boğuk ve inatçı vuruşlar merdivenin karanlığında, hayaletler gibi yansıyordu.

– Aç; benim Brych! Sizinle geliyorum!

Dördüncü Bölüm

KAÇIŞ

I

Sabah ekspresi tekdüze ritmiyle raylar üzerinde koşuyor ve Güney Bohemya kırında rüzgârla birlikte yol alıyordu. Manzara camların buğulu dörtgeninde dans ediyordu: alçak tepeler, mavi sisin bastırdığı vadiler. Tren, uyuklayan küçük bir istasyondan geçti: gar binası, ıssız peronda selam veren adamın kepi gibi kırmızı sardunyalı pencereleri ile sıradan bir binaydı. Tren makas değiştirirken metalik sesler arttı, sonra yeniden düzenli ve gittikçe hızlanan tu-du-dum, tu-du-dum... Gar uzaklaşıyordu. Yol üzerinde biri el salladı. Yeniden, yaşlı kadınların kollarında sepetlerle, öğrencilerin sırt çantalarıyla koşturdukları küçük garlar... Hayırhah bir elin manzaraya yerleştirdiği başka bembeyaz köyler, çan kuleleri, kırlar, insanlar, atlar ve tarlaların sınırına kadar gidip dönen traktörler. Bir orman, bir ırmak. Sabah izlerinin çukurunda sürülmüş toprak cimri ışınları okşuyordu. Etekleri henüz sise batmış bir ilkbahar sabahı Güney Bohemya'nın bu dekoruna doğuyordu.

Tu-du-dum... Toprak, gündelik işin kovan uğultusu ve işlerine giden küçük insanlar. Şaşkın bir kuş yağmur bulutlarının kirli perdesi arasından göğün maviliğine doğru yükseldi. Saat ona doğru, güneş bulutu deldi ve tepelerin uzun yelesine bindi.

Pencerenin önünde ayakta duran Brych, İréne'e;

– Kendini rahat hissetmiyor musun?" diye sordu. Genç kadın dişlerini sıkmış, pelüş sıra üzerinde büzülmüştü.

– Trenin hareketi midemi bulandırıyor.

Brych pencereyi açtı ve İréne'in saçlarını rüzgâr savurdu.

İkinci mevki bir kompartımanda yalnızdılar; André karşı sırada, dizleri üstünde açtığı bir haritayla general gibi oturuyor, çatık kaşlarıyla sigara üstüne sigara içiyordu. Brych'e doğru eğilerek parmağıyla harita üzerinde bir noktayı gösterdi:

– Burası!

Kalemini Sumava'nın ortasında koyu toprak rengi bir lekenin üstüne koydu.

– Sumava'daki gezintiler iyi olacak... En ufak taşı bile tanırım orada. Burası aptalca ve biraz sıradan görünüyor, ama hiçbir şeyi tehlikeye atmak istemiyorum. Burası en emin yer, gerçek bir çöl... Her şey hazır, şu anda geçişler görece kolay, ama birkaç ay sonra bölge onların adamlarıyla dolacak...

Brych onu dinlemiyordu. Kompartımandan fırlayıp mendili ağzında sendeleyerek lavaboya doğru koşan İréne'e endişeyle bakıyordu.

Tren büyük bir gara yaklaşıp yavaşlarken, André'nin kulağına;

– İnsek daha iyi olmaz mı? diye fısıldadı. Burası Tabor'du.

– Aklını mı yitirdin?

Benzi soluk İréne gelip sıraya devrildiğinde (sarı saçlarını solgun alnından geriye atmayı ihmal etmedi), André ona doğru eğildi:

– Sen Budejovice'de Klaous'ları bekleyecek ve onlarla arabayla devam edeceksin. Haberleri var. Ben François ile önden gidip her şeyi yoluna koyacağım!

Ve, onun isteksiz tavrını fark edince, sabırsız bir tavırla ekledi:

– Yeter artık! Anarşizm yok, duygusallık yok, sırası değil yavrum!

Manzaraya bakan Brych'e döndü ve ellerini ovuşturarak şöyle dedi:

– İşler yolunda oğlum, tıpkı eskiden olduğu gibi. Yüzde doksan dokuz! Daha fazlasına ne gerek, düşçü?

Budejovice'de, meydandaki otelin önünde, Klaous'ların valizlerle dolu arabasını gördüler.

– Bakın, kürkçü bütün kabilesiyle gelmiş. Kıçı tutuşuyor, bir tavşan gibi tabanları yağlamış!

Klaous'ları otelin yemek salonunda buldular. Onlara işaret ettiler ve her zaman işi başından aşkın Klaous, iri kıçını kaldırarak onları karşılamak için masalar arasına ustaca sokuldu.

– Ne kadar hoş, ne kadar hoş! Sağ salim gelmişsiniz!

Neşeli bir gülüşle onları önünde itelerken korkudan terliyor, seyahat sırasında arabada meydana gelen bir arıza hakkında uzun uzun konuşuyordu.

– Bu pis arabayı satıp kurtulacağım.

Bayan Klaous onlara bakarken patiska mendiliyle oynuyor, Ria ise yağmurluğu içinde, yorgun ve bıkkın, yeşil gözlerini kırpıştırarak çevresine bakıyordu. Sonra küçümser bir bakışla gözlerini Brych'e dikti. Öğle yemeğinde Brych onun masadan yeni bir kül tablası aşırdığını ve çantasına soktuğunu fark etti. Klaous ailesinin son çocuğu küçük Charles kızıl lekelerle kaplı yüzüyle, gözleri tabağında bekliyor ve tabağında küçük bahçeler yapıyordu.

– Sen ne mızmızlanıyorsun böyle?

– Bir saç teli buldum, dedi çocuk ve babasının yavaş yavaş yudumladığı şarap kadehine baktı.

– Bilirsiniz kadınları! diye açıklıyordu şakayla Klaous, gardırobundan ayrılmak isteyen tek kadın yok! Beni şaşkına çevirecekler!

Bayan Klaous maden suyu içen ve tek kelime etmeyen İréne'e dönerek;

– Ne hayat ama! diye şikâyet etti. –Sizde ne gibi duygular uyandırıyor azizem? Düş gibi, değil mi? Heyecanlı! Bir macera romanı gibi, öyle bulmuyor musunuz? Dün Hugo'ya dedim ki: "Hugo..." keyfiniz yerinde değil mi? Evet... Yurtlarını terk eden Çingene sürgünler gibi! Ken-

dimi Jan Amos Komenski[1] sanıyorum! Gerçekten acıklı bir durum! Kendimi cesur bulunca, Hugo'ya diyorum ki: "Hugo...!" ve birdenbire efkâr basıyor, kederleniyorum, nerdeyse yurt özlemi. Dün Senohrabi'deki bahçemizi düşündüm... Şimdi manolyalar mutlaka açmıştır, manolyasız yabancı ülkeyi ne yapayım ben? Söyle, canım! Hugo!

Ria, Brych'e doğru eğilerek;

– Sizi nereden tanıyorum ben? dedi.

Brych onun bebek yüzüne baktı ve:

– Tahmin edin! diye karşılık verdi küçümser bir gülümsemeyle;

– Geceydi!

Güya öç almak için gözlerine bir duman bulutu üfledi:

– Hayır...

– François gerçek bir aydındır, dedi André gülerek Ria'ya.

Bayan Klaous çok sigara içtiği için üvey kızına sitem etti. Ria saygısızca kendini savundu:

– Sizi ne ilgilendirir bu? Kendi işinize bakın!

Klaous bu tatsız sahneyi kapatmak için müdahale etti ve bunu kolayca başardı. Bayan Klaous İréne'i koruyucu kanadı altına almıştı:

– Gerçekten, kendinizi rahatsız hissetmiyor musunuz? Klaous'un bu ev kedisiyle bir gün yurtdışına seyahat edeceğini asla düşünmezdim. Ona dedim ki: "Hugo..."

Brych bu can sıkıcı gevezeliği dalgın bir kulakla dinliyor, bir yandan da İréne'i endişeyle gözlüyordu. Genç kadının dileği gerçekleşiyordu: Brych onun yanına gidiyordu! Geniş körfezin ardına ince bir yağmur düşmeye başlamıştı ve Bayan Klaous'un tutkulu macerası pespembe görünmüyordu. Yüzler kırışmaya başlıyordu, küçük Charles dişinin ağrıdığını söyledi, Bayan Klaous saç boyası için endişelenip duruyordu. Dün öğleden sonra kuaföre gitmişti.

---

1 Jan Amos Komenski ya da Komenius (1592-1671): Çek filozof, pedagog ve gramerci. Bohemya'nın Avusturya'ya bağlanmasından ve reform karşıtlarının zaferinden sonra ülkeyi terk etti.

– Yakında açacak!

"Birazdan," diyordu kendi kendine Brych, "kadın Klaous'a yağmuru durdurmasını emredecek." Kadın kuşkusuz bu yağmurun kürk mağazalarını millileştirmiş olan komünistler tarafından emredilmiş olduğuna inanmıştı. Klaous onu babacan bir tavırla sakinleştirdi ve garsonu çağırdı. Büyük bir banknot çıkardı.

Ayrılma vakti geldi. Brych ile André pardösülerini giydiler ve kapıya yöneldiler. İréne çok heyecanlıydı, ama kendini tutuyordu. Brych'e belirsiz bir tevekkülle elini uzattı. Klaous alnını kuruluyor, saçma sapan konuşuyor ve yağlı elini sıcak bir çamur gibi Brych'in eline yapıştırıyordu. İri damlalarla terliyordu. Korku onu her yandan kemiriyormuş gibi küçülüyordu sanki. Bu namuslu aile babası, savaşın sonundan beri durmadan korkmuştu, ama şimdi bu hepsinden beterdi! Şu pis kızıllar, bu berbat havada onu sıcak yatağından kovmuşlardı!

– Ve eğer... hiç bilinmez... Yine de...

Gitme anı duygulandırıyordu onu; Ria bu moruk kütlenin omzuna dokundu.

– Bunu düşünmeyin dostum! Ülkenize dönmüş olacak ve ömrünüzü bir fabrikada geçireceksiniz. Sizi bir makine önünde sıkıntılı görüyorum.

Sağanak yağmurda gara yöneldiler. Kalkık yakaları ve vücutlarına sardıkları azık torbalarıyla bira fabrikası işçileri geçtiler, birbirlerine mermiler gibi iğneli şakalar savuruyorlardı. Önde yürüyen ıslık çalıyordu. Bir sirenin inleyişi duyuldu, küçük bir tramvay ıslak rayları gıcırdatarak geçti.

Dördüncü peron! Brych çok sakindi, en ufak korku bile hissetmiyordu. İşte onları Sumava'nın kalbine götürecek soluksuz katar. André yolda Brych'e sınırdan geçme planını açıklamıştı. Her şey titizlikle incelenmiş, en ufak ayrıntısına varıncaya kadar bir iş adamı titizliğiyle hesaplanmıştı. İkisi keşfe çıkacak, sonra onları kılavuzun götüreceği terk edilmiş bir oduncu kulübesinde diğerlerini bekleyeceklerdi. Kulübe bütün yollardan uzakta ve sınıra yirmi ya da otuz dakikalık yürüme mesafesindeydi.

Kulübede mümkün olduğunca az kalacaklar ve biraz şansla, her şey çok kolay geçecekti. Elbette risk vardı, ama şu anda sınır denetimi görece zayıftı ve daha sık kullanılan geçiş noktalarında yoğunlaşmıştı. Raz her şeyi düşünmüştü! Katar dağlara doğru hareket ettiğinde, sağanak yağmur kirli camları dövüyordu.

Rüzgâr vardı ve yağmur aralıksız yağıyordu! Sarımtırak bir aydınlık yoğun karanlıktan sıyrıldı, tık nefes katar onu yaklaştırdı ve büyüttü. Hemen anlaşıldı ki bu ölgün ışık, baştaki vagonları duraksatan küçük bir dağ istasyonundan vuruyordu. Sarı kumla kapalı ıssız peron geçti ve karanlıkta kayboldu. Kimse inememişti. Yeniden kısa bir çan sesi ve lokomotifin düdüğü sessizliğe karıştı.

Brych dirseğine dokunulduğunu hissetti. Elinde fener olan ince gölgeli adam, orada yanı başındaydı; ufak tefek çelimsiz adam birinci vagondan hacimli bir torba çıkardı, küçük tren titredi, lokomotif yerinde öfkeyle soludu.

– Haydi bakalım! diye fısıldadı André ve karanlıklara daldı, Brych onu takip etti.

Islak otların nemini hissetti. Gardan yirmi otuz metre ötede, pek derin olmayan bir hendeğe yatmıştı ve yanı başında hızlı bir soluma hissediyordu.

– Trenin gitmesini bekleyelim, diye fısıldadı André.

İleri atıldılar. Başlangıçta hiçbir şey görmüyorlardı. Yalnızca karanlık! Elle dokunulan, yapışkan sisle karışık bir siyah. Derken, karanlığa alışan gözleri sınırı ayırt etti. Hızlı adımları kumda gıcırdadı; trenin gürültüsü uzaklarda yok oldu. Geriye yalnızca yağmurlu sessizlik, orman ve ağaçların titreyen yaprakları kaldı.

André yavaşça Brych'e, oradan uzak olmayan bir yerde Vlastava'nın aktığını söyledi. İşte harap küçük köprünün karaltısı ve tepeye tırmanan yolun kıyısında kavak ağaçları dizisi ve ışık saçan böceklerin ara ara görüldüğü karanlıklar. Yoldan bisikletli biri geçti; bir ışık konisi çamuru taradı, kavak ağaçlarının gövdesini yaladı. Köpek havlamaları duyuldu!

– Gidelim! André yoldan ayrılarak yokuşa yöneldi; tur balı topraklı bir köknar ormanından geçiyorlardı. Ayaklarının altında otlar eğiliyordu. Az sonra, karşılarına ormanın siyah duvarı dikildi. André durdu ve haritasını çıkardı:

– Işık tut bana!

Sumava'nın nemli ve karanlık ormanları onları düşmanca karşıladı, manzaranın boşluğu yuttu onları. Ve rüzgâr! Esiyor, çamların gür zirvesini sallıyor, dallardan Brych ile André'nin yüzüne iri yağmur damlaları düşüyordu.

André'nin bölgeyi iyi tanıdığı anlaşılıyordu.

– Yakınlarda bir yerde olmalı, dedi boğuk bir sesle ve orman yolu boyunca geniş adımlarla yürümeye başladı.

Yol bitmiş gibiydi: Brych ıslak bir otun üstünde kayarken, "belki de kaybolduk!" diyordu kendi kendine. Parmakları uyuşmuştu. André'nin vücudunu savurduğu ve yüzüne doğru gelen dalları tutuyordu. Alçak sesle söylenen bir küfür işitti.

Anlaşılmaz bir yol ayrımı...

Uzun süre aradıktan sonra bir açıklığa çıktılar. Yağmur durdu, parçalanan bulutlardan çıkan ay bir an vadiyi aydınlattı. Peri masalı manzarası: önlerinde gecenin gizemli boşluğu açılıyordu.

Suyu parlak taşlar arasından gürültüyle akan alabalıklı dereyi geçtiler, geniş vadiye inen bataklıkta bata çıka ilerlediler; yağmur suyunun derin ve yapışkan tekerlek izlerinde titrediği çamurlu bir yola çıktılar. Otlaklardan gitmenin daha ihtiyatlı olacağına karar verdiler.

Ayışığı, vadinin üstünde koyu bir sessizlik içinde dikilen siyah dağların panoramik görüntüsünü ufukta çiziyordu. Ay ışığı manzaraya gerçek dışı boyutlar vererek tepelerin zirvesini, ağaçları ve çalılık yamaçları oynatıyor, kabarık bulutların gümüş rengini sınırsız bir ölüm sessizliğiyle karartıyor ve mavimtırak yüzünü gölcüklerde yansıtıyordu.

Dağın yamacında, humusun çürüdüğü ormanlarda sınır çizgisi kıvrılıyordu. Zümrüt yeşili pırıltı mesafeleri büyütüyor ve dağlar

çok uzak gibi görünüyordu. Brych aşağıdaki köyü gördü ve André'yi böğürlerinin altından dürttü. Evler, sessiz dağların karanlık duvarı eteğinde birbiri üstünde büzülmüştü. Göz kırpan bir ışığın geldiği tek bir beyaz gölge, başka bir şey yok...

– Bekleyelim, diye fısıldadı Raz! Köpekler bütün köyü ayağa kaldıracak.

Rüzgârların savurduğu saman saplı çatıyla örtülü bir çoban kulübesine rastladılar ve çürümüş kapıdan içeri girerek fener ışığında duvarları incelediler. Kimse yok! Rüzgâr hıçkırıyor, çatıyı sarsıyor, kuru ot ve küf kokuyordu; dövülmüş toprak zeminde su birikintileri vardı, ama köşelerdeki kuru ot dinlenmeye davet ediyordu. Yorgun vücutlarını kuru ot üstüne bıraktılar. André sigara içiyor ve karanlığı seyrediyordu. Brych susuyordu. İçini saran sıkıntı yüreğine sokuluyordu. Beklediklerinin aksine sınır uzak gibiydi. Ve sınırın ötesinde ne bulacaktı o? Karanlıkta gözlerini açtı ve el yordamıyla sigara tabakasını aradı. Her harekette kuru ot gıcırdıyordu.

Gecenin geri kalanını sigara içerek ve konuşarak geçirdiler, uyku gelmiyordu.

– Geri dönmek ister miydin? diye alçak sesle sordu Raz. Çakmağını yaktı ve titreyen alev yüzünü yaladı. Bu soruda belli belirsiz alay vardı. Brych istemeye istemeye bir şeyler mırıldandı. Yeniden sustular, ama sessizlik ağır geliyordu onlara. Bir süre sonra Raz'ın sesi yeniden duyuldu:

– Pekâlâ! Artık buradayız, sana ani kararının nedenini sorabilir miyim? İtiraf edeyim ki şaşırttın beni eski dost!

Brych susuyordu. Kımıldadı, kuru ot gıcırdadı.

– Bundan söz etmenin yararı yok. Belki birtakım aptallıklar, birtakım laflar... Fazla bir şey yok...

– Peki bildiri? diye sordu Raz gizleyemediği bir gülümsemeyle.

Kuru ot artık gıcırdamıyor, Brych soluğunu tutuyordu.

– Nerden biliyorsun bunu?

– Güç değil doktor! O bildiriyi sana ben gönderdim. Sonuca bakılırsa iyi bir iş olmuş. Seni buraya kadar getirmek için yetti bu... Ve bizim sevgili Brych'imiz milyon başlı bir ejderhaya karşı bir mücadeleye girdi. Safsın sen! Şu anda yaptığımız şey daha rahat ve daha etkili. Bu rejimi kimse içeriden devirmeyecek... Sadece fesatçıları oynamaya koyulacak aptallar var... diye fısıldadı karanlıkta Raz.

Brych sabırsızlıkla onun sözünü kesti:

– O bildiriyi sen mi yazdın?

– Hayır, ben o kadar yetenekli değilim! Yakında yazarı tanıyacaksın. Şeytan gibi kurnaz bir herif, fena halde yanıltır herkesi. Lazecky'yi tanıyor musun?

Sustu, sigarasından birkaç nefes çekti, sonra fısıldadı:

– Eee? Umarım, yeniden duraksamaya başlamazsın!

– Duraksamak için artık çok geç, diye karşılık verdi Brych.

– Haklısın, ben de son derece sinirliydim. Dün, sen kapıyı çaldığın zaman, ben her şeyin bittiğini sandım ve... neyse... geçelim!

– Neden?.. hile mi yaptın?

Raz'ın yüzünde kısa bir gülümseme belirdi.

– Hile mi? Saflığa bak! Düşmanı aldatmaktan daha normal ne var? Yunanlar Truva surlarının altında ağaçtan at yapmaya utanmadılar. Bu olağandı elbette! Bir savaş kurnazlığı.

– Bu cumhuriyet ne zamandan beri senin düşmanın?

– Başından beri, iyi biliyorum bunu. Bir komünist dalavere! Millileştirmeler, her yerde komünistler. Seçimler!.. Ve başkan olarak bir soytarı! Zayıf bir adam! Demokrasi konusunda gevezelik ediyor, Rus-larla flört ediyordu, masaya yumruğunu indiremedi! Pöh... bir korkak... Şubat, bardağı taşıran son damla oldu... Beni şaşırtmadı bu... Pekâlâ, artık söz etmeyelim bundan!

Bir anlık sessizlikten sonra yeniden başladı:

– Sana bir şey söyleyeyim eski dost, belki beni duygusal bulacaksın, ama benimle beraber olduğun için memnunum. Bütün bunları

düşündüğüm zaman kendi kendime bazen şöyle diyorum: ikimizin ne çok anısı var. Bizim kaç kez saç saça baş başa geldiğimiz oldu, her zaman çekiştik ama yine de... Bunu inkâr edemeyiz. Hayat bana yeteri kadar verdi: bir kadın ve bir dost. Sen de benimle yurtdışında pişman olmayacaksın, bütün bunları unutacaksın, göreceksin. Düşünmekten mutluyum...

Brych susuyordu. Ellerini başının altında kavuşturdu, saatinin zayıf tik takı onu oyalıyordu.

Zaman, istemeye istemeye sabaha doğru sürükleniyor, gün yavaş yavaş doğuyordu ve saat beşten sonra, belli belirsiz bir gün ağarması kapının yarıklarından içeri sızdı. Uzaktan kuşların şarkısı geliyordu. Çürümüş kırık bir dingil çamurlu toprakta yatıyor, patlak eski bir pabuç bir köşede esniyordu; tırmık uçları ile paslı bir Amerikan konserve kutusu, iç karartan bir natürmort oluşturuyordu.

Sonra çocuk seslerinin uğultusunu duydular. Gürültü kestirme yolun yumuşak çamuru boyunca yaklaşıyor, köy çocukları küçük kentin okuluna gitmek için çamurun içinde bata çıka yürüyorlardı. Oğlanlar bağırıyor, parmaklarıyla ıslık çalıyor, kızlar utanarak hafif ıslıkla karşılık veriyorlardı. Öğrenciler her yerde aynı. Birikintilerden su sıçratıyor ve havaya çakıl taşları atıyorlardı. Eh, çocuklar işte, kim en yükseğe atacak?

Atılan taşlardan biri kulübenin kapısına çarptı sonra tam bir taş sağanağı kulübenin çatısına ve oradan yeniden çamura düştü.

Patırdayan, cıvıldayan gülüşmeler, ardından düşünceli bir sessizlik.

Kapının yanında küçük bir çocuk sesi;

– İçeride ne var? dedi.

– Tahmin et... Hadi bakalım!

– Ama... diye karşılık verdi genç kahraman, bu beni ilgilendirmez!

– Ben içeride ne olduğunu biliyorum, fareler var!

– Babam bana şu anda bu kulübede saklanan kötü kişiler olduğunu söyledi... Çabuk gidelim, saat yedi olmuş bile!

Sabahın görkemli sessizliği içinde çocuk sesleri uzaklaştı.

Brych uyuşmuş organlarını gerip açtı ve kapıdaki bir aralıktan manzarayı seyretti. Sabah güneşi sislerin arasından sızıyor, vadi ilkbahar gününün uyuşukluğu içinde parlıyor, çayırda bir menekşe tazeliği açılıyordu; solda kiremit çatılarıyla Sumava'nın küçük köyü, biraz geride sarp yamaçlı gülümseyen vadi ve doruğun altına kadar tırmanan ağaçlıklar. Mavi gökyüzünde yalnız bir yırtıcı kuş kanatlarını çırpıyordu.

André kısaca planını açıkladı. Köye gidip kendilerini dağ evine götürecek kılavuzu bulacaktı. Brych ormanın kenarında bekleyecekti. Burada tehlike çok az olsa bile kolcuyla karşılaşmamaya dikkat etmeliydi.

Sert rüzgâr altında ormanın büyüleyici kokusu Brych'i rahatlattı. Dönünce, pusudaki bir vaşak gibi eğilmiş bir halde köye giden Raz'ı gördü. Köy gündelik işe uyanıyordu, kulübeler arasında bir elektrikli bıçkının inleyişi çınladı ve ormanın duvarına karşı çekiç darbeleri mat bir gürültüyle yansıdı. Islak ot içinde yürümek iyi geliyordu; Brych ıslık çalmayı, dumana boğulmuş bronşlarını keskin rüzgârla doldurmayı arzu ediyordu. Bir tavşan ailesi ininden kaçtı, kımıldamadan duran bir maralla yavrusunu fark etti; ayakkabısı bir taşa çarptı ve maral çalılıklara sıçrayıp ormanın kıyısında durdu. Köknarların nemli alacakaranlığından yosunların körpe soluğuyla ıslanmış keskin bir eğrelti otu kokusu yükseliyor, yosunlu taşları ve devrilmiş ağaçların çürük köklerini yalayan bir kaynak ayaklarının altında şırıldıyordu. Brych vadiye doğru inen bir çayırı geçti. Ağaçların rüzgârla sallanan yapraklı dalları, orman perilerinin saçları gibiydi; ilkbahar arzusuyla titreyerek birbirlerine sürtünüyorlardı.

Ormana dalarak yola yakın bir korulukta, çürümüş bir kökün üstünde oturdu. Dünya ne kadar güzel! Yazık:

Geliyorlar!

André çakıllı yoldan yaklaşıyordu. Önündeyse, dağlı adımlarıyla ağır ve ritimli yürüyen, yırtık bir asker kaputu giymiş, polis şapkalı, uzun ve zayıf biri geliyordu; şapkadaki eski Führer askerlerinin işareti sökülmüştü. Adam Brych'i görünce birden durdu, ama André

ona alçak sesle bazı açıklamalar yaptı. Adam başını salladı, açıktı ki Brych'in varlığı pek hoşuna gitmemişti. Soluk mavi gözleriyle ona bakıyordu. Yüzük parmağı ile küçük parmağı olmayan sağ elindeki budaklı bastonunu beceriksizce tutuyordu. Çarpık yüzü, çıkıntılı elmacık kemikleri, her sözcükte dilinin geçtiği çatlak dudakları vardı. "Herr Hans!" André onu Brych'e tanıttı ve adam genizden gelen bir şiveyle bir şeyler geveledi. Sonra artık Brych'e hiç aldırmadı ve sırtı eğik, sarp yokuşu yavaş yavaş tırmanmaya başladı. Baltalıklar arasında, yosun içinde ve liken kaplı taşlar arasında kaybolan ve çağıldayan derenin su sızıntılarının kestiği görünmez bir keçiyolu uzanıyordu. André'yi izleyen Brych yeşil alaca içinde yükseliyor, yüzyıllık ağaçların dalları arasında kendine bir yol açıyor, devrilmiş kütüklerden atlıyor, derin eğrelti otlarına dalıyordu.

Köknarların karmakarışık dalları güneş ışığını cimrice süzerken sabah soğuğunda damlacıklar pırıldıyordu.

Daha yukarı! Her adım onları sınıra yaklaştırıyordu.

Ormanın yeşil uçurumlarında yalnız bir kuş çığlık attı. Keçiyolu, devrilmiş kütükler ve mavi-yeşil karanlıklara sokulan köklerin bükülmüş tırnakları altında gerçekten kaybolmuş gibiydi.

Ormanın üzerine garip ve oynak bir sessizlik çöküyordu. Yalnız, sıkıntılı bir ses çınladı.

– Dağ evine gitmek için başka yol yok, dedi Raz, François'ya seslenerek.

Brych ihtiyatla önüne bakarak uslu uslu yürüyor ve kalbi büyük bir hızla çarpıyordu. Başını kaldırınca, ağaçlar arasında, göğün parlak mavisinde, ormanın üstünde dolaşan alçak bulut kümelerini görüyordu. Sonunda, önlerinde iri köknar kütüklerinden yapılmış küçük bir dağ evi belirdi. Ağaçların ortasında boğulmuş küçük bir açıklıktaydı. Dünyanın ucu! Dağ evinin ardında keçiyolu yoğun koruluk içinde kaybolmuştu.

– İşte sınır! diye Hans kendi şivesiyle homurdandı, bastonunu küçük bir keçiyoluna doğru uzattı. André fazla konuşamadı, Almanca konuşmak onu yoruyordu, adam da konuşmada fazla cimriydi. Herr

Hans herhalde hizmetinin karşılığını alamamaktan korkuyordu. Sefil bir hali vardı. Onlara sınırı geçirecek kişinin kendisi olmadığını, Hermann adında sürgün edilmiş bir Alman'ın sınırın diğer tarafından gelip onları alacağını açıkladı. O kuşkusuz ormanın bütün ağaçlarını tanıyan ve tehlikeyi koklamasını bilen deneyimli bir kaçakçıydı.

Raz memnuniyetle,

– Konforsuz ama güvenli, diye değerlendirdi.

Brych dağ evinin ahşap sürgüsünün kaldırılmış olduğunu fark etti ve buna André'nin dikkatini çekti.

Raz sinirlenmeden dağlıya;

– Kim var içeride! diye sordu.

– Bir bay... Dünden beri.

İçeri girdiler. Brych kapıya çarpmamak için eğilmek zorunda kaldı. Nemli elbise ve küf kokusu geldi yüzüne, gün ışığı panjurların aralıklarından içeri güçlükle giriyordu. Bir sıra kerevet, beş kaba sandalye ve uzun zamandır yakılmadığı anlaşılan yarı yarıya harap bir soba. Kerevetlerin tahtaları üzerinde pis, havalandırılmamış, keskin ter kokusuna batmış örtüler vardı; karanlık köşelerden örümcek ağları sarkıyordu. Sıkıştırılmış toprak zemin sigara izmaritleriyle kaplıydı. Belli ki bu sefil kulübe daha önce birkaç kaçağa kirli konukseverliğini sunmuştu. Ezilmiş bir kırmızı dudak boyası, konserve kutuları, eski ayakkabı tabanları, çatlak bir ayna ve sobanın üzerinde Svobodny Zitrek'in[1] eski bir sayısı.

– Aman Tanrım, diye içini çekti Raz, bu Boris değilse ben asılmaya razıyım!

Beyaz bir süveter giymiş genç adam ellerini ceplerinden çıkarmaksızın kalktı ve yeni gelenlere doğru ilerledi. Yüzü henüz gölgedeydi.

– Tam üstüne bastınız Raz! Bütün ihtişamım ve bütün narinliğimle benim! Kısa bir suskunluktan sonra, biraz kışkırtıcı bir tonla ekledi: Bunda bir sakınca mı görüyorsunuz?

1 Nasyonel Sosyalist Parti'nin haftalık gazetesi.

André ona dikkatle baktı, sonra çantasını yere bıraktı:

– Size bağlı bu! Birbirimize söylemek zorunda olduğumuz her şeyi söyledik öyle değil mi?

Boris rahat bir soluk aldı:

– Evet! Ve artık söz etmeyelim bundan! Dövüşmekten daha iyi yapacak işlerimiz olduğunu düşünüyorum, her şeye karşın...

– Buraya kadar nasıl geldiniz?

– Zeki bir adam her zaman istediği yere varır! Camille bütün güzelliğiyle geldiği zaman çok güleceksiniz! Ekşi bir elmayı ısırıyormuş gibi yüzünü buruşturacaktır.

– Siz tanışıyor musunuz?

André, Boris ile Brych'i tanıştırmaya çalıştı. Boris, Brych'i şöyle böyle anımsıyordu, ona kemikli elini uzattı ve dostça bir tavırla dişlerini gösterdi.

– Bir Şubat kurbanı mı?

Brych omuz silkti.

– Belki...

Boris onunla ilgilenmeyi bıraktı. Çantasını sobanın karşısına koyan André ile Brych'e bir sigara sundu, konuşmalarını dinledi. Onlar birkaç cümle ile rejimi kötülediler ve bu konu bittiğinde nemli soğuğa verip veriştirdiler. Gerçekten hava çok soğuktu! Boris ellerini ovuşturup parmaklarına üfürüyordu. Brych, Hans'ın Çekçeyi ne kadar bildiğini bilmiyordu, ama anlamış gibi görünüyordu. Sobanın yanındaki taburesinden kalktı ve ateşi yakmaya hazırlandı, bıçağın yardımıyla reçineli odada bir avuç yonga kesti, kaçakçı çakmağıyla sobanın içinde tutuşturdu. Nemli hava birazcık ısınınca memnun olarak yeniden taburesine oturdu, örümcek ayaklarını uzatıp ellerini göğsünde kavuşturdu, başını eğdi ve kestirmeye başladı.

Brych bir parça ekmekle peynir yiyordu. Susuyorlardı. Boris, can sıkıntısıyla, ayakkabısının ucuyla tempo tutarak bir gece kulübü nakaratı ıslıklamaya başladı, sonra sıraya büyük bir şaplak indirdi ve uzun uzun esnedi.

– Ne kadar sıkıcı, bu pis Alman bana gramofonumu sattırmayı yasakladı. Burada müthiş güzel plaklarım var. Prag'dan beri sürüklüyoruz ve sıkıntıdan patlamamız gerekiyor!

– Kendinizi hafta sonu tatilinde mi sanıyorsunuz, dedi André öfkeyle.

– Macera romanı kahramanları rolü yapmayın! Karl May'in[1] modası geçti! Burada bizi kimse aramayacak! Eğer ararlarsa, sizi kodese atmalarına izin verir miydiniz? Umarım bir kızılı öbür dünyaya göndermişizdir? Değil mi?

– Palavrayı bırak, Boris! Tehlike yok, ama ihtiyatlı olalım. Yalnız değilsiniz!

– Çok iyi! Çok iyi! Ama bu bizim bir parti oyun oynamamızı engellemez, değil mi?

Masanın çevresine oturmuşlardı ve parmaklarıyla kartları karıştırıyorlardı. Boris kötü oynuyor ve blöf yapıyordu, epey bir para kaybetti ve kartları masaya attı.

– Tiksindirici bir şey!

Brych pencereyi açtı. Sinek pislikleriyle kirlenmiş küçük pencere sınıra bakıyordu. "Orası... Büyük köknarların tepesinde şu yırtıcının dönüp durduğu yer, orası sınır işte" diyordu kendi kendine ve kafasından karanlık düşünceler geçiriyordu.

Rüzgâr buraya kadar köyün çanının zayıf sesini getirdi.

Öğle vaktini haber veriyordu.

II

Öğleden sonra geç vakit sağanak yağmurda Klaous'larla İréne geldi. Kapının arkasında soluk soluğa oldukları duyuluyordu. İçeri girdiler. Beraberlerinde rüzgârı ve yağmuru getirmişlerdi. Yanlarında Hans da vardı, kurumuş yaşlı bir köknar gibi iri ve budaklı görünü-

1 Alman Fenimore Cooper.

yordu. Bir başlık gibi kafasına geçirdiği torba ona sahte peygamber ya da bağnaz bir tarikat şeyhi havası veriyordu.

– Ben... İşte biz...

Yeni gelenler maddi ve manevi bozgun halindeydiler. Toptancı kürkçü hırıldıyor, valizlerin ağırlığı altında soluk soluğa kalıyordu. Ter içinde kalmıştı. Yağmurda ıslanmış saçları usulca akışkan burnuna düşüyor, yüzünden öfke ve bıkkınlık okunuyordu.

– Öf! Artık son saatimin geldiğini düşündüm dostlarım!

Sık sık soluyor ve tükenen kalbini yoklamak için elini göğsüne götürüyordu. Sobadaki ateşi fark etti ve çabucak yanına sokuldu. Donmuş ayaklarını birbirine sürterken tatlı bir kuğurdamayla şöyle dedi:

– Ne zevk! Ne zevk!

Brych İréne'le ilgilendi. Bu yolculukta en çok acı çeken oydu. İréne mantosu açık, saçları dağınık bir halde sobanın yanındaki iskemleye yıkıldı ve yüzünü elleri arasına aldı. Dişleri birbirine vuruyordu. André kendini toparladı, bir valizden yün çoraplar çıkardı ve onları söz etmeksizin onun ayaklarına geçirdi.

İréne, André'nin bunu yapmasına izin veriyor ve kahramanca kendine hâkim oluyordu.

– Bu iyi değil mi? diye sordu Brych usulca.

İréne başını salladı ve inatla gözlerini kaçırdı. Brych onu kerevete kadar götürdü ve üzerine kaba bir örtü attı. İréne hemen göz kapaklarını kapadı ve tükenmiş bir halde uyudu.

– Mümkün olduğu kadar çabuk sınırı geçmek ve bir doktor bulmak gerek, dedi Brych André'ye.

André başını kaldırdı:

– Olanaksız! Eğer kendini yakalatmak ve hapse düşmek istemiyorsan, hep birlikte geçmemiz gerek. Zaten, bu durum uzun sürmez. Hem sonra bu bir gezi değil, onun direnmesi gerek!

Bayan Klaous ayağında çamura bulanmış iskarpinleriyle, ilkel konukseverliğinden hoşlanmadığı dağ evinin ortasında dikilip kalmıştı.

Buruşuk yüzündeki pudra döküntüleri yaşadığı kabusu ele veriyordu. Kızıla boyalı diken diken saçları onu masalların yaşlı cadısına benzetiyordu. Kollarını açtı öfkeli bakışıyla bir kurban aradı ve onu buldu:

– Bütün bunlar senin kabahatin Hugo! –Sobanın yanında oturan kocasına kızıyordu– Böyle bir sağanak! Bir de şu dağ evine bak Hugo!

Olaylardan bunalan Klaous uysalca omuz silkti ve onu sakinleştirmeye çalıştı:

– Burada kimsenin elinden hiçbir şey gelmez!

– Öyle! Ama bu sadece senin kabahatin, duyuyor musun?

Klaous bir kurban tavrıyla işkencecisine döndü ve kollarını kaldırdı. Küskün bir tavırla yüzünü buruşturuyordu. Acı acı karşılık verdi:

– Başlama! Benim de rahat olmadığımı görmüyor musun? Kalbim...

Ocağa döndü, sobayı seyrederken homurdanmaya başladı. Raz müdahale etti:

– Hata yapıyorsunuz sevgili bayan! Senohraby'de manolyalarınız arasında değilsiniz, ayrıca burada yalnız da değilsiniz. Biraz sakin olun lütfen!

Bayan Klaous suskun bir tavırla Raz'a baktı, kuşkusuz uğradığı hakareti silmek için ciyaklamaya hazırlanıyordu, ama birazcık zekâsı ona bu soğuk adamın çığlıklarından çok zevk alacağını hatırlattı ve burnunu çürük kirişe doğru kaldırırken şöyle dedi:

– Kaba bir zat olduğunuzu biliyordum Bay Raz. Şimdi gerçek yüzünüzü herkesin önünde gösterdiniz. Bir de eğitimli olduğunuzu iddia ediyorsunuz! diye küçümseyerek ekledi, çıkışından memnundu.

André alaylı bir biçimde gülümsedi ve sustu. Haritayı incelemek üzere masaya eğildi.

– Buradan ne zaman gideceğimizi merak ediyorum, dedi Boris, bu sahne onu çok eğlendirmişti. Sırasından kalkarken gergindi: Gerçekten insan burada eğlenemiyor, inanın bana!

– Beklemekten başka yapacağınız bir şey yok! diye sözünü kesti André. İzin vermeyeceğim, anlarsınız Boris...

– Sizi uyarılarınızdan bağışık tutuyorum Raz!

– Kimsenin, kesinlikle kimsenin ihtiyatsızlık etmesine izin vermeyeceğim. Öbürlerini bekleyelim, birkaç saat sonra güvenlikte olacağız.

Sert ve otoriter sesi sükûneti sağladı; Boris karşılık vermedi. Hiçbir şey kendisini ilgilendirmiyormuş gibi çevresine titiz bir tavırla bakan Ria'ya döndü. Mantosunu çıkarmasına yardım etti ve oturdu.

Ria bütün ciddiyetiyle ana babası hakkında;

– İkisi de aptal, dedi.

Bayan Klaous sakinleşmişti. Tuvalet çantasını aramak için kalktı. Onu bulunca da bir ayna çıkarıp karmaşık bir makyaja başladı. Brych birkaç kez başlayıp bitiremediği Gide'nin kitabını bırakarak, onun şişkin yüzüne krem sürmesine ve yağlı maddeleri buruşuk tenine yedirmek için parmaklarının ucuyla alnına alnına vurmasına bakıyordu. Bütün güvenini yeniden bulmuştu ve örtülerin kötü koktuğunu söyledi, iğrençti bu. Yüce tanrım bunu ondan şahsen istese bile, orada yatmayacaktı...

Ellerini göğsünde çapraz bağlamış ve bacaklarını sıkıştırılmış toprak zemine uzatıp sobanın yanına oturmuş olan soğukkanlı Herr Hans bu garip topluluğa bakıyordu. Saatlerce kımıldamadan oturup kalabilirdi; bütünüyle cansız gibi görünüyordu. Asker başlığı ve ayrık kulaklarının saydam kepçesi ile keyfi yerindeydi... Ukrayna'nın binlerle, yüz binlerle çamurunu çiğneyenlere benzer gerçek bir Alman askeri. Brych kendi kendine, "O da insan öldürdü mü?" diye düşündü. "Şu anda neyi düşünebilir?" Herr Hans sobanın üzerinde nemli çantasını kurutuyordu, yanan sobanın üzerine su damlaları düşüyor ve buhar haline dönüşüyordu. İnsanı sersemleştiren, düzenli bir cızırdamaydı bu. Dışarıda yağmur dinmişti ve bütün hızıyla gece iniyordu. Dağlar ıssız ve karanlıktı, kül rengi saydam sisler dağların tepesine tırmanıyor, yamaç boyunca iniyor, kulübeyi kuşatıyordu.

Sessizlik... Hans kalktı; yeniden köye gitmeye hazırlanıyordu. Öbürleri bu boğucu sessizlikten sıkılmış, korkuyla başlarını kaldırdı-

lar. Kapı Almanın üzerine kapandığı zaman ve ahşap sürgü sürülünce André'nin üzerine atıldılar ve ürkütücü sorularla saldırdılar ona:

– Şimdi ne yapacağız biz?

Klaous bir örtü alıp titreyerek omuzlarına attı, sobanın yanındaki sandalyesinde tembel tembel gerindi.

– Kapıda bir sürgü var! Kendimi mezbahayı bekleyen bir hayvan gibi hissediyorum. İsterseniz, bir korkak olduğumu söyleyin, ama bu durum hasta ediyor beni. Ne zaman geçeceğiz sınırı?

– Sakin olun! diye usulca sözünü kesti Raz, sakin olun dostlarım! Kapıdaki bu sürgü gerekli. Buna katlanacaksınız. Rastlantıyla, bir daha söyleyeyim rastlantıyla, yakından birinin geçtiğini varsayın! Sanki kulübe boşmuş gibi, hiçbir gürültü olmasın anlıyor musunuz? Siz bu Almanın sınırdan geçirdiği ilk kişiler değilsiniz. Bizi bulmak için öbür taraftan Herman adında biri gelecek ve bizi Amerikan devriyesiyle ilişkiye geçirecek. Hiçbir şeyden korkmayın. Hünerli bir kaçakçı o ve onlarca insan geçiriyor. En geç yarın sabah burada olacak! O saate kadar akıllıca davranıp sinirlerinize hâkim olacaksınız. Ben de eğlenmiyorum burada, bunu daha önceden hesaba katmak gerekirdi. Burada tatilde değilsiniz ve emin olun ki kendimizi küçük köpekler gibi yakalamalarına izin vermeyeceğiz. Ve niçin burada olduğumuzu hepiniz biliyorsunuz, polis devletinin sınırının birkaç dakikalık yakınındayız, sınırın öbür tarafı da özgürlük demek! Özgürlük komünistlerden uzak! Orada ne fabrikalar, ne de mağazalar çalınıyor ve insanlar özgürce soluk alıyor. Bütün bu zahmete değer değil mi?

Bu söylevi bir yatışma izledi. André ayağa kalktı, panjurları kapattı, fitili yakmak için petrol lambasının kararan gömleğini çıkardı. Kirli ışık köşelere kadar yetişmeksizin, kulübenin ortasını birazcık aydınlattı. İréne solgun yüzünün altında kollarını kavuşturmuş uyuyordu. Brych bir sıraya bacaklarını uzattı ve kollarını dizlerinin altına geçirdi. Fitilin titreyen alevi, yavaş yavaş kendinden geçen bu insanların şişkin karınlı gölgesini yosun kaplı kirişlere uzatıyordu. Küçük Charly yumrukları kapalı uyuyor ve uykusunda yüksek sesle

konuşuyordu. Karşı yamaçtan dallarda inleyen ani bir rüzgâr esti ve kulübenin kapılarını sarstı. Herkes şaşkınlıkla dönüp baktı.

İréne gözlerini açtı ve hiçbir şey söylemeden Brych'e baktı. Büyümüş göz bebekleri çocuksu bir korku anlatıyordu. Brych ona acıdı ve sıkıntılı bir tavırla gülümsedi. André ona yaklaştı ve cesaret verici birkaç söz söyledi. İréne onu dinler gibi görünmüyordu; önüne bakıyor, gözlerinde sıcak gözyaşları parlıyor ve incecik parmakları kerevete tutunuyordu.

Boris, Ria'nın yanında pencereye yakın oturmuştu ve onun cansız elini tutuyordu. Boris kur yapıyordu ona, çünkü zaman çok uzun geliyordu. Ria anlamsız korkulu balık gözleriyle onu inceliyor ve açıkça canı sıkılıyordu. Boris ona, bütün kızların ellerini teslim ettikleri denenmiş hileyi, el çizgilerine bakıp okumayı önerdi.

– Bu elde ne var? Kuşkusuz, birçok mutluluk! Burada sınırdan geçişi görüyoruz ve şurada güzel bir kent, belki de Nice... Hayır, bir dakika, daha çok Palm-Beach, Florida su kayağı! Hollywood! İşte böyle! Ve sonra bir ananas konservesi fabrikasının ve Miami plajında beyaz yatların sahibi zengin bir Amerikalı ile evlilik. Bu hoşunuza gider mi?

Ria çirkin bir sırıtmayla;

– Bütün gördüğünüz bu mu? diye sordu.

– Özgün hiçbir şey yok. Her şey aradığınız şeye bağlı!

– Belki de bir intihar!

– Nasıl? Benimki mi?

Ria bıkkın bir şekilde gülümsedi ve bir panjur aralığından ormana inen sıkıntılı geceye baktı. Hastalıklı bir hali vardı; çatırdayan kemikli ve fazla uzun tırnaklı zayıf ellerini birleştirdi. Parmakları sinirli sinirli oynuyordu.

– Kişinin intiharı, dedi içini çekerek. Bu kadar basit, can sıkıntısı! Hayat iğrenç, aptalca. Sizin hoşunuza gidiyor mu?

– Duruma bağlı, diye düşünmeden karşılık verdi Boris, burası değil! Bunun için gidiyorum.

– Paranız var mı? Para kazanmak için ne yapacaksınız?

– Umuyorum parayı bulmam fazla güç olmayacak canım, diye karşılık verdi eğlenen bir tavırla.

– Ama şu intihara gelelim. Bu düşünce niçin?

– Bazen olası tek çıkış yoludur o. Özgür bir eylem...

O bunu bir yerlerde okumuştu ve ciddi bir tavırla tekrarlıyordu.

Boris meraklandı:

– Tam olarak ne oluyor?

– Hiçbir şey! Ama korkunç olan şey tam da bu. Hiçbir işe yaramayan biriyim ben ve insanlar son derece aptal. Hiçbir şey anlamıyorlar. Hödükler! Aptalca şeylerle ilgileniyorlar sadece! Bir şeyler tıkınmak, mangır kazanmak, aşk yapmak, dahası bu onları yoruyor. Terliyorlar! Babam sadece parayı düşünür, üvey annemse, gördünüz onu, aptal, geri zekâlı, iğrenç, kötü! Hem sonra kilit altında sırları var. Hayır, korkunç hiçbir şey yok! Kirli ve bayağı; hepsi bu! Ve yazık ki, ben hepsinden haberdarım! Her şeyden haberdar olmak korkunç bir şey! Siz de hiçbir şeye yaramazsınız, ama buna üzülmüyorsunuz. Acaba yaşıyor musunuz? Dinleyin: sizde kokuşma duygusu yok mu? Hepimiz aynıyız. Onlarsa, sağlıktan çatlıyorlar. Günün birinde, bizi bir gübre yığınına atacaklar ve küçük varlıklarımızı gezdirdiğimiz yerleri bol bol su ile yıkayacaklar. Ve şaka bitiyor! İyi olacak! Dünya dönmeye devam edecek ve hayat da saçma olmaya devam edecek. Umarım ki korkuttum sizi!

– Brr... Boris şakacıktan titredi; tüylerim diken diken oldu bu yüzden. Belki de haklısınız, ama yine de bu sadece bir süre devam edecek. Ben hayatta oldukça! Sonrasında, bütün bu haşereler yıldırımla çarpılmış olabilir! Bizden sonra tufan! Ama şimdilik biz varız ve bütün bu çürümüş gezegen yalnızca boyun eğecek. İlginç bir kadınsınız. Bir filozof! Bekleyin, bir kez daha elinize bakmam gerek, bu kulübede çok iyi görünmüyor. Evet, burada işaretlenmiş. İntihar teşebbüsü, ama burada şu çizgi var... biri kurtaracak sizi ve sevecek...

– Heyecan verici! diye bıkkınlıkla onun sözünü kesti Ria. Renkli bir Hollywood filmi gibi, rastlantıyla onun beyaz bir süveteri olacağı da yazılı değil mi elimde?

Cesaret veren küçük bir gülümsemeyle alt dişlerini gösterirken;

– Bu size bağlı, dedi Boris. Bu böyle, özgür davranış!

– Sonra konu hakkında bir aşk idili gelecek ve çok çocukları olacak. Küçük ilanlardaki gençler gibi bayağısınız! Bana bir sigara verseniz daha iyi ederdiniz!

– Bağışlayın, dedi incinen Boris ve ona bir sigara sundu.

Usanmış bir tavırla ayrıldı ve ıslık çalmaya başladı. Esniyordu. Sarı tütünün hoş kokusunu alan Klaous, "Fazla pişmemiş güzel bir biftek ve iyi bir sigara" diye düşünüyordu. Sırtını sobaya verip göçebe bir çoban gibi örtünün altına kıvrılıp oturmuştu.

– Bir an önce bitsin bu iş! Geçen gece Budejovice'de yalnızca tek gözümle uyudum...

– Niçin...

– Polis her an kapıyı çalacak sanmıştım.

Brych başını kaldırdı:

– Dinleyin! Öbür tarafta biraz hayal kırıklığına uğrayıp uğramayacağımızı kendi kendime soruyorum. Orada sizi bekleyen şeyi biliyor musunuz?

– Bunu öğrensem mutlu olurdum, diye karşılık verdi Klaous.

Öbürleri de başlarını kaldırdılar.

– Almanya! Ben savaşta oradaydım. Yıkılmış kentler, altüst olmuş ekonomi, belki açlık, fareler, kir ve tecrit kampları. Bu kadar az zamanda çok değişmiş olmamalı.

Bayan Klaous bu uyarıları gıcırdayan bir gülüşle karşıladı:

– Bunu anlatanlar komünistlerdir. Ama ben, size başka bir şey söyleyeceğim. Orada iyi insanlar var. Başka hiçbir şey aramıyoruz biz. Burada olan tek şey kuru ekmek ve su!

– Güzel! diye destekledi Klaous: Biz başka bir şey aramıyoruz. Orada komşunun cebi kurcalanmıyor ve hırsızlar hapiste. Ama kafanızda bu düşünceler varken siz neden gidiyorsunuz oraya?

Brych acıyarak gülümsedi, bir sıçrayışta ayağa kalktı, kulübenin içinde birkaç adım attı ve sobanın önünde durarak aralıklardan dans eden alevlere baktı.

– Anlıyorum ki ben de bu konuda hiçbir şey bilmiyorum, dedi başını kaldırmadan soğuk bir ifadeyle.

– Garip bir mizah anlayışınız var, dedi Klaous ve vücuduna sıkıca battaniyesini sardı.

– François her zaman garip şakalar yapar, dedi André'nin sesi karanlıkta.

– Ama sanıyorum ki pencereyi birazcık açmak gerekecek, burada boğuluyoruz.

André petrol lambasının fitilini söndürdü ve Brych panjuru açtı, geceye baktı.

Soğuk yüzünü yalıyordu, ama Brych içinde garip bir ateş hissediyordu. Sessizlik anlarında, rüzgâr yatıştığı zaman, uzaktan, kırda dolaşan ve sınıra doğru sızan yabancıların kokusunu alan köpeklerin havlamasını işitiyordu. Sonra boğuk sesler, adımlar, bir ayakkabı bir taşa çarptı. Hans peygamber karaltısı ile ormanın siyah kütlesinden sıyrıldı. Yine kafasına torbasını geçirmişti ve peşinde ulu ağaçlı ormanın siyah derinliğinden kopan, sendeleyen hayal gibi gölgelerle, ayak sürüyerek yaklaşıyordu. Biri ayağını çıkıntı yapmış bir köke çarptı ve inledi. Bir kaçakçı çetesini andırıyorlardı.

– İşte onlar! dedi Brych, içeriye dönerek.

– Sonunda, vakit gelmişti!

Sürgü taşların üstüne düştü ve kapının dikdörtgen açıklığında Almanın uzun boylu karaltısı belirdi. Onun ardından eşiğe dayanan öbürleri ortaya çıktı. Boris kalktı, ellerini ceplerine soktu ve yüzü sertleşti. Bir hava akımı kulübeyi yaladı.

Bir ses "pencereyi kapatın" diye bağırdı ve fitilin titrek alevi yüzünden sallanan öbür gölgeler yaklaştılar.

Avukat Lazecky eşikten geçer geçmez ayı gövdesini doğrulttu ve iri ellerini uzattı. Geniş bir gülümseme sergiliyordu ve Klaous onu içtenlikle karşıladı. Her zaman özverili olan avukat, deneyimini, zekâsını ve neşeli gülümseyişini müşterilerinin hizmetine sunmaktan hoşnut olanlara yurtdışında eşlik ediyordu. Yeniden pazarlayacağı iyimserliği vardı!

Onun ardından Camille Taïchman geliyordu. Canlıdan çok ölü gibi görünen bu insan parçası, kırpışan baykuş gözleri, kuş gibi burnu ve kulaklarına düşen seyahat kasketi ile gülünç görünüyordu. Boris'i görünce eşikte durdu ve şaşkınlıkla gözlerini kırpıştırdı. Küçük bir tuvalet valizi ve yakışmış ceketinin cebinden görünen renkli resimli dergi taşıyan metresi onu kulübenin içerisine iteledi.

– Hello! Dostlarım!

Kalçaları üstünde salınarak Boris'in yanına geçti ve Boris onun lüks parfümünün yumuşak kokusunu aldı.

Saf görüntüsüyle Brych'i şaşırtan köylü yüzlü bir gencin geniş gövdesi kapının aralığını doldurdu. "Bu adamı nerede gördüm ben? Ama bu Cologne'daki 2. bölükten Markup!" Biraz tanışıyorlardı, ama Markup onu hemen hatırladı ve sevindi. Brych'i dostça dirseğinden itelerken;

– Birbirimize anlatacak çok şeyimiz var, dedi.

– Şimdi hatırlıyorum! Bombardıman sonrası birlikte tahta parçalarını yüklemiştik. Neydi o sokağın adı...

Gerçek bir köylü, yiğit bir tip! El uzatıp yüksek sesle kendini tanıtarak kulübede tur atıyordu:

– Markup, memnun oldum!

Ürkmüş Klaous bu güçlü köylü elinden parmaklarını kurtardı ve acıyla açtı.

Brych şaşkınlıkla "O ne arıyor ki burada?" diye düşünmeye fırsat bulamadan, André'nin kapının kara dikdörtgenine doğru atıldığını işitti.

Brych'in yüreği sıkıştı; cumartesi akşamı rastladığı genç kadındı bu.

III

– Şaşırdın mı?

Brych'e elini uzattı ve şık anorağının ıslak başlığından sarı saçlarını salıverdi. Işıklı bir gülümseme geniş ağzını açtı.

– Evet! diye içini çekti, şaşkındı. Kehanetinize hayranım.

– O kadar güç değildi bu! Siz bunun için çoktan olgunlaşmıştınız. Meyve düştü! Size ne diyeyim istersiniz? Ne kadar sevindiğimi mi? Artık bizi bekleyen şeyi biliyor musunuz? Uçsuz bucaksız dünya!

– Çıldırmış dünya!

– Önemli değil! Rüzgârı severim ben!

Brych cevap vermeye fırsat bulamadan, André'nin ona el koyduğunu ve mantosunu çıkarmaya çalışan genç kadına kibarca yardım ettiğini görünce, "Onu saran şey ne?" diye düşündü. André, Brych'in hep nefret ettiği o çayır kuşu bakışıyla kadına bakıyor ve kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Kadın kabul etti. Gürültülü selamlaşmalara başladılar. Yeniden hayata dönen Klaous, Lazecky'in o geniş omuzlarına vuruyor ve artık avukatı ile beraber olduğunu tekrarlamaktan hoşlanıyordu; her türlü tehlikeden uzaktı ve etekleri zil çalıyordu.

– Bu tam bir güvenlik dostlarım!

Kanun adamı usulen itiraz etti:

– Sizi birkaç kez kötü bir adımdan kurtardım aziz dost, ama burada size büyük bir hizmetim olmaz. Bu polis devletinde, ahlakla ve hukukla biraz alay ediliyor. Özel mülkiyet ve birey özgürlüğü ayaklar altında çiğneniyor ve biz bay Bolşevikleri akıl yoluna getirmedikçe bu biraz daha sürecek.

– Demek sürecek Lazecky! Ben sizin iyimser olduğunuzu sanıyordum! Sonbahara kadar bile dayanamayacaklar. Herhalde küçük bir atom bombasından sonra biz döneceğiz. Kendi kendime bütün valizlerimi açmamın gerekip gerekmediğini soruyorum. Öte yandan Alplerde bekleyeceğiz. Karım uzun zamandır oraya gitmek için başımın etini yiyordu.

Öbürleri neşeli bir kahkaha patlattılar ve iyimserlik eğrisi gittikçe yükselmeye başladı. Her türlü iyimserlik gösterisi hoş karşılanıyordu. Lazecky, dağ evine gelene kadar yaptığı yorucu yolculuğu anlattı ve yüzündeki kabarcıkları gösterdi:

– Sakin olalım bayanlar ve baylar, bu kabarcıklardan her biri için bir komünistin kıçını tekmelemeyeceğim. Sadece benim olanı geri alacağım!

Markup ayrı oturmuştu. Yabancı birinin kokusunu alan topluluk, kendi üzerine kapanmıştı ve genç adam bir süre sonra çevresinde yalnızca boşluk hissetti. Brych gidip onun yanına yerleşti. Markup küçük bir çanta açtı, oradan bir teksir notu çıkardı ve kendini işine vererek kırmızı kalemle altını çizmeye başladı.

– Ne çalışıyorsun? diye sordu Brych ona.

Markup ona döndü ve gülümsedi:

– Gerçekten bilmek istiyor musun? Tıp!

Nasıl bir durumda bulunduğunu birden anlayarak, kırmızı kalemini sobaya doğru attı:

– Alışkanlık işte! Almanya'dan nasıl döndün?

Camille Taïchman dağ evinin ortasında durdu ve sonunda valizlerini bırakmaya razı oldu. Valizler dövülmüş toprak zemine mat bir gürültü ile çarptı. Yardımından dolayı Hans'a para verdi, İncil'deki Loth'un karısı gibi, üvey kardeşinin karşısında taş kesilmiş kaldı. Şaşkınlık yanaklarını kızartıyordu.

– Ne yapıyorsun burada? diye soğuk soğuk sordu.

– Seni bekliyorum! Boris alaylı bir şekilde göz kırptı. Göğsünü şişirerek, bacakları üstünde dimdik durup cücenin karşısında yer aldı.

Sanki vicdanın en somut haliydi. Sonra kahkahalarla güldü, o kadar sesliydi ki André onu susturmak zorunda kaldı.

– Herhalde dağla Muhammed'in öyküsünü bilirsin! İnanılmaz ama doğru! Sevgili kardeş, sana bütün kalbimle bu pis domuz ahırına hoş geldin diyorum. Söyle bakalım, bütün bu giz perdesi niye? Benden bu kadar kolayca kurtulamayacaksın! Sana bütün kalbimle sarılmak istiyordum. Seni sıkıntıya sokmak için Komünist Parti'ye yazılmamdan korkuyordun, doğru değil mi?

– Ne dediğini bilmiyorsun! diye karşılık verdi büyük Taïchman. Rezalet çıkarma Zazu!

Lazecky onları yatıştırmaya çalıştı:

– Yeter ama kardeşler! Çekişmenin sırası değil! Dostlarım, bu macera bizi birbirimize yaklaştıracak, göreceksiniz!

Bayan Klaous keder ve sitem dolu gözlerini kocasına dikti ve yaşlı kürkçü, sobaya en yakın sandalyeye sarılarak, yola çıkacakları ana kadar burada oturacağını ve burayı kimseye bırakmayacağını söyledi. Yaşlı bir erkek kedi gibi ısınıyordu.

Boris'in isyan eden sesi duyuldu;

– Dinleyin bayım, eğer hoşuma giderse ben otururum bu sandalyede. Burada ayrıcalık yoktur.

Kavgayı engellemek için Lazecky uzlaştırıcı sesiyle müdahale etti:

– Baylar, baylar, bir sandalye için kavga edemezsiniz! Biz burada bunun için bulunmuyoruz! Sakin olun ve panik yapmayın! Her zaman, demokratik olarak anlaşabiliriz değil mi?

Son gelen ekipten sonra, küçük kulübede boğulmaya başlamışlardı. Neredeyse oturulacak yer kalmamıştı ve kerevetler pis kokuyordu.

Eva sobanın yanında oturtmuştu ama Bayan Klaous bu durumdan hiç hoşlanmadı:

– Bu ne yüzsüzlük! En son geliyor ve en güzel yere oturuyor! Kimsiniz siz? Bu ne cüret!

– Dinleyin sevgili bayan, diye bağırdı Raz, bitirin bunu! Bayan olduğu yerde kalacak! Siz de lütfen sakin olun ve kibar davranın!

Bayan Klaous buna karşılık olarak;

– Size söylemedim, dedi.

Bir yardım arayarak kocasına döndü, ama Klaous susuyor ve sadece önüne bakıyordu. Lazecky bloknotuna yazdığı fıkralardan birini anlatarak anlaşmazlığı dağıtmaya çalıştı, ama hiçbir yankı uyandırmadı. Yaşanan kırılmalar cepheleşmeye sebep oluyordu. Brych kısık sesle Markup'la gevezelik ediyor ve Herr Hans'a bakıyordu. Alman kısık gözlerle etrafında dönüp duran bu insanlara bakıp tüm sakinliğiyle oturuyordu. Brych onun dudaklarında alaycı bir gülümseme gördüğünü sandı.

Camille Taïchman odanın ortasında valizlerinin üstüne oturmuş, korku dolu ve sorgulayan bakışlarla zaman zaman Boris'e bakıyordu. Mantosunu çıkarmamıştı. Her beş dakikada bir Raz'a sınırdan ne zaman geçileceğini soruyordu.

Boris alaylı bir sesle:

– Niye bu kadar acelecisin? Ben senin küçük kardeşinim ve senden bir adım bile ayrılmayacağım. Kaybolmandan korkarım. Hem sonra, sen bu kadar korkak değildin, dedi.

– Dilini tutmanı öğütleyeceğim, diye karşılık verdi Camille.

– Öğütlerin için teşekkür ederim! dedi Boris ve onun sırtına öyle güçlü bir şaplak indirdi ki cüce neredeyse yere devriliyordu. – İtiraf etmeliyim ki sevecenliğin beni son derece etkiliyor. Ne de olsa kardeşimsin, o beni parmakları arasında oynatmak istiyordu ama bunun ne önemi var! Kanın sesi! Doğru değil mi Héléne?

Saç rengi atmış sarışın İngilizce el kitabından gözlerini kaldırdı ve Boris'e suç ortağı bir gülümseme yolladı. Bu anlamlı bakış ağabey Taïchman'ın kuş yüzünü buruşturdu, ama buna fazla şaşırmadı. Brych, onun birkaç İngilizce fiili çekmeye çalıştığını fark etti, Amerikan filmlerinden kopyalanmış gülünç bir aksanla söylüyordu ve onu uyardı:

– Söylemi abartıyorsunuz!

İncinen Héléne döndü ve karşılık verdi:

– Olabilir, o zaman bana ders verin!

– Ders alacak çok zamanın olacak, diye homurdandı Camille: Şimdi bırak bunu, sinirime dokunuyorsun!

Boris şeytanca bir kahkaha patlattı:

– En iyi öğretmen, Amerikalı bir yakışıklıdır. Genç bir subay. Ve iyi yapılı bir tip, öyle bastıbacak biri değil! Onunla anlaşmak için çok sözcük bilgisine ihtiyacınız olmayacak Héléne, söylem kendiliğinden gelecek!

Klaous ağdalı bir gülüşü tutamadı, ama karısının ayıplayan bakışı karşısında hemen sustu, Bayan Klaous, Boris'e şöyle dedi:

– Çok kabasınız delikanlı, bunu anladığınızı umarım! Bu türden düşüncelerden hoşlanmam!

Camille Taïchman öfkeden sapsarı kesilmişti, ama kendine hâkim oluyordu. Hiçbir hakaret onu valizlerinden ayırmaya yetmezdi.

– Bir aptal gibi konuşuyorsun, sen işte busun! diye gürledi titreye titreye büzüşerek.

– Burada sadece aptallar var, diye bastırdı Ria'nın sesi ve herkes döndü. Ria çevresine küçümseyerek bakıyordu.

Dudaklarının birleşme yerlerindeki düşüklük böceği andırıyordu.

– Aptallar, haşereler! Bu aşağılayan tavra kimse aldırmıyordu, kimse bu biraz kaçık kızla tartışmak niyetinde değildi. Yalnız, Bayan Klaous karşılık verdi:

– Sakin ol yavrum, evinde değilsin!

André sandalyesinde ata biner gibi oturuyordu, dirseğini arkalığa yaslamıştı ve Eva ile alçak sesle konuşuyordu:

– Karınızın nesi var? diye sordu kibarca Eva.

André karardı ve kısaca karşılık verdi:

– Yolculuğa dayanamadı. Hamile. Ciddi bir şey yok. Herhalde yolculuk heyecanının yol açtığı bir sinir sarsıntısı. Ama siz bana bir şey anlatmayı vaat etmiştiniz, Gittings ne yapıyor? İş yolunda gitti mi?

Başını salladı Eva:

– Evet, hiçbir şeyden korkmayın! Her şey bir rulet masasındaki gibi kolay yürüdü. Ben size onun geleceğini söylemiştim.

André omuzlarını silkti:

– Bilmiyorum, ben bundan o kadar emin değildim! Bana önemli bir şey söylemedi. Onu biraz bozulmuş buluyorum. Fazla kitap okudu ve onları fazla ciddiye aldı. Ama geçelim bu konuyu: tehlikeli miydi bu iş?

Eva ani bir hareketle sözünü kesti:

– Hiç değil! Sizin yardımınızla her şey iyi gitti. Ama herkesin önünde bundan söz etmenizi istemiyorum... Siz çocuk değilsiniz. Biraz dostunuza dönelim...

André başını kaldırdı:

– Onunla ilgileniyorsunuz! dedi hoşnutsuz.

Eva gülümsedi:

– Bu sizi şaşırtıyor mu? O zeki, namuslu, hoş ve aynı zamanda melankolik. Bazen garip fikirleri var!

André onayladı:

– Daha lisedeyken bile komünizmle flört ediyordu... Elbette bir aydın olarak. Safbir barışçı ve sanatçı ruhlu biri. Çok da ilginç bir şey değil aslında. Biz bu aydınlara güvenmeyiz, yürekleri fazla temiz! Rejime karşı koymak için yeterli nedenleri yok! Gevezelikler var, bu yetmez! Şubat fazla kötülük etmeksizin onları biraz tırmaladı. Zamanla unutacak ve ayak uyduracaklar. Birtakım zayıflar ve yozlaşmışlar!

Eva alaycı bir gülümsemeyle onu dinledikten sonra, şakayla karışık ekledi:

– Politik bilinç eksikliği dedikleri bu mu?

Bu tuhaf düşünce André'yi eğlendirdi.

Brych odanın bir duvarından öbürüne yürümeye başlamıştı. Çıkıp biraz temiz hava solumayı canı çok istemişti, ama ansızın karanlık geceye çıkan Herr Hans kapıyı sürgülemişti. Boğuluyordu insan!

Sonunda yorgun vücudunu uzattığı bölmenin üstünden Bayan Klaous'un sesi duyuldu:

– Dönüp durmayı bitiremediniz! Hepimiz sinirliyiz!

Brych, İréne'nin gözlerine baktı. O bunu fark etmemiş gibiydi, sönük bakışı küflü alacakaranlıkta dolaşıyordu. Brych elini alnına koyduğunda onu ateşli buldu.

– Hasta mısın?

İréne başını salladı ve yüzünü döndü.

Markup uykuya dalmıştı. Ağzı yarı açık horluyordu, treni kaçırmış ve bekleme salonunda sabırla bekleyen yolcu gibi kütüklere yaslanmıştı. Teksir ders notları pantolonu boyunca kaymıştı ve ayakucunda zemini örtüyordu. Yüzünde vicdanı rahat bir adamın huzuru vardı. Masanın önünde oturan Lazecky çantasını açmış ve akşam yemeğine başlamıştı. Çakısının yardımıyla özenle ekmek dilimleri ve ciğer ezmesi kesiyor, ağzına götürüyor, her lokmadan sonra bir yudum konyak içiyordu. Yüksek sesle düşünüyor ve dikkatle çiğniyordu:

– Bizi geçirecek herifin adı ne?

– Hermann adında biri, diye cevap verdi André gözlerini Eva'dan ayırmaksızın.

Avukat başını salladı, gülümsedi:

– Hermann açıkgöz biri olmalı! Ceplerini dolduracak bir adam! Durum böyle! Bu mesleği bir imparatorluk için yapmak istemezdim ben. Yine de maliyeyi soymak daha rahat. Sürülmüş mü?

– Evet, herhalde bir Nazi olacak!

– Kesin olarak, diye karşılık verdi dev adam ve başını salladı.

Küçük Charly Klaous, Lazecky'ye yaklaştı, biraz avukatın iştahla yemek yemesine baktı ve sonunda ağzına bir lokma attı.

– Ne demek oluyor şu laf; sürülmüş mü?

Lazecky yumurcağın kıçına bir şaplak indirdi:

– Şu meraklıya bakın! Bu Bay Hermann savaş sırasında herhalde Bolşeviklere karşı cesaretle savaşmış, onlardan çıkar sağlamayı bilmiş...

– Onlar kötü değiller mi, Bolşevikler? diye sordu çocuk.

– Hem de nasıl! Hem de nasıl! Görüyorsun, senin baban ve ben onların yüzünden kaçmak zorunda kaldık! Yalnız, peri masallarında olduğu gibi, sonunda yiğit şövalyeler gelip Bolşevik ejderhanın dokuz başını kesecek ve bize krallığımızı ve özgürlüğümüzü geri verecekler. İşte böyle.

– Peki, hemen gelecekler mi?

– Yakında, dedi Lazecky, ve keyifle gevezelik etmeye başladı.

Dokuz başlı ejderha masalı nakış işlemeye çalışan Klaous'un çok hoşuna gitmişti.

– Söyleyin avukat, bize armağan edilecek prenses nasıl olacak?

Toptancı kürkçü sandalyesinde sırıtıyordu.

– Nationale caddesinde günde yüz elli bin cirosu olan küçük bir güzel butiğe ne derdiniz, güzel bir prenses değil mi bu? Şu pis vergilerle de canınız sıkılmazdı! Şiir gibi!

Kürkçü kahkahalarla gülüyordu.

– Lazecky, rejimin yıkıldığı gün boşanıyorum! Bir güzel davanızın daha olmasını isterim, başka türlü yakında paslanırsınız!

– Söyle bakalım! diye bağırdı karısı öfkeyle, ben olmasam ne yapardın sen? Kaba herif!

– Madam! Madam! diye bağırdı avukat, herkesin bir prensese hakkı vardır! Biz demokrat insanlarız, değil mi? Herkes hak ettiğini bulur ama sosyalizm olmaksızın! Herkesin vakti olacak. Şimdi, semirme sırası Bay Hermann'ın. Bay Hermann...

Raz ona susmasını söyleyinceye kadar bu isimi art arda birçok kez tekrarladı. O bunu dişleri arasından, bir köpek gibi uluyarak söylüyordu; ama hemen arkasından kulübede hava neşeye döndü. Raz barışmıştı! Şakalar korkuyla tırmanan gölgeleri dağıtmıştı; insanlar gevezelik ediyor, herkes prensesin öyküsüne yeniden tuhaf ayrıntılar

ekliyordu. Erkekler politikaya girdi ve her şey yoluna girmiş gibi göründü: "komünistlerin soluğu tükeniyor, bir fiske yetiyordu ve... Ben size demiş miydim? Yönetemezler onlar... En fazla, belki Sokolslar kongresine kadar, sonbahara kadar, daha uzun dayanamazlar. İşçi sınıfı gözlerini açmaya başlıyor."

Lazecky teorisini sundu:

– Rejim kimsenin bağımsız bir konumda olmasına izin vermiyor! Yükselmesine de! Herkes ölünceye kadar ücretli olarak çalışmaya mahkûm edilecek. Bu durum ülkemizdeki büyük çoğunluğun anlayışına sığmaz. Kölelik demek bu! İşçiler sadece kendi hesaplarına çalışmak, belki küçük ama kendi atölyelerine sahip olmak istiyor, önemli bir şey bu! Bu yüzden rejim darbeye dayanamayacak! Kendi kendine yıkılacak! Yakında açlık başlayacak...

Kulübedeki herkes rejimin yakında yıkılacağının belirtilerini sıralıyordu. Derken tartışma yeniden başladı.

– Diyelim ki yıkıldı! Güçlü bir hükümetin kurulması gerek! Ama hayır dostum! Hitler'i düşünmüyorsunuz ya? Bir aptaldı o! Amerikalıları kendine düşman etmeseydi, şimdi bütün Avrupa ayaklarının altında olurdu. O komünistleri yerinden oynatmayı ve her yerde disiplini sağlamayı bildi. Disiplin olmadan hiçbir şey yolunda gidemez.

– Bir vizon canım! Onu son anda sattım ve ondan aldığım parayı düşündüğüm zaman ağlayacaktım! Söylediğine göre, vizonun içinde şişinecek olan bir işçi kadıncık...

– Biz Senohraby'deki şu eski evi yıktıracağız, böylesi bir bakımsız eve şık insanları çekmek olanaksız!

– Bunları 46'da satın aldım ve yeni gibiler! Gerçek naylon! İnanılmaz! Ne kalite ama!

– Hayır, Çekoslovakya bitti! Gelecekte Avrupa federal bir temele dayanacak: Birleşik Avrupa Devletleri! Bakınız, Marshall Planı! Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Fransa kemiklerine kadar çürümüş. Ne yazık, komünistlerce kemirilen soysuzlaşmış bir ülke! Rahat bırakın bizi! Sırtın ağrımıyor mu kızcağızım?"

Konuşma o kadar hararetliydi ki zıvanaların gıcırdadığı ve Herr Hans'ın yıldırım gibi aniden pis kokan sıcaklığa, kesik parmaklı eliyle işaretler yaparak daldığı işitildi:

– Işığı söndürün, çabuk, söndürün! Bunu sanki havlar gibi söylemişti.

Ve sessizlik!

Raz her zamanki soğukkanlılığı ile petrol lambasını söndürmek için atıldı.

– Anlamadınız mı?

– Sessiz olun!

– Ne oluyor... Hugo!

Kulübenin alacasında boğuk çığlıklar işitiyordu. Ne kargaşa ama! Düşen bir sandalye, boğuk bir şikâyet.

– Susss! André'nin sesi patlak bir borudan sızan gaz gibi ıslık çalıyordu. Demirli topukların tıkırtısı, isterik gülüş... Ria'ydı bu...

Biri içerinden kapıyı açmaya çalışıyordu, ama Herr Hans koşup çalılıklara saklanmadan önce onu dışarıdan sağlam bir şekilde sürgülemişti. Biri kapıyı çökertmek ister gibi bütün gücüyle dövüyor ve kapı kolunu sallıyordu. Ria vazgeçmiyordu. Raz'ın yumruğu onu kulübenin ortasına savurdu.

– Sessiz olun! Tanrı aşkına susun, canınızı seviyorsanız kımıldamayın!

– Defolun, kapıyı açın, açın!

Lazecky el yordamıyla Klaous'un kafasını arıyordu. Ria kemikli işaret parmağı ile tahtaya vurarak isterili bir inatla ve boğuk bir sesle "budalalar, budalalar!" diye tekrarlıyordu. "Budalalar, budalalar!"

Sonunda André duruma hâkim olmayı başardı. Nihayet kulübenin boğucu kutusuna bir sessizlik, çene tıkırtıları ve boğuk solumalarla kesilen bir sessizlik yerleşti. Hava!

– Pencereyi açın, diye inledi Bayan Klaous, boğuluyorum!

Brych, panjuru araladı ve yarıklar boyunca rüzgârın ıslık çaldığı geceyi seyretti. Düşünceleri beyninde hortum yaratıyordu. Ne olacak? Zincirden boşanan kan şakaklarını zonklatıyordu. Hans kuşkusuz kulübeye yaklaşan devriyenin kokusunu almıştı. Ve eğer... ne olacak? Sırtından süzülen tere karşın soğuktan titriyordu. "Geceye bak! Ayak sesleri ile dolu, gölgeler, kesik kesik solumalar, silah tıkırtıları, fısıldanan sözlerle dolu karanlıkları hissetmiyorsun. Ayak sesleri, ayak sesleri! Ağaçlar ve kayalar arasından bir fener geçiyor! Acaba seni yanıltan gözlerin mi? Gözlerini ovuşturmak ve dolu dolu soluk almak gerek! Uzakta köpeklerin havlaması! Kulakların sana ihanet mi ediyor?

Sınırda havlayan köpeklerin sesi... her şey tekrarlanıyor, ama ters yönde. O alevler içinde Almanya'dan kaçıyor, harabelerden, kadavralardan, yeni kefenlenmiş cesetlerden kaçıyor; yüzde yüz aryen burunlu Fritz Malecky'den, Gefreiter Malecky'den kaçıyor. Bir gün o, yumruk darbeleriyle genç bir Fransızın yüzünü ezdi, kaçmaya teşebbüs ettiği için. "O siyah saçlı Lorrainli'nin adı neydi, Pierre, Jean, François? Bilmiyorum! Sınırları parçalanmış bir küçük ülkeye, Böhmen und Mahrem[1] protektorasına doğru kaçıyoruz. Sınırda köpekler uluyor, korkudan terleyen insan kokusu alıyorlar. Şerbetçiotu tarlaları! Parmaklar arasında yumuşak ve yapışkan bir toprak... Uyan kaçık herif, her şey tekrarlanıyor! Ama bu başka! Bir bazalt bloku gibi ağır karabasan! Bir ışık mı bu? Yoksa bir köknar dalının ucundaki ay ışığı yansıması mı? Ayak sesleri mi? Sessizlik..." Ensesinde bir el ve kesik kesik bir soluma hissetti. Eva'ydı bu.

– Açın, diye fısıldıyordu, açın, yalvarırım size...

Otoriter bir tavırla onu durdurdu, yumuşak saçlarını okşadı. Saniyeler geçiyordu. Böyle bir baskının altında, korkunun ve yay gibi gerilmiş sinirlerin darbesi altında, her an patlama tehlikesi olan bir buhar kazanında ne kadar dayanılabilir.

---

1 Bohemya ve Moravya Protektorası; 1939'da Bohemya ile Moravya'nın işgalinden sonra, Hitler orada bir "protektora" kurdu.

Hiç!.. Kol saatinin tik-takı. Bir dakika, iki... beş... on... yarım saat... Nerede bu Hans? Ağır bir vücut altında bir kerevet gıcırdıyor, karanlıkta bir sigaranın ışıltısı parlıyor, gecenin içine dalmaya, korkmuş bir köstebek gibi toprağa gömülmek üzere ormana sıçramaya hazır, kapının yanında biri bekliyor.

– Bırakın beni çıkayım! diye bağırıyor bir kadın sesi, ama bir el susturuyor onu: bırakın beni çı-ka-yım...

Kulübenin girişinde mücadele gürültüsü... ve yeniden boğuk sessizlik... ve eşikte adımlar... yoklayarak sürgüyü arayan bir el. Zıvanalar gıcırdıyor. Kapının çerçevesinde bir kâhin karaltısı belirliyor. Şak!

Büyümüş göz bebekleriyle Herr Hans bir kibrit çakıyor ve lambanın fitilini yakıyor.

– In Ordnung, (her şey yolunda) diye kayıtsız homurdanıyor ve ortalığa sarımtırak bir ışık yayılıyor. André kulübenin ortasında, kapıya karşı ayakta, tabancayı anorağının cebine koymakta acele ediyor. Brych gözünü panjurun bir aralığına yapıştırmış, geceyi seyrediyor.

Yaprakların siyah çizgileri gecenin rüzgârında sallanıyor.

IV

Markup uyandı ve ürkmüş bir gece kuşu gibi gözlerini kırpıştırarak çevresine baktı. Bütün bu gerilim sırasında o bir kütük gibi uyumuştu. Şimdi ise teksir notlarını topluyor ve onları üzüntüyle içine çekerek çantasına yerleştiriyordu. Bu sırada kapının yanında kim kalmıştı ki? Lazecky!.. Aynalı dolap gibi geniş sırtını kalaslara dayamış ağlayan gözlerini ovuşturuyordu.

– Isıtnayı durdurmalıydık, dedi ve ekledi: hepimiz birden delirmeden bir şeyler yapmamız gerek! Ben korkak değilim, ama bu olanlar inanılır gibi değil...

Korkusunu yenmekte güçlük çekiyor gibiydi. Bir şeyler yapmak gerek!

Büyücü gibi dağınık saçlarıyla Bayan Klaous ve sandalyesinin üzerinde büzülmüş et ve kemik yığını kocası! Ria kahkahalarla gülüyor ve onun kasılmalı gülüşü borazanın uydurma notalarına benziyordu. Kıkırdamaları arasında, "yakında gelip bizi fareler gibi yakalayacaklar" diyordu. "Onu biz çalmadık..."

El çantasının fermuarını açmış ve Budejovice'deki otelin küçük porselen kül tablasını kimse fark etmeden çantaya kaydırıvermişti.

Üvey kızının gülüşü karşısında Bayan Klaous tepinerek "susturun şunu!" diye yalvarıyordu.

– Hepimizi delirtecek, susturun onu! Çılgın olduğunu görmüyorsunuz!

– Kesin şunu artık Ria! dedi Raz yatıştırıcı bir sesle: Sizin için zor olduğunu biliyorum, ama sabırlı olmak gerek! Kendimize hâkim olmalıyız!

– Peki niçin? diye karşılık verdi genç kız: Bütün bunlar neye yarar? Tabancanızla çok gülünçsünüz! Sert erkeği oynuyorsunuz, ama siz de öbürleri kadar korkuyorsunuz!

Yeniden kendini toparlamaya çalışan Lazecky;

– Nasıl böyle konuşabiliyorsun Ria'cığım? dedi: Herkes sizin önünüzde ve...

Ria kötü bir gülüşle onun sözünü kesti ve başını salladı:

– Hep konuşun avukat, bu rahatlatıyor sizi! Diliniz bir karış! Ama siz de öbürleri kadar iğrendiriyorsunuz beni! Sizi kurşuna dizmeleri gerekirdi. En azından eğlenceli olurdu bu! Pam! Pam!

Avukatın büyüyen gözbebekleri ürkütücüydü, zavallı Klaous bile sakinleştirmeye çalışmak için ona yaklaştı:

– Ona gereken iyi bir sopa, dedi karısı sertçe, babası şımarttı onu! Sopaya ihtiyacı var, kibar sözlere değil!

Tüccar karısına döndü:

– Kapa çeneni! Bu konuşan üvey ana! Evet, üvey ana!

Sabrı tükenmeye başlayan Raz araya girdi:

– Kesin! Güvenli bir yerde olduğunuzda tartışırsınız! Artık uyunacak, kimse sizi sırtında taşımayacak, unutmayın bunu!

Lazecky inatçı bir tavırla başını salladı ve masaya ağır yumruğunu indirdi:

– Uyumak ha, söylemesi kolay Raz! Bu kulübeden pek hoşlanmadığımı itiraf ediyorum!

– Tatilde değilsiniz! Benim de hoşuma gitmiyor! Ne istiyorsunuz?

– Benim istediğim mi? Lazecky onun kulağına eğildi: Siz şu Almana güveniyor musunuz?

Sonra herkes duysun diye yüksek sesle devam etti:

– Ya bizi ele vermek istiyorsa! Olup biten böyle bir şey sanki...

Avukatın dile getirdiği korkunç varsayım panik yarattı. André bu fikri şiddetle reddetmek istedi, ama oradakilerin yüzünde yansıyan korkuyu fark etti. Sobanın yanında, her zamanki gibi sakin, elleri göğsünde kavuşmuş uyuklayan Hans'ın yönüne bakarak dişlerini sıktı, düşündü. Alman dürüst ve sakin görünüyordu.

Raz düşüncesini söylediğinde Lazecky:

– Bu hiçbir şey ifade etmez. Görünüş insanı yanıltır, diye itiraz etti.

– Benim deneyimim var...

Boris de tartışmaya katıldı:

– Ondan korkmaya gerek yok. Onu acı çektirmeden öbür tarafa göndeririz ve bir daha da bundan söz etmeyiz!

Lazecky onaylıyordu, ama Raz bu öneriyi geri çevirdi:

– Kaçıksınız Boris...

– Siz de bir korkaksınız, diye hemen karşılık verdi Boris.

– Sizin yakanıza yapışıp doğruca bir komünist zindanına yollayabilirdim Boris, ama zamanımı kaybetmeme değmezsiniz. Eğer sağ salim ulaşmak istiyorsanız, kapatın bu konuyu ve itaat edin. Eğer silahınızı ona kaldırırsanız, sonraki kurşun sizin için olur, beyninizi soğutmak için şahsen onu ben gönderirim. Emin olun ki o olmadan biz öbür yakaya asla ulaşamayacağız. Aramızdan kimse bölgeyi ye-

terince tanımıyor, ona mecburuz. Kuşkusuz, onu gözaltında tutmak konusunda aynı görüşteyim, insan asla belli olmaz!

Bu akılcı bir öneriydi ve sırayla nöbetçi çıkarmaya karar verdiler. Nöbet tutacak kişi gizlice Hans'ı gözetleyecek ve en ufak tehlikede onu zararsız hale getirecekti.

Boris nöbeti aldı ve öbürleri hemen dinlenmeye çekildiler.

– Dokunma! diye gürledi Boris'e Camille Taïchman, sıçradı ve civcivlerini koruyan hırçın bir tavuk gibi sefil valizlerini korumaya aldı.

– Defol!

– Bak hele! diye alaycı bir tavırla karşılık verdi Boris, beyefendi bir sepet yumurta mı yumurtlamış? Umarım, valizlerinde porselen koleksiyonunu götürüyorsun.

– Başka ne olacak? diye hırladı tavuk yüzlü bücür, yerinden bir parmak kımıldamadı.

Boris üzgün bir tavırla Camille'in metresine döndü:

– Héléne, size dostunuzun deli olduğunu ispat etmeme gerek var mı? Onun valizlerine dokunmamaya dikkat edin. Isırıyor! Fazla şey çalmış...

Camille buruşuk küçük yüzünü ona dikti. Üvey kardeşini ezecek kelime arıyordu:

– Sen konuş dur! Ama sana söylemek isterim ki namuslu bir adam için –cümlesinin bir kamçı darbesi gibi şaklaması için dramatik bir poz takındı– senin gibi bir katille aynı çatı altında olmak hiç hoş değildir.

Bütün başlar şaşkınlıkla genç adama döndü, ama Camille daha sözünü bitirmemişti:

– Ana babasından para çalabilen, onların kayıplarına yol açabilen bir adamsın sen! Her şeyi anlatayım ister misin? Burada biri, bir kadın var ki bu onu yakından ilgilendirecek!..

– Kapa çeneni! diye onun sözünü kesti Boris, kardeşinin sesini bastırmaya çalıştı:

– Bunlar babasından kendilerine kalan her şeyi alan bir hırsıza, bir dolandırıcıya layık yalanlar...

– İstediğini söyle serseri! Bir tavşan gibi kaçtın, eğer seni yakalasalardı, diri diri derini yüzerlerdi...

– Benim değil, o senin baban...

– Babamın adını ağzına alma! O benim yüzümden hiçbir şey kaybetmedi...

İmalı sözler arasında, alçakça bir sır, sarı balçıklı iğrenç ırmak gün ışığına çıkmaya başlıyordu. Kuşkusuz bu konuyu öğrenmekten korktukları için onların konuşmalarını kestiler; Camille'in metresi bile onları ayırmak için işe karıştı:

– Durun, iki çocuk gibisiniz!

– Sen kapa çeneni, dedi ona Camille, yüzü kasılmıştı: Kafanın ardında ne olduğunu iyi biliyorum. Her şeyi anlıyorum yavrum!

Camille kendi düşüncelerine çekildi ve Boris'in omzunda gözyaşı döken metresiyle ilgilenmeksizin valizlerinin üzerinde oturup kaldı.

Bu ağız dalaşı sırasında kimse Klaous'un sandalyesini Hans'a yaklaştırdığına ve Almanla alçak sesle konuştuğuna dikkat etmemişti. Hans inatla başını sallıyor ve bu yapışkan adamdan kurtulmaya çalışıyordu:

– Es geht doch nicht ab...

– Burada numara yok, Klaous! dedi Raz'ın sesi. Öbürlerinden önce sizi sınırdan geçirmesini mi istiyorsunuz?

Kürkçü suçlu bir tavırla ona baktı ve anlaşılmaz mazeretler kekelemeye başladı.

– İkiyüzlü! diye gürledi Boris: Hain! Vücudunuz bir kurşunu hak ediyor...

– Kaçıp gitmek ve hepimizi tehlikeye atmak istiyordu!..

– Dikkatleri bizim üzerimize çekecek ve bu pis kulübede yakalanacaktık!

Klaous sandalyesini geri çekti ve hakaretlerle suçlamaların sekmiş gibi göründüğü yağlı ensesini kımıldattı.

– Vay Klaous, pis herif! –Raz onu bir erik ağacı gibi sallıyordu– Demek bunun imkânsız olduğunu bilmiyorsunuz! Bu valizlerle tek başınıza sınırı geçemezsiniz! Bir foktan daha hareketli değilsiniz!

Bu sahne kendisinde kusma isteği uyandıran Brych;

– Siz onları burada bırakmadıkça... der demez, çok kızan Klaous ona döndü:

– Konuşabilirsiniz! diye karşılık verdi, siz bir baldırıçıplaksınız! Sizin valiziniz bile yok! Ama bu valizlerde ne olduğunu biliyor musunuz? Para değil. Yirmi yıllık namuslu ve kaygılı çalışma; yirmi yıl uykusuz geceler... Siz bana onları burada bırakmamı söyleyecek kadar pişkinsiniz! Hayatımın bir anlamı olmazdı eğer... Ama yok! Siz asla anlayamazsınız...

Bayan Klaous araya girdi:

– Görüyorsun Hugo, ben sana söylemiştim! Buraya bizi soymak için getirdi bunlar! Ama bak şuna! Onun hakkında ne biliyoruz? Kim tanıyor onu? Avukat! –Şimdi Lazecky'ye sesleniyordu– Savunun bizi, olanları görüyorsunuz! Bizim avukatımızsınız!

– Susun artık, diye onun sözünü kesti Eva, hırsızlarla birlikte olduğunuzu sanıyorsunuz, yazık size! Ama sizi temin ederim ki gülünçsünüz!

Boris alaycı bir kahkaha patlattı: Bayan Klaous'dan söz ederek,

– Bu kadıncağıza bakmayın, dedi Eva'ya.

Kadın bu kez işaret parmağını Brych'e doğrultmuştu:

– Siz, siz! Kim tanıyor sizi, kimsiniz?

– Aziz bayan, diyerek sonunda avukat müdahale etti ve nazik yüzünde güleç ve uzlaştırıcı bir gülümseme belirdi: Bayan, sakin olun! Sizi temin ederim ki korkularınızın hiçbir dayanağı yok ve en istenmeyen duyguyu uyandırıyor. Herkes sizi hoşgördüğü halde siz çok sinirlisiniz, bu zor koşullarda anlaşılır bir şey tabii! Doktor Brych dâhil buradaki hemen bütün insanları tanırım, size güvenle söylerim

ki burada sadece namuslu ve temiz insanlar var. Siz duruma biraz kötümser açıdan bakıyorsunuz! Ve eğer siz bazen öfkeyle söylenmiş sözler işitiyorsanız, bu burada kalışımızın pek de imrenilir olmamasından ileri geliyor, başka bir şeyden değil. Yarın bütün bunları unutacağız ve sınırı aştığımız andan, gerçek dostlarımız arasında bulunduğumuz ana dek her şey iyi gidecek.

– Bir papaz gibi vaaz veriyorsunuz, dedi ona Eva alaylı bir biçimde ve dirsekleri dizlerinde Brych'in yanında, pencereye yakın sıraya oturdu. Başını kaldırdı:

– Midem bulanıyor, diye fısıldadı Brych.

Eva şaşırmış ona baktı:

– Tam yanınıza geldiğim zaman mı?

Brych başka yere bakarak acı bir biçimde onun sözünü kesti:

– Bugün konuşma yapacak durumda değilim.

– Siz onları tanımıyorsunuz! Cepleri para dolu onların! Ve çok paralı olmak bir hastalıktır. Ama yine de siz onlar için gitmiyorsunuz.

– Onlar için değil, ama onlarla. Yol aynı.

Eva sessiz ve mütevazı onun yanında oturuyordu; Brych onun sıcaklığını ve sersemleten parfümünü içine çekti!

Avukat sürekli nutuk atıyordu. Kendini yasanın dışında hissederek, soyut aptallıklara başvuruyordu. Zaman zaman duygulara, sağduyuya, iyi eğitime ve müşterilerinin servetine çağrı yaparak kulübeyi arşınlıyor ve kollarından yardım alıyordu. Harika şeyler, Alplerde kar manzaralı lüks oteller vaat ediyor, geleceği gazete satıcısının bağırgan renkleriyle boyuyordu. Kaçaklar, bu sırada geceyi geçirmeye hazırlanıyordu.

Boris elleri ceplerinde Herr Hans'ın arkasında nöbetini almıştı, küçük Charly Klaous bir köpek gibi top olup kıvrılmıştı ve şafağa ulaşmakta acelesi varmış gibi, sık sık soluyarak uyuyordu. Kerevet konusunda bir tartışma patladı, ama André kerevetlerin kadınlara ayrıldığını kesin olarak belirtti. Eva reddetti. Bayan Klaous yüzünün gece tuvaletini yapıyordu. Markup sandalyesinde oturmuş hararetle

kenarı yaldızlı bir kitabı karıştırıyor ve dudaklarını kımıldatıyordu. Brych, parmakları arasında dua kitabı, sağlam bir köylü uykusu çekmek için bacaklarını önüne uzatmadan gizlice istavroz çıkaran Markup'u gördü.

Herr Hans, Brych'i daldığı düşünceden kopardı. Herr Hans kalkmıştı; torbasını almış ve Klaous'la öbürlerinin korkulu gözleri önünde açıkça gitmeye hazırlanıyordu. Boris yırtıcı bir hayvan gibi dikildi. Daha şimdiden elini cebinden çıkaracaktı ama Raz ondan önce davrandı:

– Nereye gidiyorsunuz? diye sordu Hans'a ve çıkışı kapattı.

– Yine iniyorum... Köye...

– Ne zaman gideceğiz buradan? dedi Lazecky edebi bir Almancayla.

– Bilmiyorum, diye karşılık verdi, bir yandan da başını kaşıyordu.

Brych onun kaba saba yüzünde perdeden bir gülümseme gördüğünü sandı. Adam, ısmarlanan malı vaktinde temin edememiş tüccarın mimiği ile ekledi:

– Hermann ne zaman gelecek, önce olmaz.

– Peki, ne zaman gelecek şu sizin Hermann'ınız, Tanrım?

Sürekli valizlerin üzerinde oturan Camille Taïchman bile sinirlenmeye başlamıştı:

– Hermann, Hermann! Gerçekten var mı bu Hermann? Biz somut bir şey istiyoruz, vaatler değil! Biz peşin para ödüyoruz bayım. Bu sabah burada olacak mı?

– Belki, dedi Hans ve kulübenin kapısına yöneldi.

Boris, Raz'a yaklaşıp alçak sesle şöyle dedi:

– Artık sakınganlık yeter, durumun açık olduğunu düşünüyorum Raz... Onu takip edeceğim ve hesabını keseceğim... Harekete hazırlanın...

André durdurdu onu:

– Bir dakika, dedi.

Hans'ı bir kenara götürdü ve kulağına eğildi; Hans başını sallayarak dinliyordu. İnatçı bir tavırla André'ye baktı, ama sonunda bir şey demeden boyun eğdi, sandalyesine gitti ve torbasını bir tahtanın ucuna astı. Bu herkes için yumuşama anı oldu. Sonra Hans ayağa kalktı, petrol lambasını söndürdü ve panjuru açtı. Kimseyi uyku tutmuyordu. Kulübenin havası petrol kokusu yüzünden ağırlaşmıştı, gözler yanıyor, kaygılı düşünceler kafaları kurcalıyor ve rüzgâr bulutları toplarken, çatının tahtaları üzerinde damlalar şıpırdıyordu.

Hermann ne zaman gelecek?.. Ağır ve ihtiyatlı adımlar yaklaşıyor, korkuyla sesleri dinliyorlardı. Bir ışıltı mı? Nerede bu? Gecenin içinde titreyen ışıltılı bir böceğin hafif alevi mi? Brych, Ria ile Eva arasında oturuyor, bakışları rüzgârın süpürdüğü karanlıklara dalıyordu. Ve şu düşünceler! Bunlar kafasının içinde dönüp duruyordu! "Hermann... Nazi Hermann! Belki, sürülmüş bir katil! İnsan kanı onun ellerini kirletmiş. Ukraynalıların, Yahudilerin... Fransız işçi André, şofördü, onu anımsıyor musun? Varşovalı profesör ve öbürleri, acı ve korkuyla tükenmiş, köleleştirilen sürgünler... Hitler'in cennetinin, özenle sayımı yapılan kemikliklerinde çürüyen kansız bir yığın vücut! Bunlardan ne kadarını gördüm? Ve Auschwitz'in, Maidanek'in, Buchenwald'ın, Bergen-Belsen'in göğünden yükselen dumanlar!" Dört yıl önce aynı yolculuğu ters yönde yapmıştı o. Korku ve vücutla tıklım tıklım dolu bir trene, darbelerle yürüyen, geçitleri aşmakta zorlanan bir trene binmişti. Kadınlar boğuluyor, bayılıyordu. Bombalanan fabrikalar ve yakılan kentler yol boyunca uzanıyordu. Gürleyen bombaların ülkesinden, göçmen kuşların bile artık dönmedikleri, havanın bile alevler içinde olduğu ülkeden geçiliyordu. Dünyayı, yalnızca garların göz kırpan ışıklarının deldiği ölüm karanlıkları basıyordu. Pierre Paris'ini hatırlıyordu. Büyük kent belleğinde, ismini unutmuş olduğu ve çiçeklerin satıldığı küçük meydan gibi açılıyordu. Bir karton kutu fabrikasında işçiydi o ve kendi kendine birçok şeye söz veriyordu. Petain'i, ihaneti, çürümeyi kavramak! Sonra Marcelle'le evlenecekti. Brych'e, bir sel yatağını aşan küçük köprüde bisiklete dayanmış, esmer bir genç kızın gülümsediği köşeleri kırılmış küçük bir fotoğraf göstermişti. Bu oydu. İhanetten gına getirdi Fransızlar. Fransa'yı kim

kaybetti biliyor musun? Tüccarlar, sanayiciler, kürk mantolu tipler! Bir gün, bir akından sonra, yıkıntılardan insan kadavraları çıkarılırken otojeninin mavi alevini söndürdü ve şöyle dedi: "Bunun bir daha tekrarlanmaması için her şeyi yapmayı birbirimize vaat etmek zorundayız" ve otojenin metal gagası ile üst üste yığılmış yıkıntıları işaret ediyordu. Birbirlerinin elini sıkmışlar ve bir daha hiç görüşmemişlerdi. Ama başkaları da vardı. Kulesini inşa etmeyi başaramamış olan bu Babil'de bütün dilleri konuşuyorlardı. Anlaşmak için onlara bir kelime, bir hareket, bir bakış, sunulan bir sigara yetiyordu. Bu çürümüş yaşlı dünyada, iflas halindeki bu evrende yaşamak ve yeniden başlamak herkesin ortak arzusuydu.

Ölmemek!"

Brych'in yanında Eva'nın sesi;

– Uyuyor musunuz? diye anlamaya çalıştı.

Derin düşüncelerinden kopamadığından karşılık vermedi, hatta hafif bir el ensesini okşadığı zaman bile kımıldamadı. Eva yorgun başını onun omzuna koydu ve Brych yüzünde yumuşak saç çağlayanını ve onun parfümünü hissetti. Adımlar, karanlıkta birtakım adımlar. Brych bu yabancı kadından ayrılmak istemişti, ama derin, nerdeyse acılı bir öpücük kuru dudaklarına yapıştığı zaman bile kımıldamadı. "Ne istiyor benden?" Karanlıkta Ria'nın karaltısının tiksintiyle uzaklaştığını fark etti. Bir iç çekiş işittiğini sandı.

– Bütün bunlar saçma, diye fısıldıyordu Eva'nın saçlarına. Yapamam, böyle yaşayamam ben! Anlamıyorsunuz.

– Korkuyorsunuz, diye kulağına fısıldadı Eva.

Brych itiraz etmedi.

– Kimden mi? Belki de benden!

Başını salladı Brych:

– Hayır! Bütün bunlar... Bütün bunlar yalnızca koca bir yalan!

Elini onun ensesinden çekti. Diğerlerinin hassas uykusunu kaçırmaktan korkarak fısıltıyla konuşuyorlardı. Aslında, gerçekten konuşuyorlardı. Aslında, gerçekten konuşuyorlar mıydı? Konuştuklarından

çok susuyorlardı; düşünceleri birbirine karşılık veriyor, yalnızca bir üçüncü kişinin anlayamayacağı cümle sonlarını dile getiriyorlardı.

– Benim annemin parası yoktu. Bu yüzden öldü. Ya babam? Onu hatırlamıyorum bile. Savaştan gözle görülmez bir yara getirmişti, bu yüzden öldü. Ama şimdi ne olduğunu hiç anlamadığım başka şeyden öldüğünü düşünmeye başlıyorum. Neden öldü o? Şanssız, parasız! Boş yere! Makinistti, bir lokomotif sürerdi ve kazanan savaştan yenilmiş döndü!

Eva susuyordu. Başını yeniden Brych'in omzuna koydu.

– Zavallı dostum! Ama duygusal olmayın! Kime yakınacaksınız bundan?

– Ben de tam kime yakınacağımı arıyorum! Hayata mı? Ama bu çok genel bir şey, ortada gerçek bir neden bulamayınca başvurulan bir kaçamaktır hayat. Ama bir nedenin, bu basit insanın ölümüne yol açan gerçek bir nedenin olduğunu anlamaya başlıyorum.

Eva ona bir sigara uzattı, çakmağı çaktı, küçük alev genç kadının yüzünü bir an için aydınlattı. Tamamen donuktu. Bir oyuncak bebek yüzü! Hiçbir ipucu vermeyen bir yüz. Eva yeniden karanlığı bekledi ve şöyle konuştu:

– Siz ve ben... Ama hayır, bırakalım bunu, anlamayacaksınız... Söyleyin bana: benim gibi bir kadın sevebilir mi? Buna hakkı var mı?

Brych onun saçlarını okşadı:

– Önemli olan onun bunu başarmasıdır.

Eva ondan uzaklaştı.

Sesinde bir düş kırıklığı belirtisi ile onun sözünü kesti:

– Artık söz etmeyelim bundan, acımasızsınız siz!

– Belki, diye kabullendi Brych. Ama siz bir şey bekliyordunuz benden!

– Evet!.. Ama bırakalım bunu, artık çok geç!

Karanlıkta kalktı ve ilk kerevete yöneldi. Ayakkabılarını çıkarmadan örtülerin üstüne uzandı ve karanlığı seyretti. Gözleri kapamalı!

Brych karanlıkta, anlamlı sessizliklerle kesilen, alçak sesli bir konuşma duyuyordu. André'nin sesiydi bu; yavaş bir sesle İréne'le konuşuyor ve durmadan sigara içiyordu. Havaya kırmızı bir kül yükseldi ve karanlıkta söndü.

Sabaha doğru sürüklenen sonsuz gibi bitmez tükenmez saatler.

İmgelemin bir yaşam filmini geriye doğru sardığı yapışkan bayginlık, yarı uyku, yarı uyanıklık. Şişkin, sis ve duman içinde kalmış, kanlı canlı yüzler, cümle kırıntıları, anlamdan yoksun, tamamlanmayan hareketler, sesli bir dekor! Halk! İhanet, onlar ihanet ettiler bize. Bunun adı, Munich! O gün, sen François, Ulusal Tiyatro'nun yanında bir yerde olacaktın... O aptallaşan, kekeleyen sessizlik! Arpın dört akordunun parazitler arasında çınladığı hoparlörler. Tanımadığın bir adam bir sokak lambasına sarılıyor, sanki onu boğan bir lokmayı kusacak. Ve bir köşede ağlayan yaşlı bir kadın! Ve insanların gözleri! İhanet, onlar ihanet ettiler bize! Sattılar bizi. Ve ağızlarda isyan, kentin içinde yürüyen işçiler! İhanet! Annemin öldüğü mart ayında olmuyor bu! Ve sonra? Sonra gece! Üniversitenin suratına kapanan kapıları ve sorgular! "Patron olacaksın, François!", derdi ona anne! Gülünç! Ve yeniden halk: "İs-ti-fa!" onları duyuyor musun?

Bir şaşkınlık duygusuyla uyandı. "Neredeyim?" Kalçalarını kaşındıran karıncalanmayı kovmaya çalışıyordu, bir sigara aradı. Şu sessizlik...

Uyku, yerini bitkin düşüren uykusuzluğa bırakarak uzaklaşıyordu.

Bir kerevetten ona boğuk bir hıçkırık ulaştı.

İréne.

V

Sisin içinde sabahın habercisi soluk bir şafak söküyordu; saat altıdan önce pencerelerin önünde ağaçların dalları şimdiden ayırt edilebiliyor, ama gece henüz dağların çukurlarında büzülüyordu.

André, kapıya doğru giden Brych'e;

– Nereye gidiyorsun? diye sordu.

– Biraz hava almaya... Başım çatlıyor. Sadece birkaç adım atacağım...

Bu uykusuz geceden sersemlemiş, kulübenin önüne çıktı, düzlüğün nemli otu ayaklarının altında gıcırdıyordu. Uyanık bir bakış, her hareketini gözetliyordu. Artık sessizliği ve dinginliği soluyan ormanda şafağın habercisi derin bir sessizlik yayılıyordu. Derken uzakta bir kuş öttü.

Kulübeye dönerken, eşikte, kareli gömleğinin kolları eprimiş Markup'u gördü; sonunda güçlü ve kaslı gövdesini keşfeden genç adam birkaç jimnastik hareketi yapmak için gömleğini çıkardı. Kas demetlerinin kabardığı güzel vücudunu geriyor ve sanki vücuduna bir pagan saygısı gösteriyormuş gibi ciddi hareketler yapıyordu.

Brych'i görünce kollarını indirdi ve bir suçlu tavrıyla gülümsedi:

– Eski bir alışkanlık... Formu yitirmeyeyim diye...

– Devam et! Sanırım burada yapılacak tek akıllıca iş bu.

Markup giysiyi kaslı kollarına geçirirken;

– Bu gece burada ne oldu? dedi.

Brych kolunu kaldırdı:

– Uyumuş olduğun için kendini mutlu say. Normal koşullarda her şey yolunda. Tutkular ve kir geniş yataklarda sakin sakin uyuyor. Ama burada her şey güne açılıyor.

– Kötü bir topluluk, dedi Markup.

– Biz de içindeyiz, diye sözünü kesti Brych.

Markup esmer köylü yüzünü yere eğerek dikkatle çıkıntılı kütüğü inceliyor ve düşünüyordu. Kollarını genişçe iki yana açıp içini çekti:

– Haklısın. Niye diye soruyorum kendime. Babamın küçük bir çiftliği vardı; evde yedi nüfustuk. Ben, bursumla idare ediyor, zaman zaman da bir kömür şantiyesinde çalışmaya gidiyordum. Aileye yardım etmek gerekiyordu. Ama şikâyet etmiyordum. Semiz tarla kuşu değilim ben!

– O zaman niçin? diye merakla sordu Brych.

– Çünkü onlar, tanrıtanımaz. Biliyorsun komünizm tanrıtanımazlıktır. Ben Tanrıya inanıyorum. Böyle yetiştirildim ve imanımın çalınmasını ya da yasaklanmasını asla kabul etmeyeceğim. Çalışmak beni korkutmaz. Aksine! Büyük babam her zaman "dua et ve çalış" derdi. İşte böyle... Köyde insanlara bakacağımı sanıyordum! Güzel bir hayat işte, köy hekimi. Hastaları görmeye tarlaların ve ormanların içinden gidilir ve durmadan gözünün önünden yaradılışın manzarası geçer. Burkulmaları düzeltiriz, dünyaya gelecek yumurcaklara yardım ederiz, ihtiyarların kalan son dişlerini çekeriz. Herkes tanır sizi, daha sırtınızı döner dönmez, insanlar size küfrederler, ama yine de "O aileden biridir" derler birbirlerine. Asla yalnız olmayız! Kent sıkıntı verir bana! Oysa şimdi...

– Neden kaçıyorsun?

– Bilmiyorum, bilmiyorum! Benim için önemli olan şey, insanın tanrısına inanabilmesi dostum! Onlar tersini söylüyor! Rusya'da papazları kovmuşlar! Politikayla ilgilenmiyorum, zaten pek bir şey de anlamıyorum, ama anlatılanlar doğru olmalı! Bunu kulüpte konuşurlarken duydum, ben işleri hafife alan biri değilim. Gereken sonuçları çıkardım.

Eva kulübeden çıktı ve Brych'e doğru bir göz attı. Benzi soluktu, gözlerinin altında uykusuzluk halkaları görünüyordu. İnce parmaklarıyla bozulan saçlarını düzeltti.

Markup onun yanından geçti ve kulübeye girdi.

– Onu tanıyor musun? diye sordu Brych Eva'ya, o başını salladı:

– Kendisi İgnace de Loyola[1], dedi gülümseyerek. Bunun dışında iyi bir adam. Ona beklenmedik bir biçimde rastladım. Salı günüydü. Gizli bir toplantıdan çıkıyor ve çevresine öfkeli boğa gibi bakıyordu. Bana dinsiz komünist imparatorluğundan kaçmak istediğini söyledi, ona yardım etmeyi önerdiğim zaman ıvır zıvırını topladı ve aynı ak-

1 Cizvit tarikatının kurucusu.

şam hareket etti. İşte çarçabuk karar veren bir adam. Sanırım buna pişman olacak. Yeri burası değil! Bu insanlardan çok farklı.

– Peki benim yerimin burası olduğundan emin misiniz?

– Kesinlikle eminim, dedi Eva sevimli bir gülücükle.

O yeniden André'nin partisinde tanıdığı gibi olmuştu. Utanmazlık ölçüsünde açık bir kadın.

– Benim yüzümden olduğunu mu düşünüyorsunuz? Altüst olduğunuzu görüyorum, bu da hoşuma gidiyor. Dengeli kişiler beni çok sıkar. Aslında, böyle bir geceden sonra, bu beni şaşırtmıyor.

– Çekilmezdi, dedi Brych onun sözünü keserek: İğrenç!

– Evet, doğru. Bu sizi şaşırtmış. Erkekler aptaldır.

– Hepsi değil. –Parmağıyla kulübeyi gösterdi– Onlar evet! Onlarla giden onlarla düşer! İşte bu gecenin dersi.

– Pekâlâ, diye içini çekti biraz sinirlenen Eva. Bu durumda ben soysuzlaşıyorum. Dolu bir valizle soysuzlaşmak o kadar kötü bir şey değil. Bu konuda ne düşünüyorsunuz bay çoban? Doğrusu siz İskoç bir çoban gibisiniz. İnsanları çok sert yargılıyorsunuz, herhalde onları korkunç buluyorsunuz. Peki, o zaman ben neyim? Şımarık, sefih, züppe, ruhsuz, belki de rezil, değil mi?

Brych karşılık vermiyor ve gitmek istiyordu. Eva nazik eliyle onu tutuyor ve dimdik gözlerine bakıyordu. Sınırdan birkaç yüz metre geride, kulübenin önünde ayaktaydılar. Onların çevresinde, külrengi boşluktan çıkan ve ilkel, yüzyıllık güçleriyle birbirinden ayrılan ormanların sivri dorukları bulutların sütlü pıhtılarını dolaşıyordu. Brych ile Eva karşı karşıya ayaktaydılar ve göz göze birbirlerini inceliyorlardı. Ağır bir sessizlikten sonra, Eva konuşmaya başladığında, Brych, heyecanlı, farklı bir ses işittiğini sandı.

– O halde siz kesin olarak hiçbir şey anlamıyorsunuz. –İnce parmaklarını sarı saçlarının arasından geçirerek, gözlerinde tuhaf bir yakarışla ona bakıyordu– Tanrım, ne kadar kötüsünüz! Niçin anlamamış gibi görünüyorsunuz? Kendini beğenmiş olmalısınız.

Brych susuyordu, anlamak istemiyordu. Kapının zıvanaları gıcırdadı, André eşikte göründü, uykulu uykulu esnedi ve sanki bilgisi dışında hiçbir şey olmamış gibi, belirsiz bir tehdidin okunduğu kızarmış gözlerini onların üzerinde gezdirdi. Eva uzaklaştı ve kulübeye dönmek üzere başı öne eğik onun yanından geçti.

André dikkatli ve sorgulu bir bakışla izledi. Sonra onun üstüne kapanan kapıyı parmağıyla işaret ederek, Brych'e;

– Ne oluyor doktorcuğum? dedi.

Brych sabırsız bir tavır takındı ve yine dişlerini sıkarak kulübeye döndü.

Herr Hans ormana odun aramaya gitti. André bir şey demeden izledi onu. Az sonra her ikisi de kolları odunlarla dolu, çakıllı patika boyunca döndüler; Hans'ın demirli ayakkabıları yolun taşları üzerinde çınladı, ama yüzü tamamıyla donuktu.

– Ist Küt, dedi küçük başını sallayarak.

– Peki, ne zaman geliyor Hermann?

Hans kulübede odun yükünü sobanın yanına bıraktığı sırada sorularla saldırıya uğradı; ama gözünü kırpmadı, gerindi, mendiline hapşırdı. Klaous onun sırtına vuruyordu, Lazecky ona bir puro verdi. Hans bir teşekkür homurdandı, puronun ucunu bir diş darbesiyle kopardı ve sobaya tükürdü. O zaman daha konuşkan oldu ve o anlaşılmaz şivesiyle durumu açıkladı. Hermann'ın gecikmesine sebep, herhalde sınırda bir şeyler olmuştu, ama bu bayların korkacak hiçbir şeyleri yoktu, o mutlaka gelecekti.

– Onu hiçbir şey durduramaz, bir tilkiden daha kurnazdır. Burada, hiçbir tehlikeyle karşı karşıya değiliz... Elbette sınır muhafızlarının kulakları kirişte ve sınırdan geçmek hiç de tehlikesiz değil.

En ufak bir hareket yapmaksızın, kuşkusuz bu koca valizli bayanların kendisini obur bir dikkatle dinlemelerinden ve yüreğe su serpen sözlerini içer gibi görünmelerinden hoşnut konuşuyordu.

Bitmez tükenmez gün! Deli olur insan! Hans dışarı çıktı, onu camın arkasında gözetleyen Raz'ın uyanık bakışı altında dışarıdan sürgüyü itti, sonra pencereden kulübeye döndü.

Soluksuz bekleyiş ve gerilim havası yanakları kızartıyordu. Bıkkınlık, can sıkıntısı ve eylemsizlik işkencesiyle daha da artmıştı. Boris oldukça lüks küçük tuvalet aynası önünde tıraş oluyordu. Baldızı İngilizce el kitabının üstünden beceriksizce onu gözetliyor ve âşık, valizlerini bırakmaksızın, dikkatli bir gözle onları dikizliyordu. Camille ne pardösüsünü ne de kasketini çıkarmıştı. Kulübeden ilk olarak çıkmaya, sınırdan ilk olarak geçmeye hazır, çelimsiz, kuru, çirkin kendi üzerine kıvrılmıştı. Sarışın gözlerini indiriyor ve kuşkusuz yakında Kansas City'nin bir büyük garında tekrarlayacağı İngilizce cümleleri yineleyip duruyordu. Cümleleri aklında tutamıyor, bu da onu üzüyordu.

Lazecky büyük bir dış politika söylevine başlamıştı: savaş ne zaman patlayacak, ne zaman bitecek ve nerede barış olacaktı? Alplerdeki buzların atom bombasına kolayca dayanacaklarını ciddi ciddi öne sürüyordu:

– Franco'nun İspanyası da kötü olmaz. Daha önce boğa güreşlerinde bulundunuz mu sevgili bayan? Almanya kuşkusuz çok rüzgârlı, orada çok kırık pencere var. Eğer sizi ilgilendirirse, bende İtalya hakkında resimli bir broşür var. Fakat orada havanın biraz fazla sıcak olduğunu belirteyim! Kirli bir ülke! Hem de komünist dolu!.. Laf ebesi gibi konuşuyordu.

Raz sırtını İréne'in kerevetine dayamıştı.

İréne'in gözleri açık, hafif hafif soluk alıyordu. André tabancalı cebinden bir zarf çıkardı.

– Postacı bunu çıkmadan önce getirdi, bu ülkede aldığın son mektup yavrum, dedi onu sakinleştirmeye çalışarak.

İréne zarfa baktı ama yazıyı tanımadı, damga okunmaz durumdaydı. Artık hiçbir şey ilgilendirmiyordu onu ve mektubu onun önünde okumak istemiyordu. Mektubu katlayıp yağmurluğunun cebine koydu. André bir şeyler söylüyordu, İréne onu dinlemiyor gibiydi, kımıldamadan boşluğa bakıyordu.

Dağlar yavaş yavaş gölgeleniyordu, temiz hava alabilsinler diye kapıyı açmak gerekti. Sürgü yerde kalmış, unutulmuştu. Şu pis herif, şu alçak sonunda gelecek mi?

"Hermann buraya gelince!.." Bu tüketen bekleyişin anahtar cümlesi olmuştu bu. Halkını özgürlük ve mutluluk ülkesine götürecek Mesih'in vaadi gibi, bütün dudaklarda asılıydı, her dakika çınlıyor, açık gözbebeklerinde titriyordu. İnsanlar kol saatlerinden zamanın geçişini esneyerek izliyordu. Uzaklarda köpeklerin havlaması, petrolün pis kokusu, ıslak dalların çatırtısı, Herr Hans'ın donuk yüzü, iki parmağı kesilmiş sağ eli... bütün bunlar onları bunaltıyordu ve camların arkasında, yeşil tepelerden inen sağanak ağaçların yapraklarında şıpırdıyordu.

Küflü ışığıyla yüzleri mavimsi renge boyayan kirli lamba yeniden söndürüldü, gerginlik ve endişe yine arttı. En ufak mesele yüzünden birden kavga patlıyor, neyse ki hemen yatışıyordu.

– Siz aklınızı yitirmişsiniz Klaous! Böyle bir anda sarhoş olmuşsunuz! diye bağırdı André.

Kürkçünün elinden şişeyi aldı ve öfkeyle bir köşeye fırlattı. Kürkçü bitkin köpek gibi baktı ona. Daha şimdiden sarhoş, neşeli ve gevezeydi. Alaylı alaylı güldüğü zaman sanki bir düdük ötüyordu; sarhoşluğu yayılıyor ve bazen öfke soluk yanaklarına pembe bir renk getiriyordu. Kimse ona dikkat etmiyordu, çünkü herkesin yeterince kaygısı vardı.

Herr Hans sorulardan yıpranmıştı; inatla başını sallıyor ve anlaşılmaz lehçesiyle cevap vermeye çalışıyordu. Ne yapmalı? Lazecky artık kendini de yatıştıramıyordu. Sürekli mendiliyle terden ıslanmış ensesini siliyordu.

Kulübede dolaşan André, Boris'in çantasına çarptı ve delikanlı öfkeyle bağırmaya başladı:

– Biraz dikkat edemez misiniz, Tanrım?

– Ne var içinde? Bir hazine mi?

Biri masanın yarı yarıya harap tahtası üzerine piyano çalar gibi vuruyordu, ama öbürlerinin sesi onu susturdu.

– Yeter artık, durun!

Hiç beklenmedik bir olay oldu. Bütün gün sürekli oturup kalan ve kimsenin ilgilenmediği Ria, kalktı ve bir uyurgezer adımıyla kapıya gitti. Kolu kaldırıp kapıyı açtığı zaman bile kimse ona dikkat etmedi.

– Kendimi öldüreceğim, diye bağırdı ve karanlıkta gözden kayboldu. Şaşkın bakışlar arasında André ve Markup arkasından koştu, ama biraz sonra iliklerine kadar ıslanmış geri döndüler. Ria karanlıkta ağaçlar arasında yok olmuştu.

Bu bir panik yarattı.

– Onu yakalayacaklar! diye sızlanıyordu Taïchman'ın metresi: Tanrı aşkına bir şeyler yapın! Camille, çekip gidelim, çekip gidelim buradan, sana yalvarıyorum!

Kulübe karışmıştı; valizlere sarılıyor, acele ediyorlardı. André, öfkeden sertleşmiş yüzü, iki yana açılmış kollarıyla işe karıştı:

– Kimse dışarı çıkmayacak! Deli misiniz? Aklınızı mı yitirdiniz? Tek başına kimse sınırı geçemez. Aranızdan kim biliyor yolu? Ria'nın hiçbir şey yapmayacağını umut etmek zorundayız.

Bu ucuz avuntu kimseyi kandırmadı; her biri diğerinden daha güçlü bağırıyor, kendine yol açmak için dirseklerini kullanıyordu, ama kimse Raz'ın iradesini alt edemedi. Raz onları yatıştırmaya çalışıyordu:

– Sakin olun! Ses etmeyin!

Bu, kadınların umutsuz hıçkırıklarını bitirmedi. André artık gerilimin doruğuna çıktığını ve kimseyi yatıştıramayacağını biliyordu. Eva'nın bile yüzü solmuştu, Brych'in elini sıkıyordu. İréne yüzünü avuçları arasına almıştı. Brych "Ne olacak şimdi?" diye düşündü!

Klaous ağlamaklı bir sesle karısına;

– Bu senin kabahatin! dedi: Üvey anasın sen. Çileden çıkardın onu, onun yaşamını zehir ettin.

– Pis herif! diye bağırdı yüzüne karısı, kalkmış şimdi bana sitem ediyorsun ha! Senin kabahatin bu! Senin, senin cimriliğin! Hayatını berbat ettin onun.

– Sus! Sus! Sen benim paramla evlenmek istedin, seni aldığım zaman bir gömleğin bile yoktu, diye gürledi öfkeli ve kendine hâkim olmaktan aciz Klaous, ama kadın yenilgiyi kabul etmedi, Klaous'un önünde dikilip kindar bir biçimde sırıtmaya başladı:

– Evlenme mi? Evlenme mi? Sen beni karaborsada kazandığın kirli parayla aldın! Pis herif! Sen benim suskunluğumu satın aldın. Eğer konuşmuş olsaydım zindanı boylardın, işbirlikçi! Senin oyununu apaçık gördüm! –Yumrukları kalçalarında, nefretini saçarak üste çıkıyordu– Konuşsanıza avukat bey, onun numaralarını en iyi siz bilirsiniz!

– Bayan! dedi Lazecky. Kendini savunmaya ve bu çamur selini durdurmaya çalışıyordu: Çok sinirlisiniz!

– Yalancı! O size para verdi! Siz ikiniz de aynısınız, ama şimdi ağzımı açarsam, örneğin şu...

– Bayan, diye gürledi Lazecky ve ona yaklaştı.

– Dokunmayın bana, çürümüş adam! Evet, o beni satın aldı, konuşmamdan korkmuştu, evlenmekle kandırdı beni. Hatta beni sevdiğini söyledi! O zaman yavaş ol, Hugo, dilini tut ha! Ria mutlu bir kadın olabilirdi, herkes gibi olabilirdi o, eğer sen...

Lazecky bir yandan bodur gövdesiyle onu kenara çekerken bir yandan da yatıştırıcı sözler ediyordu, birdenbire ayılan Klaous ise karısının son küfürlerini sesiyle örtmeyi başardı.

Tam o sırada pencere camı parçalandı. Dışarıdan atılan bir taş camı kırmış, masaya çarpıp sekmişti. André her zamanki zihin çevikliğiyle fitilin alevini söndürdü ve kulübeyi sinirli bir sessizlik sardı. Ne oluyor? Panjuru kim açtı?

Karanlığı boğuk bir çığlık aştı ve pencereden içeri bir başka taş girdi. Bir gülüş! Ria'ydı bu. Ne dediği anlaşılmıyordu ama kindar bir lanetlemeye benziyordu. Biri koşarak kulübeden çıktı ve birkaç dakika sonra, panjur yeniden kapatıldı, fitil yeniden yakıldı. André tabancası elinde, çırpınan genç kızı önünde iteleyerek içeri girdi.

– İşte getirdim onu!

Ria çevresindeki yüzlere küçümser bir bakış gezdirdi; yosunlarla kaplı derin bir su birikintisinden çıkarılmış gibiydi, çam iğneleriyle tırmalanmış nefretten buruşmuş bir yüzü vardı. Pencerenin yanındaki yerine tembel tembel baktı ve küçümseyici bir sessizliğe daldı. Brych onun yeşil gözlerinden umutsuzluk yaşlarının aktığını ve mum gibi yüzüne kaydığını fark etti. Ona acımıştı. Klaous, babaca saçlarını okşamak için çekine çekine kızına yaklaştı; boş sözlerle avutuyordu, ama Ria öfkeyle onun elini itti:

– Rahat bırakın beni!

Lazecky, Herr Hans'a yeniden saldırdı. Sandalyesinde her zamanki gibi hareketsiz oturan Herr Hans, bir memur Almancasıyla konuşup kendisini tedirgin eden avukata küçümseyerek bakıyordu. Dağlı gururunun somut bir örneğiydi bu!

Klaous konuşmaya girerek;

– O zaman dostum, ne yapıyor Amerikalılar? dedi.

Hans omuzlarını kaldırdı:

– Ja... die Amerikaner.[1]

Hans bir puro yaktı ve bu kaliteli tütünü ancak fuar günlerinde ya da yeni yılda içen dağlının törenselliğiyle üfledi.

– Bravo, dostum! dedi Lazecky ve onun sırtına vurdu: Almanların Sudetler'den atılmasından sorumlu olan hödüklerle bizim hiçbir ortak yanımız yoktur. Ve yüksek sesle söylerim ki bu olay son yılların en büyük cinayeti olmuştur. Alman milliyetinden masum bir nüfusa karşı Bolşevik hükümetin aldığı kaba bir önlemdir bu.

O bu sözleri Herr Hans'a doğru Almanca söylüyordu, ama beriki aldırmadı bile! Belki avukatın gevezeliğini iyi anlamıyor; belki de lüks puronun aromasına fazla kapılıyordu!

– Gelecek savaştan sonra, Bolşeviklerin yaptığı bütün kötülükleri onaracağız, dedi avukat. Almanların disiplin duyguları var. Onlar Avrupalı. Ve asker! Rusya'da Hitler tarafından işlenen askerî hataları onarmaya ve Avrupa'yı Bolşevik vebadan korumaya davet edilecek-

1 Evet... Şu Amerikalılar.

ler! Siz bütün samimi demokratların müttefikisiniz ve biz sizin yanınızdayız! Führerinizin kötücül ve kusurlarının sorumluları sanki sizlermişsiniz gibi, size nasıl sert davranmak istediklerini biliyoruz...

– Kuşkusuz, diye söze karıştı Klaous, iş konusunda Almanlardan daha iyi ortak yoktur. Ben namuslu bir Almanı Bolşevik bir Çek'e yüz kere tercih ederim! Almanlarla, iyi aileden olduklarına göre, her zaman anlaşmaya varılır. Ben, kişisel olarak her zaman onlarla anlaştım. Elbette savaştan sonra, Alman halkı ve Hitler hakkında her türden saçmalık anlatıldı, birtakım hatalar işlemiş, bu doğru, örneğin toplama kampları, onun payına kötü bir hesaptı bu, ama işgal bir refah ve disiplin dönemi oldu; kimse aksini söyleyemez. Ve komünistleri tutuklamakta haklıydılar. Bu bakımdan, onların tek haksızlığı, onların tümünü tutuklayıp yok etmemeleri oldu. Biz barış istiyorduk, ocağımızın başında Senohraby'de olacaktık ve dağlarda dolaşmaya ihtiyacımız olmayacaktı. Burada bulunmayacaktık, anlıyor musunuz?

– Hiçbir şey yitirilmiş değil, diye bağladı sözü Lazecky. Çok şey anlatılır, ama kesin olan şu ki yakında savaş var! Bu tek çözüm! Evet, yakında savaş olacak, adımın Lazecky olması kadar eminim bundan. Bu gerekli! Yakında komünistleri atom müziğiyle dans ettireceğiz, yalnızca zamanını bekleyin. Ve siz, –hep sessiz oturan Hans'a yönelik ekledi– siz bizim en iyi müttefikimiz olacaksınız. Bu konuda hiçbir şeyi değiştiremeyiz, eğer hoşnut değillerse korkaklara yazık, ama nutuk zamanı doldu ve politik gerçekçilikle durumu ele almak gerek. Tek bir çözüm var: Savaş!

Herr Hans düşünceli bir tavırla kaşlarını çatıyor ve sigara içiyordu. Avukatın sözleri beyninin kıvrımlarına güçlükle giriyor, orada yalnızca birtakım karanlık izler bırakıyordu. Uzun vadeli akıl yürütmelere giremiyordu. Basit bir insandı o. Hitler'in terslikleri onun sakin dağlarına, baltasına ve vadide odun taşıdığı kızağına mal olmuştu: onun yüzünden, Sovyetler Birliği'nin bitmez tükenmez yollarını özel bir hoşnutluk duymaksızın aşmış, Veliky Louky'nin duvarları altında birçok parmağını kaybetmişti ve böylece yolculuğun bedelini ödemiş olduğundan, dünyadan el etek çekmesine kızmak olmazdı.

O dağlara ve yoksulluğa alışmıştı, Lazecky'nin barut kokulu ve ölüm tehlikesi olan politik görüşleri ona değerli hiçbir şey ifade etmiyordu.

– Evet, savaş bir pisliktir! dedi genizden şivesiyle ve parmakları kurşunla koparılmış sağ elini kaldırdı; onu ant içmek ister gibi açıkta tutuyordu: Pisliktir bu... Sık sık kendi kendime sorarım: bütün bunlar niye geldi başımıza?

Düşünüyordu, düşünceler tembel tembel sıralanıyordu kafasında. Politikayı hiçbir zaman anlamamıştı! O lanet Führer'le aynı zamanda köylerine gelen Hermenn Moesheck gibi değil. O, doğduğu dağlardan koparılır koparılmaz işlerin kötüye gideceğini biliyordu. Şimdi de şu adamlar! Ne istediklerini çok iyi anlamadığı halde onların sınırdan geçmelerine yardım ediyor, çatısını onarması gereken evini ve kendisine verecekleri parayı düşünüyordu. Bu basit söylev, sözcüklerini güçlükle aradığı sessizliklerle belirgin bir hale gelmişti. Hayatında hiçbir zaman çok konuşmamıştı.

– Bir kızım bir de oğlum var, oğlumun adı Sepp. Eskiden oduncuydum, şimdi şu lanet parmaklar yüzünden baltayı tutmakta zorlanıyorum! Diyorum ki savaş bir pisliktir...

Sarı saçlarını kaşıdı, oradakilere kötü kötü baktı, belki de bu baylarla iş çevirdiği için kendine kızıyordu ve yeniden sessizliğine kapandı.

Purosunu bitirdi ve balgamlı balgamlı öksürdü.

Lazecky, bu aptal ve inatçı herifin düşüncesine Allah bilir ne kadar önem veriyormuş gibi, Almanın üzerine eğilerek;

– Haklı ve haksız savaşlar vardır dostum ve şimdi savaş Bolşevizme karşı insanlığın ve uygarlığın korunması demektir! Orduda size Bolşevizmin namuslu insanlara karşı, uygar insanlara karşı, dine karşı bir komplo olduğu kuşkusuz anlatılmıştır. İşte bunun için savaş gerekir! Sizin gibi çalışan insanların ve başka birçoklarının namusluca kazanılmış malları için savaş gereklidir. Sizin bir eviniz var mı? dedi.

Herr Hans şaşkın bir tavırla başını eğdi.

– İşte anlıyorsunuz! diye istekle onun sözünü kesti Lazecky: Onu komünistlere karşı savunmak gerekir dostum! Hiçbir şey kaybedil-

miş değil! Bütün dünyada güçlü müttefikleriniz var. Başta sizinkiler. Hitler bir çılgın ve bir heveskârdır, ama ne düşünürseniz düşünün, o komünizmin maskesini düşürmüş ve ilkin komünizme darbe indirmiştir! Artık başka darbeler, öldürücü darbeler indirmek gerek! Savaş yakın bir gelecekte patlayacak, haksızlıkları silip süpürecek ve bu yüzden bütün insanlık size sonsuz minnettar olacak! Anlıyor musunuz dostum! Savaşın olması gerek, gerekli bu, savaş olmazsa dünya kaybetmiş olacak! Dünyanın arıtıcı bir ateşe ihtiyacı var! Savaş... diye Almanca tekrarlıyordu. Bağnaz bir puta tapar gibi, şu sert ve gıcırdayan sözcükle kendinden geçiyordu.:

– Krieg! Krieg![1]

Duyuyor musun Brych! Bu bir karabasan değil! Gerçek. Sen buradasın! Avukatın çevresindeki şu coşmuş yüzlere bak! Harap olmuş kentlerin, öldürülmüş kadın ve erkeklerin, çelik havan içinde ezilmiş ülkelerin yıkıcı kasırgasından büyülenerek bu çağrıyı dinliyorlar! Dolu valizleriyle dükkânlar açmak, yeniden ticarete atılmak istiyorlar! Savaş! Savaş! Ama sen savaşı tanıyorsun! Bu sivri dişli, acımasız tırnaklı, mitralyöz takırtılarıyla kişneyen bu canavar sana yeterince acı çektirdi. Savaş! Sen onu bir ölüm uykusunda sendeleyerek geçtin. O onların içinde, yüreklerinde, beyinlerinde, yalnızca görünüşte insan olan çürüyen vücutlarında yuvalanmış! Kendini aldattın sen! Sirenler seni anımsar mı? Essen, Cologne, Schweinfurt, Nuremberg, bütün şu garların adları neydi? Patlak boruların tükürdüğü bombalar, saban demiriyle durmadan sürülen şoseden fışkıran iç karartan su kaynakları, altüst olmuş ülkeler, içinde sağanağın titreştiği krater çukurları. Hâlâ bütün bu dumanı, ter kokularını, boğazında ve gözünde yanık kokularını hissetmen için gözlerini kapatman yetiyor. Ve kararmış bir sacın ucunda dayanıksız bir duvara yapışmış bir küçük insan görünce, seni saran, belkemiği boyunca seni parçalayan dehşeti! Hatırlıyor musun? Yangınları, sıcaktan kırılan ve çılgın kuşlar gibi havada uçan kiremitleri, geri geri giden ya da kurşunlar yüzünden lokomotifin soluğu kesilinceye kadar yavaş yavaş ilerleyen

1 Savaş!

dondurucu trenleri! Küçük bir ayının, kırık bir camın ardındaki bir resmin ve çocuk parmaklarının tuttuğu bütün şu ufak tefek şeylerin, kap-kacak kırıntılarının, kapağı sökülmüş kitabın, susmuş bir çalar saatin, bu kargaşa içinde şosede itilen bir çocuk arabasının ve karnı deşilmiş evlerin görüntüleri... Ben bunları düşünmemeyi yeğliyorum! Ukrayna'da, Lidice'de elektrik yüklü tel örgüler ardında silah sesleri, yaylım ateşleri!.. Ve küçük çocuklar. En korkuncu bu! Onları faltaşı gibi açılmış gözleri ve çöp gibi parmakları arasında bez bir bebekle trenlerde görüyoruz ve savaş alanlarının kanlı bataklıklarında; küçük, güçsüz, terk edilmiş binlerle başkalarını. Kavrulmuş topraklarda ve toplama kamplarında dolanıp duruyorlar. Ağlıyorlar, sayıklıyorlar... Savaş... Birincisi... İkincisi... Ne zaman bitecek bütün bunlar? Karanlık ve soğuk garlarda, bütün Avrupa'nın askerleri onları bir bilinmeze, ölümün eşiğine götürecek lokomotifin terli ve yağlı kütlesini bekliyor. Makinist eğiliyor ve onda babasının yüzünü görüyor. Sen onu yalnızca resminden tanırsın; yoksul bir adam, yoksul, bütün savaşların mağlubu o, kazanılmışların bile! Lokomotifi Galeçya ovaları arasında sürüyor, başkalarının yararlanacağı boşuna bir ölüm arayacak. Kim buyurdu bunu? Neden ölmesi gerekiyor? Dudaklarında şu acı gülümseme... Binlerce ve milyonlarca asker ve hepsinde babasının yüzü var. Zamanın sisiyle örtülü, belirsiz, ağzının köşesinde bir kırışık ve gözleri kederli. Başkaları onların kanlarıyla besleniyor, ceset piramitleri önünde ceplerini dolduruyor. Başkaları! Bak onlara Brych! Bir topuk darbesiyle ezilseler mat bir gürültüyle patlayacak hamam böcekleri sürüsüne benziyorlar.

Duyduğu kin ve nefret karşısında boğuluyordu ve koruma eğilimi ona saçma bir davranış buyurdu, çünkü bu boğuntudan kurtulması gerekiyordu.

– Susun, diye bağırdı, deli misiniz?

Şaşkınlıkla dolu bir sessizlikte bütün gözler ona döndü ve Eva ona tam karşıdan bakmak için birkaç adım ayrıldı. Lazecky, dudaklarında tamamlanmamış bir cümle, ağzı açık, karşısında durdu:

– Burada bir deli varsa, sanırım o sizsiniz! dedi; Brych'in müdahalesi yüzünden biraz şaşkındı.

– Sizler birtakım budalalarsınız, diye devam etti Brych, siz ve burada bulunan herkes! Siz savaşın ne olduğunu biliyor musunuz? Savaş...

– Pekâlâ, siz bir manastıra çekilin, dedi kızgın Klaous, başının üzerinde kısa kollarını sallıyordu: İşte şimdi görünüşünüzün altında ne var gösterdiniz. Savaşın olması gerek, aksi takdirde her şey biter, gerekli o...

– Bitecek olan ne? diye sordu Brych, benzi solmuştu.

– Demokrasi elbette! diye şaşkınlıkla karşılık verdi Klaous.

– Sizinki mi? Bu dolandırıcılık mı?

Şaşkınlığından kurtulan avukat alaycı bir dille;

– Siz biraz komiksiniz doktor, dedi ve küçük bir iskemleye oturdu. Alaycı gülüşünün havayı yumuşatacağını sanarak geniş kalçasına bir şaplak indirdi ve devam etti:

– Ve iyi bir aktörsünüz... Ne parlak konuşma bu!

– Sürünerek yaşamaktansa ölmek daha iyidir, dedi Camille Taïchman'ın metresi: Bunu söyleyen Havlicek'tir[1] değil mi, doktor?

– Bence, diye söze karıştı Boris, savaş o kadar korkunç değildir. Daha büyüleyici olması için romanlarda biraz abartılmıştır.

– Durun, delikanlı, diye yeniden söze girdi Lazecky, bu kez sakindi. Bunun anlamı yok! Bu arada, doktor, siz durumu nasıl tasarlıyorsunuz? Dönmek istemiyorsunuz. Ya da komünistlerin kendi başlarına çekip gideceklerini mi düşünüyorsunuz? İsteyerek hem de?.. Gülünç olmayın! Dinleyin, burada kimse kadınları ve çocukları katletmek istemiyor, ama eğer özgürlük ve demokrasi komünistlerin kovulmalarını gerektiriyorsa, eğer bu kurşunlarla olacaksa, o zaman... Aslında, siz hiçbir şeye engel olmayacaksınız, hele bu kadar gülünç

1 Çek politikacı, yazar ve şair (1821-1856).

fikirlerle! Barışçı rolü oynayın, ama gülünç olmayın, hele göz göre göre kur yaptığınız bir bayanın önünde!

Brych bu kaba saldırıya cevap vermedi. Gözleri Eva'yı aradı. O dudaklarında hınzır bir gülümsemeyle pencerenin yanında ayaktaydı ve Lazecky'nin sözlerini işitince kıpkırmızı döndü.

– Bakın bay Lazecky, benden intikam almak için yeterince nedenlerinizin olduğunu biliyorum. Bunu yüzünüze söylememi ister misiniz? Fazla aceleci olmayın, kaçak avukatçılık, buna pişman olabilirsiniz.

– Bayan, diye bağırdı avukat, ben hiç sizi yaralamak niyetinde değildim. Bu doktor Brych ki...

– Onun adını ağzınıza almayın, diye bağırdı Eva, ve kısa bir jestle Boris'in gülüşünü kesti: Burada tek temiz insan o. Tek, anlıyor musunuz? Siz ötekiler, nesiniz? Pislik!

Bir kerevete oturdu ve yüzünü elleri arasına aldı.

– Amin, diye bağırdı Boris: Ne kadar etkileyici! Bayanlar ve baylar, o sosyetik bir kadın ve o onun çıkar gütmez koruyucusu! Bromfield'de benzer şeyler okumuştum. Gerçek bir tefrika!

– Susun, diye araya girdi Markup ve isyankâr bir tavırla Boris'i süzdü: Sizi insanlara hakaret etmekten men ederim... Onurunuz yok!

– Aptallık yeter! diye bağırdı Raz sabırsızlıkla: Makul olmak gerek. Harekete hazırlanın. Bu kulübede kimse ikinci bir geceye katlanamayacak.

– Ya bu herif gelmezse, ne yapacağız? diye sordu avukat.

– O olmadan da gidebiliriz! Harita üstüne eğilen Raz yüksek sesle düşünüyordu:

– Hans'la konuşayım! Bizimle gelmesi gerek, –belindeki tabancayı gösterdi– gerekirse bu! Kimse bu işe karışmasın, onunla tek başıma anlaşacağım ve mümkün olduğu kadar dostça. Boris, sizi uyardım. En ufak aykırı davranışınızla, öbürlerini tehlikeye atabilecek herhangi bir şey yaparsanız, bu ülkeden sağ çıkamazsınız. Unutmayın bunu...

Ateşli bir tartışma başladı. Başlar Raz'ın haritasına eğiliyor, tartışılıyordu, kesin olan şeyse artık burada daha fazla kalınamayacağıydı, çünkü insanlar çıldırma noktasına gelmişti. Brych kenarda duruyordu, onu unutmuşlardı. Başı dönüyordu. Sendeleyerek kapıya yöneldi, açtı, yapışkan seradan çıktı ve karanlık geceye daldı. Her şeyden önce sadece karanlığı ayırt etti.

"Nereye gitmeli?" El yordamıyla ilerliyordu; kulübenin yakınında çıkıntılı bir kütük buldu ve başı elleri arasında oraya çöktü. Gözlerinin önünde yüzler! Patéra, Bartos, şu söz, bakış ve kargaşaları. Ne kadar kırık, altüst olmuş bir yaşam! O dünyaya geldiği zaman, Birinci Dünya Savaşı'nın topalları hâlâ sokaklarda sürünüyordu ve o yeni bir savaş yaşamıştı. Peki şimdi?

Kapı gıcırdadı, karanlıkta biri yaklaşıyordu. Eva'ydı bu. Neden onu arıyor Eva? Kısık sesle sesleniyordu:

– Doktor... Doktor, duyuyor musunuz?

Brych hareketsiz susuyordu. O bir yabancı kadın, yurtsuz yuvasız bir varlık, bir saman çöpü. Anlamaya başlıyordu ve acıma duygusu gırtlağını sıkıyordu. Eva fark etmişti onu, narin ellerini omzuna koyduğunu hissetti ve kalktı. Eva karşısında ayakta, açık renk kumaş mantosu içinde tir tir titriyordu.

– Doktor... Ne yapmak istiyorsunuz? Doktor?

Brych sessiz duruyor, yağmur damlalarıyla yüklü sert rüzgâr yüzünü ıslatıyordu.

– Biliyorum, diye fısıldadı Eva. Kuşkulanıyordum bundan... Yazık!

Brych onun omuzlarından tuttu, ama Eva sonsuz uzaklardaydı.

– Ne diyebilirim size? Çok az şey: teşekkür ederim! Benim yerimin burası olmadığını anlamama yardım ettiniz. Yapamam... Ya siz?

Parmaklarının altında onun titrediğini hissetti, bıraktı onu ve kolları düştü. Az sonra, Eva sakin ve ölçülü bir sesle şöyle dedi:

– Siz haklıydınız... Biz farklıyız doktor. Ben artık yapamam. Bu doğru ve yine de... Bu benden daha güçlü ve korkuyorum... Ah, ne

kadar inatçısınız! Yapın bunu! Kendimi iyice anlamaksızın, sizi de onaylamaksızın söylüyorum bunu...

Eva birden geri döndü, şimdi küçük siyah gölge uzaklaşıyordu, kulübenin kapısı aralandı, karanlıklara soluk bir aydınlık sızdı ve hepsi bu kadar kaldı. Brych yeniden nemli kütüğe oturdu.

Ve orada, sınırdan birkaç yüz metre geride, ağaçların dalgalanan tacı altında, yolun sınırında, gün doğmaya başladı.

Biraz sonra kalktı ve yapraklar üstüne vadiden esen, karanlık yamaçları süpüren sert rüzgârı derin derin içine çekerek kulübeye girdi.

İçeri giren adam başka biriydi ve o bunu biliyordu.

VI

– Nereye gidiyorsunuz?

Haritadan gözlerini kaldıran avukat Brych'in çantasıyla uğraştığını görmüştü. Brych onun yüzüne bakmak için durakladı. Lazecky tehlikenin kokusunu almış olmalı ki endişeliydi. Petrol lambasının ışığını kapatıyordu. Koca gölge, saçak saçak sarı ışık lekesi! Bütün bakışlar Brych'e çevrilmişti.

O çantasının kayışlarını geçirmişti. Artık kendine daha hâkimdi:

– Dönüyorum.

Sakin sakin duyurulan bu haber bir bomba etkisi yarattı. Ayağa kalktılar, şaşkın soluk alışları kulübeyi doldurdu. Salonun bütün dikkatini üzerinde toplayan bir aktör gibiydi. Brych kapıya doğru ilerledi, ama Lazecky'nin ağır eli onun omzuna kondu.

Brych sert bir şekilde döndü ve elden sıyrıldı.

– Aklınızı mı kaybettiniz doktor? diye sordu avukat ve şişkin yüzünü Brych'e yaklaştırdı: anlıyorum... Pis durum... Ateşiniz var...

– Hiç de değil! diye neredeyse bağırarak karşılık verdi Brych. – Tüm sakinliğini yitirmişti– Tam tersine! İyileştim. Aslında bu sizin

topluluğunuzda o kadar güç değil, hepinize teşekkürler! Özellikle, el ilanınız için size.

– Sen çıldırmışsın! Aklını yitirmişsin! diye gürledi André, benzi soluktu.

– Nasıl istersen! Ama beni tutmaya kalkma. Kararlıyım!

Lanetlemeler, kadınların korkusu! Her yönden saldırıya uğrayan Brych, eğilmiyordu. Markup ayağa kalkmıştı. Sinirli sinirli sigara içen Eva'nın parmakları arasındaki izmarit titriyordu; Brych'e gözlerini kısarak baktı.

Ve İréne! Brych onun bakışını aradı. İréne kerevetin kenarına oturmuş yağmurluğunu ilikliyordu; sarı saçları hafifçe parlıyordu. Brych'in anlamını kavrayamadığı dalgın ve ciddi bir bakışı vardı. İréne ona ne demek istiyordu? "Elveda, İréne! Artık ayrılıyoruz! Gerekli bu, başka türlü yapamam! Buradan gitmem gerek! Kimse beni tutamaz. Güçlü ol, İréne! Sen..."

Çevresindeki artan gürültünün farkında bile değildi.

El kol hareketleriyle Lazecky ona;

– Dinleyin, diyordu, dinleyin zavallı adam. Kendinizi yakalatacaksınız ve onlara her şeyi açıklayacaksınız, ondan sonra hepimiz onların polis devletlerine döneceğiz! Size inanmayacaklar bile. Hapse atacaklar sizi, gülünçsünüz! Sizin çıkarınız için söylüyorum bunu, bir çılgınlık yapmanıza engel olmak istiyorum...

– Onlara gerçeği söyleyeceğim...

– Tanrım, çıldırmış bu adam! diye bağırdı Bayan Klaous: Bunun kötü biteceğini biliyordum ben... Hepimizi darağacına götürecek. Bir şeyler yapın, anlatın ona bunu, yalvarırım size... Hugo...

Ria çılgın bir kahkaha patlattı ve el çırptı:

– Çok güzel.

Klaous çekinerek kızına yaklaşıp sarstı, ama o babasını itti.

Lazecky yeniden sessizliği sağladı; bütün kurnazlığını gösteriyordu. Brych'e yaklaşıp onun omzunu okşamaya başladı. Ani bir değ-

şimle sevimliliğin ta kendisi olmuştu. Alçakgönüllü bir tavırla başını salladı:

– Sevgili meslektaşım, bu akıllıca değil, diye başladı: Kendinizi toparlamanız gerek. Siz bir hukukçusunuz ve parmaklarınıza güvenmeyi bilirsiniz. Burada yalnız siz değil herkes söz konusu. Siz bizimle açıkça konuştunuz, kabul, ama ciddi bir şey var. Görüşleriniz ne olursa olsun size yakınlık duymaktan vazgeçmeyeceğiz, ama burada kadınlar var! Hatta bir de çocuk!

– Bana bunu niye söylüyorsunuz?

– Çünkü sizi bırakmayacağız. Burada hepimiz aynı çamurun içindeyiz dostum! Uyanın! Eğer sizi yakalarlarsa, hepimizi bulurlar ve kaybederiz! Bizi nasıl bir duruma soktuğunuzu görüyor musunuz? Evet, bizi bulacaklar! Sizin inatçılığınız yüzünden! Bekleyin, biz sınırdan geçelim, işte ondan sonra istediğiniz yere gidebilirsiniz.

Artık öfkeli bir saldırganlıkla konuşuyordu; sunduğu kanıtlar duvara sıkılan kurşunlar gibi Brych'in yüzünden sekiyordu. Tehditlere başladı:

– Size ne demek lazım biliyor musunuz? Samimi olarak söyleyeyim, bir katil! Bunun ne demek olduğunu düşünün! Doktor bunu yapamazsınız! Ben size bunu söylerken, sizinle bir ağabey gibi bir baba gibi, bir meslektaş gibi konuşuyorum! Eğitimli ve zeki bir insansınız, öyleyse bunun sizin için bir intihar olacağını biliyor musunuz? Hainlere, polis ihbarcılarına uygulanan muameleye uğrayacaksınız! Yine de istemiyorsunuz... ya da...

Brych sert bir tavırla;

– Bu kadar gevezelik yeter! diye bağırdı.

Yeniden kapanan bu çemberi nasıl kırmalı? Makineli tüfek salvoları gibi kısa soluklarla kesilen cümleler ağzından fışkırdı:

– Ne istiyorsunuz benden! Sizi izlememi mi? Artık yapamam bunu; siz çürümüşsünüz! Sadece pislikler, kundakçı canilersiniz! Oyununuzu anlamak için kendime ne kadar kötülük ettim. Artık an-

ladım ki siz insanların düşmanısınız! Ne istiyorsunuz? Yeni bir savaş mı? Neden?

– Susturun onu! diye bağırdı Bayan Klaous. Çıldırdığını görmüyor musunuz!

– Paranız için, dolandırıcılığınız için demokrasi ve özgürlük yalanıyla ağlaşıyorsunuz, haşere takımı! Bunun için bağırıp çağırıyor, kan dökmek istiyorsunuz... Lazecky, zamanınızın dolduğunu, kimsenin kendini tuzağa kaptırmayacağını hissediyorsunuz. Tuhaf bir demokrasi anlayışı! Kaçın, ama beni rahat bırakın, başaramayasınız diye, geberesiniz diye ben gereken her şeyi yapacağım...

Sesini zorluyordu ama sözleri uğultu içinde, boğuk çığlıklar içinde kayboluyordu. Biri masaya vurdu. Kendiliğinden geri geri kapıya yöneldi. Gözleri önünde yumruklar belirdi. Ve kadınlar! Bayan Klaous bir şirret gibi bağırıp çağırıyor, onu kemikli yumruğuyla tehdit ediyordu. Brych'in hareketleri onu çileden çıkarıyordu.

– Ağzını kapatın, diye gürledi Boris, ama harita üzerine eğilmiş olan Raz onun kolunu tuttu ve geriye savurdu.

Sakin olun, bunu sükûnet içinde çözeceğiz!

Brych omzuna yapışmış olan ve onu ezen Lazecky'nin ağır elini itmeye çalışıyordu.

– Soytarı, diye gülüyordu avukat, salyadan dudakları köpürüyordu: Kötü komedyen! Kime sövüyorsunuz siz?

Brych'in yağmurluğunun yakasına yapıştı, iri parmakları arasında kumaşı buruşturdu ve onu sarmaya başladı. Brych sıyrılmayı başardı. Lazecky sendeledi, çarpık bacaklı masaya düştü, kafası sönen lambaya çarptı. Bu panik yarattı, biri Brych'in boğazına sarıldı, ama Brych görmediği kişinin tam göğsüne vurdu.

– Lambayı yakın, lambayı yakın!

Yeşilimsi aydınlık kulübeyi aydınlattığı zaman, Brych, sıranın üstüne düşmüştü ve öfkeden sapsarı kesilmiş Boris'i gördü. Lazecky kızarmış ensesini kurularken işaret parmağını Brych'e doğrultmuştu:

– Pis bir küçük Bolşevik o dostlarım! Evet, siz bir çılgınsınız! Kitapçıklarla kafasını dolduran zavallı bir herif, sen şimdi neyin adına bizi yargılamak istiyorsun... Neyin...

– Hayır, dedi Brych, bu kez soğuk soğuk: Ben sizi yargılayamam... Bunun için fazla kirliyim, sizin pisliğinizden fazla kirlendim... Ama henüz bazı insanlar var ki onlarda...

– Siz delisiniz...

– Kapatın ağzınızı...

Brych'in gözleri Raz'ı aradı ve iki insanın bakışları karşılaştı. Raz, masanın önünde ayakta, yumrukları haritanın üzerinde, gözleri kısık, alnı burun kökü üstünde bir kırışıkla çökmüş, onu inceliyordu. Brych bu kırışığı iyi biliyordu. Ancak o zaman gerçek tehlikeyi anladı. Burada, bu anda, garip ve uyumsuz dostlukları bitiyor, burada yolları ayrılıyordu. Raz eliyle havayı kesti, sessizlik buyurdu. Herkes susmuştu. Bildiği şeyleri tekrar ediyordu; bu patron iradesine karşı umutsuz mücadelede Brych kaç kez kaybetmişti! Ta lisede ve daha sonra... Raz bir sigara yaktı, üstünlükle dolu gülümsedi ve dumanı tavana üfledi.

– Pekâlâ, devam et François Brych! Yüreğindeki her şeyi söyle!

– Siz buna da layık değilsiniz! Fikrimi değiştirmeye kalkma... Her şey bitti... Hepinizden nefret ediyorum, senden de...

Lazecky André'ye döndü:

– Raz, aramıza bir hain soktunuz. Bu fikir onun aklına birden gelmedi, önceden hazırlanmış bir oyun bu, bir tertip. Bahse girerim polisler bizi gelip bulmaları için yalnızca ondan bir işaret bekliyor. Umarım ki yüklendiğiniz sorumluluğu anlıyorsunuz.

Bu sözler genel bir korku uyandırdı, ama André bir kez daha duruma hâkim olmayı başardı. Brych'i öbürlerinin kinine kurban etmekte kararlı yaklaştı:

– Daha söyleyecek bir şeyin var mı oğlum? diye alaylı sordu ve açık eliyle yüzünü ovuşturarak devam etti: İşte tam da bizim doktorcuğumuz! Seni tanıdığımdan beri, her zaman zararsız yoksul bir

çılgın oldun Brych. Ne kadar zaman oldu? On dört yıl! Bir budalayı ve bir gevezeyi gün ışığına çıkarmak için bu kadar zaman yeter! -Ağzından buz gibi bir gülüş fışkırdı- Ham hayalci! Seni tanıdığım zaman, kıçında delik külotu olan bir dilenciydin, elimden yemek yiyen meraklı ürkek küçük bir hayvandın!

– Hepsi bu mu? dedi Brych sakin sakin.

– Dur bakalım, bu o kadar basit değil. Burada dostluğumuz bitiyor ve bizi bir uçurum ayırıyor artık! Boynunun kırılmasından kaçınman için seni uyarmak istiyorum! Onun ödevlerinden kopya çekerdim bayanlar baylar, çalışkan bir öğrenciydi doğrusu. Ve aptal değildi. Ondan bir aydın çıktı! Bir aydın! Eskiden aptalca idealizmi ile eğlendirirdi beni. Evet doktorcuğum, dünya adalete susamış. Yaşasın sosyalizm! Hatırlasana, daha birkaç gün önce nasıl duraksıyordun ve sonunda dilenci torbanla kokmuş bir köpek gibi kapımı çaldın. Ama şimdi artık bu iş daha ciddi! Eğer beynini dağıtmak için bir tabanca almak isteseydin, bunda hiçbir sakınca görmez, hatta sana yardım ederdim. Ama eğer bizi güç duruma sokmak istiyorsan, bunu başaramayacaksın! Hayır! Cesaret bile edemeyeceksin! Duygusal olmadığımı bilirsin...

– İstediğini söyle, ama cesaret edeceğim, diye bir solukta karşılık verdi Brych.

Raz soğuk bir kahkaha patlattı ve parmağıyla Brych'i gösterdi:

– Ben ne yapacağımı biliyorum dostlarım. Sükûnetinizi koruyun, bu işi onunla halledeceğim. Ben onu kendi elimle besledim ve gerekirse elimle kafasına bir kurşun sıkmakta duraksamayacağım! Ve sen, aklını başına topla! Beni çileden çıkarma! Buradan çıkamayacaksın, diretme!

Brych kapıya doğru döndü ve elini kapı koluna uzattı. İki, üç adım! Ürperiyor ama dayanıyordu.

Kargaşa başladı. Kaçmak için aceleyle valizler yeniden toplandı. Brych, Klaous'un Herr Hans'ı çılgınca sarstığını ve parmakları arasına birkaç banknot sıkıştırdığını, Boris'in gizlice kardeşine yaklaştığını, Bayan Klaous'un tepinen oğlunun ağzına elini koyduğunu gördü.

Lazecky kapıya doğru koştu, oraya geniş omuzlarını dayadı, çarmıha gerilmeyi bekliyormuş gibi kollarını iki yana açtı.

– Akıllıca davranın! Sakin olun! Susun, dostlarım! Ter yanaklarına akıyordu.

Masadan kısa bir emir çınladı:

– Dur!

Herkes çivilenmiş gibi kaldı. Brych korkunun boğazına sarıldığını hissediyordu. Aynı zamanda öfkeli bir kederle titriyordu.

– Daha uzağa gidemeyeceksin, seni uyarıyorum, dedi Raz: Beni tanırsın!

Brych'e doğru iki adım attı, elini cebine daldırdı ve oradan bir tabanca çıkardı. Sonuç kendini bekletmedi. Yüzler korkudan taş kesilmişti, Camille Taïchman'ın metresi kulaklarını tıkayıp gözlerini kapadı. Klaous yarı açık ağzıyla önüne bakıyordu. Markup birden ayağa kalktı ve sıçramaya hazır öne eğildi. İréne nerede? Brych çevresine bakındı ama göremedi onu. Nerde o?

Lazecky kurşunun menzilinden uzaklaşarak az önce bıraktığı kapı kolunu aradı. Kapı kolu soğuktan donmuş gibiydi. Sırtından soğuk ter akıyordu. Sonra sessizlik oldu. Fırtınanın habercisi sessizlik. Kuşkusuz hayatı ile ödeyeceği bir dostluğun sonundaki sessizlik. Doğruca tabancanın siyah ağzına bakıyordu. Ölümün meraklı bakışını daha hiç böyle bir yoğunlukta saptamamıştı. "Acaba rüya mı görüyorum?"

Her biri bir hayat kadar uzun süren kötü saniyeler.

Çok uzaktan geliyormuş gibi görünen bir ses bağırdı:

– Brych! Zorlama beni... Çıldırmışsın sen...

Yağmur yüklü sert rüzgâr kulübenin kapısına çarptı ve aralıklardan içeri giren rüzgâr alevi titreştirdi. Sessizlik! Boris gürlemeye başladı:

– Fazla uzadı bu iş! Davranın! O bir hain, kızılların casusu! Bir köpek gibi gebertelim onu...

Boris sinirlerinin boşalmakta olduğunu hissediyordu. Korku boğazına sarılıyor, organlarını uyuşturuyor, kaçma arzusu veriyordu.

– Ne bekliyor bu budala?

Sessizlik... Eva mekanik bir bebek gibi kalktı ve omuzları eğik, Raz'ın yanında dikildi. Artık o zorlama sakinliğinden eser yoktu; bu ölümcül mücadelenin etkisi altında yüzü titriyordu. Herr Hans hiçbir şey onu ilgilendirmiyormuş gibi önüne bakıyordu. Klaous ise korku ve dehşet arasında ağzını kapatmayı unutmuştu. Vakit gelince gitmek, kaçmak istiyordu. Ne olacak? Lazecky, Vezüv'ün patlamasından şaşkın bir Pompei sakini gibi, kerevetlerin karşısında hareketsiz duruyordu.

– Dostlarım, sakin olun, anlaşmamız gerek... İyi insanlar arasındayız...

Brych hâlâ ayaktaydı. Eli kapının kolunda, şaşkın, soğukkanlılığını yitirmiş duruyordu! Dayanmalı! Korkuya kapılmamalı! İréne nerede? Yeşile çalar karanlığı araştırıyordu, ama boşuna! Nerede o? Düşünmeli, kafanın içindeki fırtınayı durdurmalı. Sonunda ona söylemeli... Konuşmalı! Söylemediği ne çok şey var! Patéra, Bartos. Bu garip adam geçen gün ne dedi: "Anlamalı ve hareket etmeli!" Yazık onlar bilmeyecek...

Kendine, François Brych diye birine duyduğu acıma onu boğuyordu ve tabii öfke... Son dakikada, onun elini kolunu bağlayan bu acımasız dünyaya karşı öfke! Ne yapmalı! Bağırarak, körcesine, göğsünü mermilere açarak atılmalı mı? Hayır! Gerekmez! Şimdi yaşamak gerek, bunu anlamaya başladı artık... Kapı kolu gıcırdadı, gıcırtısı kemiklerini iliğine kadar sardı. Brych! İleri! Ama nasıl? Döndü ve zavallı cesaretinin son kalıntılarını toplayarak eşiği aşmak için atması gereken adımı, en zor ve belki de hayatının en pahalı adımını ölçtü. Kalbi çarpa çarpa soluyor, ama vazgeçmiyordu.

Raz'ın alnında boncuk boncuk ter damlaları belirmişti.

Boris kudurmuş bir köpek gibi Raz'ın üstüne atıldı ve onun ellerinden tabancayı kaptı.

– Geber! Geber! diye gürledi, ama tam tetiğe bastığı anda biri onun kolunu büktü. Eva'ydı bu. Alınlık tablasına saplanan ve kulübenin duvarlarında boğulan sağır patlama yankılanmadı. Kurşun Brych'in elinin yanındaki bir tahtaya saplandı.

Brych, Eva'ya baktı. O ellerini şakaklarına koymuştu ve gözyaşları yanaklarına akıyordu. Kalan son gücüyle sıraya çöktü.

Raz, Boris'i itti, tabancayı aldı ve yeniden Brych'e doğrulttu.

Bu sırada, Markup korkusundan sıyrılıp bir boğa gibi, bütün vücuduyla Raz'ın üstüne atıldı:

– Katil! Buna izin vermeyeceğim...

Arkadan, Lazecky'nin ayı elleri onu kemerinden yakalayıp kulübenin bir köşesine doğru, döşemede sürükledi. Kendini tekmelerle savunan delikanlı, Lazecky'yi yere devirmeyi başardı. Bu göğüs göğüse mücadeleyi hırıltılar belirgin hale getiriyordu. Boris yeniden toparlandı ve Raz'a doğru bağırmaya başladı:

– Korkak! Bakın ona! Ateş etmeyecek! Ne bekliyorsunuz? Herkesin çıldırmasını mı? Ben buradan sağ çıkmak istiyorum...

Tabancanın siyah ağzı yeniden Brych'in göğsüne çevrildi. "Sonum geldi!" Bu düşünce şimşek gibi hızla, acısız, uyuşmuş beyninden geçti.

Yeniden kapı kolunu sarstı.

VII

Brych daha sonra bu sahneyi anımsadığında, bütün bunlar onda bir sayıklama etkisi yaratıyordu. Daha sonra ne oldu?

Boğucu bir sessizlik içinde dışarıdan bir gürültü işitildi. Belki yağmurlu rüzgârın kımıldattığı dalların çıtırtısı... Hayır! Bir taşın üzerinde nalçalı bir ayakkabı, sonra eşiğe gittikçe yaklaşan duraksar ve kaçak adımlar.

Sessizlik... Her şey bitti!

Brych gözlerini öbürlerinin yüzünde dolaştırdı. Heyecanla açılmış gözbebekleri sadece kaygılı bir boyun eğmeyi ifade ediyordu.

Tuzağa düşülmüştü! Artık kımıldamaya gücü yoktu. Raz tabancasının namlusunu kapıya doğrulttu ve nişan aldı.

Brych dışarıdan kapı koluna sarıldıklarını hissederek çabucak elini çekti; sanki kulübeye bir cani giriyormuş gibi, kapı yavaş yavaş açılmaya başladı. Karanlıktan alacakaranlığa, ışıkta kısılmış küçük gözler, çıkıntılı çene, yumuşak siperli bez kasketi altında basık alın, diken diken siyah kıllarla kaplı sarı bir yüz belirdi. André tabancanın namlusunu indirdi ve adam bir yılan esnekliği ile kulübenin içine daldı. Lambaya yaklaştı, sonra sorgulayıcı ve şaşkın bir tavırla, küstah bir cesaretle yüzlere baktı.

– Na was...[1]

Sessiz bir korkuyla ona bakıyorlardı; kafalarda, çekine çekine, kurtuluşun önsezisi uç veriyordu.

Yalnızca Herr Hans canlandı ve sandalyesinden ayağa kalktı:

– Aber, das ist doch Hermann![2] dedi genizden Almancasıyla.

Sonraki çalkantı içinde, Brych, sessizce görünmeden karanlıkta kaybolma fırsatı buldu. Islıklı gecenin içine sıçradı; sırtına bir rüzgâr esintisi çarptı; obur parmaklarını onun saçlarına daldırarak onu ileri itti.

Bir kör gibi geçtiği yoğun karanlıklarda yutuldu, sendeleyen adımları onu engebeli yol boyunca sürüklüyordu. El yordamıyla yürüyor, dalların iğne yaprakları cop gibi yüzünü yaralıyordu. Yokuş aşağı gidiyor, ayaklarının altında çakıl taşları yuvarlanırken yavaş yavaş ilerliyordu.

Çıkıntılı bir köke takılıp ıslak eğrelti otlarının içine düştü.

Bir kibrit çakmaya çalıştı, ama boşunaydı çünkü kutu ıslanmıştı. Doğruldu ve sendeleyerek yürüyüşüne devam etti.

---

1 Pekâlâ...

2 İşte Hermann!

Ormanın kara kütlesi iç karartan bir biçimde önünde dikiliyordu. İleri!

Ormanın sonuna yaklaşırken, karanlığı iyice yoklamak için gözlerini açtı. Soluğunu iyice bastırıyor, ama yüreği böğründe bütün gücüyle çarpıyordu. Deli mi oluyordu? Karanlığın perdesinde, üç dört adım önünde ancak seçilen bir leke parlıyordu. Elini uzattı, karanlığı yokladı ve eli ılık bir şeye rastladı. Yağmurdan ıslanmış bir insan eliydi bu.

Bir korku çığlığı atmaktan kendini alamadı.

Önünde ayakta bir kadın vardı, karanlıkta hatları belli belirsiz seçiliyordu. Tanıdı. Ona doğru atıldı. Sarıldı, yüzünü alnına yaklaştırdı. Bitkin kadın hafif kumaştan mantosu içinde titriyordu.

– İréne! dedi bir solukta.

Duyuları ona oyun oynuyordu belki... Ama hayır, bu oydu işte. O kollarında titriyor, sokuluyor, fısıldıyor, ama rüzgâr sözcükleri dudaklarından koparıp karanlık geceye savuruyordu. Orada, şaşkınlıktan çarpılmış, en ufak bir söz bile edemeden, karanlıkta iki sürgün gibi karşı karşıya ayaktaydılar. Brych onu omuzlarından yakaladı ve ölüm uyuşukluğundan çıkarmak ister gibi sarstı.

Atkısını çıkardı ve genç kadının boynuna doladı.

Tükenmiş bir kadınla birlikte gecenin kuyusu dibinde, ayaklar altında yolların kaybolduğu, uzaktan köpeklerin havladığı bir ormanın ortasında, yapayalnızdılar.

Boğuk bir hıçkırık arasında İréne'in sözleri ulaştı ona:

– Artık devam edemem... Yapamıyorum! Dönmek istiyorum... Onunla gidemem! Oraya dönmektense ölmeyi yeğlerim...

Brych onu yeniden sarstı. Ormanın uğultusunu bastırmak için sesini yükseltmesi gerekiyordu. Sonra, onu korumak ister gibi göğsünde sıktı.

– Kendine gel, ağlama!

Bu umutsuz anda sanki birden bir kapı açılmış gibi oldu ve sözcükler ağzından döküldü:

– Gideceğiz İréne! Artık korkacak hiçbir şeyin yok... Yeniden başlayacağız... Başka türlü!

Ah! Dağların tepesinde, rüzgârların içinde, nisan sonundaki bu gece! Yamaçlar boyunca ıslık çalan bu gece, sisle yüklü yağmuru bulutlardan koparan, dallarda hıçkıran gece!

Sarhoşlar gibi sendeliyorlardı, dalların tohum torbaları yüzlerine su damlaları düşürüyordu. Ağaçtan ağaca! İşte yol! Şimdi nerede?

– İleri İréne, dayanmamız gerek!

Bazen, İréne devam edemiyor, yıkılıyordu. Kollarında uyukluyordu. Brych, dalların çatırtısı arasında, sesini zorlayarak onunla konuşuyordu. Ağladığını duyuyor, omuzlarına sarılıyordu.

Zaman zaman dinleniyorlardı. Brych, cesaretinin ve gücünün son kalıntılarını ortaya çıkarmak için genç kadının ıslak saçlarını okşuyordu ve yorgun yüzü boyunca ter damlaları akıyordu.

– Haydi! İréne!

Ormandan çıktıklarında usul usul şafak sökmeye başlamıştı.

İréne, taşlar üstünde köpüklenen ve vadiye atılan bir derenin kıyısına yığıldı; Brych yanına diz çöküp buz gibi suyla onun yüzünü yıkadı ve onu kollarına aldı.

Rüzgâr yorgun bir köpek gibi yatışmıştı. Brych sabahın habercisi sisin içinde, dağın iki yamacı arasına sıkışmış vadinin çimenlerini seçebiliyordu.

Batağın yumuşak toprağı sendeleyen adımların altında gömülüyordu. Sis çökmüş sazlar arasında ilerliyorlardı. Yakınlarda yabancı kokusu alan köpeklerin düşmanca havlamaları çınladı. Köy yakındı.

İleri! Bilgiden çok güdünün kılavuzluğunda ilerliyordu Brych. Sonra sabahın ilk aydınlığının soğuk sislerin yapışkan örtüsünü parlattığını gördü. Kollarında baygın bir kadınla birkaç gün önce dağa gitmek üzere ayrıldığı boş kulübeye vardığı zaman, neredeyse gün doğuyordu. Geçmişe gömülen bu olay ona çok uzak göründü. Kulübenin çatısı gözlerinin önünde unutulmuş bir efsanenin hayali gibi belirdi.

Kapıya bir tekme indirdi ve içeri daldı. İréne'i kulübenin köşesindeki saman yığınına bıraktı ve yorgunluktan bitap düşmüş halde onun yanına yığılıp uykuya daldı.

Ne zaman uyandığını Allah bilir; zaman duygusunu yitirmişti. Bütün vücudunu sarsan açlık duygusu onu kendine getirdi. Çantasını karıştırıp bir parça ekmek çıkardı ve onu oburca ısırdı. Sonra genç kadına baktı. Yanında yatıyordu, saçlarına saman tutamları yapışmıştı, göz kapakları kapalıydı ve uyuyordu. Uykusunda konuştuğunu duydu, ateşten yanan alnına elini koydu. Ayağa kalktı, dışarı bakmak için kapıya yanaştı. Karanlık yeniden vadiye çöküyordu. Ne kadar uyumuşlardı? İréne'in yanına döndüğünde onun camsı bir aydınlıkla kendisine baktığını gördü.

Brych kazağını çıkardı ve soğuktan titreyen İréne'in üzerine örttü.

– Beni duyuyor musun? diye usulca sordu ona.

İréne kımıldamıyordu, gözleri hâlâ düşlerle doluydu: savaş zamanı, fabrikada çalışıyor; parlak sübapların üzerindeki şapkaları sıkıştırmak gerek, sirenler inlemekte! Kart basacak, bekçi kulübesinde nöbetçinin önünden geçiyor ve orada, çatlak duvarın karşısında, dudaklarında her zamanki gülümsemesiyle sevgilisi onu bekliyor. O izlenmediğinden emin olmak için omzu üzerinden geriye bir göz atıyor. Savaş yakında bitecek sevgilim, aşkım, insanlar birbirlerini öldürmeyi bırakacak!

İréne'in açılmış göz bebekleri "Neredeyim?" diye soruyordu Brych'e.

Geçirdiği sarsıntıdan yavaş yavaş kurtularak Brych'i tanıdı ve kendini daha iyi hissetti. Artık düzgün soluk alıyordu. Brych bayat ekmekten bir parça koparıp İréne'e verdi. Bayat ekmeği iştahla ısıran İréne, açlığından özür diler gibi ürkek gülümsedi. Brych yüzünü okşadı onun:

– Nasıl hissediyorsun kendini?

– Daha iyi...

Kalktılar ve çürük saman kokusundan sarhoş, sendeleyerek, yoğunlaşan karanlığa daldılar.

Brych çekinerek onun omuzlarına sarıldı. Köyü ve köpeklerin havlamalarını arkalarında bırakarak ara yolun çamurunda yürüdüler, bir açıklığı geçip koruluğa girdiler. Brych, gözlerini İréne'den ayırmaksızın önündeki dalları bir yana çekiyordu. Konuşmadan, sessizce yürüyorlardı. Brych ceketinin cebini karıştırdı ve nemli bir izmarit çıkarıp tüttürdü. Bir kavşakta İréne'i bekledi ve onun güçsüz omuzlarına elini koydu. İréne başını geriye atıp onun tam yüzüne bakarak, açıklanmamış sorusuna bir baş işaretiyle olumlu cevap verdi. Evet, sonuna kadar yürüyebilecekti!

İki saatlik ağır bir yürüyüşten sonra ormandan çıktılar. Ayaklarının altında, vadinin karanlığında küçük kentin ışıkları parlıyordu. Gürleyerek köprüyü geçen soluk soluğa küçük treni gördüler. Gar binasına doğru otla kaplı bir bayırdan aşağı yürürken Brych İréne'in elini tutuyordu.

Hafif bir rüzgâr, dağların yamaçlarında yumuşak karınlarını ovalayan dağılmış bulutları doğuya iteliyordu.

Brych İréne'e döndü ve onun sakin bir sevinçle, çimenlerin üstünde kollarıyla denge bulmaya çalışarak cesurca yürüdüğünü gördü. Bir dereden sıçramasına yardım etti. Evlerine dönmeleri gerek, olabildiğince çabuk! Brych onu evine, Javori'ye, ailesine gönderecek. Javori'ye!

Ama sonra? İkisinin bir yuvası var mı? Onların arkalarında bıraktıkları sadece atılmış köprüler, yakılmış ve kullanılmış topraklar! Brych havayı dolu dolu ciğerlerine çekti ve solan gökyüzünü seyretti. Durdu, İréne'in elini tuttu. "Ne kadar iyi" dedi kendi kendine "cesur! Biz yeniden başlayacağız!" Elinin altında titreyen, gücünün sınırındaki bu kadını görünce içinde gurur uyandı.

– Gara geliyoruz!

Reçine kokulu kütük yığınlarını dolandılar, parlayan rayları ve ayaklarının altında gıcırdayan ıssız peronun kumunu geçtiler. Soluk bir ampul yandı. Karanlıkta yavaş yavaş bir lokomotif belirdi, bürodan kır-

mızı kasketli bir adam çıkıp yaşlı bir bayanın indiği ince gölgeyi bekledi, sonra hareket işaretini verdi ve gökten düşen iki yolcuya döndü:

– Tren mi bekliyorsunuz?

Brych, Budejovice'e gitmek istediklerini açıkladı, memur şaşkın bir tavırla onlara baktı, ama sonunda onlara gece trenine binmelerini öğütledi ve soğuk bekleme salonuna girmeye davet etti.

– Sobayı yakabilirsiniz. En az üç saat beklemek zorundasınız. Hayır, kentte ne yazık ki otel yok.

Memur yeniden bürosuna döndükten sonra Brych, İréne'i bekleme salonuna götürdü. Bir sıraya oturdular. Brych çantasını açtı ve bitkin genç kadının ayakları için kuru çoraplar çıkardı, sonra onun üstüne pardösüsünü örttü.

– Dinlen, çok zamanımız var!

Çantasında sigara kâğıdı buldu, ceplerinin kıvrımlarında kalmış tütün yapraklarını en ufak kırıntısına varıncaya kadar çıkardı, ince bir sigara sardı ve onu tadını çıkara çıkara içti.

Perona çıktı ve ancak o zaman duvar saatinin tik takını algıladı.

Bekleme salonundan gelen zayıf bir çığlık onu daldığı düşünceden kopardı. Yanılıyor muyum? Koşarak kapıyı geçti ve İréne'i gördü. Karanlığa dikilmiş faltaşı gibi gözleriyle hızlı hızlı soluk alıyordu; gözlerini kapayıp ellerini şakaklarına bastırdı. Dizinin üzerinden bir mektup düştü yere.

Ne olduğunu anlayamayan Brych onu kollarıyla sardı.

– Ne var?

Dehşetle kendi üzerine kapanıp iki büklüm olan İréne'in yüzünü elleri arasına aldı. İréne ayaklarının ucundaki mektubu gösteriyordu.

– Bak... Bak!

– Ne bu? Kim verdi bunu sana?

– Bunu bana o verdi, kulübede... Oku!

Brych mektubu aldı ve ampulün solgun ışığında okudu. Anlayamıyordu, acele çiziktirilmiş satırlar gözlerinin önünde dönüp du-

ruyordu... Bekleme salonunun camları üzerinde yağmur damlaları tıkırdamaya başladı. Mektubu sonuna kadar okudu. Tüyleri diken diken olmuştu.

Bütün bunlar ne zaman bitecek?

İréne'in yengesi Bozena Straka, Vaslav'ın, millî komite toplantısından dönerken saldırıya uğradığını yazıyordu. Polis caninin eski cam fabrikası sahibinin küçük oğlu Boris Taïchman olduğunu kolayca saptamıştı, ama o kaçmış ve hâlâ yakalanmamıştı. Bereket versin ki Vaslav saldırıdan az sonra arkadaşları tarafından bulunmuştu ve şimdi hastanedeydi. Bıçak darbesiyle iki yerinden yaralanmış, kasları ağır zarar görmüştü. Doktorlar kısmi bir sakatlıktan korkuyorlardı. Vaslav için bunun ne demek olduğunu tahmin edersin İréne, diye yazıyordu Bozena. İşsiz... O daha bilmiyor bunu. Çok kan kaybetti, ama güçlü vücudu sayesinde yarası öldürücü değil. Sana selam yolluyor İréne ve seni çok düşünüyor. Ben ve çocuklar da. Bizim evde her şey altüst, yakında çıldıracağımı sanıyorum ve baba vaktini bir çılgın gibi bahçede dolaşarak geçiriyor, daha bir kelime etmedi...

Brych, İréne'in sesini duyunca okumayı bıraktı. Onun sözlerinin açıkladığı ve kayıtsız sükûneti korkutucuydu.

– Bu benim kabahatim François, şimdi anlıyorum bunu. Vaslav bana söylemişti, bana yardım etmek istiyordu o. Daha iki gün önce bu insanların yanında olduğumu düşününce ürperiyorum...

Brych susuyor, sonuna kadar konuşsun istiyor, sabırla, yumruklarını sıkmış, umutsuzluğunun ilk dalgasının düşmesini bekliyordu. Ve yine de, inatla başını sallayıp onun sözünü kesti:

– Bu senin kabahatin değil... Benim de değil... Söyleyecek hiçbir şey bulamıyordum... Haklıydın sen, ben suskun bir insandım... Ama artık ileriye bakmamız gerekiyor.

Bekleme salonunun önünden bir marşandiz treni gürleyerek geçti, soluyan küçük lokomotif geceye kıvılcım demetleri saçtı, sonra eski duvar saatinin tik taklarıyla yeniden tartımlı sessizlik başladı.

İréne dirseklerini dizlerine dayamış hareketsiz önüne bakıyordu.

– Onu terk ettim, dedi usulca... Onu, kocamı!

Brych'in kafasında yavaş yavaş düşünceler sıralanıyor, açıklık kazanıyordu. Konuşmaya başladığında İréne şaşkınlıkla başını kaldırdı ve yüzüne baktı. Brych sakin ama kararlı bir sesle konuşuyordu.

– İyi yaptın İréne!

Onun soğuk elini buldu ve sıktı.

– Peki şimdi? diye sordu İréne.

O bu soruyu kendisine yöneltiyordu sanki.

– Korkma! Yeniden başlarız! Ben vaktinde anlamış olsaydım, bütün bunlar belki asla olmazdı... Bu kadar sıkı ağızlı olmasaydım... Birlikte döneceğiz ve birlikte yeniden başlayacağız... İyi biliyorsun ki ben seni sevmekten hiç vazgeçmedim... Bunu sana nasıl söyleyeceğimi bile bilmiyordum...

İréne elini ağzına koyduğu zaman sustu Brych. Anladı. İréne kollarında küçücük olmuştu ve hâlâ yanaklarına gözyaşları akıyordu.

– Artık kimsenin değilim ben... Ondan kurtuldum... Canavar o... oradaki bütün insanlar canavar...

Elini Brych'in omzuna koydu. Gözleri korkuyla açılmış, durmadan fısıldıyordu, aklına gelen her şeyi söylüyordu.

– Dönüp beni aramasından korkuyorum, her şeyi yapabilir o... buradan gitmek, dönmek istiyorum François!

Brych onu hafifçe sarstı, İréne'in ateşi vardı ve bilincini etkiliyor olabilirdi.

– O bizi burada bulacak, diye fısıldıyordu, kurnazdır o, şimdiye kadar tanımıyordum onu, saklamayı, beni susturmayı biliyordu... Beni sevdiğini sanıyordum... Beni sevmiyor, sevmeyi bilmiyor, hatta buna yeteneği yok, sadece kendini seviyor o... Ben onun yanında, asla bir küçük sıçandan başka bir şey olamadım, bana hâkim olmayı her zaman başarıyordu, bütün gücümle kendimi savunduğum zaman bile... Ve sen... Yukarıda seni gördüğüm zaman, dönmem gerektiğini anladım... Yaşamak istiyorum ben, anlıyor musun?

Brych sarıldı ona; bu narin kadının yüreğinden geçen umutsuz mücadeleyi anlamaya başlıyordu. Uyandığını, yüreğinin içindeki sert kabuğun çatladığını hissediyordu... O artık güçlü, cesur İréne'i bulmuştu. Genç kadın hâlâ titreyerek ona bakıyordu. Gurur ve heyecan Brych'in boğazını sıkıyor, artık konuşmuyordu. Saçlarını okşadı ve ayağa kalktı.

İréne ahşap arkalığa dayandı, gözlerini yumdu ve usulca uyukladı. Brych ayaklarının ucuna basarak perona gitti. Yorgunluktan başı çatlıyor, gözleri yanıyordu, ama yine de havayı dolu dolu göğsüne çekti. Topuklarının altında kum usul usul çıtırdıyordu. Yakasını kaldırdı, sırtını duvara dayadı. Rüzgâr! Vadinin içinde bir çılgın gibi koşturuyor, sağlam durmayan her şeyi oyununa sürüklüyor, hırsla tellerde uğulduyor ve sac pankartları gıcırdatıyordu. Yolun kenarındaki kırmızı aydınlık, çimento sınır işaretleri, bütün bunlar çalkalanıyor, gecenin inleyen ırmağında yüzüyordu.

İstediği kadar güçlü essin rüzgâr! Brych yüzünü sundu ona.

Başının üzerindeki ampul yandı, kendini geceye sundu. Brych'in eli iç cebine dokundu. Oradaydı!.. Cüzdanını çıkardı ve kâğıtlar arasında, şu son günlerde çok düşünüp durduğu o katlanmış kâğıdı buldu. Ampulün sarımsı ışığında karalanmış birkaç kelimeyi okudu. "Londra'da basit bir adres, bunu size vermekle hiçbir risk almıyorum. Ön adımla Oscar'ım ben, doğru yolu bulacağınıza inanıyorum." Raylara yaklaşarak, kâğıdı küçük parçalar halinde yırtıp rüzgârda savurdu.

Kâğıt parçacıkları başının üstünden uçuştu, gece onları yuttu.

Brych gökyüzüne baktı, ellerini cebine soktu. Rüzgâr alçak bulutları doğuya sürüklüyordu. Simsiyah gecede bir zil çaldı, büronun camlı kapısı açıldı ve kasketli ince bir gölge çıktı. Adam, dar redingotunu düğmeleyerek yolcuya döndü:

– Hazırlanın! Tren bir dakika sonra burada olacak!

VIII

Duman bulutu içindeki sabah ekspresi, uyutan ritmiyle yeşil tepeleri dalgalanan bol koyaklı manzarada sakin sakin yol alıyordu; bir çam ormanını geçtikten sonra tekerlek tıkırtıları bir gar girişindeki makası aştı. Ve yeniden mayıs güneşinin altında sakin, görkemli kırlar, sonra bir çam ormanı, bir ırmak, beyaz bir yol; sürülmüş toprak izleri bir mıknatıs çekiciliğiyle güneş ışınlarını okşuyordu.

Toprak esmer, yeşil, altın sarısı...

Bir küfenin altında iki büklüm olmuş yaşlı bir kadın küçük ağzını kımıldatıyor ve onun karşısında yanık yüzlü yaşlı bir adam, başparmaklarına bakıp yaşlı kadının gevezeliğini dinlerken kazınmış başını sallıyordu. Derin bir soluk alıp sırlarını açtı kadın: evli kızına gidiyordu. Yanında bir küçük sepet, bir bezin altında Paskalyalık iki semiz piliç cıvıldıyordu.

Pencere yanında karşı karşıya oturan bir kadın ve bir erkek, iki yorgun turist, manzaranın seyrine dalmışlardı. Yoğun bir orman ufku kapattı ve adam kadına eğilerek tatlı tatlı sordu:

– Kendini iyi hissediyor musun?

– Trenin hareketi bana iyi gelmiyor, diye karşılık verdi kadın, ama hemen cesaretle ekledi: yakında geçer!

Ekspres şimdi geniş bir manzaraya açılıyor ve kadının solgun yüzüne güneş düşüyordu. Elleri dizlerinin üzerinde ve hafifçe gülümserken kadın, bir bekçi kulübesinin bahçesinde pembe bir elma ağacı çiçekleniyordu.

Tabor-Benesov-Praha.

Garın uğuldayan holünden yolcuların seli onları doğruca şoseye götürdü. Kent, güneş ve garın karşısındaki bahçenin çiçekleri karşıladı onları. Ayakta, yan yana, hareketsiz, kamaşmış gözleriyle çevrelerine bakıyorlardı.

Şimdi nereye gitmeli?

Brych, İréne'in koluna girdi ve yürüyerek Prag sokaklarını geçtiler.

Rieger bahçelerinin beton yolları boyunca iki çocuk gibi elele sessizce yürüyorlardı. Aslında konuşmak neye yarardı ki? Brych yandan ona bakıp yorgun ve düşünceler içinde kaybolmuş yüzünü görünce gülümsedi. Onun soluklanması için bir leylak ağacının yanında durdu. Bir dal eğdi ve sert yanaklarını çiçeklerin mor salkımına daldırdı. Canlı, güneşe batmış kent aşağıda gürlüyor, tepelerinin ve Petrine yaylasının eteğinde soluk alıyordu; Brych'in bakışı kulelerin göründükleri ışık saçan çatılara kaydı, sonra dönüp yanındaki sessiz kadının üzerinde durdu.

Onu kollarıyla sardı, kendine doğru çekti ve yürümeye zorladı.

Sahanlık sökülmüş döşeme taşlarıyla karşıladı onları, küvetin dibine su damlıyordu. Açık pencereler bir bayram yemeğinin bütün kokularını sızdırıyordu; karşıda biri çok renkli bir balonu gökyüzüne bıraktı ve bir çocuk gülüşüyle izledi onu. Brych uçan bir serpantini yakaladı ve onu tekrar uçmaya yolladı. Ev sahibinin penceresindeki iri Ankara kedisi tembel hareketsizliğinden ayrılmaksızın, küçümser bir tavırla onu inceliyordu.

Brych mektup kutusunu açtı, anahtarını buldu ve odanın küf kokan soğuğuna girip İréne'in eşikten içeri girmesini bekledi. Sonra pencereleri açtı ve odaya temiz hava girdi.

Odası harap bir haldeydi. Eski halının üzerinde hâlâ gazeteler ve dergiler sürünüyordu; Brych onları kitaplarını sahafa götürürken kitaplıktan çıkarmıştı. Dnesek ve Svobodné Noviny'nin eski sayıları, tiyatro programları, ders notları ve İngilizce ticaret el kitabı. Onu yerden alıp kapağını üfleyince ince bir toz tabakası yükseldi. Ardına kadar açtığı zavallı annesinin dolabında yıpranmış birkaç pılı pırtıdan başka bir şey yoktu, bütün elbise dolabını Mont-de Piété'ye bırakmak üzere boşaltmıştı ve plaksız gramofon, üstünde buruşuk pijamasının süründüğü dağınık divan, izmarit taşan kül tablası...

Masanın kenarında o aptalca vasiyetnamesini buldu. Bir utanç duygusuyla yırttı onu ve parçaları sobaya soktu.

Neyle başlamalı? Her şeye baştan başlamak gerekecek. Elbiselerinden ve boş odasından başlayacak, düşünceleri ve tüm yaşamıyla

devam edecekti. Bir şey değil! Böylesi daha iyi! Bütün şu eski düşünceler bitti! İktisat öğrencisi olarak Brych neredeyse rahatlamıştı.

İréne döndü. İréne bu çölün ortasında ayaktaydı, sanki odayı ilk kez görüyormuş gibi çevresine bakınıyordu. Bir yabancı gibi... Yorgun görünüyordu, dağınık saçları alnına düşüyor, boş gözleri yaşadığı korkunç günlerden izler taşıyordu. Sonra bildik bir tavırla sarı saçlarının dalgasını geriye attı. O burada ne arıyor? Çok zaman önce kendisi gitmiş buradan! Şu küçük sevimli ayrıntılar: divanın ortasındaki çukur, duvardaki tavşan kafasına benzeyen küçük leke, eskiciden satın alınmış sallanan sandalye... Topu ve temizleme fırçasıyla o siyah akrobat dar bir tahta üzerinde bacadan bacaya atlayarak karşıdaki evin çatısında yine dolanıyor mu?

İréne'in bakışları kapağı tozlu siyah piyano üstünde durdu. Belirsiz, nerdeyse kendiliğinden adımlarla yaklaştı ona, açtı ve ince parmaklarını tuşların üstüne koydu. Yanlış bir akort küçük harap odayı doldurdu: "Akort edilmesi gerek" diye düşündü hoşnutsuz.

İréne ürkerek döndü ve onun gülümsemesiyle karşılaştı.

Brych yanına yaklaştı ve hiçbir şey demeden, kömür tozlarıyla lekeli yağmurluğunu çözdü, kollarından çıkarmasına yardım etti. İréne karşı çıkmadı. Brych bükülmüş omuzlarının ardından usulca kavrayarak onu eski divana ittiği zaman da karşı çıkmadı.

Kendini çok iyi hissediyordu, güveni yerine gelmişti, her şey açıktı ve Brych eğilip de kulağına "otur İréne, kendi evindesin!" diye fısıldadığı zaman bunu iyice anladı.

Ertesi sabah Brych onu gara götürdü ve trenin hareketine kadar peronda bekledi.

Sonra, her gün onu şirketin betonarme binasına götüren bildik yolu izledi. Elinde kalan tek giysisini giymiş olarak, cari hesaplar B'nin kapısında göründüğü ve kararlı bir yürüyüşle eşiği aştığı zaman, şaşkın sorularla karşılaştı.

– Bak, doktor geldi!

– Ne oldu? Sizi bu kadar çabuk göreceğimizi sanmıyorduk.

Ve ihtiyatlı Hlavac:

– Haklısınız doktor, hava âşık bir kız gibi kaprisli. En iyisi yazı beklemek!

Kibarca geçip masasına oturduğunda karşıdaki sandalyenin boş olduğunu gördü. Masanın camı üzerinde kiraz ağacından ısırılmış bir ağızlık ve siyah bir gözlük kılıfı duruyordu. Bayan Landova usulca Bartos'un toplantıda olduğunu söyledi. Brych çalışmaya koyuldu. Bir süre sonra başını kaldırdı ve dudaklarında şaşkın bir gülümseme, kırlaşmış şakaklarında ağırbaşlı bir tavırla akvaryumun camı ardından kendisini gözleyen ve bıyık altından gülen dayının uzun yüzünü gördü.

"İstediği kadar gözetlesin! Umurumda değil!"

Sonra camlı kapı açıldı ve Mizina yeğenini odasına çağırdı.

Masasının başındaydı, koltuğunu geriye yatırmış, sağ kolu masanın üzerinde gergin duruyordu. Masanın üzerinde Rude Pravo yayılıydı ve bayramlık elbisesinin koyu mavi kumaşı üzerinde partinin rozeti parlıyordu.

Cari hesaplar servisinin prensi olmayı bekleyen Henri Mizina endişeliydi, çünkü ataması bir türlü gelmiyordu: "Neler oluyor? Neden bu kadar uzadı bu iş? Eskiden birkaç günlük işti bu, şimdi ise bitmeyen kırtasiye işlerine ve belki de şu pis Bartos'a bağlı!" Bartos'tan nefret ediyordu ama neyse ki kendine hâkim olmayı başarıyordu.

En yakın kitapçıdan rastgele satın aldığı Marksist-Leninist kitapları masasının üzerine düzenli bir yığın halinde koymuştu. "Evet, şunu ve de öbürünü verin bana..." Broşürleri evinde ihtiyatla kesmiş (her şeyi öngörmek gerek) ve kestirmece, birçok bölümün altını kırmızı kalemle çizmişti; hatta, olası bir tartışmada değerlendirmek için bunlardan birini okumayı bile denemişti ama pek fazla dayanamamıştı. "Ah şu Bartos!"

Bazen Bartos'u akvaryuma çağırıyordu, ama parti ve işçi sınıfı hakkında heyecanlı bir konuşma başlatmak için her zaman geçerli ve yeterince ciddi nedenler bulamıyordu. Kapitalist rejimde çektiği sıkıntıları anımsatarak onlara gerçek dışı boyutlar kazandırıyordu.

İşaret parmağını bir gazete yazısı üstüne vuruyor ve o kadar coşuyordu ki, yanaklarını öfkeli lekeler kızıla boyuyordu.

Bir yandan Bartos'un soğukkanlı yüzünü sivri bir bakışla gözetlerken;

– Emperyalistler alçakça rollerini oynamaya devam ediyor yoldaş! diye ateşli açıklamalar yapıyordu, ama Bartos kayıtsız bir şekilde başını sallamakla yetiniyor ve ağzını açmıyordu. O zaman Mizina bu küçümseme karşısında yılmıyor ve ateşli saldırganlığını sürdürüyordu.

– Artık, diyordu ateşli ateşli, artık anladım ve işçi sınıfıyla evrensel ilerlemenin hizmetinde yerimi buldum yoldaş! Dilerim ki partim benden yararlansın, yeteneklerimi ve iyi niyetimi kullansın ve böylece ilerlememe olanak versin, anlıyor musun?

Muhatabının küçümsemesi yüzünden duygusallığa varacak kadar şiddetli, heyecanlı açıklamalar yapıyordu, ama onu dinleyen bu cılız ve soğuk komünistin dudaklarındaki kuşkulu gülümseme, amacına ulaşamadığını, salvolarının Bartos'un güvensizlik, sakınganlık ve kaba alaycılık duvarını delemediğini kanıtlıyordu.

"Pis herif.." Geceleri geniş evlilik yatağında, sızıp kalmış karısının yanında bütün bunları düşünerek titriyordu. Bu oyun tehlikeli olabilirdi! Dayanmak gerek! Dayanmalı!

Bartos'u çağırdığı bir gün, belli etmeden konuşmasına birkaç cümle sıkıştırdı:

– Anlamadığım birtakım kişiler var! Örneğin, mühendis Kriz! Hayır, ona karşı bir şeyim yok! Düzgün bir adam! Dün kızına bakması gerektiğini söyleyerek, genel kurul bitmeden gideceğini söyledi bana. Karısı köye, annesinin yanına gitmiş. Anlaşılabilir elbette, ama bir komşu kadından da göz kulak olması istenebilirdi, değil mi? Elbette başına ciddi bir şey gelmiş olsaydı, ama... Annesinin yanında, köyde! Bu kadar önemli, böyle bir anda, hem de bir genel kurul, üstelik... Fikrimce, bu...

Bartos aldırmadan dinliyordu. Delice gözlerini Mizina'ya dikti ve şöyle dedi:

– Lütfen, dün genel kurul bitmeden giden herkesin bir listesini hazırlamamda bana yardımcı olun!

Bartos bu isteğini sert bir sesle ve o kadar ciddi söylemişti ki, Mizina boyun eğdi. Hatta bir kâğıt alıp düşünmeye başladı; taşkın bir hareketle birkaç isim yazdıktan sonra kâğıdı sabırla bekleyen Bartos'a uzattı. Bartos kâğıdı parmakları arasında tuttu ve okumaya bile gerek görmeden onu küçük parçalar halinde yırtıp çöp sepetine attı.

– İşte sevgili yoldaş, gelecek için sana ders olsun bu! Bir yoldaşını eleştireceğin zaman bunu herkesin önünde, onun yüzüne yap!

Mizina faka basmıştı, ama yine de kendine hâkim oluyordu.

Muhasebe hücre sekreteri vekili olarak kendini kabul ettirmeyi bile başarmıştı ve ona takılan "Gayret Yoldaş" lakabına layık, ateşli bir çabayla bu görevi yerine getiriyordu! Ona taktıkları lakabı duyunca kendisine zarar vermeyeceğini düşündü ve aldırmadı. Partinin örgütlenme bürosundaki insanların, onun tiksindiği bu tanrısallığı pek ciddiye almadıklarını hissediyordu; bu onu kamçıladı ve onları ikna etmeye karar verdi. Akşamları hücre üyelerinin ayrıntılı listesini çıkarıyor, muhasebe ve istatistiğin uzmanına yaraşır bir titizlikle, kırmızı kalemle mevcut kâğıtları hazırlıyordu. Şaşkınlık uyandırıyordu bunlar. Bütün parti yayınına abone oldu. Partinin ve sendikanın genel toplantılarına ilk o geliyor ve tutkulu bir öğrenci gayretiyle söz istiyordu.

Pazar günü eski püskü giysilerini giymiş, kimseye görünmeden evden çıkıp parktaki işçi kolunda çalışmaya gitmişti. Orada bütün sabahı el arabası ve kaygan toprakla uğraşmakla geçirmişti. Bürokrat vücudu için hiç de uygun olmayan bu uğraş yüzünden kolları bacakları kırgın dönmüştü evine ve bütün bir öğleden sonrasını ölü gibi divanda uzanarak geçirmişti, umutsuzca soluk alıyor ve yaşamı lanetliyordu.

Ama bütün bu kurnazca önlemlere karşın tayini bir türlü gelmiyordu. Sarsılıyor, kendi kendine "Ne hata işledim?" diye soruyordu.

Yeleğinin koltuk altına taktığı parmaklarıyla Brych'i kurnazca sorularla sıkıştırıyordu. Yeğeninin cevaplarında gizlenmemiş bir nefret ve aşağılayan bir alaysama hissetti, bu yüzden gitmesine izin verdi ve onu kuşkulu bir bakışla akvaryumun kapısına kadar izledi.

Gıcırdayan kapı Brych'e beklemekte olan bir mektup demeti bıraktığı sırada, Bartos büroya döndü. Koltuğunun altında bir kâğıt yığını tutuyor ve endişeli, açıkça kızgın görünüyordu. Yandan Brych'e baktı ve pantolonunun bacaklarını titizlikle çekerek, hiçbir şey olmamış gibi masasına oturdu. Ağızlığına yarım bir partisane taktı, hiç de şaşırmış görünmüyordu.

– Demek döndünüz!

– Evet! dedi Brych.

Ve ilk kez, Bartos'un sorgucu bakışını kendisi aradı; bir sigara çıkardı ve ceplerini yokladı. Bartos, eğlenen bir tavırla ona bir kutu kibrit attı.

– Kullanın doktor!

Ve hemen kâğıtlarının üzerine eğildi, öyle ki, hemen her şeyi silmek üzere ince dudakları çevresinde filizlenen gülümsemeyi Brych seçemedi bile.

Yazı makinesi inatla tıkırdıyor ve zaman uzayıp gidiyordu.

Öğleye doğru, diğerleri kantine gidince Brych gözlerini kaldırdı. Masanın bir ucundan öbürüne, kemikli parmakları cam plaka üzerinde Bartos ona bakıyor ve Brych'in yüzünde açıklanmamış bir sorun çözümlenmiş gibi, hafiften gülümsüyordu.

– Beni şaşırtmanız için bundan fazlası gerek, biliyorsunuz!

Beyaz bir kâğıt aldı ve onun üzerine kurşun kalemiyle geometrik hatlarla yüzler çizmeye başladı. Çalan telefon onu durdurdu. Uzun uzun konuştu ve telefonu kapattığı zaman kendini rahatlatmak için söylendi:

– Ne düzensizlik... Ne zaman kurtulacağız bu alışkanlıktan? Kapitalistler varken, böyle bir şeye asla izin verilmezdi...

Brych'in ısrarlı bakışını fark etti:

– Bana diyecek bir şeyiniz var mı? Buyurun!

Böyle doğrudan bir teklif Brych'i sıkıntıya soktu. Bartos'la karşılaşmayı başka türlü, daha törensel düşlemişti oysa.

– Nerden başlayacağımı bilmiyorum... Bir haftalık bir gecikmeyle, bu akşam evinize gelmemde bir sakınca var mı? Geçen haftadan bu yana çok şeyi anladım...

– Gevezelik ederek fazla zaman kaybettiğimizi düşünüyor musunuz? diye istemeyerek karşılık verdi Bartos, ama hemen razı olup ekledi: elbette, bunda sakınca görmüyorum, yalnız yaşıyorum, beni rahatsız etmezsiniz. Hemen başlayın! Ne anladınız?

Mayıs güneşi karşıdaki binanın çatılarına altın ışığını salıyordu. O konuşurken, Brych düşünceli bir tavırla çatıları seyrediyordu:

– Her şeyi anladığımı söylersem yalan söylemiş olurum size. Hâlâ aynı görüşte olmadığım çok şey var, kendi içimde henüz açıkça göremediğim şeyler. Ama şimdi buradayım Bartos, hepsi bu! Belki tartışmalarımıza devam edeceğiz, öyle baştan ayağa kendimi değiştiremem...

– Bunu isteyen mi oldu sizden? diye sözünü kesti Bartos, somurtkandı, başını kâğıtlarından kaldırmamıştı: Hiçbir şeyi dudak ucuyla kabul etmek gerekmez! Kuşkuları pamuklar içine sarmalayamayız, sizin ve benim gibi bir insanda uzun bir süreçtir bu. Hem sonra...

Brych düşüncelerini kafasında bütün gücüyle sıralamaya çalıştı ama başaramadı. Bunları karışık ve eksik dile getirdiği için kendinden hiç de hoşnut değildi.

– Size tam olarak nasıl söylemeliyim? Belki ben, dediğiniz gibi yalnızca esası anladım. Işığın nerede, gecenin nerede olduğunu; hayatın nerede, ölümün nerede olduğunu. Geleceği, barışı temsil eden şeyi... ve geçmişin nerede olduğunu. Bu size belki safça ve duygusal gelebilir, ama size duyulmamış bir öykü anlattığım zaman daha iyi anlarsınız... Emin olduğum bir şey var, insan kollarını kavuşturarak ya da kaçarak temiz kalamaz, karşı çıkmadan kötüyü tanıyamaz... Hiçbir yerde olamaz... Biliyorsunuz, düşüncelerim hâlâ çok açık değil, ama bildiğim şu ki burada olmalıyım, yerim burası...

Sustu ve karşısındakinin zayıf yüzünde sıkıntılı bir bakış gezdirdi. Sözcükler ona gereksiz yere tumturaklı, belirsiz, boş görünüyordu. Bartos sabırsızca suratını asmıştı. Pis kokan izmaritini kül tablasına

bastırdı ve desen çizmeye devam etti. Brych'in sözleri onu hiç de heyecanlandırmış gibi görünmüyordu.

– Peki sonra?

– Sonra mı? Bilmiyorum... Belki beni duygusal bulacaksınız Bartos, ama size teşekkür ederim... İlginiz benim için katlanılmaz değildi, ama şimdi anlıyorum bunu. Dün bütün günümü düşünerek geçirdim! Şimdi ne yapabilirim? En azından kendimi yeniden düzene sokmakla işe başlamam gerek ve sonra... Hayır partiye yazılmayı düşünmüyorum. Bunu yapamam çünkü bu bir yalan olur.

– Evet, bu bir yalan olur, diye sertçe sözünü kesti Bartos. Bir komünist mümin ya da yobaz biri değildir. Bilmek, anlamak gerekir ve bundan siz henüz uzaksınız, keşke diye kendi kendime soruyorum... Bu üzgün tavrı takınmayın, ne düşündüğünüzü biliyorum... Ve parmağıyla akvaryumun kapısını gösterdi: Bu türden birçok edepsiz, namuslu insanlarla birlikte partiye sızmayı başardı, ama maskelerin sağlam durmayacağını garanti ediyorum size... Rozetten başka şey değil... Ama yolları sizin yolunuz değil, size yeterince güvenim var. Önümüzde çetin bir yolunuz olacak.

– Bunu biliyorum! Ama o zaman? diye endişeyle sordu Brych: Anlamaya başlıyorum ve buradan sonuçlar çıkarmak istiyorum. Bir başarısızlıktı bu ve benim hatalarımı itiraf etme alışkanlığım var... o zaman?

Bartos kâğıt üzerine bir kare çizmiş, sonra onu bilgiççe bir titizlikle daha küçük karelere bölmüştü, ama sonunda kâğıdı buruşturup çöp sepetine attı ve gözlerini cevabını bekleyen Brych'e kaldırdı:

– Yurttaş olun!

– Bunu bana daha önce de söylediniz! Size kâğıtlarımı, kimlik kartımı gösterebilirim...

Bartos sabırsız bir tavır takındı:

– Bu küçük sözcüğü düşünün doktor! Açık bir anlamı vardır. Biliyorsunuz, bugün gerçek bir yurttaş olmak çok şeydir! Bizim milyonlarca gerçek yurttaşa ihtiyacımız var, aktif bir roldür bu. Gerçek yurttaş, bu cumhuriyetin yanında yürüyen, onu kuran kişidir... El-

bette kendisi için de! Yurttaş olmak cebinde kâğıtları ile sokağın bir köşesinde aylaklık etmek, zorunlu ve haklı bir şeyler yüzünden kaldırımlarda sürünmek demek değildir. Sızlanıp durmak da! Bir yurttaş, bu ülkede kendini evinde hisseden, tamamen özgür olan biridir. Siz bir yurttaş değildiniz, sadece bir sakindiniz, başka bir şey değil, her şeyden önce bunu anlamanız gerekiyor!

Akvaryumun camından, kafasında sorularla onları gözetleyen "Gayret Yoldaş"ın yüzüne bile dikkat etmiyorlardı. "Bu küçük serseri niye döndü? Bütün bunların anlamı ne?" Biraz sonra Mizina, esnek yürüyüşüyle pardösüsünün son düğmelerini ilikleyerek odasından çıktı. Susmuş olan Bartos'a sevimli bir şekilde;

– Kahvaltıya gitmiyor musun yoldaş?" diye sordu. Zor bir duraksamadan sonra elini kırlaşmış şakaklarından geçirdi ve;

– Afiyet olsun! diyerek sıvıştı.

Kapının yeniden kapanmasını beklediler. Brych sanki onu dinlemeyi birden bırakmış gibi düşünceli duruyor, Bartos ise masasına eğilmiş susuyordu. İyi açılmış renkli bir kalemle uzun bir listedeki isimlerin altını çizdi, bazılarının yanına çember, haç işareti, küçük soru işaretleri koydu, kimilerini parantez içine aldı. "Düzenli olmak gerek!" Küçük kafası gri bir duman bulutu içinde neredeyse kaybolmuştu. "Çok sigara içiyorum" diye hoşnutsuz düşündü ve sigarasını kül tablasında çabucak söndürdü.

– Orada ne yapıyorsunuz? diye bir anlık sessizlikten sonra sordu Brych.

– Özel bir şey değil, diye homurdandı Bartos: Madenlere gidecek işçi kolu. Bugün bu listeyi bildirmem gerekiyordu. Pis bir iş. Bu baylar kıçlarını sandalyelerinden kaldırmak istemediler.

Brych'in bir şey söylemek istediğini fark etti ama enerjik bir tavırla onun önüne geçti:

– Dinleyin doktor, ne düşündüğünüzü biliyorum. Bunu size bunun için söyleyemedim. Büyük jestler gerekmez. –Usulca gülümsedi– Şubattan önce herkes işçi kollarının maskaralık olduğunu, komünist propagandasından ibaret olduğunu söylüyordu, bahse girerim ki siz

de bu fikirdeydiniz. İyi ama aydınları dönüştürmekten önce kömür bulmak gerekiyor. Zaten, ben sizin için her bakımdan daha etkili bir şey isterdim, diye ekledi ve sustu.

– Ben de; diye içini çekti Brych biraz duraksadıktan sonra: Başarabileceğimi düşünüyor musunuz? Önce kendimi toparlamam gerek, Bartos, ben...

– Bu yalnızca size bağlı, sizin meseleniz bu!

Sakin sakin Brych'in yüzüne bakıyordu ve olanlardan hoşnut görünüyordu. Ona öyle geldi ki muhatabının yanakları hafifçe kızarmıştı ve bu genç adamın endişelerini anladı.

Brych gülümsedi ve göğüs geçirdi:

– Ben ne bir kaytarıcı ne de tembel biriyim Bartos, dedi Brych ve kararlı bir tavırla, açık avucunu masanın cam plakası üstüne bıraktı: Kendi halinde, kuşkucu ve soğuk bir adam olarak, öğrenim bursumu saçıp savurmadığımı size göstereceğim!

Belli belirsiz bir gülümsemenin aydınlattığı yüzleriyle karşılıklı oturuyorlardı, ama Bartos birden bir şey hatırladı ve yüzü gölgelendi, Brych'in gözü önünde beyaz bir zarfı salladı. Brych bu zarfı tanıyordu. Bartos'un adresine kendisi yazmıştı onu.

– Mektubumu almışsınız, dedi mahcup bir tavırla.

– Posta ne zamandan beri mektup dağıtmıyor ki? Onu bu sabah aldım. Birtakım aptallar! Bu beni hiç ilgilendirmedi! Alın, alın bunu doktor! Bir başkasının tükürükleriyle ellerimi kirletmek istemem! Okuyun bunu, bugün bu konuda ne düşündüğünüzü merak ediyorum.

Gözlerini kısmış, kâğıtları yırtıp küçük parçalara ayırdıktan sonra çöp sepetine atan Brych'e bakıyordu.

– İşte bunu düşünüyorum Bartos!

Bartos soğukkanlı,

– Fazla gösterişli! Kâğıt her zaman yırtılabilir. Ama bu yalnızca bir başlangıç... diye değerlendirdi.

– Biliyorum...

Bartos kalkıp kalemini cebine koydu, masasını çabucak düzenledi, ağzına kadar dolu kül tablasını çöp sepetine döktü ve solan eğreltiotunu bir bardaklık suyla serinlettikten sonra hoşnut bir gülümsemeyle Brych'e öneride bulundu:

– Hadi gidelim artık! Yine çok sigara içtim ve yine yemeğe gitmeyi unuttum. Eğer midem ağrırsa bu sizin yüzünüzden. Kantindeki şu pis haşhaşlı erişteler bizi yemeden, acele edin doktor!

Akşam, otuz yedi numaralı defterindeki bir yazıyı, sıkıntılı duraksamalı birkaç kısa cümle ekleyerek tamamladı... "Fazla çabuk hareket etmek istemezdim, ama sanıyorum ki bu çılgın aydın akıl yoluna geldi. 'Yurttaş olun!' dedim ona. Anladı mı? Kim bilir! Kendi hayatımda bir işin iç yüzünü anlamakta sıkıntı çeken ben, bu mücadelede hangi rolü oynadım? Şu insan ne kadar karmaşık!"

Düşüncelerinden hoşnutsuzdu ama başka neyi düşünecekti ki!.. "Peki sonra? Sonra, gelecek! Hiçbir şey asla bitmez." Karton kapağı kapattı, dolabı açtı ve dibine, önceki otuz altı defterin yanına, artık hiçbir zaman açmayacağı duygusuyla defteri attı.

"Bu budalaca muhasebe bitsin artık! Kesin olarak bitsin!"

IX

Yaklaşık bir ay sonra, haziranın aydınlık bir öğle sonrasında, Brych iki kat aşağıya indi ve şirketin ihracat servisi müdürünün kapısını vurdu. Telefonla haber verilmişti ve beklemesi gerekmedi.

– Giriniz!

Kapıyı açtı ve kararlı bir yürüyüşle eşiği geçti. Üzerinde kareli bir gömlek olan atletik yapılı genç bir adam masasından kalkarak onu karşıladı. Elini uzattı, masa yanında bir boş sandalye gösterdi. Yorgun görünse de tavırları hayatla dolup taşıyordu.

Gürültüsüz kapanan kapının arkasında önemli bir konuşma başladı.

Ama bu konuşma Brych'in yaşamının başka bir bölümünü oluşturuyor.

Beşinci Bölüm

YOLLAR

I

Ülkenin üzerinden yakıcı bir yaz geçip gitti ve gülümseyen sonbahar indi; eylülün ortasında ağaçlar sararan toprağa gösterişsizce yıpranmış yapraklarını para gibi döktü ve zayıflayan güneş sabahın serinliğinde süt rengi sislerin içinde yavaş yavaş yol aldı.

Patéra güneş altındaki rıhtımda bir banka oturdu, yanına termosunu ve şişkin azık torbasını koyup düşüncelere daldı. Çocuk arabalarıyla gezinen genç anneleri görünce Vlasta'yı düşündü. Dün akşam ağlarken yakalamıştı onu. İlk defa ağlamıyordu Vlasta, Patéra bunu biliyordu, ama bunu bilmek acısını hafifletmedi. Ne anlatmalı ona? Kendi kendine bu soruyu kaç kez sormuştu. Her şeyi mi? Onu uyandırma isteğini bastırarak, yanı başında kaç gece uykusuz kaldığını anlayabilecek miydi? Kavurucu yaz içinde her şey aldatıcı bir biçimde uykuya dalmıştı. Ama Patéra'nın yüreğinde değil! Orada yara hep canlıydı, hatta Polak her şeyi sınıflandırmış ve her şeyden vazgeçmiş görünse bile, hayır, bu unutulmaz!

Öte yandan Polak eylül başında Patéra'yı tekrar çağırmış ve her şey artan bir şiddetle yeniden başlamıştı.

Patéra, Vlasta'yla arasında korkunç, aşağılayıcı sahneler patlak verebileceğini hiç düşünür müydü? Nereden doğuyordu bu sahneler? Aynı kıskançlık!

Kıskanç mıydı Vlasta? Ama bu çok gülünçtü! Yine de sıkıntılı, kötümser ve bazen de biraz sarhoş döndüğü gece gezintileri yüzünden kıskançlık yapıyordu.

Vlasta kadın duyarlılığıyla kuşkulanıyor ve bu yüzden tamamen şaşkın davranıyordu. Patéra sebepsiz yere inatçı ve kin güden bir öfkeyle patlayarak çevresindeki herkese kızıyor, sonra birden utanıp özür sözleri mırıldanarak sakinleşiyordu. Vlasta kaç kez sabırlı bir sevecenlikle açılmasını istemişti ama boşuna! Nasıl bir kara bulut girdi aralarına? Gerek Vlasta ile gerekse partiyle arasına giren nasıl bir kara buluttu!

"Hâlâ benim partim mi?" Bu soru Patéra'nın yakasını bırakmıyordu!

"Kimdir bu parti? Polak mı? Ne istiyor benden? Vlasta'ya ne demeli peki! Polak'la bir umutsuz çember içinde dönüp duran dayanılmaz konuşmaları anlatsam anlayacak mı? Ölünceye kadar sürmesi mi gerekir? Kaç kez bir an için de olsa rahat etti içi; kaç kez bunu kendisinden isteyenin parti olduğunu kendi kendine kanıtladı? Polak'ın belagati karşısında, haklılığını kanıtlamak için, içinden kaç kez bağırdı? Hayır! Ne önce örtülü sonra açıkça dile getirilen tehditler, ne beynine yönelik acımasız baskınlar, ne çarmıhlı yol! Başaramayacağını bile bile, kaç kez karanlıkta kumlar arasında kaybolan sisli izlerde araştırma yaptı! Nasıl devam etmeli?"

Doğruyu söylemek gerekirse, sürdüremiyordu Patéra.

Merkez komitesine bir mektup bile yazdı, ama göndermedi onu. Belki iyi ellere geçmezdi! İyi eller ne demek? Orada, bütün arkadaşlar aynı partinin üyesi. Birilerinin haberdar olmaya hakkı olurken öbürlerinin olmaması düşünülebilir mi?

Patéra'nın merkez komitesi nezdinde girişimlerini öğrenen Polak;

– Çocukça bu Patéra, dedi. İnatçı bir katır gibi, korkak gibi davranıyorsun! Kibritle oynayan çocuklar gibisin! Seni uyarıyorum! Böyle budalaca bir girişimde bir daha bulunursan, partinin sırrını ihlal ettiğin için ezilirsin.

Patéra yumruğunu masaya vurmuştu:

– Partinin sırrı değil, benim sırrım bu! Ve ben istemiyorum bunu! Buna dayanamam, anlıyor musun! Yalnızca bir parti var, iki değil: hakkımda her şeyi bilen bir parti ve şu öbürünü tanımıyorum! Kimdir o, görmek istiyorum! Ve hiçbir şeyi bilmeyen öbürünü de! Berikini tanımıyorum ve ben onun üyesiyim... Böyle yaşayamam ben... Hayır... Onun bu işten haberdar olduğunu anlatma bana, istemiyorum bunu! Bu beni rahatlatamaz arkadaş...

Bitmez tükenmez yorucu günler, haftalar, aylar!

Henüz boyun eğmedi. Bazen kavuran bir susuzluk uyanıyor içinde: "gitmeli, kabul etmeli! İşçi müdür! Vlasta daha iyi bir hayata layık, bu doğru! Eğer kabul edersem, her şey biter; sükunet, çalışma! Gerçekten ihtiyacım var mı buna! Ve Vlasta! Öyleyse taşınacağız! Buradan uzaklara! Her şeyi unutmak gerek! Ben yine de bir hain değilim, bu iş olsa da suçlu ben değilim! Kanıtlarım olmasa bile! Kanıtlarım yok, üstelik bulamayacağım da! Bu bir sır! Doğru, bunu herkese duyurmakla partiye yardımcı olur muydum? Hayır, gerekmez! O haklı! Bu haksızlık, skandal olur, o kadar, derler ki 'Şu Patéra'yı görüyor musunuz! Ateşli komünist geçinip tertemiz biri sayıyordu kendini, ama vicdanı rahat değil... Hiçbir şey kanıtlanamıyor, ama haklı bir şüphe bu, kim bilir!' Polak nasıl diyordu: 'Yapıcı bir çözüm,' o kadar, haklı o!"

Ama fabrikada arkadaşlarının arasında olduğu zaman, yeniden düşüncelerinin uçurumuna dalıyor; çocukların sert yüzleri karşısında, çatık kaşlı Jo Voracek'in karşısında, Adamek'in karşısında, siyah saçlarındaki alüminyum bir kıskaçla tutturduğu örgüsü ile Santar karşısında, ihtiyar Myticka karşısında, herkes karşısında duramayacağını biliyor! Bu bir ihanet olur, bir ihanet, o zaman da bu ülkede kimsenin yüzüne bakamaz. Patéra yapıcı bir çözüm istemiyor! Yalan söylüyor... Öbürü!

Fabrikada âdeta gözetleniyor! Bürodan istifa etmiş, ama her adımını gözetleyen ve her zaman onu uçurumun kıyısında durduran dikkatli bakışların gözetimi altında. Onların sorularındaki gizli anlamı anlıyor, her zaman düpedüz şöyle başlıyor: "Eee nasılsın Joseph! Şu müdürlük hikâyesi ne durumda! Çoluk çocuk iyi mi! Yeni bir konutun var mı? Sabırlı ol, yakında müdür olacaksın, her şey daha iyi olacak!"

Her zamanki gibi tepeyi tırmanarak evine dönerken "bilselerdi" diye düşünüyordu. Sanki çevresindekiler ona oynanan oyundan kuşkulanıyor, sanki onların varlığına ihtiyacı olduğunu biliyorlardı. Patéra çok yakından bildiği bu yüzleri acıyla düşündü: Arkadaşlar!

Bir de ailesi var, Anne ve küçük Jojo: küçük şimdi yedi aylık ve durmadan cıvıldıyor. Bu durum açığa çıkarsa ne olacaklar! Üzerine çevrilecek bakışları şimdiden hissediyor. Bilinmezin dibinden, çok yukarıdan, gecenin içinden onu gözetliyorlar. "Bir yerlerde sizden söz ediliyor, isminiz gün ışığına çıkmaması gereken fişlerde ve belgelerde görünüyor, yaşamınıza biri karar veriyor, zorlamaya çalışıyor sizi... Ve siz onun yüzünü bile tanımıyorsunuz!" Polak mı? O yalnız değil! Başkaları var, bilinmeyen kişiler! Kuşkusuz önemli görevlerde bulunuyorlar, partinin onlara güveni var... Hayır, bu düşünülemez, bu düşünce aklınızı kaybettirir. Çılgınlık bu, az önce düşündüğün! Toparla kendini!

Vlasta bütün bunları anlayabilecek mi?

Polak'la konuşması tehditler ve küçük yatıştırıcı sözlerle doluydu. Polak onun beynine yapışkan bir yakı uygulamış, kollarını ve ayaklarını bağlamış, düşüncelerini altüst etmişti.

Patéra binadan koşarak çıktı ve bir yitik gibi dışarı atıldı. Bir barda acele birkaç kadeh içti, sonra beyni harap, umutsuzlukla karanlık sokaklara sürüklendi. Yüreğini çarpan bir acı ve kafasında bitmeyen bir uğultuyla Letna alanı eteğinde, köprü üzerinde saatlerce vakit geçirdi.

Sarhoş gözleri dimdik kara ırmağa bakıyordu.

Kesip atalım mı? Ne kalır geriye? Hiçbir şey! Çok sevdiği karısına, fabrikadaki arkadaşlarına mektup yazmalı; mektubuna parti kartı-

nı eklemeli, ben yolumu yitirdim arkadaşlar, ben artık bir komünist değilim, bir korkak, bir sarhoş... Artık kendimi partinin saflarından temizliyorum.

Taş korkuluğa dayanmıştı. Kafasında kötü düşünceler uğulduyordu, bir yandan da onların yanında olduğunu sanıyordu. Onlarca göz vardı; hem sadık hem anlayışlı hem de kınayıcı gözler adımlarını gözetliyordu... Hayır, bunu yapamazdı... Gitmeli buradan! Bakışlarını ırmaktan ayırdı ve başı eğik uzaklaştı: Zizkov'a döndü ve karısının karşısında hayatında hiç duymadığı kadar yakıcı bir utanç duydu. Artık bu işin sonuna kadar gitmek gerek. Peki ama nerede bu lağımın dibi Patéra?

Bir önceki akşam ihtiyar Adamek yanına geldi, nicedir birlikte yürümemişlerdi ve pek de sağlam olmayan bir bahaneyle, Zizkov'da oturan damadına uğrayacağını söyleyerek birlikte yürümeyi teklif etti! Eski arkadaşı onu bekçi kulübesinde yakalamış, kaçma olanağı bulamamıştı. Dar sokaklarda, sıkıntılı bir sessizlik içinde yan yana yürüdüler, sonra Vitkov'un yokuşunu tırmanmaya başladılar. Patéra başı önünde hızlı yürüyor, Adamek bronşitli soluğu yüzünden kuru bir tulumba gibi sıkıntı çekiyor ama dayanıyordu. Tepeye varıp Zizkov'un karanlık sokaklarında yürüdükleri sırada, Adamek saldırıya geçti:

– Eskiden daha gevezeydin Joseph, diye fısıldadı ve yürüyüşünü yavaşlattı: Yazık. Bu durumda ben başlayacağım, hem de açıkça! İçki içiyorsun! Senden kimse bunu beklemezdi! Patéra içki içiyor... Fabrikada bunu konuşuyor insanlar...

– Parasını ben ödüyorum, diye bağırdı Patéra ama bu karşılıktan utandı ve hemen sustu.

– İyi, iyi! Haklısın. Bunu eleştirecek bir papaz değilim ben! Ben de memleketteyken bayramlarda şarap gözlerimden gelene kadar içerdim. Ne de olsa rahip değiliz! Ama içmekten içmeye fark vardır... Sen aile babasısın ve partinin üyesisin, değil mi... Yalnız değilsin...

Sinirlenmeden, ellerini sallayarak konuşuyordu. Patéra, şosenin taşlarını sayar gibi gözleri yerde inatla susuyordu. Ne diyebilirdi ona? Bir sigara yaktılar. Patéra, eskiden Adamek'in ona verdiği çakmağı

çıkardı, bir an onu avucunda tuttu ve dikkatle inceledi. Ne kadar zaman geçmiş! O sırada başka bir insandı Patéra! O sırada... Sokağın köşesine, yollarının sonuna geldiler. Boğucu bir sıkıntıyla karşı karşıya durdular. Sıkıntılı bir an.

Sonunda Adamek öfkelendi:

– Hay Allah kahretsin! Neyin var? Seninle çekişmek istemiyorum! Ben senin örgütünün başkanıyım Joseph, yolunda gitmeyen şeyler olduğunun farkındayım, yine de biz eski arkadaşız. Sıkıntılı bir duruma karışmış olabileceğini düşünüyorum, her zaman bundan kurtulabilir insan... Sana bir şey söylemek istiyorum: partiye sarıl Joseph. Bir köpek gibi kapanmışsın kendi içine ve yakında boğulacaksın. Ne oldu sana! Hayır, hiçbir şey söyleme... Bırak bitireyim... Dün büroda senden söz ettiler: Patéra böyle, Patéra şöyle, senden söz ederken gözünü kan bürüyenler var... İşçi müdüre bakın! Korktu ve kuyruğunu bacakları arasına kıstırıp tüydü... Komüniste bak! Ama buna karşın, biz güveniyoruz sana Joseph, temiz bir adam olduğuna inanıyoruz ve ne olursa olsun arkandayız! Bunu hesaba kat ve kendini toparla! Şimdi gidiyorum. Damadım da bir yalandı, benim hiç Zizkov'da oturan damadım olmadı... Pekâlâ, tren kaçmadan yetişmem gerek...

Adamek onun elini sıkıp sırtına bir şaplak indirdi ve ayrıldılar. Aslında o kararlıydı, ancak bir saat önce yumuşaklığıyla insanı saran koltuğa oturmuş, amansız bir inatla Polak'ın yüzüne bakıyor, konuşmaktan çok susarak sanki taştan bir kuleye kapanıyordu. Polak ise Patéra'nın değiştiğini hissediyor, artık başarılı olamayacağını, onu sarsamayacağını anlıyordu.

– O zaman, bunun son sözün olduğunu söylüyorsun Patéra yoldaş, öyle mi?

Patéra onayladı ve koltuğun sıkıntısından sıyrıldı. Polak benzi soluk doğrulmuştu ve sağ eli pantolonunun cebinde sakin sakin konuşuyordu. Sözlerinden soğuk bir esinti yükseliyordu.

– İyi düşündüğünü umarım. Çok zaman ayırdım sana! Hatta fazla bile! Partinin görevini reddetmeden önce bir kez daha düşünmeme-

ne inanamıyorum. Yapmak istediğin şey düpedüz kaçmaktır, sen partinin sana verdiği görevden kaçıyorsun... Ne demeli!

Patéra elini kaldırdı, ama karşısındaki onun konuşmasına izin vermedi.

– Faydası yok! İkimiz de sonuçsuz tartışmalarla fazla zaman kaybettik, geriye sonuç çıkarmak kalıyor! Yapacağım şey bu! Sen, partinin de benim de veremeyeceğimiz bir kanıt istiyorsun! Parti seni ancak eylemlerinle yargılayabilir!

Patéra sert bir şekilde sözünü kesti:

– Partinin adına konuşma!

– Onun adına konuşuyorum! Reddediyorsun... Pekâlâ! Yükleneceğin görevin sıradan bir görev olmadığına, özel yönergelere göre çalışacağına dikkatini çekmek isterim...

– Niçin bir başkası değil de ben? diye bağırdı Patéra: Tastamam neden ben? Amacın ne?

– Neden senin seçildiğini yalnızca parti bilir ve sen reddediyorsun! Bence Patéra meselesi sonuçlanmıştır! Partinin gereksinimlerini hiç anlamadan, sadece kişisel nedenlerle reddediyorsun. Ben düşüncelerimi oluşturdum, eğer bunu kendime saklasaydım kötü bir komünist olurdum. Kişisel olarak, insani olarak anlamama karşın bunu yapamam... Uzun konuşmalarımız sırasında, kenarda kalmayı tercih ettiğini fark ettim, bu da senin gibi biri için mantıklıdır.

Patéra bütün vücuduyla titredi ve Polak'a yaklaştı:

– Ne demek istiyorsun?

– Sen benim fikrimi soruyorsun. Benim fikrimi oluşturan sensin! Sen bir hainsin ve işgal döneminde başka bir faaliyet içinde olduğuna inanıyorum!

Sözünü bitiremedi. İşçinin eli gırtlağına sarıldı ve sıktı. Tekmeler atıyor, demir yumruk altında bir böcek gibi kıvranıyordu; Patéra sonunda elini gevşetti ve var gücüyle onu koltuğuna savurdu.

– Pislik! diye gürledi Patéra, kimsin sen? Kimin adına konuşuyorsun? Partinin adını ağzına alma, kirletirsin onu! Sen...

Korku ve öfke... Yaylı bir kutudan dışarı fırlayan şeytan yavrusu gibi sıçradı Polak; düğmeye basmak için geniş masaya yaklaşmaya çalıştı ama Patéra'nın eli onu ceketinin yakasından yakaladı, sarstı ve yeniden koltuğuna fırlattı.

– Bekle, daha sana her şeyi söylemedim! Benim adım Patéra, anlıyor musun? Patéralar namuslu insanlardır, parti için dövüştüler, bu bizim partimiz, kafamıza cop darbeleri yedik, aç kaldık ve partiden başka şeyimiz yoktu, ona güvendik biz! Mücadele ettik, partiyi izledik, Sovyetleri, Gottwald'u izledik, kimse partiden ne olursa olsun, bir şey gizlediğimi, ihanet ettiğimi kanıtlayamaz! Ne istiyorsun benden? Sen ve görünmeyen arkadaşların ne istiyorsunuz benden? Nerede onlar? Beni onlara götür de ne düşündüğümü yüzlerine söyleyeyim! Savaştayken neredeydin sen? Kuşkusuz una batmış küçük burnunu mahvetmeyi göze alamamışsındır.

– Bu bir hakaret! diye gürledi Polak: Delisin sen! Bir cani! Az önce Gestapo ajanı olarak, gerçek yüzünü gösterdin! –Kızgın bir kobra gibi Patéra'nın karşısına dikildi ve karşı saldırıya geçti– Seni mahvedeceğim anlıyor musun! Aşağıladığın partinin güvenine sahibim ben! Sekreterliğin etkili üyelerinin güvenine sahibim... Göreceksin.

– O zaman onlar senin ne mal olduğunu daha çözememişler ya da onlar da aynı...

Patéra sallanıyordu; ellerini neredeyse patlayacak gibi zonklayan şakalarına bastırdı.

– Hayır! Sen ve benzerlerin parti değilsiniz! Siz beni şaşırtmıyorsunuz! Hayır, senin ağzınla konuşan parti değil! Sen bir düşmansın, pis ve alçak bir herifsin... Sizler zorbasınız, saflarımıza sızmışsınız... Parti, biz, milyonlarca emekçi demek, bir avuç ikiyüzlü it değil! Ve şimdi, istediğini yap, tasfiye et, tutuklat beni! Hadi, ama ben her yerde, hayatım dâhil, her şeyi kaybetmem gerekse bile haykıracağım bunu... Artık böyle yaşayamam... Hadi... Artık benim için her şey aynı, boynunu kırmadan evvel çek git!

Koltuğa çöktü ve başını elleri arasına aldı, onun için her şey önemsizdi. Aylardan beri içinde mayalanan, arsenik gibi onu zehirleyen bütün dehşeti haykırmıştı.

Morarmış göz kapaklarına bastırıyor ve bütün varlığıyla titriyordu. Uzaktan, sonsuz bir uzaktan geliyormuş gibi, öfke ve korkudan kekeleyen gergin, alaycı bir ses işitiyordu.

– Demek sana göre ben ve diğer yoldaşlar, partide en yüksek görevlerde bulunanlar, biz... Sana onlardan birkaçının ismini söylememi ister misin? Onlar seni atacak kadar güçlüdür...

Patéra artık onu dinlemiyordu, uyurgezer gibi ayağa kalktı, kasketini giydi ve sendeleyerek kapıya doğru gitti. Onun biraz önce dediğine inanamıyordu. Bu ne olursa olsun mümkün değildi!

Bir kez daha Polak'a döndü, onu baştan ayağa şöyle bir süzdü ve sonra omuzlarını silkti:

– İstediğini yap...

Çat!

123 numaralı odanın köpülenmiş kapısı usulca kapandı.

Son olarak!

Bitti! Peki şimdi? Şimdi Joseph Patéra, güneş altındaki rıhtımın bir sırasında oturmuş, artık hiçbir şeyi düşünmüyordu. Akşam güneşinin olgun elması yavaş yavaş Strahov vadisine düşüyor, ırmaktan soğuk bir rüzgâr esiyordu. Patéra titreyerek kalktı ve rıhtım boyunca yürümeye başladı. Bazen geçen birine çarpıyor, üzgün bir tavırla ona bakıyor ve yeniden yola koyuluyordu.

Vlasta'yı, çocukları düşünüyor, fabrikadaki arkadaşlarını, sevdiği ve güven duyduğu bütün sevgili insanları düşünüyordu. Partisini düşündüğünde, onu canlı ve diri, yumuşak ve sert, insani zayıflıklara karşı hırçın hissediyordu. Ona göre parti canlı bir organizma, yüreklerin, beyinlerin ve kolların müthiş bir birlikteliğiydi. Onun partisi! Onu tehdit eden tehlikeden ziyade, başka türlü korkunç bir tehlikeden kurtulduğunu düşünüyordu. Anlaşılmaz bir duygu!

"Bitti! Ne olursa olsun!"

Ulusal Tiyatronun yanından evine dönmek üzere tramvaya bindi. Uzun zamandır ilk kez karısının, çocuklarının yanına döndüğü için seviniyordu.

Yolu bulmuştu ve ilk adımını atmıştı!

Küçük Anne bebeğin yatağının yanında oturuyor, küçük parmaklarıyla oynayıp bir şeyler mırıldanıyordu. Patéra küçük kızın ipeksi saç örgülerini okşadı. O, "annem, İréne'in evinde" diye ciddi bir tavırla haber veridi. Patéra bir sandalyeye oturup onu dizlerine aldı. Ocağın üzerine eğilmiş hazırladığı un salçası ile meşgul yaşlı anne onun döndüğünü işitmedi bile.

Vlasta geldiğinde kıpkırmızı ve huzursuzdu. Patéra ona bakar bakmaz olağandışı bir şey olduğunu hemen anladı.

Vlasta sakin ve sıcak bir gülümsemeyle onun kulağına fısıldadı:

– İréne'in yanından geliyorum! Vakit geldi!

Patéra şaşkın şaşkın bakıp:

– Doğuma daha zaman vardı! dedi.

Vlasta:

– Bu kadar çabuk olacağını biz de düşünmüyorduk, Brych de üç günlüğüne Brno'ya göreve gitmiş. Benim küçüğü beslemem gerek, onu doğumevine sen götüreceksin, biz her şeyi hazırladık ama sallanma, koş bir taksi bul! Ayrıca hemen gelmesi için Brych'e telgraf çek, bana adresini bırakmıştı. Sana tencerede akşam yemeğini bırakıyorum. Çabuk... Acele et!

Patéra sofada beceriksizce dönüp dururken, Vlasta onu aceleyle yolladı. Taksi çağırmak için caddeye kadar koştu ve acele etmesi için şoförü sıkıştırarak kapıya kadar getirdi. Çabuk, yukarı! Karısıyla birlikte İréne'i arabaya bindirdiler ve Vlasta onun yanına küçük bir valiz koydu.

Bayan Patéra gözleri yaşlı İréne'in yanaklarını okşayarak,

– Lütfen cesur ol yavrum! diye fısıldadı.

Birbiri ardına gelen acı dalgaları saldırırken İréne usulca dayanıyor ve dudaklarını sıkıp inliyordu. Patéra yumruğunu pürtüklü ya-

nağına dayadı, İréne ona şükranla bakıp usulca gülümsemeye çalıştı. Patéra onu avutmak için her türlü saçmalığı anlatırken taksinin yolunu endişeyle izliyordu.

– Brych'e hemen telgraf çekeceğim! Korkmuyor musun? diye sordu boğuk bir sesle, İréne'den daha heyecanlı olduğu her halinden belliydi.

Başını salladı İréne, tam konuşmaya başlayacakken acının inatçı spazmı yeniden karnını sıkıştırdı.

Nihayet! Patéra onun otomobilden çıkmasına yardım etti, merdivende onu kapıya kadar nerdeyse kollarında taşıdı ve kliniğin beyaz kapıları önünde, başka acılar saldırdı İréne'e; buna dayanamadı artık! Tam zamanında onu hasta bakıcıların sakin ellerine bırakmayı başardı... İréne başka beyaz kapılar arkasında kayboldu ve Patéra kendini bembeyaz, ıssız bir bekleme salonunda buldu. Ceplerine bakındı, içinde son bir sigaranın kaldığı paketini çıkardı, ama sigara içmek yasak yazısını görünce utanarak tekrar cebine koydu. Kapı, dalgalı saçlı bir doktorun geçmesi için açıldı.

– Bekliyor musunuz? diye sordu doktor.

Patéra hemen başını salladı:

– Evet bekliyorum.

Doktor onu koridora gönderirken;

– Uzun süre beklemeyeceksiniz. Neredeyse son anda geldiniz, dedi.

Kapılar ve yine kapılar... Patéra kolalı etek hışırtılarının, genç seslerin inatçı çığlıklarının duyulduğu odaların numaralarına bakarken, yanından geçen hastabakıcılar ona ne beklediğini soruyor, her seferinde sabırla açıklıyor, sonra bekleyiş yeniden başlıyordu. "Peki, İréne? Tuhaf bir adalet! Biz erkekler ne olduğunu bilmiyoruz! Kadınlara karşı yeterince saygılı mıyız?" Sevgiyle Vlasta'yı düşündü. "O kadar zaman geçti mi?" Ve yeniden birtakım acılı düşünceler yüreğine dek üşüştü. "Nasıl bitecek bütün bunlar? Nasıl anlatmalı bunu?" Bunalmış bir halde ba-

şını göğsüne eğdi, bir insanın dünyaya gelişini haber veren çığlıkları duydu... "Onları savunmak gerekiyor! Hayatı savunmak!"

Bu garip bekleme anında bir şeylerin iyi gitmediğini anlamaya başladı... İrinli, görünmez bir çıban vücudunda yuvalanmıştı. Sanki bir termit çeneklerini gömmüş, ağacın gövdesini içeriden kemirmeye, onu çökertmeye ve devirmeye çalışıyordu. Elle tutulur kanıtı olmayan, sadece korkunç bir önsezi; anlaşılmaz ve parlak sözlerin yaydığı pis bir koku, başka hiçbir şey! Deli misin Patéra? Ama bu saçma düşünceni sonuna kadar izlemekten korktun, buna inanmak istemiyorsun... Ama yine de! Sen, basit bir işçi olarak, onlara karşı ne yapabilirsin? Seni bir sinek gibi ezecekler. Ne yapacaksın? Neye karşı mücadele etmek istiyorsun? Belki sadece bir sayıklama, bir gölgeye karşı, bir kuruntuya karşı... Ama yapmalısın... Yapmalısın... Anlıyor musun?

Omzunda bir elin sıcaklığını hissedince döndü ve doktorun gülümseyen yüzünü gördü; kendisi de gülümsedi, son kez ne zaman böyle gülümsemişti? Geniş merdivenden hızla ve karşı konulmaz bir neşeyle, hayata karşı hınçlı bir gururla indi. Ve işte akşamın bastırdığı sokaklarda, rüzgâr ayaklarına pas rengi bir kestane yaprağı düşürüyor, yüzüne esiyordu.

Bir, iki. Bu kafasının içinde yükselen bir zafer şarkısı gibi.

Baş eğmez hayat, muzaffer hayat!

Sokağın köşesinde son sigarasını yakmaya çalıştı ama küstah rüzgâr çakmaktan alevi kopardı.

Adamek'in çakmağı!

Telgraf göndermek için postaneye uğradıktan sonra evine döndü. Kasketini sandalyeye fırlattı ve gülümseyen sesiyle karısının korkularını dağıttı;

– Sakin ol Vlastacığım, sakin ol! Her şey yolunda, bir oğlan!

II

Hlavac, ihtiyar Stetka'ya "Onu gördünüz mü?" diye sordu. Uzun zamandan beri ilk kez kantinde karşılaşmışlardı ve rastlantıyla yan yana iki sandalye bulmuşlardı. Stetka tabağına eğilmiş, bir damlasını bile kaybetmekten korkar gibi neredeyse burnunu bezelye çorbasına daldıracaktı. Aynı zamanda sevgili karısının çantasına koyduğu yağlı ve reçelli ekmeğinin tadını çıkarıyordu. Başını kaldırır kaldırmaz, gözlüğünün üzerinden yeni gelene acele bir göz attı.

– Hay Allah kahretsin, bu onu fena sarsmış! Sanırım ona bu darbeyi indirmeleri gerekmezdi Bay Hlavac! Mesihi bekler gibi atamasını bekliyordu.

Hlavac hararetle karşılık verdi;

– Pekâlâ, bayım, beni tanırsınız, ama diyorum ki o sadece buna layık! O bir dalkavuk, bir edepsiz! Bir zamanlar nasıl kasıldığını tahmin edemezsiniz, bizi zorlayıp duruyordu! Soluklanmamıza bile izin vermiyordu, sürekli sırtımızdaydı: "Daha çabuk, arkadaş, daha çabuk! Biz sosyalizmi kuruyoruz!" İt herif! Yöneticilerin, özellikle Bartos'un pabuçlarını yalıyordu ama onlar ne olduğunu anladılar. Bartos kibar bir arkadaş, onun oyununu açıkça gördü. Bu benim hoşuma gidiyor işte! Müdüre hafiyelik etmeye çalıştığını ve birtakım saçmalıklar uydurduğunu Maruska'dan öğrendim. Bu sabahtan beri akvaryumdan dışarı çıkmadı.

Üzgün Stetka eski amirine bakmak için çorba tabağından gözlerini kaldırdı.

– Ama bakın ona!

Mizina bir çamaşır gibi solgun, kantinin tezgâhı önünde kuyruğa girmişti. Elinde tabağıyla bir masaya oturdu, yemeğini aceleyle yedi ve gitti. Kimseye dikkat etmiyor gibiydi. Her türlü bakış onu dikkatle inceliyordu. Kötülüğün kanatlarıyla ne kadar alçaldığı haberi daha şimdiden bütün binaya ulaşmıştı. Cari hesap B'yi kimseyi selamlamadan geçti ve kapıyı her zamankinden biraz daha kuvvetli çarpmakta kendine hâkim olamadı. Camlar titredi. Masasına varmış

olan Hlavac, ulusal işletme Kapeto Şirketi'nin hesabından gözlerini kaldırdı ve yanaklarını şişirdi:

– Eh dostum barut kokusu alıyorum! Kurban kim olacak? dedi ciddi bir tavırla ve Bayan Vrezalova'nın genizden gülüşü duyuldu. Masasına oturmuş ve hiçbir şey olmamış gibi inatla çalışan Bartos'a doğru bir göz attı.

– Ne demek istiyorsun? diye sordu Bartos.

– Hay Allah kahretsin, diye karşılık verdi genç adam, sen beni saf sanıyorsun! Bu bir satranç oyunu ve kuralınca mat değilse assınlar beni. Bir anda tepe taklak düştü o! Peki ne zaman başlıyoruz bu işe? Brych dışında kimse beni kolayca alt edemez, ama onun da bunun için bir doktorası var! Ama işte buna ben şah ve mat diyorum!

Bartos ses çıkarmadı. Akvaryumdaki bürokratın aklından neler geçtiğini tahmin etmek güç değildi. Bartos bir tepki bekliyor ama buna hiç aldırmıyordu. Başka düşünceleri, başka kaygıları vardı. Partinin bir ilk tasfiye çalışması arifesinde olduğunu yeni öğrenmişti, ayıklama ve safları sağlamlaştırma söz konusuydu. Zorlu bir sınav! Parti örgütünün tamamıyla hazırlanması gerekecekti, gerekliydi, bu konuda yapılacak işler vardı. Bölüm komitesi toplantısı için dış politika raporunun hazırlanması gerekiyordu! Onun izlemekle görevlendirilmiş olduğu yerel hücrenin bürosunu oluşturmak! Birtakım tuhaf adamlar oraya da sızmayı başarmıştı. Birtakım küçük burjuvalar, ikbal avcıları!..

Yaşamak gerekiyordu... Gri gözlerinin bakışını anlıyorsun... Hayatın böyle! Acı, henüz anlaşılmıyor, yine de senin hayatın!

Rıhtımdaki sakin kahvede geçirdikleri akşamdan beri her şey çok değişmişti. Aynı şekilde acılı, aynı şekilde çaresiz başka akşamlar, başka konuşmalar izlemişti onu. Bitmez tükenmez bir yürüyüş, ikisini de şaşırtmış olan duygunun gücüyle birbirine çekilmiş iki varlık, tartışma çalılıkları arasında birbirini arayan iki varlık ve bu tartışmalar bitimsizdi. Sanki kayalık, çalılı bir yokuşu tırmanıyorlardı. O kadar sarptı ki bacakları ve solukları kesiliyordu. Bir çözüm bulmak gerekiyordu, orta yol yoktu, Bartos bunu biliyordu.

O da biliyordu bunu. Sık sık, onları ayıran mesafeden çılgına dönmüş, birbirine karşı öfkeli, kavgalar yüzünden acılı, kuşku ve öfkeden lekeli, birbirinden kaçtıkları oluyordu.

Bazen Bartos aralarındaki mesafenin ışık yılıyla ölçülebileceğini ve uzak galakside beliren iki kayıp yıldıza benzediklerini düşünüyordu. Bazen sabrını yitiriyor, bitimsiz tartışmalar içinde yolunu şaşırıyor ve umutsuzca artık nasıl devam edeceğini bilmeyerek belli belirsiz şekilde ondan tiksinmeye, onu basit bir varlık, safça önyargıların yapışkan çamurunda debelenen ve bu kadar basit, gün gibi açık bir doğruyu anlamaktan aciz, duygusal ve aptal bir yaşlı kız olarak düşünmeye başlıyordu.

– Marie! Allah aşkına, bunu sana kim anlattı? Ancak en aptal gericinin kafasında doğacak bir budalalık bu.

Ve devam ediyordu:

– Nasıl, yurtsever değil mi? Düşün! Yurdu için kızıl ordudan daha fazla kim savaştı? Yurdu için kim daha çok kendini feda etti? Komünistler mi yoksa burjuvazi mi? Münih zamanında Çekoslovakya'yı kim sattı? Çoktan unutmuşsun! Sovyetler Birliği ve komünistler mi yoksa senin "demokratik Batı"n mı?

Sonu gelmez, sonu gelmez şeyler! Ona bazen öyle geliyordu ki aynı anda onu hem seviyor, hem de nefret ediyordu! Ah! Onu omuzlarından tutup sarsabilse, bütün saçmalıklarından kurtarabilseydi.

Marie son soluğuna dek kendini savunuyordu:

– Bütün bunları niye söylüyorsun bana? Dayanamıyorum artık!

– Çünkü seni seviyorum! Çünkü karım olmanı istiyorum, çünkü...

– Ama bunun anlamı yok, asla senin karın olmayacağım, Macha nedeniyle bile olsa! Sen ve ben...

Bartos boyun eğmiyordu! Bazen, genellikle toplantılar ve kaygılar yüzünden yorgun olduğu ve midesi acı çektirdiği zaman artık kendine hâkim olamıyor, haksız ve saldırgan olup kırıcı uyarılarla onu bunaltıyordu. Yan yana iki yabancı gibi oturuyorlardı. Bazen Marie öfkeyle kalkıyor ve onuru kırılmış olarak başı dik çekip gidiyor ama

korku Bartos'un öfkesini çabuk yatıştırıyordu. Marie ona şunu bile yazmıştı: seni daha fazla görmek istemiyorum. Hiçbir işe yaramıyor, biz asla anlaşamayacağız ve beni inandırmaya çalışmanı istemiyorum. Lütfen, aramızda her şeyin bittiğini düşün... Bartos birkaç gün sonra Marie'nin gizlenemeyen keder dolu bakışını fark etti ve cari hesaplar odasında yalnız kaldıkları zaman usulca;

– Bu akşam gelecek misin? diye sordu.

Marie utangaç bir tavırla başını eğdi ve koşarak çıktı.

Ağustos sonunda araları iyice bozulmuştu. Küçük Marie nedeniyle kavga etmişlerdi. Bartos ne pahasına olursa olsun Macha'nın değersiz ve aptal bir kadın olmasına izin vermeyeceğini söylemişti; onun dünyada olup bitenleri anlayan onurlu ve gururlu bir insan olması gerekiyordu! Bayan Landova şimdiye dek görmediği bir sertlikle karşılık vermişti. Bartos dehşetle bakıyordu ona. Bir tramvay durağındaydılar, Bayan Landova Macha'yı etkilemesine ve onun kafasına anasının fikirlerine ters fikirler sokmasına izin vermeyeceğini söylemişti.

– Macha benimdir, başka kimsenin değil! Onunla uğraşma! Onu bana benzer şekilde yetiştireceğim!

Tramvaya atlamıştı ve Bartos her şeyin ciddi olarak bitmiş olduğunu düşünmüş, umudu kırılmıştı. Birkaç gün birbirine bile bakmaksızın oturmuşlardı. Bir gün Bayan Landova büroya telefon ederek Macha'nın ağır hasta olduğunu söylemiş, gelemeyeceğini bildirmişti! O gün ve ertesi gün Bartos yerinde duramamıştı. Şube komitesinin toplantısına katılamayacağı için özür dileyerek onları, onu ve küçük Macha'yı görmeye gitmişti! Kapıyı çalmış, yaşlı annesi açmıştı kapıyı, zavallı kadın onun varlığından bile kuşkulanmıyordu.

Küçük kız yüksek ateş yüzünden sayıklıyordu ve onu tanıyamamıştı bile. Marie maddi ve manevi olarak bitik, gece gündüz onun yanı başında oturuyordu. Gözyaşları arasında Bartos'a bakıyor ve sanki şöyle diyordu: "Neden üzüyorsun beni? Ne halde olduğumu görmüyor musun?" Macha'nın hastalığını Tanrı'nın bir cezası sayıyor ve zavallı bir insancık olarak kendini suçlayarak Tanrı'nın onu bağış-

lamasını diliyordu. Bartos bu budalaca boş inanç karşısında öfkeden çılgına döneceğini sandı. İki kadın umutsuzlukla çırpınıyordu. Ne yapmalı? Sonunda Bartos tek kelime etmeden çıkıp tıp fakültesinde öğretim görevlisi olan bir dostuna gitti ve onu alıp küçük hastanın başucuna getirdi.

Hastalığın gelişimi korkutucuydu ve bir iyileşmenin kendini göstermesi için dört gün daha beklemek gerekiyordu. Bartos bu günler boyunca hastalığa, boş inançlara, kendi tükenişine karşı aralıksız mücadele etmişti. Günde on kez doktoru arıyor, ilaçların ardından konuşuyordu. Dairede, iş arkadaşlarının durumu fark etmiş olmasına aldırmıyordu. Küçük Macha ile ilgilendiği için hiç kızarmıyor, her adımda onu düşünüyordu.

Bu günler yaşamını altüst etmişti. İlk kez büro toplantısına katılmayacağı için özür dilediğinde ona şaşkınlıkla bakmışlardı: "Kişisel bazı sıkıntılar işte yoldaşlar" diye açıklamıştı, bir yandan da pardösüsünü ilikleyerek kliniğe gitmeye hazırlanıyordu. Onlar seve seve gitmesine izin verdikleri gibi, neredeyse pardösüsünü iliklemeye de yardım edeceklerdi. Onların şaşkınlığını anlıyordu aslında, Bartos, bu kuru ve çatık kaşlı herif, bu yeni bir durumdu! Klinikte iyi bir haber almıştı: Macha çabucak düzeliyordu. İyi haberi alınca toplantıya döndü ve arkadaşları tartışma içinde buldu. Ona dikkat etmemiş gibi göründüler ama toplantı biter bitmez, Maréda:

– Pekâlâ, nasıl oldu bu? diye sordu.

Artık dayanamadı ve onlara her şeyi anlattı. Onlara bütün acılarını söyledi, Marie Landova'ya karşı duygusunu bile açıkladı. Sürdürdüğü kesintisiz mücadeleden, küçük Macha'nın hastalığından söz etti. Kolay avuntulara razı olmaksızın, birkaç acılı cümle homurdandılar, ona el uzattılar ve ayrılma anında biri omzuna bir şaplak indirdi.

O günden sonra tavırları değişmeye başlamıştı.

Not defterlerini, titiz yaşlı oğlan alışkanlıklarını, tutkularını ve hatta midesini unutuyordu. Artık dikkat etmiyordu ona, midesi uysal, susuyordu. Sinirsel üzüntülerle ne çok zaman kaybetmişti! Ve yalnız ininden hiç bu derece nefret etmemişti; her şey onu dışarıya,

insanlar arasına itiyordu. Sıcak ağustos akşamlarını Mala Strana'nın sokaklarında gezinmekle geçiriyordu, hatta sinemaya bile girmişti; film boyunca aksiyona yoğunlaşamamış, tamamen kendi macerasına dalmıştı. Kısacası yaşıyordu! Macha'nın tamamen iyileştiğini öğrenince birincisinden daha büyük bir ayı satın almak için oyuncak mağazasına gitmiş ve onu satıcı ile Macha'ya göndermişti.

Bir akşam dul Baraskova'nın küçük odasından kaçmaya hazırlanıyordu ki, beklenmedik bir ziyaretçisi geldi. Genel müdürlükte parti örgütünün veznedarı Maréda'ydı bu; kel başını kapının aralığından uzatmıştı.

– Buradan geçiyordum da kendi kendime dedim ki, evine uğra da bak bakalım ne yapıyor, diye sakınarak söze başlamıştı, ama Bartos onun gelişinden hoşnut bir sandalye uzatmıştı.

Bartos ona mütevazı çekirdek kahvesinden ikram etmek istedi, ama Maréda kesin olarak reddetti; tansiyonu yüzünden kahve içemiyormuş!

– Bu akşam hava çok güzel, sanıyorum evde kapalı kalmak bir cinayet olur. Kalkıp bürokrat ciğerlerimizi havalandırmaya gitsek, ne dersin ha Fréderic?

Böyle bir daveti nasıl reddetmeli?

Ertesi gün Marie Landova büroya geldiğinde uykusuzluktan ve endişeden tükenmiş görünüyordu, ama gözlerinde sakin bir neşe ışıldıyordu. Bartos onu rahatsız etmek istemese de onun bakışlarındaki alçakgönüllülük gözünden kaçmamıştı. Öğleden sonra Marie gecikmiş ve boğuk bir sesle ona şöyle fısıldamıştı:

– Her şey, her şey için sana teşekkür ederim... Macha'nın sana selamı var, ayı onu çok sevindirdi...

Başka hiçbir şey. Eski yollar boyunca birlikte yürümüşlerdi.

Bir akşam tekrar buluşmuşlar ve mücadele yeniden başlamıştı. Daha az sert, daha dostça, ama hep mücadele. Farkında olmadan birbirlerine yaklaşıyor, alışkanlık devinmeye başlıyordu. Uyumlu ve

sakindiler, ama gereken sözler yine söylenemiyordu. Aşmaya karar veremedikleri bir uçurum arıyordu onlar.

Akvaryumun kapısını gıcırdadığında başını bile çevirmedi Bartos. Masasına yaklaşanın Mizina olduğunu tahmin ediyordu. Ve yanılmadı. Mizina eğildi ve ona bir sır açar gibi alçak sesle:

– Lütfen odama kadar gelebilir misin? Sana birkaç söz söylemek istiyorum, dedi.

Bartos başını kaldırdı:

– Resmî olarak mı yoksa kişisel mi?

– Kişisel, ama aynı zamanda...

– İş bittikten sonra gelsem olur mu?

Mizina ona dik dik baktı ve hemen kabul etti. Sırtına yapıştığını hissettiği bakışlardan korunmak için odasına çekildi. "Onlar memnun", diyordu kendi kendine, "it kopuk takımı!" daha şimdiden bugün ne kadar çok sigara içmişti!

Saat dörtten sonra Hlavac ile Bayan Vrzalova'nın üstüne kapı kapandığı zaman, Bartos Marie'e yaklaştı:

– Beni bekleyebilir misin? Uzun sürmez. Seninle gelmek ve sana bir şey danışmak istiyorum. Belki aptalca, ama istiyorum. Beni bekler misin?

Marie kabul etti ve gülümsedi. Bartos kravatının düğümünü sıktı ve camlı kapıyı vurdu.

Mizina masası başında oturuyor, heyecanlı bir çalışma içindeymiş gibi görünüyordu! Kapı kolu gıcırdamıştı, ama o, genelgelerden başını kaldırması ve yeni gelene bakması için, Bartos'un odaya girmesini bekledi.

– Otur yoldaş, diye başladı çok rahat bir tavırla, boş bir sandalye gösterdi.

Bartos sakince oturdu.

– Bana birkaç dakika verebilir misin?

Bartos kabul etti ve bakışını Mizina'ya çevirdi.

– Ne hakkında konuşacağız? Sayısız toplantılar içinde boğulduğumuz için gündemi önceden saptamaya çalışıyoruz.

– Belli bir şey yok, belki, diye çabucak karşılık verdi Mizina.

Düşüncelerini toparlamak için bir sigara çıkarıp fildişi ağızlığına taktı ve yüzü hoş kokulu bir duman bulutu içinde kaldığında, şöyle dedi:

– Orada bana pek açık gelmeyen birtakım işler döndüğünü düşünüyorum. Lafı ağzında gevelemeyi sevmem, sana soruyu açıkça soracağım, benim durumum söz konusu.

Bartos başını kaldırdı ve hiç anlamamış gibi göründü:

– Senin durumun mu? Haberim yok!

Bu tavır Mizina'yı doğrudan saldırıya kışkırttı:

– Pekâlâ! Kazda'nın yerine Bilek'in neden atanmış olduğunu söyleyebilir misin bana? Niçin? O benden daha genç, biliyorsun, partinin üyesi bile değil! Toy bir delikanlı! Bu bir hakaret. Meşru olarak benim hakkımdı.

– Ne demek istediğini anlamıyorum, diye soğuk bir tavırla onun sözünü kesti Bartos ve kaşlarını çattı: Mevkiler yumurta gibi kuluçkaya konmaz... Meşru olarak hak! Bunun anlamı ne?

Dayı artık dayanamadı, öne eğildi, delici bakışı Bartos'un yüzündeki en ufak titreyişi bile izliyordu.

– Belki de anlıyorsun!

– Tamamıyla!

Bu sözcük kısa, açık ve netti; sözcük sessizlikte, Mizina'nın başı üzerinde asılı kaldı. Mavi bir duman kıvrımının tırmandığı Bartos'un yüzünde bulduğu hemen hemen belirsiz gülümseme onu altüst etti. "Benimle alay mı ediyor?" Yüzü hareketsizdi, ama insan derinin altındaki, kırışıklar içindeki gizli, belki gözlerde titreyen gülümsemeyi ayırt edebilirdi.

Mizina'nın boğuk sesi bu sessizliği bozdu:

– O zaman! Güvensizlik mi bu?

Bartos belli belirsiz omuzlarını silkti. Susuyor ve sigara içiyordu. Belki anlaşılmayacak biçimde başını sallamıştı.

İki insan arasındaki sessizlik derinleşiyordu. Camların ardında zayıflayan eylül güneşi solmaya başlamıştı.

"O zaman konuş it herif!" dedi içinden Mizina ve sararmış ağızlığı tutan parmaklarının titreyişine güçlükle hâkim oldu. İçi öfke doluydu, soluğunu tutmuştu.

– Bilmiyorum... Partinin neden boş yere kendine düşmanlar yarattığını anlamıyorum, dedi acı acı yan tarafına bakarak.

Bartos'a soylu profilini gösteriyordu.

– Hangi düşmanlar? Siz mi? diye soğuk soğuk sordu Bartos ve Mizina hata yaptığını anladı. Çabuk, geri çekilmeli!

– Kendimden söz etmiyorum bunu bilirsin, dedi Dayı yumuşak bir sesle, bana gelince, sevgili yoldaş, ben önemsiz biriyim! Beni ıskartaya çıkartsınlar! Sağlık olsun, ben bir ihtiyarım ya da hemen hemen! Birinci cumhuriyet beni başarısızlığa ve nankörlüğe alıştırdı. Kapitalistler... Ben iyi niyet gösterdim ve partiye üye oldum, çalışmak istiyordum. Demek, bu uygun görülmedi!

Yüreğini ezen heyecana hâkim olmak istiyormuş gibi ayağa kalktı ve sağ eli pantolonunun cebinde odayı arşınlamaya başladı.

– Partiye üye olmanızı kimse sizden istemedi.

– Nasıl? Çağrı vardı... Ben çağrı aldım.

– Kuşkusuz yanlışlıkla, çağrı kimseye özgü değildi.

– Beni aşağılıyorsun!

– Hayır, yalnızca bazı kimselere özgü olduğunu söylüyorum.

– Nasıl! diye kızgın bir hareketle sözünü kesti Mizina: Benim geçmişimde leke yok, anlıyor musun! Hiçbir şey için kimse beni kınayamaz! Kaç serseriyi partiye aldığınızı öğrenmekten mutlu olurdum.

– Zaman içerisinde hepsinden kurtulacağız, sonuncusuna kadar! Onlar tutunamayacaklar...

– Onlar sizi dışarı atmadıkça! Ama bırakalım bunu! Kısaca, –Mizina kolunu uzattı– Benim kafamın yatmadığı birileri var. Tamam! Tanrı şahidim olsun ki iyi niyetliyim ben! Rejime, partiye yardım etmek, çalışmak istiyordum!

– Kimse size engel olmuyor! Sakin sakin yapabilirsiniz bunu...

Mizina'nın kaldırabileceğinden fazlaydı bu.

– Sakin sakin! Boğuk bir sesle ve yanakları kıpkırmızı bağırdı: Siz beni öldürdünüz! Beni lekelediniz, anlıyor musun! Yirmi beş yıldır bekliyorum! Bir forsa gibi çalıştım! Ve hiçbir şey! Ödül bu mu! Kendinize boş yere düşmanlar yaratıyorsunuz. Korkunç düşmanlar! Bir gün sözlerimi hatırlayacaksınız. Ateşle oynuyorsunuz! Mezarınızı kendiniz kazıyorsunuz, bir gün ayaklarınızın altındaki her şey yıkılacak...

Ve bu devasa çöküşü el hareketiyle işaretledi, havayı elleriyle yukarıdan aşağıya kesti. Amatör aktörlük geçmişini inkâr etmiyordu.

– Bu bir tehdit mi?

– Hayır, bir uyarı.

– Kime karşı? Size karşı mı?

– Hayır, artık yaşlıyım ben! Siz gerekeni yaptınız ama çok düşmanınız var. Nefret ediyorlar sizden, yoldaş! Sayıları çok...

– Siz çoksunuz...

– Ne demek istiyorsun?

– Tam olarak bunu söyledim! Kimse bir kart ve rozetin ardına gizlenemez.

– Pekâlâ! Karanlık bir tavırla içini çekti Mizina, düşmanlarınıza ne yapacaksınız?

Bartos sandalyesinde öne eğildi:

– Gerçek düşmanlarla savaşacağız ve ezeceğiz onları! Bu işi bize bırakabilirsiniz. Yapışkan böcekleri, zehirli örümcekleri, ikiyüzlü ve alçak rezilleri, ayağımızın altında çiğneyeceğiz!

Mizina boğuluyor ve alnında derin kırışıklar açılıyordu. İki eli şiddetle koltuğun koluna çarptı ve sanki bu darbe onu koltuğundan fırlatmış gibi ayağa kalktı. Bartos çıkmadan önce geri döndü:

– Siz bizden önce davrandınız! Çok teşekkürler ama geride kalmak istemem. Sizi uyarıyorum, küçük burjuva! Birbirimizi anlıyoruz!

Kapıyı şiddetle çarptı, camlar titredi.

Bu hareketli konuşmayı dinleyen Marie'ye yaklaştı. Aynanın önünde mavi beresini giyiyordu. Bartos onu kolundan tuttu:

– Gel, temiz havaya ihtiyacın var!

Sessiz binadan çıktılar ve konuşmaksızın dosdoğru yürüdüler. Bartos onu kentin sokaklarından rıhtıma doğru götürüyordu. Macha'nın son oyunlarından söz eden Marie'yi dinlerken usulca gülümsedi. Kampa'ya gelince, dalları ırmağın üzerine eğilen yaşlı bir kestane ağacının altındaki küçük bir taş duvara dayandılar. Bir süredir burada duraklamayı seviyorlardı. Her şey sakindi; yalnız uzaktan kentin uğultusu geliyordu. Kent, beyaz köpük kordonu kararan ırmağın iniltisi içinde kaybolmuş gibiydi. Birden karşı kıyıda bir sokak feneri yolu aydınlattı, ışıktan titreyen yapraklar ırmağa düştü.

– Sana bir şey sormak istiyordum Marie, dedi düşünceli bir tavırla Bartos: Sanıyorum sana annemden söz etmiştim. Elbe kıyısında, köyde oturuyor. Hep erteliyordum ama öbür gün gidip onu görmek istiyorum. Onu özlüyorum. O çok yaşlı ve bu da beni korkutuyor. Sana benimle gelir misin diye sormak istiyordum. Şu sırada havalar güzel ve herhalde köyümüzden hoşlanırsın, küçük Praglı! Gel!

Marie bir an gözleri suya dikilmiş, sessiz kaldı; düşünüyordu. Sonunda gri gözlerini Bartos'a çevirdi ve bir şey demeden kabul etti.

Vinohrady apartmanına giderken yolu Rieger bahçelerinden geçtiği için, Mizina uzun zamandan beri ilk kez Cachalot'a rastladı. Bu tahttan düşmüş çarı görünce kaçınmak istedi, ama Cachalot onu görmüştü ve çabucak yanına geldi.

– Günaydın müdür bey! dedi şapkasını kaldırarak, ama durmadı.

Cachalot profesörünü gözden kaçırmaktan korkan hırslı bir öğrenci gibi Mizina'nın yanında sürünmekteydi. Çok değişmiş, yaşlanmıştı; yalnız yakında müdür koltuğuna dönme konusundaki kör inancı onu hâlâ yaşamda tutuyordu. Geceleri Amerika'nın Sesi radyosunun rahatlatan açıklamalarını dinledikten sonra, "İlkin kimin kurşuna dizilmesi gerekir?" diye kendi kendine soruyordu. Kim? Çok vardı onlardan, deniz kıyılarındaki kum taneleri kadar çoktular. Bu nedenle akıllıca düşünerek bütün komünistlerin kurşuna dizilmesi düşüncesinden vazgeçmişti. Darağaçları dikmek de olmazdı, bunun için bütün ormanları biçmek gerekirdi. Önünde birkaç kelle görüyordu, kendi adamlarıydı bunlar! Hele bir sorumluluğu üstlensin! Özellikle uykusunda onu tedirgin eden biri vardı. Kana susamış kaç mektup göndermişti ona, ama bu onu rahatlatmıyordu.

Cachalot ağzını açmayan Mizina'nın yanında yürüyor ve her zamanki vaatler değirmenini döndürüyordu.

– En fazla ilkbahara kadar! Atlantik Paktı! Cuma günü, BBC'nin açıklamasını dinlediniz mi? Batı Almanya'da birtakım askerî manevralar yapıldı. Yurtdışında yeni bir hükümet kurulacak. Peki şirkette işler nasıl? Tahmin ediyorum, tam bir karışıklık! Oğlumu ordularına götürdüler! Bu iş uzun süre devam edemez, ekonomik planda bile, dostum, bunlar birtakım budalalar, dinsizler! İşçi müdürler! Bundan söz edildiğini duydunuz mu? Yakında açlık ve sefalet başlayacak! Bu onların akıllarını başlarına getirir! Fabrikalarda ayaklanmalar olduğunu duydunuz mu? Ne iyi! Ama bu iş bize de bağlı. Artık işgal altında değiliz...

Ölü yapraklarla kaplı yolda Mizina sanki bitirmek istiyormuş gibi adımlarını hızlandırdı. "Her zaman gevezesin Cachalot, seninle ancak alay edilir!" Yine de zaman zaman boyun eğiyordu:

– Elbette, benim düşüncem de böyle! Ama yürüyüşünü hiç yavaşlatmıyordu.

Başı çatlıyordu ve bu kesintisiz fısıldama beynini tırmalıyordu. "Artık rahat bırak beni! Geber, budala!"

– Rejime karşı aktif bir direnme gerek, diye fesatçı mimikleriyle fısıldıyordu Cachalot: Anlarsınız ya dostum! Oğlum... Temas halindeyiz... Ve iyi olur... Olanağınız vardır! Çok önemli bir şey değil ama yine de çok ilginç olabilecek bazı rakamlara ulaşırsınız. Burada söylediğim şey size beslediğim mutlak güvene dayalı, siz eksik olmayacak gerçek bir yurtsever, bir demokratsınız...

Mizina yıldırımla çarpılmış gibi durdu. Nerdeyse Cachalot'in üstüne atlayacaktı! Ayıplar bir şekilde işaret parmağını salladı:

– Hayır! Benden bunu istemeyin! diye uzlaşmaz biçimde karşılık verdi: Hiçbir şeye karışmak istemiyorum. Bu benim işim değil ve bir işe yarayabileceğini sanmıyorum. Boş çaba! Deneyim sahibi bir insanım ben müdür bey!

– Bir daha düşünün dostum! diye şaşkınlıkla kekeledi Cachalot.

Mizina kızgın bir tavırla sözünü kesti:

– Size söyledim! Sizin bildirilerinizden ve zincirleme mektuplarınızdan bıktım. Birbirine benzeyen budalalıklar! Pul ve zaman savurganlığı! Evinizde, oğlunuzla birlikte direnişi oynayın ve beni rahat bırakın! Beni rahatsız etmeye başlıyorsunuz. Eylem komitesi tarafından tavsiye edilmedim ben! Müdür olduğunuz zaman beni cari hesaplar servisine şef atamayı asla düşünmediniz, Kazda'yı daha çok seviyordunuz. Pekâlâ, şimdi ona başvurun! Bende fesatçı ruhu yok! Bununla başkaları eğlensin, bunda hiçbir sakınca görmüyorum. Yaşlı bir adamım ben, Mata Hari'leri oynamaya hevesim yok.

Öfkeden parlayarak ve gizlenmemiş bir aceleyle afallayan Cachalot'a elini uzattı. Ona yüzüne karşı budala gibi davranmayı ve başından savmayı arzu etmişti ama akıllıca davranıp hiçbir şey belli etmedi. Ne olur ne olmaz! Sonuçta bu pis herif haklı çıkarsa? Birden olağanüstü önem kazanırdı!

İhtiyatlı olmak gerek!

Bir an duraksadıktan sonra uzlaşmayı kabul etti ve canlı bir adamdan çok ölü gibi Cachalot'un karanlıkta fesatçı tavırlarıyla ona verdiği bildiriyi, bu son olmak üzere, bir kez daha çoğaltmayı üstlendi. Ve

anti-komünist mücadelede, sıradan Çek yurttaşı Mizina'ya göre, kendisine çok ağır görevler düşen pek büyük kişilerden biri olarak ondan ayrıldı.

– Bağışlayın, sadece öfke anıydı! Bilirsiniz, sinirler işte! Bugün kimin sinirleri sağlam ki! Görüşmek üzere ve iyi şanslar!

Geri dönmeden geniş adımlarla uzaklaştı, sonra bastonuyla havayı yararak durdu.

"Vay canına! Başka birinin işine bulaşmak ha! Ah, hayır!"

III

Orada o! Georgette pencereden baktı ve onu hemen tanıdı. Geniş sırtını akasyanın gövdesine dayamış, iki eli ceplerinde, dudaklarında bir sigara, bekliyor. Georgette elini yüreğine koydu: ne kadar hızlı çarpıyor!

Gaz lambasının ışığı Henri'nin yüzünün sağ tarafını aydınlatıyordu. Georgette'in arkadaşı Zora mutlaka ona telefon edip Georgette'in bu akşam tiyatroya gideceğini haber vermiştir ve işte şimdi o kapının önünde bekliyordu. Ah şu Zora!

Yine de Georgette davranışının ne kadar aptalca ve çocukça olduğunu biliyordu; er ya da geç karşılaşmaları ve konuşmaları kaçınılmazdı. Georgette bu buluşmayı hem istiyor hem de korkuyordu.

Epey zamandır Henri onu görmeye çalışıyordu; eczacılık fakültesinin önünde beklediğini görür görmez Georgette sıvışıyordu. Yalnız bu oyun sonsuza dek sürmezdi ki!

Ona birçok mektup yazdı Henri, ilkini hiç açmaksızın geri yolladı, ama sonra merakına yenik düştü. Her zamanki açık yürekliliğiyle şöyle yazıyordu ona: "Seni seviyorum Georgette, belki de bütün olanlar bunu anlamama ve kendimi toparlamama fırsat verdi. Dizlere kapanma alışkanlığım yok. Güzel sözlerden ve yapmacık duygusallıktan hiç anlamadığımı bilirsin, ben her zaman doğrudan amaca giderim ve bu nedenle kem küm etmeden sana, eksikliğini duyduğumu söylüyorum!

Birbirimizi sevmeye yeniden başlar mıyız, bilmiyorum; şu anda bütün olanlardan sonra artık istekli olmayacağını anlıyorum, ama umutsuz olduğumu düşünme, ben ağlayacak biri değilim, ama seni özlüyorum. Senden söz ettiklerini duydum ve bu beni sevindirdi. Deneyim kazanıyorsun küçüğüm! Her zaman olmanı istediğim gibi seni keşfetmeye başlıyorum. Bir işçi kolu ile gençlik şantiyesine[1] gideceğini öğrendim; ben de gelmek isterdim ama tatillerde aileme yardım etmem gerek. Bir de sana patolojiyi bitirdiğimi söylemek isterim..."

Georgette geçmişe hiç dokunmaksızın ona kısa bir mektupla karşılık verdi, herhangi bir arkadaş gibi ona gündelik tasarılarından, başarılarından söz ediyordu. Sonuç olarak, kısaca görüşmelerinin uygun olmadığını, çünkü işi dolayısıyla sükûnete ihtiyacı olduğunu, kuşkusuz onun da buna ihtiyacı olduğunu belirtiyordu. Aptalca ve yaralayan bir soğukluk içeren mektup! Birkaç gün sonra kendi kendine, "ben bir burjuva değilim" dedi. Henri bu mektuba cevap vermedi ve tatile gitti. Henri ona, arkasında tatsız bir esenlemeden başka bir şey olmayan, okulu ve şehitler anıtını gösteren bir posta kartı gönderdi. Henri gururluydu.

Şimdi ise, bir ayağını akasyanın gövdesine dayamış, pencere karşısında bekliyordu Henri. Georgette vakur ve düzenli yürüyüşüyle binaya yaklaşan babasını gördü. İki erkek birbirlerini gördüler. Henri doğruldu ve ellerini pantolonunun cebinden çıkardı. Mizina, gördüğü kişiden emin olmak ister gibi bir an duraksadı, bir şey söyleyecek gibi oldu ama dönüp binanın girişinde kayboldu. Henri'yi gördü! Pekâlâ, sağlık olsun!

Georgette babasının bu karşılaşmadan hiç bahsetmeyeceğini biliyordu, çünkü o kızıyla bu konuyu konuşmaktan kaçınıyor, tam bir burjuva sessizliğine bürünüp saygın bir ailenin utancını gizlemiş oluyordu. Mizinalar hiç kimseyle, aile sofrasında bile Georgette'in yaşadıklarını konuşmamak için çabalarını birleştirdiler. Sanki bu olay hiç yaşanmamıştı! Bir tabuydu bu! Mizina, hiç de normal olmayan ve ölçülü davranılması gereken bir çocuk gibi nazik bir küçümsemeyle

1 İşlerin genç gönüllü işçi takımlarıyla yapıldığı şantiye.

davranıyordu kızına; fakültede ya da partide yapacakları koro provalarına gitmek için akşamları çıkmasına bile ses çıkarmıyordu. Kısacası, onunla ilgilenmeyi bırakmış, düşüncelerinden çıkarmıştı.

Günler, haftalar, aylar böyle geçti. Georgette işçi kolundan güçlü, kendine daha güvenli, bakışlarında daha sakin bir ifadeyle döndü. İstekle çalışıyor ve arkadaşlarıyla sinemaya gidiyordu; ama her şeye karşın Henri aklından çıkmış değildi. İçinde çok derinlere gömülüydü o, onu her zamankinden çok, bütün varlığıyla arzuluyordu.

Yine de yolundan ayrılmaması gerektiğini, eskiye dönmemesi gerektiğini, Henri'nin ona yardım edemeyeceğini biliyordu. Artık tek başınaydı.

Bugün hatırladıkça hâlâ kızardığı o zayıflık anından sonra, fakülteye döndüğü zaman, partinin örgütlenme bürosuna gitmiş ve arkadaşlarına her şeyi ayrıntısıyla açıklamıştı. Hayır, partiyi yanıltmak istemiyordu. Gözlerine dolan yaşlardan utanmadan, onlarla açık açık konuşmuştu.

– Ben yetenekli biri olamadığımı anladım arkadaşlar... Direnmeyi bilemedim... Partiye bütün iyi niyetimle kaydolmuştum, bir şeyleri başarabileceğimi sanıyordum, ama şimdi partiden ayrılıyorum... Kendimi yetersiz buluyorum... Yine de aranızda kalabilmek için her şeyi veririm inanın...

Georgette'in durumu saatlerce tartışıldı; herkes şaşkındı. Yüzler yanıyordu. Toplantıdaki herkes onunla açık konuşuyor, o da aynı açıklıkla karşılık veriyordu. Son karar oy birliğiyle kabul edildi: "Georgette Partide kalacak!" Kulaklarına inanamadı, başkan toplantının tutanağını yazan genç kıza döndüğü zaman heyecan ve dumandan gözleri yanıyordu.

– Kayıt: Büro Georgette Mizina yoldaşın durumunu tartışmış ve ittifakla karar vermiştir ki... Bekle nasıl yazılmalı bu? Anlatılan olaylara karşın parti Georgette Mizina yoldaşın üyeliğinin devamına karar vermiştir... Parti, yoldaşımızın kendi eksikleri konusunda yaptığı samimi itirafı dikkate almıştır... Mizina yoldaşın gerek insani planda

gerek parti planında ilerlemek için bütün koşullara sahip olduğuna hep birlikte inanıyoruz. Haydi bakalım! Artık başlar dik!

"Başım dik," diyor kendi kendine Georgette eve dönerken. "Bana güvendiler, sıkılgan küçük burjuva olsan da inandılar sana, bütün koşulları üzerinde taşıyorsun... Hayır, hiçbir zaman güvenlerini boşa çıkarmayacağım! Hiçbir zaman!"

Georgette artık her adımda onların sabırlı ve dikkatli ilgilerini hissediyordu. Onlarca el, onlarca göz destekliyordu onu. Yoldaşları ona itiraf edemediği şeyi asla sormadılar, ama onun hep arkasında oldular. Ona çeşitli küçük görevler verdiler, yavaş yavaş kendine güvenmesini sağladılar. O bunları eksiksiz bir biçimde ve zevkle yerine getirdi. Aynı zamanda kendini okumaya verdi. Romanlardan başladı: Gorkiy, Şolohov, Aleksey Tolstoy! Fırtınalar Yolu'nun tümünü bir çırpıda okudu. "Katiz ile Dacha... onlarda benim yaşamımdan bir parça yok mu? Başın dik Georgette! Artık dünyada hiçbir şey seni ayağa kaldıramaz sanıyordun, kendini kırıntılarına indirgemiştin! Artık tek başına dolu dolu soluk almaya, ailenin yapışkan ağlarından kurtulmaya başlıyorsun."

Ve gerçek hayata yaklaştıkça, evim dediği bu küflü binadan kendini daha çok kurtarıyordu. Artık orada kendini bir yabancı gibi hissediyordu. Burası onun evi mi? Burası sadece alışkanlıkla uyumak için geldiği pis ve rahatsız bir barınaktı. Susuyor, tiksintiyle küçük odasına kaçıyor, akşam yemeğinde gözlerini ancak tabağından kaldırıyor ve yemeği biter bitmez masadan kalkıp gözden kaybolmakta acele ediyordu.

Annesi acıyla sızlanıyordu:

– Çocuğum, kızım! Ne oluyor sana? Sen benim yavrumsun ve seni çok seviyorum. Ben yalnız senin için yaşıyorum, niye kaçıyorsun benden? Artık benimle dinsel ödevlerini bile yapmaya gelmiyorsun. Papousek kardeşin 95. mezmuru nasıl iyi açıkladığını dinlemeni isterdim "Gelin, Tanrıyı kutlayalım, selametimizin gücünü yükseltelim..." Gözlerini bu dünyanın boşluklarından çevir Georgette, bu kötü ve yoldan çıkmış devirde selametini düşün.

Baba bu sızlanmaları öfkeyle kesiyordu:

– Matmazelin yakında yalvarması gerekecek! Sen yaşlı ve aptalsın, hiçbir şey anlamıyorsun! Bugünün gençliği böyle. Gençlerin birliği, pöh! İşçi kolları, bir gitara vurarak emek hakkında şarkılar söylüyor! Toplantı mı istersin, hemen, hazır! Biz, ötekiler, şarkı söylemiyorduk: çalışıyorduk, güçlükle ekmeğimizi kazanıyorduk!

Georgette'in suskunluğu Mizina'yı daha da kızdırıyordu; onu anlamamakta direniyor ve ondaki tehlikeli şeylerden, günden güne artan şeylerden nefret ediyordu.

– Niçin ağzını açmıyorsun? diye bağırıyordu bazen: Sanki bir sazan balığı. Sana göre annenle ben yeteri kadar iyi değil miyiz? Sümüklü küçük politikacıları yağlıyorsun, ha? Yazık, yazık...

Onlar artık yabancıydı; Georgette akvaryumda kaynaşan böcekler gibi korkusuz ve soğuk soğuk gözlüyordu ana babasını. Yaşamı boyunca sürdürdüğü evlat saygısı onları hor görmesini engelliyordu. Çekip gitmesi gerekiyordu aslında!.. Babasının gerçek yüzünü görebiliyordu artık; iğrenç aptallığını, aydınlık düşmanlığını, coşkulu komünistliğinin ardına sakladığı ikbal avcısı iştahını, ikiyüzlü maskesini artık görüyordu. Kötü bir adamdı babası, ikiyüzlü bir sefil! Parti toplantısından şen şakrak döndüğü zamanlar, öbür yakanın haberlerini oburca dinlemek için radyoyu açıyordu. Sakıngan ve hesapçıydı! Bir ikbal avcısı! Bu onun babası mı? Evindeyken maskesini çıkarıyor ve tam bir güvenlik duygusuyla hayvanca kini serbest bırakıyordu! Kızına pek aldırdığı yoktu, çünkü onu o kadar zayıf ve o kadar aptal buluyor ki, maskesini onun önünde çıkarmakta bir sakınca görmüyordu. Evet, Georgette'in çekip gitmesi gerekiyordu, babasının mide bulandıran zehirli gevezeliklerinden, annesinin timsah gözyaşlarından, zavallı kadının kafasını karıştıran dinsel bağnazlığından, dünyanın sonu hakkında artan kehanetlerinden, iyi aile kızının evlenmesini bekleyen ve asla kullanılmayan porselen takımlarından kaçması gerekiyordu; evet, büyükannenin şu çelik kasasından, bu apartmandan kaçması gerekiyordu!..

Georgette kuzeni Brych'in macerasını öğrendi ve İréne'le tanıştı. Zizkov'a onu ziyarete gittiğinde iki kadın gecenin geç saatlerine kadar gevezelik edip sırdaş oldular! Bu sarışın kadın ne kadar da ona yakındı! Yakında doğacak çocuğa birlikte seviniyorlardı. Georgette kendi yazgısını düşünüyordu; yapacak hiçbir şey yok, sadece bir yüz var, çocuğunun babası olabilecek tek bir erkek var dünyada... eğer...

Şimdi o pencerenin altında duruyor ve bekliyordu. Binlerce kişi arasından onu hemen tanırdı Georgette.

Elini göğsünde hızla çarpan kalbine götürdü.

Babasının eve girdiğini duydu; yemek odasının kapısı şiddetle kapandı, giriş odasının parkesi annenin terlikleri altında gıcırdadı. Ana baba usulca konuşuyorlar, ama babanın sesi her sözcükte yükseliyor. Kuşkusuz bir şeyler oluyor. Georgette soluğunu tuttu.

Giriş odasında büyükannenin bastonu döşemeyi tıkırdattı, yaşlı kadın akşam yemeği için yemek odasına gidiyordu, çatlak sesi anlaşılmaz birtakım sözler homurdanıyordu ve onun gelişi ana babanın konuşmasını kesti.

Georgette yemek odasına girdiğinde babayla büyükanne emekli aylığı konusunda tartışıyorlardı. Sanki iki at cambazı bağrışıyor gibiydi. Yaşlı kadın siyah eteğinden defterini çıkarmış, alıcı kuş tırnaklarını hesaplar üzerine vurarak Mizina'ya haklı olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu:

– Balığınızdan bir lokma bile yemedim, kokuyordu zaten! Daha çabuk ölmem için beni zehirlemek mi istiyorsunuz? Bastonuyla halıya vuruyor ve her zamanki gibi taşınmakla tehdit ediyordu.

Mizina tanınmayacak haldeydi! Ne olmuştu ona? Artık kendine hâkim değildi, kötü gözleri alev püskürüyordu, sıkılı yumruğunu masaya indirdi ve sofra takımları titredi. Boş, çukur bir tabak aldı ve onu yere attı. Dokunaklı bir biçimde elini yüreğinin üstüne koyarak;

– Hepiniz beni deli etmek istiyorsunuz, diye gürledi: İnsan kendi evinde bile bir an soluk alamıyor artık. Hepiniz bana karşı birleşmişsiniz! Bir forsa gibi çalışıyorum, nerdeyse ciğerlerimi tüküreceğim

ve... Ama buyrun gidin Kazda'nıza! Cehenneme gidin! Paranızla çatlayın.

Bayan Mizina'nın yakarmalarının karıştığı bu iğrenç sahne bitmek bilmiyordu. Sonunda büyükanne kalktı ve bastonunu masaya vurdu. Yanakları boyunca gözyaşları akıyordu. Tek kelime etmeden, Mizina'yı kararsızlık içinde bırakarak inine gitti, ama bugün Mizina aldırmıyordu. İçinde uğradığı aşağılanmanın acısı köpürüyor, kızgınlık ve hayal kırıklığı bir çıkış arıyordu.

"İşte o!" Kırgın gözleri kızını fark etti. Georgette'in suskunluğu onu öfkelendirdi. Kinle sarsılarak, sanki hiçbir şey onu ilgilendirmiyormuş gibi son derece uzak, saygısızca yemek yiyen kızına baktı ve aylardan beri ilk kez kendini tutmaktan vazgeçti. Masaya bıçağıyla vurdu:

– Sana göre her şey bir değil mi? Annenle beni assalar bile, sen sakin sakin yemek yemeye devam edersin, değil mi? Küçümsüyorsun bizi! Senin küçük kalkık burnuna göre biz artık yeterince güzel kokmuyoruz...

Kendi sözleri öfkesini daha körüklüyordu.

Georgette doğruca onun gözlerine bakıyor ve hiçbir şey demeden yemek yemeye devam ediyordu. Mizina onun hâlâ buz gibi bir sükûnetle baktığını görünce, öfkeyle sandalyesinden kalktı ve işaret parmağını Georgette'e doğru salladı:

– Pekâlâ, defol git evimden, dışarı! İğrençsin sen, iğrençsin! Çatlak kafandan geçenleri görüyorum! Git de pis Bolşevik arkadaşlarına kavuş! Git de âşığınla dolaş, aşağıda seni bekliyor, sabırsızlıktan çatlayacak.

Georgette, tek kelime etmeden tabağını itti ve ayağa kalktı.

– Nereye gidiyorsun? Ne demek oluyor bu?

– Gidiyorum, dedi Georgette ve kapıyı o kadar kararlı çarptı ki Mizina'nın aklı başına geldi.

Karısı ve o dehşetten donakalmış dimdik birbirine bakıyorlardı; ama Bayan Mizina uyuşukluğundan sıyrıldı ve kolları başı üzerinde büküldü. Otuz yıllık evlilikten bu yana artık sakınca görmediği ilk isyan hareketiydi bu.

– Onu sen kovdun, diye bağırdı, kalpsizsin sen! Kızımı, zavallı kızımı kovdun...

– Sus! Başlama!

Masadan o kadar ani kalktı ki sandalye sallandı. Eski gönüllü asker yürüyüşüyle Georgette'in odasına yöneldi, karısı peşindeydi. Kapıyı sert bir biçimde açtı ve odaya girdi. Kızını açık valizi önünde buldu. Georgette yorgun tavırlarla valizini hazırlıyordu. Babasının gelişi onu hiç rahatsız etmedi.

– Aklını mı yitirdin Georgette? Hiçbir yere gitmiyorsun...

Georgette geriye bile dönmeden, eşyalarını valize yerleştirmeye devam etti. Annesi ellerini gökyüzüne kaldırdı:

– Georgette, Georgetteciğim! Yavrum! Babanı bağışlaman gerek, ne kadar üzüldüğünü biliyorsun, insanlar kötü Georgetteciğim

– Ona yalvarma, diye bağırdı Mizina kınayan bir tavırla.

Kızına yaklaştı ve kolundan tuttu. Georgette öyle bir şiddetle sıyrıldı ki sendeledi. Georgette'in gözleri kıvılcım saçıyordu. Bu kararlılıktan Mizina'nın soluğu kesilmişti.

– Georgette, ben senin babanım ve seni men ediyorum... Burada kalacaksın! Bu komedi yeterince sürdü! Sabrımı kötüye kullanma! Georgette...

– Korkmayın! dedi Georgette, kıpkırmızıydı yüzü, dolu valizini kapattı. Artık intihara kalkışmayacağım. Artık değiştim ben...

Mizina gözlerini fal taşı gibi açmış ona bakıyordu. Divana oturdu ve sustu. Georgette'in inadı şaşırtıyordu onu. Dudaklarını kımıldattı ama ağzından hiçbir ses çıkmadı. Kendini toparladı ve yeniden konuşmaya çalıştı:

– Çılgınsın sen. Biliyorsun ki şu son zamanlarda sana karşı anlayışlı oldum, ama şimdi yaptığın şey...

– Hiçbir ilgisi yok... Zaten sonunda bugün ya da yarın çekip gidecektim...

Mizina soluk soluğa ona baktı ve şöyle dedi:

– Dünya çıldırmış mı? Georgette, ne de olsa sen benim kızımsın! Kızım!

– Mobilyalar sizin, apartman, istediğiniz her şey sizin, ama ben değilim...

Mizina açıkça onu duygulandırmak için, dokunaklı bir tavırla başını indirdi, kollarını kaldırdı sonra ellerini dizlerinin üzerine bıraktı.

– Anlıyorum, bu evde fazla patırtı yaşadık, sen benim tek çocuğumsun, seni seviyorum ve senin iyiliğin için hareket ediyorum... Georgette, niçin gitmek istiyorsun? Bu o kadar aptalca ki!

Georgette valizini yere koydu ve birden babasına döndü:

– Çünkü gerekli bu, diye bağırdı. Buradan gitmem gerek... Az kalsın beni deli ediyordunuz. Reşit bir insanım ben, sürdürdüğünüz yaşam beni dehşete düşürüyor. Burada kalmaktansa pencereden atlamayı tercih ederdim.

Mizina yeniden öfkelendi:

– Bir sokak orospusu gibi konuşuyorsun...

– Beni kızdırmaya çalışmayın, faydası yok, kendi yoluma gideceğim! Bana engel olmaya hakkınız yok.

Mizina hiç anlamıyordu. Soluğunu güçlükle bastırdı:

– Korkunç! Onu duyuyor musun! Hayat verdik biz ona... Bir kızın ana babasına bütün minnettarlığı, bütün saygısı bu...

Bayan Mizina yalvaran bir iniltiyle kızına atıldı, onu anne şefkatiyle sardı, gözyaşı seline boğdu. Georgette bu köleleşmiş kadına, annesine karşı acıma duygusunu bastırıyordu, bundan böyle hiçbir şey onu tutamazdı.

– Anne... ve gözlerinden yaşlar fışkırdı.

Onun saçlarını okşadı, sonra sıyrıldı, kızıl saçları üzerine beresini koydu ve ana babasına şaşkınlıktan kurtulma zamanı bırakmaksızın girişe yöneldi.

Kapının boğuk tıkırtısı onların iliklerine kadar sızdı. Ne oldu? Anlamadan birbirlerine baktılar; aptal aptal konsolun çekmecelerini,

vaktiyle Mizina'nın yaptığı bayağı tabloları, perçemi ve kızıl lekelerle kaplı burnu ile Georgette'in küçüklük resimlerini seyrediyorlardı. Bütün bunlar eski gibiydi! Neden olmuştu bütün bunlar? Oda neden bomboştu? Neden...

Mizina yavaş yavaş şaşkınlığından sıyrıldı. Kuru avucunu yanaklarına götürdü, dudaklarını nemlendirdi. Tombul elleri dizlerinde, divanda öylece oturan karısına baktı. Ona, kendisine, bütün yaşama acımıştı! Aldatıcı bir sevecenlikle karısının sırtını okşadı:

– Pekala, dedi, artık ağlama anne! O istediği şeyi yaptı! O artık bizim kızımız değil, onu bizden çaldılar. Her şey sadece yalan! Devir istiyor bunu!

Bayan Mizina parmaklarını bitiştirdi, anne göğsü acıyla kabardı; Mizina onu kuru gözlerini görünce nerdeyse korktu.

– Ve birçok sahte peygamber çıkacak ortaya ve insanların çoğu aldatılacak, diye Matta'ya göre İncili ateşli ateşli ezberden okudu: Ve yalan on katına çıkacak ve aşk soğuyacak.

Ak başını sallıyordu ve sonunda gözlerinden yaşlar fışkırdı. Mizina içini çekti.

– Ne olacağız biz? Yapayalnız... Her şey ayaklarımızın altında yıkıldı.

Mizina kendini toparladı, bu duygusallık hoşuna gitmiyordu, rahatsız oluyordu. Onu omuzlarından tuttu ve bir hasta gibi salona götürdü. Ne aptalmış Georgette! Gücü tükenmişti, kendini kirli, zayıf ve yaşlı hissediyordu. Odanın duvarlarından toz ve can sıkan bir özlem düşüyordu. Her şey bitti! Düşler! Arzular! Boşa harcanmış bir yaşam! Ne kadar saçma bir dönem! Dünya yıkımına koşuyor! Ama o daha vazgeçmedi! Çevredeki dünyaya karşı kin, yakıcı, yatışmaz bir kin yerinde duruyordu.

Sandalyesini radyonun bulunduğu küçük masaya yaklaştırdı, düğmeyi çevirdi ve bir anlık parazitten sonra yükselticiden Amerika'nın sesi çıktı. Yukarıdaki katta ufak tefek bir komünist mühendis oturuyordu, Mizina korktuğundan sesi biraz kıstı. Hayır, çılgın değil o. Bulaşmadan beklemek gerek! Göreceğiz!

Kapı iyice kapalı mı? Anahtarı bir tur çevirdi mi? Yirmi beş yıldır beklemişti, daha da bekleyebilirdi! Kulağını doyumsuz biçimde radyonun kasasına yapıştırmıştı. Apartmanında, kendi yaptığı yağlıboya resimlerinin arasında, türünün bütün bireylerine bir su damlası kadar benzeyen Mizina dayı, akşamdan akşama hırıldayan radyonun yanında oturuyor ve bekliyor, bekliyor, kendi gününü bekliyordu...

Georgette son kez süslü geniş merdivenden indi; kendini bildi bileli bu merdivenlerin buz gibi sessizliğinden hep korkmuştu. Bayan Hassmanova'nın hareketsiz ve sorgulayan bakışı kulübenin dikiz deliğinden onu gözetliyordu. Ama bugün onu hiç ilgilendirmedi.

– Elveda kötü kadın, elveda lanet ev! Artık hiç ayak basmayacağım buraya!

Sokağı inceledi.

Bir incecik gölge akasyanın gövdesinden ayrıldı ve ona yaklaştı.

– Georgette!

Georgette valizini sol eline aldı ve duraksamadan, sağ elini Henri'ye uzattı. Şaşırmıştı o, tiyatroya gitmek için neden bir valize ihtiyacı olduğunu anlamadı. Georgette ona birkaç kelimeyle az önce olanları açıkladı. Hiç rahatsız olmadan, sanki uzak bir geçmişte olmuş gibi anlatıyordu. Dudaklarında mutlu bir gülümseme vardı.

Henri valizini taşımak istedi. Neden olmasın? Ona bıraktı ve ikisi karanlık sokaklarda yan yana yürümeye başladılar.

– Artık gelmeyeceğini sanıyordum. Bu sabah Zora'ya telefon ettim ve o söyledi bana...

– Ben de Zora olduğundan kuşkulanmıştım zaten, dedi Georgette gülümseyerek.

– Kızıyor musun bana?

– Hayır.

Henri ona her şeyden söz etmeye başladı. Abuk sabuk laflar ediyor, sonra kendine kızıyordu. Ona ortak dostların selamlarını iletti ve onun

çalışması hakkında bir şeyler öğrenmek istedi. Georgette onunla eşit koşullarda konuşarak sakin karşılıklar veriyordu. Henri yürüyüşünü yavaşlatmak zorunda kaldı. O Georgette'le ne zaman sokakta yürüse kendini hep gülünç bulurdu; iki de bir ritmini ayarlar, onu beklemek için duraklamak zorunda kalırdı. "Gülünç yürüyüşüm," dedi acıyla kendi kendine. Birtakım aptallıklar anlatarak, gevezelik ederek, neşesiz neşesiz gülerek bildiği gibi davranıyordu. Konuşan kendi değil de bir başkasıydı sanki, birtakım düşüncelerin karanlığında kendini kaybetmişti. Nasıl başlamalı? Aslında, başlamak gerekir mi?

– Dinle, dedi, Saint Wenceslas alanın kalabalığı arasına girerlerken, kalacak bir yerin yok... İstersen...

Georgette kararlıca başını salladı ve yürüyüşünü yavaşlattı:

– Hayır! Bu akşam gidip Zora'da kalacağım ve yarın kiralık bir oda arayacağım. Yerleşecek bir yer bulacağım, benim için endişelenme...

Henri'nin canı sıkılmıştı, hoşnutsuz homurdandı. Başı eğik, gözleri Prag kaldırımlarının çirkin mozaiklerine dikilmiş yanında yürüyordu. Sağ elinde genç kızın valizi sallanıyor, sol yumruğu çirkin bir şekilde pantolonunun cebini bozuyordu. Derdini anlatamadığı için öfkeliydi. Boğulacağını sandı ve kareli gömleğinin yakasını açtı.

Gaz fenerlerinin aydınlattığı dolambaçlı sokaklarda, eski kentin sessizliği içinde yürüyorlardı. Yavaş yavaş Zora'nın evine yaklaşmışlardı ama kurtarıcı söz bir türlü gelemiyordu. Sokağın son köşesine geldiklerinde Henri daha fazla kendine hâkim olamadı ve valizi sert bir şekilde kaldırıma koydu:

– Yeter ama Georgette! Lafı yeterince geveleyip durdum! Dönelim ve benim eve gitmek için tramvaya binelim. Seni sevdiğimi biliyorsun. Benim evde kalacaksın ve yarın ben belediyeye gideceğim! Kararlıyım, bir adım daha atmayacağım.

Georgette incecik ve ufacık bedeniyle onun önünde duruyor, sakin ve ciddi yüzüne soluk bir ışık düşüyordu.

– Hayır Henri! dedi. Bu hiçbir işe yaramaz! Ben geçmişi, beni mahvedecek her şeyi bir daha yaşamamaya kararlıyım. Eğer şimdi

senin evine gelirsem, kuşkusuz her şey tekrarlanacak ve sen eski aptal Georgette'i görmekte gecikmeyeceksin. Ve belki de haklı olacaksın, anlıyor musun beni? Seni sonsuza dek terk etmiyorum. Ama artık sıkılgan ve aptal bir küçük kız gibi senin yanında yaşayamam. Benim daha gidecek uzun bir yolum var. Eğer yolun sonunda biz yeniden kavuşursak, bu eşitlerin kavuşması gibi olur. İnsan aşamaları atlayamaz. Çok şeyi anladım. Beni yolumdan saptırmaya çalışma. Zaten bunu başaramazsın. Beni anlıyor musun?

Henri onun önünde, sokak fenerinin ışığı altında duruyordu. Sırtında torba taşıyan birinin siyah gölgesi geçti yanlarından. Henri susuyordu. Nasıl karşılık vermeli? İsyan etmek ve tartışmaya başlamak istiyordu, ama onun yüzüne baktığı zaman omuzlarını silkti ve içini çekti:

– Belki de haklısın küçük!

Onu kolundan tuttu ve Zora'nın kapısına kadar dar sokakta yanında gitti.

Ona gülümseyerek bakıyordu:

– Sana güveniyorum Mizina yoldaş!

Georgette de gülümsedi ama hiçbir şey söylemedi.

– Peki, söyle bakalım, dedi az sonra Henri, daha sonra ne yapmayı düşünüyorsun?

– Basit! Önce bir oda, sonra bir iş bulmak, belki de bir bursum olacak. Ama bu korkutmuyor beni. Okulu bitireceğim ve bir iş bulacağım. Bu da korkutmuyor beni, artık hiçbir şey beni korkutmuyor! Sanıyorum Prag'dan ayrılıp taşraya gideceğim. Nedenini çok iyi bilmiyorum...

– Haklısın, diye onayladı Henri, ben de kente alışamadım. Fakülteyi bitirir bitirmez temiz hava almaya gideceğim. Buna ne dersin, eğer...

Georgette'nin bakışı durdurdu onu. Omuzlarını silkti, küçük valizi yere koydu ve saçlarını kaşıdı. Zemin katın pencerelerinden bir

gitar ezgisi geliyordu, bir kat yukarıda keskin bir genç kız gülüşü çınladı, ama bunun dışında sessizlik vardı.

Henri gitmeye hazırlanıyordu. Ona elini uzattı, güçlü bir biçimde sıkarken yapmacık bir güvenle;

– İyi şanslar, dedi. Ve usulca ekledi: birbirimizden ayrılmıyoruz, bundan eminim ben!

Georgette ona doğru yüzünü kaldırdı. O zaman Henri onu kollarına aldı ve kalın dudaklarını Georgette'in soğuk ağzına bastırdı. Georgette kendini savunmuyordu. Onun göğsüne yaslandı ve boynuna sarıldı.

Sonra Henri, kapının yeniden kapanmasını bile beklemeden, çevik adımlarla uzaklaştı. Aklından tuhaf fikirler geçiyordu. Bütün bunlar hakkında ne düşünmeli Tanrım! Aslında, bütün bunlar boşuna konuşma, onu seviyorum! Yerde sürüklenen gazeteye öfkeyle bir tekme indirdi ve ellerini ceplerine soktu.

Ama sonunda işin aslını anlamaya başladı.

"Georgette haklı! Dünyanın bütün bilgeliğini yuttuğunu düşünmeyi bırak! Bu küçük burjuva kız sana bir ders verdi! Yazık sana!"

Eski Kent'in dar sokağında gece göğünü seyretti ve kendi kendine şöyle dedi "Hava açıyor, yarın güzel bir gün göreceğiz."

Pazar sabahı Bartos annesini görmeye gitti. İlk kez yalnız gitmiyordu. Şu güzel eylül sabahlarından biri sabah sisinden doğuyor, güneş toprağı birazcık ısıtıp onu kollarında sallıyordu.

Sonbaharı her zaman çok sevdi Bartos. Köylü kulübelerinde yanan ateşler, külde pişen patatesin kokusu, yanan saplar... Sepetteki elmalar, kapısı düzayak geniş dünyaya, amansız mücadeleye, hayal kırıklıklarına ve mutluluğa açılan salonu mis gibi kokutuyordu. "Oh! İşte bu güzel kokuyu çek içine!" Bütün hızıyla atılan trenin penceresinden manzaraya bakarken, Bartos'un kafasından anılar geçiyordu.

Dönünce, Marie'nin gri gözleriyle kendisine baktığını fark etti ve ona ufak bir gülümsemeyle karşılık verdi. Onunla konuşmak istedi,

ama kompartıman insanlar ve valizlerle tıklım tıklımdı ve karşılıklı iki kelime edilemiyordu. Özenle giyinmişti Marie, aceleden kıpkırmızı ve biraz da sıkılgan gelmişti gara; boynuna doladığı renkli şal Bartos'un hoşuna gidiyordu. Kendi kendine, biraz şaşkın "o çok güzel" demişti ve bu neredeyse onun canını sıkmıştı. Şimdi birlikte köye, anasının yanına gidiyorlar ve ikisi de birbirine ne derece yakın olduklarını anlıyorlardı. Bütün şu tanımadıkları insanlar arasında olmak ve aynı amaca doğru gitmek son derece tuhaf bir duyguydu.

Gürültülü bir garda inip harap ve isten kapkara bir binanın önünde bekleyen bir otobüse bindiler, sonra bir köy meydanına kadar sarsılarak yol boyunca gittiler, oradan, birkaç adım ötede, gür yapraklı yaşlı bir ceviz ağacının altında büzülmüş bir küçük evciğe vardılar.

Burası Bartos'un doğduğu ev; buradaki en ufak taşı, en ufak köşeyi bilirdi o. İşte köylü Sykora'nın arazisi, bütün kenar mahallenin en büyük arazisi bu ve kentin insanları burayı eski değirmen diye adlandırır. İşte üstünden atlayıp geçtiğimiz çit, çocukken Sykora'nın meyve bahçesine baskınlar yapardık. Sulu armutlar bizi oraya çekerdi, bunları birkaç tokat ve yırtık pantolonla ödemek, armutları daha az sulu kılmıyordu. Bahçenin tam arkasından Elbe ırmağı görkemli ovaya bakar; rüzgâr yamaçlarda kamışların içinde uğuldar ve onun görünmez eli ırmağın kırışık yüzeyini oya gibi işler. Elbe nereye gider anne? Bartos onun puslu izler bırakarak uzak bir denize döküldüğünü öğrendiği gün, onu ne kadar sonsuz bulduğunu hâlâ hatırlar. Dünya, uzak dünya ve hayata ilk adımlarını attığı bu küçük harap ev!

Yaşlı bir kadın gelip onları eşikte karşıladı, Marie'yi yalın bir nezaketle basık salona davet etti ve sonra o kadar tasalandı ki, ne yapacağını bilemedi. Onlara ne ikram edebilirdi? Bir bayram yemeği hazırlamak için küçük adımlarla mutfağa gitti. Bu Praglı incecik hanımın Fredo'su ile ne yaptığıyla sanki hiç ilgilenmiyordu; en azından sorular sormadı.

Bartos Marie'yi gözetliyordu. Bir sandalyede oturmuş tuhaf bir heyecanla çevresine bakıyordu. Sessizdi; içinde oyulmuş ahşaptan bir gemi olan şişeyi eline aldı; ardından çam kozalağı biçiminde yaldızlı

bir armonikaya takıldı gözleri; sonra küçük bir taşra fotoğrafçısının çektiği, sırtında çantasıyla çok vakur duran bir öğrenci resmine baktı, gülümsedi ve Bartos'a döndü:

– Bu sen misin?

Bartos doğruladı.

Öğle yemeğinden sonra bir masa çevresinde oturup gevezelik ettiler. Yaşlı kadın onlara geçip gitmiş zamanlardan, kocasını almış olan Birinci Dünya Savaşı'ndan söz etti ve Bartos'un gençliğini bile anımsattı. Onun haylazlıklarını anlatırken suç ortağı tavrıyla gülümsüyordu. Marie'ye elma ezmesi ikram etti; onu Fredo için aceleyle hazırlamıştı, pastaları ne kadar sevdiğini biliyordu. Fredo gelecekleri yazmış olsaydı, bir komşudan ödünç haşhaş alıp haşhaşlı çörek yapardı, biliyorsunuz, şu anda haşhaş bulunmuyor, hayat zor, yüce Tanrı belki bize daha iyi günler gösterecek! Annesini bu kadar ihmal ettiği için Bartos'a içinden kızan Marie'den hemen hoşlandı. Çekiciliği olmasına karşın yaşlı o, özen gösterilmesine ihtiyacı var.

Öğleden sonra Bartos ve Marie kırda gezmeye gittiler. Çalılar ve kamışlar arasında sakin ırmak boyunca uzanan killi bir toprak yola girdiler. Başları üstünde, alabildiğine mavi sonbahar göğü uzanıyordu. Batmakta olan güneş suyun kırışık yüzeyinde alev saçarken, sararan bir çayırlığı geçtiler ve yazlık giysisini çoktan kaybeden seyrek bir ormana girdiler; dökülmüş yaprak kümeleri arasında geziniyor ve usul usul konuşuyorlardı.

Bartos hiçbir şeyi saklamadan gençliğinden, uzun ve çetin geçen mücadele yıllarından, vaktiyle sevmiş olduğu kadından, savaş yılları boyunca Nazi toplama kamplarında birlikte bulunduğu insanlardan, onu partiye götüren süreçten söz etti.

Marie onu başı eğik, gözleri yolda sessizce dinliyor, sadece bazen bir soruyla sözünü kesiyordu. Marie onu anlıyordu. Geleceğin onda uyandırdığı korkuyu püskürterek, bir tür inanç ve sınırsız bir cesaret yeşeriyordu yüreğinde. Hayat önünde açık bir manzara gibi uzanıyordu.

Bu yol, bu yol onun yoludur işte!

Küçük ormanın ortasında, Bartos gölgeli bir çukurdan çıkıp yosunlu bir yamaca tırmandı, Marie'ye elini uzatıp onu kendine çekti. Marie yamaca çıktığı ve başını kaldırdığı zaman, Bartos onun gri gözlerinde tanımadığı bir ışık, mutluluğun tatlı ışığını gördü.

Akşam tıklım tıklım dolu hızlı trende, arkasında parıldayan ışıkların ateşten demetlerini gerdiği camın önünde, sıkışarak, koridorda ayakta döndüler. Bütün hızıyla atılan trenin gürültüsü konuşmalarına engel oluyordu. Bartos, alnı neredeyse soğuk cama yapışmış, yandan Marie'yi seyrediyordu. Kendisi için çok yeni ve garip bir duygu içindeydi. Bir de sigara tüttürebilseydi!

Birden bu cendere içinde bir elin kendi elini tuttuğunu hissetti. Yalın ve güzeldi bu. İnce daktilo parmaklı bu yumuşak eli sıktı ve yolculuk boyunca kendi elinde tuttu.

Marie!

Ve işte bu akşam, cıvıl cıvıl bir kadın, yaşlı oğlanın rahatsız ininin eşiğinden geçti. Onun gelişiyle her şey değişmiş gibiydi; yuvarlak masanın çıplak tahtası üzerindeki lamba bile daha canlı bir ışıkla parlıyordu. Dul Baraskova şaşkınlıkla dişsiz ağzını kapamayı unuttu; hep bir pişmiş soğan ve romatizmaya karşı bitki çayı kokusunun hüküm sürdüğü küçük mutfağında bir tabure üstünde oturmuş, şaşkın kalakalmıştı; hareketsiz ve ayıplayan bir tavırla kırlaşmış başını salladı. Kim inanırdı buna, Azize Meryem! Uzun süre direnemedi ve bir küçük sıçan hışırdamasıyla, yüreği yaralı, komşunun yanına rahatlamaya gitti.

– Düşünün benim kiracım eve bir kadın getirdi. Kadın onun yanında! Ona karşı itinalar gösteren ben bile hak etmemiştim bunu!

Zavallı çenesiz kadın durmadan yakınıyordu:

– O kadar efendi bir kiracı ve işte sana bir kadın... Beni çileden çıkardı; ah hanımım, kim inanırdı buna...

Üç gün sonra, bir akşam Bartos, kadının gözleri önünde, insanlar, simalar, tavırlar, sözcükler, meraklar, sevinçler ve üzüntüler, insan yüreğinin karmaşıklığını anlamaya çalıştığı bütün şu acı bilgeliklerle

dolu defterleri çekmecelerinden çıkardı ve onları küçük odasının sobasına atıp duraksamadan kibriti çaktı.

Soluk aldı, mendiliyle ellerini kuruladı ve yaşamaya başladı.

IV

Bulutlar ve güneşle dolu bir gün gibi hikâyemiz sonuna yaklaşıyor; ama yarın, şafak söktüğü zaman, hayatı insanca ve mücadeleyi güzel kılan her şeyin belki iki kat arttığı yeni bir gün yükselecek. Hikâye bitiyor, ama insanın yolları, güçlü ve yüce bir dönemin tamamen sıradan insanlarının yolları açık kalıyor. Bu dönem onların yaşamlarına bir baskın yaptı, onu işlenmekte olan bir toprak gibi altüst etti; önlerine, yolun tam ortasına dikilen bir kazık gibi, çevresinden dolaşılamayan sorular çıkardı.

İlk dönemlere vardık!

Söyleyecek az şey kalıyor!

Eylül ayı sonunda, ulusal şirket Pojizer cam fabrikaları işletmesinin Komite Başkanı Vaslav Straka Prag'a gitti. Bu yolculuğu yapmak için iyi bir nedeni vardı.

Krafanda işçi sitesindeki evciğe küçük ailenin bütün hayatını altüst eden bir telgraf getirmişlerdi. Telgraf masanın kenarına konulmuş, Vaslav hareket edene kadar orada kalmıştı. Yaşlı camcı Straka bir uyurgezer gibi dönüp duruyor ve yorgun bronşları hırıldıyordu. Telgrafı belki yirmi kez okumuştu.

Şu son zamanlarda her şey ona şaşkınlık veriyor, yaşlı kafası olayların kasırgasını anlamak istemiyordu. Önce ona kanlar içinde oğlu Vaslav'ı getirmişlerdi. Aklını yitirdiğini sanmış ve bu cinayet girişiminin failinin kim olduğunu öğrendiği vakit, yedinci nesle kadar eski patronlarına lanet etmişti. Sonunda onu sakinleştirmek iyileşen Vaslav'a düşmüştü, çünkü ihtiyar, oğluna yapılan suikasttan kendini sorumlu tutuyordu. Sonra bir gün, mutfağın eşiğinde kızı belirmiş ve onlara bütün hikâyesini anlatmıştı. Bu kez de anlamamıştı. Evin

içinde dolaşıyor, küçük kafasını sallıyor, tükürüyordu. Bahçeye çekilip düşüncelere dalıyor, kendine işkence ediyordu. Onun İréne'i! Javori'de kalması için kızına ısrar etmişti ama o geri dönmüştü. Vaslav kız kardeşini destekliyordu. O akıntıyı tek başına aşmak istiyormuş, öyle söylüyormuş! Yaşlı adam bunu anlamıyordu işte! Küçük İréne'i, gecikmiş babalığının bütün şefkatiyle el bebek gül bebek büyüttüğü, şımarttığı sevgili kızı sürekli gözlerinin önündeydi ve onun içini titretiyordu.

Ve işte ezeli tasalarının ortasında, telgraf gelmişti.

Kısa süren bir aile toplantısında Vaslav'ın Prag'a gitmesine karar verildi, çünkü yaşlı adamın keyfi yoktu, çok çabuk sinirleniyor, hiç yoktan gözlerinden yaşlar boşanıyordu. O daha sonra gidecekti. Uzun zamandır ilk kez oğluyla tartışmasına rağmen inat etmiş ve cenaze masrafı için tasarruf yaptığı birkaç bin lirayı çekmek üzere, gizlice, büyük alandaki tasarruf sandığına gitmiş ve hayatlarını kolaylaştırmak için bu parayı kızına ve küçüğe göndermişti. Gelini Bozene, aile analarının pratik duygusuyla o genç anneye çocuklarının çamaşırından gönderiyordu, mutlaka işe yarardı! Dışarıda, küçük Vaslav şimdiden tavşanların kulaklarını çekiyordu.

– Pekâlâ! diye mırıldandı ihtiyar camcı oğlunu uğurlarken. Heyecan gırtlağına sarılıyor, art arda iki kelimeyi söyleyemiyordu;

– Onların ikisine de selam et ve bize ne zaman geleceklerini sor... Ve olur ya... Sen de sağlığına dikkat et!

Vaslav gara gitmek üzere evden çıktığı zaman rahat bir nefes aldı. Karısı küçük valizini taşımasına yardım ediyordu, çünkü sağ kolu henüz askıdaydı. Yavaş yavaş iyileşiyordu, kolu ani her harekette ona acı veriyordu. Yine de onu kullanmaya başlıyordu. Kimse ona bakmadığı zaman, acıdan ve öfkeden inleyerek, hırsla idman yapıyor, ama kimsenin bunu işitmemesine dikkat ediyordu. Güzel, düzelecek! Ah! Şu pis kol!

Peronda karısına sarıldı ve küçük il trenine atladı.

Aynı gün öğleden sonra Brych'in küçük odasının kapısını çaldı ve Vaslav fazla sıkılmaksızın odaya girdi. İréne doğumevinden önceki

gün dönmüştü ve küçük oda altüst durumdaydı. İréne sevinç çığlıkları atarak ona atıldı, kollarını boynuna doladı:

– Vaslav! Vaslavcığım! Sensin ha!

Vaslav yalnız olmadıklarını fark ettiği zaman bir solukta,

– Hayır, bu benim gölgem! diye karşılık verdi.

Vaslav, üçüncü kişilerin yanında sevgi gösterisinden hoşlanmazdı. İréne'in kollarından kurtuldu, parmaklarını kız kardeşinin sık buklelerine daldırdı ve yaramaz bir çocuk gibi saçlarını karıştırdı.

– Pekâlâ! Şu küçük yavruyu bana göster bakalım, o benim yeğenim, değil mi?

Analık gururu ile yanakları kıpkırmızı, Vaslav'ı pencere karşısındaki küçük yatağa götürdü. Vaslav soluğunu tutarak uyuyan çocuğa doğru eğildi ve sessizce düşünceye daldı. Asık suratı heyecanını gizlemiyordu. Yeni bebekler ona hep çok ufak görünürdü. Ağırlığını sordu ve memnun bir hırıltı çıkardı: "İyi..."

İréne'e dönüp ona iyi niyetli bir bakışla göz kırptı. Odayı inceledi; masaya dayanmış, kahverengi gözleriyle onları dikkatle gözleyen ince yapılı bir adam gördü. Vaslav ona tam karşıdan dimdik baktı ve bu sadece bir saniye sürdü, ama yeterliydi. O her zaman ilk izlenime güvenirdi: Bazen yargılarında fazla aceleci olduğundan yakınırdı, düşüncelerini gözden geçirdiği de olurdu, ama genellikle ilk izlenimiyle yetinirdi. İnsanlar hakkında yeterince deneyimi vardı onun!

O bir saniyelik aralıkta, iki erkek birbirini tarttıktan sonra Brych masadan uzaklaşarak, Vaslav'ın gönlünü alan sakin bir gülümsemeyle elini uzattı:

– Ben Brych!

Tamam işte! Vaslav bu adamın inceliklere aldırmadığını hissetti ve elini sıktığı zaman ince parmaklarının gücü onu şaşırttı. "Güzel, çelimsiz bir herif değil" diye düşündü memnuniyetle.

Brych'in elini güçlü bir şekilde sıkarken yürekten bir sesle:

– Straka! dedi. Tanıştığımıza çok memnun oldum, kız kardeşim bize daha önce sizden söz etti! diye yüksek bir sesle konuşmaya baş-

ladı ve İréne çocuk uyanır korkusuyla onu sesini alçaltmak zorunda bıraktı.

Ağır ağır bir sandalyeye oturdu, ama sandalye altında tehlikeli bir şekilde sallandı ve tam son anda sıçrayacak vakit buldu.

Vaslav, sanki Brych'i öteden beri tanıyormuş gibi el kol hareketleriyle konuşmaya başladı:

– İréne piyanoya yeniden başlayacağını umuyorum. Sen bir müzisyenler ailesindensin. Senin piyanon bize çok paralara mal oldu ve artık kullanmaya başlasan iyi olur!

Javori'den, babadan söz etti, İréne'in hararetle çalıştığını ve kaybettiği zamanı yakalamak istediğini öğrenince hoşnut bir homurtu çıkardı; inatla konuşmak istemediği tek şey başına gelen kazaydı.

– Dinle, bu mesele halledildi! Beni kudurtan tek şey bu salağın yakasına yapışamamak! Kolum iyileşmeye başlıyor, bak!.. Böyle haydutlar var! En kötüleri de değil bunlar. Her zaman arkadan bıçak darbeleri indirir, sonra da tabanları yağlayıp kaçarlar. Ama bizi öldürmelerine gelince, onlar asla hepimizi yok edemezler. Benim şimdi gitmem gerekiyor, sendikada halledilecek ufak bir işim var. Biliyorsun, ben işletme komitesi başkanıyım ve işim başımdan aşkın. Siz de hep birlikte Javori'ye gelin!

Arkasında yürekten bir sevgi kokusu bırakarak çıktı. Brych sahanlığa kadar yanında geldi ve döndüğünde İréne'i divanda buldu. Kendini toparlamaya çalışıyor ve çabuk yoruluyordu; dinlenmesi gerekiyordu.

Yanına oturdu ve elini kendi eline aldı. İréne kirpiklerinin altından pembe yüzünü ışıtan sakin bir gülümsemeyle ona bakıyordu. Brych onu mutlu ve her zamankinden daha güzel buldu.

Şu son aylardan beri çok değişiklikler olmuştu. Brych çok şeyi anlamıştı, onun için henüz karanlık başka şeyler de vardı, sağlık olsun, o yolunda gidiyordu!

İréne döndüğünden beri ihtiyar oğlan Bartos'un evine yerleşen Brych'in yanında kalıyordu. Bartos'un artık ona ihtiyacı yoktu. "İşte,"

demişti Brych ilk kez kiremit çatılı bu eve geldiğinde, "hep Mala Strana'da oturmayı düşlemiştim. Biraz romantik bir arzu ama işte şimdi buradayım!" Yeni işiyle birlikte sonunda tutkuyu, yaşama zevkini ve yeni tasalar bulmuştu! Bu devir kır yaşamı için uygun değildi. Mücadele zamanı. Yine de mutluluk vardı! Eğer gevşek bir insan değilsen, mutluluk elinin altındadır.

Brych yeniden çalışmalara koyulmuştu, Bartos'un masasındaki kitapçıklar ve istatistikler karşısında uzun saatler geçiriyor, uzun süren eylemsizliği yüzünden aç kalan beyni her şeyi kolayca ve zevkle özümsüyordu. Tanrım! Her şeyi bir daha öğrenmek gerekiyordu!

İréne'le meşgul oluyor ve onun yeni güçler kazandığını, tozdan ve çamurdan silkindiğini görerek seviniyordu. İréne de çalışmaya, gelecek projeleri yapmaya başlamıştı! Brych onu Bayan Patéra'ya emanet etmişti ve İréne'in emin ellerde olduğunu biliyordu. Patéra'lara nasıl teşekkür etmeli? Yine de, Brych bunun için hiç üzülmüyordu, bu siyah saçlı kadınla her şey doğal görünüyordu.

Her şeye karşın İréne'le ikisi henüz konuşmamışlardı! Bu ona erken ve faydasız görünüyor, önce İréne'in iyileşmesi gerekiyordu. Ve bu Brych'in çocuğu değildi! Akşamları, Mala Strana sokaklarında gezinti sırasında bunu düşündüğü zaman içinde bir kaygı, bir tür düş kırıklığı hissediyordu; bu duyguya karşı çetin bir mücadele veriyordu. İréne de onun içinden geçenleri tahmin ediyor ve mutluluğunu gizlememesine karşın, geleceklerine ilişkin her türlü imadan kaçınıyordu. Bir çocuk! Nasıl bir sevinçle bekledi onu!

Ve şimdi Brych yanında oturuyor, çocuğu ise hemen oracıkta, yorganların yumuşacık örtüsü içinde uyuyordu. Brych ona elini verdi ve sonunda kavuşmak için aşmak zorunda oldukları sapağı korkuyla düşündü. Başladı... Bekle, tam olarak ne zaman başladı bu? O günlerde, çatıların üzerinde sirenler gürlüyordu ve savaş vardı, uzun, bitmez tükenmez savaş... İnsanlar can çekişiyordu ve onların aşkları savaşın karanlık gecelerinde doğdu. Bu, olgunluktan yoksun, korkuyla karanlıkta saklanan bir aşktı. Onun sonradan adını koyduğu gibi, şartlı (bis Kriegsende) bir aşk, bir tür büyüleyen bir güzellik hayali,

bir arzu, çok güçlü bir çekim kuvveti, gerçek yaşama susamış iki gencin yalnızlığının ve özleminin ürünüydü ve bunun ötesinde yalnızca acı, yarımlık, bulanıklık, sis içinde el yordamıyla ilerliyorlardı.

Birkaç aydan beri onların içinde olgunlaşan bu güçlü ve insanca duyguya varmak için ne kadar uzun ve dolambaçlı bir yol katetmişlerdi. Brych, sanki çocuğun, onları bulandıran bütün karmaşık duyguları ve bütün düşünceleri çözmesi gerekiyormuş gibi, bu bilinmedik küçük varlığın gelişini sabırsızlıkla beklemişti.

Ve artık o burada! İréne utanmadan, her türlü suçluluk duygusundan azade, mutluluktan kıpkırmızı bebeği ona gösteriyor ve bu harika anda, Brych kararlılığın içini sardığını hissediyordu.

İnce bir el, elinden kurtuldu. Brych dalgınlığından uyandı. Ve İréne'nin, dünyanın bütün annelerinin o bilinen tavrıyla çocuğu kollarına almasına, ona cömert vücudunun gücünü vermek için ak ve yumuşak göğsünü yaklaştırmasına baktı ve bu anda soluğunu tuttu.

İréne gözlerini kaldırdı, bildik bir tavırla sarı saçlarının dalgasını geriye attı ve usulca gülümsedi.

Daha sonra, odayı komşularından ayıran ince duvarın ardından, döşeme üzerinde demir nalçalı bir ayakkabı gürültüsü işitti. Kuşkusuz Patéra yeni dönüyordu. Brych ayağa kalktı, çocuğu kollarına aldı ve endişeli bir tavırla kendisine bakan İréne'i yatıştırdı.

– Korkma! Biz hemen döneriz. Onu mutlaka komşulara göstermek istiyorum.

Sakına sakına kollarında bebekle karanlık antreye daldı ve sol elini kurtararak, komşularının kapısını çaldı.

Patéra yalnızdı; karısı çocuklarla gezmeye çıkmış, annesi ise hasta kız kardeşini görmeye gitmişti. Pencerenin önünde, sırtı kapıya dönük duruyordu. Kapının çalınışı onu dalgınlığından kopardı, birden döndü ve bebeği gördü.

– Girin doktor! Ne güzel ziyaret bu, gerçekten!

– Biz size teşekkür etmeye geldik Patéra!

– Neden? diye sözünü kesti Patéra: Bir kez ben, bir kez siz. Komşuyuz, değil mi? Bizim küçük Jojo'nun doğumundan sonra size geldiğim akşamı hatırlayın...

– Ondan sonra çok değişiklikler oldu, dedi Brych ciddi ciddi.

Patéra'nın yüzünde bir gölgenin belirdiğini hissetti. Patéra derin bir iç çekti:

– Haklısınız doktor! Çok değişiklik olmuş!

Sonra kendini toparladı, yüzünü ovuşturdu ve belirsiz bir şekilde gülümsedi. Bebeğin yüzüne merakla baktı.

– Güzel çocuk doktor! Bizim küçüğün yakında bir rakibi olacak. Bunu kutlamamız lazım, karım Noel'den kalan biraz rom saklamıştı.

Brych sabırsızlıkla onun sözünü kesti:

– Patéra! Size açıklamam gereken bir yığın şey var, bir dakika bekleyin! Bu çocuk...

Ama Patéra'nın çatılmış kaşlarını ve rahatsız tavrını görünce birden durdu. İki erkek masanın yanında karşılıklı ayaktaydılar. Birkaç cümleyle Brych ona her şeyi anlattı. Önce, Patéra canı sıkkın sustu.

– Peki sonra? diye nerdeyse kızgın sordu, size ne dememi istersiniz? Belki de size acımamı ya da size birtakım öğütler vermemi isterdiniz!

– Mesele bu değil Patéra, ne yapmam gerektiğini biliyorum ben. Biraz önce, Şubat ayındaki tartışmamızı hatırladım. Bundan utandım, doğruyu bildiğimi sanıyordum. Sizin gerçekliğinizin gücünün haklılığını teslim etmekten de utanmıyorum. Nereye kadar gittiğimi biliyor musunuz? Az kaldı ihanet ediyordum dostum! Son anda toparladım kendimi.

– Bana bunu niye anlatıyorsunuz? diye kımıldamadan içini çekti Patéra, bunu iyi biliyorum!

Brych omuzlarını silkti.

– Haklısınız, belki aptalca ve faydasız bir şey bu...

– Hayır, diye sabırsızca bağırdı Patéra ve sustu. Brych'in kollarındaki çocuğu aldı, güçlü parmaklarıyla tuttu ve henüz dünyaya boş boş bakan küçük gözlerini daha iyi görmek için onu pencereye yaklaştırdı. Küçük yüzü inceledi ve Brych'in bir başkaldırı haykırışı sandığı sesli bir kahkaha patlattı:

– Pekâlâ, hoş geldin! dedi Patéra çocuğa, dünyamıza hoş geldin! Tam zamanını seçtin küçük...

Brych çıktıktan sonra Patéra kendini yalnız başına buldu. Heyecan bütün vücudunu sarmıştı. Portmantoya yaklaştı, ceketini giydi ve bunu yaparken eli sağ cebine gitti. Dün aldığı mektup orada duruyordu. Bu, açık bir tehdidi gizlemeyecek kadar kısa, ama nazik birkaç cümleden ibaret basit bir çağrıydı.

Katılmamıştı. Tedirginliğine ve devam arzusuna direnerek bu sabahın ekibine katılmayı tercih etmişti; öyle ki, sabahı perçin çivilere çekiç indirerek geçirmişti. Gürültü düşüncelerini bastırıyordu.

Hayır, Polak bulandıramaz onu. Elinden geleni yapsın...

Ve şimdi, davran, harekete geç!

Mutfak masasına oturdu, çocuk çamaşırlarını, yeni yıkanmış beyaz kundak bezleri yığınını bir kenara koydu, uzun zamandan beri kullanmadığı gıcırdayan bir kalemi ve çizgili bir tabaka kâğıdı çekmeceden çıkardı ve kalem kâğıdın üstünde hemen koşmaya başladı.

Karısına, Vlasta'ya yazıyordu. Onun yüzü gözlerinin önündeydi; kömür gibi siyah saçlarıyla güven veren bir tavırla gülümsüyordu. Ondan hiçbir şeyi saklamaksızın, süslemeksizin, her şeyi, beş uzun ay boyunca ona söyleyemediği her şeyi yazdı.

Sonbahar akşamlarının erken karanlığı Zizkov'un sokağını yavaş yavaş sarıyordu, lambayı yakmak gerekiyordu. Dolabın üstünde çalar saat gürültülü tik takını duyuruyor, ama bu Patéra'yı hiç rahatsız etmiyordu. Düşünceleri açık ve basit, kâğıdın üzerine usulca düşüyordu. Bitirdiği zaman bir rahatlama soluğu çıkardı, duraksadı ve bir paragraf daha ekledi:

şimdi yapacağım şey, Vlasta'cığım üzücü değil. Bunun olması gerek, benim neden seçilmiş olduğumu bile tam olarak bilmiyorum, hangi amaca hizmet edeceğimden de haberim yok. Ama asıl olan bu değil. Asıl olan şu ki ben bir lekeyle, bir sırla yaşayamam... Buna hakkım yok... Bunun içinde kendimi dikkate almaksızın hatta sizi de dikkate almaksızın hareket etmek istiyorum. Uzun süre buna inanmayı reddettim ama şimdi biliyorum ki düşman yalnız dışarıdan değil, içeriden de saldırıyor. Onu Ponce-Plate'in güzel sözlerinden değil, yöntemlerinden, bize, komünistlere yabancı olan düşüncelerinden tanıyoruz ve biliyorum ki onu ancak hep birlikte alt edebiliriz. Yalnız olursak, zayıf, güçsüz kalırız. Eğer benim bir suçum varsa bu sadece uzun süre beklemiş olduğum içindir. Ve senin benimle aynı kanıda olduğunu biliyorum. Sonuna kadar sana, partiye, ülkeme güveniyorum. Ne olacağını hâlâ bilmiyorum, ama hiçbir şeyden korkmuyorum. Artık görevimin ne olduğunu, yerimin nerede olduğunu biliyorum. Hepinizi, seni, annemi, Anne'i ve bizim küçüğü seviyorum ve bunun için hemen harekete geçiyorum."

Mektubu, üstüne büyük harflerle karısının ismini yazdığı bir zarfa koydu, sonra onu yarı yarıya boş bir kahve kâsesine dayadı ve kalktı.

Kasketini aldı ve kapıyı açtı. Daha şimdiden, dar avluda, sisli bir sonbahar akşamının dumanı yükseliyordu.

Ahşap merdiven basamakları demirli ayakkabılarının altında gıcırdadı.

Tramvay karanlık şehrin içinde yavaş yavaş ilerliyor, dönemeçlerde gıcırdıyordu; insanlar biniyor, zil ısrarla çalıyor, kontrolör bilet dağıtırken şakalar yapılıyordu.

Araba sonunda kent merkezinin uğuldayan kalabalığından çıktı ve gıcırdayarak Karline'i[1] ortasından kesen uzun caddeye doğru uzandı.

Ah, işte şu bildik, binlerce kez geçilen, Joseph Patéra'nın önünde açılan tek yol.

---

1 Prag'ın Mahallesi.

Sokak köşelerini, aydınlık vitrinleri, yol boyundaki baltalıkları, Vysocanye gaz fabrikasının ışık saçan kubbesini tanıyarak, bu yolu yeniden aşıyordu ve bütün bunları yeni bir ışık altında görüyor gibiydi, her şey yeni bir anlam kazanıyordu.

Nihayet!

Kapıcıyı askerce selamladı ve çabucak fabrika avlusuna geçti. Alüminyum levhayla yüklü bir kamyonun yanından geçti, kulağına çalışmaların cehennemi gürültüsü çarptı. Şu bildik koku karışımı! Sac, toz, ter ve tanımlanamaz bir şeyler.

Onun takımından çocukların hepsi oradaydı.

Kıskaçların sıralandığı uzun tezgâhın yanında Adamek'i gördü. Yaşlı işçi durdu, gözlüklerinin üzerinden Patéra'ya baktı.

– Patéra! Ateşin var mı?

Eğesini yavaşça bıraktı, tulumunda ellerini kuruladı, sabırla Patéra'nın talebini dinledi. Ciddi bir şeyler olacağını hissederek başını sallıyordu, ama soru sormaktan kaçındı.

– Elbette, madem ısrar ediyorsun, arkadaşları toplayacağım! Jetelka ile Masek dışında hepsi burada, Masek'i evinden çağırtacağım, köşede oturuyor... Pekâlâ, o zaman bir saat sonra toplantı salonunda... iyi, konu ne? Yarınki toplantıyı bekleyemez mi? Bunu düzenleyeceğim...

Masaların arasında yürürken homurdanıyordu.

Patéra sigara üstüne sigara içerek ve duvarları seyrederek küçük salonda tam yarım saat bekledi. Buradaki en ufak ayrıntıyı bile tanıyordu. Bu sandalyede, bu masada, dolu kül tablaları önünde nice saatler geçirmişti. En ufak kertiği, en ufak lekeyi biliyordu. Büyük pencerenin arkasında, gri mavi alacakaranlıkta ana hatları çizilen fabrika binalarının karaltısı ve bacaların göğe doğru yükselen direkleri, hepsini...

Arkadaşlar gelmeye başlamıştı, birbiri ardına içeri giriyorlardı. Patéra tanıyordu onları. Adamek masanın ucuna oturdu, tulumunun

cebinden gözlüğünü çıkardı, sabırla önüne baktı, sonra vakit öldürmek için genelgelere daldı.

Siyah saçlarıyla yakışıklı Santar girdi salona, ardında da Jiracek-Tonio Jiracek, hatırlarsın buz gibi Şubat gecesi ikiniz ne kadar nöbet tuttunuz, öbürleri ve daha başkaları...

Kapının çerçevesinde beliren Masek;

– Ne oluyor? diye homurdandı. Evinden alınmıştı, tam da T.S.F.'yi dinlemekteydi. Artık sakin bir akşamımız bile yok, toplantı üstüne toplantı!

Adamek bir baş hareketiyle Patéra'yı gösterdi, Masek kaşlarını çattı ve cümlesinin sonunu yuttu. Kurnaz sorularla bombardıman etmeyi âdet edindiği sandalyesine yerleşti, gürültüyle kasketini çıkardı ve masanın üzerine parmak uçlarıyla vurmaya başladı.

Daha sonra Fernand Batka, bir sol sapınayla suçlandığı zaman saman alevi gibi parlayan şu sert ve ezelden beri çatık kaşlı adam geldi. Daha salona girmemişti ki her zamanki sözü duyuldu:

– Pekâlâ, ne var arkadaşlar? Herhalde 'kesip' biçiyoruz! Söz konusu iş ne? Onu kantinde parça başı ücret konusunda hararetli bir tartışma içinde bulmuşlardı. Kendi kendini yüreklendirmek için küçük bir kadeh içmişti ve Adamek onu soğutmasını bildi:

– Biraz sabırlı ol geveze, yakında "kesecek"sin.

Patéra onların hepsini o kadar iyi tanıyordu ki! Hepsi farklıydılar, her birinin kendi bakış açısı, hayat deneyimi vardı, ama hepsi aynı hamurdan yoğrulmuş gibiydi; içinde bazen kavga, bazen de sevgi olan devasa, olağanüstü güçlü her canlıdan bir küçük parçanın soluk aldığı tek bir aile olmuşlardı. "Çevrene bak Patéra, insan buna ihanet edebilir mi, bu ölümden bile daha kötü olur!"

Kurşun kalem sabırsızca masanın tahtasına vurdu ve uğultu yavaş yavaş yatıştı. Sakin, sabırlı, ışıkta kırpışan bütün gözler aynı yöne çevrildi.

Adamek birkaç yalın cümleyle toplantıyı açtı, sonra Patéra'ya işaret etti.

Patéra ayağa kalktı, yumruklarını masanın tahtasına dayadı, hafifçe öne eğildi. Üzerine yönelmiş bakışları hissediyordu.

Vlasta! Birden onu gördü. Burada o, gözüpek, yanında ve onu yüreklendiriyor: Konuş!

Geniş omuzları, mavi bir duman bulutuna sarılmış başı ile biraz daha sessiz kaldı; derin bir soluk aldı, sonra sırtından ağır bir taş düşmüş gibi doğruldu.

Ve sonunda konuştu:

– Şimdi, arkadaşlar, size her şeyi anlatacağım!

"Brych artık geri dönüşün olmadığını korkuyla fark etti. Partiler arası bir anlaşma konusunda saf hayalleri üç gün içinde nazik kar yumakları gibi darmadağın olmuştu. Patéra haklı! "İleri gitmek için sadece bir yol var. Bütün bunlar seni hiç ilgilendirmiyormuş gibi kalabalığa karışıyorsun, kitapçı vitrinlerine bakıyorsun, ama bir yandan da kendini aldattığını hissediyorsun. Seni ilgilendiriyor bu dostum! Ama yine de: sokaklarda düzen sürüyor, tramvaylar raylarda gıcırdıyor, bir silah sesi, bir tokat, hiçbir şey işitilmiyor. Ama sokak şimdiden işçilerin, öğrencilerin, kalabalığın. Çevrene bakman yeter."

24 Şubat 1979'da hayatını kaybeden Çekoslovak yazar Otchenachek, "Yurttaş Brych" romanında, Nazi işbirlikçilerine karşı gerçek bir demokrasi mücadelesi veren emekçilerle, sömürü çarklarının devamı için çaba harcayan ve bu uğurda Nazi vahşetiyle işbirliği yapan burjuvalar arasında tarafını belirlemekte bocalayan Brych'in, işçilerle kurduğu ilişki sonucu yaşadığı evrilmeyi anlatır.
Brych'in düşüncelerindeki bu evrim elbette kendiliğinden gerçekleşmemiştir. Nazi işgalcilerin ülkeden kovulmasıyla birlikte işbirlikçilerinin sömürüye dayanan iktidarlarının alaşağı edilmesi ve bunu takip eden süreçte işçilerin kendi yaşamlarını nasıl bir dünyada sürdürmek istediklerine, savaş sonrası kurulacak dünyaya dair yürüttükleri tartışmalardaki derinlik, doktora sahibi Brych'in eşitsizliklerin baki olduğuna ilişkin önyargılarını parçalamıştır.

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 978-605-331-339-7